T.C.

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ TEK ODALI KAYA MEZARLARI: KÖKENİ, GELİŞİMİ VE MİMARİ TİPOLOJİSİ

DOKTORA TEZİ

Sabahattin ERDOĞAN

VAN-2017

T.C.

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan

Sabahattin ERDOĞAN

Danışman

Yrd. Doç.Dr. Hanifi BİBER

Bu çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 2010-SOB-D168 Nolu proje olarak desteklenmiştir.

VAN-2017

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Hanifi BİBER danışmanlığında, **Sabahattin ERDOĞAN** tarafından hazırlanan bu çalışma **11/01/2017** tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. **ARKEOLOJİ** Anabilim Dalı'nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan	**:Doç. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU**	İmza: .....
Jüri Üyesi	**:Doç. Dr. Erkan KONYAR**	İmza: .....
Jüri Üyesi	**:Doç. Dr.Hatice KALKAN**	İmza: .....
Jüri Üyesi	**:Yrd. Doç. Dr.Hanifi BİBER (Danışman)**	İmza: .....
Jüri Üyesi	**:Yrd. Doç. Dr. Osman AYTEKİN**	İmza: .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. ..... / ..... / .....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ III
1.GİRİŞ 1
1.1 AMAÇ 1
1.2 KAPSAM 2
1.3 YÖNTEM 3
1.4 ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ 5
2.DEMİR ÇAĞI VE SONRASINDA BÖLGENİN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI 9
2.1. BÖLGENİN TARİHİ 9
2.2. BÖLGENİN COĞRAFİ YAPISI "COĞRAFYA YAPI VE SINIRLAR" 18
3.DOĞU ANADOLU BÖLGESİ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ 21
3.1. PREHİSTORİK DÖNEM ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ 27
3.2. TUNÇ ÇAĞLARI ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ 30
3.3. DEMİR ÇAĞI VE SONRASI ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ 38
3.3.1. ERKEN DEMİR ÇAĞ 39
3.3.2. ORTA DEMİR ÇAĞ 43
3.3.3. GEÇ DEMİR ÇAĞ 50
3.3.4. HELLENİSTİK-ROMA ÇAĞLARI 51
4.DOĞU ANADOLU BÖLGESİ KAYA MEZAR GELENEĞİ 53
4.1. YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 54
4.2. YER ALTI KAYA MEZARLARI 57
5.DOĞU ANADOLU BÖLGESİ TEK ODALI KAYA MEZARLARI 61
5.1. BÖLGEDE KARŞILAŞILAN TEK ODALI KAYA MEZAR TİPLERİ .. 61
5.1.1. ODA MEZAR 62
5.1.2. ARCOSOLİUM MEZAR 63
5.1.3. KHAMOSORİON MEZAR 64
5.2. TEK ODALI YER ALTI KAYA MEZARLARI 65
5.2.1. ORTA DEMİR ÇAĞ/URARTU YER ALTI KAYA MEZARLARI 66
5.2.2.HELENİSTİK/ROMA YER ALTI KAYA MEZARLARI 72
5.2.3. ROMA YER ALTI KAYA MEZARLARI 76
5.3. TEK ODALI YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 79
5.3.1.ORTA DEMİR ÇAĞ/URARTU YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 81
5.3.2.URARTU SONRASI YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 91
5.3.2.1.GEÇ DEMİR ÇAĞ (MED-AKHAİMENİD) YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 92

5.3.2.2.HELENİSTİK/ROMA YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 96
5.3.2.3.ROMA YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI 101
6.KATALOG 108
7.DEĞERLENDİRME 370
8.SONUÇ 418
9.KAYNAKÇA VE KISALTMALAR 423
10.ÖZET 450
11.SUMMARY 452
1**2.LEVHA DİZİN LİSTESİ** 454
13.LEVHALAR 466

ÖNSÖZ

Eskiden olduğu gibi günümüzde de ölü gömme gelenekleri insan hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Her an ve her daim devam eden bu denli önemli ve kaçınılmaz olguya değişik anlamlar yüklenilmiştir. Bu anlamların bir yansıması olarak da ölülerin konulduğu yer ve mekânlar çeşitlilik göstermektedir. Bu özel yer ve mekânlardan biri de kaya mezarlarıdır. Urartularda bu kaya mezar geleneğinin öncülerinden biri olarak kabul edilmektedir. Öğle ki Doğu Anadolu Bölgesi kaya mezar geleneğinin Urartu ile başlayıp Urartu ile bittiği genel algısı ile mevcut kaya mezarlarının çoğu Urartu ilişkilendirilmiştir. Kaya mezar geleneğinin kökeni ve gelişiminin irdelendiği bu çalışma ile kaya mezar geleneğinin, Urartu ile son bulmadığı, sonraki dönemlerde de devam ettiği ve ayrıca tek odalı kaya mezarlarının salt Urartu sonrası dönemlerle ilişkilendirilemeyeceği, pekâlâ Urartulara ait tek odalı kaya mezarlarının da olabileceği vurgulanmaya çalışılmıştır.

Konu ile ilgi olarak Öğün, Hulsteyn, Derin, Çevik, Köroğlu, Sevin gibi pek çok bilim adamı çalışmalar yaparak kilometre taşı niteliğindeki saptamaları yol gösterici olarak önümüze koymuşlardır. Var olan bu yoldan gitmek ve söz söylemek kolaydır aslında ve şükran da gerektirir. Salt yolu takip etmek kolay gibi algılansa da bu yola çıkmak ve söz söyleyebilmek de bir hayli zordur. Zira zorluk yeni yollar açabilme, yolu kısaltma veya uzatma zorluğudur. Bize düşen de kolay gibi görünen zor olanı seçmek…

Tez çalışmasına görüş, öneri, bilgi, belge, manevi destek ve yardımları ile katkıda bulunan birçok kişiye bu vesileyle tek tek teşekkür etmek istiyorum. Öncelikle arkeoloji yapabilir olduğumuza karar veren ve master aşamasından itibaren bilgi ve birikimlerini paylaşan hocam Veli Sevin'e teşekkürü bir borç bilirim.

Muş ili yüzey araştırmaları çalışmalarına dâhil eden, lisans eğitimi de dâhil doktora sürecinde desteklerini eksik etmeyen, tezin araştırma ve yazım aşaması dâhil her anımda sıkıntılarımı paylaşan danışman hocam Hanifi Biber'e;

Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne geldiğim günden itibaren odasını, çayını ve kütüphanesini esirgemeyen tez konusunda da ilham kaynağı olan hocam Rafet Çavuşoğlu'na, daha asistanken birlikte çalışmaya başladığım arazi tecrübemi borçlu olduğum hocam ve abim Erkan Konyar'a, paylaşmaktan zevk alan ve her türlü desteği ile yanımda olan değerli dostum ve meslektaşım Can Avcı'ya, tanışıklıktan itibaren dostluk ve mesleki tecrübeleri ile yanımda olan Hatice Kalkan'a, 2007-2008 yıllarında Van Ağrı Iğdır illeri yüzey araştırması çalışmalarında yer almama olanak sağlayan ve bu çalışmalarda tespit edilen kaya mezarlarını kullanmama müsaade eden Aynur Özfırat'a, 2008 Anzaf kaleleri kazısından itibaren manevi olarak yanımda olan Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi yüzey araştırmalarında tespit ettiği kaya mezarlarını dilediğim gibi kullanmama izin ve imkân veren hocam Alpaslan Ceylan ve ekibinde yer alan meslektaşlarım Yasin Topaloğlu ve Yavuz Günaşdı'ya, Malatya ili kaya mezarları hakkında bilgi ve belge desteğinde bulunan antropolog Hüseyin Şahin ve Müze müdürü Özcan Şimşek'e. Tunceli ili mezarları hakkında destek sunan Tunceli Kültür Müdürü Hakan Ulaşoğlu'na ve değerli desteklerinden dolayı meslektaş ve arkadaşlarım Umut Parlıtı ve eşi Nilüfer Parlıtı ile birlikte Kenan Öncel'e, arazi çalışmalarında katkı sağlayan Ümit Yarıcı, Ömer Tanyürek, Yunus Sular ve Yunus Çiftçi'ye, harita ve tabloların

oluşturulması dâhil her türlü teknolojik destek ve katkıyı sağlayan meslektaşım Rıdvan Yıldız'a teşekkürlerimi sunarım.

Doktora tez projesi kapsamında maddi destek sunan Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimine de ayrıca teşekkür ederim.

Ve en son hep yanımda olan aileme, tezimin her aşamasında maddi ve manevi desteklerini eksik etmeyen, her daim sıkıntılarımı paylaşan değerli eşim ve arkadaşım Şebnem Ertan Erdoğan'a şükranlarımı sunarım.

Sabahattin Erdoğan
Van-Ocak 2017

1. GİRİŞ

Kaya mezarları, insan ruhunun beden özelinde yeni hayata uğurlandığı veya hazırlandığı en özel ölü mekânlardan biridir. MÖ I. binyılın ortalarından itibaren teknolojik imkânların artması ile birlikte giderek yaygınlaşan bu mezar tipi Anadolu'da daha çok Urartu ve devamında Phyrg ile özdeşleştirilmektedir.

Başkent Van merkezli olarak MÖ IX–VII. yüzyıllarda batıda Elazığ Malatya, doğuda Urmiye Gölü, kuzeyde Ermenistan'dan güneyde Güneydoğu Toroslara kadar ulaşan Urartular kısa bir sürede Anadolu'nun önemli uygarlıklarından biri haline gelmiştir[1] (Harita 1). Urartu'nun önemi kurulduğu MÖ I. binin başlarında ulaştığı seviye ve Urartu imzası taşıyan yenilikleridir. Görkemli kaleler, sulama kanalları, kendine has seramiği, maden işçiliği ve kaya mezarları bu yenilikler arasında sayılabilir.

Urartu'nun öneminin yanında önemli olan (üzerinde durulması gereken) başka bir durum ise Urartu'nun yıkılmasından sonraki süreçtir. Bu son süreç ile birlikte Urartu'yla var olan pek çok şeyin de yok olduğu görüşü benimsenmektedir. Arkeolojik verilerin azlığı veya bu verilerin farklı yorumlanmasından kaynaklanan bu durumun aslında böyle olmadığı yeni bulgular ve farklı bakış açıları ile fark edilebilmektedir[2].

Urartu kaya mezarlarında da benzer durum yaşanmaktadır. Başlangıçta mezraların neredeyse tamamı Urartu ile ilişkilendirilmekteydi. Son yıllarda kaya mezarı envanterine eklenen yeni mezarlar ve bu mezarlara ait yeni veriler konu ile ilgili farklı değerlendirmeler yapmamıza olanak sağlamaktadır. Biz de çalışmamızda bu konu üzerinde durarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde kaya mezar geleneğinin Urartu ile son bulmadığını, ayrıca Urartu kaya mezarı olarak bilinen fakat Urartu ile ilişkilendirilmeyen mezarların ayrımını yapmaya çalışacağız.

1.1 AMAÇ

Urartu arkeolojisinde kaya mezarları önemli bir yere sahiptir. Urartu coğrafyası ve özellikle de Doğu Anadolu Bölgesi'nde çok sayıda kaya mezarı bilinmektedir. Bu sayı gün geçtikçe de artmaktadır. Bölgede, son yıllarda tespit edilen mezarlar ve bu mezarlara dair yeni bakış açıları kaya mezarları ile ilgili dönem ve köken sorunlarının yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur.

Kaya mezarları, Urartu devleti ile birlikte görülmeye başladığından mezarların neredeyse tamamı Urartu ile ilişkilendirilmiştir. Böylelikle mezarların da Urartu gibi birdenbire ortaya çıktığı ve Urartu yıkıldıktan sonra da bıçak gibi kesildiği algısı oluşmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmalar ve elde edilen bulgular aksi bir durumunda

[1] Veli Sevin "Urartu Devleti ", *Arkeoatlas* 4, İstanbul, 2005, 74, ; Mirjo Salvini, Urartu Tarihi ve Kültürü, İstanbul, 2006, 28.

[2] Veli Sevin, "Van Bölgesinde Post-Urartu Dönemi:Yıkıntılar Üzerinde yeni bir Yaşam" *Belleten* 276, Ankara, 2012, 351 v.d.d.; Kemalettin Köroğlu, "Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu'daki Tek Odalı Kaya Mezarlarının Kökeni", *Arkeoloji ve Sanat* 127, 2008, 21 v.d.d.

olabileceğini ve bu konu üzerinde yoğunlaşmanın gerekliliğini göstermiştir. Bölgedeki kaya mezarlarının tamamının Urartu ile ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceği, Urartu'dan önce var olup olmadığı, Urartu'dan sonra da devam edip etmediği gibi tartışmaların yeni cevaplarının olabileceğini göstermektedir.

Urartu Devleti yıkıldıktan sonra bölgeye egemen olan Med ve Pers'ler hakkında elimizde yeterli arkeolojik kanıt yoktur. Söz konusu bu dönemlerle ilgili araştırma ve bilgi azlığı yüzünden özellikle Doğu Anadolu bölgesinde tespit edilen kaya mezarlarının pek çoğu Urartu dönemine tarihlendirilmiştir. Ancak Urartu sonrası dönemler, Geç Demir Çağ, belki de Helenistik ve Roma dönemleriyle de ilişkili olabileceği sorusu günümüzde sık sorulur olmuştur.

Dönem tartışmalarına ek olarak tasar ve konum açılarından değişik sınıflamaların da yapılabileceği görülmektedir. Urartu kaya mezarları başlangıçta mimari planları açısından tek odalı ve çok odalı diye iki bölümde incelenmiştir. Son bulgular ve yeni değerlendirmeler, ilk bakışta benzer özellikler gösteren mezarların detaya inildiğinde ve daha kapsamlı bir sınıflama yapıldığında farklılıklar gösterdikleri görülebilmektedir.

Bu farklılıklardan hareketle çalışmamızda, Doğu Anadolu'da yeni yüzey araştırmaları yapılarak, bilinenlerin dışında tek odalı kaya mezarların var olup olmadığı tespit edilmeye çalışılacaktır. Bölgede mevcut olan tek odalı kaya mezar kataloğu oluşturularak söz konusu mezarların dönemleri belirlenmeye çalışılacak ve bu mezarların kronolojik elişim süreci tespit edilmeye çalışılacaktır. Dönem ve mimari ayrımı yapılan mezarların homojen bir mezar geleneğine sahip olup olmadığı ve bölgesel farklılıklar gösterip göstermediği araştırılarak Urartu sonrası dönemlere ait kaya mezarlarının Urartu kaya mezarları ile olan benzerlik ve farklılıkları belirlenmeye çalışılacaktır.

1.2 KAPSAM

Urartu'nun aksine Urartu devleti yıkıldıktan sonra bölgede ve en çok da Van ve çevresinde arkeolojik bulgu ve bilgilerimiz oldukça azdır[3]. Urartu sonrası dönem değerlendirmelerinden çoğunlukla da kaçınılmıştır. Kaya mezar olgusunda da aynı durum söz konusudur. Zira mezarlarla ilgili değerlendirmelerde akla ilk Urartu dönemi gelmekte sonrası dönemle ilgili de belirsizlikler bulunmaktadır.

Bilindiği gibi kaya mezar I. binin başlarından itibaren Anadolu'da ilk Urartu ile ortaya çıkmış ve çok yaygınlaşmıştır. Urartu'dan sonra da devam ettiği bilinmesine rağmen Urartu mezarları ile benzer ve farklı yönleri pek bilinmemektedir.

[3] Söz konusu dönem problemler için bkz. Sevin 2012b, 251 v.d.d.; Hatice Kalkan, *M.Ö. 6-4. Yüzyıllarda Doğu Anadolu: Arkeolojik Veriler Işığında Tarihsel Ve Kültürel Değerlendirme*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2008.

Kaya mezarlarının, tarihsel devamlılığı ile kültürel ve coğrafi yayılımları tez konumuzun önemli unsurlarındandır. Çalışmamızda Urartu ile Urartu sonrası dönem kaya mezarlarının benzer ve farklı yönleri belirlenmeye çalışılacağından araştırmamızın kapsamı coğrafi olarak Urartu Devleti'nin siyasi ve kültürel sınırları içinde yer alan Doğu Anadolu ile Batı İran ve Ermenistan bölgeleri ile dönemsel olarak Urartu sonrası dönemler Geç Demir Çağ/ Helenistik-Roma dönemlerini kapsamaktadır.

1.3 YÖNTEM

Tez çalışmamız arazi ve yazım olmak üzere başlıca iki aşamadan oluşmaktadır. Öncelikle arazi çalışmaları için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünden arazi çalışma izni alınmıştır. Arazi çalışmaları iklimin müsait olduğu bahar aylarında, güvenlik açısından problemin olmadığı bölgelerde, ilgili müze müdürlükleri veya İl Kültür Müdürlüklerinin belirlediği zamanlarda gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle geniş çalışma alanında yer alan her bir ilde kısıtlı zaman aralığında çalışılabilmiştir. Mezar sayısının fazla olduğu nekropollerde çalışma süresinin kısalığı nedeniyle mezarların tamamı üzerinde kapsamlı bir çalışma gerçekleştirilememiştir. Bu nekropollerde örnekleme yöntemi ile belirli sayıda mezar incelenebilmiştir. Malatya ve Elazığ gibi illere iki yıl üst üste gidilmişse de mezarların tamamı incelenememiştir.

Bu çalışmalar kapsamında önceden bilinen ve yayınları yapılmış kaya mezarlarının mevcut durumları, varsa doğa veya insan kaynaklı tahribatlar, çizim ve fotoğraflarla belgelendi. Yine aynı çalışmalar ile yeni kaya mezarlarının tespiti ve bu mezarların belgelenmesi işlemleri gerçekleştirildi.

Çalışma kataloğunda arazi çalışmaları doğrultusunda yerinde inceleme fırsatı bulduğumuz mezarlarda yeni fotoğraf ve çizimler, görme imkânı bulamadığımız mezarlarda ise önceden yayınlanmış fotoğraf ve çizimler kullanılmıştır. Görme olanağı bulamadığımız mezarlar özgün çizimlerine sadık kalınarak yeniden çizilmiştir. Yayınlarda olmayan ve tanımlarımızda yer verdiğimiz kimi mezar ölçüleri ortalama ölçülerdir. Söz konusu bu ölçüler tanım formatına göre çizimlerden alınmış yaklaşık ölçülerdir.

Arazi ve yayın tarama çalışmaları ile eldeki mevcut mezarların tamamının konum, tanım, çizim ve fotoğrafları dijital ortama aktarılarak tek odalı mezar kataloğu oluşturuldu. Katalog bölümünde yer alan mezarlara ait tanım bilgileri mezarların kendilerine has özelliklerinin dışında genel olarak aşağıda verilen katalog formatına göre yapılmıştır.

Mezar tanımı yapılırken bazı mimari adlandırmalarının birbirine karıştığı fark edilmiştir. Yapısal olarak birbirine benzeyen bu mimari adlandırmalar üzerinden yapılan değerlendirmelerin sağlıklı olmadığı, istenileni anlatmakta yetersiz kaldığı görülmüştür.

Oda sayısı üzerinden yapılan değerlendirmelerde kimi kaya mezarlarını sınıflamakta güçlükler yaşanmaktadır. Özellikle küçük boyutlu bölümlerin oda olarak değerlendirilip değerlendirilmemesi önemli bir sorundur. Kaya mezarlarında gördüğümüz bu bölümlerin arkeolojik tanımlamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamla oda, hücre ve niş gibi kimi bölümlerin tanımlamaları TDK[4] sözlüğündeki anlamları çerçevesinde yeniden yapılmıştır.

Oda: Bir kapı veya giriş açıklığı ile girilen ve bu kapı ve giriş açıklığından daha geniş ve büyük olan bölümlere denir.

Niş: TDK sözlüğüne göre mimari anlamı duvar içinde bırakılan oyuktur. Genellikle yerden yüksekte yer alan açık ağızlı duvar içi oygularıdır. Değişik derinliklerdeki bu açıklıklar ile aynı genişlikte bulunan ve boyutları itibari ile hücreden daha küçük olan bölümler olarak tanımlanmıştır.

Hücre: TDK sözlüğüne göre mimari anlamı küçük odadır. Almanca karşılığı "Nische" niş kelimesi ile eşleşmektedir. Nişler gibi açık ağızlı duvar içi oygularıdır. Hücre olarak tanımlanan bu yapıların nişlerden farkı boyutlarıdır. Giriş açıklığı ile aynı genişlikte olan bu yapılar bir niş için büyük bir oda için ise oldukça küçüktürler[5].

Aynı şekilde bazı mezar örneklerinde yapısal olarak birbirine benzeyen seki ve ölü yatağı gibi bazı mimari elemanların birbirlerine karıştırıldığı fark edilmiştir.

Seki: TDK sözlüğüne göre odalarda oturmak için yapılmış yüksekçe set ve bir şey koymak için ocak üstüne ya da duvarlara yapılan çıkıntı anlamlarına gelmektedir. Yapı olarak ortalama 0.20 ile 1.00 m yüksekliğindeki duvar önü veya duvar içi yükseltileridir. Bir gömünün yatırılacağı genişliğe sahip olmayan bu yükseltilere genelde ölü hediyeleri veya kimi örneklerde olduğu gibi kremasyon kapları konulmaktadır. Duvar önünde yer alan ölü yatakları ile benzeşmektedir.

Ölü yatağı: Sekiden farklı olarak bir gömünün yatırılabileceği genişlik ve uzunluktadırlar. Mezarın yüksekliğine bağlı olarak değişen fakat ortalama 1.00 m yüksekliğine sahip duvar önü veya duvar içinde olabilen ölü yataklarında yer yer baş yastıkları kullanılmaktadır.

Tezimiz için önemli olduğunu düşündüğümüz hususlar göz önüne alınarak hazırlanan katalog formatı ile elde edilen bilgiler istatistikî grafikler ve tablolar oluşturuldu. Bu verilere ait analiz ve değerlendirme sonuçları ile tek odalı kaya mezarlarının dönem, köken ve mimari gelişimleri üzerine ait sonuçlara ulaşılmaya çalışıldı.

Arazi çalışmasından sonra kaynak taraması ve okuma aşaması gerçekleştirilerek değerlendirme ve sonuç kısımlarının bulunduğu yazma aşamasına geçildi. Daha sonra levhalar eklenerek tez çalışması bitirilmiştir.

---

[4] http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts

[5] Hücre tanımı için bkz., Zafer Derin, *Demir Çağ'da Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri*, (Ege Üniversiesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1993. 108.

Bu çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü "Yazım Kuralları yönergesi" ne göre yapılmıştır.

Tez çalışmamız, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı nezdinde gerçekleştirilen 2010-SOB-D168 nolu proje kapsamında yapılmıştır.

1.4 ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ

Bölgedeki kaya mezarları ile ilgili ilk bilgilerimiz araştırmalardan çok Ortaçağ tarihçi ve gezginlerin aktarımlarına dayanmaktadır. Şimdilik bilinen en erken kayıtlar Ermeni tarihçi Khoroneli Moses'in verdiği bilgilerdir. MS V. yy.'a tarihlendirilen bu kayıtlarda; Kraliçe Semiramis ile Ara'nın aşkının anlatıldığı hikâyede acı gölün (Van Gölü) doğusunda yer alan ulaşılması zor kayalık alanda (Van Kalesi) kayaya oyulmuş tapınak, hazine odası ve geniş mağaralardan söz edilir[6].

Bir sonraki bilgiler Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi'nin (MS XVII. yy) verdiği bilgilerdir. Bu bilgiler arasında detaylı olarak anlatılan Van Kale'sindeki yapılar arasında, cephane, depo ve işlik olarak kullanılmış 600 civarında mağaradan söz edilmektedir[7]. Bu mağaralardan bazılarının Urartu Kaya mezarları olduğu anlaşılmaktadır.

Daha sonra Doğu arkeolojisine duyulan merakın artmasıyla birlikte XIX. yy başlarından itibaren özellikle XX. yüzyılın ortalarına kadar başta Van olmak üzere bölgeyi çok sayıda gezgin, tarih meraklısı, diplomat ve bilim adamı ziyaret etmiş ve daha çok gezi notları ve filolojik değerlendirmelerden oluşan gözlem ve çalışmalarını bilim dünyasına kazandırmışlardır. Söz konusu çalışmalarda kaya mezarlarına da değinilmiştir. Schulz[8], Texier'in[9] bilgi notlarından sonra mezarların ölçü, plan, kesit ve konumlarını gösteren bilimsel çalışmalar Layard[10], Lehmann-Haupt[11], J. Marr[12], Kirsopp ve Silva Lake[13] ile Lynch[14] tarafından yapılmıştır.

Çok odalı olan Muş/Varto, Kayalıdere kaya mezarı Tuşpa kaya mezarları ile olan benzerliği ile dikkat çekmektedir. Burney'in 1965 yılında Kayalıdere kaya

---

[6] Moses Khorenatsi, *History of the Armeians*, (Çev., Robert W. Thomson), London, 1987, Book I, 16.
[7] Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi III-IV,* (Sade., Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş), Üçdal Yayınları, İstanbul , 1993, 541 v.d.d.
[8] Friedrich Eduard Schulz, "Memoire sur le lac de Van et ses Environs", *Journal Asiatitique* IX, Paris, 1840, 273 v.d.d.
[9]Charles Texier, *Description de l'Armenie, la Pers et la Meésopotamie* I,1852
[10] A. Henry Layard, *Discoveries Among the Ruins of Niniveh and Babylon with Travels in Armenia, Kurdistan, and the Desert,* London, 1853, 340.
[11] C.F. Lehmann-Haupt, *Armenien Eins und Jetz,* Berlin, 1926, 123 v.d.d.,
[12] 1916 yılında Nikolas J. Marr tarafından Van Kalesi kaya mezarları ile ilgili yapılan çalışmalar ile ilgili bkz. Sevin 2012a, 7, d.n. 8.
[13] Sevin, a.g.e., 8, d.n.9.
[14] H.F.B. Lynch, *Armenia, Travels and Studies* II, Beyrut, 1965, 108 v.d.d

mezarında gerçekleştirdiği bilimsel kazılar ile Urartu kaya mezar geleneğine yeni katkılar sağlamıştır[15].

Devamında Huff'un Ağrı/Doğubayazıt kaya mezarı özelinde yaptığı çalışmaları dikkat çekmektedir. Girişin her iki tarafında bulunan kabartmalar ve tasar olarak iki katlı oluşu ile Urartu ve Akhaimenid kaya mezarları arasındaki ilişkiler üzerinde durur[16].

Kleiss'in İran'da yer alan kaya mezar tespitleri ve bu mezarlar üzerine yapılan değerlendirmeleri, kaya mezar yayılımının Urartu'nun yayılım gösterdiği coğrafya ile paralel olduğunu göstermektedir[17].

Yaptığı bilimsel kazı ve yüzey araştırmaları ile Urartu kaya mezar geleneğine katkılar sağlayan Öğün, Urartu kaya mezarlarını sınıflandırarak önemli bir ilk adım atmıştır. Özellikle Adilcevaz ve Patnos yer altı kaya mezarları ile Urartu halk mezarı olgusu üzerinde durmuştur[18].

İstanbul Üniversitesi Van Bölgesi Tarih ve Arkeoloji Araştırma Merkezine bağlı uzmanlar tarafından 1970'li yıllarda başlayıp 2000'li yılların başına kadar yürütülen kazı, yüzey araştırması ve bilimsel çalışmalar, Urartu arkeolojisinin gelişim sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Çalışmalar, A. Erzen, başkanlığındaki ekip tarafından başlatılmış ve daha sonra T.Tarhan ve V.Sevin, tarafından devam ettirilmiştir. Erzen[19], Van kayalığındaki mezarları temizleyerek eksik detayları gün yüzüne çıkarmıştır. Devamında Tarhan ve Sevin başkanlığındaki ekip tarafından Van Kalesi'ndeki kaya mezarlarının ölçüm ve planları güncellenerek bilim dünyasına sunulmuştur[20].

---

[15] Charles A. Burney, "A First Season of Excavations at the Urartian Citadel of Kayalıdere", *Anatolian Studies* XVI, 1966, 55 v.d.d.

[16] Dietrich Huff, "Das Felsgrab von Eski Doğubayazıt" *İstanbuller Mitteilungen* XVIII, 1968, 58 v.d.d.; a.y., "Das Grab von Doğubayazıt. Seine Stellung unter den Urartäischen und İranischen Felsgräbern", *X.Türk Tarih Kongresi* I, Ankara, 1990, 87 v.d.d.

[17] Wolfram Kleiss, "Urartäische Plätze in İranisch-Azerbaidjan", *İstanbuler Mitteilungen* 18, 1968, 1 v.d.d.; a.y. "Berich Über Erkundungsfahrten im Iran im Jahre 1970", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 4, 1971, 55, v.d.d.; a.y., "Berich Über Erkundungsfahrten im Iran im Jahre 1972", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 6, 1973, 29 v.d.d.; a.y., "Planaufnahmen urartäische Burgen und Neufende Urartäischer Anlagen in Iranisch-Azerbaidjan im Jahre 1973", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 7, 1974, 79 v.d.d.; a.y., "Urartäische Platze im Iran (Stand der Forschung Herbst 1975)" *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 9, 1976, 19 v.d.d.; W. Kleiss-P. Calmayr, "Das Unvollendete Achämenidische Felsgrab bei Persepolis", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 8, 1975, 81 v.d.d.

[18] Baki Öğün, "Urartu Halk Mezarları", Cumhuriyetin 50. Yıldönümünü Anma Kitabı, Ankara, 1974, 443 v.d.d.; a.y., "Die Urartäische Bestattungsbräuche", *Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens, Fetschrift für F. K. Dörner*, 1978, 639 v.d.d.; a.y., "Die Urartäische Graber in der Gegend von Adilcevaz und Patnos", *Prooceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Ankara, 1978, 61 v.d.d.

[19] Afif Erzen, "Van Fortress 1975" *Anatolien Studies* XXVI, Ankara, 1976, 65.; Sevin 2012, 8.

[20] Taner Tarhan, "Van Kalesinin ve Eski Van Şehrinin Tarihi-Milli Park Projesi Üzerinde Ön Çalışmalar (I):Anıt Yapılar", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* III, Ankara, 1985, 306 v.d.d.; a.y., "Recent Research at The Urartian Capital Tushpa", Tel Aviv 21/1, (Iron Age Symposium on Eastern Anatolia: Tel Aviv University Institute of Archaeology 1992), Tel Aviv, 1994, 22 v.d.d.; a.y., "Median and Achaemenid Periods at Tuşpa", *The Achaeimenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia (Sixth-Fourth Centuries BC)*, Papers presented at the International Workshop Istanbul 20-21 May 2005, (Edi.

Sevin'in, Urartu gömü geleneği ve mezar türleri ile ilgili çalışmalarına ek olarak[21] Doğu Anadolu Bölgesi yüzey araştırmaları, Van\Altıntepe, Karagündüz ve Hakkâri nekropolleri kazıları ve bu çalışmalara ait makale ve kitaplar bulunmaktadır[22]. 2012 yılında Van kalesi kaya mezarları ile Altıntepe halk mezarlarını ele aldığı kitabı güncel değerlendirmelerin yanında kimi tartışmalı konulara da yeni yaklaşımlar ile açıklık getirmektedir[23].

Işık, Atatürk Üniversitesinde görev yaptığı yıllarda kimi yeni mezar örnekleri ışığında konu ile ilgilenmiştir. Anadolu'da kaya olgusu ve kaya mezar etkileşimleri üzerinde değişik çalışmalarda bulunmuştur[24].

Urartu kaya mezarları üzerine doktora çalışması yapan Çevik, 2000 yılına kadar olan mevcut kaya mezarlarının bir kataloğunu oluşturarak çalışmasını Urartu kaya mezarları ve gömü geleneği konulu kitaba dönüştürmüştür[25].

Alışılagelmişin dışında farklı bakış açısıyla yapılmış değerlendirmeler son yıllarda yoğunluk kazanmaktadır. Özellikle Köroğlu ve Konyar'ın yivli seramikler ve kaya mezarları konulu çalışmaları ilginç olmakla birlikte tartışmaya açıktır[26]. Köroğlu, çok odalı ve tek odalı kaya mezar ayrımını vurguladığı çalışmalarında çok odalı mezarları konum ve tasar açısından Urartu ile ilişkilendirirken tek odalı kaya mezarlarını ise plan, boyut vb. gerekçelerle Urartu sonrası –Helenistik ve Roma- dönemlere ait olabileceklerini ileri sürer[27].

Yukarıda anılan çalışmaların dışında ve bu çalışmalara ek olarak Urartu ölü kültü ve kaya mezarları üzerine yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından hazırlanmış çok sayıda bildiri, makale, master ve doktora tezi bulunmaktadır. Birbirinden değerli

---

İnci Delemen), Istanbul, 2007, 117 v.d.d.; a.y., "Başkent TuşpaThe Capital City Tushpa", *Urartu Doğuda Değişim,* (Edi., Kemalettin Köroğlu-Erkan Konyar), İstanbul, 2011, 305 v.d.d.

[21] Veli Sevin, "Van Kalesinden Bir Kaya Mezarı ve Urartu Ölü Yakma Geleneği" *Anadolu Araştırmaları*VIII, 1980, 151-164.; a.y., "Urartu Mezar Mimarisine Yeni Katkılar" *Anadolu Araştırmaları* X, İstanbul, 1986, 329 v.d.d. ; a.y.,"Urartu Oda-Mezar Mimarisinin Kökeni Üzerine Bazı Gözlemler",*Anatolian Iron Ages* I (Edi..AltanÇilingiroğlu) İzmir, 1987, 35 v.d.d. ;

[22] Veli Sevin, Malatya Elazığ Bingöl İlleri Yüzey Araştırması 1985, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. IV, Ankara, 1986,279 v.d.d. ; a.y., "Elazığ-Bingol İlleri Yüzey Araştırması 1986, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* V-II, Ankara, 1988, 1 v.d.d.; a.y., "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması, 1987, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. VI, Ankara, 1989, 451, v.d.d.;

[23] Sevin 2012, 1 v.d.d.

[24] Fahri Işık, "Zur Entstehung Phrygischer Felsdenkmaeler", *Anatolien Studies*. 37, 1987, 163 v.d.d.; a.y., "Şirinlikale,eine unbekkannte urartäische Burg und Beobachtungen zu den Felsdenkmälern eines schöpferischen Bergvolks Ostanatoliens" *Belleten* 200, 1987, 497 v.d.d.; a.y., *Die offenen Felsheiligtümer Urartus und ihre Beziehungen zu denen der Hethiter und Phryger* , Roma, 1995, 96

[25] Nevzat Çevik, *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri,* TTKY, Ankara, 2000, 1, v.d.d.

[26] Kemalattin Köroğlu-Erkan Konyar, "Van Gölü Havzasında Erken Demir Çağı Problemi" *Arkeoloji ve Sanat* 119, İstanbul, 2005, 25 v.d.d.

[27] Kemalettin Köroğlu, "Doğu Anadolu Kaya Mezar Gelenekleri", *Arkeo Atlas* 4, İstanbul, 2005, 120 v.d.; a.y., "New Observations on the Origin of the Single-Roomed Rock-Cut Tombs of Eastern Anatolia", *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan. VITA. Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol,* (Edi. M. Alparslan, M. Doğan-Alparslan, H. Peker), İstanbul, 2007, 445 v.d.d.; a.y., "Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu'daki Tek Odalı Kaya Mezarlarının Kökeni", *Arkeoloji ve Sanat* 127, İstanbul, 2008, 21 v.d.d.

bu çalışmalar arasında Ussishkin[28], Konyar[29], Hulsteyn[30], Çevik[31] ve Derin[32], Bingöl[33], Topaloğlu'na[34] ait çalışmalar ön plana çıkmaktadır.

[28] David Ussishkin, *The Village of Silwan The Necropolis from The Period of The Judean Kingdom, New York, 1993, 303 v.d.d.; a.y.*, "The Rock-Cut Tombs at Van and Monumental Tombs in the Near East",*Anatolian Iron Ages 3* (Edi. Altan Çilingiroğlu, David French) Ankara, 1994, 253 v.d.d.

[29] Erkan Konyar, "Urartuda Mezar Tipleri ve Gömü Âdetleri" Urartu Doğuda Değişim, (Edi., K. Köroğlu - E. Konyar), Tüpraş Yayınları, İstanbul, 2011, 182 v.d.d.

[30] Yıldız van Hulsteyn, *Urartian Built and Rock-Cut Tombs*, (University Microfilms International, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1981), Michigan. 1992.

[31] Nevzat Çevik, Urartu Kaya Gömütleri, Erzurum Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi) Erzurum, 1991.; a.y. 2000, 16

[32] Derin 1993, 1.v.d.d

[33] Akın Bingöl, "Karayazı'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar" Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 28-29, Erzurum, 2002, 173 v.d.d

[34] Yasin Topaloğlu, "Iğdır Bölgesinde Yeni Urartu Kaya Mezarları" Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13\2, Edirne, 2011, 309 v.d.d.; a.y., "Yeni Buluntular Işığında Kuzeydoğu Anadolu Kaya Mezarları", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, Kars, 2012, 132 v.d.d.; a.y., "Kuzeydoğu Anadolu'da Yeni Bir Kaya Mezarı Karapınar", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* XI/1 Ankara, 2016, 179 v.d.d

2. DEMİR ÇAĞI VE SONRASINDA BÖLGENİN TARİHİ VE COĞRAFİ YAPISI

2.1. BÖLGENİN TARİHİ

Doğu Anadolu Bölgesi'nde II. binin ikinci yarısından itibaren özelliklede Erken Demir Çağ'da siyasi, etnik ve kültürel olarak değişiklikler gözlemlenmeye başlanmıştır. Bunda kendini daha çok gri seramik ile gösteren Hint-Avrupa karakterli halk göçleri ile Mitanni ve Hitit devletlerinin yıkılışı ve devamında yükselen güç Asur'un ham madde ve ticaret yollarına hâkim olmak için bölge halkları ile yaptığı savaşların etkisi vardır. Söz konusu her bir değişkenin bölgede farklı yansımaları olmuştur.

Arkeolojik veriler Tunç Çağı sonunda bölgede etnik ve kültürel yapıda kimi değişikliklerin olduğunu göstermektedir. Değişikliklerin sebebi olarak kuzeyden gelen Hint Avrupalı halk göçleri gösterilmektedir[1]. Etkisini daha çok Kuzey Batı İran'da gösteren bu göçler II. bin boyalı seramik geleneğinin son bulmasına neden olmuş ve yerine Demir Çağ I olarak ta bilinen yeni bir dönem ait gri seramiğin yaygınlaşmasına neden olmuştur[2].

Filolojik veriler Doğu Anadolu bölgesinin de bu göç dalgasından etkilendiğini göstermektedir. MÖ XII. yy ait Asur yazılı belgelerinde geçen ve günümüz Elazığ ve çevresi ile ilişkilendirilen Muşkilerin[3] bölgeye gelişleri bu göç dalgası ile açıklanmaktadır[4]. Keban yöresinden Bingöl Dağları'na kadar olan bölgede yer alan göçebe ve yarı göçebe karakterli bu toplulukların yarıya kadar toprağa gömülü kulübelerde yaşadıkları da kaynaklardan öğrendiğimiz bilgilerdendir[5].

MÖ II. bin yılın sonlarında Anadolu ve Mezopotamya'da yer alan iki önemli güç dengesi Hitit ve Asurlular çıkarları doğrultusunda kimi zaman karşı karşıya gelmişlerdir. MÖ XVI. yüzyılın sonlarında bugünkü Kerkük ve çevresinde kurulan ve sınırları Doğu Akdeniz'e kadar yayılan Mitanni devleti, Hitit İmparatoru I. Şuppiluliuma tarafından yenilgiye uğradıktan sonra çıkan iç karışıklıklar sonucu zayıflayarak topraklarını kaybetmeye başladı. MÖ XIII. yüzyıldan sonrada Mitanni adı unutularak yerine Hanigalbat kullanılmaya başlandı.[6] Asur devleti, Mitanni devletinin yıkılmasından sonra Kuzey Suriye'nin denetimini ele geçirmek için Hitit ile tampon devlet görevi gören Hanigalbat devletine seferler düzenlemiş ve bunların çoğunda da başarılı olmuştur. Nihai olarak MÖ XIII. yy da Asur kralı I. Salmanasar'ın II. Şattura'ya bağlı Hanigalbat devletini yendikten sonra Kuzey Suriye bölgesine ve dolayısıyla oradan da Anadolu'ya bağlanan ticari yollara hâkim olmuştur[7]. Böylece

---

[1] Veli Sevin, "Elazığ Yöresi Erken Demir Çağı ve Muşkiler Sorunu", *Höyük* 1, 1988, 55 v.d.
[2] Charles Burney- David Marshall Lang, *The People of the Hills. Ancient Ararat and Caucasus*, London, 1971,116
[3] LAR I, 221, Kral Tiglat Plaser I, (1114) Muşki ve beş kralından bahsetmektedir.
[4] Sevin 1988, 55 v.d.
[5] Sevin 2005a, 67 v.d.
[6] Veli Sevin, "Orta ve Son Tunç Çağı Doğu Anadolu", *ArkeoAtlas* III, İstanbul, 2004, 127 v.d.d.; Tarhan 1982, 71.
[7] Altan Çilingiroğlu, *Urartu ve Kuzey Suriye: Siyasal ve Kültürel İlişkiler*, İzmir, 1984, 4 v.d.; Tarhan 1982, 71.

Kuzey Suriye'ye hâkim olan Assur bu dönemden 1. binin ortalarına kadar önemli ve etken bir siyasi aktör olmuştur.

MÖ XIII. yüzyıldan itibaren Assur'un kuzeye Anadolu'nun doğusuna doğru seferler düzenlediğini görmekteyiz. Assur; siyasi, askeri ve ekonomik olarak güçlü olmayan bağımsız aşiretlerin bulunduğu bu bölgeye yaptığı seferlerle ham madde temin etmeği ve siyasi otoritesini daha da genişletmeği amaçlamıştır.

Urartu tarihinin başlangıcı için MÖ XIII. yy, hemen hemen tüm araştırmacıların üzerinde hemfikir olduğu bir tarihtir[8]. Urartu'nun "proto tarihi"[9], "arkaik çağı"[10] veya hazırlık aşaması[11] olarak da değerlendirilebilen ve Urartu'nun kurulmasına etki eden siyasal, ekonomik ve kültürel olay ve gelişmeler bu dönemden itibaren görülmeye başlanır.

Bu dönemde bölgenin etnik ve kültürel yapısı değişmeye başlamış, MÖ II. binin ortalarına kadarki dönemin hayvancılıkla uğraşan pastoral karakterli halklarının yerini daha yerleşik yine ekonomileri hayvancılık ve tarıma dayalı birbirleri ile daha sıkı ilişki içinde olan küçük aşiret veya topluluklar almıştır. Bu değişime dair elimizde yeteri kadar birbiri ile de çoğu zaman paralellik gösteren hem arkeolojik hem de filolojik bulgular vardır.

Değişime kanıt olarak gösterilebilecek en önemli arkeolojik kanıtlar arasında eskinin kurgan türü gömü anlayışının yerini alan çoklu gömülerin yapıldığı Erken Demir Çağ'a da tarihlenen oda mezarlar gösterilebilir. Toprağa açılmış çukur içine duvarları taşlarla örülerek yapılan ve üzerleri iri ve yassı kapak taşları ile örtülen bu mezarlar özellikle Van Gölü Havzası olmak üzere Doğu Anadolu'nun doğu ve kuzeyinde yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.[12] Gelişkin Altıntepe[13] ve Alişar[14] örnekleri gibi Orta Demir Çağ'da da çok sevilmektedir.

Diğer önemli bir arkeolojik kanıt ise MÖ II. Binyılın boya bezemeli seramiğinin yerini alan genellikle pembemsi kiremit renginde olan tek renkli, ağız kenarlarının altı yivli, seramiklerdir[15]. Küçük farkların dışında bölgenin tamamında ve Kuzeybatı İran'da yaygın olarak görülür[16]. Elazığ ve Malatya höyüklerinde stratigrafik bir tabaka içinde bulunan bu seramikler Van Gölü Havzası ve çevresindeki höyüklerde kesin bir mimari ve tabakaya bağlı olmaksızın bulunmuşlardır[17]. Kronolojileri

---

[8] Tarhan 1982, 69 v.d.d.; Çiliingiroğlu 1984, 3 v.d.d.; Salvini M, Urartu Tarihi ve Kültürü, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, 28 v.d.d.;

[9] Maurits Nanning van Loon, *Urartian Art*, İstanbul, 1966, 6.; Mirjo Salvini "Urartu Tarihine Genel Bir Bakış", *Urartu Doğuda Değişim*, (Edi. Kemalettin Köroğlu-Erkan Konyar), İstanbul, 2011,78 v.d

[10] Tarhan 1982, 70.

[11] Salvini 2006, 34.

[12] Veli Sevin, "Urartu Oda Mezar Mimarisinin Kökeni Üzerine Bazı Gözlemler", *Anadolu Demir Çağları* I, (Edi. Altan Çilingiroğlu), İzmir, 1987, 35 v.d.d.

[13] Tahsin Özgüç, *Altıntepe II, Mezarlar, Depo Binası ve Fil Dişi Eserler*, Ankara, 1969, 10 v.d.d.

[14] Boris B. Piotrovskij, *Il Regno di Van: Urartu,* Roma, 1966, 312, fig. 66.

[15] Sevin 2005a, 70.; Köroğlu 2011, 22.

[16] Sevin 2005a, 70

[17] Erkan Konyar, *Doğu Anadolu Erken Demir Çağı Kültürü: Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Bulgularının Değerlendirilmesi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2004, 335

tartışmalı olan bu seramikler özellikle Erken Demir Çağı'na tarihlendirilen oda mezarlarda, kimi zamanda Urartu dönemine ait mezarlarda karşımıza çıkmaktadır[18].

Daha çok mezar buluntusu olarak karşımıza çıkan ve Erken Demir Çağ'a tarihlendirilen oda mezarlara ait demirden yapılmış hançer, kama, bıçak, mızrak ucu, topuz gibi silahlar ile yüzük, süs iğnesi takı ve süs eşyaları da aynı değişime delil bulgulardandır[19]. Demirin kullanılması ve demir teknolojisinin gelişmesi ile yeni bir döneme girilmiştir. Artık bu yenilik ve buna olan gereksinim devletlerarasındaki siyasal, ekonomik ve kültürel çekişme ve etkileşimlerin başlıca nedenlerinden biri olmuştur.

MÖ II. binyılın ortalarından itibaren başlayan etnik, sosyal ve kültürel değişimin bir diğer kanıtı filolojik kanıtlardır. Bölgede Erken Demir Çağ halklarına ilişkin arkeolojik verilerin haricinde Urartu adına da dair ilk yazılı veriler Assur kral yıllıklarıdır. I. Salmanasar (MÖ 1273-1244), I. Tukulti-Ninurta (MÖ 1243-1207), I. Tiglat-pileser (MÖ 1114-1076) ve Assur-bel-kala'nın(MÖ 1073-1056) Nairi ve Ur(u)atri aşiret veya konfederasyonlarına yapılan seferlerin anlatıldığı yıllıklardır[20].

Asur kralı I. Salmanasar'ın krallığının başlarına ait icraatların anlatıldığı yazıtta[21], isyan eden ve adı ilk kez kullanılan Uratri/Uruatri şeklindeki Urartu ülkesi üzerine sefere çıkıldığı, bölgenin Himme, Uatqun, Maşgun (Bargun), Salua, Halila, Luhu, Nilipahri (ya daZallipahri) ve Zingun adlı 8 ülke ve 51 kentten oluşan siyasi yapısı ve tarihine ilişkin bilgiler vermesi açısından önemlidir[22].

I. Tikulti-Ninurta yazıtlarında I. Salmanasar yazıtından farklı olarak yeni bir yerleşim adı olan Nairi adı ilk defa karşımıza çıkmaktadır. Krala ait yazıtların üçte birinden fazlası Nairi Ülkesi üzerine yapılan seferleri anlatır. Kralın kuzeye düzenlediği bu seferler Nairi bölgesi ve krallarına düzenlediği seferlerdir[23]. Yazıtlarda geçen kralın kendisine karşı gelen "Nairi'nin 43 kralı[24]" ile yine "Nairi ve Yukarı Deniz'in kıyısındaki krallıklarını[25]" ifadelerinden Urartu'nun ilk tarihi ve Urartu'nun kurucuları olan siyasi organizasyonlar hakkında önemli çıkarımlar yapmak mümkündür.

Urartu tarihi için önemli olan Nairi toprakları veya devletçiklerinin lokalizasyonudur. Burada geçen yukarı deniz ile Van Gölü'nün kastedildiği konusunda ekseriyetle bir fikir birliği vardır[26]. Nairi ülkelerinin konumu ile ilgili olarak Dicle ve kuzeyinde kalan bir bölgenin kastedildiği görüşü II. Assurnasirpal'e

---

[18] Köroğlu-Konyar 2005, 25 v.d.d

[19] Bkz., 3.3.1. Erken Demir Çağ, Ernis\Evditepe, Alacahan, Dilkaya, Karagündüz, Yoncatepe, Aliler, Bohanis, Avzini, Kaletepe, Arıhan, Gavurkale, Budak, Konakbey, Ağaçlı, Kertenkele Kayalığı vb merkezlerdeki mezarlardan çokça demir buluntu bulunmuştur.

[20] Salvini 2011, 76 v.d.; a.y. 2006, 28

[21] LAR I, 114, 116; A Kirk Grayson, *The Royal Inscriptions of Mesopotamia. Assyrian Periods Vol.1 Assyrıan Rulers of the Third and Second Millennia BC (To 1115 BC),* Canada, 2002, 183

[22] Altan Çilingiroğlu, *Urartu Tarihi*, İzmir, 1994, 22 vdd

[23]Salvini 2006, 31, v.d.

[24] LAR I,144

[25] LAR I, 205

[26] Altan Çilingiroğlu, Urartu Krallığı, Tarihi ve Sanatı, İzmir, 1997, 18.; Salvini 2006, 31.

(884-859), ait bir yazıta dayandırılmaktadır[27]. Kralın Nairi topraklarına girmek için aştığı "Kasiari Dağları" Tur Abdin dağları olduğu ifade edilmektedir[28].

MÖ XII. yy sonlarına gelindiğinde Assur'un kuzey ülkelerine saldırılarının devam ettiği görülmektedir. I. Tiglatpileser'e ait Anu-Adad Tapınağı Prizm yazıtında, Nairi ülkelerinin 23 kralıyla kuzey ülkelerinin oluşturduğu ordunun bozguna uğratıldığı anlatılmaktadır[29]. Bir diğer yazıtta Nairi ülkelerinin 60 kral veya kabile şefini yendiğini ve Yukarı Deniz'e kadar kovaladığını anlatmaktadır[30].

Urartu Devleti yukarıda ifade edildiği gibi I. binyılda ortaya çıkmasına rağmen kökleri MÖ II. binyıla (Son Tunç ve Erken Demir Çağ) kadar gider. MÖ II. binyılda verimli, yüksek yaylalarda yaşayan ve ekonomileri hayvancılığa dayanan halklar, göçebe/yarı göçebe bir yaşam tarzını benimsemiş küçük aşiretlerden oluşuyordu. Bağımsız fakat birbirleri ile etnik açıdan yakın olan boy ve aşiretler, mevsimlere bağlı olarak otlaklar arasındaki göçler ile hayvan besiciliği yaparak geçiniyorlardı[31]. MÖ II. binin ikinci yarısından itibaren (Erken Demir Çağ) Anadolu da değişen politik, ekonomik ve siyasi durum nedeni ile pastoral karakterli yaşam tarzı yerine, örgütlü ve yerleşik bir yaşam tarzı gelişmeye başlamıştır. Şartlar gereği yer seçiminde verimli tarım alanları ve su kaynaklarına yakın, yüksek, korunaklı ve etrafı surlarla çevrili kaleler tercih edilmeye başlanmıştır.

Her ne kadar görüş ayrılıkları olsa da Urartu Devleti'nin kurulmasında bu aşiretlerin (beylik) Assur saldırılarına karşı bir araya gelerek monarşik bir siyasi otorite altında birleştiğine inanılır. Ancak hangi beyliğin bu örgütlenmeyi sağladığı bilinmemektedir. MÖ I. binyılın başlarında sakınılan bir güç olmakla birlikte üstün özellikleri ile model olarak seçilen Assur'dan askeri, idari ve teknoloji gibi özelliklerinden etkilenilmişti. Monarşik karakterli idareyi güçlendirmek için ortak bir dil, halkın huzur ve refahı için ekonomik katkı[32], herkesin benimsediği din[33] ve koruyan ve savunan bir orduya büyük önem verildi. Bu amaçla birkaç yazıtta gördüğümüz Assurca'nın dışında dil olarak Urartuca kullanılmıştır. Farklı karakterlere sahip boy ve aşiret tanrıları "devlet sistematiği" altında benimsenerek sahiplenilmiş ve bir ortak panteon oluşturulmuştur. Tanrıların başına savaş tanrısı getirilerek, savaş toplumu yaratılmaya çalışılmıştır[34].

Anlaşılacağı üzere MÖ XIII. yüzyıldan Urartu devletinin kurulduğu MÖ IX. yüzyıla kadar bölgede siyasi bir otoritenin olmadığı, yüksek yaylalarda yaşayan bağımsız aşiretlerin varlığı görülmektedir.

---

[27] LAR I, 499, "Kasiari Dağlarını aştım ve ikinci defa Nairi topraklarının içlerine kadar girdim" ifadesi yer almaktadır.
[28] Salvini 2006, 31.
[29] LAR I 270.; Çiliingiroğlu 1984, 8
[30] Paul E. Zimansky, *Ecology and Empire: The Structure of The Urartian State*, Chicago, 1985, 48 v.d.d.; Salvini 2006, 31.; Köroğlu 2011, 19
[31] Sevin 2005a, 66.
[32] Altan Çilingiroğlu, "Urartu Dini", *Arkeo Atlas 4,* İstanbul, 2005, 114, v.d.
[33]Boris B. Piotrovskiy, "Urartu Dini", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 23, Ankara, 1965, 38, v.d.d.
[34] Sevin 2005a, 75.

Urartu krallık tarihi Assur kralı III. Salmanasar (MÖ 858-824) kayıtları ile başlatılabilir. Uzun hükümranlık döneminde Urartu üzerine çok sayıda sefer düzenlemiştir. Seferleri anlattığı yıllıklarında Urartu tarihinin kurucu iki kralları Aramu ve I. Sarduri isimleri ile ilk defa karşılaşmaktayız. Kralın 1,3 ve 15. yıllarını anlatan yazılı belgelerde pek çok yeni bilgi ile birlikte Urartu'nun bilinen ilk kralı "Aramu" adıyla birlikte onun krali başkenti "Sugunia" ve krali kenti Arzaşkun kent adları ile karşılaşmaktayız[35]. Bu yeni bilgiler aynı zamanda günümüzde de devam eden Aramu'nun (Urartu'nun Kökeni) kökeni ile bu iki krali kentin lokalizasyon tartışmalarının doğmasına neden olmuştur[36].

III. Salmanasar'ın saltanatımın 27. yılında diye başlayan diğer bir sefer yazıtında Urartulu Seduri adıyla karşılaşmaktayız[37]. MÖ 832 yılına denk gelen bu olayla birlikte Urartu'nun ikinci kurucu kralının I. Sarduri'nin (MÖ 840-830) olduğunu bilmekteyiz[38]. Sarduri'nin tahta çıktığı yıl belli olmamasına rağmen MÖ 858 yılından, MÖ 832 yılına kadar geçen sürede krallığı Aramu'nun yönettiği düşünülebilir.

Yukarıda da görüldüğü gibi Urartu'nun kuruluş aşaması bilgileri tamamıyla Asur yazılı belgelerinden elde edilmekteydi. Ancak MÖ IX. yüzyıldan itibaren Urartu yazılı belgeleri de Asur kaynakları ile birlikte Urartu tarihinin bilinmezlerine açıklık getirmeye başlamıştır. Urartu'ya ait ilk yazılı belgede kral I. Sarduri'ye aittir. Madırburç yazıtı olarak da bilinen yazıt ilk olmanın ötesinde pek çok önemli bilgiye sahiptir.

Lutipri oğlu Sarduri yazıtı, büyük kral, güçlü kral, kainatın kralı, Nairi kralı, eşi olmayan kral, büyük çoban, kavgadan korkmayan asileri ezen kral. Sarduri der ki: Alniunu şehrinden bu temel taşlarını getirttim ve bu duvarı inşa ettim.[39]

Yazıt da Sarduri'nin babası olarak Aramu'yu değil de krali bir unvana sahip olmayan Litupri'nin olduğunu görmekteyiz. Sarduri'nin, Urartu'nun yeni kralı olduktan sonra başkentini Arzaşkun'dan Tuşpa'ya taşıdığı anlaşılmaktadır. Stratejik bir hamle olmanın yanında Tuşpa'ya hâkim beyliğin lideri olduğu da anlaşılabilmektedir. Sarduri ile birlikte Urartu'nun Asur'a karşı önemli bir güç dengesi olduğu görülmektedir.

Kurucu kraldan sonra oğlu İşpuini (MÖ 830/25-810), ye ait belgelerde Van ve çevresinde yaptığı imar faaliyetleri anlatılmaktadır. İşpuini'nin adının tek başına geçtiği yazıt oldukça azdır. Daha geç dönemlerde devleti ortak olarak yönettiklerinin de bir göstergesi olan ve kral ile oğlu Minua'nın adlarını aynı yazıtlarda görmeye başlıyoruz. Ortak yönetim sürecinde (MÖ 820-810), Zagros Dağı ve Aras Nehri ötesindeki ülkelere askerî seferler yapmışlardır. Kralın en önemli faaliyetlerinden biri de devletin temeli olan ortak bir din faktörünü kullanmasıdır. Bu konuda bizleri aydınlatan en önemli kaynak, Meherkapı ve Kelişin Stelidir[40].

---

[35] LAR I, 598, 605, 606
[36]Tarhan 1982, 83 v.d.d.; Salvini 2006, 36 v.d.d.; Sevin 2005a, 73
[37] Grayson 2002, 69
[38] Salvini 2006, 43
[39] Salvini 2011, 81.; a.y., CTU A1
[40] Salvini 2011, 84 v.d.

Kral Minua'nın (MÖ 810-785) iktidarlığı süresince Urartu gücünü pekiştirmek ve devlet sınırlarını genişletmek için stratejik yollar üzerine Yukarı Anzaf, Körzüt, Aznavurtepe, Karakoyunlu gibi güçlü kaleler kurdurtmuştur. Böylece Urmiye Gölü Bölgesi, kuzeyde Erzurum (Diauehi Krallığı) ve çevresi ile batıya Elazığ ve Fırat kavsi çevresindeki ülkeler üzerine seferler düzenlemiştir. Fetih hareketlerinin yanında tarımsal verimliliği artırmak için baraj, gölet ve sulama kanalları yapmıştır.

Minua'dan sonra kral olan oğlu I. Argişti (MÖ 786-764) de babası gibi askeri seferlere önem vermiştir. Urartu'nun altın çağını yaşadığı bu dönemde kuzeyde Ağrı, Kars, Erzurum ve Ermenistan yöreleri, Batıda Malatya ve Fırat Bölgesindeki Tabal Ülkesi ile Urmiye Gölü yakınlarında Parsua ve Manna ülkelerine seferlerler düzenleyerek devlet gücünü pekiştirmiş ve ülke sınırlarını genişletmiştir. Yeni kurduğu Arin-berd (Erebuni) ve Argiştihinili, (Armavir Blur) kentlerine batıdan Elazığ bölgesinden getirdiği halkları yerleştirerek Toplu nüfus aktarımı yapmıştır[41].

Argişti ile başlayan altın yıllar oğlu II. Sarduri (MÖ 764-734) döneminde de devam eder ve doruk noktasına çıkar. Güneydoğu ve Kuzey Suriye ticaret yolarına hâkim olmak için babası gibi tekrar batıya yöneldi. Malatya (Miludu) ve Qumaha (Adıyaman) ülkelerine seferler düzenledi. Assur ile karşı karşıya gelerek kral V. Aşşurnirari'yi yenilgiye uğrattı. Çavuştepe veya Kayalıdere gibi yeni kaleler inşa ederek bu bölgelere tehcir yoluyla yeni topluluklar getirmiştir. İç çalkantılarla boğuşan Assur' da taht kavgası sonrası iktidarı eline geçiren III. Tiglat-Pileser devlet otoritesini sağladı. Kuzey Suriye Hâkimiyeti için MÖ 743 'te II. Sarduri'yi ve güneyli müttefiklerini yenerek bu bölgelere tekrardan hâkim olmuştur. Devamında da Asur kaynaklarında yer alan ve kesinliği net olamayan başkent Tuşpa'nın kuşatılması olayı Urartu için geriye gidişin başlangıcı olmuştur[42].

Devletin yeni kralı olan I Rusa (MÖ 734-714) geriye gidişin başladığı bir dönemde iktidar olmuştu. Ardini şehrine ve Sevan Gölü çevresindeki yerleri hâkimiyeti altına almıştır. Pek çok olumsuzlukla karşılaşan Rusa Kimmer ve İskit saldırıları ile de uğraşmak zorunda kalmıştır. Bütün bunların yanında Urmiye Gölü'nün güneyindeki Mana ülkesi toprakların denetimi için yeni Asur kralı olan II. Sargon'la karşı karşıya geldi. MÖ 714 yılında tarihe Sargon'un Sekizinci Seferi olarak geçen ve yöredeki birçok Urartu kalesini yağmalanması ile sonuçlanan büyük savaş sonunda yenildi[43].

Büyük yenilginin ardından iktidar olan II. Argişti (MÖ 713- ?) dönemine ait elimizde fazlaca veri yoktur. Devamında tahta geçen II. Rusa (MÖ 685-645) döneminde devlet toparlanma sürecine girer. İmar faaliyetlerine önem veren kral Karmir-Blur (Teişebani), Bastam (Rusa-i Uru- Tur), Toprakkale (Qilbani Dağı önündeki Rusahinili), Kef Kalesi ve Ayanıs Kalesi (Ei-duru Dağı önündeki Rusahinili) kentlerini kurmuş ve bu kentlere kendi adını vermiştir. Önemli icraatlarından biride siyasi başarılarıdır. Göçebe kavimlere karşı denge politikası güden kralın bu tehlikeye karşı olarak ta Assur ile ittifaklar yaptığı anlaşılmaktadır[44].

---

[41] Sevin 2005a, 77
[42] *a.g.e.*, 77 v.d.
[43] *a.g.e.*, 78
[44] *a.g.e.*,, 80 v.d.

II. Rusa sonrasında ülke yıkım sürecine girmiştir. II Rusa'dan sonra devleti kimlerin yönettiği konusunda bir netlik yoktur. Gerek Assur ve gerekse Urartu yazıtlarında birkaç krali isim yer almaktadır. Son dönem değerlendirmelere göre bu isimler Erimena oğlu III. Rusa (MÖ 669-627) (652), III. Rusa oğlu Sarduri (LÚaşuli ?) ve Sarduri oğlu III. Sarduri şeklinde sıralanmaktadır[45].

Urartu'nun yıkılışı ile ilgili çoğu tartışmalı olan az sayıda yazılı belge vardır. Kesin olan Assur gibi Urartu'nun da yıkılmasında VII. yüzyılın güçlü aktörlerinden İskit, Med ve Babil'in etkisidir. Konuyla ilgili bilinen yazılı kaynaklardan ilki, MÖ 610'lu yıllara tarihlenen Babil Kronikleridir. Kroniklerde Babil ordusunun Uraştu topraklarına kadar ilerlediği anlatılmaktadır. Bir diğer kayıt Eski Ahid'in Yeremya 27 ve 51. bölümlerinde yer almaktadır. Burada Minni, (Manna), ve Aşkenaz (İskit) ile birlikte "rrt" (Urartu) okumaları yapılmaktadır. Babil'e saldırıları konu alan bu anlatım MÖ 590 yıllarına denk gelmektedir. Bilinen son kayıt ise Nabonidus Kroniğidir. Bu kroniğin (II 16) en son okumaları Urartu açısından önemlidir. Başlangıçta bu bölüm Akhaimenid kralı Kyros'un MÖ 547/46 yıllarında Dicle'yi Arbela kentinin aşağısından geçip Lu-[ud]-du yani Lydia ülkesine saldırdı şeklinde okunarak Sardes'in düşüşünün anlatıldığına inanılmaktaydı. Ancak son dönem okumalarında ise burası kurÚ-[raš-tu] yani Urartu ülkesi olarak okunmaktadır[46]. Böylelikle de Urartu Devleti'nin MÖ VII. yy.'ın sonunda Medler tarafından yok edilmediği MÖ VI. yy.'ın ortalarına kadar bir şekilde devam ettiğine inanılmaktadır[47].

Bölge arkeolojisinde Urartu'nun son bulmasıyla birlikte birkaç yüzyıl süren bir tarihsel boşluktan Hiatus (boşluk) veya karanlık dönemden söz edilir[48]. Özellikle antik kaynaklardan edinilen bilgilere göre Urartu sonrası dönemlere ait bölgenin genel bir tarihsel panoraması şu şekilde özetlenebilir. Bölge sırasıyla Med, Akhaimenid[49], Seleukos[50], Sophene Krallığı[51], Armenia Krallığı[52] ile Roma/Part ve Roma/Sasaniler[53] arasında çekişme konusu olmuştur[54].

---

[45] Salvini 2006, 125 v.d.

[46] Veli Sevin, "Van Bölgesinde Post-Urartu Dönemi: Yıkıntılar Üzerinde Yeni Bir Yaşam", *Belleten* 276, Ankara, 2012, 352 v.d.

[47] Salvini 2011, 96., ayrıca konu ile ilgili öneri ve tartışmalar için bkz. a.y. 2006, 122 v.d.d.

[48] Yazılı kaynakların kesintiye uğraması yanında tabakalı yerleşme yerlerinde boşluk (hiatus) görülür. Özellikle VII. yy.'ın ortasından itibaren başlayan aynı zamanda karanlık dönem olarak da değerlendirilen bu süreç hemen hemen tüm Doğu Anadolu için geçerlidir. Hatice Kalkan, *M.Ö. 6-4. Yüzyıllarda Doğu Anadolu Arkeolojik Veriler Işığında Tarihsel ve Kültürel Değerlendirme,* (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeolojisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2008, 26, dn.79.

[49] Akhaimenid krallığına bağlı XIII. Satraplık olan Armenia Satraplığı sınırları içindedir.

[50] Veli Sevin, *Harput Kale Mahallesinde Osmanlı Yaşamı*, İstanbul, 2011, 21. ; Rene Grousset, *Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi*, Aras Yayınları, İstanbul, 2005, 77.

[51] Strabon XII, II, 1

[52] Strabon XI, XIV, 15

[53] Armenia Krallıkları ve eyaleti içinde yer alan bölge bir dönem Roma Parth bir dönemde Roma Sasani arasında sürekli olarak el değiştirmiştir.

[54] Derin 1994,154.; Sevin 2011, 21

Urartu toprakları Assur'un yıkılması ile başlayan süreçte bölgeye egemen olan İran merkezli Med (MÖ 612-549) hâkimiyetine girmeye başlar[55]. Med'ler hakkında bilinenler Med dışı tarihsel kaynak ve sözlü aktarımlara dayanmaktadır[56]. Medler, Lidya ile Halys (Kızılırmak) ırmağı yakınlarında gerçekleştirdikleri savaş (590-585) ile ülke sınırlarını batıda Halys Irmağı'na kadar genişletmişlerdir[57].

Sonrasında ise bölgede Akhaimenid/Pers (MÖ 549-330) egemenliği ile karşılaşmaktayız. Med İmparatorluğunun vasal kralı Büyük Kyros (MÖ 559-529) MÖ 550 yılında Başkent Ekbatana'yı ele geçirip hanedan değişikliği ile Med hâkimiyetine son vermiş yerine Akhaimenid (Pers) egemenliği kurulmuştur[58]. Orta Anadolu'ya kadar sınırları genişlemiş olan devlet I Darius (MÖ 521-486) döneminde idari olarak 20-23[59] büyük satraplığa bölünmüştür. Heredot'un aktarımlarında bölgenin 13. satraplık olan Armenia Satraplığı içinde yer aldığı anlaşılmaktadır[60]. Ancak bu aktarımlarda Urartuların devamı olduğu bilinen Alarodlar[61], 18. Satraplık içinde verilmiştir[62]. Ksenophon MÖ 401'de Kentrites Nehrini geçerek girdiği Armenia topraklarında Armenler ile çekişme içinde oldukları komşuları Khalde halkından bahsetmektedir[63]. Armenlerle birlikte satraplık topraklarında yaşayan Alarodlar gibi eski Urartu halklarının devamı olduğuna inanılan Khalde halkı dağlarda yaşayan fakir ve savaşçı yaradılışta bir topluluk olarak anlatılır[64].

Armenia Satraplığı içinde yer alan bölge, MÖ 301'de Seleukoslar hâkimiyetine girer[65]. MÖ 212 yılında satraplık toprakları içinde Seleukoslara bağlı biri Elazığ bölgesinde yer alan ve başkenti Arsomosata (Tomisa) olan Sophene Krallığı ile diğeri kuzeydoğuda yer alan Ermenistan Krallığı olmak üzere iki ayrı krallık ile karşılaşılmaktadır[66]. Apemeia Barışı (MÖ 188) sonrasında bölgede yer alan aralarında Sophene'nin de bulunduğu krallıklar, Roma hâkimiyetine bağlı olarak senatonun onayıyla yeni atanan krallarca yönetilmeye başlamışlardır[67]. Seleukos'ların zayıflamasının ardından MÖ II. yüzyılın ortaları ile birlikte bölge siyasetinde Parth etkileri görülmeye başlar. İki Ermeni krallığını birleştiren Tigranes (Dikran MÖ 93-66) Parth'lara savaş açarak Eski Asur'a, Media toprakları ile Kommagene üzerinden Suriye topraklarına kadar ilerledi[68].

---

[55] Grousset 2005, 72
[56] Kalkan 2008, 27.
[57] Herodotos I.79
[58] Veli Sevin, "Anadolu'da Pers Egemenliği", Anadolu Uygarlıları Ansiklopedisi 2, İstanbul, 1982, 268.; Oğuz Tekin, Eski Anadolu ve Trakya, Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö.12.- M.S. 4. Yüzyıllar Arası), İstanbul, 2007, 46.
[59]Heredot III, 89. 20 olarak belirtilen satraplık sayısının I. Darius'a ait Behistun yazıtına göre 23 olduğunu görmekteyiz. Kalkan 2008, 35
[60] Heredot III, 93
[61] Heredotun, değindiği Alarodların (Αλαροδοί) Urartu'nun devamı olduğu görüşleri için bkz. Kalkan 2008, 17 v.d.
[62]Heredot III, 94.; Kalkan 2008, 35, d.n. 112'de Herzfeld 'in, orijinal kayıtları baz alarak düzenlediği satraplık listelerinde Alarodların, XIII. Satraplık içinde kaldığı belirtilmektedir.
[63] Anabasis, IV.III, 4
[64] Grousset 2005, 75.; Kalkan 2008, 19.
[65] Grousset 2005, 77 d.n. 5
[66] Grousset 2005, 78-80
[67] Derin 1994, 154.;Grousset 2005, 78
[68] Grousset 2005, 81-84

Roma tarafından kovulan Pontus kralı Mithradates, Tigranes'e sığınmış sonrasında yönetim karmaşasını bastırmak isteyen Roma, General Lucullus komutasında MÖ 69'da Fırat'ı geçip doğuya doğru başkent Dikranagerd'e ilerleyerek Tigranes'e savaş açmıştır[69]. Uzun süren savaşlar sonunda MÖ 67'de görevinden ayrılan Lucullus'un yerine geçen Genarel Pompeius Tigranes'e üstünlük kurdu ve ikili arasında Ardaşad (MÖ 66) anlaşması yapıldı. Anlaşmayla krallık Roma'ya bağlandı[70]. MÖ 53 Crassus, MÖ 39 P.Ventidius Bansus ve MÖ 34 Antonius, Parthlar'a karşı yaptıkları seferlerle bölgeyi Roma'nın kontrolü altında tutulmaya çalışılmışlardır[71]. Bu süreçte de Ermeni krallığı iki güç arasında denge politikası uygulamaya devam etmiştir. Fırat nehri Roma ile Parth arasında sınır olarak kabul görmektedir[72].

Roma imparatorluk döneminde de bölge Roma Parth ve MS 224 ten sonrada Roma Sasani devletleri arasında tampon bölge olmaya devam etmiştir. Romalılar bölgeye, kendilerine bağlı vasal krallıklar aracılığı ile egemen olmaya çalışmışlar. Garnizon ve kalelerini Fırat'ın batısına yaparak kendilerini güvence altına almışlardır. Fırat'ın oluşturduğu doğal barikat çoğu zaman bir güvence olarak görülmüştür[73].

İmparator Augustus (MÖ 27 - MS 14) sınırı korumaya çalışarak Doğu'da imparatorluğun sınırının Fırat Nehri olmasına karar vermiştir[74]. İmparator Nero Ermeni kralı I. Dırtad arasında gerçekleştirilen Rhandeia Anlaşması (MS 63) ile Ermenistan Roma'ya bağlı olarak kalacak ve Dzopk'ta (Sophene) Roma garnizonu bulunacaktı[75]. Vespasianus (MS 69-79) döneminde Fırat boyunca Satala[76], Melitene ve Samosata'ya üç lejyonluk bir garnizon yerleştirmiştir[77]. Parth İmparatoru Hüsrev kendi yeğenini Ermeni kralı olarak ataması Trajan'ın Erzurum Ilıca üzerinden Ermenistan üzerine sefer düzenlemesine neden oldu. Ermenistan'ı Roma eyaleti haline getirerek başına da bir Vali atadı[78]. Hadrianus (MS 117-138) Babil ve Assur ve Mezopotamya'yı Parthlar'dan alarak Fırat Nehrine kadar olan bölgeyi kontrol altına aldı. Rhandeia Anlaşması ile Fırat'ın sınır olması hali devam ettirildi[79].

MS 224 yılında zayıflayan Parth'ların yerine Sasani Devleti kuruldu. Roma İmparatorluğu Doğu bölgelerinin hâkimiyeti için Sasani Devleti ile mücadele etmeye başlayacaktır. MS 252'de Sasani kralı Şahpur Ermenistan'a egemen oldu. MS 283'te Roma imparatoru Carus Sasanileri yendi sonrasında ise İmparator Diocletianus (MS 287) döneminde Ermeni toprakları tekrar Roma'ya verildi. MS 297'de Sasani kralı Narses, Ermenistan'a tekrar saldırdı. Ancak ağır bir yenilgi alan Narses, Ermeni topraklarının Roma'ya ait olduğunu kesin olarak kabul etti. Bunun yanında Sophene

[69] Lucullus XIV, 5.
[70] Derin 1994, 154.;Grousset 2005, 96
[71] Derin 1994, 154
[72] Grousset 2005, 99
[73] Derin 1994, 154
[74] Derin 1994, 154
[75] Grousset 2005, 99
[76] Satala'da (Kelkit) yer alan XV. Lejyon'un Hadrian döneminde kurulduğu bilgisi için bkz. Grousset 2005, 108
[77] Derin 1994, 154, d.n., 51
[78] Grousset 2005, 108
[79] Derin 1994, 154.; Grousset 2005, 108

(Dzopk ve Hanzit), İngilene (Eğil), Arzenene (Arzen) Moksoene (Mogk, Van Gölü ile Botan Çayı arasındaki bölge), Karduane (Gorcayk, Betmanin yöresi), Zabdikene (Cizre, Cezire-i ibn Ömer'in kuzeybatısı) bölgelerinin de içinde yer aldığı Yukarı Dicle Vadisini doğrudan Roma'ya bırakmış oldu[80].

Bölge daha sonra sırasıyla MS 395 yılından sonra Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans), MS XI. (Malazgirt 1071) yüzyılda Büyük Selçuklu, MS XIV. Yüzyılda Anadolu Selçuklu Beylikleri hâkimiyetine girmiştir. Bu dönem zarfında bölge gerek Bizans-Selçuklu arasında gerekse Selçuklu Beylikleri arasında sık sık el değiştirmiştir. MS 1515 Çaldıran seferi sonrasında tamamıyla Osmanlı hâkimiyetine giren bölge halen Osmanlı Devleti'nin devamında kurulan Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırları içinde yer almakta ve idare edilmektedir.

2.2.BÖLGENİN COĞRAFİ YAPISI "COĞRAFYA YAPI VE SINIRLAR"

Doğu Anadolu'nun karakteristik özelliklerinin başında yükselti, engebeli oluşu, denizden uzaklığı ve bunların sonucu olarak farklılık gösteren iklimi gelir[81]. Bölge'nin coğrafi sınırları ve coğrafi yapısı üzerine birbirinin aynı olan değişik tanımlamalar bulunmaktadır. Türkiye'nin damı olarak da ifade edilen bölge kabaca doğu sınırına kadar dayanmış, kuzeyde Kuzey Anadolu ve güneyden Toros sıra dağlar ile çevrelenmiş, batıda Kızılırmak ve Fırat su bölümü çizgisi ile sınırlanmış, zirvesi İç Anadolu ya doğru ilerleyen bir üçgen şeklindedir[82]. Tepeler ve yüksek dağ sırtlarıyla bölünmüş geniş düzlüklerden oluşan yüksek bir ova olarak ta tanımlanmaktadır[83]. İdari ve coğrafi sınırları ise güneyde Maraş civarında güney doğu Torosları kavisinin dış etekleri, batıda Kızılırmak ile Fırat arasındaki su bölümü çizgisi, kuzeyde ise Karadeniz dağlarının güney eteklerini takip ederek Bayburt ovasını içine aldıktan sonra, güneye dönen çizgi ile sınırlıdır[84]. Ancak yapı bakımından Doğu Anadolu bölgesinin coğrafi sınırlarının Urmiye Gölü platosunun doğu kenarına kadar devam edip Zağros Dağları'na kadar ulaşması gerektiği de ifade edilmektedir[85].

Bölgenin morfolojisinde, kıvrılmaların sıkışması, yükselmeler, volkanik dağların oluşması ve lavların alçak alanlara yayılması gibi dört türlü hareket başlıca etmenlerdir[86]. En önemli etken ise bölgenin kuzey ve güneyindeki batı doğu doğrultulu uzanan kıvrılma dağlarıdır. Orta Anadolu'da geniş bir yay çizen bu sıradağlar – İranidler, Toridler, Anatolidler ve Ponditler- Suriye ve Rus platformlarının baskısıyla Doğu Anadolu'ya doğru sıkışır, birbirlerine yaslanır ve yükselirler[87]. Yükselmeleri bir takım kırılma ve çökmeler izlemiş bu da özellikle

---

[80] Grousset 2005, 112

[81] Sırrı Erinç *Doğu Anadolu Coğrafyası*, İstanbul, 1953, 4.; Niyazi Tanılır-Abdulselam Uluçam-Erzi Tanılır-Nihat Arpa-Yalçın Kitapçı, *Cuhuriyetin 75. Yılında Van*, Ankara, 1998, 19

[82] Erinç 1953, 2. ; İbrahim Atalay-Kenan Mortan, Türkiye Bölgesel Coğrafyası, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1997, 297

[83] Jak Yakar, *Anadolu'nun Etnoarkeolojisi,* (Çev. Selen Hırçın Riegel), İstanbul, 1997, 26

[84] Erinç 1953, 1-2

[85] Erinç 1953, 3

[86] Hüseyin Saraçoğlu, Doğu Anadolu Bölgesi, İstanbul, 1989, 470

[87] Saraçoğlu 1989, 4, 470.

bölgenin orta, doğu ve kuzey taraflarında volkanik hareketliliğe sebep olmuştur. Volkanlardan çıkan lavlar ya yüksek dağları oluşturmuş ya da yayılarak geniş ve yüksek yaylalar meydana getirmişlerdir[88]. En çok sıkışmanın olduğu, takribi bölgenin ortasındaki Tunceli civarında Alp sistemine bağlı bu silsileler bir demet halini alırlar. Buradan doğuya ve batıya gidildikçe demetin iki ucunda olduğu gibi dağ sıraları birbirinden uzaklaşır ve aralarında plato ve geniş düzlükler girmeye başlar[89]. Diğer bir ifadeyle oldukça arızalı bir yapıya sahip bölgede dorukları takip eden yapısal yükseklikler ile ovaları sıralayan yapısal alçaklıklar adeta nöbetleşe bir sıra içindedir[90]. Bu ova ve yükselti sıra düzeni net olarak görülebilmektedir.

Aşkale, Erzurum ve Pasinler Ovaları ile Akdağ 2710 m, Mayram 2260 m, Güller 2550 m, Palandöken 2974 m, Taşkom 2700 m, Ziyaret 3000 m, Hama 3243 m, Büyük Ağrı 5163 m, Küçük Ağrı 3925 m yükseltileri İç Doğu Toros'un Dış Kavsini oluştururlar.

Erzincan, Tercan, Söylemez, Ağrı ve Doğubayazıt ovaları ile Munzur 3250 m, Bağırbaba 3282 m, Bingöl 3650 m, Kartavin, Muratbaşı 3519 m ve Tendürek yükseltileri İç Doğu Toros'un İç Kavsini oluştururlar.

Ovacık, Pertek, Karlıova, Varto, Patnos ve Çaldıran ovaları ile Pokir 2460 m, Sancak 2282 m, Şerafeddin, Süphan 4434 m, İririni 2250 m, İsabey 3000 m ve Çilli 2710 m yükseltileri Dış Doğu Toros'un Dış Kavsini oluştururlar.

Elâzığ, Bingöl, Muş, Van Gölü, Erçek Gölü ve Özalp ovaları ile Hazarbaba, Akdağ 2561 m, Supuluz 2200 m, Haçreş 2350 m, Karz, Vaviran 3000 m, İspiriz 3587 m, Hırabit 3350 m, Mirömer 2730 m yükseltileri Dış Doğu Toros'un İç Kavsini oluştururlar.

Ergani, Dicle, Hani, Gürpınar ve Başkale ovaları ile Herakol 2943 m, Körkandil 3831 m, Katumihent 3000 m, Cölamerik 3250 m ve Mur 3810 m yükseltileri Güneydoğu Toros'un İç Kavsini oluştururlar.

Kasrik Ovası, Hakkâri Çukurluğu ve Yüksekova ovaları ile Cudi 2089 m, Tanin 3049 m ve Geliaşin 4168 m yükseltileri Güneydoğu Toros'un Orta Kavsini oluştururlar.

Şemdinli Çukurluğu ile Aranda 2250 m ve Karadağ 3331 m yükseltileri Güneydoğu Toros'un Dış Kavsini oluştururlar[91].

Bölge önemli su kaynaklarına sahiptir. Aras ve Kura nehirleri kaynağından çıktıktan sonra Hazar'a dökülür. Karasu ve Murat nehirleri, Fırat'ın bir koludur. Şemdinli, Rubarişin, Büyük Zap nehirleri Dicle'ye dökülürler. Micinger, Bendimahi, Deliçay, Zilan, Güzeldere nehirleri Van Gölü'ne dökülürler[92].

Bölge sınırları, coğrafi olaylar olarak bilinen fizikî, beşerî ve ekonomik kıstaslar göz önüne alınarak belirlenir. Benzerlik ya da birlik bölgenin ilk şartıdır. Coğrafi bölgelerin özelliklerini meydana getiren öğelerin en önemlisi; denize göre konum, yapı ve iklimdir. Fakat coğrafi bölgelerin özellikleri yalnız doğal şartların değil aynı zamanda beşeri faaliyetlerin de bir sonucudur. Böylece denize göre konum,

---

[88] Saraçoğlu 1989, 470

[89] Erinç 1953, 6

[90] I Enver Altınlı, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Jeolojisi", *Maden Teknik Arama Dergisi* 66, İstanbul, 1966, 36

[91] Altınlı 1966, 36 v.d.

[92] Altınlı 1966, 36

yapı, iklim, nüfus ve ekonomik faaliyetlerin, coğrafi bölgelerin sınırlanın belirlenmesinde yararlanılabilecek başlıca kriterler olduğu sonucu ortaya çıkar. Fakat bu durumda bile bölge sınırlarının kesin olmadığı görülür. Bazı kriterler bakımından homojen görünen sahalar içinde, başka kriterlere göre daima farklılıklar gözlenebilir. Gerçekte yeryüzünün hiç bir yeri diğerine, bütün özellikleri ile tıpa tıp benzemez. Bölgenin özünü oluşturan homojenlik ya da benzerlik bir taraftan konu ve kullanılan kritere, diğer taraftan da ölçek ve zamana bağlı olarak görecelidir. Böylece "bölge" kavramının bir genellemenin eseri olduğu sonucuna ulaşılabilir[93].

Yukarıda bahsi geçen kriterler Doğu Anadolu Bölgesi sınırlarını belirlenmesinde de etken olan genellemelerdir. Çalışmamızın coğrafi kapsamı bölge sınırlarını aşmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda değişik genelleme kriterini temel alacağız. Bölgede tespit ettiğimiz kaya mezarları Urartu ve Urartu sonrası (Geç Demir, Helenistik/Roma-Bizans) dönemlere aittir. Farklı dönemlere ait mezarlar homojen bir yapıda değildirler ve bu mezarlar komşu bölge veya kültür mezarları ile benzerlik ve farklılıklar gösterebilmektedir. Dönem mezarlarını salt Doğu Anadolu sınırları içinde değerlendirmek kimi zaman sağlıklı sonuçlar doğurmamaktadır. Zira söz konusu dönemlerde bölge yakın çevresi ile siyasal ve kültürel açıdan yakın ilişkiler içindedir.

Urartu sınırları, Doğu Anadolu Bölgesi'nin söz konusu dönemlerde ilişkili olduğu komşu kültür bölgelerini kapsamaktadır. Bu kapsam çalışmamızın sınırlarını belirleyen genelleme kriterlerinden biridir[94]. Günümüzde siyasi olarak birkaç parçaya ayrılmış Anadolu'nun doğusu, Ermenistan, Nahçıvan ve Kuzeybatı İran ve kısmen Irak'ın kuzey bölgeleri çalışmanın coğrafi kapsamı içinde yer alır[95].

İnsanın, ölümden sonra fiziksel veya fiziksel olmayan bir boyuta geçiş bilinci ile birlikte muhtemeldir ki ölüsünü bir sonraki hayata hazırlama veya uğurlama gereksinimi doğmuştur. Bu geçiş bilinci ileri sürüldüğü gibi ruh kavramının icadından[96] çok ruh kavramının farkına varması kaynaklı olabilir. Ölüm, ilk insandan itibaren insanoğlunun yaşamında büyük yer edinmiştir. Kişi veya toplumlar, dini inanışlara göre kimi zaman korkmuş kimi zaman ise onunla barışık olmuştur. Görünürde ister soylu olsun ister sıradan olsun ölüm herkes için bir son olarak algılansa da aslında mevcut olandan daha iyi şart ve durumların olduğu başka bir yere gidiş algısı taşır. Ölüm toplumlar tarafından çoğu zaman son olarak algılanmamıştır. Bu nedenle ölümün kendisi ve ölü için yapılan uyulama veya törenlerle ilgili çok sayıda arkeolojik ve yazılı belge bulunmaktadır.

---

[93] Ali Yiğit, "Türkiye'nin Doğu Bölgelerinin Yeniden Belirlenmesi Hakkında Düşünceler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/1, Elazığ, 1996, 359 v.d.

[94] Doğu Anadolu Bölgesi, Nahçvan, Ermenistan ve Kuzeybatı İran bölgelerini de içine alan ve oldukça geniş bir alanı kaplayan Urartu'nun yayılım gösterdiği bölgeler aynı zamanda tez kapsamındaki dönemlere ait sınırları da kapsamaktadır.

[95] Kabaca bu sınırlar aynı zamanda Urartu Devleti'nin de sınırlarını da oluşturmaktadır. Salvini M, Urartu Tarihi ve Kültürü, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006, 24

[96] Ahmet Uhri, *Anadolu'da Ölümün Tarih Öncesi*, İstanbul, 2010, 32

3. DOĞU ANADOLU BÖLGESİ ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

İnsanın, ölümden sonra fiziksel veya fiziksel olmayan bir boyuta geçiş bilinci ile birlikte muhtemeldir ki ölüsünü bir sonraki hayata hazırlama veya uğurlama gereksinimi doğmuştur. Bu geçiş bilinci ileri sürüldüğü gibi ruh kavramının icadından[1] çok ruh kavramının farkına varması kaynaklı olabilir. Ölüm, ilk insandan itibaren insanoğlunun yaşamında büyük yer edinmiştir. Kişi veya toplumlar, dini inanışlara göre kimi zaman korkmuş kimi zaman ise onunla barışık olmuştur. Görünürde ister soylu olsun ister sıradan olsun ölüm herkes için bir son olarak algılansa da aslında mevcut olandan daha iyi şart ve durumların olduğu başka bir yere gidiş algısı taşır. Ölüm toplumlar tarafından çoğu zaman son olarak algılanmamıştır. Bu nedenle ölümün kendisi ve ölü için yapılan uyulama veya törenlerle ilgili çok sayıda arkeolojik ve yazılı belge bulunmaktadır

Kaya mezarlarının Demir Çağlar'ında yoğunlaşmasından dolayı özellikle bu dönemlere ait ölü gömme geleneklerine ağırlık verilmiştir. Ancak konunun bütünlüğü açısından Demir Çağları öncesi gömü geleneklerinin bilinmesi de yararlı olmaktadır. Bu kapsamda özellikle arkeolojik bulgulara göre bölgenin ölü gömme gelenekleri erken dönemler veya Prehistorik Çağlar, Tunç Çağları ve Demir Çağları olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Söz konusu dönemlere ait değişik ölü gömme adet ve gelenekleri "Gömü Yeri", "Gömü Biçimi" "Gömü Şekli" ve Gömü Tipi" başlıkları altında incelenmiştir.

Gömü Yeri

Mezar konumu olarak yerleşim içi "intramural" ve yerleşim dışı "ekstramural" olmak üzere iki farklı yer seçilir. Yerleşim alanlarının dışında yapılan tek ve çoklu gömüler yerleşim dışı gömü olarak, konutların veya yerleşim mekânın altlarına, avlu tabanlarına, meydan ve sokakların yanında konutların yakınlarındaki belirli bölümlere yapılan tek ve çoklu gömüler yerleşim içi gömü, olarak tanımlanabilir[2].

Yerleşim içi gömüler Neolitik ve Kalkolitik Çağlarda uygulanıp Erken Tunç Çağ içinde azalarak devam eder[3]. İntramural gömüler daha çok çocuk ve bebeklerle seçkin ve doğaüstü güçleri olduğuna inanılan kadınlar ve erkeklere uygulanmıştır[4]. MÖ II. bine kadar yerleşim dışı gömülerin yanında azalarak devam eden yerleşim içi gömüler giderek terk edilmiştir. Ancak günümüze kadar da seçkin olarak ifade edilebilen belirli kişilere özgü gömü olarak kullanıla gelmiştir. Neolitiğin sonlarında tarımsal üretimin artmasıyla birlikte yerleşim içi gömüler yerini yerleşim dışı gömülere bırakmaktadır[5]. Akeramik Neolitik Çağ'ın sonlarında Çayönü'nde

---

[1] Ahmet Uhri, *Anadolu'da Ölümün Tarih Öncesi*, İstanbul, 2010, 32
[2] İ. Metin Akyurt, M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri, Ankara, 1998, 3
[3] Jürgen Seeher, "Tarihöncesi Çağlarda Ölüm ve Gömü", (Çev. Sevim Gülçur), *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 59, İstanbul,11 v.d.; Uhri 2010, 68
[4] Uhri 2010, 74 v.d.
[5] Uhri 2010, 79

uygulanmaya başlanan bu gömü tarzı giderek yaygınlaşarak günümüzde de kullanılır olmuştur[6].

Gömü Biçimi

İnanç, etnik yapı ve kültürle direkt olarak açıklanabilen ölü gömme gelenekleri "inhumasyon" yakmadan ve "kremasyon" yakarak gömüdür. İnhumasyon gömü Paleolitik çağdan günümüze kadar kesintisiz olarak uygulanan oldukça yaygın bir gelenektir[7]. İnhumasyon gömü kadar yaygın olmayan kremasyon gömü ise ilk olarak Erken Neolitik Çağ Aşıklıhöyük ve daha sonrasında da Erken Tunç Çağ Kaklık ve Gedikli örnekleri ile bilinmektedir[8]. Ateşin manen kötülüklerden arındırması, yeniden doğmuş gibi temiz bir ruha kavuşturması maddeten ise hijyen gibi amaçlara hizmet ettiği düşünülmektedir[9].

Gömü Şekli

Ölünün mezara konuluş şekli "hoker" ve "dorsal" olarak iki türlü olabilmektedir. Genel manada ölünün ana rahmindeki pozisyonu hoker ve ölünün sırtüstü pozisyonu dorsal olarak tanımlanabilen bu iki gömü şekli ayrı ayrı uygulandığı gibi ikisinin bir arada uygulandığı da olabilmektedir. Her iki gömü şekli mezar türlerinin çoğunda görülmesine karşın hoker gömüler pişmiş toprak mezarlar (çömlek ve küp\pithos), dorsal gömüler ise taş sandık ve basit toprak mezarlar ile daha çok ilişkilidir[10]. Bu durum mezarın yapısından kaynaklanan bir durumdur. Çömlek veya küp içine bir insanı yerleştirmenin en kolay yolu onu, ana rahmindeki şekli ile gömmektir. Basit toprak mezar, taş sandık, oda mezar ve kaya mezarı gibi mezarlara da dorsal gömü yapılabilmesi yine bu yapısallık ile açıklanabilmektedir[11].

Gömü Tipi

Bağımsız bir yer veya mekâna gömme gereksinimi ile birlikte inanç ve gelenekler çerçevesinde çeşitlenen değişik tür mezarlar ortaya çıkmıştır. Başlangıçta toprağa gömme ile başlayan bu çeşitlilik daha sonraları pişmiş topraktan küp veya çömlek, taş sandık mezar, oda mezar ve kaya mezar gibi değişik tür mezarlarla devam eder.[12] Değişik tür mezarın göründüğü bölgede başlıca mezar tipleri üzerinde durulmuştur.

Basit Toprak Mezar: Toprak mezar olarak da bilinen en yaygın gömü türü toprağa gömüdür. Gerekli şekil ve derinlikteki toprağa açılan çukura yapılan gömüdür. Çukurdan çıkan toprakla üstü tekrar örtülür[13]**.** Oldukça basit ve masrafsız olan bu

[6]Uhri 2010, 75
[7]Uhri 2010, 55 v.d.
[8]Akyurt 1998, 6. ; Uhri 2010, 60,; Hamza Ekmen, "Yeni Veriler Işığında Başlangıcından M.II. Binin Sonuna Kadar Anadolu'da Yakarak Gömme (Kremasyon) Geleneği", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1, 2012, 26
[9]Akyurt 1998, 6
[10]Uhri 2010, 81
[11]Uhri 2010, 84
[12]Akyurt 1998, 4 v.d.; Uhri 2010, 97
[13]Akyurt 1998, 4.; Uhria.g.e., 98 v.d.

gömü tarzı birbirinden bağımsız olarak hemen her yerde ve her dönemde karşımıza çıkmaktadır[14]. Anadolu'da Kalkolitik ve özelliklede Tunç Çağ da yoğunlaşan toprak gömüler, Arpaçiya, Tepegavra, Çaharbazar, Samarra örnekleri ile Kuzey Suriye ve Mezopotamya ile Abidos, Diospolis-Parva, Negada örnekleri ile Mısır'ın yanında Hindistan, Çin, Kuzey Afrika ve Avrupa'da da karşımıza çıkmaktadır[15].

Pişmiş toprak mezar: Hammadde ve yapılış tekniğinden dolayı pişmiş toprak gömü olarak değerlendirebilen bu gömü türünün çömlek ve küp\pithos gömü gibi değişik türleri bulunmaktadır[16]. Kullanılan pişmiş toprak malzemenin boyutuna göre küp veya çömlek adı kullanılır. Bu tercih gömünün boyutundan kaynaklanır. Bebek ve çocuklar için çömlek yetişkinler için küp veya pithos gibi büyük kaplar tercih edilmiştir[17]. Çömlek 0.50 m den küçük kaplar çömlek, 0.50 m ile 2.00 m arasında değişen kaplar boyutuna göre küp veya pithos gömü olarak değerlendirilir[18].

Gerekli büyüklükteki pişmiş toprak kap içine konulan gömülerin ağzı tabak, taş veya kerpiçle kapatılarak gömülür. Kapak ve mezarın etrafını desteklemek için küçük boyutlu taşlar kullanılır. Kökenini, özelliğinden dolayı çanak çömleğin ilk kullanıldığı Neolitik döneme kadar götürülebilmek mümkündür[19].Kalkolitik[20] ve Tunç[21] çağları ile birlikte yaygınlaşarak demir çağlarına kadar kesintisiz bir kullanımın var olduğunu zamansal ve coğrafi boşluklara rağmen söyleyebiliriz[22].

Pişmiş toprak mezarlarda hem inhumasyon hem kremasyon türü gömme biçimleri uygulanabilmektedir. Kremasyon gömü biçiminin kullanıldığı kaplar genellikle çömleklerdir ve bunlar urne olarak tanımlanmaktadır[23]. Çömleklerin dışında küllerin konduğu testi, vazo ve çanak gibi urne olarak adlandırılan farklı kap türleri de bulunmaktadır[24].

Taş sandık mezar: Bundan başka ölüler, yapım tekniği ve biçim farklılığından dolayı taş sandık mezar olarak ta adlandırılan mezarlara gömülmektedir. Çoğunlukla tekli gömülerin yapıldığı mezarlar genellikle dörtgen planlıdırlar. Yer altına açılmış çukur bir alanın etrafı genellikle 4 ile 6 arasında değişen çeşitli büyüklükteki yassı plaka taşlar veya kerpiçle çevrilerek oluşturulur. Üstleri sal taşlarıyla kapatılmaktadır. Tabanı sıkıştırılmış toprak ve kısmen de çakıl taşları ile döşeli olan bu mezarların dar

[14]Tahsin Özgüç, Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri, Ankara, 1948, 13
[15]Özgüç 1948, 12 v.d.; Çevik 2000, 16
[16]Akyurt 1998, 4.; Uhri 2010, 102. ; Çevik 2000, 20
[17]Akyurt 1998, 4
[18]Uhri 2010, 102
[19] Çatalhöyük, Köşk Höyük ve Pınarbaşı\Bor ve Musular merkezlerinde bu tür gömülerin ilk izlerine rastlanılır. Uhri 2010, 106, 110v.d.
[20] Alişar, Hacılar, Beycesultan, Kuruçay, Gözlükule, Kargamış, Samsat, Hasekhöyük, Arslantepe, Tülintepe, Korucutepe, Değirmentepe, Norşuntepe, Pulur, Demircihöyük, Tilkitepe, merkezleri Anadolu'da küp ve çömlek mezarların görüldüğü önemli merkezlerdir. Uhri 2010, 110 v.d.; Özgüç 1948, 15 v.d.
[21] Tunç çağı ile birlikte Anadolu'nun hemen her yerinde görülmeye başlanmıştır. Uhri 2010, 111. ; Özgüç 1948, 17 v.d.d. ; Akyurt 1998, 103 v.d.d.
[22] Özgüç 1948, 31.; Akyurt, a.g.e.,107.; Uhri 2010, 108
[23] Urneler, ölü çömleği olarak ta adlandırılabilmektedir. Çevik 2000, 17
[24] Akyurt 1998, 4

yüzlerde bir yan yüzlerde ise birkaç sal taşı kullanılmaktadır[25]**.**Anadolu'da taş sandık mezarlar Kalkolitik ve Erken Tunç Çağ'dan itibaren yaygın olarak karşımıza çıkar[26]. Yapım tekniği açısından bu tür mezarlar ekstramural gömü ile yakın ilişki içinde bulunmaktadır[27]. Bu nedenle olmalı ki sandık mezarlar Anadolu'da, Gavurini, İncili ve Kanal gibi tartışmalı Paleolitik örnekleri ile Köşkhöyük III, Öküzini ve Çukurkent gibi birkaç Neolitik örneğin dışında[28] Kalkolitik Çağ öncesinde yaygın olarak görülmez[29].

Oda mezar: Taş sandık mezarlara benzeyen bu mezarların yer altına açılan çukur içine taş veya tuğlayla örülerek yapılmış olmaları, üstlerinin tonozlu veya sahte kemerli olarak taş, kimi zaman ahşap ile örtülmesi, taş sandık mezarlardan farklı olarak dromoslu veya dromossuz bir kapı girişine sahip olmaları belirleyici yapısal özellikleridir[30]. Girişler genellikle dar yüzden yapılmaktadır[31]. Oval, kare ve çoğunlukla da dikdörtgen planlı olan bu mezarlarda çoklu gömü daha çok tercih edilir. Mezarların üstü büyük taş blokları veya azda olsa kalaslarla örtülür[32].

Anadolu gibi Mısır, Mezopotamya ve İran gibi pek çok kültür ve bölgede karşımıza çıkmaktadır. Mısır Hanedanlık dönemine ait Saqqara, Mastaba örnekleri yer altına taş ve tuğla ile inşa edilmiş bilinen örneklerdendir[33]. Mezopotamya'da Tepe Gawra X[34], Ur, Nippur, Mari, Kiş, Til Basrip gibi merkezlerde tuğla ile inşa edilmiş dörtgen planlı oda mezarlardandır[35]. İran da Choga Zanbiland Susa'da olduğu gibi Haft Tepe'de yer altına pişmiş tuğladan inşa edilmiş tonozlu üst örtüye sahip oda mezar karşımıza çıkar[36].

Anadolu da Tunç Çağlarında başlayıp neredeyse kesintisiz olarak Demir Çağları boyunca devam ettiği görülebilmektedir[37].Özellikle Alacahöyük[38] kral mezarlarıyla özdeşleşen bu mezarlar, Arslantepe[39],Tilmen Höyük, Horoztepe, Hayaz Höyük, Gedikli/Karahöyük ve Titriş gibi merkezlerin Erken Tunç Çağ tabakalarından

---

[25] Akyurt 1998, 4.; Uhri 2010, 113. ; Çevik 2000, 15

[26] Özgüç 1948, 32-37

[27] Bu durum konut tabanlarının altına taş sandık mezar yapılmasının zor olması ile açıklanabilir. Uhri 2010, 115, 117

[28] Uhri 2010, 115,

[29] Özgüç 1948, 32 v.d.d. ; Akyurt 1998, 109.; Uhri 2010, 115,

[30]Akyurt 1998, 5.; Derya Yılmaz, "Erken Tunç Çağı'nda Güneydoğu Anadolu'da Oda Mezar Geleneği/ Burial Customs of The Chamber Tombs in Southeast Anatolia During The Early Bronze Age", *Anadolu\Anatolia* 31, İstanbul, 2006, 59 v.d. ; Uhri 2010, 125 v.d.

[31] Veli Sevin- Ersin Kavaklı, *Bir Erken Demir Çağı Nekropolü Van-Karagündüz,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1996, 15. ; Derin 1993, 49.; Yılmaz 2006, 60.

[32] Seeher 1993, 113 v.d.;

[33] Gwendolyn Leick, *A Dictionary of Ancient Near Eastern Arhitecture,* London ve New York, 2003, 182, 222

[34] Leick 2003, 224, duvarları tuğla ile inşa edilmiş dikdörtgen planlı oda mezarın üstü taşlar ile örtülmüştür.

[35] Özgüç 1948, 102, d.n. 355.

[36] Leick 2003, 92

[37] Seeher 1993, 13.; Uhri 2010, 128. Çevik 2000, 12 v.d.d.

[38] Aslı Özyar, "Alacahöyük ve Horoztepe", *Arkeo Atlas 2, İstanbul, 2003, 124*

[39] Marcella Frangipane, "Arslantepe 1996: The Finding of an E.B.I "RoyalTomb"", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 19\1, Ankara, 1998, 294 v.d.

bilinmektedir[40]. Güneydoğu Anadolu Erken Tunç Çağ oda mezarları[41], Orta Anadolu da Kültepe Kaniş[42], Hitit Gavurkalesi ve Ilıca oda mezarlarının[43] benzerlerine daha sonraları Erken Demir Çağda Anadolu'nun doğusunda Konakbey, Gavurkale ve Budak[44], Ernis-Evditepe[45], Alacahan[46], Dilkaya[47], Karagündüz[48] ve Yoncatepe[49] gibi pek çok Erken Demir Çağ merkezlerinde rastlanılmaktadır. Orta Demir Çağda bu tür mezarların boyutlarında ve işçilikte bir gelişim göze çarpar. Özenli işçilikleri ile Altıntepe[50], Alişar[51] Erevan[52] mezarları, büyük boyutlu Tanıktepe[53] mezarı ile Guchi[54], Yukarı Göçmez, Liç, Dağalan, Akçaören, Gönlüaçık mezarları[55] dromos ve nişli Konakbey, Kamışlı, Gavurkale mezarları[56] aynı türden oda mezarlardır[57].

Kurgan: Tümülüs (yapay mezar) ile aynı anlamlı olan bu türde, gömü çukuru veya mezar odasının üzeri taş ve toprak yığılarak yapay bir tepe oluşturulmaktadır. İlk örneklerine MÖ V. binde Asya bozkırlarında rastlanılan kurgan türü mezarların Transkafkasya'da MÖ III. binyıldan beri, var olduğu özellikle Gürcistan'da Martkopi, Bedeni ve Trialeti gibi nekropollerden bilinmektedir[58]. Tunç Çağı için karakteristik mezar tipi olan kurganlar MÖ III. binyıldan I. binyıla kadarki Kafkas halklarının gömü geleneklerine ışık tutmaktadır. Bu mezarlar bir taş dizisi içine taş ve toprak yığılarak oluşturulur. Mezarlara genelde çanak çömlek, silah gibi gömü hediyeleri ile birlikte bazen hayvan iskeletleri bırakılmaktadır[59].

Eski Anadolu ve Yakındoğu'da pek rastlanılmayan bu gelenek MÖ II. binyılın ilk yarısı içinde yaygınlaşarak tüm Transkafkasya, Kuzeybatı İran ve Kuzeydoğu Anadolu'ya kadar yayılmıştır[60]Kuzeydoğu Anadolu'da yoğunlaşan kurganlar Erzurum-Kars yaylalarını da içine alarak Azerbaycan'a değin uzanan bir kuşakta

---

[40] Uhri 2010, 128
[41] Yılmaz 2006, 60.
[42] Çevik 2000, 12
[43] Çevik 2000, 14
[44] Sevin 1986b, 330, 331 v.d.d
[45] Veli Sevin, "Son Tunç\Erken Demir Çağı Van Bölgesi Kronolojisi, Kökeni Aranan Bir Devlet: Urartu" *Belleten* 252, Ankara, 2004, 359.
[46] Sevin 1987,41 v.d.
[47] Altan Çilingiroğlu, "Van Dilkaya Höyüğü Kazıları, Kapanış", *Kazı Sonuçları Toplantısı* XIV\1, 1993, Ankara, 478.
[48] Sevin-Kavaklı 1996, 15 v.d.d.
[49]Oktay Belli-Erkan Konyar, Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erken Demir Çağı Kale ve Nekropolleri, İstanbul, 2003, 68 v.d.d.
[50] Özgüç 1969, 10-27
[51] Boris B. Piotrovskij, *Il Regno di Van: Urartu*, Roma, 1966, 312, fig. 66.
[52] Raffaele Biscione, "Recent Urartian Discoveries in Armenia the Columbarium of Erevan",*Studio Micenei Ed Egeo-Anatolici* XXXIV, Roma, 1994, 115 v.d.d.
[53]Derin 1993, Kat. no. 86
[54] Hulsteyn 1992, 113 v.d.
[55]Öğün 1978a, 646 Grup A; Sevin 1986b, 334
[56]Sevin 1986b, 334
[57]Sevin 1986b, 334; Çevik 2000, 14. ; Derin 1993, 103
[58] Aynur Özfırat, "Doğu Anadolu Yüksek Yaylası'ndan M.Ö. 2. Binyıl Kurganları", *Belleten* LXVI, 2003, Ankara, 343.; a.y., "Agrı Dağı Kurganları", *XV. Türk Tarih Kongresi* I, 11-15 Eylül 2006, Ankara, 2010, 51.; Sevin 2004a 110 v.d
[59] Jan K. Bertram-Gülçin İlgezdi, "Gürcistan Kafkasya'da Yaşam ve Ölüm", *Arkeo Atlas 5*, İstanbul, 2006, 169 v.d.
[60]Özfırat 2003, 343.; Sevin 2004a, 110

görülür. Ağrı-Iğdır bölgesinde kurgan türü mezarlar sıklıkla görülmesine rağmen bu geleneğe Van Gölü ile Ağrı Havzası arasında kuzeyindeki birkaç örnek dışında rastlanmaz. Tendürek Dağı Van Gölü ile Ağrı Havzası arasında bir kültür sınırı çizmiş olmalıdır. Kurgan türü mezarların ve bunlarla bağlantılı yerleşimlerin en önemlileri Ağrı Dağı eteklerinde yer alır[61].

Kaya Mezarı: Kayalık zemine yapılan her tür mezar kaya mezarı kapsamına girmektedir. Kovuk mezar veya kaya yarığı mezar da bu kapsamda değerlendirilebilir. Kaya mezarı kavramı genellikle kayalık bir alana oyularak yapılan oda şeklindeki mezarlar için kullanılmaktadır. Aynı zamanda khamosorion ve arcosolium tipi mezarlarda bu kapsamda değerlendirilmektedirler[62]. Bölgede karşılaştığımız kaya mezarı kapsamına giren mezar tiplerini başlıca oda mezar, khamosorion ve Arcosolium mezar olmak üzere üç ana grupta inceleyebilmekteyiz.

Oda mezarlar genel anlamda taş örgü oda mezarlar ile benzerlik gösterirler. Oda mezarlar gibi konutlara öykünme söz konusu olabilmektedir[63]. Genel algı kaya mezarlarının yer üstü mezarları olarak bilinmesidir[64]. Ancak yer altına oyularak yapılan kaya mezarları da bulunmaktadır[65]. Ana kaya, tüf, ponza vb. yumuşak karakterli kaya, konglomera tabaka[66] ve kayalaşmış ana toprağa[67] açılan veya oyulan mezarlarda plan ve işlev açısından oda mezar olarak değerlendirilirler[68]. Çoğunlukla dörtgen planlı olan bu mezarlar oval ve yuvarlak planlı örnekleri de bulunmaktadır. **Yer altı** taş örgü oda mezarları gibi dromoslu veya dromossuz olabilen mezarların üst yapıları beşik tonoz, üçgen veya düz çatı şeklinde de olabilmektedir.

Khamosorion türü kaya mezarları ana kaya yüzeyine açılmış çoğunlukla dikdörtgen tekne şeklindeki oyuklar olarak tanımlamak mümkündür. Lahit türü mezarlardan "Kayaya Bağlı Lahitler" olarak da tanımlanmaktadır[69]. Oldukça yaygın olan bu gömüler teknesi ana kayaya oyulanlar ile bağımsız tekneliler olmak üzere başlıca iki grupta inceleyebiliriz[70]. Anadolu'nun hemen her bölgesinde karşımıza çıkmaktadır. Klasik Çağ'dan Bizans dönemine kadar kullanım görmüştür[71].

---

[61]Özfırat 2010, 52

[62] Rıfat Eser Kortanoğlu, *Helenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2008, 29 v.d.d

[63]Çevik 2000, 70. ; Işık 1987b, 176

[64] Van Kalesi kaya mezarları bunlara örnektir.

[65] Çevik 2000, 8

[66] Rafet Çavuşoğlu-Hanifi Biber-Fütuhat Başar, "2004-2007 Van-Kalecik Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı XXX\1,* Ankara, 2009, 271 v.d.d. Kalecik Nekropolü mezarları konglomera tabaka içine oyularak yapılmışlardır.

[67]Yoncatepe nekropolü sert bir bileşime sahip kalkerli alan üzerinde bulunur. Oda mezarlarında ihtiyaca göre bazı duvarlar taşlarla örülüyken kimi duvarlar olduğu gibi bırakılmıştır.

[68]Ana kaya veya sert karakterli ana toprağa oyularak yapılan oda mezarların "Kaya Mezar" üst başlığı altında değerlendirilmesi kanısındayız. Çevik, bu tür mezarları **yeraltı** oyma mezarları alt başlığı adı altında değerlendirmektedir. Çevik 2000, 9

[69]Ahmet Vedat Çelgin, *Termessos Kenti Nekropolleri*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990, 192

[70] Kortanoğlu 2008, 44.; Termessos örnekleri ışığında üç grupta incelemek te mümkündür. Çelgin 1990, 192

[71] Kortanoğlu 2008, 41.

Arcosolium mezar doğrudan kaya cephesine yapılabildiği gibi direk oda mezar içine de yapılabilmektedir. Doğrudan kaya cephesine oyulan açıkta bulunan mezar içlerinde ölü yatağı ya da tekne olabilmektedir. Oda içine yapılan arcosoliumlara, tekneli ve yataklı olabilmektedir. Her ikisinin bir arada olduğu örnekler de bulunmaktadır[72]. Arcosolium gömü köken olarak İtalya ile ilişkilendirilmektedir. Ancak Anadolu'nun bu türün anavatanı olduğu da genel kabul görmektedir[73]. Anadolu da arcosolium kullanımı için MS I – IV. yüzyılar arası ve hatta Bizans Döneminin başları önerilmektedir[74]. Roma İmparatorluk döneminde özelliklede MS II ve III. yüzyıllar arasında oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır[75]. İyi bilinen Kilikya[76], Kommagene[77], Pisidia[78] ve Phrygia[79] örnekleri dışında Anadolu'nun hemen tamamında bu türden mezarlara rastlamak mümkündür.

Kovuk Mezar **y**ayınlarda farklı bir mezar türü olarak ele alınsa da aslında ana malzemenin kaya olması nedeniyle kovuk mezarlarda kaya mezarı sınıfına girer. Basit bir tanımla kaya mezarı uygun bir kayaç zemine istenilen ölçüde oyulan mezarlardır. Kovuk mezarlarda da kayalık zeminde gömü yapılacak kadar uygun bir açıklık veya alanın olması yeterlidir. Iğdır Melekli[80] ve Adilcevaz[81] mezarları buna en güzel örneklerdir.

3.1.PREHİSTORİK DÖNEM ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

Ölünün gömülmeye başlaması olgusu, net olmasa da Orta/Üst Paleolitik çağdan itibaren bilinmektedir[82]. Soyutlanma veya fizikötesi bilincine sahip insanoğlu[83] özellikle Şanidar IV ve Sungir[84] mezarlığı örneklerinde olduğu gibi ölüm ve ölüm sonrası yaşam ile ilişkili olarak yalnızca ölülerini gömmekle kalmamış yanlarına eşyalar da bırakmıştır.

Bölgede özellikle Çanak Çömleksiz Neoliltik Dönem'e ait buluntu veren yerleşimlerden biri ve belki en önemlisi Caferhöyük'tür. Üç evreli Çanak Çömleksiz Neolitiğin Erken evresinde iki adet gömüye rastlanılmıştır. İlki mimari kalıntıların bulunmadığı XI. tabakaya ait yetişkin bir bireye ait kafatası olmayan tüm bir gömüdür.

---

[72] Kortanoğlu 2008, 32, 54.
[73] Elizabeth Alföldi, Rosenbaum, Anamur Nekropolü, The Necropolis of Anemurium, Ankara, 1971, 10, dn. 56.; Özdizbay 2002, 493,; Kortanoğlu 2008, 52
[74] Kortanoğlu 2008, 53
[75] Çelgin 1990, 150.; Kortanoğlu 2008, 52
[76] Rosenbaum 1971, 10
[77] Rıfat Ergeç, "Nekropolen und Graber in der südlichen Kommagene", *Asia Minor Studien* XLVII, Bonn, 2003, 33 v.d.
[78] Pisidia bölgesinde yer alan **Termessos** kaya mezarları en erken M.S. I. yy sonu ile M.S. II ve III yüzyıları aralığına tarihlendirilmektedir. Çelgin 1990, 150 v.d.
[79] Dağlık Phyrgya bölgesinde bu uygulama doğrudan arcosoliumlu mezar (TİP II) veya oda mezar içinde yer alan tekneli veya yataklı arcosoliumlu türde (TİP III) karşımıza çıkmaktadır. Kortanoğlu 2008, 32, 54
[80] Richard D. Barnet, "The Urartian Cemetery at Iğdır", *Anatolian Studies* XIII, İstanbul, 1966, 154 v.d.d.
[81] Öğün 1978a, 668-671
[82] Uhri 2010, 55
[83] Mehmet Özdoğan, "İlk Adımlar; Paleolitik Çağ", Arkeo Atlas 1, İstanbul, 2002, 52 v.d.
[84] Uhri 2010, 35

İkincisi ise mimari buluntunun olmadığı IX. tabakaya ait üzerine geniş düz bir taş yerleştirilmiş sol tarafa yatık "fetus" bir çocuğa ait gömüdür. Çocuk iskeletinin de kafası yoktur[85]. Geç evreye ait 3 nolu yapının hücrelerinden birinde 8-9 yaşlarında erkek bir çocuğa ait hoker tarzda bir gömü tespit edilmiştir. İskelet kireç olabilecek beyaz bir madde ile kaplanmıştır[86].

Kalkolitik dönem gömü anlayışında Neolitik dönemden itibaren uygulana gelen yerleşim içi gömü anlayışının devam ettiğini görmekteyiz[87]. Bölgenin önemli ticari merkezlerinden biri olan Tilkitepe höyüyünde[88] çok sayıda mezarın varlığı bilinmektedir[89]. Yerleşim içi gömü anlayışının varlığı anlaşılmaktadır. Halaf yerleşiminin üstünde bulunan II. ve III. yapı katında[90] tespit edilen iskeletlerin 16'sı basit toprak mezar türündedir. Yerleşim alanının içine gömüldüğü anlaşılan iskeletlerin tamamı hoker tarzda ve doğu batı doğrultuludurlar. Yalnızca 5 gömü yanında çanak çömleğe rastlanılmıştır. Birkaç yetişkin iskeleti ile birlikte çok sayıdaki çocuk iskeleti üzerinde aşı boyası kullanılmış olması gömü anlayışı açısından önemli bir ayrıntıdır. Ayrıca içinde çocuk mezarların gömüldüğü iki küp mezar ise yine II. yapı katında tespit edilmiştir[91].

Değirmentepe, Kalkolitik Obeyd tabakalaşmasının belirgin olarak görüldüğü bölgenin önemli arkeolojik merkezlerinden biri Değirmentepe höyüğüdür[92]. Yerleşim içi gömülerin görüldüğü Kalkolitik (Obeyd) çağ tabakalarında çömlek mezar türü gömüler daha yoğundur[93]. Özellikle çocuklar, hoker tarzda koyu yüzlü açkılı çömlekler, ya da açık renk hamurlu Obeyd tipli kapların içine gömülmüşlerdir. (Resim 8). Bunun yanında bebek gömüler de pişmemiş topraktan "petek" içine yine hoker tarzda gömülmektedir[94]. Görülen diğer bir gömü türü yetişkin veya çocukların yine

---

[85] Jacques Cauvin – Oliver Aurenche – Marie Claire Cauvin – Nur Balkan Atlı, "Caferhöyük, Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme Ait Bir Yerleşme", Türkiyede Neolitik Dönem, (Yay. Haz. Mehmet Özdoğan – Nezih Başgelen), İstanbul, 2007, 100

[86] Cauvin ve bşk. 2007, 107

[87] Uhri 2010, 68

[88] Farklı bilim adamları tarafından ve farklı yıllarda kazılar yapılmıştır. Ancak bu kazılara ait elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Sinan Kılıç, "Van Gölü Havzası Prehistoryası ve Tilkitepe'nin Bugünkü Durumu", Arkeoloji ve Sanat 122, İstanbul, 2006 1 v.d.d.

[89] Edward B. Reily, "Tilkitepe'deki İlk Kazılar (1937)", Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi IV, Ankara, 1940, 148 v.d.

[90] Reilly 1937 yılına ait kazı raporlarına göre höyüğü 3 evreye ayırmış II ve III. yapı katlarını Halaf dönemi ile ilişkilendirmiştir. Korfmann, 1989 yılında W. Belck, 1937 yılında E.B. Reilly ve 1939 yılında Kirsopp ve Silva Lake'e ait Tilkitepe kazı raporlarını değerlendirdiği Tilkitepe adlı çalışmasında höyüğü 4 evreye ayırmıştır. Manfred Korfmann, *Tilkitepe, Die Ersten Ansatze prahistorischer Forschung In der östlichen Turkei,* Tubingen, 1982, 228 v.d.

[91] Özgüç 1948, 5, 20

[92] Ufuk Esin, "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazıları", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999),* (Ed. Oktay Belli), İstanbul, 2000, 83.

[93] Esin 2000, 83.; Veli Sevin, *Eski Anadolu ve Trakya, Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*, İstanbul, 2003, 86

[94] Ufuk Esin, "Değirmentepe (Malatya) Kazısı 1981 Yılı Sonuçları", *KST* IV, Ankara, 1983, 41 v.d. Res.8.

hoker tarzda gömüldüğü toprak mezardır[95]. Mezarların yanında balyoz, çakmaktaşı aletler, kemik bız ve kolye gibi buluntulara rastlanılmıştır[96].

Geç Kalkolitik çağ merkezlerinden Norşuntepe Kalkolitik çağ tabakalarında yerleşim içi gömü anlayışının hâkim olduğu görülür. Bu çağın son evresine ait ve İlk Tunç çağ yapıları tarafından da tahrip edilmiş 7. tabakanın taban düzeyi seviyesinde 6 küp ve bir toprak gömü olmak üzere yedi gömüye rastlanılmıştır. Genelde çocukların gömüldüğü çömlek mezarlarda gömüler Hoker tarzda yapılmıştır[97]. Mezarlara iskelet üzerinde tahıl taneleri[98] ile kireç taşından bir boncuk konulmuştur. Çömlek mezarlara ek olarak aynı tabaka içindeki kerpiç kalıntıları arasında üzerinde örgü izleri bulunan bir sepet içinde başı batıya dönük, sırt üstü yatırılmış, bacakları karna çekik 38 cm uzunluğunda bir iskelet bulunan sepet gömüye rastlanılmıştır[99]. Son olarak dorsal tarzda toprağa gömülen bir gömü daha bulunmaktadır[100].

Arslantepe'de 3. Binin başlarına tarihlenen VI B tabakasına ait bir mezar, mimarisi ve daha önce bilinmeyen teknolojiye sahip maden buluntularıyla dikkat çekmektedir. Dikdörtgen planlı taş sandık mezar, toprağa açılan çukur içine taş levhaların dik yerleştirilmesi ile yapılmıştır. 75 adet bakır, bakır-arsenik, bakır-gümüş, gümüş ve altından silah ve süs eşyaları koleksiyonu ile mezar sahibine kurban edilen 4 genç iskeletleri mezarın seçkin bir sınıfa ait olduğunu gösterir[101].

Geç Kalkolitiğe tarihlenen Korucutepe höyüğünün kuzeybatı köşesindeki mezarlık alanda tuğla yapılı ve dikdörtgen planlı iki yetişkin mezar, bir çocuğa ait küp mezar, üstü taş ile kapatılmış bir mezar ile gömü çukuru anlaşılmayan bir mezar olmak üzere beş mezar tespit edilmiştir. inhumasyon gömülerin yapıldığı mezarlar yerleşim içinde yer almaktadırlar[102].

Tepecik höyüğünün geç kalkolitik çağ tabakası 26. kültür toprağından çok sayıda insan dişleri ile birlikte bulunan kolye boncuklarının varlığı dönemin ölü gömme ile ilgili intramural bir gömü anlayışı ile açıklanabileceği ifade edilmiştir[103]. Son Kalkolitik Çağ yapılarından olan bu mekânının ince uzun olan odasının güney duvarının girinti yapan kısmında bir kerpiç mezar içinde bir bebek iskeleti bulunmuştur. Hoker tarzda gömülen bebeğin boynunda kireç taşından minik boncuklarla yapılmış bir gerdanlık vardır[104].

---

[95] Ufuk Esin, "1980 Değirmentepe (Malatya) Kazısı Sonuçları", *KST* III, Ankara, 1982, 40.; Ufuk Esin – Savaş Harmankaya, "1985 Değirmentepe (Malatya-İmamlı Köyü) Kurtarma Kazısı", *KST* VIII\1, Ankara, 1987, 107

[96] Ufuk Esin – Savaş Harmankaya, "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986", *KST* IX\1, Ankara, 1988, 94, 98. ; Esin 1982, 40.; Esin – Harmankaya 1987, 108 v.d.

[97] Harald Hauptmann, "Norşuntepe Kazıları1972", Keban Projesi 1972 Yılı Çalışmaları, Ankara, 1976, 54.; a.y., "Norşuntepe Kazıları 1973", *Keban Projesi 1973 Yılı Çalışmaları,* Ankara, 1979, 55.

[98] Hauptmann 1976, 54

[99] Hauptmann 1979,55

[100] Hauptmann 1976, 54.

[101] Marcella Frangipane, "Arslantepe" Arkeo Atlas II, İstanbul, 2003, 19,21,52,; Sevin 2003, 92

[102] Maurits Nanning van Loon, *Korucutepe* 2, Amsterdam, 1978, 10-11.; Maurits Nanning van Loon - Hans G. Güterbock, "Korucutepe Kazısı, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Ankara, 1972, 80

[103] Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı, 1970 ", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları,* Ankara, 1972, 146

[104] Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı, 1973 ", *Keban Projesi 1973 Çalışmaları,* Ankara, 1979, 91.

3.2.TUNÇ ÇAĞLARI ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

Bölgenin gömü anlayışı açısından önemli bir dönem Tunç çağlarıdır. Kalkolitik dönemden bilinen gömü tür ve anlayışları devam etmektedir. Çağın başlarında özellikle Erken Tunç Çağda eskinin devamı olarak yerleşim içi gömüler yoğunluktadır. Gömüler daha çok basit toprak, küp ve taş sandık mezarlara yapılmıştır. Hoker tarzı gömünün daha ağırlıklı olduğu mezarlarda kremasyon gömüler az sayıdadır. Bunlara ek olarak İlk Tunç Çağda Anadolu'nun doğusunda sosyal, ekonomik ve kültürel bazı değişikliklerin ortaya çıkmasıyla yeni gömü türü ve anlayışları ile karşılaşmaktayız.

Karaz, Kura-Aras, Khirbet-Kerak veya Erken Transkafkasya Kültürü, adları ile de bilinen bu yeni kültür, ekonomisi hayvancılığa dayalı, göçebe veya yarı göçebe yaşam tarzını benimsemiş toplulukların bölgeye göçleri ile ilişkilendirilir. Kendini daha çok çamur dal örgülü, köşeleri yuvarlatılmış mimari, el yapımı siyah-kırmızı renkli seramiği ve üzeri taş ve toprak yığılarak kapatılmış kurgan türü mezar geleneğinde gösterir[105]. Bölgede İlk Tunç Çağ ile birlikte görülmeye başlanan kurgan türü gömüler Orta ve Son Tunç Çağda daha sık karşımıza çıkmaktadır.

Arslantepe Höyüğü'nün Uruk seramiği ile Kura-Aras seramiğinin bir arada bulunduğu Mezopotamya ve Transkafkasya etkileşimini gösteren önemli bir mezar gün yüzüne çıkarılmıştır. Soylu mezarı olarak ta bilinen taş sandık mezar MÖ III. binyılın sonuna tarihlendirilir. Yerleşim içinde yer alan mezar toprağa açılmış 5 m çapındaki çukur alan içine yapılmıştır. Dikdörtgen planlı mezar, duvarlarında yassı büyük taşlar dik yerleştirilmiş ve üstü kalın taş bloklarla örtülmüştür. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda soylu birine ait iskeletin yanında kurban edildikleri düşünülen hizmetçilere ait 4 adet iskelet daha bulunmuştur. Mezar içine bir soyluya ait iskelet yanına altın, gümüş, bakır ve bakır-arsenik, bakır-gümüş karışımı silah, alet ve süs eşyasından oluşmuş 65 adet metal ölü hediyesi konulmuştur. Ayrıca mezardan 14 adet seramik kap ile değerli taş ve maden boncuklar bulunmuştur[106].

Büyüktepe Höyüğü'nün İlk Tun Çağ tabakasında ana kayaya açılmış iki çukur içine yerleştirilmiş çömlek mezarlarda kafatası ve kemik parçaları bulunmaktadır. Yerleşim dışına gömü izlenimi veren mezar ve çevresinde herhangi bir mimariye rastlanılmamıştır[107].

Değirmentepe Höyüğü'nün İlk Tunç Çağ tabakasında Karaz malı bir çömlek içinde bir çocuk iskeleti ile birlikte 2 bakır/tunç bilezik ele geçmiştir[108]. Ayrıca net olmamakla birlikte MÖ IV. binin sonu III. binin başına ait açmalarda içinde hoker tarzda gömünün bulunduğu küp mezarın 1. yapı katına ait olduğu düşünülmektedir[109].

---

[105] Sevin 2003, 111,117.;Aynur Özfırat, *Doğu Anadolu Yayla Kültürleri (M.Ö. II. Binyıl),* İstanbul, 2001, 1.; Marcella Frangipane, "Doğu Anadolu, İlk Tunç Çağ I Dönemi" *Arkeo-Atlas* 2, İstanbul, 2003, 44 v.d.d.

[106] Frangipane 2003a, 21.; Frangipane 2003b, 52.

[107] Antonio Sagona, "Büyüktepe Höyük 1991", *Kazı Sonuçları Toplantısı* XIV\1, Ankara, 1993, 193.

[108] Esin – Harmankaya 1987, 114

[109] Ufuk Esin, "Değirmentepe Kazısı 1979", *KST* II, Ankara, 1981, 97

Ernis-Evditepe Nekropolü yerleşim dışı gömü anlayışı ile Tunç Çağ'a ait gömü geleneği açısından oldukça önemlidir. Oldukça sınırlı ve daha çok haber niteliğinde olan bilgiler 1935 yılında Van Müzesine getirilen 30 adet İlk Tunç Çağa tarihlenen seramiğin Ernis'te ki bir taş sandık mezardan elde edildiği bilgisidir[110].

Han İbrahim Şah Höyüğü'nde X. tabakadan XI. tabakaya geçişte biri küp diğeri toprak mezar olama üzere iki mezar tespit edilmiştir. İskeletler hoker tarzda olup Erken Tunç Çağ'a tarihlenen X. tabakaya ait taban altına yapılmış intramural gömülerdir[111].

Güzelova Höyüğü'nde 3 adet iskelet tespit edilmiştir. I nolu iskelet yüzü güneye dönük dizler ve kollar karına doğru çekilmiş olarak hoker tarzda yatırılmıştır. Taşlarla oluşturulan bir seki üzerine yerleştirilen iskelet Geç Kalkolitik?[112] (MÖ 2600) döneme tarihlendirilmektedir. II nolu iskeletin ağzı taşlarla katılmış bir küp içine yerleştirilmiştir[113].

Karaz Höyüğü'nün I. katmanında iki çocuk ve bir de yetişkin mezarı tespit edilmiştir. İskeletler belirli bir yön kaygısı olmadan, dizler hafifçe karna çekik tarzda gömülmüşlerdir. Söz konusu bilgilerin dışında bilginin bulunmadığı höyükte gömülerin tarihlendirilmesi de problemlidir[114].

Köşkerbaba Höyüğü İlk Tunç Çağ tabakasına ait yapı katlarında iki adet mezar gün yüzüne çıkarılmıştır. 1. Evreye ait "O" yapısının doğusunda çömlek mezar içinde bir bebek iskeleti bulunmaktadır. Polikrom boyalı çömleğin ağzı gri astarlı ve perdahlı amorf bir seramik ile kapatılmıştır. 3. Evreye ait diğer mezar yetişkin bir insana ait küp mezardır. Küpün ağzı taş bir levhayla kapatılmıştır. Mezarı belirlemek için kapak taşının hemen arkasında ve kapak taşından yüksekte yer alan bir taş levha daha kullanılmıştır. Buluntu olarak yalnızca bronz bir yüzük ele geçirildi[115].

Norşuntepe Höyüğü'nün Erken Tunç Çağ tabakasında yerleşim içi gömü anlayışı devam etmektedir. Tabakada yer alan bir yapının tabanına doğu batı doğrultulu yüzü güneye gelecek şekilde yan yatırılmış hoker tarzda bir gömü yapılmıştır. Omuzlarının taşla bastırıldığı anlaşılan iskelet üzerinde kefene ait olabilecek dokuma izlerinin yanında gömü yanında bir fincan ve bir çanak bulunmaktadır[116].

Elazığ Pulur Höyüğü'nün Erken Tunç Çağ tabakalarında bir küp ve bir basit toprak mezara rastlanılmıştır. Yerleşim içi gömü anlayışının hâkim olduğu höyüğün

---

[110] Sevin 1987,36 v.d. ; Sevin 2004c, 358 v.d.

[111] Hayri Ertem, "Han İbrahim Şah Kazısı", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları,* Ankara, 1974, 60

[112] Höyüğün tabakalanma ve tarihlendirilmesi problemi tam olarak çözülememiştir. Burada belirtilen tarih ve dönem uyuşmazlığı da bunu göstermektedir.

[113] Semih Güneri, "Erzurum Karaz Pulur ve Güzelova'da Geç Karaz Kültürü Evresi Yerleşmeleri ile İlgili Arkeolojik Veriler", Doğudan Yükselen Işık, Arkeoloji Yayınları, (Haz.: Birol Can-Mehmet Işıklı), Erzurum, 2007, 278

[114] Güneri 2007, 272.

[115] Önder Bilgi, "1984 Dönemi Malatya-Köşkerbaba Höyük Kurtarma Kazıları", *KST* VII, 1986, 145, Res. 8,9.

[116] Harald Hauptmann, "Norşuntepe Kazısıları", Keban Projesi 1974-1975 Yılı Çalışmaları, Ankara, 1982, 15 v.d. ; Derin 1993, 12

VI. yapı katında ocağın yanında yer alan küp içinde bozulmuş durumda bir iskelet ile VIII. ve IX. yapı katı arasında dizleri hafif çekik bir iskelete rastlanılmıştır[117].

Pağnik Höyüğü'nde dairesel şekilde sıvalı sert bir yüzey parçası ile sıvalı ufak bir çukurun altında biri genç diğeri yetişkin iki adet iskelet tespit edilmiştir. Yetişkin iskelet kıvrık tarzda ve üstü siyah renkli, kaba seramik parçaları ile örtülüdür. Genç iskelet ise uzatılmış pozisyonda gömülmüştür. Her iki mezarda toprağa açılmışken yetişkin mezarın üstünün seramik parçaları ile örtülmesi ilginç bir detaydır[118]. Tunç Çağ tabakası içinde yer alan konglomera yüzey içinde bazıları mezar olarak kullanılmış, çok sayıda sığ ve değişik çaplarda çukurlar bulunmaktadır. Burada kaba çanak çömlek parçalarının altına dizleri bükük olarak gömülmüş bir mezar, 40 yaşlarında ağır bir ameliyat geçirmiş ve iyileşmiş bir erkek, yine kaba ve kırık bir çömleğin içinde 9 yaşlarında bir erkek ile tüm bir kap içinde bir bebek iskeleti tespit edilmiştir[119].

Sos Höyüğü'nün C. 14 sonuçlarına göre yaklaşık MÖ 2500 yıllarına (Erken Tunç Çağ)[120] tarihlenen mezarları alışıla geldiği gibi düz basit çukurlar veya taşlarla örülmüş mezarlara gömme anlayışından farklı olarak gömülmeye başlanmıştır. Transkafkasya Kültürü olarak adlandırılmış olan yeni bir kültürün etkisinin görüldüğü mezarlar, kurgan benzeri mezarlara gömülmüşlerdir. Tekli gömü anlayışına sahip gömüler, toprağa açılmış derin çukurlara yatırılıp üzerleri taş ve toprak yığınları ile örtülmüştür. Yerleşim içi gömü geleneğinin devam ettiği höyükte mezarlar taştan bir Tümülüs altında değil de taş, saz ve çamurdan yapılmış yuvarlak planlı kerpiç yapı kalıntıları ile aynı tabakada yer alırlar[121].

Trialeti kültürü mezarlarıyla ilişkilendirilen mezarlardan ilki yüzeydeki 0.50 x 0.48 x 0.30 m ölçülerinde taş ile ayırt edilmektedir. Bükülmüş\çömelmiş pozisyonda soluna doğru yatırılmış iskelet farklı boydaki taşlarla çevrilmiştir. Buluntu olarak düz bir taşla kapatılmış insize bezemeli siyah bir seramik ve bronz bir saç halkası ele geçmiştir. Radyo karbon analizine göre yaklaşık MÖ 2325-1920 tarihleri önerilmektedir. İlk mezar ile aynı zamanda tespit edilen toprak mezarlardan ikincisi de derin bir kuyu şeklinde ve içi moloz taşlar ile doludur. Mezarın kuzeyinde kemik parçalarına rastlanılmıştır. Buluntu olarak beyaz boncuk kolye, geyik boynuzundan içi oyulmuş "Y" şeklinde bir obje, insize bezemeli siyah astarlı seramikler bulunmuştur[122].

Diğer bir toprak mezar ise 2.50 x 1.45 m ölçülerinde ve 2575-2300 tarihleri arasına tarihlenmektedir. İlk mezarda olduğu gibi 0.30 x 0.30 m ölçülerindeki iki taş, mezarı işaret eder. İskelet mezarın güney kısmında yer almaktadır. Kolların alt kısmı

---

[117] Hamit Zübeyir Koşar, Keban Projesi Pulur Kazısı 1968-1970, Ankara, 1976, 9,11, Lev. 8\2

[118] Richard P. Harper, "1968 Pağnik Öreni, Kaşpınar Kazısı Ön Raporu", 1968 Yaz Çalışmaları, Ankara, 1970, 132

[119] Richard P. Harper, "Pağnik Öreni Kazısı 1969", Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ankara, 1971, 91

[120] Antonio Sagona, "Sos Höyük", Arkeo-Atlas 2, İstanbul, 2003, 48.; a.y., "Sos Höyük, An Ancient Settlement Near Erzurum", Geçmişten Geleceğe Armağan: Arkeolojik, Kültürel ve Estetik Yansımalar, (Editör,Mehmet IŞIKLI – Erhan MUTLUGÜN – Mine ARTU), Erzurum, 2010, 44,49

[121] Özfırat 2001, 70.

[122] Antonio Sagona - Mustafa Erkmen – Claudia Sagona "Excavations at Sos Höyük, 1996" Kazı Sonuçları Toplantısı XIX\1, 1998, 248.

kendi anatomik pozisyonunda çapraz pozisyonda ve aşağıdayken bilinçli olarak eklem yerlerinden ayrılmış bedenin geri kalan diğer kısmı doğuya yerleştirilmiştir. Mezardan siyah açkılı içi alçı dolu insize triangel bezemeli bir seramik ve beyaz renkli kabuktan iki adet halka bulunmuştur. Son mezar, geniş kısımlarında 1.80 x 1.80 m ölçülerinde olan boyutu ve ovale yakın planı dikkat çeken çekmektedir. Kemik analizlerine göre MÖ 2560-2525 ve MÖ 2500-2195 aralığına tarihlenen mezar, bir önceki yıl kazılan Trialeti geleneğindeki mezarların hemen altında yer almaktadır. Bu mezarlar tarafından tahrip edildiği anlaşılan mezarda iskelet dağınık durumdadır. Buluntu olarak siyah akçılı bir kâse ve kabuktan yapılmış iki yüzük ele geçmiştir[123].

Şemsiyetepe Höyüğü yakınlarında Bilaluşağı köyünün hemen kuzeyinde göl kenarında 60 adet taş sandık mezarın tespit edilebildiği bir nekropol saptanmıştır. Su seviyesinin yükselmesi nedeniyle Nekropolün büyük bir kısmı su altında kalmıştır. Dikey taş levhalarla oluşturulan mezarlarda ve mezar çevresinde çok sayıda siyah açkılı, el yapımı, iyi kalitede çanak-çömlek parçaları bulunmuştur[124].

Tepecik Höyüğü'nün İlk Tunç Çağ II tabakası 14-İ açmasında sur duvarı temellerine ait yuvarlağa yakın dörtgenimsi iki mekâna taş grubunun içinde küçük bir kerpiç mezar tespit edilmiştir. Mezarın içinde 9-13 aylık bir bebek gömülüdür[125].

Tilkitepe Höyüğü'nün İlk Tunç Çağ tabakalarında da Kalkolitik dönemde olduğu gibi yerleşim içi gömü anlayışı devam ettiği görülür. Tespit edilen az sayıdaki mezarların çoğu toprak mezardır ve bir gömü hariç tamamı doğu batı doğrultuludur. Bu çağda içinde çocuk gömüsü bulunan bir küp mezar vardır[126].

Sütey yaylasında yer alan Yuvadamı (Ersonk) köyünde çok sayıda nekropol yer almaktadır[127]. Oldukça geniş bir alana yayılmış Yuvadamı Nekropolü mezarlarının büyük çoğunluğu defineciler tarafından tahrip edilmiştir. Nekropol alanında Erken Transkafkasya, Orta Tunç ve Demir Çağına tarihlendirilmiş mezarlar bulunmaktadır[128]. Derenin sağ kıyısında ve güney uçtaki IV nolu yamaçta yer alan mezarlar dikdörtgen planlı taş sandık mezar türündedirler. Yüzey buluntularına göre İlk Tunç Çağ dönemine tarihlendirilmektedir[129].

Ancak Orta Tunç Çağla birlikte ve özellikle de Geç Tunç Çağda bölgenin batısında basit toprak mezar, küp mezar, taş sandık mezar ve oda mezarlar gibi eski gelenek devam ederken bölgenin kuzey ve kuzeydoğusunda kurgan türü mezarlarla birlikte farklı gömü anlayışının da yaygınlaştığı görülmektedir[130]. Ağırlıklı olarak

---

[123]AntonioSagona - Mustafa Erkmen - ClaudiaSagona "Excavations at Sos Höyük, 1997" Kazı Sonuçları Toplantısı XX\1, 1999, 206.
[124] Darga 1989, 185
[125] Esin 1972, 145.; a.y. 1979, d.n. 41.
[126] Özgüç 1948, 9, 26
[127]Aynur Özfırat, "M.Ö. II. Binyıl Doğu Anadolu Boyalı Seramik Kültürleri Üzerine Araştırmalar", Araştırma Sonuçları Toplantısı XI, Ankara, 1994, 360 v.d.; a.y. 2001, 79
[128]Gaban deresinin kolları tarafından bölünmüş 5 ayrı yamaçta yer alır ve her bir nekropol için 1'den 5' kadar bir numara verilmiştir. IV nolu nekropol İlk Tunç Çağ, III nolu nekropol Demir Çağ, I, II, V nolu nekropoller ise Orta Tun Çağ'a tarihlendirilmektedir. Özfırat 2001, 80, Res. 37.
[129]Özfırat 1994, 361 v.d., Res. 5-6.
[130] Özfırat 2010, 51-64

Gürcistan, Ermenistan'da görülen kurgan türü mezar Doğu Anadolu yüksek yaylasında da güneye inildikçe yoğunluğu azalsa da sık olarak kullanıldığı görülmüştür. MÖ III. binyıldan Urartu Krallığına değin kullanıldığı anlaşılan kurganlar, Kuzeydoğu Anadolu'da ve özellikle Ağrı Dağı ve yakın çevresinde oldukça yoğun olarak karşımıza çıkmıştır[131]. Yer yer yerleşim içi gömüler devam etmekle birlikte oda mezar, sandık mezar ve kurgan türü gömülerin yaygınlaşması ile birlikte yerleşim dışı alanlar veya nekropol alanlarına gömüler de giderek artmıştır. Kremasyon ve inhumasyon tarzı gömülerin bir arada görülmesi de gömü adetlerindeki çeşitliliğin diğer bir göstergesidir.

Tepecik Höyüğü'nde uzun süre kullanılmış ve değişik evrelere ait nekropol alanı çalışmalarında tespit edilen mezarların %99 u basit toprak mezardır. Gömülerin büyük çoğunluğu yetişkinlere aittir[132]. Son Tunç Çağa ait seramik örneklerinin bulunduğu nekropol alanındaki mezar çukurları içinde Demir Çağının erken orta ve son evrelerine ait çanak çömlek ile boncuk ve maden buluntuların yanında Roma Dönemine ait bir unguentarium parçası ele geçmiştir[133]. Birkaç yüzyıl kullanıldığı ifade edilen nekropolde Son tunç çağ buluntularının varlığına rağmen bu döneme ait mezarların varlığı net değildir.

Elmakaya Nekropolü**,** geniş bir alana yayılmış Orta Tunç Çağı'ndan Urartu'ya değin buluntu veren büyük bir nekropoldür. İncesu, Gurgura ve Altıntepe mevkilerinde yer alan nekropoller kaçak kazılarla tahribat edilmişlerdir. Alanda yüzlerce kaçak kazı çukuru ve kırık durumda tüm kap parçaları tespit edilmiştir. Kimisinin taş örgü mezar olduğu anlaşılan mezarların planlarını çıkarabilmek mümkün değildir.[134]**.**

Hakkâri M1 Mezarı, Mir kalesinin kuzeybatı eteğinde yer alır. Güneybatısında bulunan stellerden daha erken bir döneme, MÖ II**.** binyılın ortaları ile ikinci yarısının başlarına ait olduğu anlaşılan mezar kuzeybatı güneydoğu yönlüdür. Kuzeyi yıkım görmüş mezarın duvarları yarı işlenmiş taşlarla örülmüştür. Güney ve güneydoğusu ana kayaya dayandırılmıştır. Düzgün bir plana sahip olmayan mezar 3.00 m uzunluk, güneyde 1.20, kuzeyde 0.70 m genişliği ve 2.00 m'lik yüksekliği dikdörtgene yakın plan bir göstermektedir. Üstünün bir kısmen ana kaya, bir kısmının da ince sal taşı levhalarla örtülü olması ile ilkel bir oda mezar görünümüne sahiptir. Yıkım dolayısıyla mezara iriş belirlenememiştir. Ancak (M2) nolu mezarda olduğu gibi mezara üstten kapak taşı kaldırılarak girildiği düşünülmektedir.[135] Çoklu gömünün yapıldığı mezarda 50 gömüye ait iskeletle birlikte dağınık durumda küçük buluntu ve çanak çömlek el geçmiştir. Çanak çömlekler sayıları yüzleri bulan çoğunlukla monokrom ve daha az

---

[131] Aynur Özfırat,"Bozkurt Kurgan Mezarlığı", *Aktüel Arkeoloji* 15, İstanbul, 2010, 42

[132] Güven Arsebük, "Ek, Tepecik İnsan Kalıntılarının incelenmesine Katkılar", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları,* Ankara, 1971, 116

[133]Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Ankara, 1971, 109.

[134] Aynur Özfırat, "Bitlis-Muş Yüzey Araştırması Tunç ve Demir Çağları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XVII/2, Ankara, 1999, 2, 8, dn. 14.; Hanifi Biber-Rafet Çavuşoğlu, "Muş İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması (Demir Çağları)", Araştırma Sonuçları Toplantısı XXVIII/2, Ankara, 2011, 209

[135] Veli Sevin – Aynur Özfırat – Ersin Kavaklı,"1997-1999 Hakkâri Kazıları" *KST* XXII/1, Ankara, 2001, 358

sayıda Van-Urmiye ve Habur boyalısı polikrom kaplardan oluşmaktadır[136]. İki tunç hançer namlusu, gümüş, altın ve tunç küpeler, saç halkaları, tunçtan süs iğneleri, tel sargı ve yassı tunç levha boncuklar, akik ve kornalinden boncuklar, obsidyen ok uçları, kemik ağırşaklar ve çok sayıda aşık kemiği diğer buluntu grubunu oluştururlar[137].

Kurtkale Kurganları birbirine benzemektedir. Doğu-batı yönlü olan ve temelden yukarı doğru daralan mezar odaların üstü sal taşları ile kapatılmıştır. Çoğunlukla tahrip edilen mezarlara ait dromosun varlığı tespit edilememiştir. Mezar odası ve üst örtüyü çevreleyen daire şeklinde taş sıraları görülmektedir. Planı tespit edilen mezarlardan biri 1.70 x 3.70 x 1.60 m, ikincisi ise 1.70 x 3.s0 x 2 m dir. Üst örtüye ait sal taşları mıcır bir dolgu ile yükseltilmiştir. Tahrip olmasına rağmen çapı 7 ile 11 m arasında değişen daire şeklindeki sınır taşları açık bir şekilde izlenebilmektedir[138].

Akçakale Kurganı, toprak ve taştan oluşturulmuş, üzeri düz bir yığma tepenin altına yer alır. Doğu batı yönlü mezara ait 1.25 m ölçülerindeki girişi kuzeydoğu uçtadır. Tahrip edilen giriş kısmında bir dromosun varlığı anlaşılabilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odası 3.40 x 6.60 m ölçülerindedir. Tavanda bulunan kuzey-güney yönlü bir taş kirişi alttan destekleyen taş dikme bulunmaktadır. Üst örtü bu kirişe bindirilen sal taşları yardımıyla oluşturulmuştur. Kapı üzerinde de oldukça büyük boyutlardaki lento in-situ durumda görülmektedir. Akçakale Kurganı, yön ve yan duvarların inşa tekniği bakımından Kurtkale kurganları ile benzerdir. Kurtkale ve Akçakale kurganlarının tam paralelleri, Türkiye-Gürcistan sınırının hemen kuzeyindeki Mesketi'de saptanan taş kurganlardır[139].

Ani Nekropolü'nde birkaç kez kazı yapılmasına rağmen bilinenler oldukça azdır. Çalışmalardan aktarıldığına göre mezarlar taş sandık mezar türündedir. Üzeri kapak taşları ile örtülü mezarlar dikdörtgen planlıdır. Mezarlarda dorsal inhumasyon, kısmen yakılmış kemik buluntuları ile kremasyon türü gömülere rastlanılır. Mezar armağanı olarak parlak siyah açkılı çark yapımı kaplar, devetüyü renkli çanaklar ile Trialeti Kültürü ile ilişkili kırmızımsı boyalı malların yanında tunçtan yapılmış bilezik, cımbız, iğne, madeni bilezik ve kolyelerle, silah ok uçları, balta ve akik boncuklar ele geçirilmiştir[140].

Küçük Çatma nekropol alanında kurgan türü mezarlar bulunmaktadır.1900 yılında yapılan kazılarda üç kurgan kazılmış ancak mezarlar hakkında detaylı bilgi verilmemiştir. Kökten'in, ufak taşlardan yapılmış etrafı kromleklerle çevrili küçük bir kurgan hakkında verdiği bilgiler mimari açıdan önemlidir. Mezarlardan siyah açkılı tarak baskı bezemeli ve monokrom boyalı çömlek parçaları ele geçmiştir.[141]

---

[136] Aynur Özfırat, "2000 Yılı Hakkâri Kazıları", *KST* XXIII/2, Ankara, 2002, 297 v.d.d.
[137] Sevin ve bşk 2001,358
[138] Kemalettin Köroğlu, "1995 Yılı Artvin-Ardahan İlleri Yüzey Araştırması", *AST* XIV/1, 377, Res. 10, Çiz. 4,5
[139] Köroğlu a.g.e., 379, Res. 14, Çiz. 7
[140] Özfırat 2001, 68 v.d.d.
[141] Özfırat 2001, 67 v.d.

Suluçem, Kurgan türü mezarların varlığı ile büyük öneme sahiptir. Tespit edilen 6 adet kurgandan üçü Suluçem ilçe merkezinde iki tanesi Güllüce köy yolu üzerinde sonuncusu Güllüce köyündedir[142].İlçe merkezinde bulunan kurganlardan ikisi tarım amaçlı olarak tahrip edilmiş sağlam olan üçüncü mezar ise yoğun bitki örtüsü ile kaplı 4-5 m. yükseklikte ve üzerindeki yığma tepesi taş ve topraktandır. En önemli kurganlardan biri köy yolu üzerinde olandır. Taş ve topraktan yapılmış merkezi bir ana kurgan ve etrafındaki 9 adet taş kümelerinden oluşmaktadır. Bu kompleks yapılarından dolayı çoklu gömünün yapıldığı ifade edilmektedir[143].

Diğer bir kurgan Tutumlu köyünü geçtikten sonra yolun 300-400 m. kadar solunda yer alır. Detaylı bir araştırma yapılamamıştır. VI. Kurgan Suluçem ilçesine bağlı Güllüce köyü içindedir. Define kazısı sırasında çekilen fotoğraflardan anlaşıldığına göre kurganın altında doğu batı doğrultulu 3.50x1.50 m. kadar boyutlarında bir taş sandık mezar bulunmaktadır. Mezarın üstü üç adet sal taşı levha ile örtülüdür. Kapak taşı kaldırılarak girilen mezarda boyalı çömleklerle birlikte bir adet inhumasyon türü gömü bulunmaktadır[144]. Mezarlardan MÖ II. binyıl boyalı çanak çömlek kültürüne ait açık renk üzerine siyah renk boya ile boyanmış monokrom gövde parçaları ile siyah açkılı mala sahip çömlek parçaları ele geçmiştir. Suluçem kurganlarındaki gömülerin taş veya taş ve toprak yığma tepelerin altına sandık mezara veya toprağa açılmış çukur içine gömülmeleri ile Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan örneklerine benzemektedir[145].

Nurettin Höyüğü'nün doğu etekleri üzerinde yer alan üç küçük tepe kurgan olarak tanımlanmaktadır.[146] Düzgün olmayan konik biçimleriyle doğal bir görünüm veren tepecikler yaklaşık 10-15 m. çapında ve 7-8 m. kadar yüksekliğindedir. Yüksek kurgan türünde olduğu kabul edilen kurganların üzerlerinde define kazısı çukurlarından toprak yığma türünde oldukları anlaşılmaktadır.[147] Tepelerin altında mezar olup olmadığı net olmamakla beraber köylülerin ifadeleri ve boyalı kapların ele geçtiği II nolu tepedeki kazı çukurlarının varlığı ile aynı kurganda birden çok gömünün yapılmış olabileceği düşünülmektedir. Benzer çoklu gömü Suluçem kurganları ile benzeşmektedir[148].

Yuvadamı Nekropolü Orta Tun Çağ mezarları daha çok kuzeydeki I,II,V nolu yamaçlar üzerinde yoğunlaşmıştır. Mezarlar tek kişiliktir ve bir kısmı taş örgülü ve alçak duvarlıdır. Birçok mezarın üzerinde küçük toprak yığın bulunması ve bu yığınların içinde ponza taşlarından tabakanın varlığı dikkat çekicidir. Mezarlar alçak kurgan olarak değerlendirilmiş ve Orta Tunç Çağ'a tarihlendirilmişti[149]. Aynı yaylada yer Cemaleddin Nekropolü mezarları, hakkında fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak mezar tipleri açısından Yuvadamı'ndan farklılık göstermezler. Sütey Yaylası Nekropollerine ait araştırmalarda siyah açkılı, çok sayıdaki kiremit kahverengi düz

[142] Özfırat 2010, 344
[143] Özfırat 2003, 345
[144] Özfırat 2001, 72 v.d.; a.y. 2003, 345 v.d.
[145] Özfırat 2003, 346
[146] Özfırat 2003, 347
[147] Özfırat 2001, 77
[148]Özfırat 2001, 78 v.d.; a.y. 2003, 347 v.d.
[149]Özfırat 1994, 361.; a.y. 2001, 80

mallar ile monokrom ve polikrom boyalı Van -Urmiye kültürü özellikleri çanak çömlek tespit edilmiştir[150].

Bozkurt Kurganları Ağrı Dağı'nın batı eteğinde alçak ve geniş bir yamaçta yaklaşık 12 km²'lik bir alanda yer alır[151]. Bozkurt Kurgan Nekropolü, höyük, kale ve nekropolden oluşan arkeolojik bir kompleks gibidir[152]. Kaçak kazı yanında dağdan inen büyük çaplı sel baskınlarının getirdiği iri kaya kütlelerin tehdidi altında kalan nekropol dokusu büyük oranda bozuluştur. Bozkurt Nekropolü'nde tespit edilebilen mezarların 35'i kurgan, 4'ü taş örgü mezar[153], 1'ide oda mezar türündedir.

Orta Tunç, Son Tunç ve Erken Demir Çağı'na (MÖ III. binyıl son çeyreği–MÖ 900) tarihlenen kurganların yığma tepesi işlenmemiş değişik boyutlardaki taşlarla yapılmıştır. Taban çapları 13 m. ile 7 m. Mevcut yükseklikleri, 0,60 m. ile 1.25 m. Arasında değişmektedir. Yığma tepenin altındaki mezarlar taş örgü tekniğinde kuyu mezar veya taş sandıktır. Mezar odaları genellikle doğu batı doğrultulu yuvarlak veya köşeleri yuvarlatılmış dörtgen planlıdırlar. Mezar çukuru irili ufaklı kaba taşlarla örülmüştür, üst örtüye ait kapak taşına rastlanmamıştır. Mezar odasını örten yığma tepe orta boy işlenmemiş taşlarla yapılmıştır. Mezarlara genelde tek kişi gömülmüştür. Mezarlar soyulduğundan az sayıda mezar hediyesi ele geçmiştir. Bunlar Orta Tunç ve Son Tunç-Erken Demir Çağı'na ait buluntulardır[154].

Melecami kayalığının güney yamacında yer alan Mezar 1, yoğun tahribat nedeniyle türü net değildir. Alçak kurgan türünde olabilecek taş örgü teknikli mezar odasında 2 sıra yarı işlenmiş orta boy taşlar kullanılmıştır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultulu olan taş örgü teknikli mezar dikdörtgen planlı ve 1.80 x 1.20 m. boyutlarındadır. Üzeri iri ve yassı taşlarla örtülüdür, in situ durumda 1.40 x 1.20 m. boyutlarında bir kapak taşı mevcuttur. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda üç adet insan iskeletine ait kafatası bulunmuştur. Kemikler mezarın farklı yönlerinde dağınık şekilde ele geçirilmiştir[155].

Melecami kayalığının güney yamacında yer alan Mezar 2, yoğun tahribat nedeniyle türü net değildir. İlk mezar gibi alçak kurgan türünde olabilecek taş örgü teknikli mezar odasında yarı işlenmiş orta boy taşlar kullanılmıştır. Doğu-batı doğrultulu olan taş örgü teknikli mezar dikdörtgen planlı ve 1.50 x 1.00 m. boyutlarındadır. Üst örtüye ait kapak taşına rastlanılmamıştır. Mezarda bir adet kafatası bulunmuştur. Kemikler mezarın farklı yönlerinde dağınık şekilde dağılmıştır.

---

[150]Özfırat 2001, 79 v.d.d.

[151]Aynur Özfırat, "Bozkurt Kurgan Mezarlığı 2007 Yılı Kazısı", *KST* XXX\2, Ankara, 2009, 370

[152] Doğubayazıt Ovasının kuzeydoğusunda, Ağrı Dağı'nın batı yamacına yayılmış büyük bir kurgan mezarlığı, bir höyük ve aynı yamacın doğusundaki yüksek sırt üzerinde yer alan 2 kale ve eteklerindeki nekropollerden oluşmaktadır. Yerleşim Geç Kalkolitik Dönemden Orta Demir (Urartu) Çağına değin uzanan süreç içinde iskân edilmiştir. Aynur Özfırat - Nilgün Coşkun, "Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2012", *KST* XXXV\1, Ankara, 2014, 146 v.d. Res. 1-3, Çiz.1.

[153]Özfırat 2013, 120. Res. 8,9, Çiz. 5,6. Sandık mezar olarak tanımlanan Mezar 3 ve Mezar 4'ü taş örgü mezar olarak tanımlamak daha doğru bir tanım olabilir.

[154]Özfırat 2009, 370 v.d.d.; a.y., "Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2009-2010", *KST* XXXIII\1, Ankara, 2012, 534 v.d.d.; a.y., "Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2011", *KST* XXXIV\2, Ankara, 2013, 119 v.d.; Özfırat-Coşkun 2014, 146 v.d.

[155]Özfırat 2009, 373, Çiz. 1-3, Res. 4-5

Mezardan Orta Tunç Çağına ait çömlek parçası ve bir adet obsidyen âlet parçası ele geçmiştir[156].

Mezarlığın güney alanında yer alan doğu-batı doğrultulu Mezar3, taş örgü tekniğinde yapılmıştır. Bindirme tekniğinde inşa edilmiş duvarlarda üç sıra işlenmemiş orta boy taşlar kullanılmıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 1.40 x 1.18 m. boyutlarında ve 0.90 m yüksekliğindedir. Mezarın doğusunda yaklaşık 0.50 x 0.50 m. ölçülerinde grimsi renkte küllü taban sıvası belirlenmiştir. Üst örtüye ait kapak taşına rastlanılmamıştır[157].

Mezarlığın güneydoğu alanında yer alan kuzey-güney doğrultulu Mezar 4, taş örgü tekniğinde yapılmıştır. Duvarlar 0.80 x 0.40 m ölçülerinde işlenmemiş orta boy taşlarla inşa edilmiştir. Mezar yuvarlak planlı ve 2.52 x 1.73 m. boyutlarında ve 1.40 m yüksekliğindedir. Üst örtüye ait kapak taşına rastlanılmamıştır. Mezarda in situ durumda yüzü batıya dönük, kuzey-güney doğrultulu yatırılmış yarım hoker şeklinde gömülmüş bir iskelet bulunmuştur. Mezardan frit, cam ve kireç taşından yapılmış 201 adet boncuk ele geçirilmiştir[158].

Bölgede yapılan son dönem araştırmalar ile çok sayıda içinde sandık mezar oda mezar ve kurgan türü mezarların bulunduğu nekropoller tespit edilmiştir[159]. Bölgenin kuzeyinde özellikle Ağrı ve Iğdır yörelerinde bölgenin II. binyıl kültürüne ait yeni merkezler saptanmıştır[160]. Büyük Ağrı Dağının kuzey eteklerindeki Iğdır-Karakoyunlu ilçesinden başlayarak güney etekteki Doğubayazıt-Gölyüzü köyüne değin uzanan geniş bir kuşakta yer alan Mağaralar Mevki, Kasım Tığı, Gre Herşe, Gıcık Mevki ve Gölyüzü merkezleri birer kale ve bunların eteklerinde yer alan nekropollerden oluşmaktadır. Kalenin etrafını çevreleyen tepeler arasındaki düzlüklerde yer alan nekropollerde alçak yığma kurgan ve kromlekli tür mezarlar tespit edilmiştir.

3.3.DEMİR ÇAĞI VE SONRASI ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ

Tunç Çağlarında ekonomisi hayvancılığa dayalı, göçebe veya yarı göçebe yaşam tarzını benimsemiş topluluklarla ilişkili olduğu anlaşılan üzeri taş ve toprak yığılarak kapatılmış kurgan[161] türü mezar geleneği bu dönemle birlikte ortadan kalkmıştır. Daha yerleşik bir yaşam tarzının benimsendiği Demir Çağlarında yerleşim olarak yüksek kayalık tepeler tercih edilmiştir. Değişen ekonomik ve sosyal yaşamla paralel olarak gömü türü ve geleneğinde de kimi değişiklikler olmuştur.

---

[156]Özfırat 2009, 373, Çiz. 1-3, Res. 4-5.
[157]Özfırat 2013, 120. Res. 8, Çiz. 5.
[158]Özfırat 2013, 120. Res. 9,10, Çiz. 6.
[159] Ceylan 1998 yılından itibarebn bölgenin kuzeyindeki Erzurum, Erzincan, Kars, Iğdır illerinde yaptığı yüzey araştırmaları ile Demir Çağ'a ait çok sayıda mezar tespit etmiştir. Mezarlar ve mezar değerlendirmeleri için bkz.,Ceylan 2008 Ceylan 2008. ; a.y., 2015.
[160] Özfırat Marro 2003,15.
[161] Sevin 2003, 111, 117.; Aynur Özfırat, *Doğu Anadolu Yayla Kültürleri (M.Ö. II. Binyıl),* İstanbul, 2001, 1.; Marcella Frangipane, "Doğu Anadolu, İlk Tunç Çağ I Dönemi" *Arkeo-Atlas* 2, İstanbul, 2003, 44 v.d.d.

Gömüler daha çok taş örgü oda mezarlara yapılmaktadır. Taş sandık mezar, basit toprak mezar ve küp mezarların yanı sıra Demir Çağlarının ortalarından itibaren de kaya mezarları yaygınlaşmaya başlamıştır.

Bağımsız mezarlar veya nekropol alanlarından oluşan yerleşim dışı gömüler daha yoğunluktadır. Mezarlarda yaygın olarak çoklu gömüler yapılmaktadır. Aynı aile veya kabileye mensup kişilerin gömüldüğü mezarlar uzun süre kullanılmışlardır. Hoker tarzı gömünün daha ağırlıklı olduğu mezarlarda kremasyon gömüler gittikçe artmaya başlamıştır.

3.3.1. ERKEN DEMİR ÇAĞ

Erken Demir Çağ ölü gömme gelenekleri ile alakalı olarak ön plana çıkan özelliklerden biri ve belki de en önemlisi taş örgü oda mezarlardır. Doğu Anadolu Bölgesinde bu dönemle birlikte taş örgü oda mezarların sayısında ciddi bir artış izlenmektedir. Dromoslu veya dromossuz olabilen oda mezarlar yer altına açılan çukur içine değişik ölçülerde taşlarla örülerek inşa edilen oda şeklindeki mezarlardır. Yan duvarları bindirme tekniğinde yukarı doğru daralan mezarların üst örtüleri büyük yassı kapak taşları ile kapatılmaktadır. Ön girişli "dromos" olan mezarlarda dromoslar, taşlarla örülüdür. Mezar odasından daha yüksekte bulunan dromoslardan mezar odasına alçak bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dromossuz olan mezarlara ise yukarıdan kapak taşları kaldırılarak girilmektedir. Oda mezar dışında yoğun olarak karşılaştığımız diğer mezar türleri taş sandık mezar ve toprak mezarlardır. Taş sandık mezarlarda yukarıdan girişlidirler. Bunların dışında kalan gömü geleneği ile ilişkili olan, aile veya kabilelerin gömüldüğü çoklu gömüler, inhumasyon gömüler kadar sık olmasa da kremasyon tarzı gömülerin yapılması, hoker ve dorsal gömülerin olması gibi özellikler tüm Demir Çağ mezarları için ortak özelliklerdir.

Kazı ve yüzey araştırmaları ile pek çok mezar tespit edilmiştir. Bu mezarların daha çok Van ve çevresindeki illerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bölgede tespit edilen Erken Demir Çağ mezarları gerek mimari ve gerekse de ölü gömme gelenekleri açısından benzer özelliklere sahiptirler. Karagündüz ve Yoncatepe nekropolü mezarları dönem karakteristiğini en iyi yansıtan mezarlara sahiptirler. Diğer mezarlar pek çok noktada bu mezarlara benzemektedir.

Karagündüz Nekropolü Erken Demir Çağ mezar mimarisinin en net görüldüğü merkezlerden biridir. Erken Demir Çağ dönemi ile ilişkili 8 oda mezar 1 de toprak mezar tespit edilmiştir. Girişlerine göre basit girişli ve dromoslu -kuyu biçimli özel giriş-olmak üzere başlıca iki grupta incelenen oda mezarlar yer altına açılan çukur içine kaba taşlarla örülerek inşa edilmişlerdir. Doğu-batı ve kuzeydoğu-güneybatı yönlü mezarlara ait girişler mezarın dar yüzünde yer alır. Girişler kuyu biçimli veya çevresi taş duvarlarla çevrelenmiş olabilmektedir. Mezar odasından daha yüksekte yer alan dromosların yan yüzünde alçak bir giriş açıklığı bulunmaktadır. Gömü bittikten sonra açıklık yassı bir sal taşı ile kapatılmaktadır. Basamaklı veya basamaksız olan mezar odaları dikdörtgen planlıdır. Tavanları ince yassı taşlarla kapatılan sahte kemerli oda mezarların, yan duvarları dönem mezarlarında sık karşılaştığımız bindirme tekniğinde örülmüştür. Çoklu gömünün yapıldığı mezarlarda aynı kültürden kadın, erkek ve çocuk gömüleri bir arada bulunmaktadır. Aynı mezarda normal gömü yanında

kremasyon gömülere de rastlanılmaktadır. Kremasyon kaplarının rastlanılmadığı mezarlarda kemik külleri arasında çocuk dişlerine rastlanılması yakma işleminin çocuklarda uygulanmış olabileceğini göstermektedir. Yeni gömüye yer açmak için eski gömüler arkaya doğru itilmiştir. Bu yüzden iskeletler ve buluntular birbirine girmiştir. Gömüler hoker tarzda ve yön kaygısı olmadan yan yatırılmışlardır. Gömülerin mezara bir kumaşa sarılı veya giysili olarak gömüldükleri anlaşılmaktadır. Mezarlarda ölülerle birlikte çok sayıda mezar armağanına rastlanılmıştır. İçlerinde yiyecek ve içecek bulunan dönemin karakteristik özelliklerini gösteren çanak çömlekler, demir, tunç ve altından kişisel süs eşyaları, demir ve tunç madeninden törensel silahlar, akik, kornalin, cam, frit fayans ve antimon gibi değişik türde boncuklar başlıca buluntu grubunu oluşturmaktadır[162].

Yoncatepe Kalesi mezarları, Erken Demir gömü mimarisi ve gömü geleneği hakkında önemli bilgiler vermektedir. Nekropol alanında 6 adet oda mezar, 1 taş sandık mezar ve 10 adet toprak mezar tespit edilmiştir. Erken Demir Çağ ile ilişkilendirilen mezarlar, büyük oranda Karagündüz mezarlarında olduğu gibi dönem özelliği gösterirler. Dromoslu ve dromossuz olan oda mezarlar yaklaşık 1 m derinlikte yer altına açılan çukurlar içine taşlarla örülerek inşa edilmişlerdir. Dikdörtgen planlı mezarların yan duvarları bindirme tekniğinde yukarı doğru daralmaktadır. Mezar üstleri iri sal taşı bloklarla kapatılmıştır. Üstten girilen taş sandık mezar, küçük bir kapak taşı ile kapatılmıştır. Tespit edilen 10 adet toprak gömülerin çoğunluğu dağınık halde ve kemikler gelişigüzel bir alana toplanmıştır. Çoklu gömünün yapıldığı mezarlarda normal gömünün yanında hoker tarzdaki gömülere de rastlanılmıştır. Yeni gömüye yer açmak için eski gömüler arkaya doğru itilmiştir. Bu nekropolde de aynı mezar içinde hem kremasyon hem de inhumasyon türü gömüler bir arada görülmektedir. Mezarlarda dönem karakteristiği gösteren çanak çömlekler, demir, tunç ve altından kişisel süs eşyaları, demir ve tunç madeninden törensel silahlar, akik, kornalin, cam ve fritten yapılmış boncuklar buluntu olarak ele geçmiştir[163].

Dilkaya Nekropolü'nde Erken Demir Çağ'a ait, sandık mezar, oda mezar ve urne mezarlar bulunmuştur. Taş örgü oda mezarlar kuyu biçimli bir dromosa sahiptirler. Çoklu gömünün yapıldığı mezarlarda yanmış kemik parçaları ile hoker tarzda gömülere rastlanılmıştır. Sandık mezarlar, oda mezarlarda olduğu gibi kremasyon ve inhumasyon olmak üzere iki farklı gömü geleneğine sahiptir. Dönem mezarlarında çanak çömlek ve az sayıda metal buluntuya rastlanılmıştır.[164]

Ernis-Evditepe Nekropolü mezarları yer altına açılan çukur içine kaba taşlarla yapılmışlardır. Klasik bindirme teknikli üstü sal taşları ile örtülü mezarlar kapılı veya üstten girişli olmak iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Nekropol alanında bağımsız mezarların yanında yuvarlak, elips veya kare bir kromlekle çevrili mezarlar

---

[162]Sevin-Kavaklı 1996,15 v.d.d.; Sevin 2004c, 362 v.d.d.

[163] Oktay Belli, "2000 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı", *KST* XXIII\2, 2002, 267 v.d.d. ; Oktay Belli-Ersin Kavaklı, "1998 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı" *KST* XXI\1, Ankara, 2000, 438.; Oktay Belli-Ersin Kavaklı, "1999 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı" *KST* XXII\1, Ankara, 2001, 374.; Belli-Konyar, 2003, 68 v.d.

[164] Altan Çilingiroğlu, "Van Dilkaya Höyüğü 1984 Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı* VII, Ankara, 1986, 153 v.d.; a.y., "Van-Dilkaya Höyüğü Kazısı", *Kazı Sonuçları Toplantısı I*X\1, Ankara, 1988, 232 v.d. ; a.y., 1993, 477 v.d.d.

da bulunmaktadır. Çoklu gömülerin yapıldığı mezarlarda gömüler dağınık durumda ele geçmiştir. Mezarlarda bol sayıda çanak çömlek, çoğunluğu demir ve az sayıda da tunçtan kişisel süs eşyaları ve törensel silahlar ele geçmiştir[165].

Alacahan Nekropolü'nde Erken Demir Çağı ile ilişkilendirilen oda mezar ve taş sandık mezarlar bilinmektedir. Dikdörtgen planlı oda mezarlar, Ernis mezarları ile benzerlikler gösterir. Sayıca daha fazla olan taş sandık mezarlar kare ve dikdörtgen planlı olabilmektedirler.[166]

Aliler Nekropolü'nde Erken Demir Çağı ile ilişkilendirilen 3 oda mezar ve 1 taş sandık mezar tespit edilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla oda mezarlar dromossuz, taş örgü mezar türündedirler. Dikdörtgen bir plana sahip taş sandık mezar, andezit taşlarla inşa edilmiştir.[167]

Panz Nekropolü mezarları büyük oranda tahrip edilmiştir. Bazı mezarların çevresi tek sıra taş dizisiyle oluşturulmuş elips veya daire biçimli kromleklerle çevrilmiştir. Değişik ölçülerdeki kromleklerin üzerlerinin yığma toprak tabakası ile dolu olduğu düşünülmektedir.[168]

Yukarı Sağmalı (Noşar) Nekropolü mezarlarının tamamı ön girişli oda mezar türündedir. Üstleri yassı ve uzun kapak taşları ile kapatılmıştır. Dikdörtgen veya oval planlı mezarlar oval planlı kromleklerle çevrelenmiştir. Mezar odasının üstü taş ve toprak yığınları ile kapatılmıştır.[169].

Ağaçlık'ta ön girişsiz taş örgü oda mezarlar tespit edilmiştir.[170] Arıhan'da tespit edilen mezar, dikdörtgen planlı tek sıra taş dizisi ile çevrilidir. Ön girişsiz oda mezara yukarıdan kapak taşı kaldırılarak girilmiştir.[171] Alnıak (Bohanis) Nekropolü'nde üstten kapak taşı kaldırılarak girilen ön girişi olmayan taş örgü mezarlar bulunmaktadır.[172]

Hakkâri M2 mezarı diğer Erken Demir Çağı mezarları ile benzerlik gösterir. Taş örgü tekniğinde yapılan mezara üstten kapak taşı kaldırılarak girilmektedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda 15 adet hoker tarzında gömüye rastlanılmıştır. Bol sayıda Erken Demir Çağ çanak çömlek ele geçmiştir[173].

Kaletepe Nekropolü mezarları, bindirme tekniğinde işlenmemiş iri taşlarla inşa edilmişlerdir. Ön girişi olmayan mezarlarda en dikkat çeken özellik niş uygulanasının varlığıdır.[174]

---

[165]Sevin 2004c, 358 v.d.; a.y. 1987, 36-41.; Belli-Konyar 2003, 40 v.d.d.
[166]Sevin 1987, 41 v.d.
[167]Sevin 2004c, 374 v.d.
[168] Belli-Konyar, 2003, 14
[169] Belli-Konyar 2003, 22.
[170]Sevin 1987, 42
[171]Belli-Konyar 2003, 78 v.d
[172]Sevin 1987, 42 v.d. ; Belli-Konyar 2003, 89.
[173] Sevin ve bşk 2001, 355 v.d.
[174]Belli-Konyar, 2003, 81 v.d.

Şehittepe Nekropolü mezarları, kromlekli ve kurgan görünümlü olmaları ile dikkat çekmektedir. Oda şeklindeki mezarların üzerine taşlar yığılarak yüksek olmayan bir tepecik oluşturulmuştur.[175]

Bölgenin kuzeyinde kalan Ağrı, Iğdır, Erzurum, Kars gibi bölgelerde de bağımsız mezar ve nekropol alanından oluşan merkezler bilinmektedir. Söz konusu bölgelerde 2000 li yılların başından itibaren gerçekleştirilen sistematik yüzey araştırmaları ile çok sayıda merkez tespit edilmiştir.[176]

Şorik Kalesi Nekropolü'nde ön girişi bulunmayan çok sayıda taş örgü oda mezar yer almaktadır. Kimi mezarların etrafı elips biçimli bir sıra taş ile çevrilidir. Bu mezar üstlerinde yığma toprak tabakası da bulunmaktadır. Üstten kapak taşı kaldırılarak girilen mezarlarda kemiklerin dışında buluntu olarak çanak çömlekler, demirden adak eşyaları, takılar ve silah parçaları tespit edilmiştir[177].

Uncular Nekropolü mezarları taş örgü tekniğinde yapılmış oda mezarlardır. Mezar içlerinde dağınık durumda çok sayıda insan ve hayvan kemiklerine rastlanılmıştır[178]. Yürek Kalesi mezarı dromossuz bir oda mezardır. Dikdörtgen planlı mezar odasına üstten kapak taşı kaldırılarak girilmektedir.[179] Aşık Hüseyin Kalesi oda mezarı dromosuz bir yapıya sahiptir. Yukarıdan girilen mezar içinde çoklu gömüye ait iskelet ve çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir.[180]

Bölgenin batısında kalan Elazığ ve Malatya bölgeleri de Erken Demir Çağ merkezlerinin yoğunlaştığı bölgelerdir. Değirmentepe'nin Erken Demir Çağı'na denk gelen MÖ II. Binin sonu MÖ I. Binin başına tarihlenen tabakasında toprak mezar, kerpiç sandık mezar ile tekli, ikili ve üçlü küp mezarlardan oluşan bir mezarlık yer almaktadır. İkili ve üçlü küp mezarlarda küplerin ağızları bir diğerinin dibine gelecek şekilde açılan çukuru içine doğu-batı yönünde konmuştur. İskeletler aynı yönde sırt üstü yatırılmış durumda bulunmuşlardır. Küp mezarlarda iskeletin baş, gövde ve bacak kısımları her biri ayrı bir küp içine konulmuştur. Kerpiçten sandık mezar içinde iskeletler sırt üstü eller göğüs üzerinde birleştirilmiş şekilde bulunmaktadır. Toprak mezarlar dağınık durumda bulunduklarından yön ve yatış biçimleri net olarak anlaşılamamıştır.[181]

Habibuşağı Nekropolü'nde iki urneli mezar açığa çıkartılmıştır. Kapak taşıyla kapatılmıştır. Urnelerin etrafı ve üzeri taşlarla örtülmüştür. Erken Demir Çağı'na tarihlendirilen mezarlardan birinde bir mızrak ucu bulunmuştur[182].

Norşuntepe Höyüğü'nde etrafı bir sıra taş ile çevrili, üstleri bazen taş levhalarla örtülü yüzleri batıya dönük yan yana gömülmüş 10 adet mezar tespit edilmiştir. MÖ

[175] Belli-Konyar, 2003, 23 v.d.
[176] Erken Demir Çağ merkezleri için Aynur Özfırat ve Alpaslan Ceylan tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmalarına bakılabilir.
[177] Belli-Konyar, 2003, 17 v.d.
[178] Belli-Konyar, 2003, 28.
[179] Belli-Konyar 2003, 6.
[180] Belli-Konyar 2003, 9
[181] Esin 1981, 94 v.d.d.
[182] Baki Öğün, "Habibuşağı Kazısı 1982", *KST* V, Ankara, 1984, 238.

1000-800 yıllarına tarihlendirilen İlk Demir Çağ tabakasında yer alan mezarlar buluntu vermediğinden tam olarak tarihlenememiştir.[183]

Pulur Höyüğü'nde tekli gömülerin yapıldığı 3 adet sandık mezar tespit edilmiştir[184]. Mezarlara üzerleri kumaş ile örtülü hoker tarzında gömüler yapılmıştır. Mezar buluntuları arasında kişisel süs eşyaları, silahlar ve küplerden oluşmuş çanak çömlekler bulunmaktadır.[185]

Tepecik höyük yüzeyinin büyük bölümüne yayılmış bir Orta Çağ nekropolü yer almaktadır. Mezar çukurlarının içinde çok sayıda erken demir ve son tunç çağa ait seramikler bulunmuştur. Höyükte yer alan nekropolün birkaç yüzyıl kullanılmış olduğu belirtilmektedir. Ancak nekropol çukurlarında çıkan Erken Demir Çağ seramiklerinin bu dönem gömülerine ait olduğu açık değildir. [186]

3.3.1. ORTA DEMİR ÇAĞ

Doğu Anadolu bölgesi ölü gömme gelenekleri değerlendirilmelerinde genellikle akla ilk Urartu gelir. Orta Demir Çağ ile özdeşleşen Urartu ortaya koyduğu yenilik ve gelişmişlik seviyesi ile dikkatleri çekmektedir. Bölgenin zor iklim ve arazi şartlarına rağmen birçok alanda ilkler ortaya koymuştur. Kökleri MÖ II. binin sonlarına dayanan Urartu ölü gömme gelenekleri bölgenin Erken Demir Çağ'ı gömü geleneklerinin devamı niteliğindedir. Yukarıda da anlatıldığı gibi ekonomik ve siyasi sebeplerle bağlantılı olarak birçok etnik yapıyı başarı ile bünyesinde toplayabilen Urartu'nun hâkim olduğu bölgelerde değişik gömü tipleri ve gömü tarzları ile karşılaşılmaktadır. Farklı uygulamaların bir arada görülebildiği Urartu bölgesinde taş örgü oda mezarlar, taş sandık mezarlar, basit toprak mezarlar, urne mezarlar ile yer altı ve yer üstü kaya mezarlarından oluşan mezarlar başlıca mezar türleridir. Erken Demir Çağ oda mezarlarına kıyasla nitelikli bir işçiliğe sahip oda mezarlar daha büyük ve daha yüksektirler. En önemi ayrıntı bu mezarlarda nişlere oldukça fazla yer verilmesidir. Önceki dönemlerden bilindiği şekli ile mezar odalarına birden fazla gömü yapılmıştır. Uzun süre kullanıldıkları bilinen mezarlarda yeni gömülere yer açabilmek için eski gömüler mezar armağanlarıyla birlikte mezarın arkasına doğru yığılmaktadır. Mezarlarda normal gömülerin yanında kremasyon gömülerinin de yapılmış olduğu saptanmıştır. Halkın kullandığı mezar odalarında kremasyon gömü ve normal gömülerin bir arada bulunması belki de farklı gelenek ya da kültürel kökenden gelen bireylerin aynı mezar odalarına gömülmüş olabileceğini göstermektedir. Mezar odaları içinde bulunan çanak çömlekler ölü yiyecek ve içeceğinin konulduğu kaplardır. Ölen kişiler, çoğunlukla kişisel süs eşyalarıyla veya armağanlarıyla birlikte gömülmüştür.[187]

---

[183] Harald Hauptmann, "Norşuntepe Kazısı 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Ankara, 1971, 72.
[184]Hamit Zafer Koşay- Herman Vary, *Pulur Kazısı 1960 Mevsimi Çalışmaları Raporu*, Erzurum, 1964, 47. Sandık mezarlar, Tunç Çağ tabakası ile ilişkilendirilir. Semih Güneri höyükte araştırma yaparak kazı raporları ile seramik ve metal buluntularını yeniden değerlendirmiştir. Yeni değerlendirmelere göre mezarların Erken Demir Çağına ait olduğunu belirlemiştir. A. Semih Güneri, "Erzurum Çevresindeki Höyüklerin Yüzey Araştırması" *AST* V\2, 1988, 56
[185] Derin 1993, 12. ; Güneri 1988, 57.
[186] Esin 1971, 109. ; Arsebük 1971, 116.
[187] Sevin 1986a ; 1987b. ; Derin 1993 ; Çevik 2000; Konyar 2011b.

Bölgenin hemen tamamında Urartu veya diğer bir değişle Orta Demir Çağ'a tarihlenen mezarlara rastlanılmaktadır. Mezar yoğunluğu Van Gölü Havzasında daha fazladır.

Akçaören'de taş örgü tekniğinde yapılmış oda mezarlar tespit edilmiştir. Dromoslu olan mezar duvarları kabaca işlenmiş küçük taşlarla örülmüştür.[188]

Aşağı Kamışlı Nekropolü'nde yer alan iki taş örgü oda mezar, kısmen kayalara oyulmuş kısmen de iyi işlenmiş taşlarla örülmüştür. Ön girişe sahip mezar içinde iki adet niş bulunmaktadır. Mezar tabanında içinde kül ve yanmış kemik parçaları bulunan küpler bulunmuştur.[189]

Dağalan'da çok sayıda mezar yer almaktadır. Büyük kaya bloklarıyla kapatılmış mezarlardan birinin ana odası düzgün kesilmiş taşlarla yapılmıştır. Odanın yan duvarında Altıntepe II mezarında olduğu gibi niş için açılan boşluk bulunmaktadır.[190]

Budak mezarı dromoslu bir oda mezardır. Düz plaka kapak taşları ile kapatılan mezar odası dikdörtgen planlıdır.[191]

Çavuştepe Kalesi'nin güney eteğinde bir taş sandık mezar tespit edilmiştir. Yukarıdan kapak taşı kaldırılarak girilen mezar içinde yüzü doğuya doğru, hoker tarzda gömülmüş bir iskelet bulunmuştur.[192]

Ayanis Kalesi mezarlık alanında tespit edilen toprak gömü hoker tarzda gömülmüş bir kadına aittir. Buluntu olarak kulaklarda tunç küpeler, boyunda biri tunç iki kolye ile birlikte çanak çömlek ele geçmiştir[193]. Güney Tepe olarak adlandırılan Dış Kent kazı alanında yer alan bir bina içinde özenle inşa edilmiş bir mezar bulunmuştur. Urartu dönemine tarihlendirilen mezar yetişkin bir kadına aittir. İskelet yonca ağızlı bir kap, bele sarılı tunç bir kemer ve tunç küpeler ile gömülmüştür[194].

Van Kalesi Höyüğü nekropol alanında Erken ve Geç Urartu evreli B10 mekânı içinde yer alan 151 numaralı gömü bir çocuğa aittir. Pithos içine dikine yerleştirilmiştir. Grifon başı bezemeli taş mühür, 4 demir ok ucunun ele geçtiği mezar, Urartu yapı kompleksinin yıkılışından sonraki geç evreye ait olduğu ifade edilmektedir.[195]

Dilkaya Nekropolü'nde Orta Demir Çağ ile ilişkilendirilen sandık mezar, urne mezar ve toprak mezarlar tespit edilmiştir. Ana toprak üzerine düzgün plaka taşlarla

---

[188] Öğün 1974, 445 a.y. Öğün 1978a, 654 v.d.; Hulsteyn 1992, 33 v.d.d.
[189] Öğün 1978a, 654. ; Sevin 1986b, 331.; Hulsteyn 1992, 37 v.d.d.; Derin 1993, 103.
[190]Baki Öğün - Emin Bilgiç, "Recent Archaeological Research in Turkey" *Anatolian Studies* XXIII, Ankara, 1973, 14.; Öğün 1974, 445.; a.y. 1978a, 654.; Hulsteyn 1992, 40 v.d.; Derin 1993, 104.
[191]Sevin 1986b, 333
[192]Derin 1993, 104, Kat. No. 90
[193]Derin 1993, Kat. No. 113.
[194]Altan Çilingiroğlu, "Ayanis", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları*, İzmir, 2012, 22
[195]Tarhan 1994, 41v.d., d.n. 8, Res.19

yapılan mezarlarda küllerin konulduğu yonca ağızlı testicikler ya da küçük çömlekler ele geçmiştir. Kemik küllerinden gömülerin çocuklara ait olduğu tespit edilmiştir. Urne mezarların içine yanmış kemik parçaları konduktan sonra kabın ağzı bir tabak ya da çömlek ile kapatılmıştır. Ölüye ait takılar ezilerek veya kırılarak kap içine ya da kap yanına bırakılmıştır. Urnelerin içlerinde boncuklar, tunç iğneler, küpeler, bilezikler ve kemer gibi süs eşyaları ele geçmiştir. Toprak mezarlarda hoker tarzda gömülere rastlanılmıştır. İskeletler üzerinde ele geçen tunç yüzük, saç iğnesi ve bilezikler Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.[196]

Erciş Oda Mezarı dromoslu bir taş örgü mezardır. Büyük taşlarla inşa edilen mezar üstü dört büyük kapak taşı ile kapatılmıştır. Çoklu gömünün yapıldığı mezar içinde dağınık durumda kemikler bulunmaktadır[197].

Giyimlide gün yüzüne çıkarılan mezar sandık mezar türündedir. Kuzey güney yönlü mezar sal taşları ile kapatılmıştır. İçinde sol yanına doğru hoker tarzında yatırılmış bir iskelet bulunmaktadır. Başın arkasında iki adet pişmiş toprak kap bulunmuştur[198].

Altıntepe soylu mezarları Urartu oda mezar örneklerinin en önemlilerindendir. Özenli taş işçiliği, planı ve buluntularıyla dikkat çekmektedirler. I ve II nolu mezarlar soyulmuşken III nolu mezarın soyulmadan kazısı gerçekleştirilmiştir.[199] Dromoslu tek ve çok odalı olarak planlanmış mezarlarda düzgün kesilmiş taşlar kullanılmıştır. Niş ve lahitler, planlama ve işçilik dışında dikkat çeken diğer detaylardır. Her üç mezarda da nişlere yer verilmiştir. Hoker tarzı normal gömülerin yapıldığı mezarlarda çocuk ve yetişkinlere ait iskeletler tespit edilmiştir. Mezarlarda fildişi eserler, maden süs eşyaları ve silahlar, mobilya ve mobilya parçaları, heykeller ile çanak ve çömlekten oluşan zengin mezar armağanları bulunmuştur. [200]. Mezarın dışında davarlara yakın 0.10-20 m derinlikte doğal oyuklara dik olarak yerleştirilmiş çok sayıdaki urnelerden üç tanesi sağlam olarak ele geçmiştir. Mezarın inşasından sonra gömüldüğü düşünülen buluntu vermeyen ve içinde küllerin bulunduğu urnelerin ağızları taşla kapatılmıştır. Omuzlarında delikler bulunan koyu kırmızı renkli pişmiş toprak urneler mezar içinde bulunan tunç kapların benzeridirler[201].

Gavurkale Nekropolü mezarları, taş örgü oda mezar ve taş sandık mezar türündedirler. Dromoslu olan oda mezarların, nişli ve nişsiz örnekleri bulunmaktadır. Nişsiz oda mezarların kapı geçidi dik yerleştirilmiş bir taşla kapatılmıştır. Urartu'dan bildiğimiz bu uygulama mezarın birden fazla kullanıldığını göstermektedir. Nişli oda mezar duvarları diğer mezarlara kıyasla daha büyük ve nispeten iyi işlenmiş taşlarla yapılmıştır. Girişin üstünde içi hafif kavisli dışı kabaca bombeli ağır ve yassı bir kapak taşı bulunmaktadır. Kuzeydoğu duvarında bir niş bulunmaktadır. Sandık mezarlar, basit ve köşe nişli olmak üzere iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Basit taş sandık grubuna giren mezarların dikkat çeken yönü orta kısımlarının şişkin olmasıdır.

---

[196]Çilingiroğlu 1993, 478 v.d.
[197]Derin 1993, 104.
[198]Afif Erzen, "Giyimli (Hırkanis) Kazısı, 1972", *Türk Arkeoloji Dergisi* XXI\1,Ankara, 1974, 15.
[199] Özgüç 1969, 10
[200]Özgüç, a.g.e.,10 v.d.d.
[201]Özgüç, a.g.e., 27

Yukarıdan kapak taşı kaldırılarak girilen ve derinliği fazla olmayan mezarların çoklu gömülerden çok tekli gömülerin yapıldığı düşünülmektedir. Köşe nişli sandık mezarlar daha düzgün bir plana sahiptirler. Köşe nişli sandık mezarlar Urartu gömü geleneğinde yaygın olarak karşımıza çıkmamaktadır.[202]

Gönlüaçık Nekropolü'nde tahrip edilmiş yaklaşık 20 mezar bulunmaktadır. Temizlik çalışmaları ile planı anlaşılan mezarlardan biri taş örgü oda mezardır. Bindirme tekniğinde inşa edilen mezarın dromosu tahrip olmuştur. Mezar tabanı sıkıştırılmış topraktır. Mezarlardan yılanbaşlı bronz bilezikler ve bronz kemerlerin bulunmuştur.[203]

Konakbey Nekropolü'nde kaçak kazılarla tahrip edilen mezarlardan üç tanesi çalışılabilmiştir. Mezarların ikisi oda mezar sonuncusu ise taş sandık mezardır. Taş örgü oda mezarların üstleri yassı ve ağır kapak taşları ile kapatılmıştır. Dromoslu olan oda mezarların yan duvarlarında dikdörtgen nişler bulunmaktadır. Yarı işlenmiş taşlarla örülü sandık mezarın üstü düz kapak taşları ile kapatılmıştır[204].

Liç Nekropolü'nde basit toprak mezar, küp mezar ve oda mezar türünde çok sayıda mezar bulunmaktadır. Liç Nekropolü'nde inhumasyon ve kremasyon gömülerin bir arada bulunmaktadır. İnhumasyon haldekiler, mezarlara hoker vaziyette bırakılmışlardı. Üç tip gömü dışında, bir de hayvan mezarı tespit edilmiştir. Mezarda üç at iskeleti birbirlerinden yaklaşık 1.50 m mesafeyle üçgen şeklinde gömülmüşlerdir. Dromoslu oda mezarlar taş örgü tekniğinde inşa edimiştir. Bazı mezar odalarında nişlere yer verilmiştir. I nolu mezarın doğu duvarında yer alan niş içinde çanakla kapatılmış bir urne bulunmuştur. Toprak mezarlarda iskeletler mezara hoker vaziyette bırakılmıştır. Mezarların birinde iskeletin yanındaki kap içinde bir iğne, tipik bir Urartu saç tokası ve kafatasının bittiği yerde birkaç kap daha bulunmuştur. İskeletin kalça kısmında, kemik yapısından dolayı bir kadına ait olabilecek bronz bir kemer yer almaktadır. Urne mezarlar, 50 cm. kadar altına gömülüyor ve dört tarafı da yassı taşlarla çevreleniyordu. Soyulmamış haldeki urnenin ağzına bir tabak konulmuş, üzeri ise yassı bir taş ile kapatılmıştır[205].

Bozkurt Mezarlığı'nın güneydoğusunda, Urartu Kalesi'nin hemen yanında yer alan dromoslu oda mezar taş örgü tekniğinde inşa edilmiştir. Sıkıştırılmış toprak zemine sahip mezarın üst örtüsüne ait biri in situ durumda diğerleri mezarın dışında dağınık halde kapak taşları bulunmaktadır. Mezardan Urartu dönemine tarihlendirilen çanak çömlek ve boncuklar elde edilmiştir.[206]

Tanıktepe oda mezarı taş örgü tekniğinde inşa edilmiş sözde kemerli ve dromoslu bir mezardır. Mezarda mimari eleman olarak üç açık kapı-niş? bulunmaktadır.[207].

---

[202]Sevin 1986b 331 v.d.d.
[203]Öğün 1978a, 657
[204]Sevin 1986b, 330 v.d.
[205]Öğün 1978a, 648 v.d.d. ; Öğün 1978b, 66.
[206] Özfırat-Coşkun, 2014, 146, Çiz. 2, Res.6,7.
[207]Derin 1993, 103, Kat. No:.86.

Melekli Nekropolü kayalık alanında kaya yarıklarına yapılmış çoğunluğu urne türü mezarlardan oluşan birçok sayıda mezar kazısı yapılmıştır. Nekropolde tespit edilen toprak mezarda iki çocuk ve bir kadına ait dağınık durumda inhumasyon gömülere rastlanılmıştır. Kremasyon gömülerin yapıldığı urneler iri taşların altına yapılmıştır. Urnelerin ağızları seramik ve bakır kaplarla kapatılmıştır. Mezarlarda, pişmiş toprak bronz ve bakır kaplar, demir ve bronzdan balta, bıçaklar, mızrak ve ok uçları, bronz kemerler demir ve bronzdan pazıbent, bilezik ve iğneler, akik, cam, frit ve bronz bocuklar ve damga mühürler ele geçmiştir[208].

Harmantepe Nekropolü'nde Urartu dönemine tarihlendirilen çok sayıda pithos, urne ve sandık mezar tespit edilmiştir. Değişik ölçülerde olan pitoslar yan yatırılmışlardır. Mezarlardan buluntu olarak çanak çömlek ve boncuklar ele geçmiştir[209].

Norşuntepe höyüğü kazılarında demir çağı ile ilişkilendirilen toprak, küp, pithos mezarlar tespit edilmiştir. Höyüğün zirvesinde Orta Demir Çağ tabakası içinde hoker tarzda, dorsal gömülerin yapıldığı toprak mezarlar yer almaktadır. Mezarların bir kısmı toprağa açılmışken diğer bir kısmı da taşlarla çevrilidir. Etrafı bir sıra taş ile çevrili üstleri bazen taş levhalarla örtülü gömüler, yan yana yüzleri batıya dönük olarak gömülmüşlerdir[210].Büyük Teras Güneyinde Orta Demir tabakasında toprak ve pithos mezar mevcuttur. Pithos mezar içinde pişmiş toprak bir şişecik ele geçmiştir[211]. KK33 açmasında tespit edilen küp mezar, ağız kısmı bir kâse ile kapatılmış, yatay olarak yerleştirilmiştir. Gömünün yanında dudağı yivli, omphalos biçimli tunç bir kâse bulunmuştur. KK34 açmasında ikinci bir küp mezar bulunmuştur. Küpün ağız kenarının içi ve dışı yivli ve kısa boyunludur. Küp ağız kenarı yivli bir kâse ile kapatılmıştır.[212] R22 c alanında yer alan 1 nolu gömü, başı doğuya dönük sırt üstü yatırılmıştır. İskeletin leğen kemiği boşluğunda demir saplı bıçak ile üçgen namlulu ok ucu bulunmuştur. Bu gömünün batısında bulunan 2 no'lu mezar başı kuzeye doğrudur ve tamamen tahrip olmuştur. Bu mezarda da yonca ağızlı iki testi bulunmuştur. Bu çukurun kuzeyinde bulunan 3 nolu mezar hoker tarzda gömülmüş bir çocuğa aittir. R23 a alanında da tespit edilen 1 nolu mezar başı kuzeye dönük olarak gömülmüş bir kadına aittir. Mezar armağanları arasında 250 yi aşkın kireç taşı ve fritten tek tük boncuklar, iki tunç kovan veya sap, üç küpe, bir yüzük, fibula ve Urartu damga mührü bulunmaktadır. Biraz daha güneyde yer alan 2 no'lu mezarda yüzü yere dönük uzatılmış bir kadın iskeleti bulunmaktadır. Kafatasının her iki yanında üçerden altı adet tunç küpe ele geçmiştir. 3 no'lu mezarda ise yüzü batıya dönük hoker tarzda gömülmüş bir iskelet vardır[213].

Değirmentepe Demir Çağ tabakasında kırık bir küp mezar bulunmuştur. Mezara ait iskelet yapısına göre hoker tarzda gömüldüğü anlaşılmaktadır. Yanında

---

[208]Barnett 1963, 154 v.d.d.
[209]Machteld J. Mellink, "Arhaeology in AsiaMinor", *American Journal of Archaeology* 69, 1965, 142.; Derina.g.e., 106, 110.
[210]Hauptmann 1971, 72.; a.y., 1972, 88.
[211]Hauptmann 1971, 77.
[212]Harald Hauptmann, "Norşuntepe Kazısı 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Ankara, 1974, 78 v.d.
[213]Hauptmann 1979, 44, 45

buluntu olarak kırmızı renkli porfirden ağırşak-boncuk bulunmuştur[214]. Yine Demir çağına ait 4. tabakada bozuk durumda bir iskeletle birlikte, çok paslanmış, kırık demirden bir kılıç bulunmuştur[215].

Kaleköy'de Demir çağla ilişkilendirilen gömülere rastlanılmıştır. Bizans surunun arka sırası arasında bulunan duvar kalıntılarında bir gömü tespit edilmiştir. Nişli alan olarak bilinen ortaçağ şapelinin bulunduğu kutsal alanda doğrudan toprağa yapılmış gömüler, kerpiç bloklarla çevrili gömüler, baş ve ayakuçlarına dikey taş bloklarının konulduğu gömüler ve gömü çukurunun üstünün taş plakalarla kapatıldığı gömüler olmak üzere dört gömü şekli tespit edilmiştir. Son gruba giren iki adet mezar, buluntuları ve gömü tarzıyla Demir Çağ'ına tarihlendirilmektedir[216].

Pirot Höyük'te 4 adet kremasyon urne kabı bulunmuştur. Kapların içinde kül ve kemik parçaları bulunmuştur. Kaplarının tamamının omuz ya da boyundan yukarısı kırıktır[217].

Tepecik Höyüğünün doğu terasında Demir Çağ'ına ait yapı katında ocak ve tandırın arasında ters düşmüş bir küpün altında bir kafatası ve çevresinde oksitlenme sonucu paslanmış çok sayıda alet parçası, kıvrık uçlu bir bıçak, küpeler ele geçmiştir[218].

Habibuşağı Nekropolü'nde çok sayıda urne mezar bilinmektedir. Açılan çukurlara dik olarak yerleştirilen urnelerin üzerleri birer kapak taşıyla kapatılmışlardır. Kkremasyon gömüler yapılmıştır[219].

İmamoğlu Höyüğü Demir Çağ mezarları Eski Babil, Asur ve Urartu dönemlerine ait zengin buluntu çeşitliliğine sahiptir. Mezarlardan Urartu dönemine ait bir taş mühür ele geçmiştir[220].

Kalecik Kalesi yakınlarında bulunan mezar toprak mezar türündedir. Orta boy yassı bir taş altında bulunan gömüye buluntu olarak pişmiş toprak bir çanak, bronz iğne, cam boncuk ve süs eşyaları bırakılmıştır[221].

Suçatı nekropol alanında sandık ve küp (pithos) mezarlar bilinmektedir. Taştan inşa edilen sandık mezarlarda buluntu tespit edilememiştir. Pithos mezarın üstü kırılmıştır. Kemikler dağınık durumda bulunmuştur. Buluntu olarak tunç bir Urartu kemeri ele geçmiştir[222].

---

[214]Ufuk Esin-Güven Arsebük-Mehmet Özdoğan, "Değirmentepe Kazısı, 1978", *Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları,* Ankara, 1987, 79

[215]Esin – Harmankaya 1988, 88

[216] Tomris Bakır, "Kaleköy 1981Kazı Sonuçları", *KST* IV, Ankara, 1983, 165 v.d.d.

[217]Özgen Karaca, "Pirot Höyük 1981 Kazıları", *KST* IV, Ankara, 1983, 73 v.d.

[218]Ufuk Esin, "Tepecik Kazısı, 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları,* Ankara, 1974, 111

[219]Cengiz Işık, "HabibuşağıNekropolü", Belleten 200, 549 v.d. ;Derin 1993, 111 v.d.

[220]Edibe Uzunoğlu, "İmamoğlu Kazıları 1984 Yılı Çalışmaları", *KST* VII, 1986, 182 v.d.

[221]Öğün 1978a, 673.

[222]Mehmet Karaosmanoğlu, "Suçatı Urartu Kemeri", Belleten 214, Ankara, 1991, 596.; Derin 1993, 104 v.d.d.

Yuvadamı Nekropolü III nolu yamaçta kaçak kazılardan kalan çukurlardan anlaşıldığına göre, dromoslu taş örgü oda mezarlar Demir Çağına tarihlendirilmektedir[223].

Muş ve çevresi de Orta Demir Çağ mezarları açısından oldukça zengindir. Yeni yüzey araştırmaları ile pek çok mezar yapısı tespit edilmiştir. Adaksu Mezarı kuzey güney doğrultulu taş örgü mezarıdır. Giriş ve mezar odasının büyük bölümü tahrip edilmiştir. Dikdörtgen planlı mezar kuzeye doğru daralmaktadır. Kyklopik bazalt taşlardan inşa edilen mezarın güney duvarı 1.30 x 1.00 m. ölçülerinde yekpare blok taştan yapılmıştır. Güney duvarda 1.00 x 0.90 x 0.70 m. ölçülerinde niş bulunmaktadır. Yüzeyde Demir Çağa ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır[224].

Afşin kayalığında yer alan mezar dromoslu, taş örgü mezarıdır. Oldukça küçük boyutlu olan mezar tahrip edilmiştir. Ön giriş orta boy taşlarla örülüdür. Kapı açıklığının iki yanına dikine yerleştirilmiş iri sal taşların üzerinde aynı boy ve özellikte lento taşları yerleştirilmiştir. Yüzeyde Demir çağ sonrasına ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır[225].

Belliahır Mevkii Nekropolü'nde kısmen tahrip edilmiş durumda kaya yarığı ve taş örgü oda mezar tipinde mezarlar bulunmaktadır. Yüzeyde Demir çağa ait çanak çömlek parçaları ele geçmiştir.[226]

Civikan Nekropolü'nde dağınık vaziyette mekân duvarları ile farklı planlarda mezarlar tespit edilmiştir. Mezar yapıları, kromlekli ve yer altı örme-oda mezar tipindedir. mekân ve mezarlarda, volkanik kayaçlar kullanılmıştır. Yüzeyde Demir çağ ve sonrasına ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır[227].

Abo Höyük Nekropolü'nde kromlek, sandık ve biri tahrip edilmiş oda mezarlar yer almaktadır. Taş örgü tekniğindeki oda mezar doğu batı doğrultulu dromoslu bir mezardır. Dromos 1.50 x 2.50 m. ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına dikdörtgen bir açıklıkla girilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 2.50 x 6.00 m. ölçülerindedir. İn situ durumda üç adet kapak taşı tespit edilmiştir. Duvarlar iyi işçilikli, orta boy çoğunluğu ise büyük boy taşlarla örülmüştür[228].

Güleç/Mağaratepe Nekropolü'nde çok sayıda taş örgü oda mezar ve kaya mezarı tespit edilmiştir. Mezar tiplerine göre nekropol aşağı ve yukarı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Taş örgü oda mezarlar aşağı nekropolde yer almaktadır.[229].

---

[223]Özfırat 1994, 362.; a.y. 2001, 80

[224] Hanifi Biber - Rafet Çavuşoğlu - Sabahattin Erdoğan, "Muş İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması (Demir Çağları) 2010 Yılı Araştırmaları: Bulanık-Malazgirt" Araştırma Sonuçları Toplantısı XXIX/3, Ankara, 2012, 388.

[225]Biber ve bşk. 2012,386

[226] Biber ve bşk. 2012, 386 v.d.

[227]Biber ve bşk. 2012, 385 v.d.

[228] Hanifi Biber - Rafet Çavuşoğlu, "2011 Yılı Muş-Malazgirt Arkeolojik Yüzey Araştırması" Araştırma Sonuçları Toplantısı XXX/2, Ankara, 2013, 310

[229] Biber-Çavuşoğlu 2013, 311 v.d. Yukarı nekropolde yer alan kaya mezarları için bkz. (Kat. No:138-157).

Lica Tepe Nekropolü ve Kaşıkçı Nekropolü'nde çoğu tahrip edilmiş büyük boyutlu taşlarla oluşturulmuş kromlekli mezarlar tespit edilmiştir. Kromlekler içlerinde bindirme tekniğinde inşa edilmiş üzerleri ağır kapak taşları ile örtülü mezarlar yer almaktadır[230].

Alyar oda mezarı, dromoslu bir taş örgü mezardır. Doğu ve batı duvarlarında birer niş yer almaktadır. Büyük boy taşlarla inşa edilmiş mezarın üstünde in situ durumda ağır bir kapak taşı bulunmaktadır. İşçilik ve plan açısından Orta Demir Çağ özelliği göstermektedir[231].

Sarıpınar Höyüğü mezarı taş örgü tekniğinde inşa edilmiş bir oda mezardır. Mezarın, kuzey ve batı duvarları dikine yerleştirilmiş iri sal taşları, güney duvarı ise küçük boyutlu, yarı işçilikli, poligonal taşlarla örülmüştür. Mezar çevresinde bulunan çanak çömlekler Orta Demir Çağ'a aittir[232].

3.3.2. GEÇ DEMİR ÇAĞ

Van Kalesi Höyüğünde Geç Demir Çağ[233] ile ilişkilendirilen mezarlar 4 ve 5. seviyede yer almaktadırlar. Urartu yapı katına ait B11 mekânının doğu duvarı üzerinde 214 ve 215 numaralı hoker tarzda gömülmüş iki çocuk mezarı saptanmıştır. Depo kabının kırıkları altına gömülmüşlerdir. Bunlardan 214 numaralı gömü üzerine dikine yerleştirilmiş insize yıldız bezemeli iri bir çömlek parçaları ile kapatılmıştır[234]. Aynı seviyede yer alan bir diğer mezar 221 numaralı taş sandık mezardır. Bu mezarda karışık durumda olmalarına rağmen bacak kemiklerinden hoker tarzda gömüldükleri anlaşılan iki iskelet bulunmaktadır. Buluntu vermeyen mezar diğer iki mezar ile aynı seviyede yer aldığından Geç Demir Çağ ile ilişkilendirilmişlerdir[235].

Urartu yapı katına ait B2 mekânının doğu taş duvarı üzerinde yer alan 140numaralı gömü, toprak mezar türündedir. Gömü, baş kuzeye gelecek şekilde sol yanına doğru hoker tarzda yatırılmıştır. Buluntu olarak çift kulplu kâse, iki çanak ve kulak yanında üç küpe ele geçmiştir[236].Bir diğer mezar kremasyon gömünün uygulandığı buluntu vermeyen 152 numaralı gömüdür. Kremasyon sonrası kül ve iskelet kalıntıları ahşap bir sandukaya yerleştirilmiştir. Üzeri çentik bezemeli iki kat deri ile sarılı sanduka çivilerle tutturulmuştur[237].

---

[230] Biber-Çavuşoğlu 2013, 311.
[231] Biber-Çavuşoğlu 2013, 312 v.d.
[232] Biber ve bşk. 2012, 380, Çiz.6
[233] Sevin 2012b, 360 v.d., söz konusu mezarların daha çok Post Urartu dönemi ile ilişkilendirilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Mezarların Urartu'nun son dönemleri ile de ilişkilendirilebileceği görüşleri için bkz. Erkan Konyar "Excavations at the Mound of Van Fortress / Tuspa", *Colloquium Anatolicum* X, İsatnbul, 2011, 157
[234]Taner Tarhan-Veli Sevin, "Van Kalesi Eski Van Şehri Kazıları, 1991", *KST* XIV/1, 1993, Ankara, 410, Res.14,15. Kap üzerinde Urartu ile ilişkili yıldız motifi gibi Urartu Urnelerinde rastlanılan delikler yer almaktadır. Son dönem kazılarını yürüten Konyar, 2010 yılı çalışmalarında aynı alanda bulunan in situ durumdaki buluntu topluluğunun (fibula ve gümüş hilal biçimli küpeler) daha çok Urartu karakterli olduğunu vurgulamaktadır. Konyar 2011a, 157
[235] Tarhan-Sevin 1993, 410, Res.12.
[236] Tarhan-Sevin 1993, 410.; Tarhan 1994, 40 v.d.
[237]Tarhan 1994, 40 v.d.

Karagündüz Höyüğünde Geç Demir, Post Urartu-Med dönemi ile ilişkilendirilen 4c yapı katında 3 adet mezara rastlanmıştır. Bunlardan ikisi basit toprak, diğeri küp mezardır. Kuzey güney yönlü mezarlara gömüler hoker tarzda yapılmıştır. Çocuk gömülerine ait iki toprak mezardan birinin üzeri iri depo kap kırıkları ile örtülmüştür. Ağzı bir çanak ile kapatılmış, karın üzerine yatırılmış küp mezar ise bir bebeğe aittir[238]. Gömülerden sadece birinde küçük cam boncuk tanelerinden oluşan bir kolye ele geçmiştir. Bu kolyenin boncukları Urartu boncuklarından farklı özellikler taşımaktadır. Mezarlar stratigrafik olarak Urartu yapısının sonrasındaki bir süreci temsil etmekle birlikte, tarihlemeyi sağlayacak nitelikte seramik ele geçmemiştir. Van Kalesi Höyük' teki benzer bir stratigrafik durum içinde tespit edilen inhumasyon gömüler Orta Demir Çağ sonu ile Geç Demir Çağ arasında bir geçiş dönemine işaret ettiği ifade edilmektedir[239].

Altıntepe'de tesadüfen bulunan bir prens mezarı bu dönem ile ilişkilendirilmektedir. Oda mezar türünde olduğu anlaşılan mezar buluntuları dışında fazlaca bilgi yoktur[240].

Sos Höyük C alanında tespit edilen 3 nolu mezar Geç Demir Çağ ile ilişkilendirilmektedir. Akhaimenid döneme ait zayıf buluntu vermektedir[241]

3.3.3. HELLENİSTİK-ROMA ÇAĞLARI

Ağın\ Kalaycık (Hereser) Nekropolü'nde biri taş sandık olmak üzere çok sayıda küp mezar tespit edilmiştir. Ağızları yassı taşlarla kapatılmış ve boyları 0.90-1.10 ile 0.36-1.20 m arasında değişen 33 adet küp mezar tespit edilmiştir. Sert ana toprağa açılan oyuklara yön kaygısı olmadan yerleştirilen küp içindeki gömüler hoker tarzda gömülmüşlerdir[242]. 29 numaralı mezarda farklı olarak bir başka küpün dip kısmı kapak olarak kullanılmıştır. En ilginç özelliğe sahip 28 numaralı mezarda hoker tarzda gömülen kadın iskeletinin bacakları arasında başı kadının ayaklarına doğru uzatılmış bir çocuk iskeleti yer almaktadır. Mezardan 68 adet küçük fayans ve cam boncuk ile bilezik buluntu olarak ele geçmiştir[243]. Mezarlardan üçünde ele geçirilen İskender sikkeleri ve mezar yakınlarında bulunan unguentarium buluntuları yardımıyla mezarlar Helenistik döneme tarihlendirilir[244].

Sos Höyüğün B alanında Helenistik döneme ait iki mezar bulunmaktadır. 12 nolu mezar tahrip olmuşken 13 nolu taş sandık mezar soyulmamış durumda tespit

---

[238] Veli Sevin-Ersin Kavaklı-Aynur Özfırat, "Karagündüz Höyüğü ve Nekropolü 1995-1996 Yılı Kurtarma Kazıları" , *KST* XIX \1, Ankara, 1998, 577

[239] Kalkan 2008, 78 v.d., d.n, 118

[240] R. D. Barnett - N. Gökçe, "The Find of Urartian Bronzes at Altın Tepe, Near Erzincan" *Anatolian Studies* III, 1953,121.; Özgüç 1969, 3.; Kalkan 2008, 47.

[241] Antonio Sagona - Mustafa Erkmen - Claudia Sagona - Ian Thomas "Excavations at Sos Höyük, 1995: Second Preliminary Report" Anatolian Studies, Vol. 46. 1996, 32. Kalkan 2008, 70, d.n. 173

[242] Ümit Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1970", Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ankara, 1972, 14. ; a.y., "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1971", Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ankara, 1974, 17 v.d.

[243] Serdaroğlu 1974,17 v.d.

[244] Serdaroğlu 1972, 14

edilmiştir. Doğu batı yönlü 13 nolu mezar daire planlı ve yaklaşık 4.6 m çapındadır. Üzeri iki büyük kapak taşı ile kapatılan mezar duvarlarında 6 büyük taş levha kullanılmıştır. Mezar odası 1.40 x 0.80 m ölçülerindir. Mezarda üst üste iki iskelet bulunmuştur. Üstteki erkek iskeleti dizler karna çekik vaziyette kendi soluna doğru uzanmaktadır. Hemen altında kırılmış kadın iskeleti yer almaktadır. Aynı pozisyonda ve kendi sağına yerleştirilmiş kadına ait üzerinde Büyük İskender'e ait gümüş drahmi bulunan bir çift küpe buluntu olarak ele geçmiştir[245].

Norşuntepe Höyüğü'nün Geç Roma Çağı'na ait nekropolde bir taş sandık mezarın içinden kil bir kandil, biraz daha eski olan iki çocuk mezarından ise fibula ve küpeler bulunmuştur[246]. Pağnik Höyüğü'nün yer alan ilginç bir buluntu topluluğuna sahip Roma dönemi mezarı önemli bir mezardır[247]. Tepecik Höyüğü'nün yakınlarındaki Tepebağ Garo köyündeki bir tarlada tarla sahibi tarafından bulunmuş küp mezar içinden çıkarılmış boncuklar ve Antochos VI'a (148–142)? ait bir gümüş sikkenin varlığından bahsedilmektedir[248].

Ağın\Kalecikler Nekropolü'nde kaya oygu khamosorion[249] türü mezarların yanında toprak ve taş mezarlar tespit edilmiştir. Mezarlardan cam, altın ve tunç buluntular Geç Roma? dönemi ile ilişkilendirilmektedir[250]. Ağın\Bademli köyü yakınlarında tespit edilen Roma Nekropolü'nde pithos gömüler tespit edilmiştir. Augustus dönemine ait Roma sikkesi bulunmuştur[251].

[245] Antonio Sagona - Mustafa Erkmen Claudia Sagona "Excavations at Sos Höyük, 1995" *KST* XVIII\1, 1997, 138 v.d.; Sagona ve bşk. 1996, 31

[246] Hauptmann 1972, 88

[247] Harper 1971, 91

[248] Elazığ müzesine satılan bu eserlerin yalnızca fotoğrafları çekilebilmiştir. Ufuk Esin, "Tepecik 1968 Yılı Ön Raporu", 1968 Yaz Çalışmaları, Ankara, 1970, 157, d.n. 8, Lev. 3\3-5

[249] Aynı nekropolün 1968 yılı kazı çalışmalarında üzeri kapak taşları ile kapatılmış ana kayaya oyulmuş mezarların varlığından söz edilmektedir. M.S. I-II. yy.'a tarihlendirilen ve türü hakkında bilgi verilmeyen mezarların Khamasorion türü mezar olduğunu düşünmekteyiz. Ümit Serdaroğlu, "1968 Ağın ve Kalaycık Kazıları ön raporu" 1968 Yaz Çalışmaları, Ankara, 1970, 39

[250] Ümit Serdaroğlu, "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1972", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları,* Ankara, 1976, 9

[251] Ümit Serdaroğlu, "Ağın ve Çevresinde Araştırmalar 1969", Keban Projesi 1969 Çalışmaları, Ankara, 1971, 25.

4. DOĞU ANADOLU BÖLGESİ KAYA MEZAR GELENEĞİ

Anadolu'da ölünün, oda şeklindeki kaya mezarlara gömülmesini İlk Tunç Çağ'dan itibaren görebilmekteyiz[1]. Bu uygulama ilk olarak Güneydoğu Anadolu'da özellikle Orta Fırat Havzası'nda yer alan Gaziantep ve Urfa gibi merkezlerde karşımıza çıkmaktadır. Benzer yer altı kaya mezarlarına aynı dönem Kuzey Suriye merkezlerinde de sıklıkla rastlanılmaktadır. Söz konusu dönemlerde yer altı kaya mezarları yanında taş örgü oda mezarlar da yaygın olarak kullanılmışlardır. Her iki mezar türü yapısal olarak farklılık göstermesine karşın, genel manada benzer ölü gömme geleneklerini göstermektedir[2].

Benzer ilişki Doğu Anadolu bölgesinde özellikle Van Gölü Havzası'nda taş örgü oda mezarları ile yer altı kaya mezarları için de ifade edilebilir. Urartu dönemi kaya mezarlarının Erken Demir Çağ'la başlayan ve gelişkin örnekleri ile Orta Demir Çağ'da da sık karşılaşılan taş örgü oda mezarlarından esinlendiğine inanılmaktadır[3]. Öte taraftan yer altına inşa edilmiş oda mezarlarda Assur[4] etkisi gibi güney (Suriye) etkisinin olabileceği de ifade edilmektedir[5].

Şu ana kadar Urartu öncesine ait kaya mezarlarına rastlanılmamıştır. Urartu öncesi dönemlerde bölgede güçlü bir siyasi otorite bulunmamaktaydı. Ekonomik ve politik olarak etkin olmayan küçük boy veya aşiret düzeninin hüküm sürdüğü bölgede henüz ölüler, teknoloji, iş gücü ve ekonomik bir alt yapı gerektiren kaya mezarlarına gömülmemekteydi. Oysa bu topluluklarda ölü gömme geleneklerinin yadırganamayacak kadar gelişkin olduğu, ölülerini yer altı oda mezar gibi mekânlara gömmelerinden anlaşılabilmektedir.

Köklü ve çeşitli bir gömü geleneğine sahip Urartular, ölülerini salt ilk örneklerine Anadolu'nun güneyinde rastladığımız yer altı kaya mezarlarına gömmemiş aynı şekilde yer üstü kaya mezarlarına da gömmüşlerdir. Doğu Anadolu Bölgesi de dâhil tüm Urartu coğrafyasında tespit edilen, en güzel örnekleri Van kayalıklarında bulunan bu yer üstü kaya mezarları Urartu'nun kendisi ile özdeşleştirilmiştir. Anadolu Demir Çağı'nda Urartular gibi kaya mezar geleneği ile ilişkilendirilen bir diğer topluluk olan Phryglerin de[6] Urartu etkisinde kaldığı yaygın bir kanıdır[7].

Söz konusu bu sebeplerden dolayı Doğu Anadolu Bölgesi'nde kaya mezarı geleneği Urartu ile başlatılır. Tuşpa kayalıklarında bulunan anıtsal nitelikli krali kaya mezarları ilk akla gelen örneklerdir. Urartulu kimliğini yansıtan "Urartu kaya mezarı" tanımlamaları bu krali mezarlar ışığında yapılmışlardır. Kaya mezarlar üzerine kapsamlı sınıflama çalışmaları ilk olarak Öğün ve Çevik tarafından yapılmıştır. Söz konusu bu çalışmalar birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Öğün, mezarları kale içinde

[1] Yılmaz 2006, 62.; Sevin 2012a, 133
[2] Yılmaz 2006, 62.
[3] Sevin 2012a, 118.; Derin 1993, 100. ; Köroğlu 2008, 25 v.d.
[4] Öğün 1974, 447
[5] Sevin 2012a, 133
[6] C.H. Emile Haspels, "*The Highlands of Phrygia,* New Jersey, 1971.
[7] Çevik 2000, 99, d.n. 582

olan ve olmayan tek odalı ve çok odalı genel ayrımının yanında görünür biçimde yer üstünde kayalara yapılanlar ile yer altına yapılan mezarlar olarak alt gruplara ayırmaktadır[8]. Çevik ise mezarları "boyut" ayrımına göre çok odalı ve tek odalı olmak üzere iki ana grupta incelemektedir. Boyut dışında iki grup mezarlar arasında yerleşim dışı (kale içi) ve yerleşim dışı faktörlerin de söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle mezar konumları, planlamaları, giriş tercihleri ve işçiliklerinin bu gruplamanın değişkenleri olduğunu vurgulamaktadır[9].

Kaya mezar ayrımları genelde oda sayısı üzerinden yapılmaktadır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Urartu kaya mezarları da **tek odalı** ve **çok odalı** olmak üzere iki grupta karşımıza çıkar. Doğru bir ayrım olarak görülen oda sayısı ayrımından önce yer seçiminin de göz önüne alınması gerekmektedir. Zira yeni araştırma bulguları bize hem yer altı hem yer üstü kaya mezarlarında tek ve çok odalı ayrımı yapılabileceğini göstermektedir. Urartu'ya ait yer altı çok odalı kaya mezarı olan Atabindi I[10] mezarının dışında Tatvan[11] kaya mezarı ile Yoğunhasan[12] ve Pekeriç I[13], kaya mezarı son yıllarda tespit edilen mezarlardandırlar.[14] Bölge dışında yer altı çok odalı kaya mezar örnekleri, Geç Hellenistik – Erken Roma dönemine ait Adıyaman/Besni, Yukarı Söğütlü Nekropolü'nde[15] Roma dönemi Osmaniye Tapur ve Tülek nekropolleri[16], ve Helenistik/Bizans? dönemine ait Ankara/Gölbaşı Karagedik Manastırı gibi nekropollerinden[17] bilinmektedir.

4.1.YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Yer üstü kaya mezarları oda sayısı bakımında tek odalı ve çok odalı olmak üzere iki ana başlıkta değerlendirilmektedir. Tek odalı yer üstü kaya mezarlarına ileride değinilecektir[18].

Çok odalı yer üstü kaya mezarlarında kendine özgülük söz konusudur. Bu mezarların planlama ve yapımında etkili olan değişkenler aynı zamanda Urartu kaya mezarları özellikleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Assur krali mezarların özellikle tonozlu üst örtü ve duvarları nişli çok odalı plan tipleri Urartu çok odalı mezarlarını etkilediği düşünülmektedir. Planlamada görülen etkilenme anıtsal cepheli kayaya

---

[8] Öğün 1978b, 639 v.d.
[9] Çevik 2000, 30
[10] Nezih Başgelen, "Atabindi Kaya Mezarı",*Arkeoloji ve Sanat* 36/37, 1987, 8 v.d.d.
[11] Aynur Özfırat "Van Gölü'nün Batı Kıyısında İki Urartu Merkezi", *Arkeoloji ve Sanat* 108, 2002, 21 v.d.d.
[12] Oktay Belli-Alpaslan Ceylan, "Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Tunç Çağı ve Urartu KalesiYoğunhasan", *TÜBA-AR* V, 2002, 124 v.d., Çiz. 5.
[13] Işık 1987a, 497 v.d.d., Res. 28, 29. ; Derin 1993, Kat. no. 59.; Çevik 2000, Lev. 65a-c.
[14] Şimdilik bu örnekler yer altı ve yer üstü ayrımı yapmamıza kanıt kaya mezarlarıdırlar.
[15] Turgut H. Zeyrek, "Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları" *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/2, Gazinatep, 2007, 206 v.d.
[16] Füsun Tülek, "2011 Yılı Osmaniye Arkeolojisi Çalışma Raporu" *AST* XXX\2, Ankara, 2013, 245 v.d.
[17] Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri 2002", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXI\2, Ankara, 2004, 125
[18] Bkz. "5.3. Tek Odalı Yer üstü Kaya Mezarları" bölümü

işlenmiş mezar anlayışı ile özgün bir nitelik kazanmıştır[19]. Çoğu araştırmacının üzerinde hemfikir olduğu çok odalı Urartu kaya mezarlarının genel özelliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz[20].

Kale veya yerleşim içi
Basamaklı giriş
Anıtsal cephe
Ön alan veya törensel avlu
Kapı ölçü ve sistemleri
Ana salon ve ana salona bağlanan yan odalar.
Niş, seki, kuyu gibi mezar içi donatılar.
Mezar içi süsleme

Bilindiği gibi pek çok araştırmacının da üzerinde hemfikir olduğu kaya mezar mimarisinde Urartu'nun kendine has özelliklerinin başında da çok odalı olma olgusu gelmektedir[21]. İlk araştırmalarda yer altına yapılan kaya mezarlarında çok odalı örneğe rastlanılmaması bu durumun doğal bir sonucu olabilir. Çok odalı mezarlar, bir ön oda ve bu odalara açılan yan oda düzeninde karşımıza çıkmaktadır. Van Kalesi'ndeki Argişti, Neft Kuyu, İçkale/Kurucular, Doğu Odaları mezarları ile Varto Kayalıdere, Palu I-II, Mazgirt, Doğubayazıt, Atabindi gibi pek çok örnekte olduğu gibi bu mezarlar ön oda ve bu odalara kapı açıklığı ile bağlanan yan odalardan oluşmaktadır. Ölü kültüyle ilişkili törenlerin yapıldığı genelde enine uzanan büyük boyutlu ana salon etrafında yer alan odalar, gömü odası ve kimi zamanda depo işlevli olabilmektedir[22]. Ana salon dışında çoklu gömü ile ilişkili olan yan oda sayıları artış gösterir. Ana salon veya ön odaya bağlanan oda sayıları Palu ve Şirinkale gibi örneklerde bir yan odadan oluşabildiği gibi Van/İç kale örneğinde olduğu gibi oda sayısı yediye kadar çıkabilmektedir[23].

Mezar önlerinde bulunan düzleştirilmiş platform şeklinde ön alanlar yaygın bir uygulamadır. Yakındoğu'da yalnızca Urartu'ya özgü olduğu düşünülen avlu niteliğindeki bu açık alan uygulaması Neftkuyu, İçkale ve Doğu Odaları mezarları ile örneklendirilebilmektedir.[24] Törenlerin yapıldığı bu alanlara yine karakteristik Urartu kaya mezar uygulamalarından olan basamaklar veya dar patika yollarla ulaşılmaktadır[25]. Van Argişti, Doğu Odaları, Neft Kuyu, Kremasyon ve Küçük Horhor mezarı ile örneklenen basamaklı girişe sahip mezarlara Palu III, Sangar ve Kale Hodar gibi değişik bölgelerde de rastlamak mümkündür.[26]

---

[19] Bülent Genç, *Urartu ve Assur Arasındaki Kültürel İlişkiler ve Urartu'nun Dönüşümünde Assur Etkisi*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2015, 334, 336.

[20] Öğün 1878a, 639 v.d.; Derin 1993, 95 v.d.d.; Çevik 2000, 29 v.d.d.; Köroğlu 2008, 23 v.d.; Konyar 2011b, 208 v.d.d.; Sevin 2012a, 91 v.d.d.

[21] Sevin 2012b, 91-96. ; Köroğlu 2008, 23 v.d. ; Konyar 2011b, 208 v.d.

[22] Derin 1993, 96 v.d. ; Köroğlu 2008, 23.; Konyar 2011b, 215. ; Çevik 2000, 29. ; Sevin yan odaların gömü işlevi dışında depo işlevi taşıyamacağını dile getirmektedir. Sevin 2012a, 92.

[23] Çevik 2000, 37.; Konyar 2011b, 214

[24] Sevin 2012a, 91.

[25] Sevin 2012a, 91.; Konyar 2011b, 214

[26] Çevik 2000, 32. ;Sevin 2012a, 91.

Mezarların kale surları içinde yer alıyor olması da genel geçer özelliklerdendir.[27] Krali mezarlar, Van Kalesi sidateli içinde kayalığının ulaşılması zor korunaklı güney yüzüne yapılmışlardır. Mezar konumu açısından sarayların altına yapılan Assur mezarlarının sidatel içinde yer alıyor olması Urartu mezarları ile benzerlik göstermektedir.[28]

Görünür olma kaygısı ile mezar cepheleri düzleştirilmiş böylece anıtsal cephe vurgusu yapılmıştır.[29] Anıtsal olma yanında oldukça yalın bir görünüşe sahiptirler. Yazıtlı Argişti mezarı ile kabartmalı Doğubayazıt mezar cepheleri bu durumun aksi özellik göstermektedir.[30] Bu yapılar tek odalı kaya mezarlarına kıyasla daha nitelikli giriş ve kapı sistemlerine sahiptirler. Bu tür çok odalı yer üstü mezarlarına rahatlıkla girilebilecek ölçülerde büyük dikdörtgen kapı açıklıları ile girilebilmektedir.[31] Açılır kapanır türde kanatlı kapı sistemlerine sahip Van Kalesi, Kaleköy, Palu kaya mezarları dışında, Kayalıdere örneğinde olduğu gibi girişleri taş blokları ile kapatılmaktadır.[32]

Mezar içlerindeki niş, seki, ölü yatakları ve kuyular gömü ile ilgili mimari elemanlardır.[33] Mezar odalarında hediye veya kremasyon işlevli urne kaplarının konulduğu Urartu mezar mimarisinin en önemli mimari öğelerinden olan üstü düz veya kavisli biten dörtgen nişlere sıklıkla rastlanılmaktadır. Argişti, Neft Kuyu, Palu III, Kayalıdere, Doğubayazıt ve Çelikli mezarlarında olduğu gibi küçük boyutlu nişlerin aksine hücre tipli daha büyük ve derin niş örnekleri de bilinmektedir.[34] Mazgirt/Kaleköy çok odalı mezarı örneğinde olduğu gibi erken dönemlerle ilişkilendirilen hücre tipli büyük nişler, İç Kale, Doğu Odaları, Mazgirt I ve Çelikli mezarları ile örneklenebilir.[35]

Seki uygulaması Urartu mezar mimarisinde önemli bir yere sahiptir. Daha çok tek odalı mezarlarda karşımıza çıkan duvar önü seki uygulaması birkaç çok odalı yer altı mezarı dışında pek tercih edilmemiştir. Çok odalı mezarlarda yan ve arka odaların girişin karşı ve yan duvarlarında duvara açılmış içinde urne oyukları bulunmayan büyük nişlerin seki amaçlı olarak kullanıldıkları düşünülmektedir[36].

Kayalıdere, Palu, Marifet ve Kaleköy mezarları ile örneklenebilen bir diğer mimari öğe mekân içi kuyularıdır. Mezar tabanlarına açılan bazıları şişe biçimli çukur şeklinde de karşımıza çıkan bu ek bölümlerin depo veya atık çukuru olarak kullanıldığı düşünülmektedir[37].

---

[27] Öğün 1978a, 639 v.d. ; Derin 1993, 95. ; Köroğlu 2008, 35. ; Konyar 2011b, 208., Çevik, girişlerin görünür olmadığı girişlerin gizlendiğini ifade edilmektedir. Çevik 2000, 36.
[28] Genç 2015, 332
[29] Sevin 2012a, 91. ; Konyar 2011b, 208.
[30] Çevik 2000, 37.
[31] Sevin 2012a, 91. ; Köroğlu 2008, 23.
[32] Sevin 2012a, 94. ; Çevik 2000, 35
[33] Hulsteyn 1992, 149 v.d.d. ; Derin 1993, 98.; Köroğlu 2008, 24.; Sevin 2012, 92. ; Konyar 2011b, 215
[34] Derin 1993, 98.
[35] Derin 1993, 98.; Sevin 2012a, 99.
[36] Çevik 2000, 42
[37] Çevik 2000, 46.; Köroğlu 2008, 24.; Konyar 2011b, 215.; Sevin 2012a, 92.

Mezarlar bezeme yönünden oldukça sade görünümlüdürler. Çok odalı mezarlarda mimari bezeme olarak ilk göze çarpan korniş uygulamasıdır. Van İç Kale, Neft Kuyu, Doğu Odaları ve Mazgirt/Kaleköy mezarlarında tek ya da çift sıralı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahşap öykünmesi kiriş uçları olarak da ifade edilen bu bezemenin ölü evi düşüncesi ile konutlara benzetilen mezarlarda uygulandığı[38] görüşü yanında tuğla yapılı Assur mezarlarından etkilenilerek uygulandığı düşünülmektedir[39]. Bir diğer mimari bezeme ise Argişti mezarında karşılaştığımız ortası delik, kenarları içbükey kare bezemelerdir. Altıntepe ve Arinberd duvar resimlerinden anlaşıldığı kadarıyla tunç levhaların konulduğu oyuklar olduğu düşünülmektedir[40]. Assur'la da benzerlikler gösteren uygulama Nimrud'da II. Assurnasirpal'in kraliçesine ait lahitin bulunduğu III no'lu mezar duvarlarında ve yine Nimrud'da İštar Kidmuru tapınağı veya taht odalarında da bulunmaktadır[41].

Urartu sonrası dönemlerde çok odalı kaya mezarlarına şimdilik rastlanılmamıştır. Yukarıda da anlatıldığı gibi bu mezarlar Urartu'ya özgü bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok odalı mezarlar dışında bölgede rastladığımız tek odalı kaya mezarları da mevcuttur. Urartu ile ilişkilendirilen örneklerin yanında daha geç dönemlere ait olabilecek tek odalı mezarlar tespit edilmiştir[42].

4.2. YER ALTI KAYA MEZARLARI

Kayaya oyulan mezarlardan yer üstünde bulunanlar "kaya mezarı", yer altında bulunanlar ise "oda mezar" olarak değerlendirilmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi yer üstü kaya mezarları çok odalı ve tek odalı olarak iki ana grupta incelenmektedir. Oda mezarların diğer bir deyişle yer altı kaya mezarlarının tek odalı olduğu düşünülmektedir. Ancak bilinen birkaç örnek ışığında yapılan yeni değerlendirmeler ile yer altı oda mezarlarında da çok odalılığın olabileceğini söylemek mümkün olmaktadır.

Atabindi çok odalı kaya mezarı yer üstü kaya mezarı kapsamında değerlendirilmiştir[43]. Mezara dromoslu yer altı taş örgü veya yer altı kaya mezarlarındaki gibi yukarıdan girilmektedir. Yandan giriş mümkün olmasına rağmen mezara giriş yukarıdan basamaklı bir giriş ile sağlanmaktadır[44]. Yukarıdan ve basamaklı bir giriş İran'da Senger bölgesindeki tek odalı yer altı kaya mezarında da görmekteyiz[45]. İçlerinde urne delikleri bulunan sayıları 42'yi bulan nişler ile duvar diplerinde yer alan seki, mezarın dikkat çeken diğer özellikleridir. Kremasyon gömüye

[38] Çevik 2000, 70
[39] Sevin 2012a, 98
[40] Konyar 2011b, 215 v.d. Bezemenin stilize hayat ağacı olduğu görüşü için bkz. Çevik 2000, 42
[41] Genç 2015, 335, Res.124.
[42] bkz. burada Bölüm 5.2 "Tek Odalı Yer Üstü Kaya Mezarları"
[43] Başgelen 1987, 8. ; Çevik 2000, 116. ; Köroğlu 2008, 24, Tab.1
[44] Çevik 2000, 9
[45] Reza Heydari, Yayınlanmamış tez notları, 119. Doktora tez çalışmasına ait bilgileri paylaşan İranlı meslektaşım Reza Heydari'ye teşekkürlerimi sunarım.

işaret içlerinde urne çukurları bulunan nişler Van Kremasyon ve Şirinkale I[46] mezarlarına benzemektedir.

Çok odalı kaya mezarları içinde Tatvan, Yoğunhasan ve Pekeriç I[47] kaya mezarları dromoslu olmaları ile farklılık gösterir. Mezara girişler yer altına açılmış kuyu biçimli bir ön alan aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Dışarıdan bakıldığında mezar girişleri diğer yer üstü kaya mezarları gibi net olarak fark edilmemektedir. Dromoslu giriş ve giriş kapılarının tam olarak belirgin olmamasından dolayı bu mezarları yer altı kaya mezarları kapsamında değerlendirebilmekteyiz. Benzer dromoslu giriş bölgede Erken ve Orta Demir Çağ yer altı taş örgü oda mezarları[48] ile tek odalı yer altı kaya mezarlarından bilinmektedir[49]. Erken Demir Çağdan itibaren bilinen dromos uygulamasının ihtiyaç olmamasına rağmen bu çok odalı mezarlarda bulunması mezar geleneğindeki devamlılığın göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kuyu biçimli bir dromos ile girilen ve bir salon ve iki odadan oluşan çok odalı Tatvan kaya mezarı sekili ve nişli olması ile Urartu kaya mezarlarına benzemektedir. Tipik çok odalı Urartu kaya mezarlarından ayrılan özelliği mezara kuyu biçimli dikdörtgen bir dromos ile girilmesidir. Kuyu biçimli dromos Urartu yer altı taş örgü ve kaya oyma mezarlarının karakteristik özelliklerindendir. Bölgede Karagündüz, Dilkaya, Yoncatepe ve Hakkari gibi merkezlerle örneklenebilen bu uygulama Erken Demir Çağ'dan itibaren uygulanmaktadır[50].

Ana salona açılan odalardan biri, 8 adet kemerli niş ve odayı çepeçevre dolaşan duvar önü sekileri ile gömü odası olarak planlanmıştır. Duvar önü sekileri Atabindi, Yeniköy, Palu, Tanrıvermiş, Hasanova, Karakoyunlu, Kale Hodar gibi yer üstü kaya mezarları ile Dedeli, Zernakitepe, Madavank, Suğas gibi tek odalı yer altı kaya mezarlarında karşımıza çıkar. Gömü odasında yer alan benzeri niş örnekleri yer üstü Argişti, Atabindi, Palu ve Sangar gibi yer üstü kaya mezarları ile Kalecik, Altıntepe, Zernakitepe gibi tek odalı yer altı kaya mezarlarında görülür. Ana salona açılan nispeten daha kaba bir işçiliğe sahip ve içinde seki veya niş gibi mimari öğeye rastlanılmayan ikinci oda Neft Kuyu, İç Kale ve Doğu Odaları gibi depo mekânlarını hatırlatmaktadır[51].

Başlangıçta göze çarpan özelliklerden çok odalı olma, gömü odasında yer alan seki ve nişlerin varlığı ve dıştan bakıldığında mezara girişi sağlayan kapı açıklığının fark edilebilmesi özellikleri mezarı bir yer üstü kaya mezarı olarak değerlendirmemize yardımcı olur. Ancak mezara girişin kuyu şeklinde bir dromos ile gerçekleştirilmesi bu mezarı yer altı kaya mezarı olarak değerlendirmemize olanak sağlar.

Çok odalı diğer bir yer altı kaya mezarı da Yoğunhasan kaya mezarıdır[52]. Çok odalılık, mezara basamaklarla ulaşmak, nişli ve tek sıra silmeli bezeme anlayışları ile

[46] Işık 1987a, 497 v.d.d.; Çevik 2000,
[47] Çevik 2000, Lev. 65a-c
[48] Bkz. burada 3.3.1. "Erken Demir Çağ" ve 3.3.2. "Orta Demir Çağ" bölümleri.
[49] Bkz. bölüm 5.2 "Tek Odalı **Yer altı** Kaya Mezarları"
[50] Bkz. bölüm "3.3.1. Erken Demir Çağ"
[51] Özfirat 2002, 21 v.d.d.
[52] Belli-Ceylan 2002, 4 v.d. Çiz.5.

yukarıda bahsi geçen pek çok Urartu kaya mezar özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. Mezarın önünde 2.70 m x 2.50 m ölçülerinde, ortalama 1.00 m derinliğinde iki basamakla inilen kare planlı bir ön alan bulunmaktadır. Basamaklı bu ön alan mezar girişinin vurgulanması amaçlı yapılmış olmalıdır. Dromos geleneğin değişik bir yansıması olarak karşımıza çıkan bu ön alan, büyük boyutlu olması ile kuyu biçimli dromoslardan ayrılmaktadır.

Pekeriç I (Çadırkaya) mezarı dromoslu bir kaya mezarıdır. Hemen yakınında bulunan Pekeriç KM2, KM3 mezarlarından farkı çok odalı olmasıdır.[53] Dromoslu olması ile yer altı kaya mezarı kategorisinde değerlendirilebilir. Dromoslu, yer altı kaya mezarı olmaları ile benzeşen Pekeriç mezarları, tek odalı ve çok odalı mezar planlarını bir arada görmemiz açısından önemli bir mezar grubudur.

Her ne kadar Tatvan, Yoğunhasan ve Pekeriç I kaya mezarlarının girişleri görünür olsa da mezar girişlerinin kuyu biçimli bir dromosla sağlanıyor olması daha doğrusu dromosun tercih edilmesi ile söz konusu mezarları yer altı kaya mezarları olarak sınıflamak mümkün olabilmektedir. Bilinen bu çok odalı kaya mezarları pek çok yönden Urartu kaya mezarlarına benzemektedir. Başkent dışında rastladığımız bu örnekler başkente bağlı eyalet veya beylik merkezleri tanımına girmektedir. Mezarlar aynı zamanda Urartu çok odalı kaya mezarlarında görülen idari merkeze ait kale suru içinde de kalmaktadırlar[54].

Erken demir çağ ve Urartu yer altı taş örgü oda mezarlarında sıklıkla karşılaştığımız kuyu biçimli bir dromos geleneğinin kaya mezarını etkilediğini aynı zamanda bu geleneğin kaya mezarlarında da devam ettiğini görmekteyiz. Öyle ki dromoslu girişe sahip Karagündüz 10[55] ve Yoncatepe M4[56] taş örgü oda mezarlarında çok odalılık söz konusudur[57].

Bu mezarlarda dromosların derin olmadığını görmekteyiz. Dışarıdan bakıldığında mezar girişleri dromosa rağmen fark edilebilmektedir. Dromoslu yer altı mezarlarında girişin gizlenilmesi bu örneklerde yoktur. Mezar ve mezar girişinin görünür olması çok odalı Urartu kaya mezarlarına ait özelliklerinden biri olduğu bilinmektedir. Mezar girişlerinin görünür olması ile dromoslu bir girişin birlikte kullanılması önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yer altı kaya mezarlarında görünür olma kaygısı yoktur. Yer altında olmanın doğal sonucu olarak yukarıdan girilen bu mezarlarda her türlü dış etkiden korunmak için bir ön giriş gereksinimi ortaya çıkmaktadır. En fazla tercih edilen ön giriş uygulaması da uygulama sıklığından anlaşıldığı kadarıyla kuyu biçimli dromoslardır.

Yer altına yapılmış kaya mezarlarından diğer bir grup ise tek odadan oluşan kaya mezarlarıdır. Mezarların en belirgin özellikleri kuyu biçimli dromos, dikdörtgen bir oda ve odaya girişi sağlayan dar ve küçük bir kapı açıklığının olmasıdır. Özellikle Van, Bitlis, Muş ve Ağrı bölgelerinde yoğunlaşan bu mezarlara Urartu coğrafyasının

[53] Işık 1987a, 497 v.d.d. Res. 28, 29. ; Derin 1993, Kat. no. 59. ; Çevik 2000, Lev. 65a-c.
[54] Öğün 1978a, 639 v.d. ; Derin 1993, 95. ; Köroğlu 2008, 35. ; Konyar 2011b, 208
[55] Sevin-Kavaklı 1996, 21. Çok odalı kaya mezarlarının proto-tipi olarak kabul edilmektedir.
[56] Belli-Kavaklı 2001, 374.
[57] Köroğlu 2008, 27.

hemen her bölgesinde rastlamak mümkündür[58]. Dromos uygulamasının yanında çok odalı kaya mezarlarında olduğu gibi niş ve seki uygulamasının devam ettiği görülmektedir. Seki gibi ölü yerlerine ek olarak ölü yatakları da bu mezar içlerinde yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mezarlar soyulmuş olarak günümüze ulaştıklarından mimari öğelerin yardımıyla yapılan saptamaların haricinde ölü gömme ile ilgili bulgular oldukça kısıtlıdır. Mezar içlerinde çoğunluğu dar tutulan sekilerin dışında özellikle yer altı ve yer üstü tek odalı kaya mezarlarında olduğu gibi bir ölünün yatırılabileceği ölçülerdeki seki veya ölü yatakları normal gömülerin yapıldığını göstermektedir. Aynı zamanda kimi mezar içlerinde rastlanılan teknelerde bu olguya işarettir. Bölgedeki diğer mezar türlerinde olduğu gibi sıklıkla rastlanılan hoker tarzı gömüye ait bulgular yetersizdir.

Bu tip mezarlarda inhumasyon gömü ile kremasyon türü gömüler yapılmaktadır. Çoğu soyulmuş durumdaki mezarlarda gömü faaliyetlerine ilişkin veri oldukça sınırlıdır. Mezar içlerinde yer alan seki, ölü yatağı, tekne ve niş gibi kimi mimari elemanlar gömü şekli ve gömü biçimi hakkında bazı verilere sahiptirler. Örneğin Van Altıntepe Nekropolü'nde bazı mezarlarda yer alan büyük boyutlu nişlerin gömülerin yatırılması amacına yönelik olduğu ifade edilmektedir[59].

Mezarlarda tespit edilen küçük çanaklar mezarlarda kremasyon türü gömülerin yapıldığını göstermektedir. Adilcevaz KM1 nolu mezarında (Kat. No: 12), niş içinde yanmış kemiklerin bulunduğu birinin omuzu delikli, üç adet urne kabı ele geçirilmiştir[60]. Bir diğer yer altı kaya mezarı olan Dedeli yer altı kaya mezarında da tespit edilen biri omuzu delikli iki adet urne[61], kremasyon gömünün varlığına işarettir. Van Altıntepe Nekropolü, yer altı mezarlarında bazı nişlerin tabanına yuvarlak dipli bir kabın oturması için açılmış çukurlar bulunmaktadır[62]. Bahsi geçen veriler bu mezarlarda da inhumasyon gömü kadar yaygın olmasa da kremasyon gömülerin uygulandığına işaret etmektedir.

Urartu yer altı kaya mezarlarında inhumasyon ve kremasyon gömünün bir arada olduğu örnekler de bulunmaktadır. Aynı mekân içinde rastladığımız bu birliktelik, Erken Demir Çağ taş örgü oda mezarlarından bilinen uygulamanın devamıdır. Urartu'dan farklı olarak 3. Binyıl Suriye mezarları ile Assur kentinde bu iki gömü şekli aynı nekropolde görülmektedir[63].

[58] Bkz. bölüm 5.1 "Tek Odalı **Yer altı** Kaya Mezarları".
[59] Sevin 2012a, 117,119. Altıntepe KM3 mezarınının büyük nişi içinde in situ durumda bir iskelete rastlanılmıştır.
[60] Öğün 1978a, 662 v.d, Res.7. ; Öğün 1978b, 62, Res. 6,7.
[61] Öğün 1978a, 667.
[62] Sevin 2012a, 117.
[63] Sevin 2012a, 135 v.d., d.n. 223.

5. DOĞU ANADOLU BÖLGESİ TEK ODALI KAYA MEZARLARI

Çok odalı kaya mezarlarına kıyasla daha küçük boyutlu olan tek odalı kaya mezarlarında, konum, giriş, planlama ve işçilik gibi pek çok yönünden farklılıklar söz konusudur[1]. Tek odalı kaya mezarları kabaca küçük bir kapı açıklığı ile arkasındaki tek odadan oluşan mimari bir yapıya sahiptirler[2]. Mezar içlerinde çok odalı mezarlarda olduğu gibi niş ve seki gibi mezar döşemlerine ek olarak ölü yatağı şeklinde düzenlenmiş yüksek ve geniş sekiler de bulunmaktadır[3].

Çok odalı kaya mezarlar gibi kale veya sidatel içinde yer alma kuralı söz konusu olmayabilir. Tek odalı mezarlar kale veya sidatel ile ilişkili olabildiği gibi bu alanlardan tamamıyla bağımsız da olabilmektedir.

Mezarların bir kısmına kolay ulaşılırken bir kısmına ulaşım bir hayli zordur. Sarp kayalıklara oyularak yapılmış, ulaşımı oldukça zor mezarların yanı sıra düzayak bağımsız kaya kütleleri ve yer altına yapılmış mezarlara kolaylıkla ulaşılmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesi tek odalı kaya mezarları mimari açıdan ele alındığında mezar girişlerinin farklılığından kaynaklanan kabaca iki tip mezar mimarisi ile karşılaşmaktayız[4]. İlk grubu büyük olmayan bir kapı aracılığıyla doğrudan girişin yapıldığı tek odalı kaya mezarları oluşturur. İkinci grup mezarlar ise kuyu biçimli bir dromos aracılığıyla yukarıdan girilen tek odalı kaya mezarlarıdır. İlk grup mezarlar yer üstü kaya mezarlarıdır ve mezar girişleri belirgindir. İkinci grup mezarlar ise yer altı kaya mezarlarıdır ve bu mezarların da girişleri dışarıdan bakıldığında fark edilmez.

Tek odalı kaya mezarlarının yer altı ve yer üstünde olmalarına bağlı olarak gömü sayısı ve mezarın arazideki konumu da değişmektedir. Niş ve seki gibi pek çok yönden çok odalı kaya mezarlarına benzeyen yer altı kaya mezarlarında da çoklu gömü yapılmaktadır[5]. Yer üstü tek odalı kaya mezarlarında sekiler ölü yatağı işlevli olarak daha yüksek ve daha geniş bir biçimde karşımıza çıkmaktadır[6]. Bu da mezarlarda gömü sayısının giderek azaldığını bireysel gömülerin tercih edilmeye başlandığını göstermektedir[7].

5.1. BÖLGEDE KARŞILAŞILAN TEK ODALI KAYA MEZAR TİPLERİ

Yer seçiminde kayalık bir zeminin tercih edildiği mezarlar kaya mezarı olarak tanımlanmaktadır. Kovuk veya Kaya Yarığı Mezar, Kaya Mezarı (oda mezar),

[1]Çevik 2000, 30.
[2]Köroğlu 2008, 28.
[3]Çevik 2000, 29.
[4]Derin 1993, 100 v.d.d.
[5]Soyulmadan bilim dünyasına kazandırılan Adilcevaz ve Dedeli **yer altı** kaya mezarları çoklu gömü anlayışının en somut örnekleridirler. Öğün 1978b, 62 v.d.
[6] Çevik 2000, 29. ; Köroğlu 2008, 29.
[7] Köroğlu 2008, 29.

Arcosolium Mezar, Khamosorion Mezar gibi kayalık zeminin tercih edildiği pek çok mezar türü vardır. Bu mezarlara tek kişi gömülebildiği gibi birden fazla kişi de gömülebilmektedir. Gömü sayısına bağlı olarak gömülerin yapıldığı bölümler tek odalı ve çok odalı olabilmektedir. Kimi tek odalı mezarlarda da çoklu gömülere rastlayabiliyoruz. Kaya mezarlarında gömü sayısı mezar mimarisini etkilemektedir. Tekli gömüler daha çok kovuk mezar, khamosorion ve arcosolium mezarlarda çoklu gömüler ise daha çok oda şeklinde düzenlenmiş kaya mezarlarında tercih edilmektedir.

Tek odalı olarak düzenlenmiş kaya mezarı kapsamında değerlendirebileceğimiz mezar türleri Kaya Mezarı (oda mezar) ve Arcosolium mezarlardır. Bu mezarlarda giriş bölümleri hariç gömülerin yapıldığı bölüm tek odadan oluşmaktadır. Oda mezarları ve arcosolium türü mezarlar içinde yer alan khamosorion oyguları bu mezarlarla organik bir bağ içindedir.

Bağımsız bir mezar olarak da karşılaştığımız bu khamosorion türü mezarları, kayalık zemine yapılmaları, bir insanın gömülebileceği ölçülerde olmaları ve oda şeklinde düzenlenen diğer kaya mezarı ile aynı nekropollerde yer almaları nedeniyle bu tür mezarları çalışma kapsamında değerlendirmenin doğru olacağını düşünmekteyiz.

Böylece bölgede karşılaştığımız kaya mezarı kapsamına giren mezar tiplerini başlıca oda mezar, arcosolium ve khamosorion mezar olmak üzere üç ana grupta inceleyebilmekteyiz.

5.1.1. ODA MEZAR

Oda mezarlar en yaygın mezar tipidir. Oda mezar şeklinde düzenlenmiş bu mezarlar yer altında veya yer üstünde olabilmektedir. Giriş ve buna bağlı olarak çoğunlukla tek odalı kimi zamanda çok odalı yapıları ile basit bir konut düzenine sahiptirler. Ön girişli ya da doğrudan girişli olabilen mezarlar çoğunlukla dörtgen bir plana sahiptirler. Üst yapıları düz tavan, beşik tonoz ve kırma çatılı olabilmektedir.

Donatısız doğrudan doğruya mezar odasından ibaret mezar örnekleri yanında içlerinde niş, seki, ölü yatağı/kline, khamosorion/oygu tekne ve arcosol gibi mezar içi donatıları bulunmaktadır. Bu öğeler dönemsel faklılıkları da ortaya koymaktadır. Mezar içi donatısı olarak karşılaştığımız arcosol ve khamosorionlar, bağımsız birer mezar olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Ölü evi olarak da kabul gören oda mezarlarda konutlara öykünme söz konusudur. Bu öykünmeyi çoğu zaman mezar planında ya da giriş kapısı ve üst örtü yapılarında daha net görebilmekteyiz. Öykünmeye en güzel örnek ahşap konulara öykünerek yapılan Likya mezar yapılarıdır. Antiphellos ve Myra'da cephesi dışa doğru

çıkıntı yapan sivil ahşap konut taklidi kaya mezarları bilinmektedir[8]. Urartu[9] ve Phryg'de[10] olduğu gibi Likya[11]'da da konutlara öykünme söz konusudur[12].

Anadolu'nun tamamında oda mezar şeklinde düzenlenmiş kaya mezarlara rastlanılmaktadır. Dönemlere göre ve bölgelere göre mezarlar ve mezar içi donatıları değişebilmektedir.

5.1.2. ARCOSOLİUM MEZAR

Arcosolium mezar, ölü koymaya yarayan ölü yatağı ve oygu teknelerin kemerli bir niş içinde düz kaya yüzeyine uygulanması modelidir[13]. Oda dışı arcosolium[14], bu mezar modeli için kullanılabilecek doğru bir ifade şeklidir. Doğrudan kaya cephesine oyulan mezarlar düz yalın olabildikleri gibi içlerinde ölü yatağı ya da tekne de olabilmektedir. Arcosol uygulamasına oda mezar içlerinde de rastlanılmaktadır. Oda içinde yer alan arcosolium nişler genelde ölü yataklı ya da oygu teknelidirler. Ancak iki gömü şeklinin bir arada olduğu örneklerde söz konusudur[15].

Köken olarak İtalya ile ilişkilendirilmesine rağmen Anadolu'nun bu türün ana vatanı olduğu genel kabul görmektedir[16]. Roma da arcosolium kullanımı MÖ II. yüzyılın ortalarından itibaren özellikle kremasyon gömünün yanında inhumasyon gömü tarzının yaygınlaşmasıyla birlikte ortaya çıkmaya başlamıştır. Anadolu'da inhumasyon tarzı gömülerin yaygın olmasıyla birlikte bu tarz gömüler için uygun olan arcosolium kullanımının birbiri ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir[17].

Arcosolium ile Anadolu arasındaki bağ, bu uygulamanın Sicilya dışında Roma İmparatorluğu'nun diğer bölgelerinde bulunmaması ile de doğrulanabilmektedir[18]. Kilikya bölgesi mezarları üzerine çalışmaları bulunan Rosenbaum, Anadolu da Kilikya Adrassus nekropolü mezarlarının en erken kullanım olarak Geç Helenistik Dönemi önermektedir[19]. Ancak görüş ayrılıklarına rağmen Anadolu da arcosolium mezarların yaygın kullanımı için MS I – IV. yüzyıllar arası ve hatta Bizans döneminin başları önerilebilir[20]. Roma İmparatorluk döneminde özellikle de MS II ve III.

---

[8] Osman Doğanay, *İsauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yaynlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2008, 313

[9] Çevik 2000, 70.

[10] Taciser Tüfekçi Sivas, "Eskişehir'den İki Yeni Phryg (Frig) Kaya Mezarı", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* I/1, Eskişehir, 1999, 125. ; Kortanoğlu 2008, 57.

[11] Doğanay 2008, 313.

[12] Çevik, 2000, 70 d.n. 405.

[13] Havva İşkan-Nevzat Çevik, "Tlos 1999", *AST* XVIII/1, 2001, 171.

[14] Kortanoğlu 2008, 54

[15] Kortanoğlu 2008, 32, 54

[16] Rosenbaum 1971, 10, dn. 56. ; Özdizbay 2002, 493, ; Kortanoğlu 2008, 52.

[17] Özdizbay 2002, 493

[18] Kortanoğlu 2008, 52

[19] Çelgin 1990, 150

[20] Kortanoğlu 2008, 53

yüzyıllar arasında oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır[21]. Likya[22], Kilikya[23], Kommagene[24], Pisidia[25], Lykaonia[26], Phrygia[27] Paphlagonia[28], Pontus[29] bölgeleri gibi Anadolu'nun hemen her yerinde bu türden mezarlara rastlamak mümkündür.

Tez kapsamında tespit edilen arcosolium mezar sayısı oda mezarlara nazaran oldukça azdır. Elazığ bölgesinden Harput (Dabakhane) KM3 (Kat. No:?), Şüşnaz kaya mezarları ile Muş bölgesinden Mollakent KM8 ve KM9 mezarlarıdır. Her dört mezarda doğrudan kaya cephesine açılmış kemerli niş içindeki mezarlardır. Bölgenin batısında kalan Anadolu'nun diğer bölgelerinde oldukları gibi bu mezarlar Roma dönemi ile ilişkili oldukları düşünülmektedir. Bunların dışında oda mezar içinde arcosol uygulamasına yer verilen mezarlar da bulunmaktadır. Malatya bölgesinde yoğunlaşan arcosollü oda mezarların Roma dönemi le ilişkili oldukları görülmektedir.

5.1.3. KHAMOSORİON MEZAR

Anadolu'nun hemen her bölgesinde Klasik Çağ'dan Bizans dönemine kadar geniş bir zaman diliminde karşımıza çıkmaktadır[30]. Khamosorin türü kaya mezarları ana kaya yüzeyine açılmış çoğunlukla dikdörtgen tekne şeklindeki oyuklar olarak tanımlamak mümkündür. Değişik adlandırmaları bulunan bu mezarlar lahit türü mezarlar, Kayaya Bağlı Lahitler[31], Oygu Tekne Mezarlar[32] Kaya Kesme Lahitler ve Oygu Tekneler[33] olarak da bilinmektedir. Oldukça yaygın olan bu gömüler teknesi ana kayaya oyulanlar ile bağımsız tekneliler olmak üzere başlıca iki grupta incelenmektedir[34].

Khamosorion türü mezarlar çoğunlukla açık alanda rahatlıkla görülebilen tekli gömülerin yapıldığı mezarlardır. Tekli gömülerin yapıldığı toprak mezarlardan ayrılan yönleri gömülerin kayalık bir zemine yapılmasıdır. İnhumasyon türü gömülere yönelik

---

[21]Çelgin 1990, 150. ; Kortanoğlu 2008, 52

[22] İşkan-Çevik 2001, 171. Res. 10. ; Nevzat Çevik-Süleyman Bulut-İsa Kızgut-Engin Akyürek, "Bey Dağları Yüzey Araştırmaları 2005", *AST* XXIV/1, Ankara, 2007, 87.

[23] Rosenbaum 1971, 10. ; Emel Erten, "Mersin, Silifke, Olba (Uğuralanı) 2004 Yılı Yüzey Araştırması", *AST* XXIII/1, 2006, 313, Res. 12-14

[24]Rıfat Ergeç, "Nekropolen und Graber in der südlichen Kommagene", *Asia Minor Studien* XLVII, Bonn, 2003, 33 v.d.

[25]Çelgin 1990, 150 v.d. ; a.y., "Termessos ve Çevresinde Nekropol ve Epigrafya Araştırmaları 1975-1991 Yilları Arasında Yapılan Çalışmaların Toplu Sonuçlarına Kısa Bir Bakış", *Anadolu Araştırmaları* XIII, 162.

[26] Hasan Bahar, "Konya ve Karaman İlleri ve İlçeleri 2007 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXVI/1, Ankara, 2009, 118, Res.2, Çiz. 7,8.

[27] Taciser Tüfekçi Sivas- Hakan Sivas, "2004 Yılı Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması", *AST* XXIII/2, Ankara, 2006, 165. ; Kortanoğlu 2008, 32,54

[28] Ferhat Çevik-Max Ritter, "Pompeipolis Nekropolü Yüzey Araştırması (Paflagonya)", *AST* XXX/2, Ankara, 2013, 170 v.d.d.

[29] Mehmet Özsait, "Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Ünye", *AST* XXV/2, Ankara, 2008, 296, Res. 5.

[30]Kortanoğlu 2008, 41.

[31]Çelgin 1990, 192.

[32] Doğanay 2008, 36.

[33] Doğanay 2008, d.n.219.

[34]Kortanoğlu 2008, 44. ; Çelgin 1990, 192. Termessos örnekleri ışığında üç grupta da incelemek te mümkündür.

bir mezar türüdür[35]. Boyutları normal insan boyutlarında olan bu tür mezarlarda daha küçük boyutlu olan mezarların çocuklara ait olduğu düşünülmektedir[36]. Basit ve ekonomik olan mezarlar halk mezarı kategorisinde değerlendirilmektedir[37]. Daha özenli yapılmış nitelikli örneklere de rastlamak mümkündür[38]. Yağmur, kar suları gibi doğal, insan ve hayvan gibi dış etkenlerden korumak için üstlerinin örtülmesi zorunluluğu söz konusudur. Mezar üstlerini örten kapaklar mezarın niteliğine göre sade veya özenli olabilmektedir. Çoğunlukla açık alanda, kaya zemin oyularak yapılan bu mezarlar rahatlıkla fark edilememektedir.

Bölge gömü geleneği açısından yaygın bir gömü tarzı olmayan bu mezarlara daha çok bölgenin doğusunda özellikle Muş bölgesinde rastlamaktayız. Muş bölgesinden Mollakent, Güleç ve Kaletepe merkezleri ile İran'da bulunan Sheytananad bilinen merkezlerdir. Bölgede tespit edilen khamosorionlar, Anadolu'nun diğer bölgelerinde rastladığımız yazıtlı, kabartmalı[39], kimi zaman basamaklarla ulaşılan[40] köşe akroterli, beşik çatılı üçgen alınlıklı[41] veya düz[42] kapak taşları ile örtülü, nitelikli işçilik gösteren anıtsal[43] örneklerinin aksine oldukça basit ve sadedirler.

Bölge arkeolojisi için yeni olan bu tür mezarlarda belirleme ve tarihleme problemleri söz konusudur. Dikdörtgen veya ovale yakın planlı olarak yer altına oyularak oluşturulan tekne şeklindeki bu oyguları üzüm işliği olarak nitelemek mümkündür. Ancak özellikle nekropol alanlarında ve çok sayıda karşımıza çıkması bu yapıları mezar olarak düşünmemize olanak sağlamaktadır.

5.2.TEK ODALI YER ALTI KAYA MEZARLARI

Yer altına yapılan kaya mezarlarıdır. Taş örgü oda mezarları ile yakın benzerlik içinde bulunan ve çoğunlukla tek odalı olarak karşımıza çıkan mezarlar belirleyici olarak kuyu biçimli dromosa sahiptirler. Dromosun açıldığı dikdörtgen, kare veya oval planlı olabilen mezar odasına küçük bir kapı açıklığı ile girilir. Yer üstü kaya mezarlarında da gördüğümüz niş ve sekiler bilinen en önemli iç mimari döşemlerdir. Üst örtü düz olabildiği gibi tonozlu da olabilmektedir.

---

[35] Doğanay 2008, 37
[36] Çelgin 1994, 167.
[37] Neslihan Yılmaz, "Necropoleis and Funerary Monuments in Pisidia during the Roman Period, *Adalya* X, Antalya, 2007, 176.
[38] Vecihi Özkaya-Oya San, "Alinda Nekropolü II", *AST* XVIII/1, 2001, 184 v.d.d
[39] Olba kentinde *Villae Rusticae* (tarımsal/kırsal konut) yanında tespit edilen kabartmalı ve yazıtlı khamossorion mezar MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilir. Emel Erten-Murat Özyıldırım, "Olba Yüzey Araştırması 2005", *AST* XXV/2, 2008, 40 v.d., Res. 3.
[40] Özkaya-San 2001, 186, Çiz.13. ; Doğanay 2008, 37.
[41] Beşik çatılı ve üçgen alınlıklı mezar kapakları için bkz., Çelgin 1994, 167.; Erten 2006, 310.; Yılmaz 2007, 177, ; Kortanoğlu 2008, 45 v.d. Lev. 36-39.
[42] Dağlık Phrygia Üçlerkayası Nekropolünde soyulmamış durumda tespit edilen üç khamosorion mezar, düz kapak taşları ile kapatılmıtır. Kortanoğlu 2008, 47, Lev. 28, 32, 34.
[43] Alinda nekropolü TM9 ve TM12 mezarları anıtsal nitelikleri ile dikkat çekmektedir. Özkaya-San 2001, 184 v.d., Çiz.7,9.

Tunç Çağ'dan, Helenistik ve Roma dönemlerine kadar Anadolu'nun hemen her bölgesinde rastlamak mümkündür. Anadolu'da ilk olarak Güneydoğu'da İlk Tunç Çağ'ında karşımıza çıkmaktadır[44]. Orta Fırat Havzası'nda yer alan Gaziantep ilinde kurtarma kazıları ile pek çok yer altı tek odalı kaya mezarı tespit edilmiştir[45]. Yine aynı havzada yer alan Urfa Halfeti İlçesi Yukarı Göklü beldesi ile Tılbeşar'ın 10 km güneydoğusunda, Dibecik köyünde yer altı kaya mezarlarının varlığı bilinmektedir[46]. Benzer şekilde yer altına oyulmuş tek veya çok odalı kaya mezarlarına El-Qitar, Tawi[47], Tell Banat[48], Şemseddin, Tell al-Abd[49], Djerniye ve Tell es-Sweyhat[50] gibi Kuzey Suriye merkezlerinde ve Orta Suriye'de sıklıkla rastlanılmaktadır[51]. Mezopotamya'da yine tek ve çok odalı yer altı kaya mezarları Erken Demir Çağdan itibaren tüm demir çağ boyunca oldukça yaygındır[52].

Bölge dışında ana kayanın oyulmasıyla oluşturulan basamaklı veya basamaksız ön girişe sahip Helenistik, Roma ve hatta Bizans? dönemlerine ait bu yer altı kaya mezarlarına Doğu Akdeniz Havzası'nda, özellikle Kıbrıs, Suriye-Filistin ile Anadolu'nun Orta ve Güney hattı boyunca rastlamak mümkündür[53].

Yer altı kaya mezarları kategorisinde değerlendirebileceğimiz bir diğer mezar türü de Khamosorion türü mezarlardır. Kayalık zemin oyularak yapılan bu mezarlar çoğunlukla açık alanda rahatlıkla görülebilen türden tekli gömülerin yapıldığı mezarlardır. Oda mezarlara kıyasla daha kolay ve daha ekonomik olduğu için tercih edilmişlerdir. Teknesi ana kayaya oyulanlar veya bağımsız tekneliler olarak başlıca iki grupta incelenen bu tür mezarlar[54] Anadolu'nun hemen her bölgesinde karşımıza çıkmaktadır. Klasik Çağ'dan Bizans dönemine kadar kullanım görmüştür[55].

5.2.1. ORTA DEMİR ÇAĞ/URARTU YER ALTI KAYA MEZARLARI

Van Gölü Havzasında yoğunlaşan kaya mezarları tasar, yönünden Erken Demir Çağ taş örgü oda mezarları ile yakın ilişki içindedir[56]. Van ile birlikte Ağrı gibi yakın çevrede, yer altı kaya mezarları yer üstü kaya mezarlarına oranla daha fazla karşımıza

[44]Sevin 2012a, 133
[45] Gaziantep İli, Oğuzeli ilçesi, Şehitkâmil İlçesi Sam köyü ve Şahinbey İlçesi Konak Mahallesi'ndeki mezar kazıları Gaziantep Müzesi tarfından gerçekleştirilmiştir. Yılmaz 2006, 61 v.d.d., d.n. 35-37. Mezarlara ait bilgiler Yılmaz tarafından henüz yayınlanmamış kazı günlüklerinden derlenmiştir.
[46]Yılmaz 2006, 62.
[47]Kampschulte–Orthmann 1984, 13 v.d.d, Res. 4.
[48]Porter 2002, Res.7.
[49]Orthmann 1980, 99.
[50]Yılmaz 2006, 62
[51] Sevin 2012a133.
[52] Nişli Mağdaluna kaya mezar planı bölge kaya mezarları ile bire bir örtüşmektedir. Çevik 2000, 10. Lev. 68d.
[53] S. Yücel Şenyurt-Atakan Akçay-Yalçın Kamış, *Yüceören. Doğu Kilikya'da Bir Helenistik-Roma Nekropolü,* Ankara, 2006, 195
[54] Kortanoğlu 2008, 44.; Çelgin 1990, 192
[55] Kortanoğlu 2008, 41.
[56] Sevin 2012a, 118.; Derin 1993, 100. ; Köroğlu, 2008, 25 v.d.

çıkmaktadır. Bitlis'te Adilcevaz (Kat. No: 12)[57], Ağrı'da Dedeli (Kat. No: 3-5),[58] Zali (Kat. No: 9) ve Yukarı Göçmez (Kat. No: 6-8),[59] Van'da Van Kalesi BG 90 (Kat. No: 49), Altıntepe (Kat. No: 17-22),[60] Kalecik (Kat. No: 23-34),[61] Muzehan (Kat. No:46-48),[62] Zernaki Tepe (Kat. No: 44-45)[63] ve Sarıtaş (Kat. No: 1-6,10-12), Muş'ta Yeniköy KM2 (Kat. No: 16) merkezleri bu türden mezarların bulunduğu nekropol ve yerleşim alanlarıdır. Söz konusu bölgelerin dışında da bu mezarların yoğunluğu azalmaktadır. Erzurum Sukonak[64], Erzincan da Pekeriç KM2, KM3, İran'da İsmail Ağa KM1-2 (Kat. No: 50-51), [65] ve Senger KM2 (Kat. No: 52) yer altı kaya mezarları bilinen örneklerdir.

Van Kalesi BG90 (Kat. No: 49) kaya mezarı, dromoslu oda mezar yapısı ile diğer yer altı kaya mezarlarına benzemektedir. Konum, boyut ve işçilik yönünden farklı olan mezara yukarıdan kuyu biçimli bir dromos aracılığı ile inilmektedir. Dromostan aşağıda olan mezar odasına büyük sayılabilecek dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilmektedir. Girişin alt ve üstünde yer alan mil yuva ve yatakları, kapının taş bir blok ile kapatıldığını düşündürmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odasında, yer altı kaya mezarlarında rastlamadığımız üç duvar boyunca kesintisiz devam eden duvar içi sekisi şeklinde niş kuşağı bulunmaktadır. Duvar içi şeklindeki niş kuşağını, Van Kremasyon (Kat. No: 109) yer üstü mezar sekisi ile ilişkilendirebiliriz. İlişki kurulabileceğimiz bir diğer mezar örneği de Karnıyarık KM1(Kat. No: 93) yer üstü kaya mezarıdır. Karnıyarık mezar sekisi farklı olarak duvar önü şeklindedir. Üst örtüsü tamamen çöken mezarın düz üst örtüye sahip olduğu düşünülmektedir.

Mezarın göze çarpan önemli özelliklerinden biri de yer altında olmasıdır. Buna bağlı olarak sidatel kayalığı içinde yer alıyor olması da önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede yeraltı kaya mezarı olarak sidatel içinde bulunan tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. İran'da Urartu'nun yayılım alanı içinde yer alan aynı adı taşıyan kale surları içinde yer alan İsmail Ağa mezarları ile Gojar)[66] (Goyjeh) Kalesi'nde yer alan Goyceh KM2 mezarı da bu anlamda önemlidir. Goyceh KM2 mezarı da benzeri plan anlayışı ile sidatel kayalığı içinde yer almaktadır. Goyceh KM2 mezarı içindeki hücrelerde (büyük niş) oygu tekne benzeri ölü yatağı bulunması ile alışageldiğimiz yeraltı Urartu kaya mezarlarına kıyasla farklılık göstermektedir. Kalenin Urartu dönemi ile birlikte Akhaimenid döneme ait de olabileceği de ifade edilmektedir[67].

---

[57] Öğün 1978a, 660 v.d.
[58] Öğün 1978a, 663 v.d.d.
[59] Öğün 1978a, 658.
[60] Veli Sevin - Aynur Özfırat - Ersin Kavaklı, "1997-1998 Van/Altıntepe Urartu Nekropolü Kazıları", *KST* XXI/1, Ankara, 2000, 421 v.d.d.
[61] Sevin 1986b, 336 v.d.d., Lev. VIII-IX
[62] Aynur Özfırat, "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX\2, 2012, 295 v.d.d.
[63] Rafet Çavuşoğlu "Zernaki Tepe Urartu Kaya Mezarları" *Anadolu Arkeolojisine Katkılar: 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar,* (ed. Turan. Takaoğlu), İstanbul, 2006, 89 v.d.d.
[64] Nezih Başgelen, "Doğu Anadolu'dan Demir Çağ'ına ait Bazı Yeni Bulgular II", *Arkeoloji ve Sanat* 32/33, 1986, 26 v.d.; Derin1993, Kat. No. 56.
[65] Kleiss 1976, 28 v.d., Fig. 11. ; Kleiss 1977, 67 v.d., Fig. 18.
[66] Yayınlarda Gojar Kale olarak bilinen kale, Goyjeh Kalesi ile aynı merkezdir.
[67] Kleiss 1973, 33 v.d.; Hulsteyn 1992, 131 v.d.d. Res. 42. Naseri ve bşk 2015,152 v.d.d.

BG90 mezarı gerek sidatel içinde yer alması ve gerekse de Van Krali (soylu) mezarları ile aynı kayalıkta bulunması itibariyle önemlidir. Tuşpa gibi önemli idari merkezlerde yer alan çok odalı mezarlar anıtsal sayılabilecek cephe anlayışları, boyutları ve nitelikli işçiliklerine göre soylu mezarı olarak kabul görmektedirler[68]. Bu çok odalı mezarlar dışında kalan tek odalı yeraltı mezarları ise halk mezarı olarak ifade edilmektedirler[69]. BG90 mezarı yeraltı kaya mezarlarının da krali mezarlar arasında olabileceğini göstermektedir. Bulunduğu konumu itibariyle de soylu ve halk mezarı değerlendirilmelerine önemli katkılar sunacak olan bu mezar, konumlarına göre halk veya soylu mezarı ayrımı yapmanın zorluğunu ortaya koymaktadır.

Van Altıntepe Nekropolü yer altı kaya mezarları (Kat. No: 17-22) yumuşak kalker zemine yapılmış genellikle benzer özelliklere sahip mezarlardır. Mezarlara değişik ölçülerde, kuyu biçimli bir dromoslarla girilmektedir. Bazıları silmeli olan dikdörtgen veya kemerli kapı geçitleri ile dromostan mezar odasına girişler sağlamaktadır. Girişlerin, kum taşından ince uzun taş levhalarla örtüldüğü anlaşılmaktadır. Daima tek odalı ve çoğunlukla da düz damlı olan mezarlarda düzgün planlı birkaç mezar tespit edilebilmiştir. Geri kalan mezarlar, oldukça kaba işçilikli ve alışıla gelmiş Urartu yer altı kaya mezarlarından farklı olarak: elips, yuvarlak, L biçimli, karemsi ya da asimetrik planlıdırlar. Çoklu gömülerin yapıldığı mezarlarda definle ilgili mimari eleman olarak niş ve sekilere yer verilmesi de mezarların ortak özelliklerdendir. Tabandan yüksekte yer alan irili ufaklı nişlerin bazılarında yuvarlak dipli bir kapların oturabilmesi için çukurluklar yapılmıştır. Bazı mezar odalarında alçak sekiler bulunmaktadır. Mezarlarda inhumasyon ve kremasyon türü gömülerin yapıldığı, çoğu soyulmuş olan mezarlardan geriye kalan buluntulardan anlaşılmaktadır.[70]

Van Kalecik Nekropolü yer altı kaya mezarları (Kat. No: 24-34) düzgün konglomera tabakasının hemen altında yer alan kayaçlaşmış, yumuşak killi tabaka içine yapılmıştır. Nekropol kaçak kazılarla tahrip edilmiş olmasına rağmen Altıntepe Nekropolü kazılarında olduğu gibi bilimsel kazılar sonucu pek çok veri elde edilmiştir. Benzer özelliklere sahip mezarlar, Altıntepe, Dedeli, Yukarı Göçmez ve Adilcevaz mezarları gibi kuyu biçimli bir dromos ve ona bağlı tek odalı bir plan anlayışına sahiptirler. Mezarlara çoğunlukla dörtgen planlı, kuyu biçimli bir dromosla girilmektedir. Dromoslardan mezar odasına girişler küçük ve dikdörtgen kapı açıklıkları yapılmaktadır. Mezar girişlerinin diğer yer altı kaya mezarlarında olduğu gibi ince taş levhalarla kapatıldığı anlaşılmaktadır. Ka. 10, Ka. 15, Ka. 24, Ka. 25 mezarlar odalarında veya dromos kenarlarında bu türden kapak taşlarına rastlanılmıştır. Dromos tabanından aşağıda olan, tek odalı ve düz damlı olan mezarlar daha çok oval ve dikdörtgen planlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Karakteristik Urartu özelliklerinden olan niş ve sekiler oldukça yaygındır. En dikkat çeken özelliklerden biri de değişik ölçülere sahip kemerli veya düz nişlerdir. Bazı mezar odalarında duvar önü sekilerine yer verilmiştir. Definecilerden arta kalan bulgulara göre Kalecik mezarlarında kremasyon ve inhumasyon gömülerin birlikte yapıldığı anlaşılmaktadır. Benzeri uygulama Altıntepe, Dedeli ve Adilcevaz mezarlarından da bilinmektedir.

[68] Kayalıdere, Palu, Kaleköy, Tatvan, Atabindi I, Şirinkale Senger, Kale Hodar ve benzeri merkezler kale kayalıklarında yer almaktadırlar.
[69] Bilgiç-Öğün 1974, 32 ; Öğün 1974, 445 v.d.d. ; Çevik 2000, 8, d.n. 34.; Sevin 2012a, 107 v.d.d.
[70] Sevin ve bşk. 2000, 421 v.d.d. ; Sevin 2012a, 111 v.d.d.

Mezarlardan gömü hediyesi olarak parlak kırmızı açkılı seramikler, değerli taşlardan boncuklar, karakteristik Urartu madeni süs eşyaları ile metal silahlar tespit edilmiştir.[71] Nekropol dışında yer alan Kalecik yer altı kaya mezarı (Kat. No: 23) doğal kalker yarığı arasındaki yumuşak tüf bir zemin içine açılmıştır. Planlama açısından Kalecik Nekropolü mezarlarına benzemektedir. Kuyu biçimli bir dromosa sahip oda mezar türündedir. Nişli ve sekili mezar odasında farklı olarak bir adet oygu tekneye yer verilmiştir.[72]

Sarıtaş Nekropolü'de Van İlinde yer alan önemli merkezlerden biridir.[73] Çok sayıda define çukurunun bulunduğu nekropol alanında çoğu tahrip edilmiş 25 civarında kaya mezarı tespit edilebilmiştir. Yer altı ve yer üstü kaya mezarlarından oluşan bir nekropoldür. Sarıtaş Nekropolü yer altı kaya mezarları (Kat. No: 35-43) kolay işlenebilen yumuşak tüf kayalıklarına yapılmışlardır. Van bölgesi mezarları gibi kuyu biçimli bir dromos ve ona bağlı tek odalı bir plan anlayışına sahiptirler. Kuyu biçimli dromoslardan mezar odasına küçük ve dikdörtgen kapı açıklıkları girilmektedir. Girişlerin diğer yer altı kaya mezarlarında olduğu gibi ince taş levhalarla kapatıldığı düşünülmektedir. Dromos tabanından aşağıda olan mezar odaları daha çok dikdörtgen planlıdırlar. Düz ve hafif kemerli üst örtüye sahip mezar içlerinde niş ve sekilere yer verilmiştir. Nekropol alanında definle ilgili kaya çanağı ve kaya işaretlerine rastlanılmıştır. KM11 (Kat. No: 42) mezarın üstünde bir sunu çukuru yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve hatta Bianili seramiğine rastlanılmıştır.

Urartu yer altı kaya mezar özellikleri taşıyan önemli merkezlerden biri de Van Erciş'te bulunan Zernakitepe mezarlarıdır. Zernakitepe'nin önemi mezarlar ile sınırlı değildir. Mezarların bulunduğu yüksek kayalık tepe üzerinde yer alan hippodamik tarzda tasarlanmış şehir kalıntıları buranın önemini bir kat daha artırmaktadır.[74] İki kaya mezarından oluşan Zernakitepe (Kat. No: 44-45) mezarları **k**alker kayalıklara açılan dromoslu yer altı kaya mezarlarıdır.[75] Kuyu biçimli olan dromoslardan mezar odasına kemerli giriş açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve basık kemerli bir üst örtüye sahiptirler. Mezarların 300 m güneyinde mezarlar ile ilişkili olabilecek, Urartu ile özdeşleşmiş bir "T" niş bulunmaktadır.[76]

Muzehan Kaya Mezarları, Van İli Muradiye İlçesi, Görecek Köyü'nün kuzeydoğusunda yüksek bir kayalık tepenin güneyinde yer alırlar. Alanda kaçak

---

[71] Çavuşoğlu-Biber 2007, 36 v.d. ; Rafet Çavuşoğlu-Hanifi Biber, "Van-Kalecik Urartu Nekropolü Üzerine Bir Değerlendirme", *Aykut Çınaroğluna Armağan*, Ankara, 2008, 189 v.d.d., Çiz. 4-12. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329 v.d.d.

[72] Sevin 1986, 336 v.d.d. Lev. 8, 9; Derin 1993, Kat. No. 57.

[73] Madavank mevkiinde yer alan nekropol alanı Sarıtaş olarak bilinmektedir. Madavank kaya mezarları ile benzer özellikte mezarlar bulunmaktadır.

[74] Kalıntıların dönemi ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Başlangıçta Urartu kaynaklı grid planın en erken örnekleri arasında sayılan yerleşim son dönem bulguları ile Parth dönemi ile ilişkilendirilmektedir. Carl Nylander, "Remarks on the Urartian Acropolis at Zernaki Tepe", *Orientalia Suecana* XIV-XV, 141-154.; Veli Sevin, "Van/Zernaki Tepe: On the Urartian Grid Plan Once Again", *Anatolica* XXIII, 1997, 173-176.

[75] İlk mezarın çevresinde yaptığımız yoğun aramalara rağmen ikinci mezarı tespit edemedik. Muhtemelen mezarın dromos girişi doldurulmuştur.

[76] Biber-Çavuşoğlu, 2013, 311 v.d

kazılarla tahrip edilmiş 6 adet kaya mezarı tespit edilmiştir. 3 adet mezar hakkında kısmen sağlıklı ölçü alınabilmiştir. (Kat. No: 46-49) Kuyu biçimli dromos ve tek odalı mezar odası düzeninde karşımıza çıkan mezarlar Van bölgesi mezarları ile aynı plan anlayışına sahiptirler. Dromoslardan mezar odalarına küçük boyutlu, dörtgen giriş açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve tonoz üst örtülü mezar odalarında değişmezlerden olan niş ve seki uygulamalarına yer verilmiştir.[77]

Ağrı/Patnos'ta yer alan Dedeli kaya mezarları nitelikli işçilikleri ile dikkat çekmektedir. Mezarlar standart olarak kuyu biçimli dromos, kemerli giriş açıklığı, tonoz (kemerli) çatı, dikdörtgen planlı mezar odası düzenine sahiptir. İçlerinde mimari elemen olarak duvar önü sekileri ve nişlere yer verilmiştir.[78] KM3 mezarının (Kat. No: 5) dışında kaçak kazı toprağı içinde tespit edilen yassı taş bloğunun girişe ait kapak taşı olduğu düşünülmektedir.[79] KM1 ve KM2 mezar girişleri de aynı şekilde kapak taşı blokları ile kapatılmışlardır. Dedeli KM1 ve KM2 (Kat. No: 3, 4) mezarları basamaklı dromos yapıları ile farklılık gösterirler. Girişi tahrip olan KM3 mezarında da benzer bir uygulamaya yer verilmiş olabilir. Mezar armağanları ile birlikte tespit edilen Dedeli KM1 ve KM2 mezarları, yer altı kaya mezarlarında uygulanan gömü geleneği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. KM1 mezarında üstleri kumaşla örtülü kadın ve erkeğe ait iki hoker tarzı gömü tespit edilmiştir. Kremasyon ve inhumasyon gömü tarzının bir arada görüldüğü KM2 mezarında iki gömü ve 3 adet urne bulunmaktadır.

Yukarı Göçmez kaya mezarları da Dedeli mezarları gibi Ağrı/Patnos'ta bulunmaktadır. Nekropol alanında çok sayıda oda mezar ve kaya mezarı bulunmaktadır. Çoğunluğu köylüler tarafından kazılan mezarlar ponza taşı benzeri yumuşak karakterli tabakaya oyulmuşlardır. Belirli bir yön anlayışı bulunmayan mezarlar Dedeli mezarları gibi kuyu biçimli dromos, kemerli giriş açıklığı, tonoz (kemerli) çatı, dikdörtgen plan anlayışına sahiptirler. Düzgün bir plan veren KM1 (Kat. No: 6) mezarına da yukarıdan basamaklı bir dromos ile inilmektedir. Mezar odasında mimari elemen olarak üç niş ve dört duvarı dolaşan duvar önü sekileri mevcuttur. Mezar içinde yer alan yassı taş plaka girişi örten kapak taşı işlevlidir.[80] Daha küçük olan KM2 ve KM3 (Kat. No: 7, 8) mezarları ilk mezar ile aynı plan anlayışına sahiptirler.[81]

Zali[82] (Kat. No: 9) ve Erdal (Hive) [83] (Kat. No: 11) kaya mezarların üst kapatıldığından plan ve ölçüleri alınamamıştır. Anlatımlara göre dromoslu ve tek odalı olan mezarlar Dedeli mezarlarına benzemektedir

---

[77] Aynur Özfırat, "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX\2, Ankara, 2012, 295.

[78] Öğün 1978a, 663-665. Çiz.8, Res. 15 ; a.y., 1974, 45.; Machteld J. Mellink, "Urartian and East Anatolian Iron Age Sites, Patnos" *American Journal of Archaeology*, 79, 1975, 208 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 52, 53, Lev. No 30:a,b.

[79] 2008 yılında, bizim de yer aldığımız bir ekip tarafından tespit edilen bu mezara ait bilgi ve belgeleri kullanmamıza olanak sağlayan Aynur Özfırat'a teşekkürlerimi sunarım.

[80] Bilgiç-Öğün 1974, 33. ; Öğün 1978a, 658, Çiz.6, Res. 15 ; a.y., 1978b, 61; Hulsteyn 1992, 60 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 54, Lev. No: 30c.

[81] Hulsteyn 1992, 62.; Derin 1993, Kat. No. 55.

[82] Nekropol ve mezarlar ile ilgili bilgiler Veli Sevin'e ait özel notlardan derlenmiştir. Derin, a.g.e., Kat. No. 61

[83] Başgelen 1986, 28; Derin 1993, Kat. No: 63.

Atabindi kaya mezarları, Urartu mezar mimarisi açısından önemli mezarlardır. Mezarlardan Atabindi KM1 mezarı çok odalı, Atabindi KM2 (Kat. No: 10) mezarı ise tek odalıdır. KM1 yer üstü kaya mezarı plan ve tasar açısından önemli bir mezardır.[84] Atabindi KM2 mezarının üst örtüsü çökmüştür. Atabindi KM1 ve Dedeli mezarları gibi bu mezara da basamakla inildiği düşünülmektedir. Dromoslu olan mezar içinde kayaya oyulmuş bir oygu tekne bulunmaktadır. Atabindi mezarlarının mimarisi kadar önemli bir detay da mezar çevresinde yer alan gömü geleneği ile bağlantılı olan kaya işaretleri ve sunu çanaklarının varlığıdır.[85]

Adilcevaz Kaya Mezarları Süphan Dağı lavlarından oluşmuş, küme halindeki kaya kütleleri üzerinde geniş bir alana yayılan nekropol alanında kayalara oyulmuş oda mezarlar, doğal kaya oyuğu ile yapay kaya kovuğu mezar mezarlardan oluşmaktadır. Oda mezarlar çoğunlukla Kayalığın Van Gölü'ne bakan güney eteğine oyulmuştur. Yukarı Göçmez ve Dedeli mezarlarına benzeyen kaya mezarlar yukarıdan aşağı doğru dikey oyulmuş ön girişli ve genellikle düzgün olmayan dikdörtgen planlıdırlar. Kimi tavanı düz olan mezarların yanı sıra mezarların tavanı tonoz şeklindedir. Mezarların yan ve arka duvarlarında alışılageldiği gibi nişler bulunur. Bu mezarlarda inhumasyon gömüler ile birlikte urne içinde rastlanılan kremasyon gömülerde bulunmaktadır.[86] Nekropol alanında, bilimsel kazıları yapılmış H Kayalığı mezarı olarak da bilinen Adilcevaz KM1 (Kat. No: 12) mezarı, buluntuları ve mimarisi ile dikkat çekmektedir. Dedeli ve Atabindi mezarları gibi karakteristik Urartu yer altı kaya mezar mimarisini yansıtan önemli mezarlardan biridir. Dedeli ve Atabindi mezarları gibi bu mezara da basamaklarla inilmektedir. Dromos içinde kapak taşına rastlanılmıştır. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında niş ve tabla işlevi gören oyuklar mevcuttur. Çoklu gömünün yapıldığı mezardan birçok iskelet ile birlikte demir, bronz, altın, gümüşten metal eşyalar, urne ve çeşitli pişmiş toprak kap, ahşap mobilya ve yarı değerli taşlardan boncuklar gün yüzüne çıkarılmıştır.[87]

Erzincan, Pekeriç Kaya Mezarları biri çok odalı diğer ikisi tek odalı üç adet kaya mezarından oluşmaktadır. Pekeriç KM2 ve KM3 (Kat. No: 13, 14) mezarları kuyu biçimli dromosa sahip tek odalı kaya mezarlarıdır. Dikdörtgen planlı mezar odalarında mimari eleman bulunmamaktadır. Çok odalı KM1 mezarı ile benzer özelliklere sahiptirler. Mezar yakınlarında gömü ile bağlantılı olabilecek kaya işaretleri bulunmaktadır.[88]

Erzurum, Sukonak Kaya Mezarı (Kat. No: 15) Dedeli. Adilcevaz, Yukarı Göçmez, Pekeriç, mezarları gibi kuyu biçimli dromosa sahip dikdörtgen planlı yer altı

---

[84] Basamaklarla inilen çok odalı mezar içinde çok sayıda urne koymaya yarayan nişler bulunmaktadır. Başgelen 1986, 29 v.d., Res. 12 ; a.y., 1987, 8 v.d.d.

[85] Başgelen 1986, 30, Res. 16-18; Derin 1993, Kat. No. 62, Lev. 31b. Çevik 2000, 116 v.d., Lev. 25.

[86] Emin Bilgiç-Baki Öğün, "Adilcevaz ve Patnos Yöresinde Urartu Halk Mezarları Üzerindeki Araştırmalar 1972" Türk Arkeoloji Dergisi 21\1, Ankara, 1974, 32 v.d.; Baki Öğün-Emin Bilgiç, "Recent Archaeological Research in Turkey; Adicevaz 1972" *Anatolian Studies*, 23, Ankara, 1973, 12 v.d.

[87] Bilgiç-Öğün 1974, 32 v.d.d.; Öğün-Bilgiç 1973, 12 v.d. ; Öğün 1974, 445 ; a.y., 1978a, 660 v.d. Çiz.7, Res. 11-14. ; a.y., 1978b, 62.; Hulsteyn 1992, 45 v.d.d. ; Derin 1993, Kat. No. 51.

[88] Derin 1993, Kat. No. 59; Çevik 2000, Lev. 65a-c.; Ceylan 2005. 23 ; a.y., "1998 Erzincan Yüzey Araştırması", *AST* XVII/2, Ankara, 2000, 23.; a.y, 2008, 55 v.d.

kaya mezarıdır. Mezar içinde mimari eleman olarak üç niş ve dört duvarı dolaşan sekiye yer verilmiştir.[89]

Muş Yeniköy KM2 (Kat. No: 16) mezarı KM1 mezardan farklı olarak yer altı kaya mezarıdır. Kuyu biçimli bir dromosa sahip mezar düz tavanlı tek bir gömü odasından oluşmaktadır. Mezar odası sade bir plan göstermektedir.[90]

Bölge dışında da bu türden mezarlara rastlanılmaktadır. Kale İsmail Ağa mezarları (Kat. No: 50, 51) İran'da, Batı Azerbaycan Eyaleti, Urmiye şehrinin 23 km batısında Rezaiyeh'de bulunan aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alır. Urartu ile ilişkilendirilen kale surları içinde kayalıklara oyulmuş iki adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlar, Van Kalesi BG90 mezarına benzer bir konumda kale surları içinde yer alırlar. Bölge mezarları ile aynı plan anlayışına sahiptirler. Yukarıdan girilen kuyu biçimli bir dromosu bulunan tek odalı yer altı kaya mezarlarıdır. Dromoslardan mezarlara dikdörtgen kapı açıklıkları girilmektedir. Dromos tabanından aşağıda olan mezar odaları dikdörtgen planlıdırlar. Düz bir üst örtüye sahip mezar içlerinde nişlere yer verilmiştir.[i91]

Bölge dışında yer alan bir diğer yer altı kaya mezarı Senger KM2 (Kat. No: 52) mezarıdır. İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Maku şehrinde yer alır. Senger KM1 (Eyvan-ı Ferhad) kaya mezarının kuzeyinde bulunan mezar alışıla gelmiş yer altı kaya mezarlarından farklı olarak dromossuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıdan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilen mezar odasına basamaklar aracılığı ile inilmektedir. Düz bir üst örtüye sahip dikdörtgen planlı mezar odasında mimari eleman olarak dikdörtgen ve kare formlu masa benzeri iki adet kaya bloğu bulunmaktadır.[92] Yer altı kaya mezarlarına kıyasla giriş ve iç donatıları ile farklılık gösteren mezar için farklı değerlendirmeler yapılabilir. Yukarıdan giriş ile Atabindi KM1 mezarı, basamaklı girişi ile Dedeli KM1, KM2, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1 mezarları ile ilişkilendirilebilir. Bu benzerlikler ve yakınındaki Senger çok odalı kaya mezarı ile olan ilişkisinden dolayı Urartu dönemine tarihlendirilebilir.[93]

5.2.2. HELENİSTİK/ROMA YER ALTI KAYA MEZARLARI

Bölgede Urartu dışında daha geç dönemlere tarihlenen yer altı kaya mezarları da bulunmaktadır. Urartu yer altı kaya mezarlarına nazaran az sayıda olan mezarlar, bir giriş bölümü ve gömü odasından oluşan plan anlayışları ile Urartu mezarlarına benzemektedirler. Giriş bölümleri, kuyu biçimli bir dromos veya koridorumsu bir ön girişten oluşmaktadır. Giriş bölümünden gömü odasına küçük boyutlu, kemerli veya düz bir giriş açıklığı ile girilmektedir. İçlerinde seki, niş ve ölü yatakları bulunan gömü odaları, Urartu mezarlarında olduğu gibi ağırlıklı olarak dikdörtgen planlı olan mezarlar daha çok tonozlu bir üst örtüye sahiptirler.

---

[89] Başgelen 1986, 26 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 56.
[90] Biber-Çavuşoğlu, 2013, 311 v.d.
[91] Kleiss 1976, 28 v.d., Res.. 11. ; 1977, 67 v.d., Fig. 18. ; Hulsteyn 1992, 115 v.d.d., Res.35a-f .
[92] Gömü töreni ile ilişkili olduğu düşünülen bloklar üzerine kremasyon kapları veya hediyelerin konulduğu düşünülmektedir.
[93] Reza Heydari, 119, res.26.

Urartu sonrası dönemlerle ilişkilendirilen mezarlar, Van Gölü Havzası'nın batısında Bitlis Muş ve Malatya bölgelerinde yer almaktadırlar. Mollakent, Günyurdu, Güleç (Gomik), Hazinetepe ve Karaköy merkezleri ile Muş bölgesi bu açıdan önemli bir yere sahiptir.

Yer altı ve yer üstü kaya mezarlarının bir arada bulunduğu önemli nekropollerden biride Muş ili Bulanık ilçesinde yer alan Mollakent Nekropolü'dür. Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilen KM2, KM3, KM4 ve KM6 (Kat. No:116-119) mezarları Urartu'dan alışık olmadığımız yeni özelliklere sahiptirler. Kuyu biçimli dromos, kemerli giriş açıklığı, dikdörtgen gömü odası, tonozlu üst örtü ve tavanda yer alan aydınlatma açıklıkları görülen ortak yönlerdir. Mollakent KM2 (Kat. No: 116) mezarı geç döneme ait bulguları ile en fazla dikkat çeken mezarlardandır. Yeni özelliklerin neredeyse tamamını bu mezarda görebilmekteyiz. Basamaklı, uzun bir koridor ile ulaşılan mezara yine basamaklı kuyu biçimli bir dromos aracılığı ile inilmektedir (Çiz. 98). Kemerli giriş açıklığına sahip KM2 mezarın tonozlu tavanı üzerinde bir aydınlatma açıklığı bulunmaktadır. Mezarın güneyinde kemerli bir giriş açıklığı ile girilen oval planlı küçük bir odacık yer almaktadır. Boyut itibari ile odadan çok gömü ile ilgili bir hücre niteliğindedir. Mezar tavanı ile yan duvarların birleştiği yerde ahşap kiriş taklidi mimari süslemeye yer verilmiştir. Aynı şekilde hücreye açılan kemerli giriş açıklığının üstü, yarım kemer şeklinde derin yivli bir çerçeve ile sınırlandırılmıştır. İşçilik açısından nitelikli olmayan bu mimari süslemeler Urartu mezarlarında alışık olmadığımız türden süslemelerdir. Tonozlu üst örtüye sahip KM3 ve KM4 (Kat. No: 117, 118) mezar tavanlarında dairesel aydınlatma açıklığı bulunmaktadır. Aynı şekilde üst örtüsü çökmüş KM6 (Kat. No: 119) mezar tavanınında tonozlu olduğu anlaşılmaktadır. Mollakent KM4 mezarında, girişin karşısında aralarında haç motifi işlenmiş, dikdörtgen çerçeve ile sınırlandırılmış iki adet dikdörtgen niş bulunmaktadır (Çiz. 100). [94]

Günyurdu Geli Mevkii Nekropolü'nde yer alan Günyurdu KM1 ve KM2 (Kat. No:114, 115) yer altı kaya mezarları kuyu biçimli bir dromos, dromostan mezar odasına geçişi sağlayan kemerli bir geçiş ve içlerinde seki ile nişlerin bulunduğu dikdörtgen planlı bir gömü odasından oluşmaktadır. Mezarlarda Mollakent mezarlarında olduğu gibi alışageldiğimiz özellikler dışında yeni özelliklere rastlamaktayız. Günyurdu KM1 (Çiz.96) mezarı basamaklı dromos yapısı ile dikkat çekmektedir. Urartu'dan da bildiğimiz basamaklı ön giriş veya dromos uygulamasına Anadolu'nun orta ve güney hattı boyunca da rastlamak mümkündür[95]. Basık tonozlu üst örtüye sahip mezar odasında girişin iki yanında kandil/meşale kabartmaları yer almaktadır. Günyurdu KM2 (Çiz.97) mezarı ise kırma çatılı üst örtüsü, tavanda yer alan aydınlatma açıklığı ve girişin karşı duvarı boyunca uzanan 0.60 m genişliğindeki ölü yatağı ile farklılık göstermektedir. Mezar tavanına açılmış aydınlatma açıklık örnekleri, yakın çevreden Mollakent KM2 (Kat. No:116) ile Güleç KM8 (Kat. No:145) yer altı mezarlarından bilinmektedir.

[94] Hanifi Biber, "Muş-Bulanık Günyurdu (Tırtop) Kalesi ve Kaya Mezarları", (baskıda).

[95] Şenyurt ve bşk. 2006, 195. ; Hanifi Biber, "Muş-Bulanık Günyurdu (Tırtop) Kalesi ve Kaya Mezarları", (baskıda)

Geç dönem ile ilişkilendirilen merkezlerinden biri de Güleç (Gomik) Nekropolü kaya mezarlarıdır (Kat. No:138-157). Nekropolde oda mezar ve khamosorion türünde çok sayıda tahrip edilmiş yer altı kaya mezarı bulunmaktadır. Belgelenebilen yer altı kaya mezarlarının neredeyse tamamı kuyu biçimli dromos, dromostan mezar odasına geçişi sağlayan kemerli giriş açıklığı, girişten itibaren genişleyen, dikdörtgen planlı mezar odası, tonozlu üst örtü, dört duvar boyunca uzanan seki ve sayıları bir ile beş arasında değişen nişli yapıları ile benzer özelliklerdedir. Basamakla inilen dromosa sahip Güleç KM6 (Çiz. 110) ve mezar tavanında yer alan aydınlatma açıklığı ile Güleç KM8 (Çiz. 112) farklılık gösteren mezarlardandır.

Plan olarak diğer mezarlara benzemekle birlikte Güleç KM8, KM9 ve KM10 (Kat. No: 145-147) kaya mezarları en çok dikkat çeken mezarlardandır. Birbirinden bağımsız 3 mezar, sırasıyla sekizinci, dokuzuncu ve onuncu mezarlar bir koridorla birbirlerine bağlanmışlardır. Ortada bulunan sekizinci mezardan güneybatıdaki dokuzuncu mezara 0.80 genişliğinde, ortalama 0.80 m yüksekliğinde ve 2.91-3.05 uzunluğunda bir koridor ile geçilir. Yine sekizinci mezardan kuzeydoğudaki onuncu mezara 1.20-80 m genişlik, 0.80-1.00 m yükseklik ve 4.00 m uzunluğunda bir koridor ile geçilir. İlk bakışta bu biçimiyle üçlü bir mezar kompleksi gibi duran mezarlar aslında sonradan birleştirildikleri anlaşılabilmektedir. Zira her bir mezar, birer dromosa sahiptir ve her bir mezarın girişi farklıdır. Birbirlerinden ayrı olarak yapıldıkları ve sonradan birleştirildikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle mezarların üçlü kompleks olarak planlandığı, yeni mezar açmak veya genişletmek amaçlarıyla birleştirildikleri mümkün olmamaktadır. Mezarlara geçişi sağlayan koridorlar ile mezarlardaki kaya işçiliği birbirine yakındır. Buna rağmen mezarlar soyulmuş olarak tespit edildiklerinden eklemelerin tam olarak hangi dönemde yapıldığı anlaşılamamaktadır.

Nekropol için Orta Demir Çağ ve sonrası Helenistik-Roma olarak birden fazla dönem önermesi yapılabilir. Kaya mezarları plan olarak Urartu (Orta Demir Çağ) yer altı kaya mezarlarına benzemektedir. Ayrıca mezarların çevresinde Orta Demir Çağ'a ait seramik parçaları da bulunmuştur (Res. 333). Tonozlu üst örtü, aydınlatma açıklığı ve basamaklı dromosları ile Günyurdu ve Mollakent mezarları ile olan benzerliklerinden dolayı yukarıda da belirtildiği gibi Güleç Nekropolü içinde Helenistik ve Roma dönemleri önerilebilir. Geç dönem göstergesi olabilecek bir diğer bulgu ise khamosorion türü mezarların varlığıdır[96].

Kuyu biçimli dromosa sahip Muş Malazgirt Hazinetepe (Kat. No: 159) kaya mezarına da kemerli bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz üst örtülü mezarın batı duvarında bir hücre, güney duvarında bir arcosollü[97] bölüm, doğu duvarında meşale amaçlı olduğu düşünülen üç adet oyuk bulunmaktadır. Plan itibariyle Mollakent mezarlarına benzeyen mezar Geç Roma Dönemi ile ilişkilendirilmektedir[98].

[96] Bkz. bölüm 5.1.3. "Khamosorion Mezar".
[97] Yarı yüksekliğe ulaşan dolgu toprak ve su tabakası nedeniyle kemerli yapıya sahip bölmenin hücre veya arcosollü ölü yatağı olup olmadığı anlaşılamamıştır.
[98] Biber-Çavuşoğlu 2013, 312.

Muş bölgesinde yer alan Karaköy KM1 (Kat. No: 160) yer altı kaya mezarı dikdörtgen planlı ve beşik tonozlu yapısı ile yakın çevrede yer alan mezarlara benzemektedir. Girişi tahrip edilmiş ve içi toprak dolu olan mezar ilk bakışta Urartu kaya mezarlarını anımsatmaktadır. Ancak aynı kalede yer alan KM2 (Kat. No: 179) yer üstü kaya mezarı ile KM3 (Kat. No: 161) khamosorion mezarları gibi Roma dönemi ile ilişkilendirilmesi de söz konusu olabilmektedir.

Bulanık Malazgirt mezarlarına benzeyen bir diğer yer altı mezarı da komşu Ahlat ilçesinde yer alan Suğas (Kat. No: 112) mezarıdır. Kuyu biçimli dromos ve tonozlu yapısı ile daha çok Günyurdu[99] ve Mollakent mezarlarına benzemektedir. Mezarın doğu duvarında yer alan büyük niş ve dört duvar boyunca uzanan seki uygulamasına yer verilmiştir. Urartu mezarlarında daha yoğun karşılaştığımız niş ve sekiler, Güleç KM1(Çiz. 105) ve Günyurdu KM2 (Çiz. 97) gibi geç dönem mezarlarında da bilinmektedir. Suğas mezar nişi derin ve büyük boyutu ile ölü yatağı işlevli olmalıdır. Genişliği 1.20 m olan niş için muhtemel olarak hoker tarzı gömünün yapıldığı söylenebilir. Mezar çevresinde farklı büyüklüklerde çanaklar bulunmaktadır.

Ülke dışında da yer altı kaya mezarlarına rastlanılmaktadır. Ermenistan ve İran'da az sayıda mezar tespit edilmesine rağmen mezarlar gerek planları ve gerekse de arazideki konumları itibariyle önemli detaylara sahiptirler.

Ermenistan'ın Agarak kentinde bulunan Agarak (Kat. No: 54) mezarı, kuyu biçimli dromos ve tek odalı plan anlayışı ile standart yer altı kaya mezarları ile aynıdır. Dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilen dromostan aşağıda olan, kırma çatılı mezar odası, iç donatıları ile farklılık göstermektedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezar odasında 3 ölü yatağı, 1 oygu tekne, 2 niş, 2 seki ve 10 urne çanağına yer verilmiştir. Duvar içi şeklinde bir düzenlemeye sahip ölü yatakları büyük ve derin dikdörtgen niş içinde yer almaktadır. Ölü yatağı işlevli Suğas Çiz. 95) mezarı ile benzerlik kurulabilir. Kuzey duvar önünde etrafı çevrili bir oygu tekne bulunmaktadır. Tekneyi çevreleyen bordür içinde 8, yan duvarlarda yer alan nişler içinde birer adet olmak üzere mezarda 10 adet urne çanağına yer verilmiştir. Doğu ve batı yan duvarlarda birer küçük niş bulunmaktadır. Yine yan duvarlarda duvar önü sekilerine yer verilmiştir. Günyurdu KM2 (Çiz. 96, Res. 111,112) mezarı niş, seki ve kısmende çatısı itibariyle Agarak mezarına benzetilebilir. [100]

İran'ın Doğu Azerbaycan eyaleti, Marāghéh şehrinde, aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan Goyjeh KM2 mezarı (Kat. No: 53) dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli derin bir dromos ve ona bağlı mezar odası planı ile diğer yer altı kaya mezarları ile aynı plan anlayışına sahiptir.[101] Mezar dikdörtgen hücre biçimli büyük

[99]Plan olarak Günyurdu KM2, (Çiz. 97) mezarına benzeyen mezar, bu mezarlara yaklaşık 12 km mesafede yer almaktadır.

[100] Kalantarjan, A.A., "Agaraki norahayt žayŕap'or dambaranə (The Recently-found Rock Tomb of Agarak)", Kultura Drevnej Armenii 13, Yerevan, 2005, 154 v.d.d. ; Pavel Avetisyan, "Recently Found Archaeological Sites of Armenia (Agarak)", ARAMAZD/Armenian Journal of Near Eastern Studies 3/2, Yerevan, 2008, 39 v.d.d. ; Roberto Dan-Riccardo La Farina "Ricerche su Alcuni Siti Dell'Armenia Pre-Classica", *SMEA* 54, Roma, 2012, 250, Res.2

[101] Kleiss1972, 33 v.d.; Hosein Naseri-Behmen Firuzmendi-Mohsen Saadeti, "Archaeological Investigation of Goyje Qala", مطالعات باستان شناسی *(Arkeolojik Çalışmalar)* Cilt 7/1, 2015, 152-154

niş ve içlerinde yer alan oygu tekneleri ile dikkat çekmektedir.[102] Hazinetepe (Çiz. 117) kaya mezarı ile benzerlik kurulmasına rağmen içinde oygu tekneye yer verilen hücre yeni bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Sidatel içinde düz bir terasta yer almaktadır. Mezar konumu, önemini vurgulamaya yöneliktir. Van Kalesi BG 90 ve Kale İsmail Ağa yer altı mezarları da benzer şekilde sidatel veya kale surları içinde yer almaktadırlar. Konum kadar dikkat çeken bir durumda mezara ulaşım şeklidir. Simgesel bir kapının açıldığı basamaklı bir kaya koridoru ile terasta yer alan mezara ulaşılmaktadır. Planlama ve detaylardaki farklılıklarla Urartu örneklerine benzemeyen mezarın Urartu sonrası dönemlere ait olabileceği düşünülmektedir. Aynı durum Goyjeh KM1 mezarı içinde geçerlidir. Zira mezarların yer aldığı kalenin Akhaimenid döneme ait de olabileceği de ifade edilmektedir[103].

5.2.3. ROMA YER ALTI KAYA MEZARLARI

Sayıları henüz az da olsa Roma dönemine tarihlendirilen yer altı kaya mezarları da bulunmaktadır. Bu mezar grubu da bölgenin batısında daha çok Malatya ve çevresinde tespit edilmişlerdir. Plan dışındaki ayırt edici özellikleri arcosol niş ve kline tarzı ölü yataklarıdır. Roma dönemine tarihlendirilen buluntular sayesinde de tanımlanabilmektedirler.

Bölgenin batısında, Malatya ilinde tespit edilen merkez Kilisecik (Kat. No:167-168) Nekropolü'dür. Diğer kuyu biçimli dromosa sahip yer altı kaya mezarlarından farklı olarak koridorumsu bir giriş ile ulaşılan mezarlar zemin seviyesinden yaklaşık 1.00-1.50 derinlikte bulunmaktadırlar. Kemerli giriş açıklığına sahip mezarlar düz bir üst örtüye sahiptirler. İçlerinde arcosollü ve düz ölü yatağı ile nişler bulunan mezarlar yakın çevreden bilinen mezarlar gibi daha çok Geç Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

İn situ buluntusu ile Roma dönemi yer altı kaya mezarları ve gömü geleneği hakkında önemli bilgiler veren merkezlerden biri de Malatya Samanköy (Kat. No: 262) kaya mezarıdır[104]. Zemin seviyesinden aşağıda yer alır. Kötü işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Girişi tamamen tahrip olmuş mezar kare planlı ve düz tavanlıdır. Mezar odasında arcosol niş içinde yer alan üç ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Klineler üzerinde çoklu gömüye işaret eden 4 iskelet bulunmuştur. Mezardan gömülen kişilere ait bir stel ile birlikte Roma dönemine ait gömü hediyeleri bulunmaktadır.

Bölge arkeolojisinde khamosorion türü mezarlar üzerinde araştırma yok denecek kadar azdır. Bilinenler şimdilik bölgeden Muş bölgesinden Mollakent, Güleç ve Kaletepe merkezleri ile İran, Batı Azerbaycan eyaletinde bulunan Sheytanabad merkezleri ile sınırlıdır. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Urartu dönemine ait bu tür

---

[102] Kuzey duvarda yer alan ikinci hücrenin yarım kaldığı ifade edilmektedir. Mezar çiziminde bu hücre içinde bir oygu tekneye daha yer verilmiştir. Naseri ve bşk. 2015, 153, Res. 9.

[103] Kleiss 1973, 33 v.d.; Hulsteyn 1992, 131 v.d.d. Res. 42. Naseri ve bşk 2015,152 v.d.d.

[104] Hüseyin Şahin- Ziya Kılınç, "Malatya-Samanköy Kaya Mezar Odası Temizlik Çalışması" *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu,* XIX, Ankara, 2011, 31 v.d.d.

mezarlar henüz bilinmemektedir. Ancak Kars Hasankalesi[105] ve Yalınçayır[106] yerleşmesinde dikdörtgen oyguların varlığı bilinmesine rağmen oyguların mezar olup olmadıkları ifade edilmemiştir.

İran'da yer alan ve daha çok Urartu ile ilişkilendirilen Sheytanabad (Kat. No: 163-166) kaya mezarları[107] khamosorion türü mezarlardır. Tekli gömü anlayışına sahip mezarlar, ortalama 0.60 m derinliğinde dikdörtgen bir sandık veya tekne mezar planına sahiptirler. Üstlerinin kapak taşı ile örtüldüğü düşünülen mezarların üst köşelerinde kapak taşının konulduğu açıklıklar bulunmaktadır. I ve III numaralı mezarlar törensel amaçlı olabilecek düzleştirilmiş basamaklı bir yüzey içinde yer almaktadırlar[108]. Urartu dönemi ile olan ilişkileri net olmayan mezarlar[109] için Akhaimenid sonrası dönemlere ait olabilecekleri de ifade edilmektedir.[110] khamosorion mezar kapsamında değerlendirildiğinde Urartu döneminden daha geç bir döneme ait olabileceği düşünülebilir[111].

Muş Mollakent Nekropolü, khamosorion türü mezarların görüldüğü merkezlerin başında gelmektedir. Nekropolde tespit edilen 18 adet khamosorion mezar genel itibariyle benzer özellikler taşımaktadır. Yön birliğinin olmadığı ve düzayak olan mezarlar, zemin seviyesinde yer alırlar. Dikdörtgen ve oval olmak üzere başlıca iki planlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitelikli bir işçiliğin görülmediği mezarlarda oval veya dikdörtgen mezar ayrımı yapmak kimi zaman zordur. Dikdörtgen planlı mezarlar, düzgün (KM11, KM12, KM14, KM19 ve KM23 (Kat. No: 121, 122, 124, 129, 133) veya düzgün olmayan (KM10, KM16, KM20, KM25 ve KM26, (Kat. No: 120, 126, 130, 135, 136) biçiminde olabilmektedir. Oval planlı mezarların KM13, KM15, KM24 ve KM27, (Kat. No: 123, 125, 134, 137) yanında köşeleri yuvarlatılmış ovale yakın dikdörtgen (KM17, KM18, (Kat. No: 127, 128) planlı mezarlarda bulunmaktadır. Tekneleri düz veya aşağı doğru genişleyen trapez biçimli olan mezarların üstlerinin kapak taşları ile kapatıldıkları KM21 ve KM23 (Kat. No: 131, 133) örneklerinden bilinmektedir. Kilikia Olba kentinde MÖ II. yüzyıla tarihlenen teknesi trapez biçimli, kapak taşlı khamosorion mezarlar bilinmektedir[112]. Dikkat çeken bir özellik ise KM10, KM24, KM25 ve KM26 numaralı mezarların köşelerinde nekropol alanında sıklıkla karşılaşılan çanakların bulunmasıdır. KM26 (Çiz. 104) mezarında yer alan çanaklardan birinin sınırları belirlenmiş olmasına rağmen tamamlanamamıştır. Kilikia Olba kentinde benzer şekilde khamosorion ve sunu çanağı

---

[105] Ceylan 2015, 236, Res. 4.

[106] Ceylan a.g.e., 240, Res.2, 3. Yerleşmeden toplanan Geç Demir Çağ seramikleri mezar yapıları ile ilişkili olması açısından önemlidir.

[107] Sözkonusu mezarlara ait ilgili yayınlarda khamosorion mezar tanımı bulunmamaktadır. Sheytanabad mezarlarını Anadolu'dan iyi bilinen khamosorion türü mezarlara benzerliği nedeniyle khamosorion mezar olarak değerlendirilmekteyiz.

[108] Hulsteyn 1992, 128.

[109] Mezar çevresinde kanal ve kanal ile ilişkili basamaklar dışında yerleşim veya kaleye ait iz yoktur. Kaya basamaklarının işçilik yönünden Urartu basamakları ile olan benzerliğinden dolayı mezarlar Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir. Hulsteyn 1992, 128 v.d.

[110] Kleiss 1973,38. ; Sedat Girginer, *Urartu Dönemi Mezarları ve Ölü Gömme Adetleri,* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991, 102 v.d.

[111] Buluntu eksikliği nedeniyle mevcut khamosorion türü mezarları, bölgenin batısındaki mezarlar gibi tarihlemek oldukça zordur.

[112] Erten-Özyıldırım 2008, 40 v.d., Res. 3.

yan yanadır[113]. Dolgu nedeniyle derinlikleri alınamayan buna rağmen yaklaşık 0.50 m derinliğinde olan mezar ölçüleri 0.50 x 0.25 m ile 1.40 x 0.75 m arasında değişmektedir. İlk göze çarpan mezarların büyük boyutlu olmadıklarıdır. Ölçüleri itibariyle bu mezarlara tekli gömüler yapılmaktadır. Yine mezar boyutları bu mezarlara gömülerin hoker tarzda yapıldıklarını ya da küçük çocukların gömüldüklerini göstermektedir. Termessos Nekropolü'ndeki küçük boyutlu mezarların çocuklara ait olabileceği de ifade edilmektedir[114]. Kremasyon gömüye ait verilerin olmaması mezarlarda inhumasyon gömülerin yapıldığını akla getirmektedir.

Muş bölgesinde yer alan Güleç (Gomik) Nekropolü'nde tespit edilebilen 8 khamosorion türü mezar, Mollakent mezarları ile yakın benzerlik içindedirler (Kat. No: 150-157). Mezarlar ağırlıklı olarak dikdörtgen ve az da olsa oval planlıdırlar (Kat. No: 157). Ortalama 0.50 m derinliğinde ve en büyüğü 1.20 x 0.60 m ölçülerine sahip mezarlar Mollakent mezarları gibi küçük boyutludurlar. Boyutları itibariyle bu mezarlara da Mollakent mezarlarında olduğu gibi çocukların gömüldüklerini veya bu mezarlara gömülerin hoker tarzda yapıldığını söyleyebiliriz.

Karaköy KM3 (Kat. No: 161) mezarı da khamosorion türünde bir kaya mezarıdır. Zemin seviyesinde yer alan mezar teknesi dikdörtgen planlı ve doğu batı doğrultuludur. Büyük boyutu ve üç yönden korunaklı yapısıyla aynı bölgede yer alan Mollakent ve Güleç mezarlarından farklılık gösterir. Kapak taşının oturduğu yuvaları belirgin olan mezar Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir[115].

Soygun ve doğal tahribata en fazla maruz kalan bu tür mezarlarda buluntu neredeyse yok denecek kadar azdır. Buluntu eksikliğinden dolayı mezarların tarihlendirilmesi çoğu zaman güçtür. Ancak gerek yazıtlı ve gerekse de nekropol alanlarında yer alan tarihlemeye yardımcı diğer mezar kontekslerine göre mezarlar tarihlendirilebilmektedir. Doğu Anadolu Bölgesinde yaygın olarak rastlamadığımız bu türden mezarları tarihlemek diğer bölgelere kıyasla daha da zordur. Bölgede Urartu dönemine ait bu tür mezarlar henüz bilinmemektedir. Bölge dışında daha çok Helenistik Dönem ve sonrası dönemlerle ilişkilendirilmektedir. Bölgede tespit edebildiğimiz bu türden mezarları kesin olmamakla beraber Urartu sonrası dönemlere tarihlemenin daha doğru olabileceğini düşünmekteyiz. Özellikle Mollakent Nekropolü'nde tespit ettiğimiz arcosoliumlu, tonozlu, ahşap mimariyi taklit eden kaya mezarları ile aynı nekropolde yer alan bu mezarları Helenistik ve Roma dönemleri

[113] Erten-Özyıldırım 2008, 41.
[114] Çelgin 1994, 167.
[115] Hanifi Biber, "2012 ve 2014 Yılları Muş İli Arkeolojik Yüzey Araştırmaları", *AST* XXXIII/2, Ankara, 2016, 351, Res. 9.

arasına tarihlemekteyiz. İsauria[116], Karia[117], Lykia[118], Kilikia[119], Kommagene[120], Pisidia[121], Dağlık Phyrgia[122], Kapadokya[123], Galatia[124], Paphlagonia[125], Pontus [126] bölgeleri gibi Anadolu'nun hemen her yerinde bu türden mezarlara rastlanılmaktadır.

5.3. TEK ODALI YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Yer üstüne yapılan ve ayırt edici olarak cepheleri dışarıdan görülebilen, bir ön giriş veya doğrudan giriş açıklığına sahip tek odalı mezarlardır[127]. Yer üstünde bulunan çok odalı kaya mezarlarından, konum, plan, işçilik ve nitelik gibi pek çok yönden farklıdırlar[128]. Belirgin özellikleri arasında çok odalı mezarlara kıyasla küçük boyutlu olmaları gelmektedir.[129] Diğer belirgin özelliklerden biri de bu mezarların çoğunda kline veya ölü yatağına yer verilmesidir[130]. Genel manada oda mezar ve arcosolium mezar olarak iki başlıkta incelemek mümkündür.

Oda mezarlar yer üstünde olmaları nedeniyle belirgin bir cephe anlayışına sahiptirler. Mezar cepheleri düz yalın, kemerli (tonoz), üçgen alınlıklı, kabartmalı ve anıtsal cepheli olabilmektedir. Mezarlara girişler, doğrudan girişlerin yapıldığı giriş açıklıkları ile veya önlerinde ön giriş niteliğindeki küçük açık alanlar aracılığı ile yapılmaktadır. Çok odalı mezarlarda gördüğümüz törenlerin yapıldığı ön oda veya salon örnekleri bilinse de yaygın değildir[131]. Bu mezarlarda ağırlıklı olarak dikdörtgen plan anlayışı hâkimdir. Yanı sıra kare, oval ve azda olsa asimetrik planlı mezarlarda söz konusu olabilmektedir. Oda mezarlar yalın sade bir plana sahip olabildiği gibi içlerinde gömü sayısına bağlı olarak 1 veya daha fazla sayıda niş, seki, ölü yatağı\kline,

---

[116] Mehmet Kurt, "Karaman-Binbir Kilise Mezarları" Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi *Sosyal ve Ekonomik Değerler Dergisi* XIII, (21), Karaman, 2011, 127 v.d.d., d.n.8.
[117] Özkaya-San 2001, 184 v.d.d.; Doğanay 2008, 42
[118] Nevzat Çevik-Burhan Varkıvanç-İsa Kızgut, "Trebenna ve Çevresi 2001", *AST* XX/2, 2003, 100 v.d.d.; İsa Kızgut-Max Kunze-Nevzat Çevik-Süleyman Bulut, "İn Önü Yüzey Araştırmaları 2005", *AST* XXIV/1, 2007, 101, Res. 7.
[119] Erten-Özyıldırım 2008, 40 v.d. ; Serra Durugönül-Murat Durukan-Ercan Aşkın-Erkan Alkaç-Deniz Kaplan-Hatice Körsulu", 2006 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması", *AST* XXV/1, 2008, 120.; Kortanoğlu 2008, 44.
[120] Zeyrek 2007, 204. ; Turgut H. Zeyrek-Ali Nadir Zeyrek, "Besni (Adıyaman) Yüzey Araştırmaları 2008", *AST* XXVII/1, 2010, 229, 232.
[121] Çelgin 1994, 167. ; Yılmaz 2007, 176.
[122] Kortanoğlu 2008, 44 v.d.d.
[123] Murat Durukan, *Kapadokya, Argaios Dağı Çevresinde Helenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü,* İstanbul, 2012, 20.v.d.
[124] Levent Egemen Vardar, "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli, 2005", *AST* XXIV/2, 2007, 87 v.d., d.n. 7, 8.
[125] Çevik-Ritter 2013, 172.
[126] Burcu Erciyas-Emine Sökmen-Tuna Kalaycı, "Tokat İli Komana Antik Kenti Yüzey Araştırması 2006", *AST* XXV/2, 2008, 199. ; Ayşe F. Erol, "Ordu İli, Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX/2, 2013, 188.
[127] Derin 1993, 101.; Köroğlu 2008, 28.
[128] Çevik 2000, 30
[129] Çevik 2000, 30
[130] Çevik 2000, 29.; Köroğlu 2008, 31
[131] Ekonomik olmayan ve yer problemi yüzünden tercih edilmeyen ön oda veya salonlar törenlerin dışarda yapılması pratiği ile çözülmüştür. Çevik 2000, 29.

tekne\lahit, khamosorion ve arcosoliumlara rastlanılmaktadır. Mezarlar ağırlıklı olarak düz ve tonozlu üst örtüye sahiptirler. Az da olsa beşik çatılı mezarlarda karşımıza çıkmaktadır.

Arcosollü mezarlarda oda mezarlarda olduğu gibi ağırlıklı olarak dikdörtgen planlıdırlar. Açıkağızlı olan ve doğrudan girişlerin yapıldığı bu kemerli mezarlar genellikle yalın bir cephe anlayışına sahiptirler. Bu mezarlarda gömüler doğrudan mezar içine yapılabildiği gibi ölü yatağı/kline ile tekne veya khamosorion oygular içine de yapılmaktadır.

Çoğu soyulmuş durumda olan mezarların planları gömü sayısı ve gömü geleneği hakkında bazı ipuçları vermektedir. Boyutları küçülen bu mezarlarda tekli gömüler daha çok tercih edimiştir[132]. Mezar boyutlarının, seki, bank, ölü yatağı, kline, tekne gibi mimari elemanların sığabildiği oranlarda küçüldüğü dikkat çekmektedir. Tekli gömülere kıyasla sayıları fazla olmayan iki veya daha fazla kişinin gömüldüğü çoklu gömülere de rastlanılmaktadır[133]. Ek olarak ölü yatağı, kline, oygu tekne, lahit gibi gömü elemanları bu mezarlara inhumasyon gömülerin yapıldığını urne kaplarının konulmasına yarayan çukur veya oyuklar ise kremasyon türü gömülerin yapıldığını göstermektedir.

Tek odalı kaya mezarlarının geç dönemlere doğru yoğunlaştığı görülmektedir. Tekli gömü anlayışın yaygınlaşması ile birlikte dönemin teknolojisine göre daha basit ve daha ekonomik olan bu mezarlar Helenistik ve özellikle de Roma döneminde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Özgün örnekleri ile ilk olarak Demir Çağ uygarlıklarından Urartu[134] ve Phryg'den[135] bildiğimiz bu türden kaya mezarları, Helenistik ve Roma dönemlerinde yaygınlaşarak Erken Bizans dönemine kadar olan geniş zaman aralığında Anadolu'nun tamamında en sık rastladığımız mezar türü olmuştur.

Yer altı kaya mezarlarına göre bu mezarlarda dönemsel ayrım yapmak oldukça zordur. Urartu ve Roma mezarlarını belirlemek kısmen kolaydır. Bu zorluk daha çok Urartu sonrası dönemlere ait mezarları ayırt ederken karşımıza çıkmaktadır.

Mezar planları birbirine benzemektedir mezar içlerinde yer alan niş, seki, ölü yatağı, kline, oygu tekne gibi mimari elemanlar hemen her dönemde kullanılmıştır. Aşağıda da görüleceği üzere dönemler arasında bu mimari elemanların yoğunlukları dönemler arasında artıp eksilmektedir. Her dönemin bir nevi kendine has bir modasının olduğu söylenilebilir.

Yakın zamana kadar bölgede tespit edilen tek odalı kaya mezarları, Urartu kimliği tartışmasız çok odalı kaya mezarları genelinde ele alınmış ve bu çerçevede mezarların çoğu Urartu dönemine tarihlendirilmiştir[136]. Doğu Anadolu Bölgesi'nde

[132] Derin 1993, 102.
[133] Köroğlu 2008, 28, 29.
[134] Derin 1993; Çevik 2000; Hulsteyn 1992; Sevin 2012.
[135] Haspels 1971,; Kortanoğlu 2008.
[136] Köroğlu 2008, 29.

özellikle Elazığ[137] ve Malatya'da daha yoğunlaşan bu türden mezarlar Van, Muş, Erzurum Erzincan ve Tunceli ile komşu İran bölgelerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

5.3.1. ORTA DEMİR ÇAĞ/URARTU YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Orta Demir Çağ'da Urartu çok odalı, anıtsal ve nitelikli mezarların yanında tek odalı kaya mezarlarda bulunmaktadır. Bu mezarlar en basit ve yalın tanımıyla dışarıdan görülebilen ve tek odadan oluşan mezarlardır[138]. Cephe vurgusuna rağmen nitelikli bir işçilik söz konusu değildir. İstisnai kabartma cepheli örnekler dışında cepheler genelde sadedir. Gömü sayısının azalmasına bağlı olarak tek odalı ve küçük boyutlu olarak planlanan bu mezarlarda bir insanın sığabileceği ölçülerde seki, bank, kline veya oygu tekne gibi ölü yataklarına yer verilmektedir[139]. Bu mezarlar çok odalı mezarların aksine hem yerleşim içi hem de daha çok yerleşim dışında olabilmektedir[140].

Konumuzun kapsadığı geniş coğrafyada Orta Demir Çağ'da Urartu ve Med Devletleri'nin hâkimiyetinden bahsedebilir. Urartu Devleti Doğu Anadolu Bölgesi merkez olmak üzere Kuzeybatı İran, Ermenistan ve Nahçıvan bölgelerine kadar yayılmışken Med Devleti ise daha çok kuzeybatı İran bölgelerine hâkimdi. İlk olarak Urartu'da gördüğümüz kaya mezarı gömü tarzının kimi tartışmalara rağmen Medlerde de olduğu bilinmektedir[141]. İki uygarlığa ait mezarlarda farklılıklar gözlense de aralarındaki etkileşim dile getirilmektedir[142]. Bu kapsamda Orta Demir Çağa ait yer üstü kaya mezarları Urartu ve Med olarak iki ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

Urartu olduğu belirtilen ancak daha çok yerleşime benzeyen Asma[143] kaya mezarı ile birlikte ilk defa kayıtlara geçen ve ileriki yıllarda yeniden gözden geçirileceği ifade edilen iki katlı Köroğlu[144] kaya mezarı da kataloğa dâhil edilmemiştir. Ölçü resim ve çizim bilgileri olmayan ve ayrıca dönemi belirtilmeyen ancak genel mezarlar gibi Urartu ile ilişkilendirilmesi muhtemel Nacaran kaya mezarı da kataloğa dâhil edilmemiştir[145]. Küçük boyutlu doğal bir mağara görünümünde olan Cengerli[146] kaya mezarı ile birlikte yoğun Ortaçağ izlerinden dolayı dönem konusu tartışmalı veya net olmayan kaçak kazı sonucu tahrip edilmiş, iki nişli tek odalı olduğu

---

[137] Mezarların yoğunlaştığı bölgeler, Derin 1993, 102, Harita II ve Köroğlu 2008, 29' da belirtilen bölgeler ile büyük oranda örtüşmektedir.
[138] Derin 1993, 102.
[139] Derin 1993, 102. Çevik 2000, 30
[140] Çevik 2000, 30
[141] Erich F. Schmidt, Persepolis III, The Royal Tombs and Other Monuments, Chicago, 1970, 79.; Peter Calmeyer, "Zur Genese Altiranischer Motive III. Felsgraber", *Archaeologische Mitteilungen Aus Iran* VIII, Berlin, 1975, 101.
[142] Çevik 2000, 98.
[143] Topaloğlu 2011, 312 v.d
[144] Ceylan 2015, 217.
[145] Ertuğrul Danık, "Yukarı Fırat Bölgesi 2005 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması" *AST* XXIV\2, Ankara, 2007, 229
[146] Topaloğlu ve bşk. 2011, 6.

rapor edilen Üzümlü[147] kaya mezarı da net olmamakla birlikte mezar olarak değerlendirilerek kataloğa dâhil edilmiştir.

Urartu yer üstü kaya mezarları olarak değerlendirdiğimiz mezarlar Günbuldu (Meya) (Kat. No: 55), Dayıpınarı (Kat. No: 56), Dönertaş (Kat. No: 57), Nekerek (Kat. No: 58), Kızılkaya (Kat. No: 59), Nacaran (Kat. No: 62), Cengerli (Kat. No: 63), Şirinkale KM2 (Kat. No: 64), Yollarüstü (Kat. No: 65), Üzümlü (Kat. No: 66), Umudum (Kat. No: 67), Aliçeyrek KM5 (Kat. No:69), Aydınsu (Kat. No: 70), Yörükatlı (Kat. No: 71), Hasanova KM1, KM2 (Kat. No: 72, 73), Aşağı Aktaş (Kat. No: 74), Karakoyunlu (Kat. No: 75), Kızılkule (Kat. No: 76), Aşağı Erhacı (Kat. No: 77), Hacı Lezgi (Kat. No: 78), Kremasyon (Kat. No: 109), Madavank KM1, KM2, KM3, KM4, KM5 (Kat. No: 80, 81, 82, 83, 84), Sarıtaş KM7, KM8, KM9 (Kat. No: 85, 86, 87), Verakram KM3 (Kat. No: 88), Deliktaş (Kat. No: 89), Seduk KM2 (Kat. No: 90), Şedi (Kat. No: 91) ve Çehrik KM1 (Kat. No: 92), kaya mezarlarıdır.

Yaygın kanaate göre Urartu kaya mezarı olarak bilinen Van, Küçük Horhor, ve V nolu mezarları, Muş Bölgesi Yeniköy KM1 ve Yolgözler KM1, KM2-3? mezarları, özellikle Elazığ Bölgesinde yer alan Hacıseli, Haroğlu, Kürdemlik, Tanrıvermiş KM1, KM2, KM3, Köşker, Mermagendi, Tunceli Bağın KM1 ve KM2 mezarları ile birlikte İran Karnıyarık KM1, KM2 (Kat. No: 93, 94) ve Zingirkale (Kat. No: 95), Fakrıgah, Goyjeh KM1 kaya mezarlarına bu bölümde yer verilmemiştir. Söz konusu mezarlar Urartu özellikleri yanında Urartu ile ilişkilendirilemeyen daha geç dönemlere ait olabilecek kimi özelliklere sahiptirler. Yeni ve eski özellikleri bir arada taşıyan bu mezarlar için Urartu ve Helenistik/Roma gibi geniş tarih aralıkları önerilmektedir[148]. Net bir tarihlemenin zor olduğu bu mezarlar için "Urartu Sonrası" Med/Akhaimenid dönem değerlendirmesinin daha doğru olacağını düşünmekteyiz. Bu kapsamda söz konusu mezarlar Urartu yerine "Urartu Sonrası" dönemlerin değerlendirildiği "Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) Yer üstü Kaya Mezarları" bölümünde ele alınmıştır.

Urartu'da mezar tipi olarak oda mezar dışında başka bir mezar düzenlemesi ile karşılaşılmamıştır. Yer üstü kaya mezarlarının konumları veya yer seçimlerinde genel bir standart yoktur. Mezar konumu ve yer seçiminde mezarların kale veya yerleşimlerle olan ilişkisi ile mezarlara ulaşımın kolay veya zor olması ön plandadır[149].

Kremasyon Kaya Mezarı (Kat. No: 109 Van Kalesi üzerinde yer alan nispeten zor ulaşımlı bir mezardır. Mezarın önünde, aralarında kod farkı bulunan, biri güneyde diğeri batıda basamakla ulaşılan iki düzleştirilmiş ön giriş alanı bulunmaktadır. Düz cepheli mezara doğrudan dikdörtgen, bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında 3 niş (duvar içi sekisi) ve 78 çanak bulunmaktadır. Yan ve karşı duvarlarda yer alan keskin hatlı, dikdörtgen nişler oldukça geniştir. Duvar içi sekisi şeklinde düzenlenmiş nişler içindeki çanaklar urne kaplarına ait çanaklardırDuvarların neredeyse tamamına uzanan dikdörtgen nişler Van BG 90 mezar nişine benzemektedir (Çiz. 46) Mezar gerek basamaklı ulaşım gerek keskin hatlı

[147] Alpaslan Ceylan, "1999 Yılı Erzincan ve Erzurum Yüzey Araştırmaları", *AST* XVIII/2, Ankara, 2001, 72
[148] Çevik 2000, Derin 1993, Köroğlu 2008, Sevin 2012, Konyar 2012
[149] Köroğlu 2008, 31.

giriş kapısı ve gerekse de duvar içi sekisi şeklinde düzenlenmiş keskin hatlı nişleri ile karakteristik Urartu özellikleri taşımaktadır.[150]

Şirinkale KM2 (Kat. No: 64) mezarı aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alan kolay ulaşımlı mezardır. Düz cephe anlayışına sahip mezara doğrudan silmeli bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı ve üstü düz tavanlı mezar odasında mimari eleman olarak 1 hücre/niş ve 1 çukur, 16 adet urne amaçlı çanak bulunmaktadır. Mezarın en dikkat çeken özelliği mezarın arka duvarında, bir basamak yardımı ile çıkılan, kare planlı ve düz tavanlı hücre niteliğindeki büyük niştir. Farklı olarak içinde ölü yatağı yerine kremasyon gömüye işaret eden 14 adet urne çanağına yer verilmiştir. Demir Çağ seramikleri yanında mezarların yer aldığı kale mimari açıdan Demir Çağ karakteri taşımaktadır.[151]

Dönertaş (Kat. No: 57) mezarı kayalık alanda yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Mezarın büyük bir kısmı çökmüştür Tek odalı olduğu anlaşılan mezar ve dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Mezarın dikkat çeken en önemli özelliği, üstü kemerli 22 adet nişe yer verilmesidir. İçlerinde urne koymaya yarayan yuvarlak oyuklar bulunmaktadır. Atabindi mezarları[152] örneklemesi gibi tipik Urartu nişleri ile bire bir benzerlik içindedir.

Aşağı Aktaş (Kat. No: 74) mezarı aynı adı taşıyan Aşağı Aktaş Kalesi kayalığının güneyinde yer alan zor ulaşımlı bir mezardır[153]. Doğrudan girişli olan mezar kare planlı ve düz tavanlıdır. Mezarda 1 ölü yatağı, 2 niş ve 3 adet kaya çanağı bulunmaktadır. Mezarda en dikkat çeken detay bir insan yatırabilecek ölçülere ulaşmış hücre niteliğindeki büyük niştir. Keskin hatlı büyük nişin üst ve yanları silmelidir. Peynir kalıbı şeklinde keskin hatlı ve çerçeveli nişler çok odalı Argişti,[154] Kaleköy I[155] ve Kunin 1[156] Urartu mezarlarından bilinmektedir. Ölü yatağı işlevli, hücre niteliğindeki büyük nişlere tek odalı Van V No'lu ve yine çok odalı Kunin 1 mezarında da rastlanılmaktadır. Mezarın çok odalı Urartu mezarlarından aşina olduğumuz özellikleri ile birlikte mezarın yer aldığı kalenin Demir Çağ kale mimarisi özellikleri taşımasından dolayı Aşağı Aktaş mezarını, Urartu veya Orta Demir Çağ'a tarihlendirmenin doğru olacağını düşünmekteyiz. İddia edildiğinin aksine zor ulaşımlı olan mezarın Urartu sonrası dönemlerle ilişkilendirilmesi için henüz yeterli kanıt bulunmamaktadır.[157]

Karakoyunlu (Kat. No: 75) mezarı aynı adı taşıyan kale kayalığının kuzeyinde yer alan nispeten kolay ulaşımlı bir mezardır. Mezar girişi büyük oranda tahrip edilmiştir. Düzleştirilmiş tek kademeli cephe yapısına sahip mezarın giriş açıklığının

---

[150] Sevin 1980, 152 v.d.d. Res.1-3 ; a.y., 2012a, 86 v.d.d., Res. 95-101.
[151] Işık 1987a, 497 v.d.d. ; Çevik 2000, 120 v.d. ; Alpaslan Ceylan, *Doğu Anadolu Araştırmaları: Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır, 1998-2008*, Erzurum, 2008, 265 v.d.
[152] Başgelen 1986, 28 v.d. ; a.y., 1987, 8 v.d.
[153] Akın Bingöl ve bşk., "2008 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST* XXVII/2, Ankara, 2010, 386 ; Topaloğlu 2011, 314 v.d. ; a.y., 2012, 145, Çiz.7. Alpaslan Ceylan, *Doğu Anadolu Araştırmaları II,: Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır (2008-2014*, Erzurum, 2015, 117 v.d.
[154] Sevin 2012a, Res.31, 32
[155] Çevik 2000, Lev. 31c
[156] Sevin 2015, 22
[157] Köroğlu 2008, 31

iki yanında sekilere yer verilmiştir. Tek odalı iki bölümden oluşan mezarı 0.45 m yüksekliğinde bir seki ortadan ikiye ayırmaktadır. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı olan mezar içinde 2 niş 2 seki ve bir oygu tekne[158] bulunmaktadır. Odanın doğusundaki kare planlı ikinci bölüm 0.40 m aşağıda yer almaktadır. Bu bölümde 1 niş ile 4 seki bulunmaktadır. Mezar nişli ve sekili yapısı ile Urartu mezarlarını andırmaktadır. İlk bölümde yer alan oygu tekne Urartu mezarlarında sık rastlanılan bir durum değildir.[159]

Hasanova KM1 ve KM2 (Kat. No: 72, 73), mezarları kayalık bir tepenin güneyinde yer alan kolay ulaşımlı mezarlardır. Dikdörtgen planlı ve düz damlı olan mezarlardan daha büyük olan KM1 mezarı planlama açısından da daha niteliklidir. Mezarın en dikkat çeken özelliği mezarın arka duvarında zeminden seviyesine yakın yükseklikte yer alan hücre nitelikli büyük nişin varlığıdır. Bu yönü ile Şirinkale KM2 mezarı ile benzeşmektedir. İlaveten mezar içinde 3 adet tahrip olmuş niş bulunmaktadır. Daha küçük ve daha sade olan KM2 mezarında ise küçük bir çanağa yer verilmiştir.[160]

Dayıpınarı (Kat. No: 56), alçak bir tepenin güney yamacında yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilen mezar odası dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Mezar odasındaki tek donatı, dikdörtgen niş ve içindeki urne çanağıdır. Benzer niş ve niş içi urne çanağı uygulamasının en güzel örnekleri Dönertaş (Kat. No: 57), ve Atabindi KM1[161] Urartu mezarlarıdır. Mezar konum olarak alışılagelmişin dışında düz bir alanda bağımsız monoblok bir kaya kütlesine açılmıştır.[162]

Aydınsu (Kat. No: 70) mezarı, bağımsız duran monoblok kaya kütlesinin güney yüzünde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Sundurmalı ön girişe sahip mezar dikdörtgene yakın oval planlı ve düz tavanlıdır. Dolgu nedeniyle mimari öğe tespit edilemeyen mezar konum ve plan açısından Dayıpınarı mezarına benzemektedir.[163] Konum olarak monoblok kaya kütlelerinde müstakil olarak yer alan Med/Akhaimenid mezarlarından Berd Aşgan[164] ve Roma mezarlarından Kasanlar (Kat. No. 213) mezarları Dayıpınarı ve Aydınsu mezarları ile ilişkilendirilebilir. Konum benzerliklerine rağmen bu mezarların geç dönem mezarı olmaları ihtimal dâhilindedir. Ancak planlama ve iç donatılarına göre değerlendirildiğinde mezarların Urartu ile ilişkilendirilmesi de aynı zamanda ihtimal dâhilindedir.

Umudum (Kat. No: 67), aynı adı taşıyan kale kayalıklarının güneyinde yer alır. Basamaklarla çıkılan zor ulaşımlı bir mezarıdır. Mezar önünde eyvanımsı bir ön giriş bulunmaktadır. Tonozlu üst örtüye sahip ön giriş duvarlarında korniş süslemeye yer verilmiştir. Bu denli nitelikli bir öne giriş anlayışı diğer Urartu mezarlarından alışık olmadığımız bir durumdur. Ön girişten mezar odasına 1.57 x 0.70 m ölçülerinde 0.20

[158] Kaçak kazılarla tahrip edilen mezar, dolgu tabakası ile kaplı olduğundan ilk çalışmalarda oygu tekneden bahsedilmemiştir.
[159] Çevik 2000, 127 v.d. Lev. 53
[160] Bingöl 2002, 177. ; Ceylan 2015, 109 v.d.
[161] Başgelen 1987, 8 v.d.
[162] Işık 1987b, 171, Lev. 29; Çevik 2000, 128, Lev. 55
[163] Çevik 2000, 128, Ceylan 2015, 105 v.d
[164] Samira Asgharpour Saroyan-Ğulam Ali Hatem, "Med ve Urartu Kaya Mezarlarının Karşılaştırılmalı Çalışması", Nakış IV/8, Tahran, 2011, 69, Res. 8

m kalınlığında yalın bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı mezar odası 3.72 x 4.50 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar odası 2.54 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır. İki odalı görünümüne rağmen tek odalı olduğu anlaşılan mezarın asıl gömü odasında sonradan kullanıma ait izlere rastlanılmaktadır. İki farklı kaya işçiliği mezarın, daha sonra farklı bir amaçla tekrar kullanıldığını göstermektedir. Mimari ve seramik bulgularına göre Demir Çağı'na tarihlendirilen kale kayalıklarında yer alan mezarın da Urartu ile ilişkilendirilmesi mümkündür[165].

Madavank KM1- KM5 (Kat. No: 80-84**),** kaya mezarları kale ve yerleşim dışında, zemin seviyesinden yukarıda yer alan çoğunlukla kolay ulaşımlı mezarlardır.[166] Mezarlara basamakla ulaşılmaktadır. KM1 (Kat. No: 80) mezarı önünde sembolik üç basamakla çıkılan düzleştirilmiş ön açıklık bulunmaktadır. Düz bir cephe mimarisine sahip mezarlara doğrudan dörtgen giriş açıklığı ile girilmektedir. Düzgün olmayan dikdörtgen ve kare planlı mezarlar basık tonozlu bir üst örtüye sahiptirler. Mezarlarda ağırlıklı olarak sekilere rastlanılmaktadır. KM4 ve KM5 mezarlarının altlarında Urartu karakteristiği olan "T" nişlere yer verilmiştir. Sekili iç düzenlemeye sahip mezarlar ve T nişler mezarların Urartu dönemine tarihlendirilmesine kanıtlardır.

Sarıtaş KM7, KM8, KM9 (Kat. No: 85, 86, 87kaya mezarları kale ve yerleşim dışında yer alan kolay ulaşımlı mezarlardır. Mezarlar büyük oranda tahrip edilmişlerdir. Düz bir cephe mimarisine sahip mezarlara doğrudan bir kapı açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve kemerli bir üst örtüye sahip mezarlar çoğunlukla tek nişlidirler.

Günbuldu (Meya) (Kat. No: 55) mezarları, kale kayalıklarının kuzeybatı yamacında yer alan zor ulaşımlı mezarlardır. Kayalıklarda mezar dışında yerleşim izlerine rastlanılmaktadır. Seramik bulgularından kale ve yakın çevresinde Demir Çağ ve Orta Çağ yerleşiminin olduğu anlaşılmaktadır. Mezarın sarp kayalıklarda yer alması ve zor ulaşımlı olması, Urartu veya Demir Çağ mezarı olmadığına şimdilik bir kanıt olarak gösterilemez[167]. Bilindiği gibi Kunin kayalıklarında yer alan ikinci mezar çok odalı ve zor ulaşımlıdır[168].

Nekerek (Kat. No: 58) mezarı kale kayalıkları üzerinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Basamaklarla ulaşılan mezar küçük ölçekli ve sade planlıdır. Plan itibariyle Hacıseli, Tanrıvermiş ve Gökbelen mezarlarına benzetilen mezar üzerinde yer aldığı kale Urartu ile ilişkilendirilmektedir.[169]

---

[165] Altan Çilingiroğlu, "Diauehi'de Bir Urartu Kalesi: Umudum Tepe" Anadolu Araştırmaları VIII, 1980, Ankara, 191 v.d.d. ; Derin 1993, 102, Kat. No: 65.; Çevik 2000, 121, Ceylan 2015, 369 v.d.

[166] Çavuşoğlu 2003, 136 v.d.d. Res..4-14

[167] Köroğlu 2008, 31

[168] Sevin 2015, 21 v.d.

[169] Elazığ Kültür Envanteri, 87. Envanterde mezarın bulunduğu merkezin 1990 da araştırıldığı ve Kalkolitikten Ortaçağa kadar seramik bulgusuna rastlanıldığı bilgisi verilmektedir. Bölgede 90 lı yıllarda yapılan araştırmalarda böyle bir merkez ismine rastlayamadık. Ancak 1989 yılında Sevin tarafından Bağlarca köyüne komşu olan Örençay köyü sınırları içinde olan Hinsor Höyüğü kastedilmiş olabilir. Hinsor köyü anlatımlarında da mezar ve Urartu mimari izlerinden bahsedilmemektedir.

Kızılkaya (Kat. No: 59) mezarı aynı adı taşıyan kale kayalıklarının kuzeybatısında yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Mezara doğrudan girilen mezar odası dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Sade bir iç döşeme sahiptir. Mezarların üzerinde bulunduğu Kızılkaya Kalesi, Erken Demir Çağ'a tarihlendirilmektedir. Kalenin batısındaki höyükte Orta Demir Çağ seramiklerine rastlanılmıştır[170]. Mezarların Orta Demir Çağ ile ilişkilendirilmesi akla daha yatkındır.

Deliktaş (Kat. No: 89), Kuzeybatı İran'da, Çaldıran şehrinde bulunan mezar aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Düz cephe mimarisine sahip mezara doğrudan dörtgen bir kapı açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezarda herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar Urartu dönemine tarihlenmektedir.[171]

Seduk KM2 (Kat. No: 90), Urmiye'nin güneyinde, Khorramābād yakınlarındaki Nazloo vadisindeki Beranduz Çayı kıyısında kayalıkta yer alan biri çok odalı olan altlı üstlü iki mezardan biridir[172]. Mezar girişleri 3.5 x 4 m ölçülerinde bir ön alana bakmaktadır. KM2 mezarı tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı bir mezardır. Düz bir cephe mimarisine sahip mezara dikdörtgen bir kapı açıklığının açıldığı küçük kemerli bir koridor aracılığı ile girilir. Oval planlı ve tonozlu mezarda 1 adet kemerli niş bulunmaktadır. Mezarların Urartu'ya ait oldukları ifade edilmektedir[173].

Cengerli (Kat. No: 63), aynı adı taşıyan kale kayalıklarının kuzeyinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Tırmanılarak çıkılan mezar kareye yakın planlı ve düz tavanlıdır. Tabanı toprakla dolu mezar odasında yüksekte yer alan 1 niş tespit edilebilmiştir. Mimari açıdan Urartu kaya mezarlarına benzetilmeyen mezar. Kale ile aynı kompleks içinde yer aldığından Urartu ile ilişkilendirilmektedir.[174]

Üzümlü (Kat. No: 66), mezarı da diğer mezarlar gibi kale kayalıkları üstünde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Büyük oranda tahrip edilmiş mezara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. İki nişli olduğu anlaşılmaktadır.[175]

Yollarüstü (Kat. No: 65), Aynı adı taşıyan kalenin güneybatısında yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Büyük oranda tahrip olmuş mezara doğrudan basit bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Dolgu nedeniyle herhangi bir mimari öğe tespit edilememiştir. İdari açıdan Urartu Kalesi olarak

---

[170] Ertuğrul Danık, "Yukarı Fırat Bölgesi 2003 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXII\1, Ankara, 2006,314, 315.

[171] Nadiri Şecea Dıl-Behrouz Khan Mohammadi, "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi" Kültür ve Kongre Dergisi 68, 2015, http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237 (Erişim Tarihi, 25.11.2016) ; Heydari, Yayınlanmamış tez notları, 111.

[172] Çok odalı ve kemerli bir girişe sahip alttaki mezar daha büyüktür. Urartu'ya tarihlendirilen mezar, boyut ve girişi farklı dönemde yapıldığını düşündürsede net bir durm söz konusu değildir.

[173] Nadiri Şecea Dıl-Behrouz Khan Mohammadi, "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi" Kültür ve Kongre Dergisi 68, 2015, http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237 (Erişim Tarihi, 25.11.2016) ; Heydari, Yayınlanmamış tez notları, 124 v.d.d.

[174] Topaloğlu 2012, 140. Ceylan 2015, 146 v.d.

[175] Ceylan 2001, 72; Ceylan 2008, 59

nitelenen kale ve mezar, kaya işçiliği ve seramik bulgularına dayanılarak Demir Çağı ile ilişkilendirilmektedir.[176]

Aliçeyrek KM5 (Kat. No: 69), mezarı kale veya yerleşim dışında yer alan kolay ulaşımlı yer üstü kaya mezarlardır. Mezara doğrudan yalın bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dolgu nedeniyle herhangi bir mimari öğe tespit edilemeyen KM5 dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır.[177] Urartu özellikleri net olmayan mezar yakınlarında Urartu ile ilişkilendirilen kaya niş ve işaretleri, taş örgü mezarlardan oluşan bir nekropol ve Urartu seramikleri tespit edilmiştir.[178]

Yörükatlı (Kat. No: 71), Kalecik Kalesi üzerinde yer alan mezar zor ulaşımlı bir mezarıdır. Büyük oranda tahrip edilen mezara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve üstü düz tavanlı mezar odasında 1 çukur bulunmaktadır[179].

Kızılkule (Kat. No: 76), Aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilen mezar dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Mezar odasında niş işlevli 1 duvar içi oygusu ve 1 seki/ölü yatağı bulunmaktadır. Alışıla gelmiş şekil ve ölçülerinden farklı olan bu duvar içi oygusu 0.50 x 1.70 m ölçülerinde 0.30 m derinliğindedir.[180] Daha çok niş işlevli olduğu düşünülen duvar içi oygusuna benzer uygulamaya Van BG 90 yer altı kaya mezarında rastlanılmaktadır. Bilindiği gibi bu mezardaki duvar içi oygusu mezarın üç duvarı boyunca uzanmaktadır. Belki de aynı ilişki Van Kremasyon mezarı içinde kurulabilir. Kremasyon mezarındaki duvar içi oyguları içinde urne kaplarına yer verilmiştir.[181]

Aşağı Erhacı (Kat. No: 77), kale ve yerleşim dışında bulunan kolay ulaşımlı bir mezardır. Basamaklı bir rampa ile ulaşılan mezar düz bir cephelidir. Dikdörtgen planlı ve tonoz üst örtüye sahip mezarda1 niş bulunmaktadır.[182]

Hacı Lezgi (Kat. No: 78), Çayırdere Höyüğünün güneyinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Giriş ve üst örtüsü tamamen tahrip edilmiş mezar kareye yakın planlı ve anlaşıldığı kadarıyla hafif tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezarda 2 adet niş bulunmaktadır.[183]

Verakram KM3 (Kat. No: 88), Kuzeybatı İran'da, aynı adı taşıyan kalenin surları dışında bulunan kolay ulaşımlı bir mezardır. Aynı kalede yer alan diğer mezarlardan KM1 ve KM2 mezarları ise kale surları içinde kalmaktadır. Basamaklarla ulaşılan mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Doğrudan girişli mezar dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. Urartu'dan alışık olmadığımız bir şekilde doğal bir mağaradan mezara dönüştürülmüştür.[184]

---

[176] Topaloğlu 2012, 140 v.d., Çiz.3. Ceylan 2015, 343 v.d.
[177] Topaloğlu 2012, 141 v.d., Çiz.4.; Ceylan 2015, 156 v.d.
[178] Özkaya 1994, 384.
[179] N. Ceylan ve bşk 2014, 77, Ceylan 2015, 375 v.d.
[180] Ceylan 2008, 232 v.d.,;Topaloğlu 2011, 313 vd.; a.y., 2012, 143 v.d., Çiz.6.
[181] Sevin 2012, 89.
[182] Ceylan 2008, 258.
[183] Biber ve bşk. 2012, 391
[184] Kleiss 1974, 87 v.d.; Hulsteyn 1992, 111 v.d.

Çehrik KM1 (Kat. No: 92), Kuzeybatı İran'da, Salmas kenti, Çehrik köyünde bulunan mezar zor ulaşımlı bir mezardır. Düz bir cephe mimarisine sahip mezara doğrudan bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Trepezodial planlı ve düz tavanlı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır.

Görünebilir olma kaygısı ile yapılan mezarlar genellikle kale veya yerleşimlerle ilişki içerisindedirler (Tab. 1). Mezarlar ya kale veya yerleşim kayalıkları üstünde ya da bu kayalıkların eteklerinde yer alırlar. Mevcut mezarlardan Günbuldu (Meya), Nekerek, Kızılkaya, Nacaran, Cengerli, Şirinkale KM2, Yollarüstü, Yörükatlı, Aşağı Aktaş, Karakoyunlu, Kızılkule, Verakram KM3, Seduk KM2, Şedi, Çehrik mezarları kale veya yerleşim kayalıkları veya bunların hemen yakınlarında yer alırlar. Kale veya yerleşim dışında yer alan mezar Aliçeyrek KM5, Hasanova KM1, KM2, Madavank KM1-KM5, Sarıtaş KM7-KM9 örneklerinde olduğu gibi nekropol alanlarında veya Dayıpınarı, Aydınsu, Aşağı Erhacı, Hacı Lezgi, Deliktaş örnekleri gibi bağımsız kayalıklar veya küçük boyutlu monoblok kaya kütlelerinde müstakil olarak yer alırlar.

Kale veya yerleşim ilişkisinin yanında mezar yeri seçiminde üzerinde durulması gereken diğer bir durum da mezarlara ulaşımdır. Kolay veya zor ulaşım olarak değerlendirilen mezarlarda kolay ulaşımlı mezarların daha fazla olduğu izlenmektedir. Kolay ulaşımlı mezarlar, Dayıpınarı, Aydınsu, Hacı Lezgi, Sarıtaş KM7-KM9, Madavank KM1-KM5, örnekleri gibi ya düzayak olarak zemin seviyesinde ya da Aşağı Erhacı, Nacaran, Cengerli, Şirinkale KM2, Yollarüstü, Aliçeyrek KM5, Hasanova KM1 KM2, Karakoyunlu, Aşağı Erhacı, Hacı Lezgin, Verakram KM3, Deliktaş, Seduk KM2, Şedi örnekleri gibi kayalık tepelerin, yürüyerek ya da tırmanarak ulaşılabilen yükseltilerinde yer alırlar. Kolay ulaşımlı mezarlara oranla daha az sayıdadır. Günbuldu (Meya), Nekerek, Kızılkaya, Yörükatlı, Aşağı Aktaş, Çehrik mezarları kayalıkların ulaşılması zor dik ve yüksek yükseltilerinde yer alırlar. Bu tabloya göre tek odalı yer üstü kaya mezarlarında konum ve yer seçiminde kale veya yerleşimlerle ilişkili ve kolay ulaşımlı mezarların daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Tek odalı yer üstü kaya mezarlarında kolay ve zor ulaşımlı olmayla bağlantılı olarak mezarlara düzayak, basamak ya da tırmanma gibi farklı şekillerde ulaşım sağlanmaktadır. Mezarlara daha çok düzayak ve tırmanarak ulaşılmaktadır. Düzayak olan mezarlar aynı zamanda kolay ulaşımlı mezarlardır. Kayalık tepelerin zemin seviyesinde ya da ulaşılması kolay yamaçlarında yer alan Dayıpınarı, Dönertaş, Nacaran, Şirinkale KM2, Yollarüstü, Üzümlü, Aliçeyrek KM5, Aydınsu, Hasanova KM1, Aşağı Erhacı, Hacı Lezgi, Madavank KM1, Sarıtaş KM7, KM8, KM9, Verakram KM3, Deliktaş ve Şedi, mezarlarına ulaşımlar düzayak olarak yapılır.

Basamakla ulaşılan mezarlar çoğunlukla kolay ulaşımlı mezarlardır. Kızılkule, Madavank KM2, KM3, KM5, Verakram KM3, Şedi mezarları kolay ulaşımlı, Umudum ve Nekerek mezarları ise basamaklarla inilen veya çıkılan zor ulaşımlı mezarlardır.

Yoğun olarak karşılaştığımız bir diğer ulaşım şekli tırmanarak ulaşımdır Kayalık yamaçlardaki ulaşılması zor mezarlara, bu yöntemle ulaşılmaktadır. Günbuldu (Meya), Kızılkaya, Cengerli, Yörükatlı, Hasanova KM2, Aşağı Aktaş, Karakoyunlu, Van/Kremasyon, Madavank KM4, Deliktaş, Seduk KM2 ve Çehrik KM1 mezarları tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı kaya mezarlarıdır. Cengerli, Hasanova KM2, Karakoyunlu, Deliktaş, gibi mezarlar istisnai olarak zemin seviyesinden birkaç metre yüksekte bulunan nispeten kolay ulaşımlı mezarlardır.

Tek odalı kaya mezarlarında mezar cepheleri oldukça sadedir. Çok odalı mezarların aksine görkemli anıtsal nitelikli, yazıtlı, figürlü veya kabartmalı cephe anlayışı yaygın değildir[185]. Kaya işçiliğinde gelinen nokta düşünüldüğünde görkemli ve nitelikli cepheler yapmak zor bir durum değildir. Buna rağmen sade düz mezar cepheleri tercih edilmiştir. Görünür olmanın ön planda olduğu bu mezarlarda daha çok bir giriş açıklığından oluşan yalın cepheli mezarlara rastlanılmaktadır. Sık olmamakla birlikte Karakoyunlu, mezarında olduğu gibi yüzeyi düzleştirilmiş tek kademeli cephe anlayışı da söz konusu olabilmektedir.

Giriş veya Giriş Açıklıkları söz konusu olduğunda Urartu tek odalı kaya mezarlarında doğrudan girişli mezarların daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır. Kayalık yüzeye açılan açıklıklardan mezar odasına doğrudan girişlerin yapıldığı giriş biçimidir. Doğrudan girişli kadar olmasa da yaygın olarak karşılaştığımız bir diğer giriş biçimi Ön Giriş biçimidir. Bu ön girişler mezar önlerindeki küçük veya büyük olmaya bağlı ölçüleri değişen kuyu, koridor veya sundurma yada eyvanlı biçimlere sahip girişlerdir. Umudum (Kat. No: 67), Hasanova KM2 (Kat. No: 73), Madavank KM1 (Kat. No: 80) mezarları sundurmalı veya eyvanlı, Kızılkule (Kat. No: 76), mezarı kuyu biçimli Nacaran(Kat. No: 62), Hacı Lezgi (Kat. No: 78), ve Şedi (Kat. No: 91), mezarları ise koridor biçimli dromosa sahip mezarlardır.

Mezar odasına giriş sağlayan açıklıklarda en çok dikdörtgen şekilli girişler tercih edilmiştir. Dikdörtgen girişlere ek olarak kare, oval ve kemerli giriş açıklıkları da kullanım görmüşlerdir. Sarıtaş KM9 (Kat. No: 87),, Şedi (Kat. No: 91), Çehrik KM1 (Kat. No: 92) mezarları kare girişli, Sarıtaş KM7, KM8 (Kat. No: 85, 86), mezarları kemerli girişe sahiptirler. Silmeli veya yalın olabilen kapılarda daha çok yalın düzenlemeye sahip mezarlar dikkat çekmektedir. Silmeli kapı ve düzgün hatlara sahip mezarlar Çok odalı mezarlardan bilmekteyiz. Kunin kapısı silmeli ve düzgün hatlara sahiptir[186].

Mezar odaları çoğunlukla dikdörtgen planlıdırlar. Düzgün yada düzgün olmayan dikdörtgen şeklinde karşımıza çıkan mezarlardan Günbuldu (Meya), Dayıpınarı, Dönertaş, Nekerek, Cengerli, Şirinkale KM2, Üzümlü, Aliçeyrek KM5 Yörükatlı, Hasanova KM1, KM2, Karakoyunlu, Kızılkule, Aşağı Erhacı, Kremasyon, Madavank KM1, KM2, Sarıtaş KM7, KM8, KM9, Verakram KM3, Deliktaş mezarları giriş yönüne göre dikey, Kızılkaya, Yollarüstü, Umudum mezarları ise yatay dikdörtgen bir düzene sahiptirler. Ovale yakın dikdörtgen, (Dayıpınarı) ya da asimetrik dikdörtgen (Madavank KM1, KM2, Cengerli, Umudum) şeklinde düzenlenmiş düzgün

[185] Argişti, Neft kuyu, İç Kale mezarlarında düzleştirilmiş, büyük boyutlu anıtsal nitelikli cephelerle karşılaşmaktayız.
[186] Veli Sevin, *Hakkâri Taşları II Gizemin Peşinde,* TTKY, Ankara, 2015, Res. 21

olmayan dikdörtgen planlı mezar oranları azdır. Dikdörtgen planlı mezarlara kıyasla az sayıda kare (A. Aktaş, Hacı Lezgi, Madavank KM3, Şedi, Çehrik KM1) veya oval planlı (Aydınsu, Madavank KM4, KM5, Seduk KM2) mezar ile karşılaşmaktayız.

Mezar odalarını örten üst örtü formlarında sivri tonozlu A. Erhacı (Kat. No:77) ve az sayıdaki kemerli diyebileceğimiz tavan uygulamaları dışında düz üst örtü sistemi daha çok tercih edilmektedir (Kat. No: 55-57, 59, 64-67, 69-76, 80-81, 88-89, 91-92). Tek odalı kaya mezarlarında tam bir kemer ve tonoz kavisi ile karşılaşılmamaktadır. Cengerli, Hacı Lezgi, Madavank KM3-KM5, Sarıtaş KM7-KM9, Seduk KM2, mezarlarında izlenebildiği kadarıyla tavanlar yan duvarlardan itibaren yukarı doğru daralarak ve kavislenerek yükselip tavanda, düze yakın bir formla sonlanmaktadır.

Mezar içlerinde yer alan definle ilgili mimari elemanlardan sırasıyla niş, seki ve ölü yatağı uygulamaları daha sık kullanılmaktadır. Sade döşemsiz mezar uygulamasına da diğer uygulamalar kadar yer verilmiştir (Kat. No: 59, 69, 71, 73, 86, 88-89, 92).

Çok odalı mezarlarda olduğu gibi genellikle giriş hariç yan ve karşı duvarlarda yer alan dörtgen nişler düz veya sıklıkla kemerli bir forma sahiptirler. Günbuldu (Meya), Dayıpınarı, Dönertaş, Nekerek Cengerli, Şirinkale KM2, Üzümlü, Aydınsu, Hasanova KM1, Aşağı Aktaş, Karakoyunlu, Kızılkule, Aşağı Erhacı, Hacı Lezgi, Kremasyon, Madavank KM2, KM4, (Kat. No: 81, 83), Sarıtaş KM7, KM9 (Kat. No: 85, 87), Seduk KM2, Şedi mezarlarında değişik form ve işlevde nişlere yer verilmiştir. Dönertaş (Kat. No: 57) mezarındaki 22 nişe rağmen genelde niş sayıları 1 ile 3 arasında değişmektedir.

Nişlerin dört ve bazen de üç tarafı kademeli çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Aşağı Aktaş (Çiz. 62) mezar nişi silmeli bir görünüme sahiptir. Benzer silmeli niş örnekleri çok odalı mezarlardan da bilinmektedir. Argişti[187], Kaleköy I[188], çok odalı mezarlarındaki nişler kademeli çerçeve ile sınırlıdır. Ölü hediyesi ve urne koymaya yarayan nişler ölü yatağı amaçlı olarak da kullanılmaktadır. Daha büyük ve daha derin olan dikdörtgen nişler bir insan yatırılabilecek ölçülere ulaşmışlardır. Aşağı Aktaş (Çiz. 62) mezarı bir ölü yatırılacak büyüklüğü ile dikkat çekmektedir. Diğer yandan daha büyük, küçük bir oda ölçeğine ulaşmış nişlere de rastlanılmaktadır. Karakoyunlu, Şirinkale KM2, Hasanova KM1 kaya mezarlarındaki nişler daha büyüktürler. Eyvan[189] olarak da tanımlanan söz konusu bu bölümler küçük bir odaya[190] benzemektedirler. Giriş açıklıkları ile aynı ölçülere sahip olan ve giriş açıklığından sonra genişleyip büyümedikleri için bu bölümler oda olmaktan çok ölü yerine ait birer hücre niteliğindedir.

Urartu kaya mezarlarında klinenin olmadığı daha çok seki veya ölü yataklarının tercih edildiğini görmekteyiz. Umudum mezarında olduğu gibi ölü yatakları girişin karşısında veya yan duvarlarda yer almaktadırlar. Duvar önü ve Aşağı Aktaş mezarında olduğu gibi duvar içi ölü yatağı düzenlemesi olarak karşımıza çıkan

[187] Sevin 2012a, Res.31, 32
[188] Çevik 2000, Lev. 31c
[189] Çevik 2000, 54.
[190] Sevin, bu nişlerin birer oda görevi gördüklerini ifade etmektedir. Sevin 2012a, 67.

ölü yatakları en az bir insanın sığabileceği ölçülere sahiptirler. Mezarlarda görülen diğer bir mimari eleman sekidir. Günbuldu, Karakoyunlu, Kızılkule, Madavank KM1-KM4 mezar sekileri duvar boyunca uzanan zeminden yükseltmeli duvar önü sekileri şeklinde düzenlenmişlerdir.

Yer üstü kaya mezarlarında oygu tekne gömü tarzının pek tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Karakoyunlu mezarı dışında oygu tekne uygulamasına henüz rastlanılmamıştır.

Gömü sayılarının net olmadığı ancak genelde tekli gömü anlayışına sahip mezarlarda gömü şekli ve gömü tipi hakkında net bir durum söz konusu değildir. İnhumasyon gömülerin daha çok tercih edildiği mezar planlarından anlaşılmaktadır. Ancak Dayıpınarı, Dönertaş, Şirinkale KM2, Hasanova KM2, Kremasyon ve Madavank KM1 gibi kimi mezarlarda urne kaplarının konulduğu çanak veya çukurlara rastlanılması bu mezarlarda kremasyon gömü türünün uygulandığını düşündürmektedir.

5.3.2. URARTU SONRASI YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Urartu, Ön Asya arkeolojisi ve özellikle de Doğu Anadolu arkeolojisinde önemli bir yere sahiptir. Önemi bulunduğu bölgede oluşturduğu güçlü siyasi organizasyon ile birlikte sosyal, siyasal ve kültürel alanda oluşturduğu standartlara bağlı getirdiği yeniliklerdir. Aynı şekilde kaya mezarları söz konusu olduğunda genel geçer bir standarttan bahsedebildiğimiz gibi yukarıda da ayrıntılıca anlatıldığı üzere Urartu kaya mezarı özelliklerini birkaç maddede de olsa sıralayabilmekteyiz. Ancak asıl problem Urartu sonrasında bölgede kaya mezarı geleneğinin devam edip etmediğidir. Zira bölgede yeni tespit edilen birçok kaya mezarında Urartu'nun bilinen özelliklerinin yanında yeni özellikler ile de karşılaşıyoruz. Bu duruma en güzel örnek Elazığ-Tunceli bölgesi kaya mezarlarıdır. Dönemleri tartışmalı olan bu mezarların Urartu dönemine ait oldukları[191], yerel karakterli oldukları[192] ve Helenistik/Roma[193] dönemlerine ait olabilecekleri görüşleri bulunmaktadır.

Urartu özellikleri taşıyan bu mezarlarda rastladığımız ölü yatağı ile birlikte mezar boyutlarının küçülmesi, gibi yeni özellikler pek çok mezarda karşımıza çıkmaktadır. Bu yeni özellikleri geç dönemler ile ilişkilendirmek mümkündür. Ancak tek başlarına yeterli değildir. Zira Urartu özellikleri taşıyan bu mezarları Urartu'dan daha geç dönemlerle ilişkilendirmekten çok hemen sonrası dönemlerle ilişkilendirmek şimdilik daha olasıdır. Benzer özellikleri taşıyan mezarlar için Urartu Sonrası, diğer bir değişle Geç Demir Çağ ya da kronolojik olarak da Med/Akhaimenid yer üstü kaya mezarları önermesinin doğru olacağını düşünmekteyiz. Med/Akhaimenid'in bölgeye daha çok siyasi etkisi olmuştur. Yoğun bir kültürel etki söz konusu değildir. Bu nedenle kronolojik olarak Med/Akhaimenid adlandırması tercih edilmiştir.

[191] Çevik 2000, 127,129 v.d.d. ; Sevin 1987, 1988, 1989. ; Köroğlu 1996 43 v.d.d
[192] Derin 1993, 102.
[193] Köroğlu 2008, 36.

5.3.2.1.GEÇ DEMİR ÇAĞ (MED-AKHAİMENİD) YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Bu bölümde incelediğimiz mezarların Urartu kaya mezarları ile yakın benzerliklerine rağmen bazı yeni özellikleri de bulunmaktadır. Bu nedenle Urartu döneminden geç ancak çok da geç olmadıklarını düşündüğümüz bu mezarlar için uygun dönem aralığının Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) olabileceğini düşünmekteyiz. Söz konusu mezarlar birer Med özellikle de Akhaimenid mezarı olmaktan çok, Urartu yıkıldıktan sonraki dönemlere ait kronolojik olarak bu adla anılan dönem mezalarıdır. Mezarlarda İran merkezli Med/Akhaimenid etkisinden çok Urartu etkisinin fazla olduğu anlaşılmaktadır. Geç Demir Çağ dönemi ile ilişkilendirdiğimiz mezarların çoğu önceden bilinen ve genel kabul ile Urartu dönemi ile ilişkilendirilen mezarlardır[194]. Urartu mezarlarında olduğu gibi oda mezar dışında başka bir mezar düzenlemesi ile karşılaşılmamıştır.

Fakrıgah (Kat. No: 258) mezarı Kuzeybatı İran, Mahabad şehrinde kale veya yerleşim dışında yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Düzleştirilmiş tek kademeli bir cephe anlayışına sahip mezara iki sütunlu sundurma/eyvan şeklindeki bir ön giriş aracılığı ile girilmektedir. Ön girişten iki sütunlu bir eşik ile ayrılan dikdörtgen planlı ve düz tavanlı gömü odası içinde 3 adet oygu tekne bulunmaktadır. Mezar Pre Akhaimenid (Med)[195] ve Akhaimenid döneme tarihlenmektedir.[196] Sütunlu ön giriş, düzleştirilmiş kademeli cephe ve sade mezar odası anlayışı ile Akhaimenid mezar özellikleri taşımaktadır. Cephe vurgusunun ön planda olduğu bu mezarlardaki gömü odaları özenli cephenin aksine daha sade bir düzenlemeye sahiptir. Urartu mezarlarında ise tersi bir durum olarak gömü odaları daha niteliklidir.

Goyjeh KM1 (Kat. No: 259), Kuzeybatı İran'da, Marāghéh şehrinde aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Düzleştirilmiş tek kademeli cephe mimarisine sahip mezara doğrudan 3.33 x 5.00 m büyük bir kapı açıklığı ile girilmektedir. Trepezodial planlı ve düz tavanlı mezarda mimari eleman bulunmamaktadır. Tavanda havalandırma amaçlı olduğu düşünülen bir açıklık bulunmaktadır. Kaledeki kaya işçiliği Urartu'yu çağrıştırmasına rağmen daha çok Akhaimenid dönem ile ilişkilendirilmektedir. [197] Giriş ve mezar odası boyutu ile alışıla gelen mezar ölçülerinden farklıdır. Mezarın düzleştirilmiş cephe mimarisi Akhaimenid mezarlarına benzemektedir. Neft Kuyu mezarı Urartu'daki düzleştirilmiş, kademeli cepheye anlayışına örnek gösterilebilir.

Karnıyarık KM1, KM2 (Kat. No: 93, 94) mezarları Kuzeybatı İran, Salmas şehrinde aynı adı taşıyan kale surları içinde yer alan mezarlardır. Mezarlardan KM1 kolay, KM2 zor ulaşımlıdır. Düz cepheli mezarlara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Oval planlı KM2 mezarında herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. (Çiz. 79) Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı KM1 (Çiz. 78) mezarı farklı bir iç düzenlemeye sahiptir. Mezarda üzerinde kanal bulunan 3 seki/bank (tezgâh) ve 1 kuyu bulunmaktadır. Bank boyunca devam eden ve kanal 0.15-20 m

[194] Derin 1993, 101 v.d.d. ; Çevik 2000.
[195] Schmit 1970, 79, d.n. 1-3
[196] Von Gall 1966, 20 v.d. ; a.y., "Das Felsengrab von Fakhrikah", Istanbuler Mitteilungen XI, 1971,
[197] Hulsteyn 1992, 132, d.n. 1.

genişlik ve 0.10 m derinliğindedir. Güney duvarda yer alan kuyu doğu ve batı duvarlarından gelen bankları kesmektedir. Yaklaşık 5 m derinliğinde olan kuyu dolu tabakası ile doludur[198]. Kale Hodar'da da aynı şekilde oda içi bank bulunmaktadır. Kale Hodar yan odasındaki bank (50 cm) daha dardır ve Karnıyarık gibi yüksek değillerdir. Bank içinde yer alan çıkışı olmayan kanal Urartu gömü repertuarında yoktur[199]. Benzer mezar içi kuyu uygulaması Anadolu'da Kayalıdere'den bilinmektedir. Ancak bu örnek kadar özenli değildir. [200] Kalede tespit edilen kaya basamakları ve birkaç klasik Urartu seramiği dışında Urartu'ya ait veri yoktur. Mezar olup olmadığı tartışmalı olan yapı ve Kaledeki taş işçiliği için Urartu sonrası, muhtemelen de Ermenistan'ın Hristiyanlaşmaya başladığı dönem önerilmektedir. Karnıyarık Kalesi yakınında yer alan Zingirkale ve Tamar Zendan-ı Suleyman gibi Manna topraklarında yer almaktadırlar. Bu merkezlerde köklü bir Urartu hâkimiyetinden çok kısa süreli bir Urartu etkisinden bahsedilmektedir.[201].

Zingirkale (Kat. No: 95) Kuzeybatı İran Salmas şehrinde aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Mezara kayaya oyulmuş, doğala benzer basamaklı patika bir yolla ulaşılmaktadır. Düz cepheli mezara küçük bir ön giriş aracılığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Giriş yöntemi Kunin 2 mezarına benzemektedir (Res. 329, 330). Kalenin Urartu ve Manna ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Son değerlendirmelere Güney Shahpur Manna hâkimiyeti altında kalmaktadır[202].

Küçük Horhor Kaya Mezarı (Kat. No: 110) Van Kalesi üzerinde yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Basamakla inilen mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezarda 4 adet hücre işlevli dikdörtgen büyük niş bulunmaktadır. Mezarın kuzey duvarında zeminden 0.15-30 m yükseklikte yer alan nişler büyük boyutları ile dikkat çekmektedir.[203] Mezar pek çok yönden diğer krali mezarlardan farklılık göstermektedir. İlk göze çarpan detay basamaklı girişe rağmen küçük boyutu ve diğer mezarlara kıyasla daha özensiz cephe anlayışıdır. Ancak öncelikli üzerinde durulması gereken detay ise yatay dikdörtgen oda düzeni ile odanın arka duvarında yer alan hücre nitelikli büyük nişlerdir. Plan anlayışı ile özellikle Darius I, mezarı özelinde Persepolis mezarları ile özdeşleştirilen mezarın Akhaimenid/Pers benzerliği üzerinde sıklıkla durulmaktadır.[204] Asıl tartışmalı olan benzerliğin yönüdür. Akhaimenid/Perslerin Urartu'dan etkilenmesi olası olmakla birlikte mezar, diğer anıtsal nitelikli, büyük boyutlu, çok odalı mezarlar ile kıyaslandığında farklılığı göze çarpmaktadır. Mezarın basamak gibi Urartu karakteri de göz önüne alındığında Urartu'dan hemen sonraki bir dönemde kronolojik olarak Med/Akhaimenid döneminde yapıldığı söylenebilir.

V Nolu (Kat. No: 111) mezar, Van Kalesi üzerinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Mezar önünde kayaya oyulmuş platform şeklinde bir ön giriş alanı

[198] Kleiss 1968, 36 v.d.d.
[199] Hulsteyn 1992, 120.
[200] Kleiss 1968, 36.
[201] Kleiss 1968, 36 v.d.d.
[202] Kleiss 1968, 40 v.d.d., Res. 30.; Hulsteyn 1992, 124 v.d.
[203] Hulsteyn 1992, 70 v.d.d., Res. 19.; Derin 1993, Kat. No. 39.; Çevik 2000, 114 v.d., Lev. 17; Sevin 2012a, 34-37, Res. 40.
[204] Çevik 2000, 98. ; Köroğlu 2008, 34. ; Sevin 2012a, 35.

bulunmaktadır. Düz bir cephe mimarisine sahip mezara doğrudan dikdörtgen, bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında 3 adet niş bulunmaktadır. Zeminden 0.40 m yükseklikte bulunan keskin hatlı dikdörtgen nişlerin ölü yatağı amaçlı olarak kullanıldığı düşünülmektedir[205]. Küçük Horhor mezarı gibi diğer mezarlara kıyasla daha küçük ve daha farklı plan anlayışı ile dikkat çekmektedir. V Nolu mezarın Phyrg ve Kilikia mezarları ile olan benzerliklerinden hareketle Helenistik ve Roma döneminde ortak kültür birliğinin sonucu olarak planlandığı üzerinde durulmaktadır.[206] Aynı şekilde mezarın silmeli ve keskin hatlı kapısı ve ölü yatağı işlevli büyük nişin keskin hatlı kaya işçiliği Argişti ve diğer mezarlardaki niş ve kapılar ile olan benzerliği de göz ardı edilmemelidir. Mezarın Küçük Horhor mezarı gibi Urartu'nun yıkıldıktan sonraki bir dönemde yapıldığı düşünülmektedir.

Yeniköy KM1 (Kat. No:104) aynı adı taşıyan kalenin yaklaşık 100 m güneyinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Kabartmalı bir cephe mimarisine sahip mezara doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı ve tonoz tavanlı mezar odasında 3 seki, 2 adet niş ve bir adet çukur bulunmaktadır. Oda ortasında girişten itibaren 0. 25 m yüksekliğinde bir orta boşluk bırakılarak üç duvar boyunca uzanan sekiler oluşturulmuştur. Sekilerden kuzeybatı yan duvarında yer alan seki 0,90 m ulaşan genişliği ile ölü yatağı işlevi görmektedir. Girişin üstünde niş içinde, elleri yukarı doğru dua eder pozisyonda, profilden verilmiş bir figür yer almaktadır.[207] Yeniköy mezarı, keskin hatlı giriş kapısı, dar sekileri, yan duvarlarda ye alan nişler ve mezar tabanında yer alan çukur ile Urartu ile ilişkilendirilebilir. Helenistik Roma mezarlarında sıklıkla karşılaştığımız orta boşluk ve etrafında yer alan ölü yatağı uygulamasına benzer bir durum, Yeniköy mezarında da bire bir olmasa da hissedilebilmektedir. Mezarın asıl önemli özelliği kabartmalı olmasıdır. Bu özelliği ile (Bawian) Assur [208] ile Dokkan-ı Dawud[209], Qızqapan[210] gibi Akhaimenid paralellikleri kurulabilir. Figürlerin bire bir benzerliğinden daha çok anlayış üzerinden paralellik kurulmaktadır. Anlayış açısından benzerlik kurulan bir diğer mezar kabartmalı Doğubayazıt mezarıdır. Doğubayazıt mezarı çift katlı oluşu ve figürlü kabartması ile Akhaimenid örnekleri ile ilişkilendirilmesine rağmen figürler tamamıyla Urartu stilinde verilmiştir. Doğubayazıt mezarı da Yeniköy ve Küçük Horhor mezarlarında olduğu gibi Urartu özellikleri ağır basan ve fakat yukarıda zikrettiğimiz yeniliklerden dolayı Urartu'nun hemen sonrasında yapılan Med/Akhaimenid dönem mezarları olmalıdırlar.

Mazgirt KM1, KM2 (Kat. No:107, 108) mezarları aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan biri zor diğeri nispeten daha kolay ulaşımlı mezarlardır. Düz bir cephe mimarisine sahip mezarlara doğrudan dörtgen giriş açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odalarında mimari öğe bulunmamaktadır[211].

---

[205] Husteyn1992, 81-83, fig. 23.; Çevik 2000, 114 v.d., Sevin 2012a, 34-37, Res. 40.
[206] Köroğlu 2008, 32.
[207] Burney-Lang 1971, Resim 54; Çevik 2000, 124 v.d. Biber-Çavuşoğlu, 2013, 311 v.d.
[208] Assur (Bawian) kabartmaları ile olan benzerli üzerinde durulmaktadır. Çevik 2000, 72.
[209] Hubertus von Gall, "Dokkān-e Dāwūd", Encyclopaedia Iranica, Vol. VII/5, 1995, 472 v.d.d. (http://www.iranicaonline.org/articles/dokkan-e-dawud) (Erişim Tarihi, 21.12.2015)
[210] Von Gall 1966, 27, Res.21, 22. ; a.y., "Das Felsgrab von Qızqapan. Ein Denkmal Aus Dem Umfeld Der Achamenidischen Königsstrasse", Baghdader Mitteilungen XIX, Bağdat, 1988, 557 v.d.d., Res. 4, 5
[211] Çevik 2000, 128 v.d., Lev. 57a-c. ; Erdoğan 2015, 173-174, Res. 67-70

Mirali KM1, KM2 (Kat. No: 60, 61) aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan zor ulaşımlı mezarlardır. Düz cepheli mezarlara doğrudan tahrip edilmiş giriş açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odalarında 2 adet hücre nitelikli büyük niş bulunmaktadır.[212]

Hacıseli Kaya Mezarı (Kat. No:96) kale ve yerleşim dışında kayalık tepe üzerinde yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Dikdörtgen ön alandan, kare bir giriş açıklığı ile girilen mezar kareye yakın planlı ve düz tavanlıdır. Mezarda 1 seki/ölü yatağı ve 1 niş bulunmaktadır[213]. Ulaşım şekli ve mezar içindeki ölü yatağı düzenlemesi ile mezar, Urartu sonrasına Geç Demir Çağ'a tarihlenmektedir.

Haroğlu Kaya Mezarları (Kat. No:97) Aynı adı taşıyan kale üzerinde yer alan zor ulaşımlı mezarlardır. Düz cepheye sahip mezarlara doğrudan kare giriş açıklıkları ile girilmektedir. Girilemeyen mezarların dönemleri tartışmalıdır. Üzerinde bulunduğu kalenin Urartu karakteri üzerinde durulmaktadır. Az sayıda Roma seramiğinin ele geçtiği kalenin uzun süre kullanıldığı anlaşılmaktadır.[214] Hacıseli ve Tanrıvermiş mezarları gibi zor ulaşımlı olan mezarlar için Helenistik/Roma'dan[215] çok Urartu veya hemen sonrası dönemlerin daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

Kürdemlik Kaya Mezarları kale kayalıkları üzerinde yer alan zor ve kolay ulaşımlı iki kaya mezarından oluşmaktadır. Kolay ulaşımlı KM 1 (Kat. No: 98) mezarına doğrudan kareye yakın bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında dolgu nedeniyle mimari bir öğe tespit edilememiştir[216]. Elazığ çevresindeki mezar örneklerinden hareketle Urartu[217] dönemi ile Helenistik ve Roma[218] dönemleri ile ilişkilendirilmektedir.

Tanrıvermiş Kaya Mezarları aynı adı taşıyan kale kayalıkları üzerinde yer alan zor ulaşımlı mezarlardır. KM1 (Kat. No: 99) ve KM2 mezarlarına ön giriş KM3 mezarına ise doğrudan giriş yapılmaktadır. KM1 mezarına ait ön giriş, düz tavanlı sundurma/eyvan şeklinde bir düzenlemeye sahiptir (Res. 83). KM2 ön girişi ise oldukça küçük ve dar bir açıklıktan oluşmaktadır (Res. 84). Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odalarında oluşturulan orta boşluğun karşısında (KM3) ve yanlarında ölü yataklarına yer verilmiştir. KM1 mezarında bulunan ölü yataklarının dış yüzleri 0.10 m ölçülerinde bir silmeyle çevrilerek bir nevi oygu tekne oluşturulmuştur (Çiz.

---

[212] Danık, KM1 mezarının çok odalı olarak tasarlandığını veya tek odalı olarak tasarlanan mezara daha sonra odaların açılmaya çalışıldığını ileri sürmektedir. Danık 2008, 349. Mezar kayalığının çok odalı mezar planlaması için uygun yer, yapı ve büyüklükte olmadığı görüşü için bkz., Yüksel Arslantaş, "Yukarı Fırat Bölgesi Bölgesi'nde 2006 Yılı Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen İki Yeni Kaya Mezarı", *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 6/2, 2008, 110

[213] Sevin 1987b, 287.; Derin 1993, 102. ; Köroğlu 1996, 45 v.d.; Çevik, 2000, 127. ; Danık 2006, 160

[214] Urartu ve Roma tartışması için bkz. Sevin 1988b, 11, v.d. Res.37-42 ; a.y., 1989, 452, v.d.; Köroğlu 2008, 30, 33

[215] Köroğlu a.g.e., 33.

[216] Sevin 1988, 10, Res.32-34; Derin 1993, Kat. No: 71.; Köroğlu 1996, 47.; Danık 2006, 160

[217] Sevin 1988, 10 v.d. Derin 1993, 102.

[218] Köroğlu a.g.e., 31 ; Erdoğan 2015, 111.

83).[219] Üzerinde bulunan kale demir çağ kaleden Orta ve Geç Demir Çağ seramikleri ile birlikte az sayıda Roma seramiğine rastlanılmıştır[220].

Mermagendi (Kat. No: 103) mezarı kale ve yerleşim dışında yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Doğal mağara görünümündeki mezara doğrudan bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında 1 niş bulunmaktadır[221].

Köşker (Gökbelen) Kaya Mezarı (Kat. No: 102) kale veya yerleşim ile ilişkili olan kolay ulaşımlı bir mezardır. Mezara doğrudan kare bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında 1 seki/ölü yatağı bulunmaktadır[222]

Yolgözler KM1, KM2-3 (Kat. No:105, 106) mezarları kale ve yerleşim dışında yer alan mezarlardır. Giriş tahrip edilen KM1 mezarı kolay ulaşımlıdır. Düz cephe mimarisine sahip mezara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Ovale yakın planlı ve düz tavanlı mezar odasında 1 seki/ölü yatağı bulunmaktadır. KM2-3(Kat. No: 106) mezarına doğal ve dar yollardan tırmanılarak ulaşılmaktadır. Düz cepheli mezara doğrudan kare bir giriş açıklığıyla girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu mezar odasında bir çukur ve 1 mihrap benzeri açıklık bulunmaktadır. Odanın kuzeydoğu köşesinde bir pencere açıklığı bulunmaktadır[223].

Mihrap benzeri açıklık ile mezar arasında organik bir bağ kurmak oldukça zordur. Dışarıya olan bağlantısı düzgün ve kemerli bir açıklığa benzeyen bu bölümün, mezar ile birlikte planlanmadığı ve sonradan eklenilmediği anlaşılmaktadır. Bağımsız olarak planlanan bölümün mezar olabileceği kanaatindeyiz. Planlama hatası sonucu mezar duvarlarının birleştiği düşünülmektedir. Zor ulaşımlı, yer üstü mezarıdır. Doğrudan yalın bir girişe sahiptir. Kemerli giriş açıklığına sahip, dikdörtgen planlı tonozlu üst örtüye sahip. Definle ilgili mimari eleman yoktur. Hafif kemerli bir üst örtüye sahiptir.

5.3.2.2.HELENİSTİK/ROMA YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilen yer üstü kaya mezarlarının neredeyse tamamı oda mezar tipindedir. Oda mezar dışında karşılaştığımız bir diğer mezar tipide arcosolium mezardır. Aliçeyrek KM2 ve KM3 mezarları arcosolium tipi

---

[219] Sevin 1989, 456-458. Res. 19-21; Derin 1993, Kat. No: 74-76. ; Köroğlu 1996, 21, 43-45.; Çevik 2000, 129 v.d., Lev. 58a-c, 59a-b. ;Ertuğrul Danık, "Ortaçağda Harput Yüzey Araştırması 1999 Yılı Çalışmaları", *AST* XVIII\1, Ankara, 2001, 19

[220]Roma seramiğine ek olarak kalenin doğu kesimindeki kuzey ve doğusu duvarlarının malzeme ve teknik açıdan Roma Dönemine tarihlenebileceği de önerilmektedir. Danık, a.g.e. 19, Res. 8.

[221] Çevik 2000, 130, Lev. 60d.

[222] Sevin 1989, 456. Res. 14; Derin 1993, Kat. No: 72; Köroğlu 1996: 21.; Çevik 2000, 130, Lev. 60a.

[223] Nurettin Koçkan, "Korkut Yolgözler Urartu Kaya Mezarları" *Altan Çilingiroğlu'na Armağan: Yukarı Deniz'in Kıyısında Urartu Krallığı'na Adanmış Bir Hayat,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009, 361 v.d.d. ; Biber 2016, 349 v.d.

mezarlardır[224].Aliçeyrek KM2 mezarı doğrudan girişli, iki silmeli ve tonozlu derin bir niş şeklinde planlanmıştır. İçinde tekne biçimli bir çocuk mezarı yer almaktadır[225]. Hemen solunda yer alan tonozlu, doğrudan girişe sahip derin nişli, KM3 kaya mezarı, yalın planlıdır[226]. Urartu örneklerine benzemeyen mezarların kültürel kimlikleri yapılamamıştır[227]. Ancak yakın çevreden bildiğimiz Elazığ ve Muş örneklerine benzeyen mezarlar için Urartu sonrası geç dönemler özelliklede Helenistik ve Roma dönemleri önerilebilir.

Aliçeyrek KM4 (Kat. No: 68), mezarı kale veya yerleşim dışında yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Mezara doğrudan yalın bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Büyük oranda tahrip edilmiş KM4 mezarı yuvarlak planlıdır. Girişin karşısında 1 ölü yatağı yer almaktadır.[228] Urartu[229] dönemine tarihlendirilmesine rağmen ölü yatağı düzenlemesi ile Elazığ Hacıseli ve Tanrıvermiş mezarlarına benzeyen mezar, Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilebilir.

Mollakent Nekropolü'nde tespit edilen KM1, KM5 ve KM9 mezarları yer üstü kaya mezarlarıdır. Helenistik/Roma dönemine ait mezarlar önemli mimari özelliklere sahiptirler. Mollakent KM1 (Kat. No:176) mezarı ön girişli bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezara mezar kayalık yüzeye açılan oyuklar yardımıyla çıkılmaktadır. Kemerli giriş açıklığı ile girilen kırma çatılı ve dikdörtgen planlı mezar odasında iki adet ölü yatağı, bir adet hücre ve bir niş bulunmaktadır. Mezardaki dikkat çeken detay üst örtü sisteminde üçgen ahşap çatı öykünmesidir. Kırma çatı için gerekli olan mertek, kiriş ve hatılların tamamı kabartma şeklinde mezar tavanına işlenmiştir. (Çiz. 128) Konya Seydişehir İncesu tek odalı ve kırma çatılı mezar ahşap öykünmesi çatı anlayışı ile benzerlik kurulabilir. Odanın dört duvarı, kabartma şeklinde, tek sıra, kare paneller ile bezenmiştir. Panellerin bitiminde başlayan ahşap öykünmesi çatı, yatay ve dikey kirişler ile hareketlendirilmiştir.[230]. Mezar içinde yer alan ölü yatağı ve belirgin üst örtü anlayışı ile Helenistik/Roma dönemine tarihlendirmek mümkündür. Mollakent KM5 (Kat. No:177) Dikdörtgen planlı mezar düz damlı ve sade bir plan anlayışına sahiptir. Düzleştirilmiş cepheye sahip mezara kemerli bir giriş açıklığı ile girilmektedir (Res. 194). Mollakent KM9 (Kat. No:178) mezarı düzleştirilmiş cephe, oval planlı ve tonozlu üst örtüsü ile dikkat çekmektedir. (Res. 196, 187, Çiz. 130)

Karaköy KM2 (Kat. No: 179) mezarı dikdörtgen planlı ve Mollakent KM9 mezarı gibi tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezar 3.80 m. yüksekliğindeki tavanı ile dikkat çekmektedir. Oda içinde arka duvar boyunca uzanan genişçe bir ölü yatağı yan

---

[224] Aliçeyrek KM2 ve KM3 mezarlarının arcosolium mezar tipinde oldukları belirtilmemiştir. Vecihi Özkaya, "Erzurum-Horasan-Aliçeyrek Köyü Yüzey Araştırması, *AST* XI, Ankara, 1994, 382. Ancak mezar olarak tanımlanan KM2 ve KM3 mezarları açıkağızlı ve kemerli cephe anlayışları ile arcosolium mezar kapsamında değerlendirmek mümkündür.

[225] Özkaya 1994, 382, Res. 6

[226] Özkaya 1994, 382, Res. 8

[227].Salt mezar tipi açısından söz konusu mezarları Roma dönemi ilişkilendirmek zor olduğundan bu mezarları daha geniş zaman aralığını kapsayan Helenistik/Roma bölümünde değerlendirmeyi uygun bulmaktayız.

[228] Özkaya 1994, 384, Res. 9

[229] Özkaya 1994, 384.

[230] Asuman Baldıran-Aytekin Büyüközer-Zeliha Gider, "Taşkent-Seydişehir 2010 Yılı Yüzey Araştırması", *AST* XXIX\1, Ankara, 2012, 76, Res. 9.

duvarlarda ise dar iki seki bulunmaktadır. Kale ve üzerinde yer alan mezarlara göre Helenistik-Roma dönemi ile ilişkilendirilebilir.[231]

Muş gibi önemli bir bölge de Tunceli ilidir. Burada Rabat, Bağın, Vasgirt, Kaleköy, Gelin Odaları gibi çok sayıda bulunmaktadır. Rabat Nekropolü (Kat. No: 180) mezarları, tonoz cepheli ve kemerli ve dörtgen niş içi girişlidirler. Tek odalı, tonozlu üst örtü ve ölü yataklı iç düzenlemeye sahiptirler. Tasarımlarıyla Hellenistik ya da Roma Dönemi'ne ait olabileceği izlenimi vermektedir[232].

Bağın KM1 (Kat. No:181) mezarı kare planlı üç sekili ve tonozlu bir yapıya sahiptir. Mezar ortasında bir orta boşluk bırakılarak, giriş hariç üç duvar boyunca uzanan ölü yatakları oluşturulmuştur. Urartu mezarlarından alışık olmadığımız bir durumdur. Bağın KM2 (Kat. No:182) mezar girişi üstü kemerli bir silme ile sınırlandırılmıştır. Oda içinde düzensiz bir seki yapısı yer almaktadır. Kemerli bir silme ile çevrili giriş ile Mollakent KM5 mezarı ile benzerlik kurulabilir. (Res. 202) Bağın Kalesi, Minua yazıtları, sur temel yataklar, merdivenli tüneller ve yivli seramikler ile Urartu karakteri taşımaktadır. Plan olarak Urartu karakteri taşımayan mezarlar Geç dönem Helenistik/Roma dönemleri ile ilişkilendirilmektedir[233].

Bağın mezarları gibi Helenistik Roma yönü ağır basan bir diğer mezar ise Kaleköy KM2 (Kat. No: 183) mezarıdır. Kaleköy Kalesinde tek odalı, kuyulu yapı bu kaya mezarı son araştırmalarla tespit edilmiştir. Avlulu bir ön girişe sahip mezara tonozlu bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Mezar odası içinde üç niş ve yaklaşık 3 m derinliğinde ve 4.50 m genişliğinde bir kuyu yer almaktadır. İşlevi net olarak anlaşılmayan kuyunun altında bir nişe yer verilmiştir. Dikdörtgen planlı mezar odasının arka duvarı apsisli olarak sonlanmaktadır. Ayrıca yine arka duvar tavana doğru kavisli bir şekilde yükselmektedir. Urartu'dan alışık olmadığımız mezarın kemerli giriş kapısı ve planı bölgeye özgü yerel özellik olarak değerlendirilmektedir[234]. Çok odalı Kaleköy KM1 kaya mezarı Urartu kimliği oldukça belirgindir. KM2 gerek işçilik ve gerekse de plan olarak KM1 den farklıdır. Farklılıklardan hareketle KM1 den sonra yapıldığı anlaşılan KM2 mezarı için Urartu sonrası Sophene Krallığı (Helenistik/Roma?) ile ilişkilendirmek şimdilik mümkün görünmektedir[235].

Vasgirt KM1 (Kat. No:184) ve KM2 (Kat. No:185) mezarları yerden yüksek ulaşılması zor mezarlardır. Ovale yakın dikdörtgen planlı mezarlar düz bir üst örtüye sahiptir. Yarım kaldığı düşünülen KM1 mezarı içinde seki ve ölü yatağı oluşturulmaya çalışılmış fakat tamamlanamamıştır. KM3 (Kat. No:186) Yerden yaklaşık 8 m. yukarıda bulunan mezar zor ulaşımlı bir mezardır. Oval planlı ve tonozlu üst örtüye sahip

---

[231] Biber 2016, 350 v.d.

[232] Mezar olup olmadığı kuşkulunolan KM2 mezarı için bkz., Serkan Erdoğan, *Yazılı ve Arkeolojik Verilere Göre M.Ö. II. ve I. Binyılda Tunceli - Bingöl Bölgesi"*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (EskiÇağ Tarihi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2015,184 v.d.d., Res. 54.

[233] Erdoğan 2015, 159, 210

[234] Serkan Erdoğan, *Tunceli-Mazgirt Kaleköy Kalesi,* (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2007, 39.

[235] Erdoğan 2015, 178

mezarın güney ve doğusunda iki ölü yatağı bulunmaktadır. Plan anlayışı ile diğer mezarlardan farklılık gösterir. (Çiz. 136) Yerden yüksek zor ulaşımlı KM4 (Kat. No: 187) mezarı, oval planlı ve düz tavanlıdır. Girişi düzleştirilerek tek kademeli çerçeve içine alınmış mezar içinde diğer mezarlardan farklı üç ölü yatağı bulunmaktadır. KM5 (Kat. No:188) Yerden yüksekte zor ulaşımlıdır. Mezara girilememiştir. Tonozlu plan anlayışı ile diğer mezarlardan ayrılan Vasgirt KM3 mezarı dışında kalan mezarlar dönem mezarlarının yaygın bir özelliği olan olarak yerden yüksekte zor ulaşımlı mezarlardır. Ölü yataklı örneklere sahip mezarlar dönem karakterini yansıtmaktadırlar. Mezarlar ile birlikte kutsal alan, basamaklı tüneller ve su sarnıcı gibi Urartu Dönemine ait verilere karşın, Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanılmaktadır. Bütün bu özellikleri ile birlikte, Vasgirt kaya mezarları Helenistik/Roma dönemlerine tarihlenebilir[236].

Gelin Odaları (Kat. No: 189) Kaya Mezarı Vasgirt kaya mezarları gibi yerden yukarıda ulaşılması zor bir mezardır. Tek odalı ve kare planlı mezar odası içinde iki niş ve bir hücre bulunmaktadır. Nişlerden birinin üstü üçgen şeklinde sonlanmaktadır. Dikdörtgen büyük niş görünümündeki hücre 2.40 x 2.10 m. ölçülerinde ve 1.80 m. derinliğinde sahiptir. Kale ve yerleşim alanlarından uzak mezarın, Urartu Dönemi sonrası Akhaimenidler Dönemi ile temsil edilen Geç Demir Çağı'na ait olabileceği ifade edilmektedir[237]. Konum itibariyle Vasgirt Ermişler, Yalnızağaç gibi ulaşılması zor alanlarda bulunan mezar Helenistik/Roma mezarları ile ilişkilendirmek mümkündür.

Aslanyurdu KM1-2 (Kat. No: 79) mezarları kale ve yerleşim dışında yer alan, zor ulaşımlı mezarlardır. Üstte yer alan KM1 mezarına eyvanımsı bir ön girişle ulaşılan mezara kemerli bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odasında 2 kline/seki veya nişin olduğu ifade edilmektedir[238]. Mezar her ne kadar Burmageçit Kalesine olan yakınlığından dolayı Urartu dönemi ile ilişkilendirilse de kemerli giriş ve klineli veya ölü yataklı iç düzenlemesi ile daha çok Helenistik/Roma dönemine tarihlendirilmelidir.

Körpe KM1 (Kat. No: 169) ve Körpe KM2 (Kat. No: 170) mezarları benzer plan anlayışına sahiptirler. Yan duvarlardan yukarı kavisli olarak yükselen düz tavanlı mezar odaları içinde kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilik gösteren doğal sekilere yer verilmiştir. Çalakos (Hz Kureyş'in İkametgâhı) (Kat. No: 171) Kaya Mezarı[239] kare planlı ve düz tavanlıdır. Mezar odası içinde bir ölü yatağı bulunmaktadır (Res. 186) Doğu duvarı boyunca uzanan ölü yatağının batı bitiminde 0.14 m yüksekliğinde bir baş yastığı bulunmaktadır[240]. Ölü yataklı Çalakos mezarı ile Körpe mezarları plan anlayışlarına göre Helenistik/Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

---

[236] Ertuğrul Danık, "Yukarı Fırat Bölgesi 2000 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XIX\1, Ankara, 2002, 82 v.d.

[237] Erdoğan 2015, 201, d.n. 91.

[238] Ertuğrul Danık, "Yukarı Fırat Bölgesi 2002 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması" AST XXI/1,2004, 144.

[239] Çalakos ve Mermagendi mezarlarına ait çizimler dizgi hatasından kaynaklanan bir nedenle birbirleri ile karışmıştır. Bkz. Çevik 2000, Lev. 60c,d.,

[240]HES Barajı suları altında kalacak olan mezar, Diyarbakır Kültür Varlıkları Koruma Kurulu izinleri doğrultusunda özel bir çalışmayla kesilerek yeri değiştirilmiştir. Elazığ Kültür Envanteri 2009, 168

Karapınar KM1 (Kat. No: 174) ve KM2 (Kat. No: 175) mezarları iki katlı olarak tanımlanmaktadır[241]. Kaya cinsinden kaynaklı kötü işçiliğin görüldüğü mezarlar üst üste iki bölümden oluşmakta ve bir açıklık ile birbirlerine bağlanmaktadırlar. Bu bölümler müstakil bir girişe sahiptirler. Bu nedenle başlangıçta ayrı mezarlar olarak planlanmışlardır. Üstteki mezar önce alttaki ise daha sonra yapılmış olmalıdır. İşçilik ya da planlama hatası kaynaklı olarak birbirine yakın olarak oyulan mezarlardan üstteki mezarın tabanı kaya cinsinden kaynaklı olarak kırılmıştır. (Res. 189, 191) Yerden yukarıda yer alan mezarlar zor ulaşımlıdırlar. Altta yer alan Karapınar KM1 (Çiz. 127) dikdörtgen planlıdır. Mezar içinde üzerinde üç urne çanağı bulunan bir ölü yatağı/seki yer almaktadır. Üstte yer alan KM2 (Kat. No: 175) mezarı dikdörtgen planlı ve yalındır. Kuzeybatı duvarı önünde 7 güneydoğu duvarının köşesinde de 2 urne çanağı bulunmaktadır. Mezarlar plan anlayışı ve zor ulaşımlı konumları itibariyle Helenistik/Roma mezarlarına benzetilebilir.

Helenistik/Roma dönem mezarlarının yer aldığı önemli bir merkez de Van ilidir. Amik, Ermişler, Yalnızağaç, Zernek kaya mezarları tespit edilen mezarlardandır. Amik (Kat. No: 190) mezarı dikdörtgen planlıdır ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezar içinde definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır[242]. Mezar mimari açıdan Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Ermişler (Kat. No: 191) mezarı zemin seviyesinden ortalama 12.00 m yükseklikte yer alır. Dikdörtgen planlı mezar içinde bir ölü yatağı bulunmaktadır. Giriş açıklığının hemen önünde 1.30 x 0.30 m ölçülerinde ve 0.15 m derinliğinde bir oygunun arkasında yer alan ölü yatağı düzenlemesi ile Tanrıvermiş KM3 ve Yolgözler KM1 mezarları ile benzerlik kurulmaktadır. Urartu[243] kaya mezarı olduğu düşünülen mezar ölü yataklı ve ulaşılması zor konumu ile Helenistik/Roma dönemi ilişkilendirilmektedir[244].

Yalnızağaç (Kat. No: 192) kaya mezarı Sade planlı tek odadan oluşmaktadır. Mezar girişinde □ ∪ X sembolleri kazınmıştır. Ermişler ve Mollakent KM1 mezarları gibi zemin seviyesinden yukarıda yer alan mezar için Helenistik/Roma dönemleri önerilebilmektedir.

Zernek (Mıla Derge) (Kat. No:193) kaya mezarı konum olarak zemin seviyesinden yüksekte yer alır. Mezar dromoslu ön girişi ile dikkat çekmektedir. Yer üstü kaya mezarı olmasına rağmen mezara kuyu biçimli bir dromos aracılığı ile girilmektedir. Tek odalı mezar içinde bir adet seki bulunmaktadır. Mezar çevresinde mimari izler ve seramik bulgularına göre Orta Demir Çağ ile ilişkilendirilmektedir[245]. Mezar mimari açıdan ve konum olarak Ermişler ve Mollakent KM1 ve Yalnızağaç mezarlarına benzeyen mezar mimari açıdan Helenistik/Roma dönemine tarihlendirilebilir.

---

[241] Topaloğlu 2016, 181, Çiz.1

[242] Roberto Dan "Una camera rupestre presso Yabali e la fortezza di Amik, sulla costa orientale del lago Van, Turchia" *Res Antiquae* XI, Bürüksel, 2014, 71 v.d.

[243] Derin 1993, Kat. No. 70. ;Çevik 2000, 130, Lev. 60b

[244] Köroğlu 2008, 29, 31

[245] Özfırat 2008, 204.

5.3.2.3. ROMA YER ÜSTÜ KAYA MEZARLARI

Roma mezarları genelde tonozlu cephe anlayışına sahiptirler. Kemerli niş içinde yer alan giriş açıklığı ile girilen dikdörtgen planlı tek odalı mezarların üst örtüleri tonozludur. Mezar içlerinde ölü yatağı/kline ve oygu tekneler sıklıkla görülür. Aynı şekilde ölü yataklı ve oygu tekneli arcosol kullanımında da artış olmuştur. Bu özelliklere sahip mezarlar daha çok Muş Elazığ, Tunceli ve özellikle de Malatya bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Fırat'ın batısına doğru gidildikçe mezarların yoğunluğu artmaktadır.

Roma yer üstü kaya mezarlarında oda mezar ve arcosolium mezar tipleri ile karşılaşmaktayız. Ağırlıklı mezar tipi oda mezarlardır. Mevcut mezarlarından Harput KM2, Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı, Aktepe KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, Bağköy KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, Kasanlar, Bostanpınarı KM1, KM2, KM4, KM5, Dinlencek KM1, KM2, KM3, Gebenarası, Kombaşı KM1, KM2, Never, Onar KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, KM6, Ormansırtı KM1, KM3, KM4, KM5, KM6, KM7, KM8, KM9, KM10 Salınbaşı KM1, KM3, KM4, KM5 KM6, Yazılı Mağara, Dumdum, Şuğul, Erkenek KM1, KM2, Gelengeç, Sulutarla kaya mezarları oda mezar tipinde olan mezarlardır. Oda mezar dışında karşılaştığımız bir diğer mezar tipide arcosolium mezardır. Harput KM1, KM3, Şüşnaz, Mağaraköy, Bostanpınarı KM3, Salınbaşı KM2, Mollakent KM7, KM8, Kale mezarları arcosolium tipi mezarlardır.

Aktepe KM1-KM5 (Kat. No: 203-207) mezarları benzer plan anlayışına sahip mezarlardır. Tonozlu cephe mimarisine sahip mezarlara koridorumsu bir giriş aracılığı ile girilmektedir. Kapı üzerlerinde havalandırma boşluğu bulunan mezarlarda sayıları 3 ile 6 arasında değişen kline/ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar odaları dikdörtgen planlı ve genelde düz bir üst örtüye sahiptirler. KM1 ve KM4 mezarları içinde üst üste yerleştirilmiş arcosollü niş içinde 3 niş altlarında ise yine 3 adet olmak üzere toplam 6 kline/ölü yatağı düzenlemesi ile karşılaşılmaktadır. Likya Bölgesi Tlos mezarlarında da ölü yataklarının arkalı önlü ya da altlı üstlü olduğu görülmektedir.[246] KM3 mezar tabanına açılan orta boşluğun giriş hariç üç yönünde ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Mezarlar MS2.-3. yy. a (Geç Roma Dönemi) tarihlenmektedir.[247]

Bağköy KM1-KM5 (Kat. No: 188-192) mezarları tonozlu cephe mimarisine sahiptir ve bu mezarlara kemerli niş içinde yer alan giriş aracılığı ile girilmektedir. Kapı üzerlerinde havalandırma boşluğu bulunan mezar içlerinde sayıları 3 ile altı arasında değişen kline/ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar odaları dikdörtgen planlı ve genelde tonozlu bir üst örtüye sahiptirler. KM1 (Kat. No: 188) mezarı içinde arcosollü niş içinde 5 kline/ölü yatağı düzenlemesi ile karşılaşılmaktadır. KM2 (Kat. No: 189) mezarı içinde yer alan /kline/ölü yatağı üzerinde kabartmalı baş yastığı vardır. İçinde 3 arcosoliumlu ölü yatağı/kline bulunan KM3 (Kat. No: 190) mezar tabanında bir tekne/khamosorion oygusuna yer verilmiştir. Mezar duvarlarda birbirini kesen siyah renkli yatay ve dikey çizgiler ile kafes motifleri işlenmiştir. Phyrg Boncuklu İnler III

[246] Havva İşkan-Nevzat Çevik, "Tlos 1997", *AST* XVI/2, Ankara, 1999, 426, Çiz. 1-5.
[247] Malatya Kültür Envanteri, 107-109.

mezar duvarları kırmızı renkli dekoratif çizgililerle bezenmiştir.[248] Mezarlar MS II-III. yüzyıla (Geç Roma Dönemi) tarihlenmektedir[249].

Kasanlar (Kat. No: 193) mezarı yerden yüksekte tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı mezardır. Tonoz cepheli mezara kemerli niş içinde yer alan dikdörtgen giriş açıklığı ile girilmektedir. İçinde 3 ölü yatağı/kline bulunan mezar odası kare planlı ve düz bir üst örtüye sahiptir. Yerden yüksekte bulunan klineler oda ortasındaki, dikdörtgen koridor şeklinde orta boşluğun üç yanında yer alırlar. Mezar bu plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

Dinlencek[250] (Kat. No: 199-201) mezarlarından KM1 mezarına düzayak olarak doğrudan KM2 ve KM3 mezarlarına ise tırmanılarak ulaşılır. Düz bir cephe mimarisine sahip KM2 mezarının aksine KM1 ve KM3 mezarları dörtgen niş cephelidirler. Mezar odaları dikdörtgen planlı ve tonozludur. Mezar içlerinde genelde 3 adet ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatakları mezar ortasında, tabana açılan dikdörtgen orta boşluğun giriş hariç üç yanında yer alırlar. Mezarları plan anlayışlarına göre yakın çevredeki mezarlar gibi Geç Roma Dönemine tarihlemek mümkündür.

Onar[251] kaya mezarları (Kat. No: 226-231) genellikle ortak özellikteki mezarlardır. Çoğu kolay ulaşımlı ve tonoz cephelidirler. KM1 (Çiz. 155) mezarı gibi önde üç tarafı kapalı, tavanda deniz kabuğu şeklinde oyulmuş yarım kubbeli eyvanımsı ön girişe sahip nitelikli mezarlar da bulunmaktadır. Mezarlara kemerli niş içinde yer alan dikdörtgen kapı açıklıklarından girilmektedir. KM4 (Kat. No: 229) mezarına üçgen niş içindeki dörtgen kapı açıklığından girilmektedir. Mezarların cephelerinde giriş açıklıkları üzerinde aydınlatma açıklıkları bulunmaktadır Mezar odaları dikdörtgen planlı ve genelde tonozlu bir üst örtüye sahiptirler. Mezar odalarında arcosollü nişler içinde baş yastıklı ölü yatağı/klineler ile mezar tabanlarında oygu teknelerine yer verilmiştir. KM3 (Kat. No: 228) mezarındaki ölü yatakları baş yastıklıdır. KM5 (Çiz. 156) mezarı iki bölümlü tek odalı plan anlayışı ve mezar duvarlarındaki kiremit renk boya ile bir kervana ait olabilecek deve, at ve insan figürlerinin işlendiği bezeme anlayışı ile diğer mezarlardan ayrılmaktadır. Mezar duvarlarında arcosollü nişlerin etrafında kabartma tekniği ile yapılmış süslemelere yer verilmiştir. KM2 (Kat. No: 227) mezarındaki arcosol nişi etrafında çift kulplu amphora içinde yükselen sarmaşık motifi bulunmaktadır. KM4 (Kat. No: 229) arcosollü nişin etrafında ise köşeli meander ile paralel iki sıra çizgi arasında yumurta dizisi motiflerine yer verilmiştir. Mezarlar plan anlayışları ve mezar içi bezeme anlayışları ile yakın çevredeki mezarlar gibi Geç Roma Dönemine tarihlendirilebilir.

Yazılı Mağara (Kat. No: 248) mezarı zemin seviyesinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Düz cepheli olan mezara doğrudan kare? bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Mezar, dikdörtgen planlı ve tonozludur. Girişin hemen önünde 1.20 m derinliğinde dikdörtgen bir oygu tekne? ve ya orta boşluk açılarak orta boşluğun 2 tarafında "L" şeklinde bir gömü alanı oluşturulmuştur. Zemin seviyesindeki klinelerde

[248] Kortanoğlu 2008, 558 v.d.
[249] Malatya Kültür Envanteri, 137
[250] A.g.e., 165.
[251] Onar Nekropolünde 19 adet kaya mezarı yer almaktadır. Çalışma süresinin kısalığı nedeniyle örnekleme yöntemi uygulanarak 6 adet mezar incelenebilmiştir. A.g.e., 170.

baş yastıkları kullanılmıştır. Mezar cephesinde yer alan gömü sahiplerinin üzüntüsünün yazıldığı Grekçe bir yazıt bulunmaktadır.[252] Mezar plan özellikleri ve cephesindeki yazıtın yazı karakterine göre MÖ. III. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Kombaşı KM1, KM2 (Kat. No: 223, 224) mezarları zemin seviyesinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezarlardır. Düz cepheli olan mezarlara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. KM1 mezarı, dikdörtgen planlı ve tonozludur. İçinde 0.50 m derinliğindeki orta boşluğun üç tarafında yer alan 3 ölü yatağı ile 1 niş bulunmaktadır. Kareye yakın planlı ve düz tavanlı olan KM2 mezarı içinde mimari iç donatı bulunmamaktadır. Mezarlar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir[253].

Bostanpınarı KM1-KM5 (Kat. No: 188-192) mezarları yerden yüksekte tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı mezarlardır. Arcosollü KM3 (Kat. No: 196) mezar hariç mezarlar düz cephelidirler.. Dikdörtgen planlı ve genelde tonozlu olan mezarlar sade bir iç düzenlemeye sahiptir. KM4 (Kat. No: 197) mezarında bir adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişten aşağıda olan ve basamakla inilen KM5 (Kat. No: 198) mezarında üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezarlar planlarına göre Roma Dönemine tarihlenebilirler.

Gebenarası (Kat. No: 202) tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı bir mezardır. Tonoz cepheli mezara kemerli niş içinde yer alan dikdörtgen giriş açıklığı ile girilmektedir. Mezar ön cephesinde giriş üstünde havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar içinde 3 ölü yatağı ve 1 niş bulunmaktadır. Ölü yatakları tabana açılan 0.15m derinliğindeki dikdörtgen orta boşluğun üç yanında yer alırlar. Mezar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir[254].

Never (Kat. No: 205) zemin seviyesinde yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Düz cepheli mezara kemerli niş içinde yer alan dikdörtgen giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar içinde 3 ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatakları tabana açılan 0.58 m derinliğindeki dikdörtgen orta boşluğun üç yanında yer alırlar. Mezar duvarları Bağköy KM3 mezarında olduğu gibi birbirini yatay ve dikey kesen kırmızı renkli kafes şeklinde çizgisel bezeme ile bezenmiştir. Mezar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir.[255]

Salınbaşı[256] KM1-KM6 (Kat. No: 242-247) mezarları zemin seviyesine yakın, yerden yüksekte, tırmanılarak çıkılan, kolay ulaşımlı mezarlardır. Çoğunlukla tonoz cepheli olan mezarlara doğrudan dörtgen giriş açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve genelde tonozlu olan mezarlar sade ve ölü yataklı bir iç düzenlemeye sahiptir. KM4 (Kat. No: 245) mezarındaki ölü yatakları toprak dolu orta boşluğun etrafında yer almaktadır. KM5 (Kat. No: 246) mezarında da 1 ölü yatağı, 4 seki ve 2 adet niş

[252] İsmail Kaygusuz,"Malataya Çevresinde Yeni Bulunmuş Grekçe Yazıtlar", *Anadolu Araştırmaları* VI, İstanbul, 1979, 205 v.d.d. ; Malatya Kültür Envanteri, 177.
[253] A.g.e., 168
[254] A.g.e., 156
[255] A.g.e., 157
[256] A.g.e., 160

bulunmaktadır. Tavan ve duvarlarda birbirini yatay ve dikey kesen kiremit renkli kafes motifli çizgisel bezemelere yer verilmiştir. Mezarda dikkat çeken bir diğer detay cephede giriş açıklığının üst tarafında içinde stilize bir insan figürünün yer aldığı bir nişin varlığıdır. Benzeri anlayışa Harput KM2 mezar cephesinde de rastlanılmaktadır. (Res. 218). Kapı sistemlerine ait bilgiler, KM3 (Çiz. 159) mezar girişinin iki yanında ve zeminde içbükey oyuk ve kapı sürgülerinden anlaşılmaktadır. Mezarlar plan anlayışlarına göre Roma Dönemine tarihlenebilirler.

Ormansırtı KM1-KM10 (Kat. No: 212-222) uzun mezarları tonozlu cephe mimarisine sahiptir ve bu mezarlara kemerli niş içinde yer alan giriş aracılığı ile girilmektedir. Mezar odaları dikdörtgen planlı ve genelde tonozlu bir üst örtüye sahiptirler Kapı üzerlerinde havalandırma boşluğu bulunan mezar içlerinde genelde 3 adet arcosollü niş içi kline/ölü yatağı bulunmaktadır. KM3 (Kat. No: 214) mezar odasında arcosolium nişler içinde yer alan ölü yatakları baş yastıklıdır. KM4 (Kat. No: 215) mezar odasında arcosolium nişler içinde iki oygu tekne ve bir ölü yatağına yer verilmiştir. KM2 (Kat. No: 213) mezarı Ormansırtı Nekropolü mezarları arasında plan ve nitelikli işçiliği ile dikkat çekmektedir. Ön girişli mezar odası içinde üç adet arcosolium ve bir adet seki bulunmaktadır. Dikkat çeken diğer bir detay kuzey duvardaki arcosolün üzerinde tahrip olmuş bukranion (boğa başı) başı ve onunda üzerinde dinsel içerikli, yapraklı, bitkisel yumru kabartması bulunmaktadır.[257]. Mezarları plan anlayışlarına göre yakın çevredeki mezarlar gibi Geç Roma Dönemine tarihlemek mümkündür.

Dumdum[258] (Kat. No: 249) mezarı zemin seviyesinden yüksekte yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Yaklaşık 3.00 m mesafeye kadar doğal basamak ve ayakçalarla sonrasında ise 4 adet basamakla mezara ulaşılmaktadır. Tonoz cepheli mezara kemerli niş içinde yer alan kare bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar içinde 3 ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatakları, 0.67 m yüksekliğindeki dikdörtgen orta boşluğun üç yanında yer alırlar. Duvarlarda kırmızı boyalı stilize şekillere yer verilmiştir. Mezar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

Şuğul[259] (Kat. No: 250) mezarı zemin seviyesinden yüksekte yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Tonoz cepheli mezara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar içinde 3 ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatakları, 0.85 m yüksekliğindeki dikdörtgen orta boşluğun üç yanında yer alırlar. Duvarlarda kırmızı boyalı belli belirsiz insan ve bitki şekillerine yer verilmiştir. Mezar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

Erkenek KM1, (Kat. No: 251) mezarı zemin seviyesinden yüksekte yer alan zor ulaşımlı bir mezardır. Mezara tırmanılarak, düzgün olamayan 4 basamakla ulaşılmaktadır. Düz cepheli mezara doğrudan kare bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Mezar girişinin alt köşesinde kapı miline yer verilmiştir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar içinde 1 ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar duvarlarda kırmızı boyalı stilize şekillere yer verilmiştir. KM2 (Kat. No: 252) mezarı kolay ulaşımlı bir mezardır. Giriş

[257] A.g.e., 171
[258] A.g.e., 300
[259] A.g.e., 328

tahrip olan mezar dikdörtgen planlı ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Duvarlarda kırmızı boyalı stilize şekillere yer verilmiştir. Odanın ortasında 0.80 m yüksekliğinde, içi toprak dolu bir orta boşluk ve etrafında 3 adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezarlar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir. [260]

Gelengeç[261] (Kat. No: 253) mezarı zemin seviyesinden yüksekte yer alan kolay ulaşımlı bir mezardır. Düz cepheli mezara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Mezar girişinin güney alt köşesinde kapı mil yuvası, kuzey duvarda ise sürgü yuvasına yer verilmiştir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar ortasında 0.60 m yüksekliğinde, bir orta boşluk ve etrafında 3 adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

Sulutarla[262] (Kat. No: 254) mezarı kolay ulaşımlı bir mezardır. Düz cepheli mezara doğrudan kare bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu olan mezar ortasında 0.50 m yüksekliğinde, bir orta boşluk ve etrafında 3 adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar plan özelliklerine göre Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

Harput KM1 (Kat. No: 194) Tek odalı ve açık ağızlı arcosolium mezar türündedir. Kare planlı ve tonozlu mezarın kuzey ve doğu duvarı boyunca uzanan 0.70 m genişliğinde ve 0.28 m derinliğinde L şeklinde 2 ölü yatağı bulunmaktadır. (Çiz. 142) Harput KM3 mezarı yakınlarında yer alan mezar mimari açıdan Roma (Geç Roma?) dönemine tarihlenir.

KM3 (Kat. No: 196) Tek odalı ve giriş açıklığı olmayan mezar, açık ağızlı arcosolium mezar türündedir. Arcosoliumlu KM1 kaya mezarına benzemektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu mezarın içinde dikdörtgen bir orta boşluğun etrafında üç ölü yatağı bulunmaktadır. (Çiz 144) Geç Roma dönemine tarihlenir. Bu çağla ilişkili olarak kale kazılarında Kale Cami'sinin temelleri altındaki tabakalarda Roma İmparatorluk Çağı'na ait tunç sikke ile "Doğu Sigillatası A" türüne ait parlak kırmızı cilalı çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir.[263] MS III. yüzyılın sonu ile IV. yüzyılın başına tarihlenen Paphlagonia bölgesi Pompeipolis Nekropolü'nde bir nişten ibaret basit tür arcosollü mezarlar Harput mezarına benzemektedir.[264] Arcosolium yüzeyinde naaş tekneleri bulunmamaktadır. Gömüler düz zemin üzerine yatırılmaktadır.[265] Karaman, Ladik (Laodikeia) kenti yakınlarında içinde mezar teknesi bulunan doğrudan girişli arcosollü mezar Harput KM3 mezarına benzemektedir.[266].

Şüşnaz (Kat. No: 197) mezarı tek odalı açık ağızlı arcosoliumlu mezar türündedir. Arcosoliumlu Harput KM3 kaya mezarına benzemektedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu üst örtüye sahip mezarın girişinde 0.65 x 0.60 ölçülerinde ve 0.30 m

[260] A.g.e., 384
[261] A.g.e., 413
[262] A.g.e., 425
[263] Sevin 2011,23, Res.11
[264] Çevik-Ritter 2013, 170 v.d.d.
[265] Çevik-Ritter 2013, 169, d.n. 4.
[266] Bahar 2009, 118, Res.2, Çiz. 7,8.

derinliğinde kare bir çukur bulunur. Harput mezarları gibi Geç Roma dönemine tarihlenir.

Mağaraköy (Kat. No: 202) mezar basit girişlidir. Girişi tahrip olan mezar açık ağızlı arcosollü mezarlara benzemektedir. Dikdörtgen oda içinde kuzeybatı duvarı boyunca uzanan 0.90 m genişliğnde bir ölüyatağı, bulunmaktadır. Urartu Dönemi ile ilişkilendirilen mezar[267] plan analayışına göre Roma Dönemine tarihlemek mümkündür.

Bostanpınarı KM3 (Kat. No: 196) mezarı diğer mezarlardan farklı olarak yerden yüksek zor ulaşımlı bir mezardır. Girişi tahrip olmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla açık ağızlı kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu mezar odası içinde bir adet ölü yatağı bulunmaktadır. Plan anlayışına göre Roma Dönemine tarihlenebilir.[268]

Salınbaşı KM2 (Kat. No: 223) mezarın giriş kısmı tahrip olmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla açık ağızlı arcosollü bir mezardır. Dikdörtgen planlı ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Dolgu nedeniyle mimari bir öğe tespit edilememiştir. Plan anlayışına göre Roma Dönemine tarihlenmektedir[269].

Mollakent KM7 (Kat. No: 238) küçük boyutlu olan mezar arcosoliumlu mezar formundadır. Küçük bir ön girişten mezar odasına geçilir. Dikdörtgen planlı mezarın batı duvarında bir niş yer almaktadır. Mollakent KM8 (Kat. No: 239) mezarı KM7 gibi küçük boyutlu ve arcosoliumlu mezar formundadır. Dikdörtgen planlı ve tonozlu üst örtüye sahip mezarda mimari bir döşem bulunmamaktadır. Mezarlar plan anlayışlarına göre Roma Dönemine tarihlendirilebilmektedir.

Kale (Kat. No: 247) arcosoliumlu mezar tipindedir. Mezara doğrudan kemerli bir açıklık ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve tonozlu mezar odası içinde iki adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar Urartu[270] ve Roma-Bizans[271] dönemi ile ilişkilendirilmektedir. arcosolium gömü tarzı ve ölü yataklı mimari yapısı ile Roma dönemi ile ilişkilendirilebilir.

Roma kaya mezarlarının konum ve yer seçiminde belirli tercihlerin yapıldığı görülmektedir. Mezarlar daha çok kale ve yerleşim dışındaki kayalık tepelerde veya bu tepelerin yamaçlarında yer almaktadırlar. Mevcut mezarların çoğunda bu durum söz konusudur. Aynı şekilde yerleşim veya kale kayalıkları dışında yer alan Mollakent KM7, KM8 mezarları da Bendepur Höyüğü'ne yaklaşık 150 m mesafede yüksek olmayan düz kayalık nekropol alanında bulunmaktadırlar. Kale veya yerleşim ilişkisi tespit edilen mezarların Urartu ve sonrasındaki dönemlere kıyasla azaldığı fark

---

[267] Ertuğrul Danık, "Yukarı Fırat Bölgesi 2006 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması" *AST* XXV\2, Ankara, 2008, 348 v.d., Çiz. 1

[268] Malatya Kültür Envanteri, 162.

[269] Malatya Kültür Envanteri, 160.

[270] Muhip Çarkı, Yüzey Araştırması Verileri Işığında Tunceli-Pertek Karaçor Bölgesi Hellenistik Dönem Öncesi Yerleşimleri, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2011, 62, Res.22, 23.

[271] Erdoğan 2015, 166.

edilmektedir. Bilinen mezarlardan Erkenek KM1, KM2 ve Kale mezarları kale veya yerleşim kayalıklarında yer almamaktadırlar.

Ulaşım durumuna göre yapılan değerlendirmelerde Roma mezarlarının da Urartu mezarları gibi daha çok kolay ulaşımlı oldukları görülmektedir. Urartu sonrası kaya mezarları özelliklede Helenistik/Roma mezarlarında ise tam tersi bir durum söz konusudur. Harput KM1-KM3, Şüşnaz, Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı, Mağaraköy, Aktepe KM1-KM5, Bağköy KM1-KM5, Kasanlar, Dinlencek KM1-KM3, Kombaşı KM1, KM2, Never, Onar KM1-KM6, Ormansırtı KM1-KM10 Salınbaşı KM1-KM6, Yazılı Mağara, Şuğul, Erkenek KM2, Gelengeç, Sulutarla, Mollakent KM7, KM8, Kale mezarları kayalıkların ulaşılması kolay yüzey veya yamaçlarında yer alırlar.

Zor ulaşımlı mezarların sayısı kolay ulaşımlı mezarlara göre daha azdır. Bostanpınarı KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, Gebenarası, Dumdum, Erkenek KM1 mezarları kayalık tepelerin ulaşılması zor yamaç veya yüzeylerinde yer alırlar.

Roma kaya mezarlarında düzayak, tırmanarak ve az da olsa basamaklı ulaşım şekilleri görülmektedir. Roma kaya mezarları çoğunlukla kayalıkların ulaşılması kolay yamaç ve yüzeylerinde yer alırlar. Bununla paralel mezarlara daha çok düzayak olarak ulaşım sağlanmaktadır. Kayalık tepelerin zemin seviyesinde ya da ulaşılması kolay yamaçlarında yer alan Harput KM2, KM3, Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı, Mağaraköy, Aktepe KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, Bağköy KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, Dinlencek KM1, Kombaşı KM1, KM2, Never, Onar KM1, KM2, KM3, KM4, KM6, Ormansırtı KM3, KM4, KM5, KM6, KM7, KM8, KM9, KM10 Salınbaşı KM1, KM2, KM4, KM6, Yazılı Mağara, Şuğul, Erkenek KM2, Sulutarla, Mollakent KM7, KM8, Kale, kaya mezarlarına düzayak olarak ulaşım yapılmaktadır.

Karşılaşılan bir diğer ulaşım şekli tırmanılarak ulaşımdır. Tırmanılarak ulaşılan mezarlar genelde zor ulaşımlı mezarlardır. Bostanpınarı KM1, KM2, KM3, KM4, KM5, Gebenarası, Dumdum, Erkenek KM1, mezarları zor ulaşımlı ve tırmanılarak çıkılan mezarlardır. Ancak dönem mezarlarında farklı olarak kolay ulaşımlı olup tırmanılarak ulaşılan mezarların sayısı da oldukça farzladır. Harput KM1, Şüşnaz, Kasanlar, Dinlencek KM2, KM3, Onar KM5, Ormansırtı KM1, Salınbaşı KM3, KM5, Gelengeç, mezarları zemin seviyesinden birkaç metre yüksekte bulunan nispeten kolay ulaşımlı mezarlardır.

Basamakla ulaşımın sağlandığı mezarların sayısı azdır. Ormansırtı KM2 mezarında olduğu gibi genelde bu mezarlar kolay ulaşımlı mezarlardır. Erkenek KM1, Dumdum (Kat. No: 249), mezarları gibi zor ulaşımlı mezarlarda bulunmaktadır.

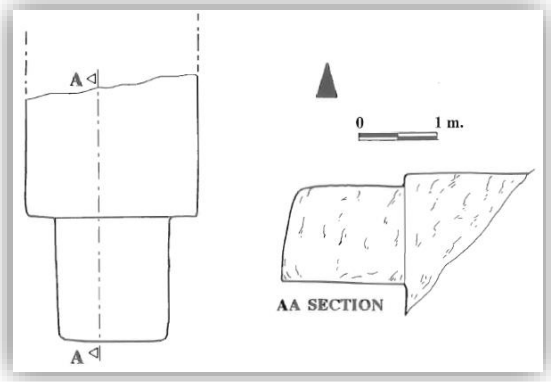
6. KATALOG

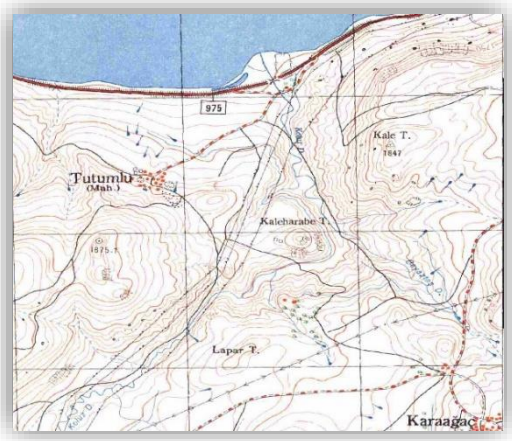
Aliler	**Resim:1/ Çizim 34**		**Katalog No:1**
Konum/Koordinat:	Van ili, Merkez İlçe Aliler ve Tutumlu köyleri arasında aynı adı taşıyan kale kayalıklarının batı ve kuzeybatı eteklerinde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	Var
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	-
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	-
Cephe:	Yok	**Tekne:**	-
Giriş:	Dromos?	**Kuyu/Çanak/Urne**	
Kapı Açıklığı:	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü:	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

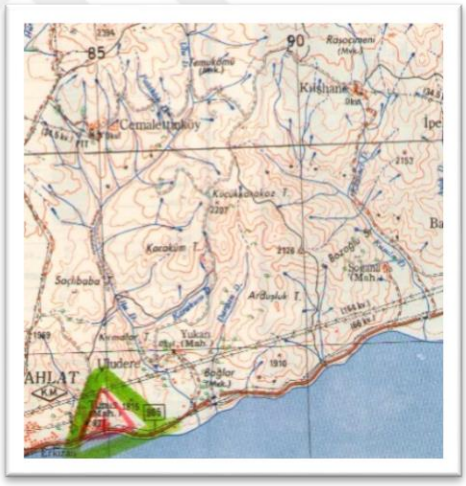
Tanım Mezarlar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezarlar, kolay ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezarlar oda mezar türündedir. Tahribatın yoğun olduğu mezarlarda dromos tespit edilememiştir. Dromoslu oldukları düşünülmektedir. Dikdörtgen oldukları anlaşılan mezarlar 3.10, 2,65 ve 2.05 m genişliğe sahiptirler. Mezarların genelde güney dar duvarında dörtgen nişler yer almaktadır. Mezarlar yerden 1.70, 1,30, 1,10 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptirler.

Kaynaklar: Sevin 2004b, 184, Res.8. ; 2004c, 374

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Büyük boyutlu nişlerine göre Erken Urartu dönemi ile ilişkilendirmektedir.

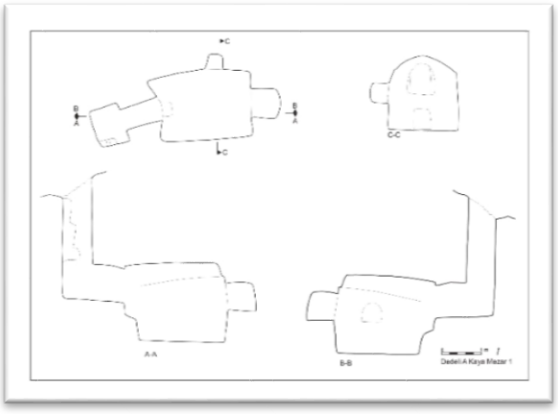
Boğurtan	**Resim: / Çizim**	**Katalog No:2**	
Konum/Koordinat:	Bitlis ili, Ahlat İlçesinin 13 km kuzeydoğusundaki Sütey Yaylası, Boğurtan Mevkiinde bulunan nekropollerde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	-
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	-
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	-
Cephe:	Yok	**Tekne:**	-
Giriş:	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	
Kapı Açıklığı:	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon/
Üst Örtü:	Düz?	**Gömü Şekli**	
Tanım: Çok sayıda kayaya oyulmuş taş örgü ve kaya oygu mezarlar tespit edilmiştir. Mezarlar doğu batı doğrultulu ve dromoslu yer altı kaya mezarıdır. Dörtgen planlı dromoslar düzgün taşlarla örülmüşlerdir edilmişlerdir. Mezar odaları kayaya açılmış oval veya yuvarlak planlıdır. Fazla büyük olmayan mezarlar en fazla birkaç ölünün uzunlamasına sığabileceği büyüklüktedir. Kaplar içinden bazıları yanmış kemik parçaları ile kül çıkmıştır. **Kaynaklar:** Derin 1993, 53 v.d., d.n. 21, Kat. no., 18, Lev. No. 32:a			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Dromos içinde at gömüsü ve 2. Bin boyalı seramik ve metal objeler ele geçmiştir. Erken Demir Çağ ile ilişkilendirilmektedir.		
			

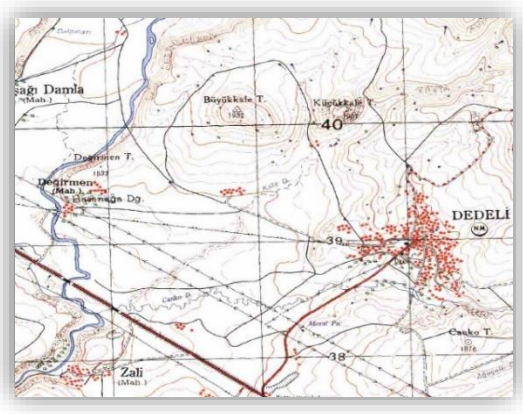
Dedeli KM1	**Resim: 2 / Çizim 1**	**Katalog No:3**	
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Dedeli Beldesinin ortalama 1 km batısında kalenin bulunduğu tepenin güneyinden geçen dere yatağının karşı tarafında ve Dedeli köyünün kuzeyinde alçak bir tepe üzerinde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	2
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	-
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	-
Cephe:	Yok	**Tekne:**	-
Giriş:	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü**	İnhumasyon/Kremasyon
Üst Örtü:	Tonoz	**Gömü Şekli**	Hoker

Tanım: Dromoslu mezar doğu batı yönlüdür. Dromosa ana kayaya oyulmuş üç basamakla inilir. İçi taş ve toprakla doldurulmuş dromos dikdörtgen planlı 1.00 x 0.75 m ölçülerinde ve 2.35-40 m derinliğindedir. Dromostan mezar odasına 0,80 x 0,65 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Açıklık 0,80 x 0,50 m ölçülerinde bir kapak taşı ile kapatılmıştır. Kalan boşluklar ise daha küçük boyutlu taşlar ile doldurulmuştur. Dromostan 0.90-95 x 0.55 ölçülerinde ve 0.90 m yüksekliğinde tavanı kemerli bir giriş ile mezar odasına geçilir. Girişten 0.90 m aşağıda olan mezar odasına 0.35 x 0.25 m ölçülerinde ve 0.50 m yüksekliğinde kayaya oyulmuş basamakla inilir. Mezar, girişten itibaren genişleyen, dikdörtgen planlı ve 2.20-50 x 1.68-1.80 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak iki niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki batı duvarındaki niş, yerden 0.80 m yükseklikte 0.70 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.70 m derinliğinde, kuzey duvarındaki niş ise yerden 0.80 m yükseklikte 0.45 x 0.45 m ölçülerinde, 0.45 m derinliğinde ve kubbemsi formdadır. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve üst örtü kubbemsi tonoz formdadır. Mezar içinde hoker biçimli gömülmüş üstleri tül benzeri bir kumaşla örtülü bir kadın ve bir erkeğe ait iki yetişkin gömü bulunmaktadır.

Kaynaklar: Öğün 1978a, 663-665. Textabb.8, Abb. 15.; a.y., 1974, 45.; Machteld J. Mellink, "Urartian and East Anatolian Iron Age Sites, Patnos" *American Journal of Archaeology*, 79, 1975, 208 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 52, Lev. No 30b.

Benzerleri	Atabindi KM2, Dedeli KM2, KM3, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1, KM2, KM3, Zali,
Buluntu /Tarihleme	Mezardan buluntu olarak urne, demir ve bronz silahlar, süs eşyaları ve seramik ve urneler ele geçmiştir. Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

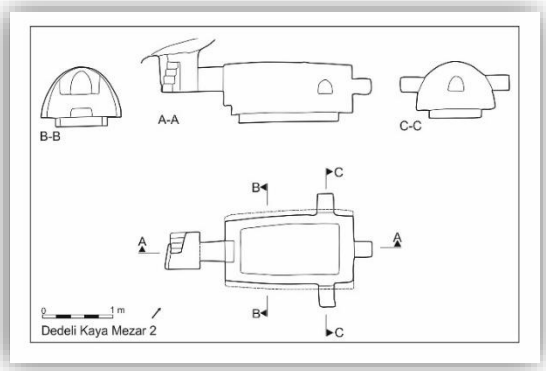

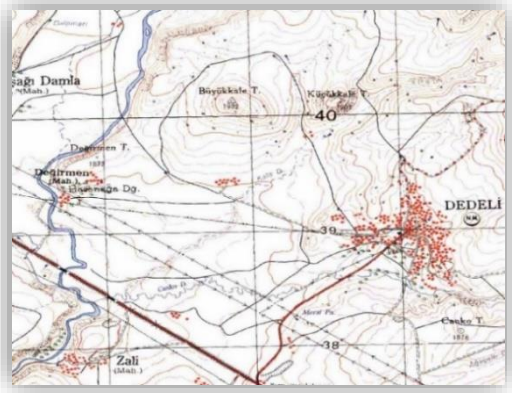
Dedeli KM2	**Resim: / Çizim 2**	**Katalog No:4**	
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Dedeli Beldesinin ortalama 1 km batısında kalenin bulunduğu tepenin güneyinden geçen dere yatağının karşı tarafında ve Dedeli köyünün kuzeyinde alçak bir tepe üzerinde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	3
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	4
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	-
Cephe:	Yok	**Tekne:**	-
Giriş:	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü:**	İnhumasyon/Kremasyon
Üst Örtü:	Tonoz	**Gömü Şekli:**	Dorsal ?

Tanım: Dromoslu mezar güneybatı kuzeydoğu yönlüdür. Dromosa ana kayaya oyulmuş basamaklarla inilmektedir. Dromos dikdörtgen planlı 1.00 x 0.75 m ölçülerinde ve 2.35-40 m derinliğindedir. Dromostan mezar odasına 0,80 x 0,65 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Dromostan 0.90-95 x 0.55 ölçülerinde ve 0.90 m yüksekliğinde tavanı kemerli bir giriş ile mezar odasına geçilir. Girişten 0.90 m aşağıda olan mezar odasına 0.35 x 0.25 m ölçülerinde ve 0.50 m yüksekliğinde kayaya oyulmuş basamakla inilir. Mezar, girişten itibaren genişleyen, dikdörtgen planlı ve 2.20-50 x 1.68-1.80 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak 3 niş ve duvarlar boyunca uzanan 4 seki bulunmaktadır. Girişin karşısındaki batı duvarındaki niş, yerden 0.80 m yükseklikte 0.70 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.70 m derinliğinde, kuzey duvarındaki niş ise yerden 0.80 m yükseklikte 0.45 x 0.45 m ölçülerinde, 0.45 m derinliğinde ve kubbemsi formdadır.

Kaynaklar: Öğün 1978a, 663-665. Çiz.8, Res. 15 ; a.y., 1974, 45.; Machteld J. Mellink, "Urartian and East Anatolian Iron Age Sites, Patnos" *American Journal of Archaeology*, 79, 1975, 208 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 53, Lev. No 30a.

Benzerleri	Atabindi KM2 Dedeli KM1, KM3, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1, KM2, KM3, Zali,
Buluntu /Tarihleme	Üç urne ve iki insan iskeleti ele geçmiştir. Mezar buluntu ve mimari yapısına göre Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

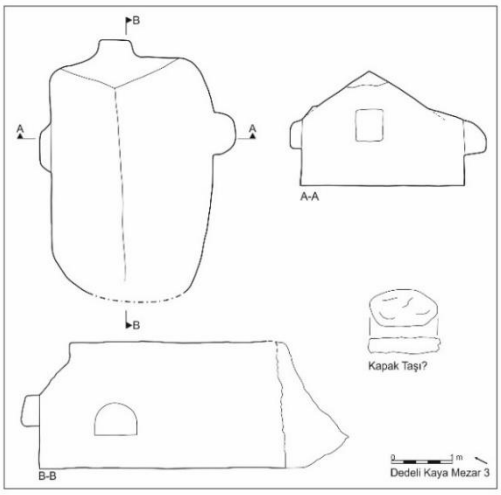

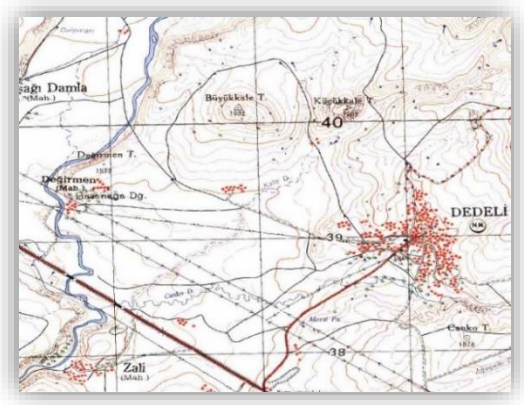
Dedeli KM3	**Resim: 3 / Çizim 3**	**Katalog No:5**	
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Dedeli Beldesinin ortalama 1 km batısında kalenin bulunduğu tepenin güneyinden geçen dere yatağının karşı tarafında ve Dedeli köyünün kuzeyinde alçak bir tepe üzerinde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	3
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	-
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	-
Cephe:	Yok	**Tekne:**	-
Giriş:	Dromos ?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü:	(Semerdam) Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal ?

Tanım: Güneybatı kuzeydoğu yönlü mezar tahrip edilmiştir. Bu mezarın girişi ile diğer Dedeli 1 ve 2 mezarları gibi olması muhtemel dromosu tespit edilememiştir. Mezarın dışında kaçak kazı toprağı içinde 1.10 x 0.60 m ölçülerinde yassı bir taş tespit edilmiştir. Girişe ait kapak taşı olmalıdır. Mezar, girişten itibaren genişleyen, dikdörtgen planlı ve 4.00 x 2.65 m ölçülerindedir. Düzgün bir işçiliğe sahip mezar odasında mimari eleman olarak üç niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzeydoğu duvarındaki niş, yerden 0.60 m yükseklikte 0.45 x 0.55 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğinde, kuzeybatı duvarındaki niş yerden 0.60 m yükseklikte 0.75 x 0.55 m ölçülerinde, 0.25 m derinliğinde, güneydoğu duvarındaki niş ise yerden 0.55 m yükseklikte 0.70 x 0.60 m ölçülerinde, 0.35 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve üst örtü semerdam formdadır

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Aynur Özfırat tarafından gerçekleştirilen 2008 yılı Van Ağrı Iğdır İlleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Dedeli KM1, KM2, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1, KM2, KM3, Zali,
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

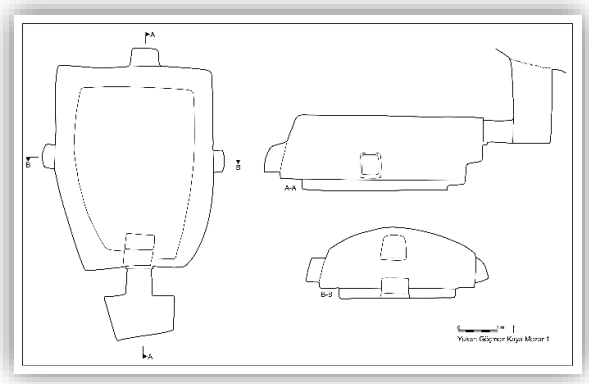

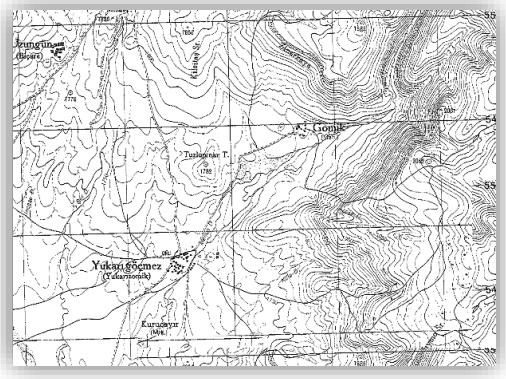
Yukarı Göçmez KM1	**Resim: / Çizim 4**		**Katalog No:6**
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Yukarı Göçmez köyünün ortalama 500 m kuzeydoğusunda kale ve nekropol yer alır. Nekropol kalenin güney-güneybatı eteklerine yayılmıştır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	3
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	4
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	-
Cephe:	Yok	**Tekne:**	-
Giriş:	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	-
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü:	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

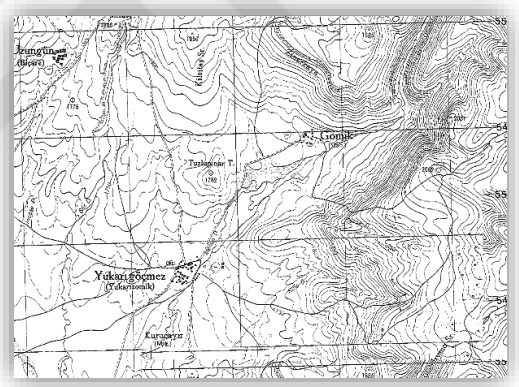
Tanım: Dromoslu mezar kuzey güney yönlüdür. Dromosa ana kayaya oyulmuş oldukça tahrip olmuş basamaklarla inilir. İçinde 1.15 x 0.52 ölçülerinde ve 0.15 m kalınlığında kapak taşı bulunan dromos düzgün olmayan dikdörtgen planlı 1.46-77 x 0.86-1.15 m ölçülerinde ve ortalama 1.90 m derinliğindedir. Dromostan mezar odasına 0,63 x 0,50-67 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0.90 m aşağıda olan mezar odasına 0.70 x 0.38 m ölçülerinde ve 0.50-0.40 m yüksekliğinde kayaya oyulmuş iki basamakla inilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 4,92 x 3,87 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak üç niş ve dört duvarı dolaşan sekiler mevcuttur. Girişin karşısındaki kuzey duvarda yer alan niş, sekiden 0.20 m yükseklikte 0.62 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğinde, doğu duvarındaki niş, sekiden 0.60 m yükseklikte 0.52 x 0.42 m ölçülerinde ve 0.40 m derinliğinde, batı duvarındaki niş ise sekiden 0.12 m yükseklikte 0.57 x 0.53 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindedir. Mezarın dört duvarını dolaşan sekiler ortalama 0.50 m genişliğinde ve 0.25 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.82 m yüksekliktedir ve üst örtü tonoz formdadır. Yan duvarlar 0.80 m kadar işlenmiş buradan itibaren tonoz tavan başlar.

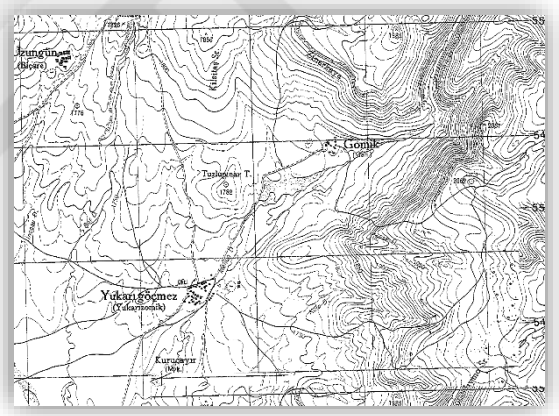
Kaynaklar: Bilgiç-Öğün 1974, 33. ; Öğün 1978a, 658, Çiz.6, Res. 15 ; a.y., 1978b, 61; Hulsteyn 1992, 60 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 54, Lev. No: 30c.

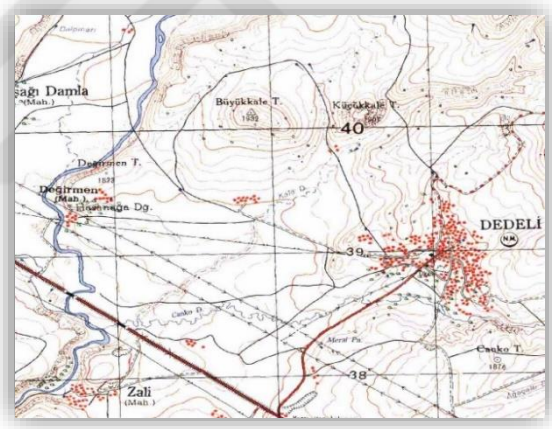
Benzerleri	Dedeli KM1, KM2, KM3, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM2, KM3, Zali,
Buluntu /Tarihleme	Mezardan elde edilen buluntular Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

Yukarı Göçmez KM2	**Resim: / Çizim**		**Katalog No:7**
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Yukarı Göçmez köyünün ortalama 500 m kuzeydoğusunda kale ve nekropol yer alır. Nekropol kalenin güney-güneybatı eteklerine yayılmıştır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	?
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	?
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	?
Cephe:	Yok	**Tekne:**	**?**
Giriş:	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	**?**
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü:	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: İlk mezara benzemektedir. Dromoslu bir yer altı kaya mezarıdır. Toprak altında kalan mezar ölçülebildiği kadarıyla 2.00 x 1.20 m ölçülerinde ve dikdörtgen planlıdır. **Kaynaklar:** Hulsteyn 1992, 62.; Derin 1993, Kat. No. 55			
Benzerleri	Dedeli KM1, KM2, KM3, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1, KM3, Zali,		
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.		
			

Yukarı Göçmez KM3	**Resim: / Çizim**		**Katalog No:8**
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Yukarı Göçmez köyünün ortalama 500 m kuzeydoğusunda kale ve nekropol yer alır. Nekropol kalenin güney-güneybatı eteklerine yayılmıştır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	?
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	?
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	?
Cephe:	Yok	**Tekne:**	**?**
Giriş:	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	**?**
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü:	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Boyut olarak daha küçük olan mezar I ve II nolu mezarlara benzemektedir. Dromoslu bir yer altı kaya mezarıdır. **Kaynaklar:** Hulsteyn 1992, 62.; Derin 1993, Kat. No. 55			
Benzerleri	Dedeli KM1, KM2, KM3, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1, KM2, Zali,		
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.		
			

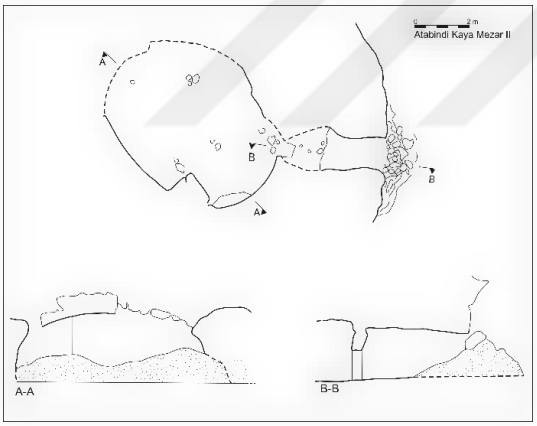
Zali	**Resim: / Çizim**		**Katalog No:9**
Konum/Koordinat:	Ağrı ili, Patnos İlçesi Dedeli Beldesinin Zali Mevkiinde bulunan höyüğün 300m güneyinde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	?
Konum ve Özelliği:	Yer altı	**Seki:**	?
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	?
Cephe:	Yok	**Tekne:**	**?**
Giriş:	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	**?**
Kapı Açıklığı:	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon?
Üst Örtü:	?	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Yukarıdan girilen kolay ulaşımlı yer altı kaya mezarıdır. Dromoslu oda mezar türündedir. Tarla olarak kullanılan nekropol alanında yer alan mezarların üstü kapatıldığından plan ve ölçü alınamamıştır. Dedeli mezarlarına benzemektedir. **Kaynaklar:** Nekropol ve mezarlar ile ilgili bilgiler Veli Sevin'e ait özel notlardan derlenmiştir. Derin 1993, Kat. No. 61.			
Benzerleri	Dedeli KM1, KM2, KM3, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1, KM2, KM3,		
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.		
			

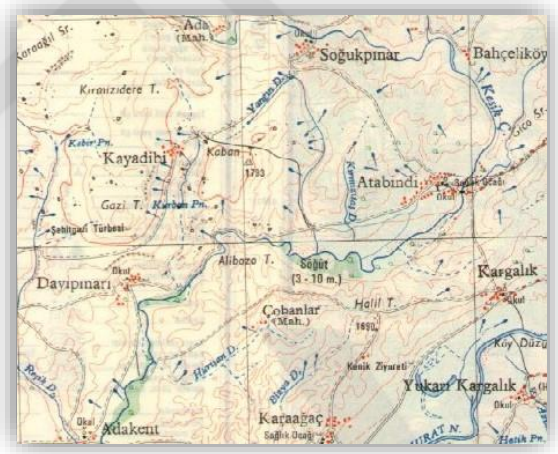
Atabindi KM2	**Resim: 4 / Çizim 5**		**Katalog No: 10**
Konum/Koordinat:	Ağrı ili Tutak İlçesi Atabindi Köyü'nün 5 km kuzeydoğusundaki geniş bir kayalık üzerinde yer alır.		
Mezar Türü:	Oda Mezar	**Niş:**	?
Konum ve Özelliği:	Yer üstü	**Seki:**	?
Erişim:	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı/Kline:**	?
Cephe:	Yok	**Tekne:**	1
Giriş:	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	?
Kapı Açıklığı:	Kemerli Giriş	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü:	Düz	**Gömü Şekli**	?

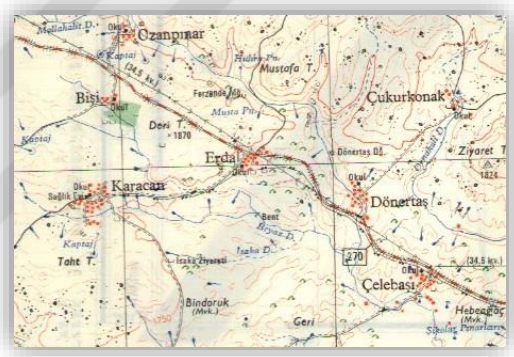
Tanım: Yukarıdan girilen kolay ulaşımlı yer altı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar oda mezar türündedir. Dromoslu mezara yukarıdan basamak yardımı ile inilmektedir. Ovale yakın dikdörtgen planlı mezar odasında mimari eleman olarak bir oygu tekne bulunmaktadır. Mezar üst örtüsü düz formdadır.

Kaynaklar: Başgelen 1986, 30, Res. 16-18; Derin 1993, Kat. No: 62, Lev. 31b.; Çevik 2000, 116 v.d., Lev. 25.

Benzerleri	Dedeli KM1, KM2,
Buluntu /Tarihleme	Kayalık alanda iki adet kaya mezarı ile birlikte sunu çanakları, kaya olukları ve kaya işaretleri bulunur. Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

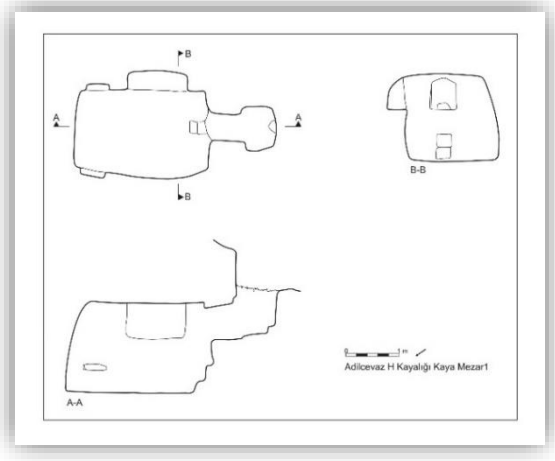
<table>
<tr><td colspan="2">Erdal-Hive</td><td colspan="2">Resim: / Çizim</td><td>Katalog No:11</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="4">Ağrı ili, Tutak İlçesi Erdal (Hive) köyü yakınında kayalık alanda yer alır.</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Oda Mezar</td><td>Niş</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer altı</td><td>Seki</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Kolay Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Yok</td><td>Tekne:</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Dromos (Kuyu)</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td>-/ - /-</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>Düz</td><td>Gömü Türü</td><td>?</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>Düz</td><td>Gömü Şekli</td><td>?</td></tr>
<tr><td colspan="5">Tanım: Yukarıdan girilen kolay ulaşımlı yer altı kaya mezarıdır. Dromoslu oda mezar türündedir. İçi toprak ile dolu olan mezarın ölçüleri alınamamıştır. Dedeli mezarlarına benzemektedir.
Kaynaklar Başgelen 1986, 28; Derin 1993, Kat. No: 63</td></tr>
<tr><td>Benzerleri</td><td colspan="4">Dedeli, Zali</td></tr>
<tr><td>Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="4">Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">
</td></tr>
</table>

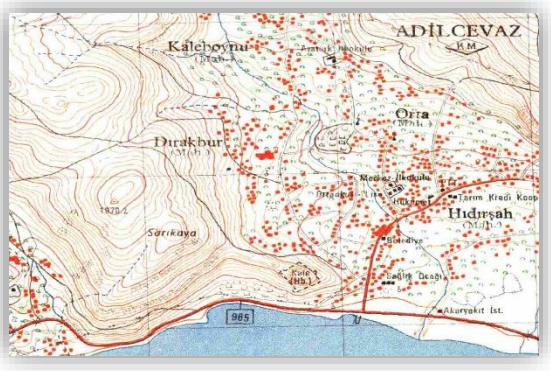
Adilcevaz KM1	**Resim:5 / Çizim 6**		**Katalog No:12**
Konum/Koordinat	Bitlis ili, Adilcevaz İlçesi Durakbur Mahallesinin doğusundaki nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon-Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yer altına yapılmış mezar kuzey güney yönlü ve dromosludur. Dromosa ana kayaya oyulmuş 0.18 x 0.12 m ölçülerinde ve 0.12 m yüksekliğinde basamaklarla inilir. Taş ve toprak dolgulu dromos içinde 0.52 x 0.63 ölçülerinde ve 0.60 m kalınlığında kapak taşı bulunur. Dikdörtgen planlı dromos 0.72-83 x 0.60-63 m ölçülerinde ve 0.65-1.70 m derinliğindedir. Dromostan mezar odasına ortalama 0,55-65 x 0,70 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Girişin üstü 0.10 m genişliğinde ve 0.04 m derinliğinde bir çerçeve ile kuşatılmıştır. Girişten 0.98 m aşağıda olan mezar odasına 0.20-25- x 0.15 m ölçülerinde ve 0.20-25 m yüksekliğinde kayaya oyulmuş iki basamakla inilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 2.38-55 x 1.42-50 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir niş ve tabla işlevi gören iki oyuk mevcuttur. Doğu duvardaki niş, yerden 1.00 m yükseklikte 1.15 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.37 m derinliğindedir. Nişin üst kısmı mezar odasına kadar uzanır. Doğu ve batı duvarında ahşap bir tablanın yerleştirildiği daha küçük boyutlu oyuklar ise yerden 0.40 m yükseklikte ve ortalama 0.45 x 0.12 m ölçülerinde ve 0.12 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.68 m yüksekliktedir ve üst örtü düz formdadır.

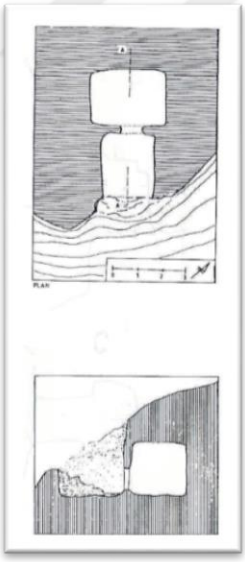
Kaynaklar: Bilgiç-Öğün 1974, 32 v.d.d.; Öğün-Bilgiç 1973, 12 v.d. ; Öğün 1974, 445 ; a.y., 1978a, 660 v.d. Çiz.7, Res.. 11-14.; a.y., 1978b, 62.; Hulsteyn 1992, 45 v.d.d. ; Derin 1993, Kat. No. 51.

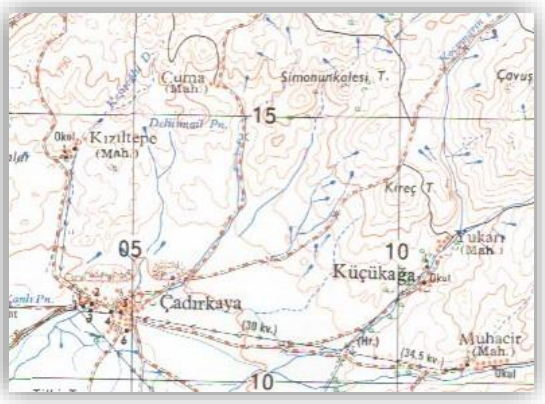
Benzerleri	Dedeli KM1, KM3, Yukarı Göçmez KM1, KM2, KM3, Zali,
Buluntu /Tarihleme	Çok sayıda iskelet, demir, bronz, altın, gümüş metal eşyalar, urne ve çeşitli pişmiş toprak kap, ahşap mobilya ve yarı değerli taşlardan bocuklar bulunmuştur. Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

Pekeriç KM2	**Resim: / Çizim 7a**		**Katalog No:13**
Konum/Koordinat	Erzincan İli Çayırlı İlçesi, Çadırkaya Beldesi'nde yüksek kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Kayalık alanda biri çok odalı diğer ikisi tek odalı üç adet kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Yukarıdan girilen kolay ulaşımlı yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen bir plana sahiptir. Dromostan mezar odasına küçük bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten aşağıda olan mezar odası yatay dikdörtgen planlıdır. Mezar odasında mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar üst örtüsü düz formdadır. **Kaynaklar:** Derin 1993, Kat. No. 59; Çevik 2000, Lev. 65a-c.; Ceylan 2005. 23 ; a.y., "1998 Erzincan Yüzey Araştırması", *AST* XVII/2, Ankara, 2000, 23.; a.y, 2008, 55 v.d.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Mezarın yer aldığı Pekeriç Kalesi sur temel yatakları, basamaklı tüneller ve kaya işaretleri ile Uratu dönemine tarihlendirilmektedir. Mezarlar da mimari açıdan Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

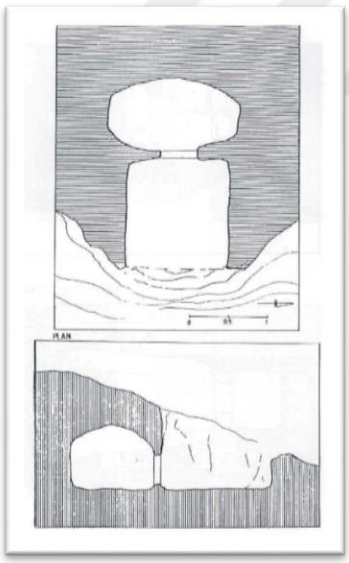

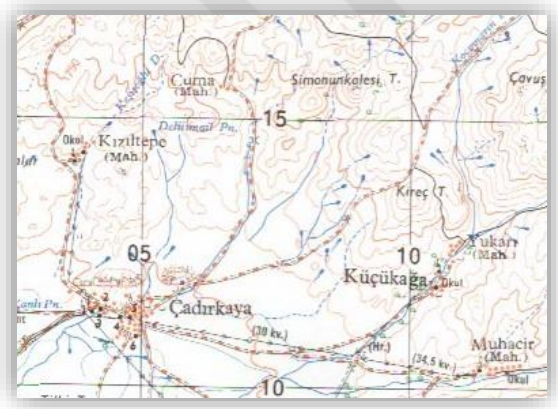
Pekeriç KM3	**Resim: / Çizim 7b**		**Katalog No:14**
Konum/Koordinat	Erzincan İli Çayırlı İlçesi, Çadırkaya Beldesi'nde yüksek kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Kayalık alanda biri çok odalı diğer ikisi tek odalı üç adet kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz?	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan girilen kolay ulaşımlı yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen bir plana sahiptir. Dromostan mezar odasına küçük bir kapa açıklığı ile girilir. Girişten aşağıda olan mezar odası ovale yakın yatay dikdörtgen planlıdır. Mezar odasında mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar üst örtüsü tonoz formdadır.

Kaynaklar: Derin 1993, Kat. No. 59; Çevik 2000, Lev. 65a-c.; Ceylan 2005. 23 ; a.y., "1998 Erzincan Yüzey Araştırması", *AST* XVII/2, Ankara, 2000, 23.; a.y, 2008, 55 v.d.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarın yer aldığı Pekeriç Kalesi sur temel yatakları, basamaklı tüneller ve kaya işaretleri ile Uratu dönemine tarihlendirilmektedir. Mezarlar da mimari açıdan Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

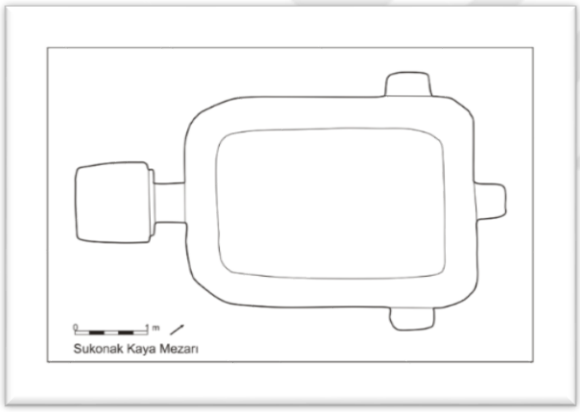

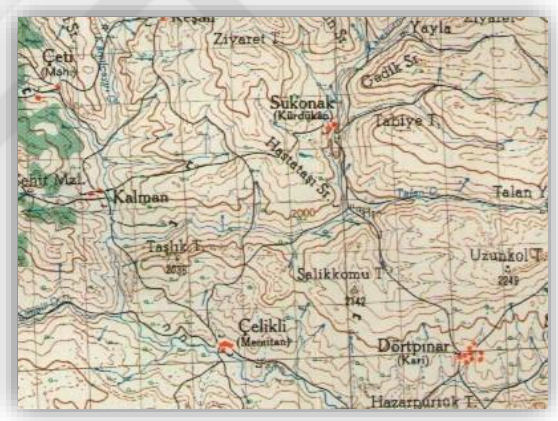
Sukonak	**Resim: 6 / Çizim 8**		**Katalog No:15**
Konum/Koordinat	Erzurum İli Karayazı İlçesi Sukonak Köyü yakınlarında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak Dromoslu mezar güney kuzey yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. Kare planlı dromos 1.00 x 1.05 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,50 m genişliğinde ve 0.40 m kalınlığında kapı açıklığı ile girilir. Mezar, dikdörtgen planlı 4.00 x 2.90 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak üç niş ve dört duvarı dolaşan sekiler mevcuttur. Mezar ortasında 0.40 m genişliğinde dört duvarı dolaşan sekiler oluşturulmuştur.

Kaynaklar Başgelen 1986, 26 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 56.

Benzerleri	Dedeli KM1, KM2, Adilcevaz KM1, Yukarı Göçmez KM1
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

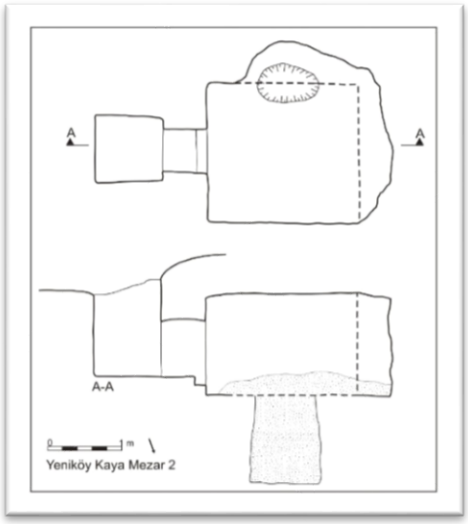

Yeniköy KM2	**Resim: 7, 8 / Çizim 9**		**Katalog No:16**
Konum/Koordinat	Muş ili Malazgirt İlçesi Yeniköy Köyünün kuzeyinde Yeniköy Kalesinin yaklaşık 100 m güneyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kare plana sahip dromos 0.85 x 0.90 m. ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.75 x 0.60 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten aşağıda olan mezara iki basamakla inilmektedir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.10 x 1.85 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Yoğun tahribatın yaşandığı mezar kuzey bölümünde 0.50 x 0.80 m. genişliğinde ve 1.20 m mevcut derinliğinde kaçak kazı çukuru bulunmaktadır. Yan duvarlarda tahrip edilmiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Biber-Çavuşoğlu, 2013, 311 v.d

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM1-KM12
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Altıntepe KM1	**Resim: / Çizim 10**		**Katalog No:17**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Altıntepe Mahallesinde Tuşpa kayalıklarının yaklaşık 2 km kuzeyinde geniş bir nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	7
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Kemerli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Hoker

Tanım Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu batı, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Mezara doğrudan kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 3.80 x 2.80 m. ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 4 seki ve 7 niş bulunmaktadır. Duvarlar boyunca uzanan duvar önü sekileri 0.32 m genişlik ve 0.20 yüksekliğindedir. Kuzey ve batı duvarda tabandan 0.85 m yüksekte bulunan kemerli nişler 0.55 x 0.56 x 0.60 m ölçülerindedir. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Sevin ve bşk. 2000, 423 v.d. Res. 3 ; Sevin 2012a, 113 v.d.

Benzerleri	Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Hoker tarzda bir gömüye rastlanılmıştır. Parlak kırmızı astarlı Urartu seramikleri ele geçmiştir, Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

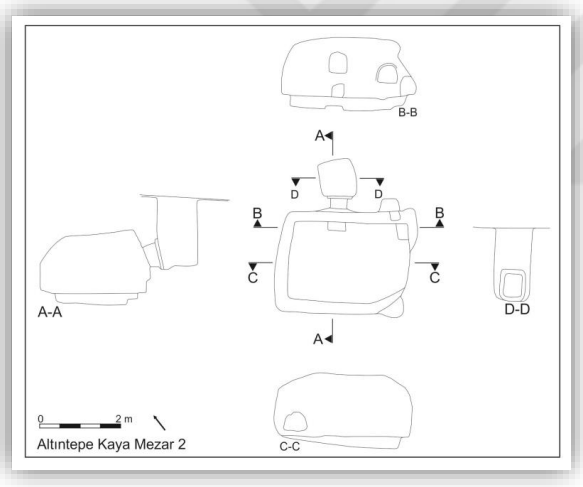

Altıntepe KM2	**Resim: / Çizim 11**		**Katalog No:18**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Altıntepe Mahallesinde Tuşpa kayalıklarının yaklaşık 2 km kuzeyinde geniş bir nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir.. Girişten aşağıda olan mezar dikdörtgen planlıdır. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman iki niş ile üç seki bulunmaktadır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

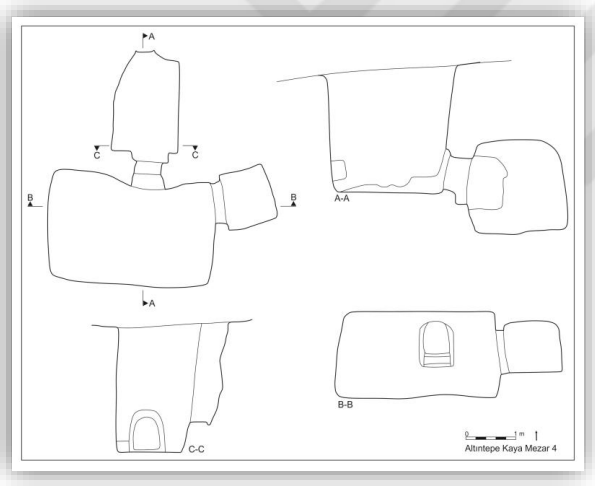
Kaynaklar: Sevin ve bşk. 2000 423 v.d., Çiz 2. ; Sevin 2012a, 114 Res. 107.

Benzerleri	Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

Altıntepe 4	**Resim: / Çizim 12**		**Katalog No:19**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Altıntepe Mahallesinde Tuşpa kayalıklarının yaklaşık 2 km kuzeyinde geniş bir nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1?
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Mezara doğrudan kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten aşağıda olan mezar oval planlıdır. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar**: Sevin ve bşk. 2000 423 v.d., Çiz 3.; Sevin 2012a, 111 v.d.d., Res. 108.			
Benzerleri	Kalecik Nekropolü		
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.		

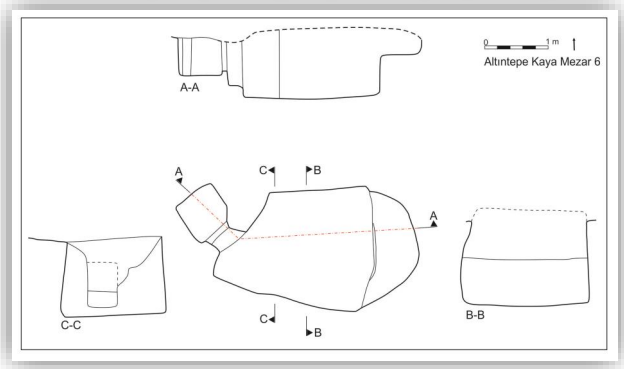

Altıntepe 6	**Resim: / Çizim 13**		**Katalog No:20**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Altıntepe Mahallesinde Tuşpa kayalıklarının yaklaşık 2 km kuzeyinde geniş bir nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1?
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir.. Mezara doğrudan kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 2.50 x 4.50 m. ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 2 seki 1 ölü yatağı bulunmaktadır. Karşı duvarda yer alan ölü yatağı ölü yatağı ortalama yüksekliği 0.80 m derinliği 0.40 ile 1.20 m arasında genişliği ise 2.40 ile 2.70 m arasında değişmektedir. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Sevin ve bşk. 2000, 423 v.d.d., Çiz 4. ; Sevin 2012a, 111 v.d.d., Res. 109.

Benzerleri	Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

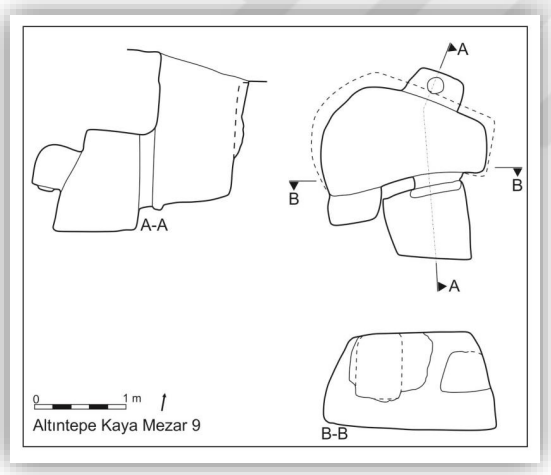

Altıntepe 9	**Resim: / Çizim 14**		**Katalog No:21**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Altıntepe Mahallesinde Tuşpa kayalıklarının yaklaşık 2 km kuzeyinde geniş bir nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir.. Mezara doğrudan kemerli bir kapı açıklığı ile girilir.. Girişten aşağıda olan mezar oval planlı ve 1.40 x 1.50 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir niş bulunmaktadır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Sevin ve bşk. 2000, 421 v.d.d. ; Sevin 2012a, 111 v.d.d., Res. 110.

Benzerleri	Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

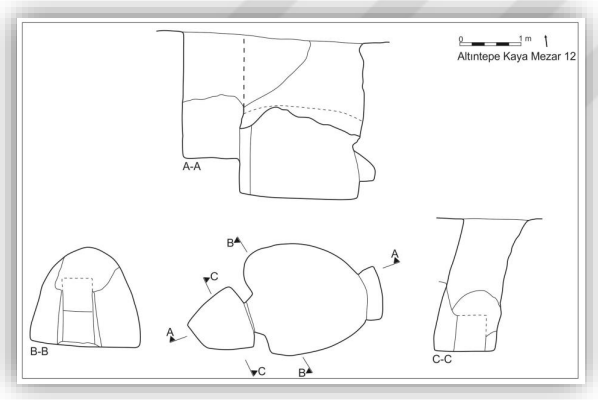

Altıntepe 12	**Resim: / Çizim 15**		**Katalog No:22**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Altıntepe Mahallesinde Tuşpa kayalıklarının yaklaşık 2 km kuzeyinde geniş bir nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1?
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Mezara doğrudan kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten aşağıda olan mezar kare planlı ve 2.20 x 2.20 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman bir niş? bulunmaktadır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Sevin ve bşk. 2000, 421 v.d.d., Çiz 5. ; Sevin 2012a, 111 v.d.d., Res. 111.

Benzerleri	Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

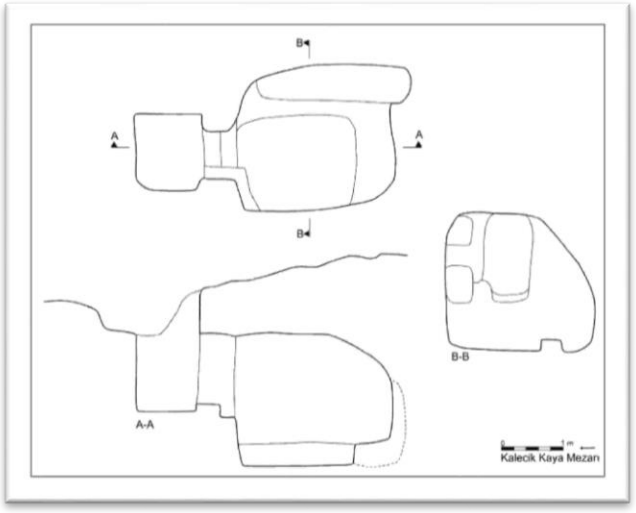

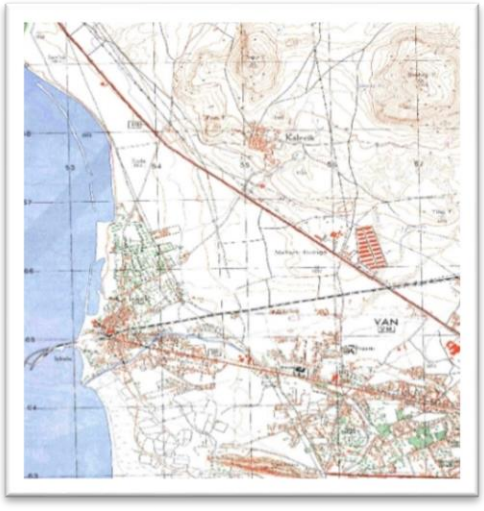
Kalecik	**Resim: 9 / Çizim 16**		**Katalog No:23**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünde Kalecik kalesinin 500 m kuzeydoğusunda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	1
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos kareye yakın planlı, 1.30 m derinliğinde ve 1.10 x 1.25 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına doğrudan 1.10 x 0.60 m ölçülerinde ve dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten aşağıda olan mezara iki basamak yardımıyla inilir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.50 x 2.25 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki niş, iki seki ve bir adet oygu tekne bulunmaktadır. Kuzey duvarında kapı açıklığının hemen sağında üs üste duran fazla derin olmayan ve oldukça tahrip olmuş iki adet niş bulunmaktadır. Güney ve doğu duvarı boyunca uzanan sekiler 0.70-75 genişliğinde ve 0.35 m yüksekliğindedirler. Doğuda yer alan seki içinde bulunan oygu tekne 2.40 x 0.50 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.10 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Sevin 1986, 336-339 Lev. 8, 9; Derin 1993, Kat. No. 57.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

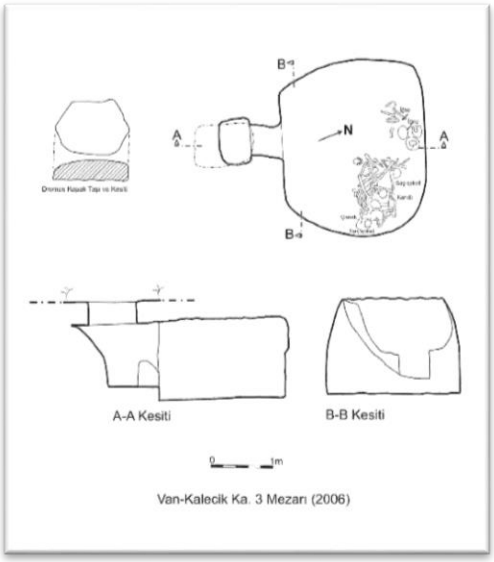

Kalecik ka3	**Resim: / Çizim 17**		**Katalog No:24**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlı, 1.70 m derinliğinde ve 0.90 x 0.65 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına doğrudan 1.30 x 0.50 m ölçülerinde ve 0.50 m derinliğinde dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.26 m aşağıda olan mezara bir basamakla inilir. Mezar oval planlı ve 1.70 x 1.30-2.80 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda Definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 37; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 4; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarda dağınık ve parçalanmış halde 8 kafatası ile iskelet parçaları ele geçmiştir. Bir kafatasının yanında bir bronz bir diğerinin hemen altında bir gümüş saç spirali ile iki bronz iğne tespit edilmiştir. İn situ durumda bir kandil ele geçmüştür. Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

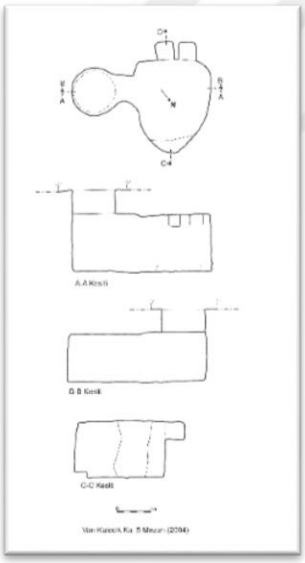

Kalecik ka5	**Resim: / Çizim 18**		**Katalog No:25**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	1
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos 1.00 çapında ve oval planlıdır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.00 x 2.30 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda Definle ilgili mimari eleman olarak 2 niş 1 seki bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.20 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezardan yanmış kemik parçaları tespit edilmiştir. Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

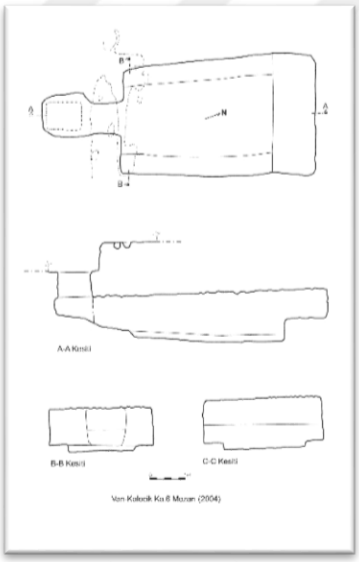

Kalecik ka6	**Resim: / Çizim: 19**		**Katalog No:26**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlı, 1.00 m derinliğinde ve 0.65 x 0.80 m ölçülerindedir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.40-70 x 4.30-50 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda Definle ilgili mimari eleman olarak 2 seki 1 ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatağı ortalama yüksekliği 0.80 m derinliği 0.40 ile 1.20 m arasında genişliği ise 2.40 ile 2.70 m arasında değişen seki-niş (ölü yatağı) olarak adlandırılmışlardır. Mezar odası yerden itibaren 1.10 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 5. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

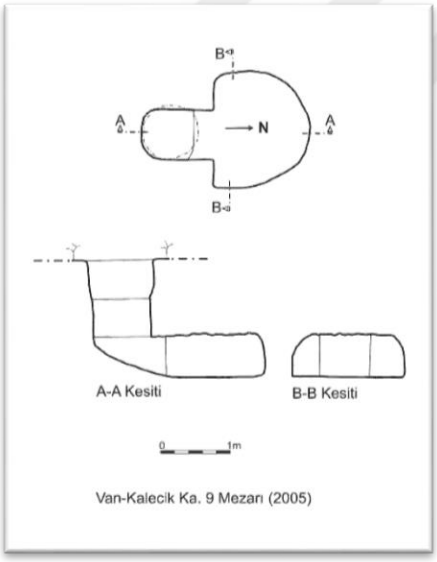

Kalecik ka9	**Resim: / Çizim: 20**		**Katalog No:27**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlı, 1.10 m derinliğinde ve 0.75 x 0.80 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda Definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 0.60 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 6. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Van-Kalecik Ka. 9 Mezarı (2005)

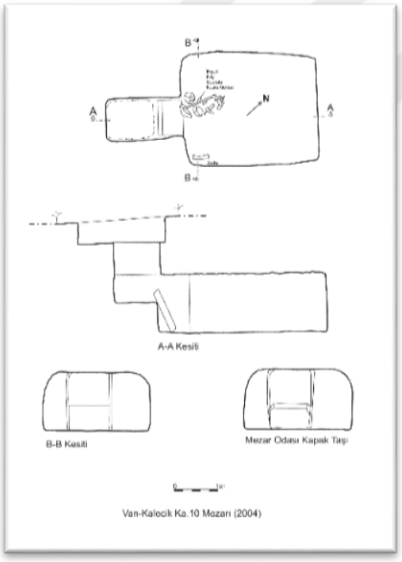

Kalecik ka10	**Resim: / Çizim: 21**		**Katalog No:28**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlı ve 0.72 x 0.90 m ölçülerindedir. Mezar dikdörtgen planlı ve 1.90 x 2.60 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır Mezar odası yerden itibaren 1.10 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 7. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

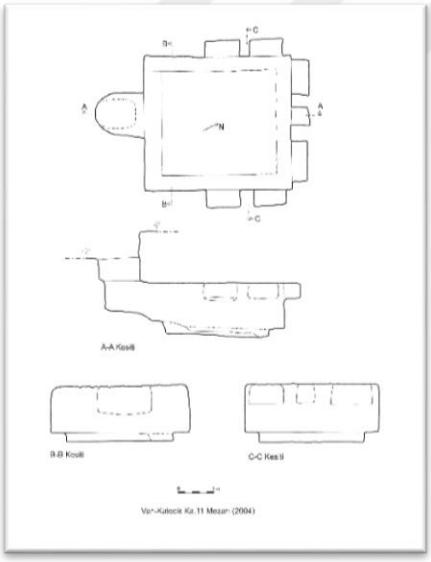

Kalecik ka11	**Resim: / Çizim: 22**		**Katalog No:29**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	7
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlı ve 0.70 x 0.95 m ölçülerindedir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.80 x 3.40 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 4 seki ve 7 niş bulunmaktadır. Duvarlar boyunca uzanan dört seki ortalama 0.35 m yüksekliğinde ve 0.40 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.35 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

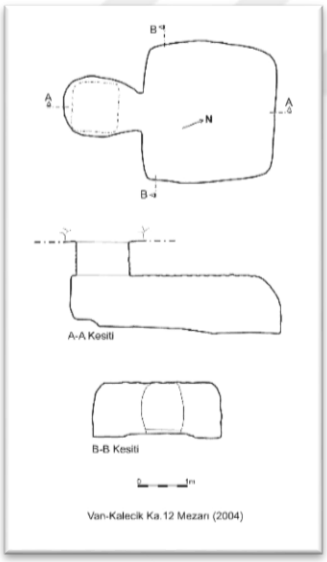

Kalecik ka12	**Resim: / Çizim: 23**		**Katalog No:30**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos oval planlı 1.40 m derinliğinde ve 0.75 x 0.80 m ölçülerindedir. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.20 x 2.20 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.00 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37.; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 8. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

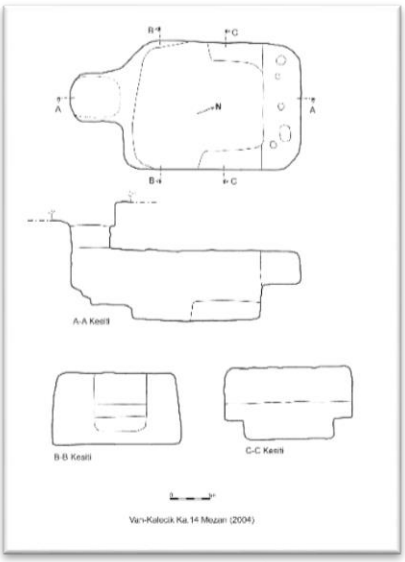

Kalecik ka14	**Resim: / Çizim: 24**		**Katalog No:31**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ 5 /**
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu**,** yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlı, 1.70 m derinliğinde ve 1.00 x 0.90 m ölçülerindedir. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.70 x 3.80 m. ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda Definle ilgili mimari eleman olarak 3 seki 1 ölü yatağı ve 5 çanak bulunmaktadır. Arka duvar hariç diğer duvarlarda duvarlar boyuncauzanmayan yarım sekiler vardır. Ölü yatağı arka duvar boyunca uzanmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37.; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 9. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezardan yanmış kemiklere rastlanılmıştır. Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

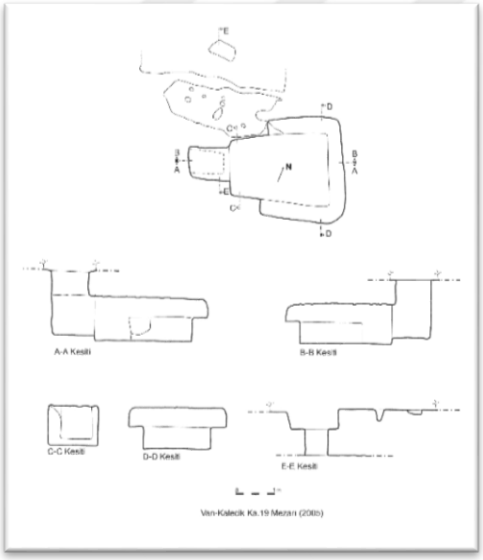

Kalecik ka19	**Resim: / Çizim: 25**		**Katalog No:32**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu, yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos 0.85 x 0.55 m ölçülerinde ve dikdörtgen planlıdır. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.64 x 240 m. ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 3 seki bulunmaktadır. Sekiler ortalama yüksekliği 0.80 m derinliği 0.40 ile 1.20 m arasında genişliğe sahiptir. Mezar odası yerden itibaren 1.00 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37.; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 11. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

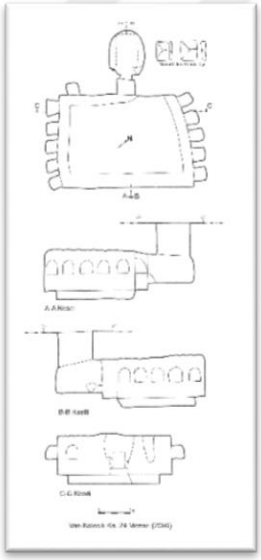

Kalecik ka24	**Resim: / Çizim: 26**		**Katalog No:33**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	11
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	4
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos 0.60 x 1.00 m ölçülerinde ve dikdörtgen planlıdır. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.20-30 x 3.00-40 m. ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 4 seki 11 niş bulunmaktadır. Sekiler ortalama yüksekliği 0.80 m derinliği 0.40 ile 1.20 m arasında genişliğe sahiptir. Mezar odası yerden itibaren 1.55 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 10. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

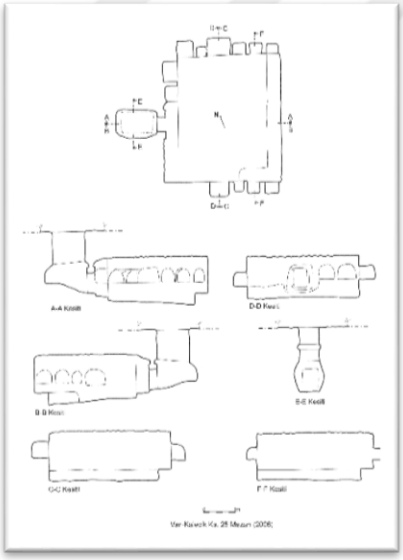

Kalecik ka25	**Resim: / Çizim: 27**		**Katalog No:34**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Kalecik köyünün 1.5 km kuzeydoğusunda Şahbağı ile Sığırlar tepesi arasında düz kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	12
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos dikdörtgen planlıdır Dromostan mezar odasına doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Silmeli kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır.. Dikdörtgen planlı mezar 2.75 x 3.90 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 2 seki ve 12 niş vardır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu-Biber 2007, 36-37. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 189-212. Çiz. 12. ; Çavuşoğlu-Biber 2012, 329-333.

Benzerleri	Altıntepe, Kalecik Nekropolü
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

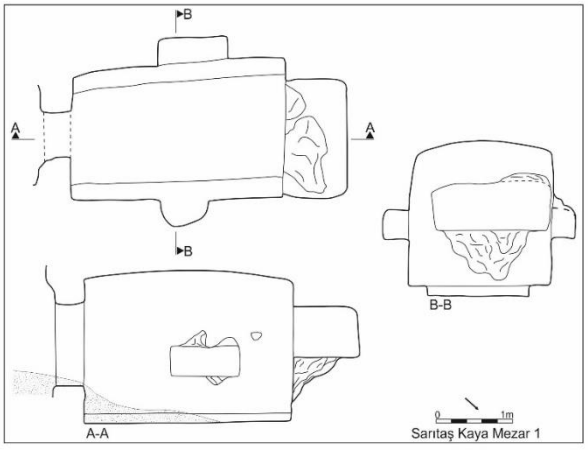

Sarıtaş KM1	**Resim:10,11 / Çizim: 28**		**Katalog No:35**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Kayalığın göle bakan kuzey yamacında ve en doğuda yer alan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Dromos ölçüleri belli olmayan mezara doğrudan 1.10 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.40 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.50 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 2.75 x 1.75-85 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki niş, iki seki ve bir ölü yatağı bulunmaktadır. Güneybatı duvarında yer alan niş zeminden 0.60 m yüksekliğinde 0.40 x 0.60 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindedir. Kuzeydoğu duvarında yer alan niş zeminden 0.60 m yüksekliğinde 0.40 x 0.90 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindedir. Mezarın güneybatı ve kuzeydoğu duvarları boyunca devam eden sekiler zeminden 0.15-20 m yüksekliğinde 0.25 m mevcut genişliğindedir. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarında yer alan duvar içi şeklindeki ölü yatağı zeminden 0.85 m yüksekliğinde 0.60 x 1.55 m mevcut ölçülerinde ve 0.90 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Yeni Tespit

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.

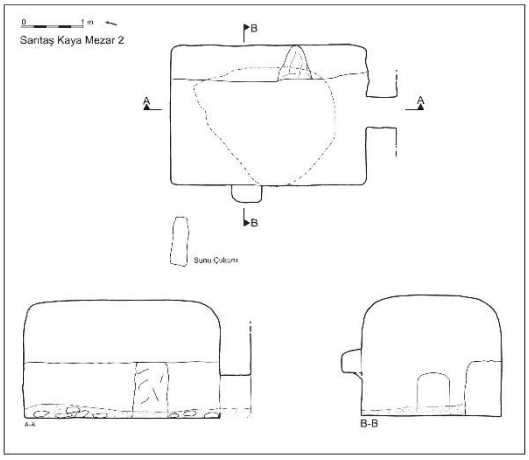

Sarıtaş KM2	**Resim: 12, 13 / Çizim: 29**		**Katalog No:36**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	7
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın yaklaşık 5 m batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Dikdörtgen planlı dromos 1.25 m derinliğinde ve 1.40 x 1.20 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.90 x 0.55 m ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.25 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 3.75-85 x 2.90 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 7 adet niş bulunmaktadır. Hemen her duvarda yer alan küçük boyutlu nişler, 0.15-30 x 0.15-60 ölçülerinde ve yaklaşık 0.20 m derinliğindedirler. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve yanlardan basık düz bir üst örtüye sahiptir.

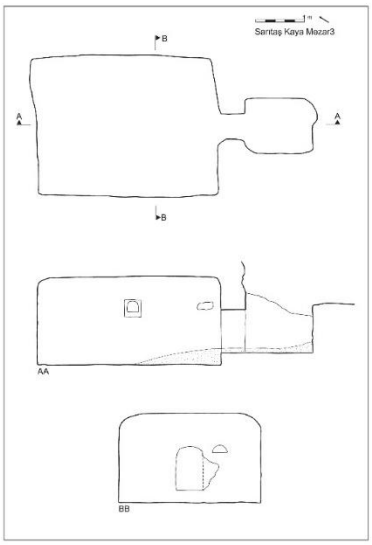
Kaynaklar: Yeni Tespit

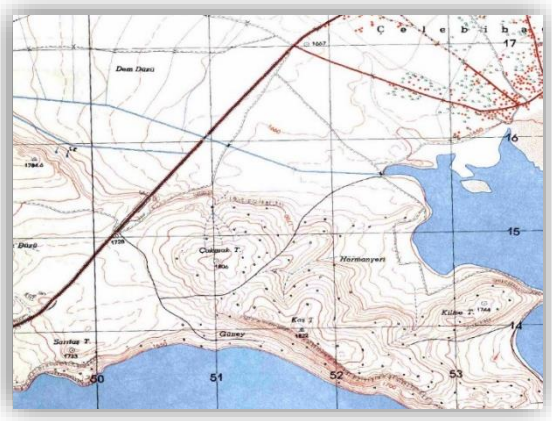
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.

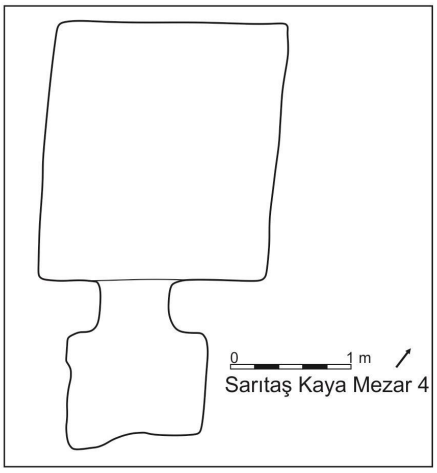

Sarıtaş KM3	**Resim:14, 15 / Çizim: 30**		**Katalog No:37**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: İkinci mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Dikdörtgen planlı dromos dolgu nedeniyle 0.60 m mevcut derinliğinde ve 1.10-20 x 1.10 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.40 m mevcut yüksekliğinde 0.60 m genişlik ve 0.55 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.80 x 2.25 m. ölçülerindedir. Gömü sayısı ve definle ilgili mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.45 m mevcut yükseklikte ve yanlardan basık düz bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar:** Yeni Tespit			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.		

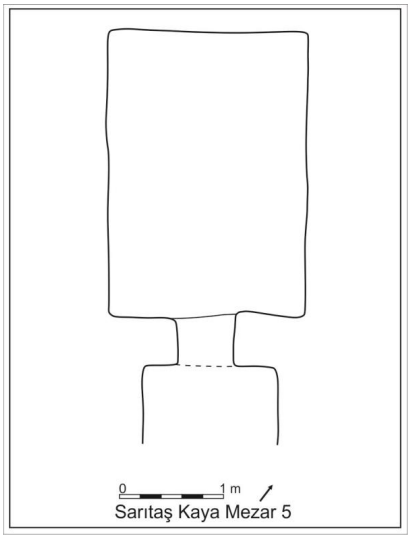

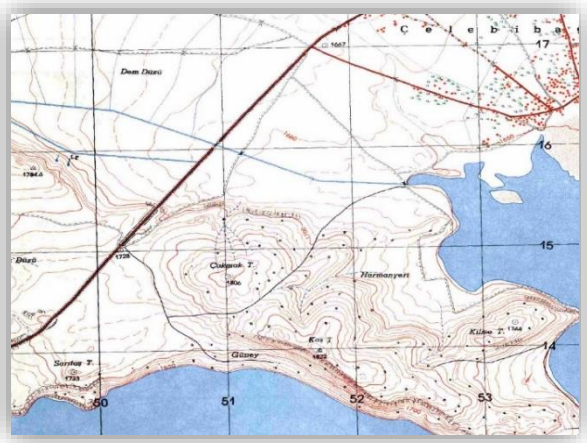
Sarıtaş KM4	**Resim:16, 17 / Çizim: 31**		**Katalog No:38**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Üçüncü mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Dikdörtgen planlı dromos dolgu nedeniyle 0.40m mevcut derinliğinde ve 1.15 x 0.80 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.25 m mevcut yüksekliğinde 0.55 m genişlik ve 0.45 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Ölçülebildiği kadarıyla mezar dikdörtgen planlı ve 2.15 x 1.85-90 m. ölçülerindedir. Gömü sayısı ve definle ilgili mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.40 m mevcut yükseklikte ve yanlardan basık düz bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar:** Yeni Tespit			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.		

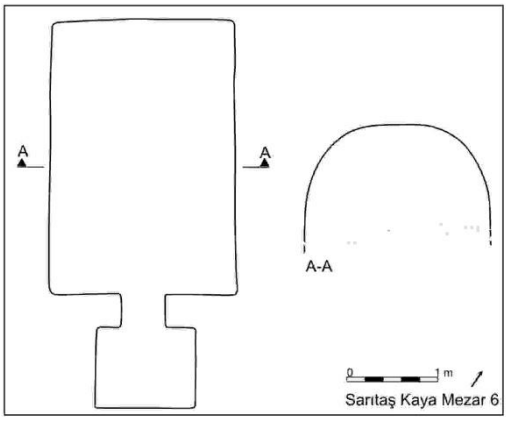

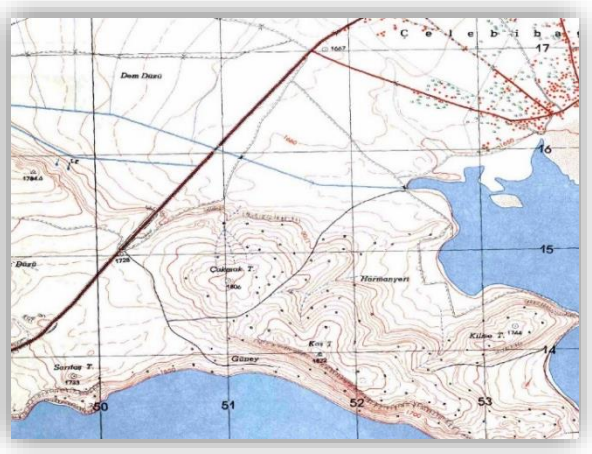
Sarıtaş KM5	**Resim:18, 19 / Çizim: 32**		**Katalog No:39**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Dördüncü mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Dikdörtgen planlı dromos dolgu nedeniyle 0.35 m mevcut derinliğinde ve 1.30 m genişliğindedir. Mezara doğrudan 0.25 m mevcut yüksekliğinde 0.55 m genişlik ve 0.45 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Ölçülebildiği kadarıyla mezar dikdörtgen planlı ve 2.75 x 1.90 m. ölçülerindedir. Gömü sayısı ve definle ilgili mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.55 m mevcut yükseklikte ve yanlardan basık düz bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar:** Yeni Tespit			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.		

Sarıtaş KM6	**Resim: 20, 21 / Çizim: 33**		**Katalog No:40**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım Beşinci mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Dikdörtgen planlı dromos dolgu nedeniyle 0.50-120m mevcut derinliğinde ve 1.25 x 1.00 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.40 m mevcut yüksekliğinde 0.50 m genişlik ve 0.40 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Ölçülebildiği kadarıyla mezar dikdörtgen planlı ve 3.45 x 2.25 m. ölçülerindedir. Gömü sayısı ve definle ilgili mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 2.05 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar** Yeni Tespit			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.		

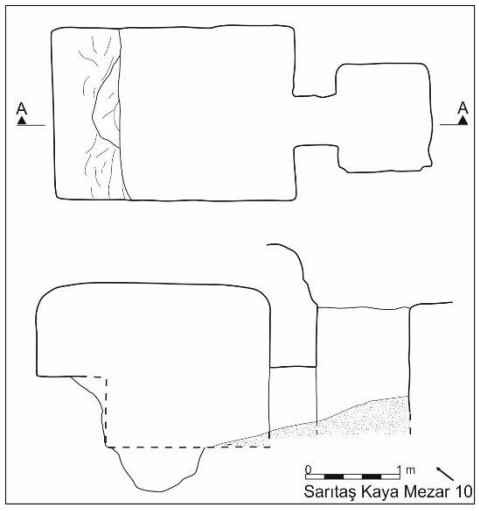

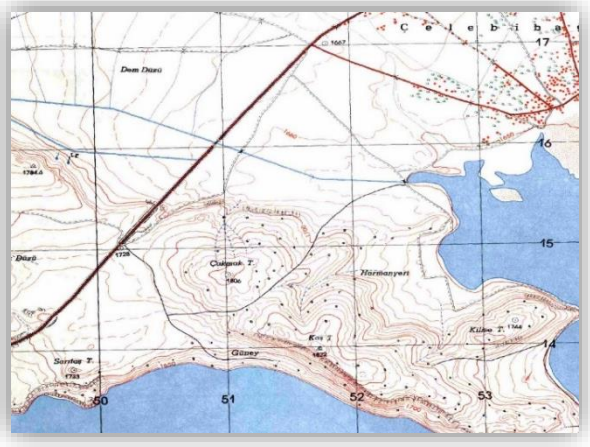
Sarıtaş KM10	**Resim: 22, 23 / Çizim: 37**		**Katalog No:41**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dokuzuncu mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Dikdörtgen planlı dromos dolgu nedeniyle 1.50m mevcut derinliğinde ve 0.90 x 1.10 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.70 x 0.55 m mevcut ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.70 x 1.80 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 adet seki/ölü yatağı bulunmaktadır. Odanın kuzeybatı duvarı boyunca uzanan seki, zeminden 0.75 m yükseklikte ve 1.80 x 0.70 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.75 m yükseklikte ve hafif kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Yeni Tespit

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.

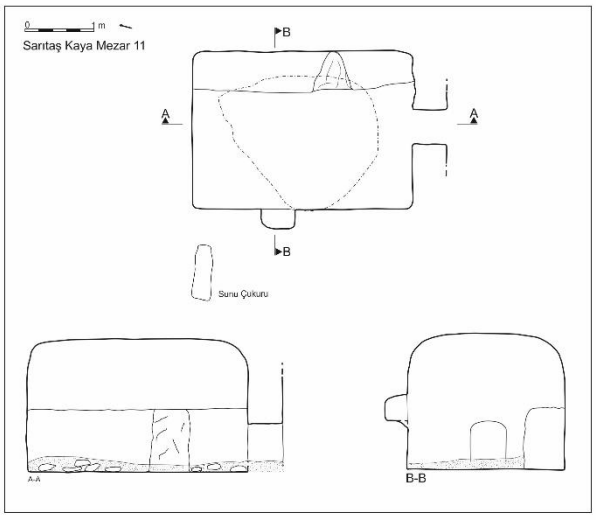

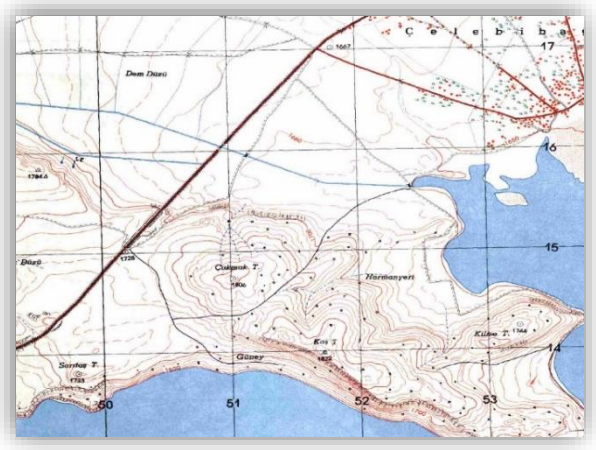
Sarıtaş KM11	**Resim:24, 25 / Çizim: 38**		**Katalog No:42**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Onuncu mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip edilmiş mezarın üst örtüsü yıkılmıştır. Giriş toprak dolgu ile kaplıdır. Dolgu nedeniyle ölçü alınamayan dromos 1.70 m mevcut derinliğindedir. Mezara doğrudan ölçülebildiği kadarıyla 0.55 x 0.50 m mevcut ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.20 x 2.30 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir seki/ölü yatağı ve bir adet niş bulunmaktadır. Odanın kuzeydoğu duvarı boyunca uzanan seki/ölü yatağı, 0.60 m genişliğinde ve zeminden 0.90 m yüksekliğindedir. Güneybatı duvarında yer alan niş ise 0.30 x 0.50 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.95 m yükseklikte ve hafif kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezarın üstünde bir sunu çukuru bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yeni Tespit

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.

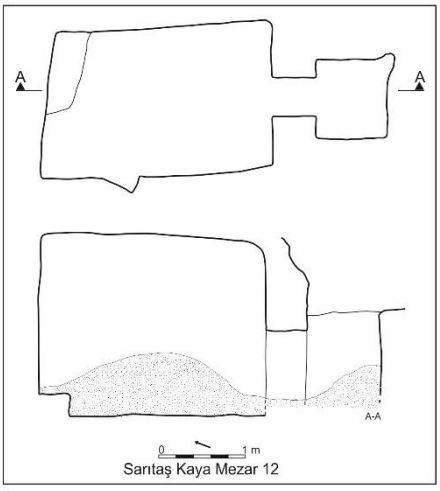

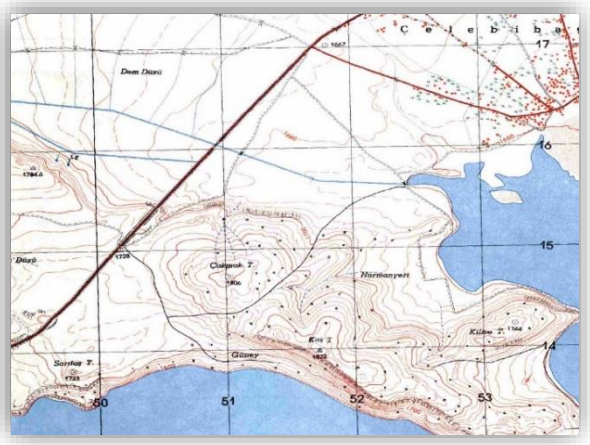
Sarıtaş KM12	**Resim:26, 27 / Çizim: 39**		**Katalog No:43**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	1
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım On birinci mezarın batısında bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Kareye yakın planlı dromos dolgu nedeniyle 0.95 m mevcut derinliğinde ve 0.90 x 0.85-90 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.80 x 0.45 m mevcut ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.65 x 1.70-75 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 adet seki bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarında yer alan seki, 0.90 m mevcut uzunluğunda, 0.35 m genişliğinde ve zeminden 0.25 m yüksekliğindedir. Kaçak kazıyla tahrip edilen seki kuzeybatı duvarı boyunca devam ediyor olmalıdır. Mezar odası yerden itibaren 2.10 m yükseklikte ve hafif kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Yeni Tespit

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Nekropolde çok sayıda kaya çanağı ve kaya işareti yer almaktadır. Nekropolde ve kimi mezarlara ait kazı toprağı içinde Orta Demir Çağ ve Bianili seramiğine rastlanılmıştır.

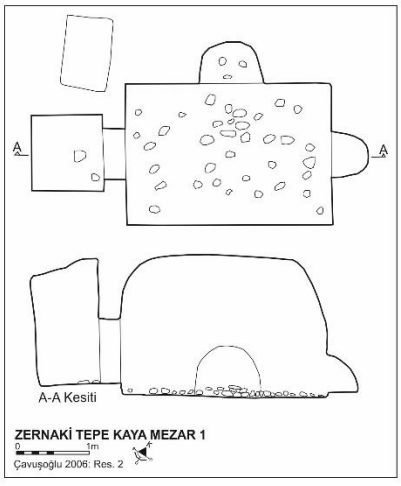

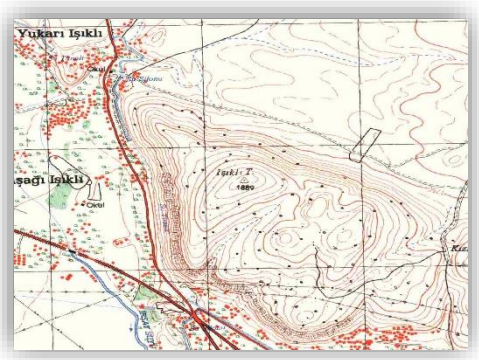
Zernakitepe KM1	**Resim:28,29 / Çizim: 40**		**Katalog No:44**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Aşağı Işıklı köyünün doğusunda Zernaki Tepe kayalığının batı eteklerinde yer alırlar. Alanda kalker kayalıklara açılan aralarında yaklaşık 50 m mesafe bulunan iki kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Mezar Zernaki Tepe kayalığının batısında köy yolunun yaklaşık 100 m doğusunda ve zemin seviyesinden ortalama 15 m yukarıda yer alır. Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güneybatı kuzeydoğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kareye yakın planlı dromos 1.60 m derinliğinde ve 1.10 x 1.00 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.85 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.25-35 m kalınlığında kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.15 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 2.90 x 2.00 m ölçülerindedir. Mezar moloz taş ve toprak tabakası ile doludur. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet kemerli niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzeydoğu duvarında yer alan niş 0.90 x 0.55 m ölçülerinde ve 0.55m derinliğinde, kuzeybatı duvarda yer alan niş ise zeminden 0.10 m yükseklikte, 0.60 x 0.50 ölçülerinde ve 0.50 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.90 m mevcut yükseklikte ve basık kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu 2006, 89 v.d. Res. 2.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar plan anlayışı ve yakın çevredeki "T" nişinden dolayı Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

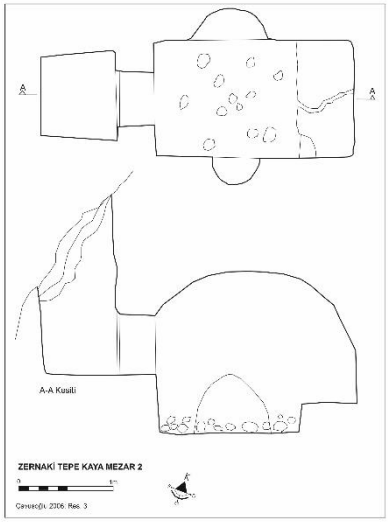

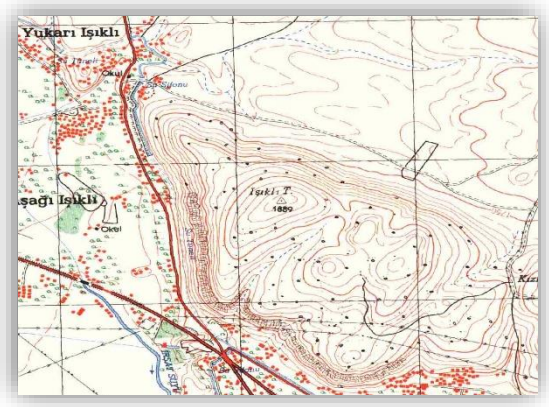
Zernakitepe KM2	**Resim: 30, 31/ Çizim: 41**		**Katalog No:45**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Aşağı Işıklı köyünün doğusunda Zernaki Tepe kayalığının batı eteklerinde yer alırlar. Alanda kalker kayalıklara açılan aralarında yaklaşık 50 m mesafe bulunan iki kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	1
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	?
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım İlk mezarın yaklaşık 50 m kuzeyinde ve zemin seviyesinden ortalama 15 m yukarıda yer alır. Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kareye yakın planlı dromos 0.90-2.00 m derinliğinde ve 0.95 x 0.80 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.70 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.40 m kalınlığında kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.50 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 2.15 x 1.20 m ölçülerindedir. Mezar moloz taş ve toprak tabakası ile doludur. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet kemerli niş ve bir adet seki/ölü yatağı? bulunmaktadır. Kuzey duvarında yer alan niş 0.60 x 0.80 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğinde, güney duvardaki niş ise 0.50 x 0.60 ölçülerinde ve 0.25 m derinliğindedir. Girişin karşısındaki batı duvarda yer alan seki, 1.20 x 0.55 m ölçülerinde ve 0.30 yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu 2006, 90, Res. 3.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Üzerinde sur temel yatakları kaya işaretleri ve basamaklı kaya tünelleri bulunan aynı adı taşıyan kale Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

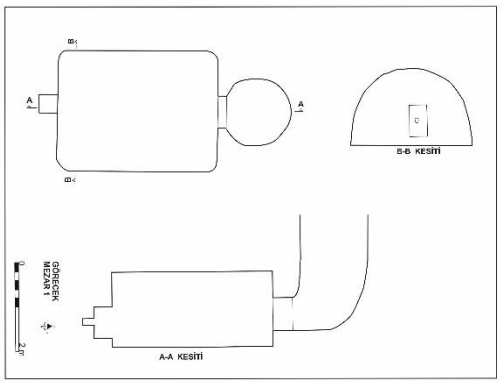

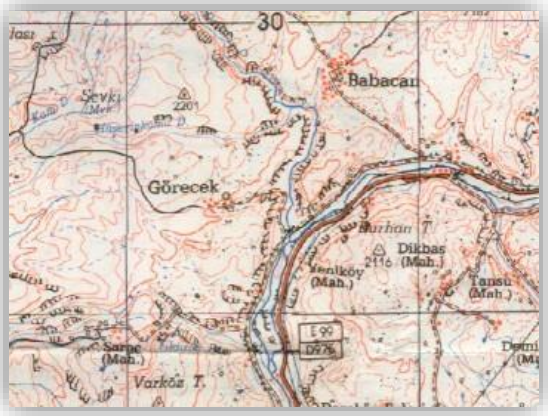
Muzehan (Görecek) KM1	**Resim: 32, 33 / Çizim: 42**		**Katalog No:46**
Konum/Koordinat	Van ili, Muradiye ilçesi, Görecek köyünün kuzeydoğusunda yüksek bir kayalık tepenin güneyinde yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip edilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Ölçülebildiği kadarıyla yaklaşık 2.60 m mevcut ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.70 x 0.75 m mevcut ölçülerinde ve 0.45 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.65 x 2.70 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 2 adet niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki batı duvarında yer alan niş, 0.45 x 0.30 m ölçülerinde ve 0.40 m derinliğinde, güney duvardaki niş ise 0.70 x 0.45 ölçülerinde ve 0.20 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Aynur Özfırat, "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX\2, 2012, 295

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kaya mezarların kuzeyinde oldukça geniş bir alana yayılmış yerleşim bulunmaktadır. Farklı plan ve ölçülerde duvar kalıntılarına rastlanılan yerleşimde ağırlıklı olarak Orta Demir Çağ'a ait seramikler bulunmaktadır. Ayrıca alanda İlk Tunç Çağ ve Erken Demir çağına ait seramiklere de rastlanılmıştır.

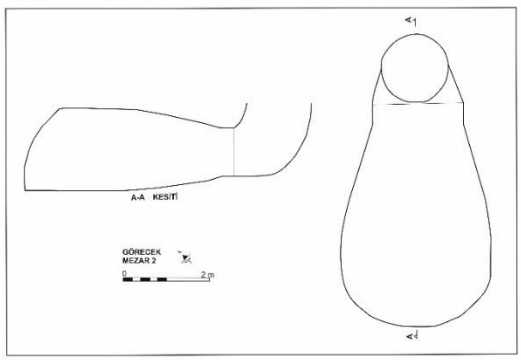

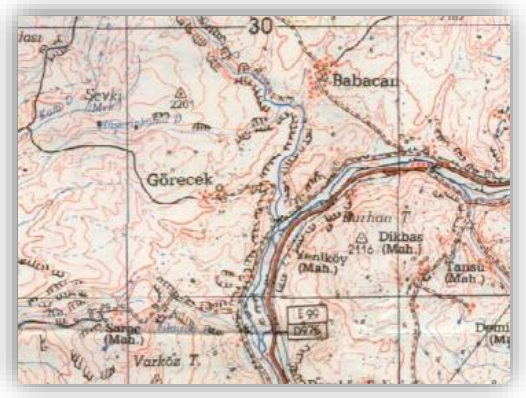
Muzehan (Görecek) KM2	**Resim: 34, 35 / Çizim: 43**		**Katalog No:47**
Konum/Koordinat	Van ili, Muradiye ilçesi, Görecek köyünün kuzeydoğusunda yüksek bir kayalık tepenin güneyinde yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4?
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip edilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Mezar dikdörtgen planlı ve 5.20 x 2.10-3.40 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak muhtemelen dört duvarı dolaşan seki bulunmaktadır. Kuzey, güney ve doğu duvarı önünde kısmen görülebilen seki zeminden 0.25 m yükseklikte ve ortalama 0.30 genişliktedir. Mezar odası yerden itibaren 1.10 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

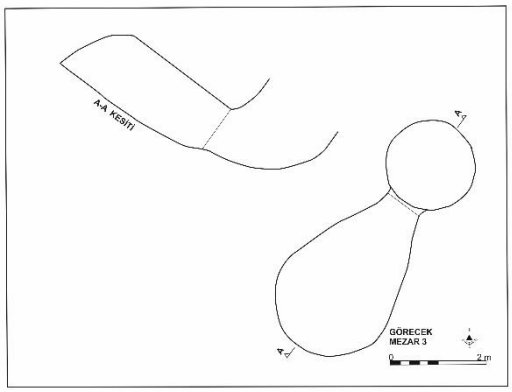
Kaynaklar Aynur Özfırat, "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX\2, 2012, 295

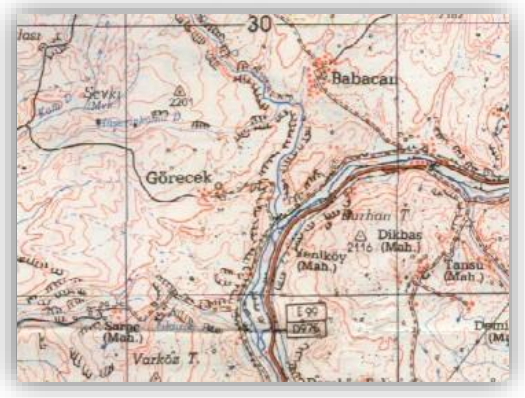
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kaya mezarların kuzeyinde oldukça geniş bir alana yayılmış yerleşim bulunmaktadır. Farklı plan ve ölçülerde duvar kalıntılarına rastlanılan yerleşimde ağırlıklı olarak Orta Demir Çağ'a ait seramikler bulunmaktadır. Ayrıca alanda İlk Tunç Çağ ve Erken Demir çağına ait seramiklere de rastlanılmıştır.

Muzehan (Görecek) KM3	**Resim:36, 37 / Çizim: 44**		**Katalog No:48**
Konum/Koordinat	Van ili, Muradiye ilçesi, Görecek köyünün kuzeydoğusunda yüksek bir kayalık tepenin güneyinde yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip edilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.70 x 1.20-2.50 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman dolgu nedeniyle tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.40 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar** Aynur Özfırat, "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX\2, 2012, 295			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Kaya mezarların kuzeyinde oldukça geniş bir alana yayılmış yerleşim bulunmaktadır. Farklı plan ve ölçülerde duvar kalıntılarına rastlanılan yerleşimde ağırlıklı olarak Orta Demir Çağ'a ait seramikler bulunmaktadır. Ayrıca alanda İlk Tunç Çağ ve Erken Demir çağına ait seramiklere de rastlanılmıştır.		

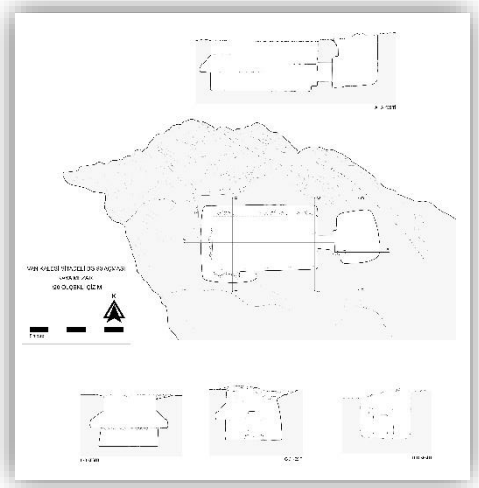

Van Kalesi BG 90	**Resim: 38, 39 / Çizim: 46**		**Katalog No:49**
Konum/Koordinat	Van İli Tuşpa İlçesi, Kale Mahallesinde Van Kalesi kayalığının doğusunda Doğu Hendeği olarak bilinen alanda bulunan Assur yazıtlı nişin yaklaşık olarak 35 metre güneyinde bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz?	**Gömü Şekli**	?

Tanım. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli, bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli olan dromos 2.20- 2.50 derinliğinde, 2.78 x 2.15 m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Dromostan mezar odasına doğrudan 1.08 x 0.76 m ölçülerinde ve 0.70-75 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezar kapısının alt ve üstünde mil yuva ve yatağı bulunmaktadır. Kapının kuzeyinde ve zeminde yer alan mil yatağı 0.72 m uzunluğunda, 0.20 m genişliğinde ve 0.12-12 m derinliğindedir. Kapının alt ve üstünde yer alan mil yuva ve yataklarından anlaşıldığı kadarıyla kapı milinin uzunluğu 174 cm civarında olmalıdır. Girişten aşağıda olan mezara 90 cm uzunluğunda, 30 cm genişliğinde ve 28 cm yüksekliğinde tek basamaklı bir eşik yardımıyla inilir. Mezar dikdörtgen planlı ve 5.80 x 3.15 ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç duvar boyunca uzanan niş (duvar içi sekisi) bulunmaktadır. Güney ve doğu duvarlar boyunca uzanan, kuzey duvarının ise yarısını kapsayan niş kuşağı mezar zemininden 1.00 m yükseklikte ve yaklaşık 50 cm genişliğindedir. Niş kuşağı yaklaşık 40 cm yükseldikten sonra içe doğru 70 cm yüksekliğinde oyularak bir eğimle tavana doğru düzeltilmiş 80 cm'lik bir yüzeye bağlanmaktadır. Düz üst örtüye sahip olduğu düşünülen mezar yerden itibaren 2.65-2.80 m mevcut yüksekliğindedir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Erkan Konyar tarafından gerçekleştirilen 2016 yılı Van Kalesi kazı çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Kale İsmail Ağa
Buluntu /Tarihleme	Erken Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

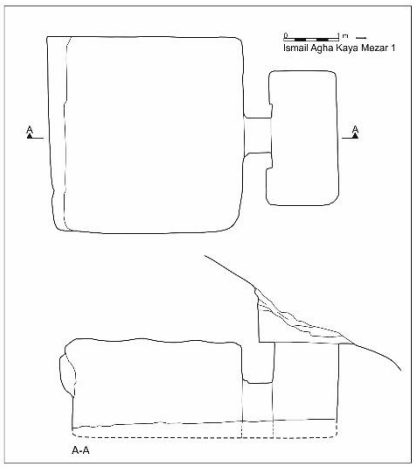

İsmail Ağa KM1	**Resim: / Çizim: 47**		**Katalog No:50**
Konum/Koordinat	İran'da, Batı Azerbaycan Eyaleti, Urmiye şehrinin 23 km batısında Rezaiyeh'de bulunan aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alır. Kale duvarları içinde kayalıklara oyulmuş iki adet kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Dikdörtgen planlı dromos 1.70 m derinliğinde ve 2.45 x 1.25 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 1.00 x 0.60 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.60 x 3.30 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.70 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Kleiss 1976, 28 v.d., Res.. 11. ; Hulsteyn 1992, 115 v.d.d., Res.35a-c

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kale Urartu ile ilişkilendirilmesine rağmen mezarın daha çok yerel etki altında kaldığı ifade edilmektedir. 7. yy ve Orta çağ (Hristiyanlık) dönem seramikleri tespit edilmiştir.

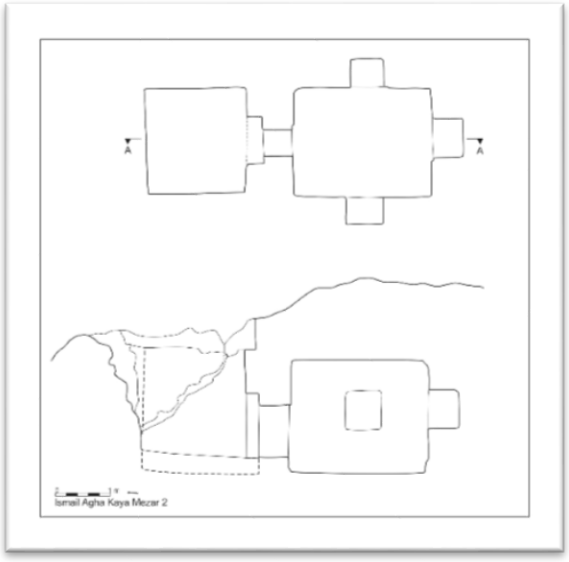

İsmail Ağa KM2	**Resim:40 / Çizim: 48**		**Katalog No:51**
Konum/Koordinat	İran'da, Batı Azerbaycan Eyaleti, Urmiye şehrinin 23 km batısında Rezaiyeh'de bulunan aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alır. Kale duvarları içinde kayalıklara oyulmuş iki adet kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın yaklaşık 90 m kuzeyinde bulunan mezar zemin seviyesinde yer alır. Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar, dromoslu oda mezar türündedir. Kare planlı dromos 2.20-30 m derinliğinde ve 2.00 x 2.00 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 1.00 x 0.50 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.25 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 2.25 x 2.00 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 3 adet dikdörtgen niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güney duvarında yer alan niş, 0.70 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.65 m derinliğinde, doğu ve batı duvarlarda yer alan nişler ise 0.65 x 0.50 ölçülerinde ve 0.70 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.05 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Kleiss 1977, 67 v.d., Fig. 18.; Hulsteyn 1992, 117 v.d., Res.35d-f

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kale Urartu ile ilişkilendirilmesine rağmen mezarın daha çok yerel etki altında kaldığı ifade edilmektedir. 7. yy ve Orta çağ (Hristiyanlık) dönem seramikleri tespit edilmiştir.

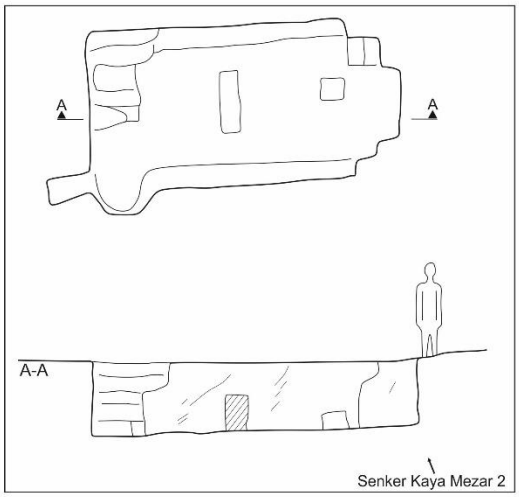

Senger KM2	**Resim: / Çizim: 49**		**Katalog No:52**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Maku'nun 7. Kilometresinde Senger (Eyvan-ı Ferhad) kaya mezarının kuzeyinde, kayalık bir tepede, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Basamaklı	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan basamak aracılığı ile girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli, bir **yer altı** kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar, dromossuz oda mezar türündedir. Mezara doğrudan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilir. Beş basamakla inilen mezar odasının doğu ve batısında basamaklar bulunmaktadır. Ölçüsü bilinmeyen mezar dikdörtgen bir plana sahiptir. Gömü sayısının bilinmediği mezarda plandan anlaşıldığı kadarıyla definle ilgili mimari eleman olarak iki adet kaya bloğu bulunmaktadır. Odanın ortasında duran dikdörtgen ve kare formlu masa benzeri bağımsız kaya blokları yaklaşık 0.50 - 1.00 m arasında değişen yüksekliklere sahiptir. Yüksek olmayan mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Heydari, Yayınlanmamış tez notları, 119, res.26.

Benzerleri	Atabindi KM2
Buluntu /Tarihleme	Plan ve yakınında bulunan Senger çok odalı Urartu kaya mezarından dolayı Urartu'ya ait olduğu düşünülmektedir.

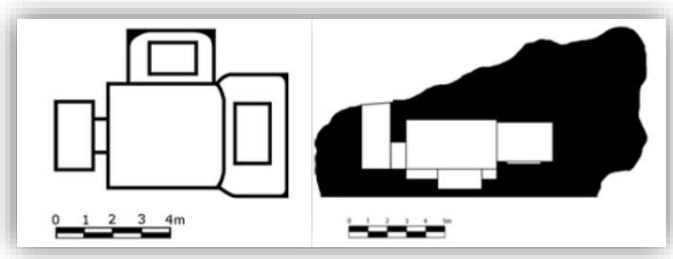

Goyjeh KM2	**Resim:41-43 / Çizim: 50**		**Katalog No:53**
Konum/Koordinat	İran, Doğu Azerbaycan Eyaleti, Marāghéh şehrinin 48 km doğusunda, Marāghéh ve Zihak yolunun 10. kilometresinde Gojar Kale köyü yakınlarındaki aynı adı taşıyan kale kayalıkları üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-2?
Giriş	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli, bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli dromos 2.20 × 1.15 m ölçülerinde ve 2.60 derinliğinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Dromostan mezar odasına doğrudan 1.10 x 1.10 m ölçülerinde kare bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mil ve sürgüsü bulunmamaktadır. Girişten aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 3.80 x 3.40 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 2 büyük niş (hücre) ve oygu tekne bulunmaktadır. Batıda yer alan dikdörtgen hücre 1.60 x1.15 m ölçülerinde ve 0.80 m derinliğe sahiptir. Tabanında bir oygu tekne bulunmaktadır. Kuzeyde yer alan hücre yarım bırakılmıştır. Bu hücre içinde de bir oygu teknenin olduğu düşünülmektedir. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Kleiss 1973, 33 v.d.; Hulsteyn 1992, 131 v.d.d. Res. 42. Naseri ve bşk 2015,152 v.d.d.

Benzerleri	**Van BG 90,**
Buluntu /Tarihleme	Kale ve bulunduğu coğrafyanın Mana ve Urartu ilişkisi üzerinde duruluyor. Mana stiliyle Urartu döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Kalenin Urartu karakteri net değildir. Urartu'yu çağrıştıran basamaklar mevcuttur. Basamakların Akhaimenid olabileceği de ifade edilmektedir.

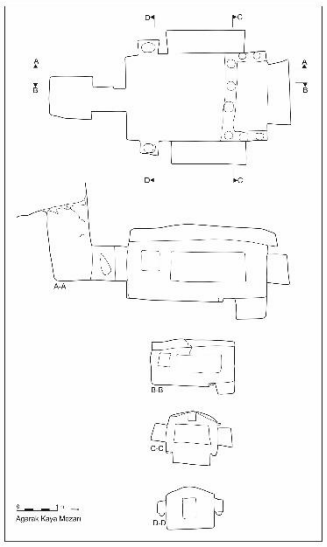

Agarak	**Resim:44, 45 / Çizim: 51**		**Katalog No:54**
Konum/Koordinat	Ermenistan, Agarak kentinde aynı adı taşıyan kayalık bir tepe üzerinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Yok	**Tekne:**	**1**
Giriş	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /10**
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Tonoz (Sivri)	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Yukarıdan inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli, bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kuyu biçimli olan dromos kare bir plana sahiptir. Dromostan mezar odasına doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mil ve sürgüsü bulunmamaktadır. Girişten aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 2.15 x 3.5 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 3 ölü yatağı ya da hücre, 2 niş 1 oygu tekne, 2 seki ve 10 çanak bulunmaktadır. Dikdörtgen, büyük hücre tipinde olan ölü yatakları doğu batı ve kuzey duvarında yer almaktadır. Kuzey duvar önünde etrafı çevrili bir oygu tekne bulunmaktadır. Tekneyi çevreleyen bordür içinde 8 adet urne çanağına yer verilmiştir. Doğu ve batı yan duvarlarda bulunan küçük nişler içinde iki urne çanağı daha bulunmaktadır. Yine doğu ve bat duvarlarda duvar önü sekilerine yer verilmiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve kırma çatılı bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Kalantarjan 2005, 154 v.d.d ; Avetisyan 2008, 39 v.d.d.; Nora Yenghibaryan, "The Urartian Pithos Burial of Agarak", Zeitschrift für Assyriologie 101, 2011, pp. 152 v.d. ; Dan-La Farina 2012, 250, Res.2

Benzerleri	Mollakent KM3, KM4, KM6, Günyurdu KM1, KM2, Suğas
Buluntu /Tarihleme	Geç yedinci erken altıncı yüzyıla tarihlendirilmektedir. Mezarın bulunduğu alanda Hellenistik döneme ait küp mezar tespit edilmiştir. Ayrıca nekropol alanında Roma dönemi ile ilişkili khamosorion mezarlar bulunmaktadır.

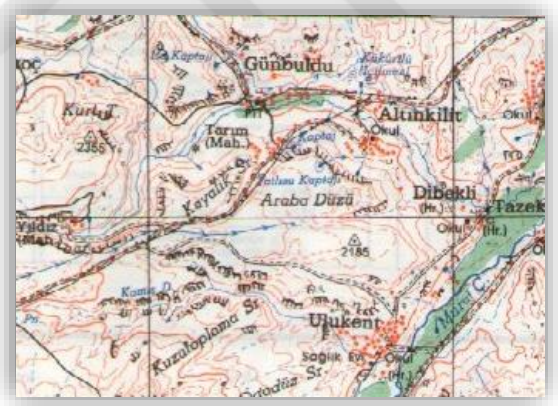

Meya Günbuldu	**Resim: 46 / Çizim:**		**Katalog No:55**
Konum/Koordinat	Ağrı ili, Diyadin İlçesinin 12 km. güneybatısında, Günbuldu Köyü'nün ortalama 700 m. batısında yüksek kayalık tepe üzerinde ve tepenin güney kuzeybatı yamacında yer almaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Geniş kayalık tepenin üzerinde, kale kalıntılarına ait izler bulunmaktadır. Kayalığın kuzeybatı yamacın da ise mağara, yerleşim ve kaya mezarı olabilecek kaya işçilikleri bulunmaktadır. Zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarları sade yalın bir cephe anlayışına sahiptirler. Mezarlara girilememiştir. Tek odalı bir düzene sahiptirler. Kaya cinsi ve soğuk sıcak farkının yüksek olması yüzünden kayalığın kuzey ve kuzey doğu yamacında büyük kopmalar yaşanmaktadır.

Kaynaklar: Nurettin Koçhan-Cevat Başaran, "Diyadin Çevresinin Arkeolojik Araştırması ve Toklucak Kaya Dehlizleri", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi,* 14, Erzurum, 1986, 235 v.d.; Işık 1987b, *171*; Derin 1993, Kat. No. 48.; Çevik 2000, 128 v.d., Lev. 54.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Demir çağa tarihlendirilmektedir.

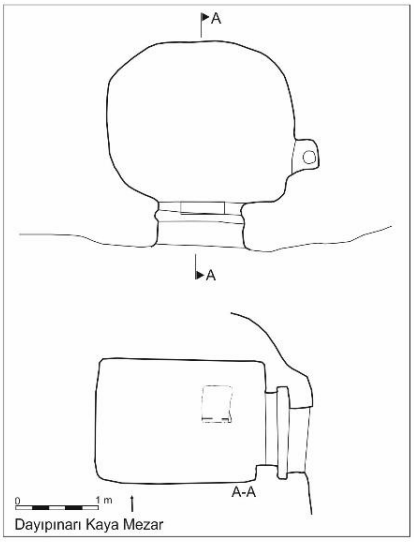

Dayıpınarı	**Resim:47, 48 / Çizim: 52**		**Katalog No:56**
Konum/Koordinat	Ağrı ili, Tutak İlçesi Dayıpınarı köyünün 1 km. batısında, alçak bir tepenin güneyinde tarla olarak kullanılan alanda bağımsız olarak duran kaya kütlesi içinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/-/1**
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

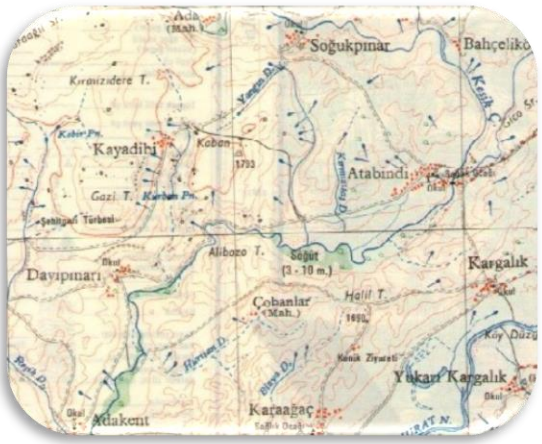
Tanım: Kolay ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Mezara doğrudan 0,55-60 x 0,75-85 m ölçülerinde dikdörtgen bir kapı açıklığı girilir. Girişin dört tarafını dolaşan 0.12 m derinliğinde kapı sistemine ait bir yuva bulunmaktadır. Kapı açıklığından 0.30 m genişlik ve 0.60 m yükseklikteki tek basamakla mezar odasına inilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2,20 x 1,95 m ölçülerindedir. Odanın batı duvarında 0.80 m yükseklikte 0,35 x 0,45 m ölçülerinde ve 0,30 m derinlikte dikdörtgen niş yer almaktadır. Niş içinde 0,15 m çapında bir oyuk yer almaktadır. Mezar odası yerden itibaren 2.27 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Işık 1987b, 171, Lev. XXIX ; Çevik 2000, 128, Lev. 55

Benzerleri	Aydınsu
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilmektedir.

Dayıpınarı Kaya Mezar

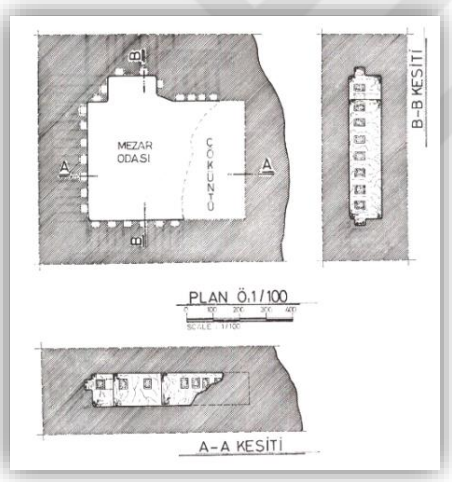

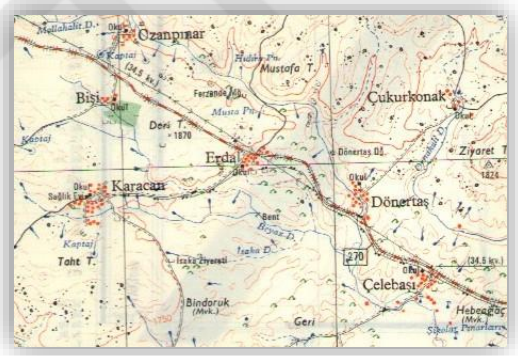
Dönertaş	**Resim: 49 / Çizim:**		**Katalog No:57**
Konum/Koordinat	Ağrı ili, Tutak İlçesi Dönertaş köyü yakınında kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	22
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /22
Kapı Açıklığı	?	**Gömü Türü**	Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Heyelan nedeniyle toprak altında kalan mezara ait ilk bilgilere göre mezarın bir bölümü çökmüştür. Anlaşılabildiği kadarıyla mezar tek odalı ve dikdörtgen planlı bir yapıya sahiptir. Mezarın mevcut duvarlarında ortalama 0.35-40 x 0.32 m ölçülerinde ve 0.25 m derinliğinde üstleri kavisli 22 adet niş yer almaktadır. Nişler içinde urne koymaya yarayan yuvarlak oyuklar bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.10 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Başgelen 1986, 28, ; a.y., 1991, 28 v.d. ; Derin 1993, Kat. No. 127. ; Çevik 2000, 124, Lev. 43a

Benzerleri	Dayıpınarı,
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Nekerek	**Resim:80/ Çizim:**		**Katalog No:58**
Konum/Koordinat	Elazığ İli Merkez İlçe Bağlarca (Nekerek) köyünün ortalama 1 km güney doğusunda bulunan yüksek bir tepenin batısında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	**?**
Tanım: Kolay ulaşımlı mezara basamaklarla çıkılmaktadır. Dar bir kapı açıklığı ile girilen mezar tek odalıdır. Küçük ve yalın bir plana sahip mezar içinde herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Plan itibariyle Hacıseli, Tanrıvermiş ve Gökbelen mezarlarına benzetilmektedir. **Kaynaklar:** Elazığ Kültür Envanteri, 87			
Benzerleri	Hacıseli, Tanrıvermiş Köşker		
Buluntu /Tarihleme	Tepenin üstünde merdiven şekilli sarnıç, stel yuvaları ve mezar Urartu ile ilişkilendirilir		

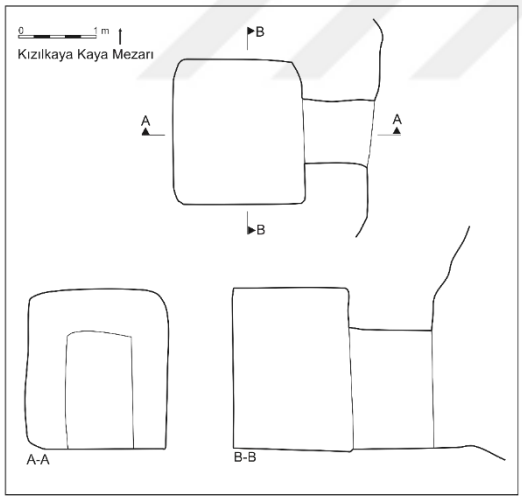

Kızılkaya	**Resim: / Çizim: 53**		**Katalog No:59**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez ilçe, Hoşköy'ün 2 km. batısında, yüksek bir kayalık üzerinde bulunan kalenin, kuzeybatısında içeri doğru uzanan bir boğazda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım Kuzey güney yönlü yer üstü kaya mezarı basit bir girişe sahiptir. 0.90 x 0.60 m ölçülerinde genişliğinde ve 1.50 m mevcut yüksekliğindeki bir kapı açıklığından mezar odasına geçilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 1.80 x 1.50 m ölçülerindedir. Mezar odasında herhangi bir mimari bir öğe bulunmamaktadır. Mezar odası 2.00 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar Danık 2006, 315, Çiz. 11

Benzerleri	Seduk, Deliktaş
Buluntu /Tarihleme	Kızılkaya Kalesi ile birlikte mezarlar Erken Demir Çağ'a tarihlendirilmektedir. Kalenin batısındaki höyükte Orta Demir Çağ seramiklerine rastlanıldığından mezarın Orta Demir Çağ ile ilişkilendirilmesi daha doğrudur.

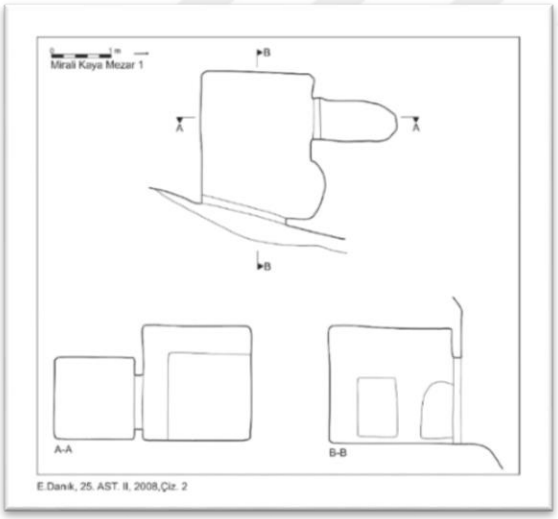

Mirali KM1	**Resim: / Çizim:54**		**Katalog No:60**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Keban İlçesi, Beydeğirmeni Köyü, Mirali mezrasının yaklaşık olarak 500 m. kadar kuzeyinde, kale olarak bilinen yüksek kayalık bir tepenin güneybatı ve kuzey yamacında iki adet mezar yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Kayalığın güneybatı yamacında yer alan mezar, yer üstünde yer alır ve zor ulaşımlıdır. Doğu batı yönlü mezar basit girişli 1.60 x 1.50 m ölçülerindedir. Mezar girişi tahrip edilmiştir. Girişin açıldığı mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.22 x 1.93 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak biri tamamlanmamış iki adet hücre veya niş bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarında yer alan hücre giriş açıklığı ile aynı genişliktedir. Yine aynı duvarda ikinci bir bölme açılmaya çalışılmış fakat bitirilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 2.10 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar Danık 2008, 349, 350, Çiz.2, 3; Arslantaş 2008, 110, 111

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Yöresel benzerlikten dolayı Urartu Dönemi ile ilişkilendirilmesine rağmen plan anlayışlarına göre Geç Demir Çağ ile ilişkilendirilebilir.

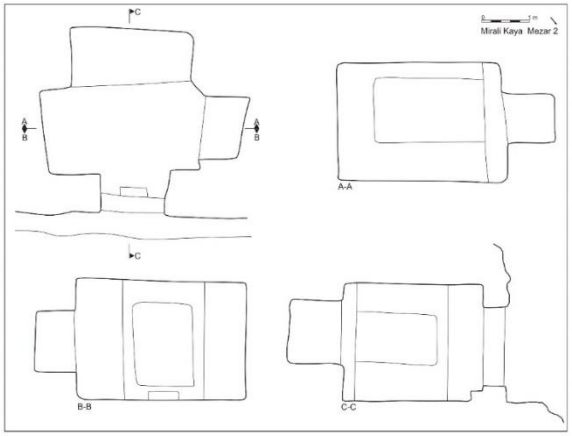

Mirali KM2	**Resim: / Çizim:55**		**Katalog No:61**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Keban İlçesi, Beydeğirmeni Köyü, Mirali mezrasının yaklaşık olarak 500 m. kadar kuzeyinde, kale olarak bilinen yüksek kayalık bir tepenin güneybatı ve kuzey yamacında iki adet mezar yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Kayalığın kuzey yamacında yer alan mezar, yer üstünde yer alır ve zor ulaşımlıdır. Kayalığın üstünden, yapı kalıntılarının bulunduğu bölümden kayalara yapılmış basamak ve ayakçalar ile inilir. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar, basit girişli 2.06 x 1.10 m ölçülerindedir. Giriş ilk mezara nazaran daha sağlam durumdadır. Girişten 0.35 m aşağıda olan mezar odasına 0.60- x 0.20 m ölçülerinde ve 0.20 m yüksekliğinde bir basamakla inilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 3.05 x 2.53 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak iki adet hücre nitelikli niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneybatı duvarında yer alan niş tabandan 0.86 m yükseklikte 1.39 x 2.19 m ölçülerinde ve 1.10 m derinliğinde, kuzeydoğuda yer alan niş ise tabandan 0.82 m yükseklikte 1.39 x 0.83 ölçülerinde ve 0. 85 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.47 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Danık 2008, 349, 350, Çiz.2, 3; Arslantaş 2008, 110, 111

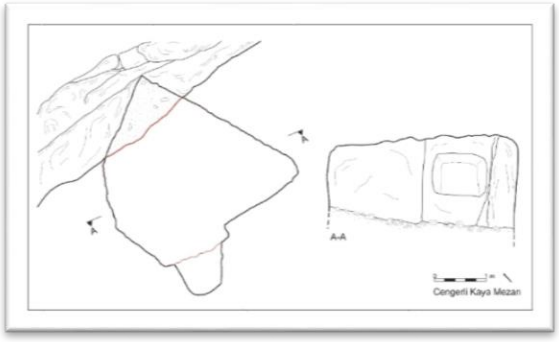
Benzerleri	Van V Nolu,
Buluntu /Tarihleme	Yöresel benzerlikten dolayı Urartu Dönemi ile ilişkilendirilmesine rağmen plan anlayışlarına göre Geç Demir Çağ ile ilişkilendirilebilir.

Nacaran	**Resim: / Çizim**		**Katalog No:62**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Palu İlçesi, Baltaşı (Nacaran) Beldesi'nin ortalama 300 m. batısında, Elazığ-Alacakaya karayolunun hemen üstündeki kayalığın batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Tamamlanmamış mezar izlenimi veren mezar anlaşılabildiği kadarıyla ön girişli (dromos) ve ona bağlı mezar odası planına sahiptir. Yer üstünde yer alır ve kolay ulaşımlıdır. **Kaynaklar:** Danık 2007, 229			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Urartu ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Cengerli	**Resim: 50, 51 / Çizim: 56**		**Katalog No:63**
Konum/Koordinat	Erzincan İli, Refahiye İlçesi Cengerli Köyü'nün yaklaşık 1,5 km. güneyinde Cengerli Kalesi kayalığının kuzey yamacında kayalık yüzeyde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz?	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Zemin seviyesinden 1.00-50 m yükseklikte bulunan mezara 1.61 m ölçülerinde ve 0.50 m derinliğinde bir açıklık ile ulaşılır. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezarın giriş kısmı tahrip olmuştur. Mezar odası kareye yakın planlı ve 3.28 x 3.00 m ölçülerindedir. Zemini toprak dolgu nedeniyle belirlenemeyen mezar odasında mimari eleman olarak bir niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneybatı duvarındaki niş, 0.55 mevcut yükseklikte ve 0.91 x 0.53 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.35 m yükseklikte ve üstü ovale yakın formdadır. **Kaynaklar:** Topaloğlu 2012, 140, Çiz.2. : Ceylan 2015, 146 v.d.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Üzerinde sur temel yatakları kaya işaretleri ve basamaklı kaya tünelleri bulunan aynı adı taşıyan kale Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir. Mimari açıdan Urartu kaya mezarlarına benzetilmeyen mezar kale ile aynı kompleks içinde yer aldığından Urartu ile ilişkilendirilmektedir.		

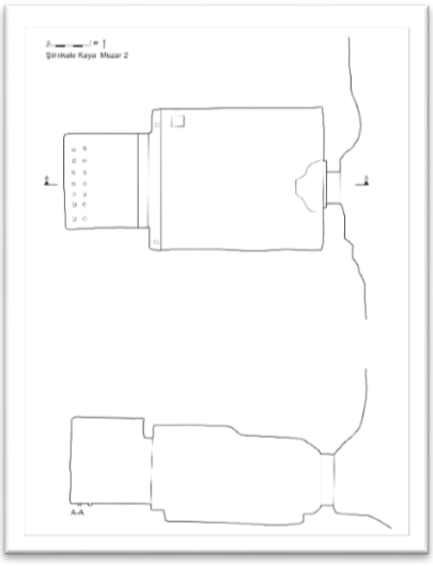

Şirinkale KM2	**Resim: 52, 53 / Çizim:57**		**Katalog No:64**
Konum/Koordinat	Erzincan İli, Tercan İlçesi, Esenevler Komu'nun 2 km güneybatısındaki kayalık tepenin sarp olan doğu yamacında yer alır. Kale ile birlikte aynı kayalıkta biri tek diğeri çok odalı iki kaya mezarı bulunur.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü,	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı,	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	1/ -/16
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Şirinkale 1 mezarının güneyinde bulunan mezar yer üstünde yer alır ve kolay ulaşımlıdır. Doğu batı yönlü mezara üç tarafı silmeli 1.10 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0.60 m aşağıda olan mezar odasına 0.20 ve 0.40 m yüksekliğinde iki basamakla inilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 3.85 x 3.12 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir hücre\eyvan ve bir çukur bulunmaktadır. Mezar odasının kuzey köşesinde bulunan dikdörtgen çukur 0.30 x 0.25 m ölçülerinde ve 0.3 m derinliğindedir. Yine odanın kuzey ve güney köşelerinde iki de urne çukuru vardır. Girişin karşısındaki batı duvarına açılmış 0.40 m yüksekliğinde bir basamakla çıkılan, 1.95 x 2.12 m ölçülerinde 1.40-70 m yüksekliğinde üstü düz bir eyvan\niş yer almaktadır. İçinde ikili sıra halinde 0,5-8 m çaplarında 14 adet urne oyukları vardır. Mezar odası yerden itibaren 2.15 m yükseklikte ve üstü düz formdadır. Mezar odasının 2. metresinde yükseklik 2.20 m'ye ulaşır.

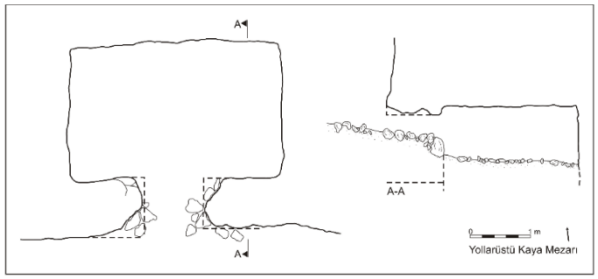
Kaynaklar: Işık 1987a, 497 v.d.d., Res. 7-11.; Derin 1993, Kat. no., 129.;Çevik 2000, 120, Lev. 37-38.; Ceylan 2005, 24; a.y., 2008, 265 v.d. ; Ceylan ve bşk., 2008, 133

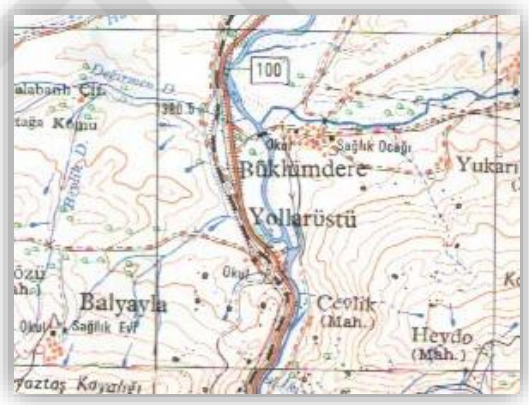
Benzerleri	Küçük Horhor, Karakoyunlu, Dönertaş
Buluntu /Tarihleme	Urartu ve Orta Çağ yerleşim izleri görülmektedir. Karakteristik Urartu izleri arasında sur temelleri, depo biçimli iki sarnıç, basamaklı kaya tünelleri ve kaya mezarları ve Demir Çağ seramikleri gösterilebilir.

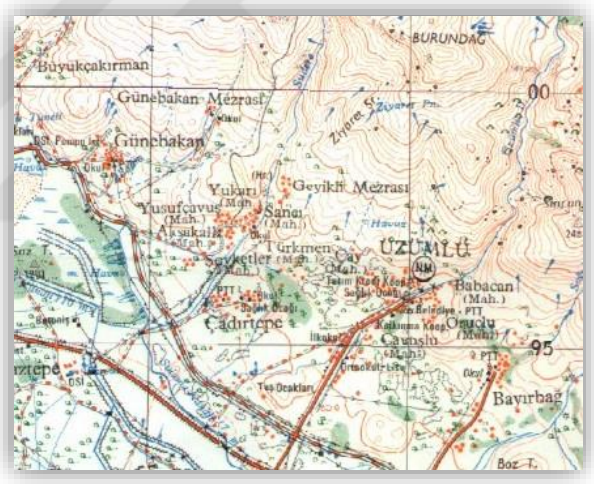

Yollarüstü	**Resim: 54/ Çizim:58**		**Katalog No:65**
Konum/Koordinat	Erzincan İli Tercan İlçesi Yollarüstü Köyü'nün hemen güneyinde yer alan kayalık tepe üzerinde bulunan kalenin güneybatısında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Yer üstünde yer alan mezar iyi işçilikli ve kolay ulaşımlıdır. Güney kuzey yönlü mezar basit girişlidir. Büyük oranda tahrip olmuş mezara ortalama 0.40-45 m mevcut yüksekliğinde bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve yaklaşık 3.50 x 2.25 m ölçülerindedir. Zemini toprak dolgu nedeniyle belirlenemeyen mezar odasının tek odalı olduğu düşünülmektedir. Dolgu nedeniyle herhangi bir mimari öğe tespit edilememiştir. Mezar odası 0.80-90 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır. **Kaynaklar:** Ceylan 2003, 312 ; a.y., 2015, 343 v.d. ;Topaloğlu 2012, 140 v.d., Çiz.3.			
Benzerleri	Aliçeyrek KM5		
Buluntu /Tarihleme	Yollarüstü Kalesi ve mezar taş işçiliği ve seramik bulgularına dayanılarak Demir Çağı ile ilişkilendirilir.		

Üzümlü	**Resim: / Çizim:**		**Katalog No:66**
Konum/Koordinat	Erzincan İli Üzümlü İlçesi Şeyhkarpuz mevkiinde aynı adı taşıyan kale kayalıklarının altında yontularak oluşturulan yol üzerinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Kolay ulaşımlı batı doğu doğrultulu mezar yer üstü kaya mezarıdır. Mezara 1.28 x 0.58 m ölçülerinde dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Tahribat ve dolgu nedeniyle mezar planı açık değildir. Ancak iki niş tespit edilebilmektedir. **Kaynaklar** Ceylan 2001, 72; a.y., 2008, 59			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

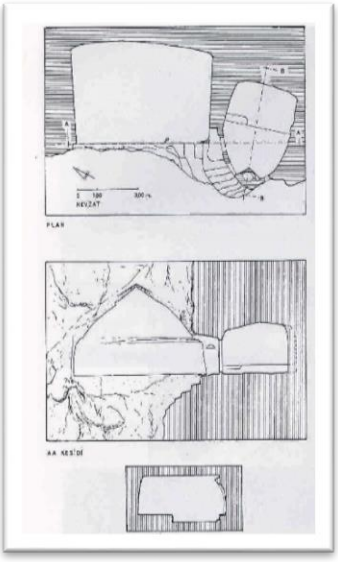

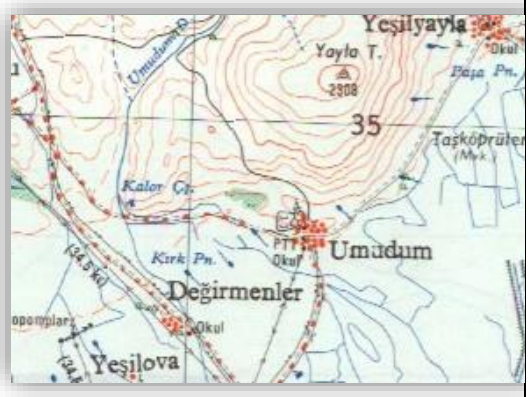
Umudum	**Resim: 55/ Çizim:59**		**Katalog No:67**
Konum/Koordinat	Erzurum İli, Yakutiye İlçesi'ne bağlı Umudum Köyü'nün (Kalor) 1 km. batısında aynı adı taşıyan kale kayalıklarının güneyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Tonozlu	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş (Eyvan)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İki yönlü basamaklarla çıkılan zor ulaşımlı iyi işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney Kuzey doğrultulu mezar önünde eyvanımsı bir ön giriş bulunmaktadır. Ovaya bakan kısmı açık olan dikdörtgen planlı mekân, 4.60 x 6.05 m ölçülerinde ve 4.35 m yüksekliğindedir. Tonozlu üst örtüye sahip ön giriş duvarlarında korniş süslemeye yer verilmiştir. Ön girişten mezar odasına 1.57 x 0.70 m ölçülerinde 0.20 m kalınlığında yalın bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı mezar odası 3.72 x 4.50 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar odası 2.54 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır. Sonradan kilise olarak kullanılmıştır. İki farklı kaya işçiliği kaya mezarının yapılan değişikliklerle daha sonra farklı bir amaçla tekrar kullanıldığını göstermektedir.

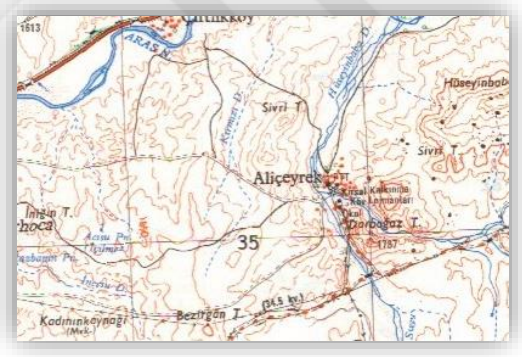
Kaynaklar: Çilingiroğlu 1980, 191 v.d.d.; Derin 1993, Kat. No: 65.; Çevik 2000, 121 v.d., N. Ceylan ve bşk., "2013 Yılı Erzincan-Erzurum İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST*. XXXII/2, Ankara, 2014, 75, Ceylan 2015, 369 v.d.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Üzerinde sur temel yatakları kaya işaretleri ve basamaklı kaya tünelleri bulunan aynı adı taşıyan kale Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Aliçeyrek KM4	**Resim: / Çizim:**		**Katalog No:68**
Konum/Koordinat	Erzurum İli Horasan İlçesi Aliçeyrek Köyü'nün 1 km. güneyindeki Darboğaz mevkiinde yüksek kayalığın dere yatağına bakan eteğinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz?	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım Darboğaz mevkiinden köyün batısına doğru olan kayalık yamaçta yer alan mezar kolay ulaşımlı bir yer üstü kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar basit girişlidir. Büyük oranda tahrip olmuş mezar oval biçimli bir açıklığa sahiptir. Mezar odası yuvarlak planlıdır. Mezar odasında mimari eleman olarak bir ölü yatağı bulunmaktadır Girişin karşısında yer alan ölü yatağı 1.30 m yükseklikte ve 1.50 m derinliğindedir. **Kaynaklar:** Özkaya 1994, 384, Res. 9			
Benzerleri	Hacıseli ve Tanrıvermiş		
Buluntu /Tarihleme	Mezar Urartu dönemine tarihlendirilmesine rağmen ölü yatağı düzenlemesine göre Elazığ mezarlarına benzerliği ile Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

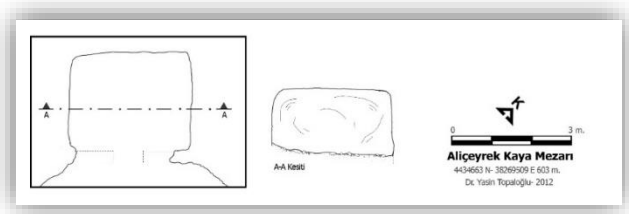

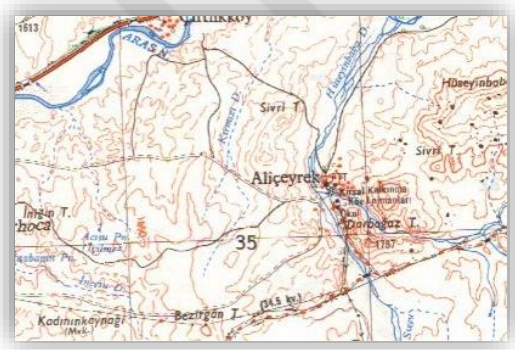
Aliçeyrek KM5	**Resim: / Çizim: 126**		**Katalog No:69**
Konum/Koordinat	Erzurum İli Horasan İlçesi Aliçeyrek Köyü'nün 1 km. güneyindeki Darboğaz mevkiinde yüksek kayalığın dere yatağına bakan eteğinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz?	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım KM2-4 nolu mezarların 500 m batısında aralarında akarsuyun geçtiği karşı yamaçta yer alır. Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar basit girişlidir. Büyük oranda tahrip olmuş mezara ortalama 2.30 m genişliğinde bir açıklığı sahiptir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.14-49 x 2.95 m ölçülerindedir. Zemini toprak dolgu nedeniyle belirlenemeyen mezar odasının tek odalı olduğu düşünülmektedir. Dolgu nedeniyle herhangi bir mimari öğe tespit edilememiştir. Mezar odası 1.64 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar Topaloğlu 2012, 141 v.d., Çiz.4.; Ceylan 2015, 156 v.d.

Benzerleri	Yollarüstü
Buluntu /Tarihleme	Mezar yakınlarında Urartu ile ilişkilendirilen kaya niş ve işaretleri, taş örgü mezarlardan oluşan bir nekropol ve Urartu seramikleri tespit edilmiştir.

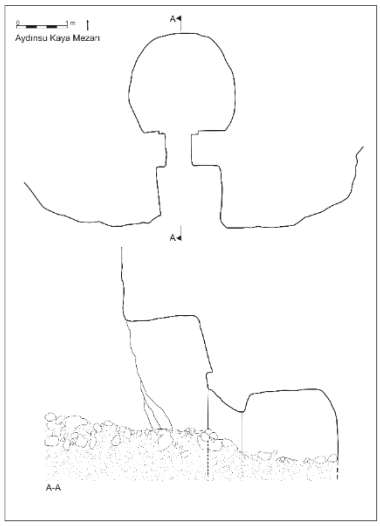

Aydınsu-Kapi	**Resim: 56 / Çizim: 60**		**Katalog No:70**
Konum/Koordinat	Erzurum ili Karayazı İlçesi Aydınsu Köyü'nün 5 km. güneyinde Hiçrik mevkiinde bağımsız duran ortalama 10 m çapındaki kaya kütlesinin güney yüzünde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Ön giriş	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlı ve kötü işçiliklidir. Güney kuzey yönlü mezar 1.20 x 1.10 m ölçülerinde ve 2.50 m mevcut yüksekliğine bir ön girişe sahiptir. Bu alandan mezar odasına 0.75 x 0.52 m ölçülerinde 0.67 m kalınlığında basit girişli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgene yakın oval planlı ve 1.80 x 2.10 m ölçülerindedir. Zemini toprak dolgu nedeniyle belirlenemeyen mezar odası tek odalıdır. Dolgu nedeniyle herhangi bir mimari öğe tespit edilememiştir. Mezar odası 1.35 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Çevik 2000, 128, Lev. 56.; Bingöl 2002, 175 v.d.; Ceylan 2005, 25. ; Bingöl ve bşk. 2010, 377 v.d. Ceylan 2015, 105 v.d

Benzerleri	Dayıpınarı
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Yörükatlı	**Resim: / Çizim:**		**Katalog No:71**
Konum/Koordinat	Erzurum İli, Horasan İlçesi, Yörükatlı Köyü'nün 2 km. kadar kuzeybatısında anakaya üzerine yapılmış bir kaya mezarı yer almaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	1/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Kalecik Kalesinin batısında, kayalığın tepe noktasında yer alan mezar zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Oda mezar türündeki mezar büyük oranda tahrip edilmiştir. Mezara doğrudan 1.50 x 1.00 m ölçülerinde dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 3.00 x 2.50 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda 1.00 m genişliğinde ve 0.50 m derinliğinde bir çukur bulunmaktadır. Mezar odası 2.40 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır. **Kaynaklar:** N. Ceylan ve bşk 2014, 77, Ceylan 2015, 375 v.d.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Net olmamakla birlikte Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

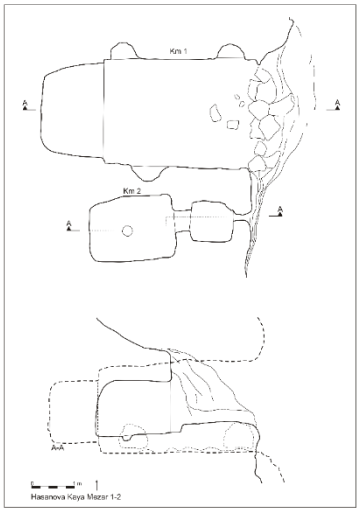

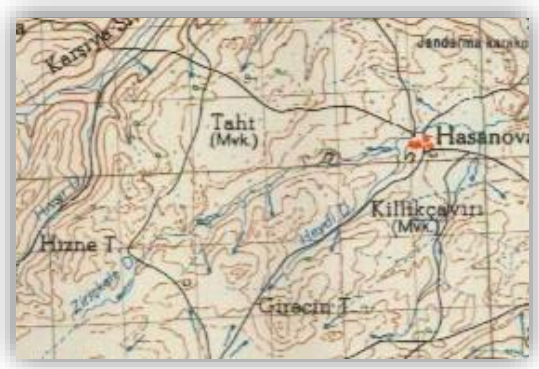
Hasanova KM1	**Resim:57/ Çizim:61**		**Katalog No:72**
Konum/Koordinat	Erzurum İli Karayazı İlçesi Hasanova Köyü'nün ortalama 100 m güneybatısında kayalık tepenin güneyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan ?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Köyün güneybatısındaki alçak kayalık tepenin güney yamacında yer alır. Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlı ve kötü işçiliklidir. Doğu batı yönlü mezarın giriş kısmı çöktüğü için giriş açıklığı belli değildir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 3.65 x 2.45 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir hücre\eyvan ve üç adet tahrip olmuş niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki batı duvarında 0.25 m yüksekliğinde yaklaşık 1.45x 2.15m ölçülerinde 1.42 m yüksekliğinde üstü düz bir eyvan\niş tasarlanmıştır. Kuzey ve güney duvarda taban seviyesine yakın nişler 0.60 x 0.50 ölçülerinde ve 0.30-40 m derinliğindedirler. Mezar odası 2.00 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Başgelen 1986, 26 v.d. ; Çevik 2000, 122 v.d., Lev. 40a-b. ; Bingöl 2002, 176 v.d.; Bingöl ve bşk. 2010, 378 v.d. ; Ceylan 2005, 25 ; a.y., 2015, 109 v.d.

Benzerleri	Küçük Horhor, Karakoyunlu, Şirinkale KM2
Buluntu /Tarihleme	Mezarlara en yakın yerleşim Hasanova Köyü'nün 2 km. kuzeydoğusunda sarp bir kayalık üzerine kurulmuş Sarıkaya Kalesidir. Ayakta kalan duvar kalıntıları Urartu karakteri gösterir.

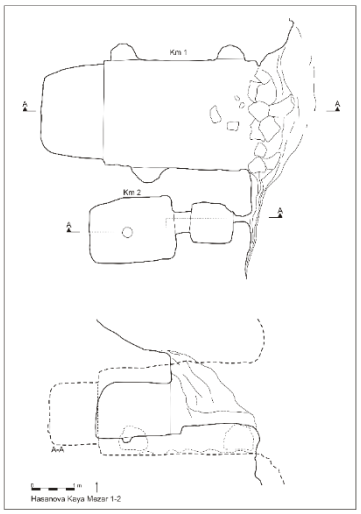

Hasanova KM2	**Resim: 57, 58/ Çizim:61**		**Katalog No:73**
Konum/Koordinat	Erzurum İli Karayazı İlçesi Hasanova Köyü'nün ortalama 100 m güneybatısında kayalık tepenin güneyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/1
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Daha küçük boyutlu ve nispeten iyi işçilikli olan mezar **i**lk mezarın yaklaşık 1 m güneyinde ve ortalama 0.65 m daha yukarıda yer alır. Yer üstünde bulunan mezar kolay ulaşımlıdır. Doğu batı yönlü mezar 1.00 x 1.00 m ölçülerinde bir ön alana sahiptir. Bu alandan mezar odasına 1.00 x 0.50 m ölçülerinde 0.40 m kalınlığında basit girişli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgene planlı ve 2.05 x 1.45 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir kaya çanağı bulunmaktadır. Odanın ortasında yer alan çanak 0.22 çapında ve 0.14 m derinliğindedir. Mezar odası 1.30 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Başgelen 1986, 26 v.d. ; Çevik 2000, 122 v.d., Lev. 40a-b. ; Bingöl 2002, 176 v.d.; Bingöl ve bşk. 2010, 378 v.d. ; Ceylan 2005, 25 ; a.y., 2015, 109 v.d.

Benzerleri	Şirinkale KM2,
Buluntu /Tarihleme	Mezarlara en yakın yerleşim Hasanova Köyü'nün 2 km. kuzeydoğusunda sarp bir kayalık üzerine kurulmuş Sarıkaya Kalesidir. Ayakta kalan duvar kalıntıları Urartu karakteri gösterir.

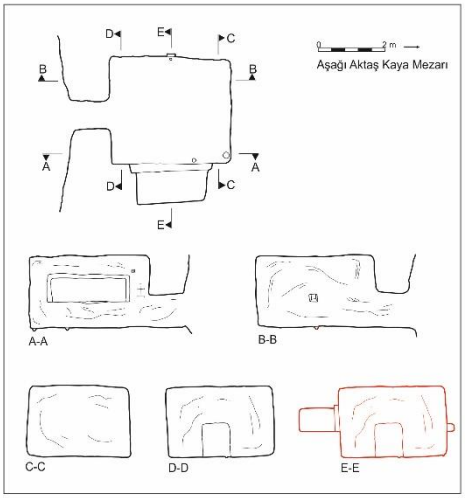

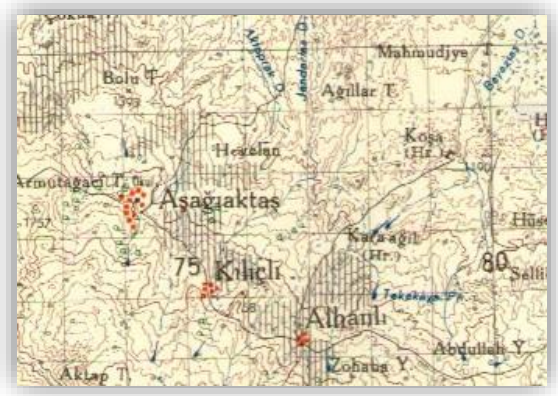

Aşağı Aktaş	**Resim: 59, 60 / Çizim:62**		**Katalog No:74**
Konum/Koordinat	Iğdır İli Tuzluca İlçesi Aşağı Aktaş Köyünde aynı adı taşıyan kale kayalığının güneyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Tırmanılarak)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ 3 /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Mezara kayalığa açılmış 15 m yüksekliğinde tehlikeli bir yol ile ulaşılır. Yer üstünde bulunan mezar zor ulaşımlı ve iyi işçiliklidir. Güney kuzey yönlü mezara 1.00 x 0.85 m ölçülerinde basit girişli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası kare planlı ve 3.13 x 3.10 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir ölü yatağı, iki niş ve üç adet kaya çanağı bulunmaktadır. Odanın batı duvarında bulunan ölü yatağı tabandan 0.80 m yükseklikte 2.00-56 x 1.15-17 m ölçülerinde ve 0.75 m yüksekliğinde ve üst ve yanları silmelidir. Doğu duvarındaki niş 0.12 x 0.09 m ölçülerinde 0.9,5 m derinliğinde batı duvarındaki niş ise 0.25 x0.23 m ölçülerinde 0.10 m derinliğindedir. Mezar zeminine açılan çanaklardan kuzey duvarı önünde bulunan 0.20 çapında 0.6,5 m derinliğinde, doğu duvarı önünde bulunan 0.15 m çapında 0,6 m derinliğinde, batı duvarı önünde bulunan 0.12 m çapında 0.3,5 m derinliğinde oldukça küçük boyutludurlar. Duvarlarda yer yer haç motifleri işlenmiştir. Mezar odası 2.19 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.
Mezarın güneybatısında anakayaya açılmış bir kutsal alan ve sunak çukurları bulunmaktadır.
Kaynaklar: Bingöl ve bşk., 2010, 386 ; Topaloğlu 2011, 314 vd.; a.y., 2012, 145, Çiz.7.

Benzerleri	Mirali KM2, Van/V Nolu
Buluntu /Tarihleme	Kalede yer alan kaya basamakları, kaya işaretleri ve kutsal alan ve kaya mezarı Demir Çağ özellikleri taşır.

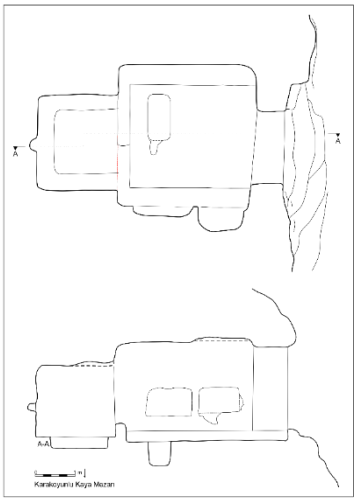

Karakoyunlu	**Resim:61, 62 / Çizim:63**		**Katalog No:75**
Konum/Koordinat	Iğdır İli Karakoyunlu İlçesi'nin 1 km güneyindeki alçak kayalığın batısında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	6
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düzleştirilmiş (Tek Kademeli)	**Tekne:**	**1**
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yer üstünde bulunan mezar kolay ulaşımlı ve iyi işçiliklidir. Mezar önünde yer yer kayalar düzeltilerek basamaklar oluşturulmuştur. Batı doğu yönlü mezarın giriş kısmı tahrip edilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla mezar tek kademeli olarak düzleştirilmiş bir cephe yapısına sahiptir. Cephenin ortasına yer alan ve iki yanında sekiler bulunan giriş açıklığı 2.00 x 1.80 m mevcut ölçülerinde 0.75 m kalınlığındadır. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 4.20 x3.60 m ölçülerindedir. Odanın doğu duvarına oda benzeri bir alan eyvan veya bölüm açılmıştır. Zemini toprak ile dolu olan mezar odasında tespit edilebildiği kadarıyla mimari eleman olarak iki niş ve bir seki ve bir tekne\ölü yatağı bulunmaktadır. Kuzey duvarında yer alan nişler oldukça tahrip olmuşlardır. Sekiden yaklaşık 0.45 m yüksekte olan nişlerden, girişten itibaren ilk niş, 0.63 x 1.05 m ölçülerinde ve 0.55 m mevcut derinliğinde, ikinci niş ise 0.70 x 1.15 m ölçülerinde ve 0.25 m derinliğindedir. Mezar odasının kuzey ve güney duvarı boyunca uzanan sekiler ortalama 0.50 m genişliğinde ve tabandan 0.45 m yüksekliğindedir. Mezarın ortasında mezar odası ile bu odaya açılmış ikinci oda şeklindeki eyvanı? birbirinden ayıran bir seki vardır. Kuzey güney duvarı boyunca uzanan yüksek olmayan bir duvar görünümündeki seki tabandan 0.45 m yükseklikte 0.30 m genişliğindedir. Kuzey güney yönlü sekinin yüksekliği kuzey köşede düşürülerek ikinci bölüme geçiş sağlanır. Geçiş açıklığı 1.05 m genişliğindedir. Açıklıktan 0.40 m aşağıda olan bu ikinci bölüm kareye yakın planlı 2.40 x 2.00 m ölçülerinde ve 2.10 m yüksekliğindedir. Bu bölümde bir niş ile dört seki bulunmaktadır. Sekiler 1.40-160 x 0.20-45 m ölçülerinde 0.30 m yüksekliğindedirler. Doğu duvarında yer alan niş sekiden 0.30 m yüksekliğindedir. Mezar odası 2.10 m yükseklikte ve üstü düz formdadır. Mezar dışında girişin üstündeki küçük çanak bulunmaktadır.

Kaynaklar: Çevik 2000, 127 v.d., Lev. 53.

Benzerleri	Küçük Horhor, Şirinkale KM2, Hasanova KM2
Buluntu /Tarihleme	Karakoyunlu kalesi olarak bilinen kalelerden ilki İlk Tun Çağ ve Demir Çağ. ikinci kale ise tipik bir Demir Çağ kalesidir.

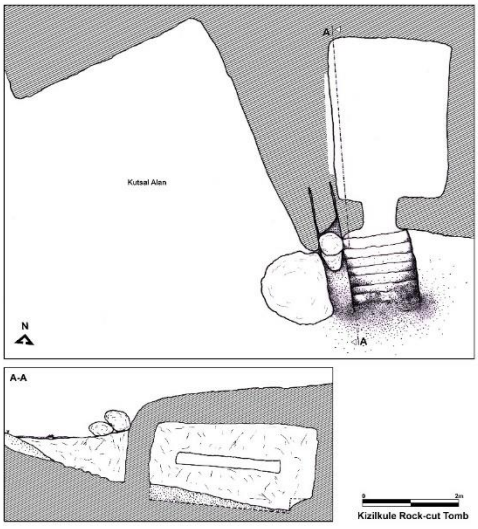

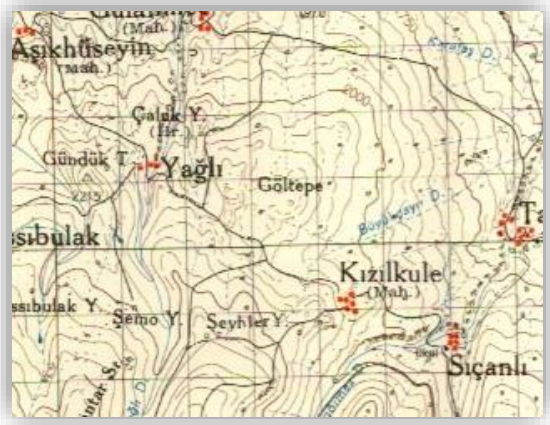
Kızılkule	**Resim: 63 / Çizim:64**		**Katalog No:76**
Konum/Koordinat	Iğdır İli Merkez İlçe Güngörmez Köyüne bağlı Sıçanlı (Kızılkule) Mahallesinin Köyü'nün batısında kayalık tepenin doğu yamacında yer alır. Hemen üzerinde Kızılkule Kalesi bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1?
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Ön giriş (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Mezara basamaklı bir ön giriş benzeri bir açıklıkla girilmektedir. Yer üstünde bulunan mezar kolay ulaşımlı ve iyi işçiliklidir. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezara 1.20 x 0.75 m ölçülerinde basit girişli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.96-3.20 x 2.33-60 m ölçülerindedir. Zemini toprak ile dolu olan mezar odasında tespit edilebildiği kadarıyla mimari eleman olarak bir niş? ve bir seki/ölü yatağı? bulunmaktadır. Odanın güneybatı duvarında yer alan niş 0.50 x 1.70 m ölçülerinde 0.30 m derinliğindedir. Bu haliyle alışıla gelen niş şekil ve ölçülerinden farklıdır. Odanın kuzeybatı duvarında bulunan seki 2.60 x 0.45-50 m ölçülerinde ve 0.30 m yüksekliğindedir. Toprak dolgu nedeniyle mevcut 1.35 m yüksekliğinde olan mezar odası 1.87 m yükseklikte ve üstü düz formdadır. Mezarın hemen batısında defin ile ilgili törenlerin yapıldığı düşünülen ana kayanın düzleştirilmesi ile oluşturulan 5.75 4.55 m ölçülerinde yarım bırakılmış bir alan yer almaktadır.

Kaynaklar: Ceylan 2008, 232 v.d.,;Topaloğlu 2011, 313 vd.; a.y., 2012, 143 v.d., Çiz.6.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarın kuzeydoğusunda bulunan kale, duvar tekniği, kutsal alan ve mezarlar ile birlikte Demir Çağ ile ilişkilendirir.

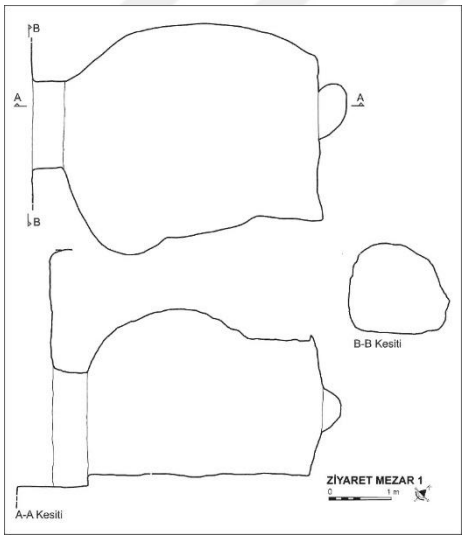

Aşağı Erhacı	**Resim:64, 65 / Çizim:65**		**Katalog No:77**
Konum/Koordinat	Iğdır ili, Merkez ilçe, Aşağı Erhacı köyünde kaya mezarı. Köyün güneydoğusundaki alçak kayalıkta yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yer üstünde bulunan mezar kolay ulaşımlı ve nispeten iyi işçiliklidir. Mezar önünde 0.80 m genişliğinde ve 1.50 m mevcut uzunluğunda basamaklı bir rampa ulaşılmaktadır. Güney kuzey yönlü mezarın giriş kısmı tahrip edilmiştir. Düz bir cephe yapısına sahip mezara doğrudan 1.40 x 1.60 m ölçülerinde yuvarlak bir giriş açıklığı ile girilir. Bu açıklığa ortaçağda bir kapının örüldüğü girişin sağ ve solundaki sıva harcı izlerinden anlaşılmaktadır. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 4.00 x 3.30 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda bir niş bulunmaktadır. Mezarın kuzey duvarında yer alan niş zemin seviyesinden 0.70.m yükseklikte 0.70 x 0.40 x 0.60 m ölçülerindedir. Mezar odası 2.60 m mevcut yükseklikte ve üstü tonozlu formdadır.

Kaynaklar: Ceylan 2008, 258. Aynur Özfırat başkanlığında içinde bizimde olduğumuz bir ekip tarafından incelenen mezara ait bilgi ve belgeleri kullanmamıza olanak sağlayan Özfırat'a teşekkürlerimi sunarım.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

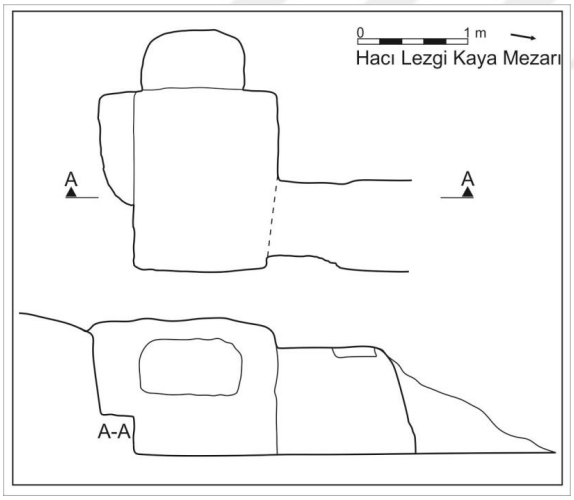

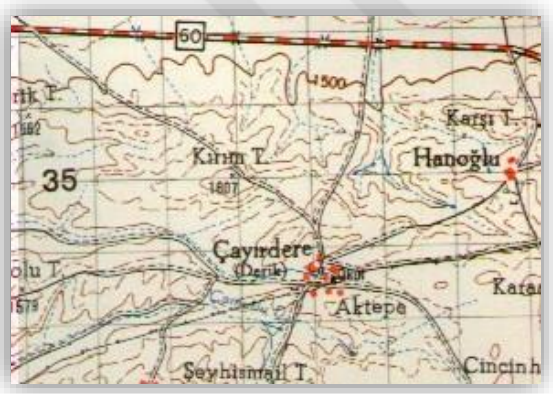
Hacı Lezgi	**Resim:66 / Çizim:66**		**Katalog No:78**
Konum/Koordinat	Muş ili Malazgirt İlçesi Çayırdere Köyü'nün yaklaşık 1 km. güneyindeki aynı adlı höyüğün güneyindeki sırtta, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	1
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezarın giriş kısmı ve üst örtüsü tamamen tahrip olmuştur. Mezar kareye yakın planlı ve 1.30 x 1.60 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir niş ve bir seki bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güney duvarında yer alan seki 1.05 m genişliğinde ve 0.30 m derinliğinde batı duvarında yer alan niş ise 0.90 m genişlik ve 0.50 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.20 m mevcut yükseklikte ve hafif kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Biber ve bşk. 2012, 391

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Orta Demir Çağ'a ait olduğu düşünülen mezar çevresinde de bu döneme tarihlenen çanak çömleklere rastlanılmıştır.

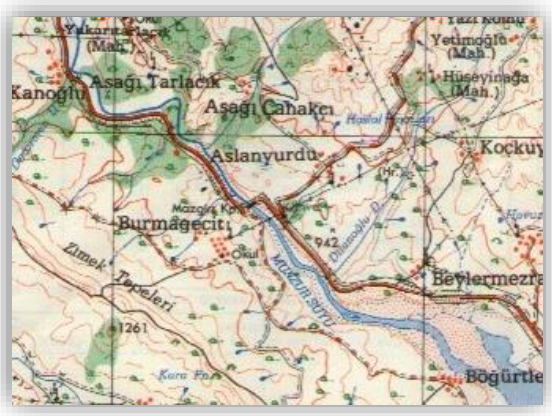

Aslanyurdu (Kral Kızı)	**Resim: 328 / Çizim:**		**Katalog No:79**
Konum/Koordinat	Tunceli İli, Mazgirt İlçesi, Aslanyurdu Köyü'nün 1.5 km. batısında Uzunçayır baraj gövdesinin doğusunda, kayalık bir yükseltide yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş (Eyvan)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	?	**Gömü Şekli**	?

Tanım Kral kızı olarak da bilinen mezarlar büyük oranda tahrip olmuşlardır. Tırmanılarak çıkılan, zor ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli yer üstü mezarlarıdır. Güney kuzey yönlü mezarın giriş kısmı doğal tahribat sonucu erimiştir. Anlaşılabildiği kadarıyla eyvanımsı bir ön girişe sahip mezara kemerli bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Altta yer alan mezar dikdörtgen planlı ve yaklaşık 2.00 x 1.50 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezar yan duvarlarında birer kline/seki veya nişin olduğu ifade edilmektedir. Hemen altta yer alan ikinci mezar da büyük oranda tahrip olmuştur. Benzer özelliklere sahip olduğu düşünülmektedir.

Kaynaklar: Danık 2004, 144

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Burmageçit kalesine 2 km mesafede ve Mazgirt ve Ambar kalelerine giden yol üzerinde bulunan mezarlar Urartu Dönemi ile ilişkilendirilmelerine rağmen mimari özelliklerinden dolayı Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmeleri daha olasıdır.

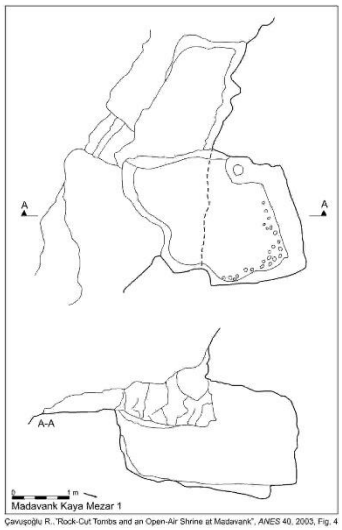

Madavank KM1	**Resim: 67 / Çizim:67**		**Katalog No:80**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 3 km güneyindeki Madavank Mevkiinde, yüksek bir (Kilise Tepe) tepenin göle uzanan doğu yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş (Eyvan)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/1/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

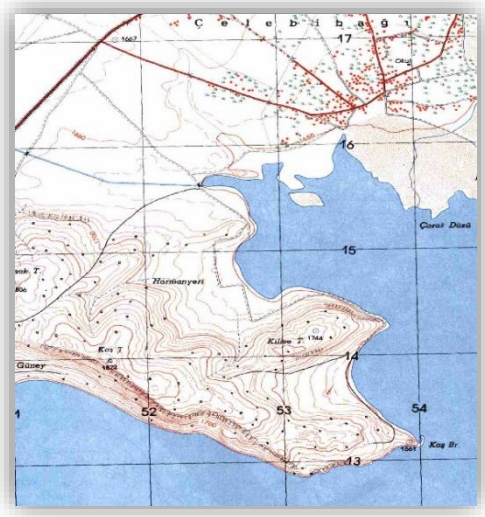
Tanım: En batıdaki 1 nolu mezar kayalığın göle bakan güney yamacında zemin seviyesinden yaklaşık 10 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar kolay ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar önünde düzleştirilmiş bir ön açıklık bulunmaktadır. Güney yönden sembolik üç basamakla çıkılan ön açıklık 1.00 m genişliğinde ve düzgün olmayan daire planlıdır. Açıklıktan 1.10 m aşağıda bulunan mezar girişi eyvan şeklinde yarısı açıktır. Açık ağızlı mezar dikdörtgen planlı ve 1.80 x 2.10 m. ölçülerindedir. Odanın tabanı moloz taş ve toprakla kaplıdır. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir kaya çanağı ve üç adet seki bulunmaktadır. Doğu duvarından başlayan ve mezar odasının kuzey ve batı duvarı boyunca devam eden sekiler 0.40 m genişlikte ve zeminden 0.25 m yüksekliktedir. Doğu yönde bulunan seki üzerinde küçük bir çanak bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çavuşoğlu 2003, 136 v.d. Fig.4,5

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Çavuşoğlu R., "Rock-Cut Tombs and an Open-Air Shrine at Madavank", *ANES* 40, 2003, Fig. 4

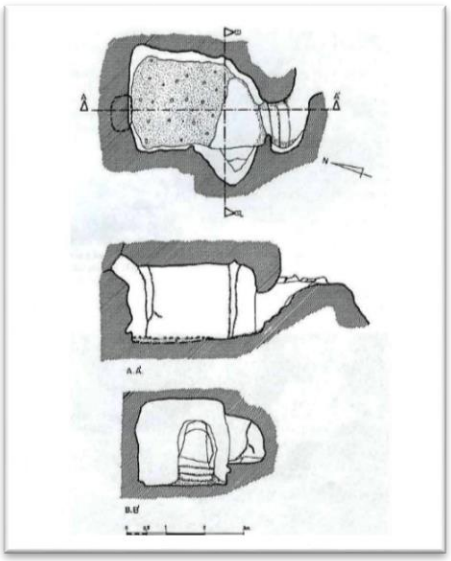

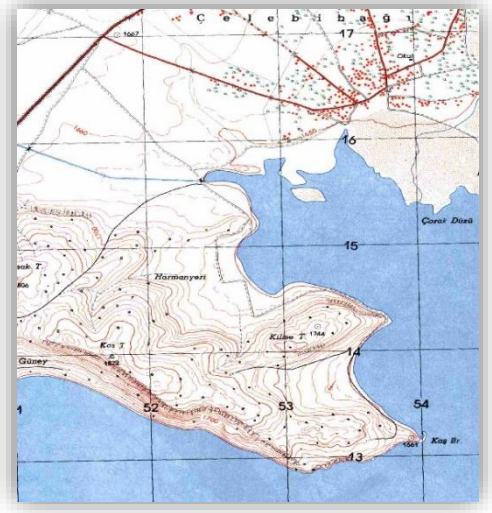
Madavank KM2	**Resim:68 / Çizim:68**		**Katalog No:81**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 3 km güneyindeki Madavank Mevkiinde, yüksek bir (Kilise Tepe) tepenin göle uzanan doğu yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın yaklaşık 10 m doğusunda ve zemin seviyesinden 8 m yukarıda yer alır. Basamakla inilen mezar kolay ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezara 1.80 x 0.90 m ölçülerinde tahrip olmuş üç basamakla inilir. Giriş kısmı tahrip edilmiş mezar anlaşıldığı kadarıyla düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.10 x 0.95 m mevcut ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar düzgün olmayan dikdörtgen planlı ve 2.90-3.25 x 1.75-2.50 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir niş ve üç adet seki bulunmaktadır. Mezarın kuzey doğu ve batı duvarları boyunca devam eden sekiler zeminden 0.40 m yüksekliğinde 0.10-30 m mevcut genişliğindedir. Batı duvarında yer alan niş zeminden 0.60 m yüksekliğinde 1.65 x 1.25 m mevcut ölçülerinde ve 1.00 m derinliğindedir. Nişten çok giderek daralan oyuk görünümlü bu nişin sonradan genişletildiği düşünülmektedir. Mezar odası yerden itibaren 1.90 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir. Tavanın kuzey duvarına yakın kısmında 1.00 m x 0.50 ölçülerinde ve 0.40 m yüksekliğinde oval bir açıklık bulunmaktadır. Buradan üçüncü mezara bir geçiş sağlanmıştır. Sonradan açıldığı anlaşılmaktadır.

Kaynaklar: Çavuşoğlu 2003, 137 v.d. Fig.6, 7

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

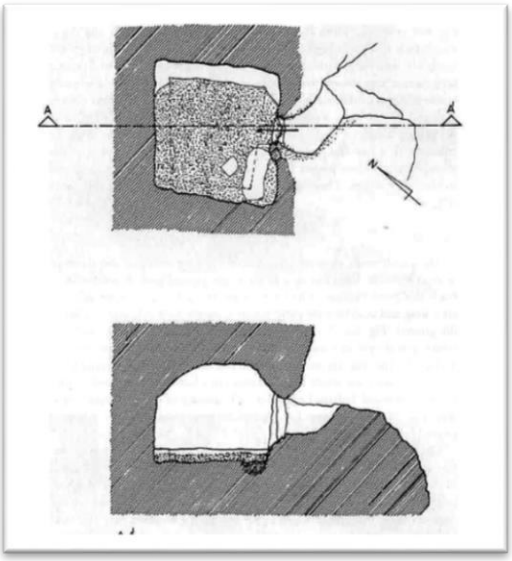

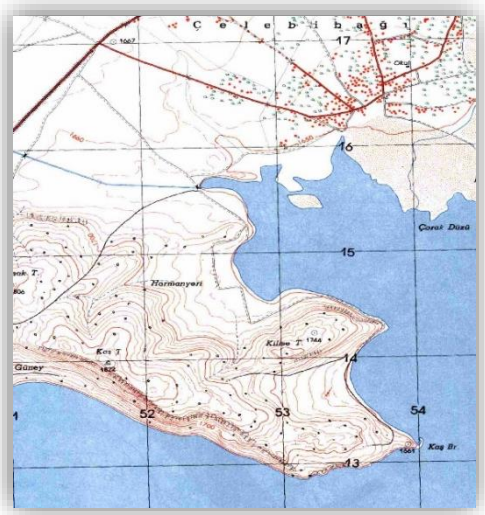
Madavank KM3	**Resim: 69 / Çizim:69**		**Katalog No:82**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 3 km güneyindeki Madavank Mevkiinde, yüksek bir (Kilise Tepe) tepenin göle uzanan doğu yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İkinci mezarın hemen doğusunda ve zemin seviyesinin yaklaşık 0.60 m altında yer alır. Basamakla inilen mezar kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezara 0.70 x 0.50 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğinde iki basamakla inilir. Giriş kısmı tahrip edilmiş mezar anlaşıldığı kadarıyla düz cephelidir**.** Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar kare planlı ve 2.25 x 2.25 m. ölçülerindedir. Zemini toprakla kaplıdır. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak ilk iki mezarda olduğu gibi üç adet seki bulunmaktadır. Mezarın kuzeybatı kuzeydoğu ve güneybatı duvarları boyunca devam eden sekiler zeminden 0.30 m yüksekliğinde 0.35 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.20-1.75 m yükseklikte ve basık tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezarın 10 m doğusunda iki adet niş bulunmaktadır.

Kaynaklar: Çavuşoğlu 2003,140 v.d. Fig.8, 9

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

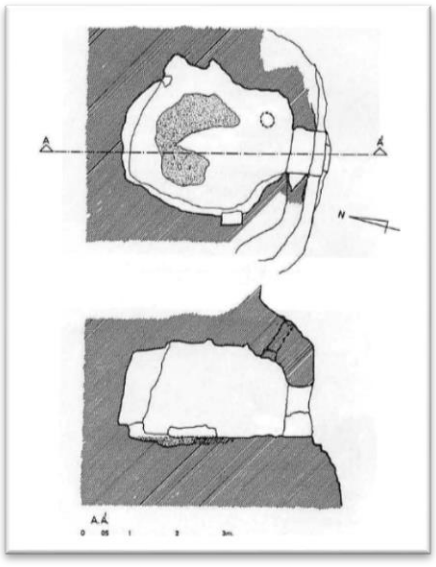

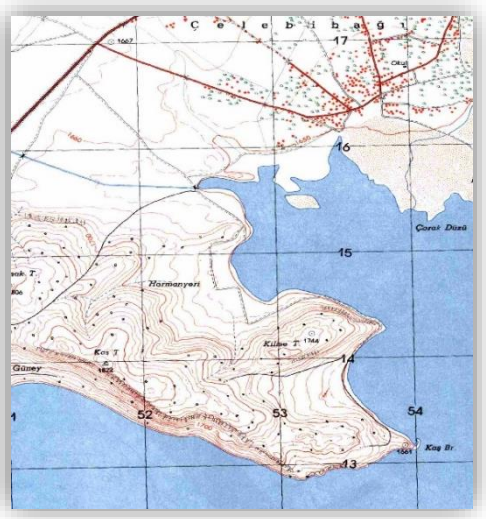
Madavank KM4	**Resim: 70 / Çizim:70**		**Katalog No:83**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 3 km güneyindeki Madavank Mevkiinde, yüksek bir (Kilise Tepe) tepenin göle uzanan doğu yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	2
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Üçüncü mezarın 30 m doğusunda ve zemin seviyesinden 4 m yüksekte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar nispeten zor ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Girişi tahrip edilmiştir. Mezara doğrudan 1.10 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar ovale yakın dikdörtgen planlı ve 2.75-3.00 x 2.25-75 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki seki ve bir adet niş bulunmaktadır. Mezarın kuzey duvarı boyunca devam eden seki zeminden 0.30 m yüksekliğinde 0.25 m genişliğindedir. Aynı sekinin batı duvarında da devam ettiği anlaşılmaktadır. Batı duvarında yer alan niş zeminden 1.10 m yüksekte 0.45 x 0.30 m ölçülerinde ve kemerli bir yapıya sahiptir. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve basık tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezarın üstünde 0.25 m. çapında dairesel bir aydınlatma açıklığı bulunmaktadır.
Mezar dışında definle ilgili mimari eleman olarak bir "T" niş ve bir kanal bulunmaktadır. Urartu karakteristiği olan niş mezarın yaklaşık 2.50 m altında ve zemin seviyesinde yer alır. Yağmur ve kar sularını tahliye etmenin yanında su kültü ile de ilişkili olan kanal, mezar üstünden başlayıp niş üzerinden geçerek zemine kadar iner

Kaynaklar: Çavuşoğlu 2003, 143 v.d. Fig.10, 12

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

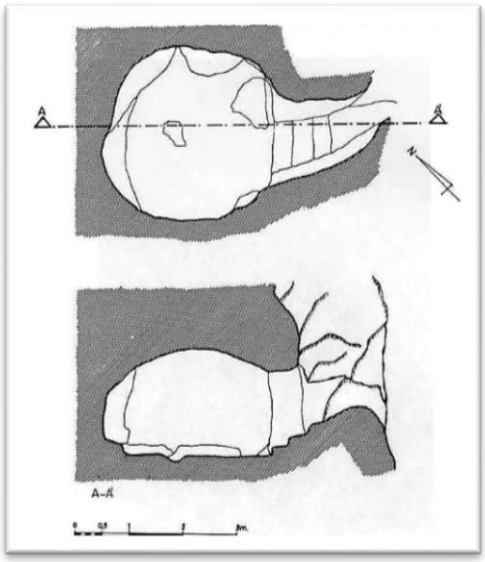

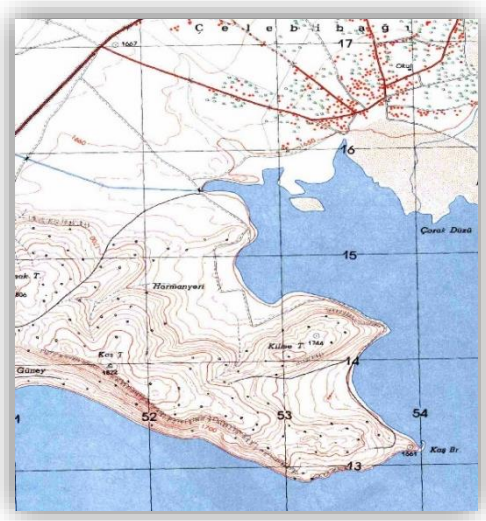

Madavank KM5	**Resim: 71 / Çizim: 71**		**Katalog No:84**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 3 km güneyindeki Madavank Mevkiinde, yüksek bir (Kilise Tepe) tepenin göle uzanan doğu yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dördüncü mezarın doğusunda, kayalık tepenin bitiminde yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar kolay ulaşımlı, kötü işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezara doğal sayılabilecek basamaklı ince uzun koridorumsu bir açıklıkla ulaşılır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Girişi tahrip edilmiştir. Mezara doğrudan 1.30 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.85 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.60 m aşağıda olan mezar odasına üç basamakla inilir. Mezar ovale yakın planlı ve 3.15 x 3.30 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki seki bulunmaktadır. Mezarın kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarı boyunca devam eden seki zeminden 0.30 m yüksekliğinde 0.50m genişliğindedir. Aynı sekinin güneybatı duvarında da devam ettiği anlaşılmaktadır. Mezar odası gittikçe yükselen yerden itibaren 1.25-50-2.30 m yükseklikte ve basık tonozlu bir üst örtüye sahiptir.
Mezar dışında definle ilgili mimari eleman olarak bir "T" niş bulunmaktadır. Urartu karakteristiği olan niş mezarının altında ve zemin seviyesinde yer alır.
Kaynaklar: Çavuşoğlu 2003, 147 v.d. Fig.11.13.14

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

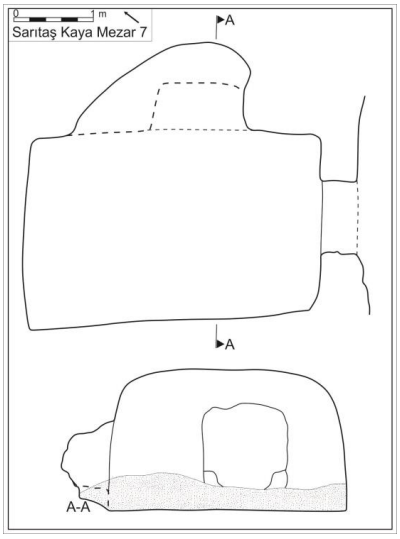

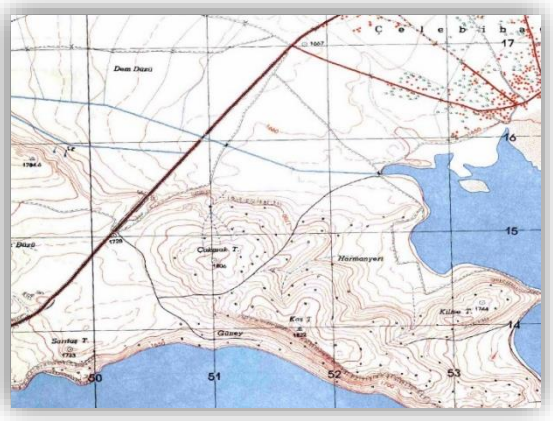
Sarıtaş KM7	**Resim: 72, 73 / Çizim:72**		**Katalog No:85**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın batısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar, oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.10 x1.05 m mevcut ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.15-25 x 2.50 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 adet dörtgen niş bulunmaktadır. Odanın kuzeydoğu duvarında yer alan niş tahrip edilmiştir. Anlaşılabildiği kadarıyla 1.25 m genişlik ve 0.55 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.70 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezar cephesinde girişin 1.50 m yukarısında bir kaya işareti bulunmaktadır.

Kaynaklar Yeni tespit.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

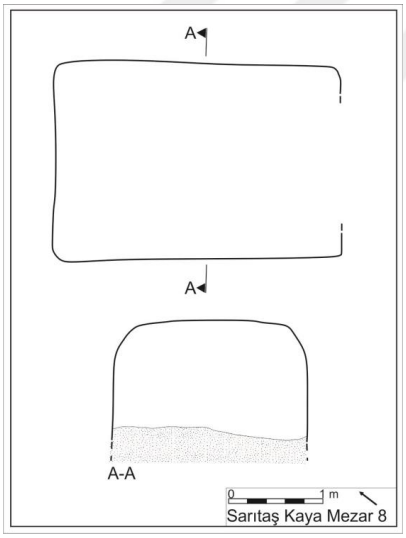

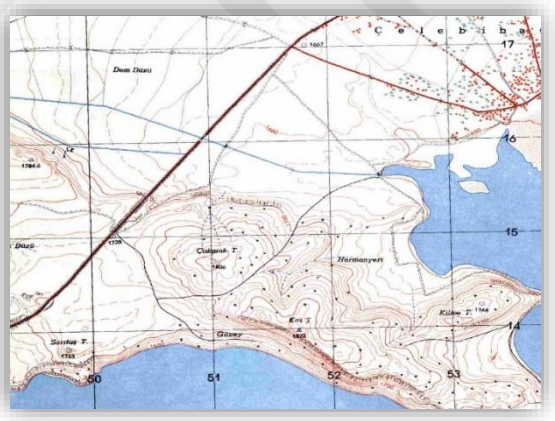
Sarıtaş KM8	**Resim: 74, 75 / Çizim: 73**		**Katalog No:86**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın batısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar, oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Giriş açıklığı belli mezar dikdörtgen planlı ve 2.90 x 1.90-2.10 m. ölçülerindedir. Gömü sayısı ve definle ilgili mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.25 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Yeni tespit.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

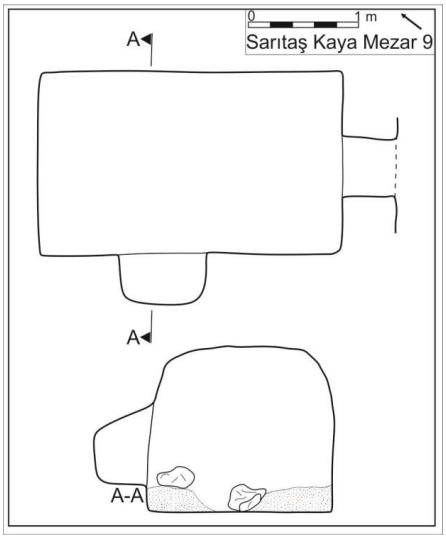

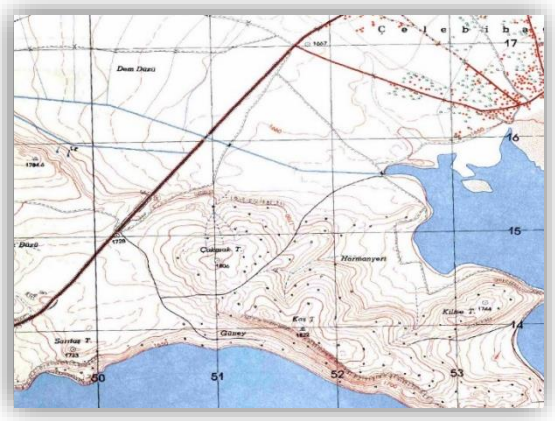
Sarıtaş KM9	**Resim: 76, 77 / Çizim: 74**		**Katalog No:87**
Konum/Koordinat	Van ili, Erciş ilçesi, Çelebibağı Beldesinin 4 km güneybatısındaki Sarıtaş Mevkiindeki kayalık tepenin Van Gölüne bakan kuzey yamacında yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Sekizinci mezarın yaklaşık 3.00 m batısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar, oda mezar türündedir. Kaçak kazıyla tahrip dilmiş mezar ve girişi toprak dolgu ile kaplıdır. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 0.60 x 0.55 m mevcut ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.80 x 1.50-70 m. Ölçülerindedir .Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 adet niş bulunmaktadır. Odanın güneybatı duvarında yer alan niş 0.65 x 0.80 m ölçülerinde ve 0.45 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Yeni tespit.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Verakram KM3	**Resim: / Çizim:**		**Katalog No:88**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, (Nahçıvan-İran sınırında) Maku şehri yakınlarındaki Shot'un 5 km güneyinde, Aras Nehri kıyısında yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamaklı)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Küçük Ağrı Dağı'nın dört küçük tepesinden biri üzerinde inşa edilmiş Verakram Kalesi'nin kuzeyinde, ikisi sur içinde diğeri dur dışında olmak üzere üç adet kaya mezarı tespit edilmiştir. Kalenin kuzeyinde I ve II nolu mezarların yakınında ve surlarının hemen dışında bulunmaktadır. Doğal bir mağaradan dönüştürülen mezar hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Basamaklarla erişilen mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli, bir yer üstü kaya mezarıdır. Düz bir kapı anlayışına sahip mezarda giriş ölçüsü verilmemiştir. Mezar dikdörtgen planlı ve 8.00 x 5.00 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Yüksekliği bilinmeyen mezar kısmen düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Kleiss 1974, 87 v.d.; Hulsteyn 1992, 111 v.d.

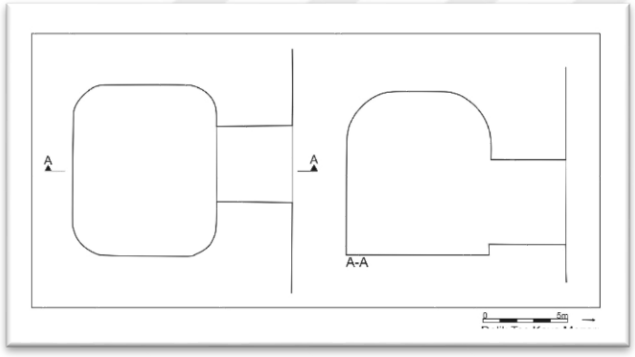
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kaya mezarında bazı bronz iğne ve plaka parçaları bulunmuştur. Mevcut bulgulardan mezar olduğu düşünülen yapı Urartu'dan alışık olmadığımız bir şekilde doğal bir mağaradan mezara dönüştürülmüştür.

Deliktaş	**Resim: 78 / Çizim: 75**		**Katalog No:89**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Çaldıran şehrinde Delik Taş adlı kireçtaşı kayalık tepesinin güneyinde zemin seviyesinden yukarıda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı bir yer üstü kaya mezarıdır. Oda mezar türündedir. Kuzey güney yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan küçük dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahiptir. Girişten aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 5.00 x 4.20 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Nadiri Şecea Dıl-Behrouz Khan Mohammadi, "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi" Kültür ve Kongre Dergisi 68, 2015, http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237 (Erişim Tarihi, 25.11.2016) ; Heydari, Yayınlanmamış tez notları, 111

Benzerleri	Seduk, Kızılkaya,
Buluntu /Tarihleme	Mezarın bulunduğu kayalık üzerinde küçük bir Urartu Kalesi bulunmaktadır.

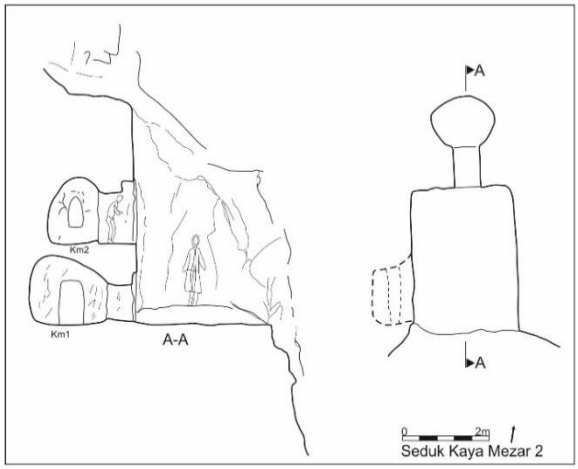

Seduk KM2	**Resim: 79a, b / Çizim:76**		**Katalog No:90**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Urmiye'nin 30 km güneyinde, Khorramābād yakınlarındaki Nazloo Vadisi'ndeki Beranduz Çayı kıyısında kayalık bir tepe üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Ön giriş (Koridor)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Kayalıklarda üst üste iki adet kaya mezarı bulunmaktadır. Çok odalı olan alttaki mezar kemerli bir girişe sahiptir ve daha büyük boyutludur. Tek odalı olan üstteki mezar dikdörtgen bir girişe sahiptir ve daha küçük boyutludur. Mezar girişleri 3.5 x 4 m ölçülerinde bir ön alana bakmaktadır. Kayalığın güneyinde zemin seviyesinden yukarıda yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, bir yer üstü kaya mezarıdır. Oda mezar türündedir. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Yalın kapı anlayışına sahiptir. Dikdörtgen bir kapı açıklığı ile dar ve küçük olan kemerli bir koridora girilir. Girişten aşağıda olan mezar oval planlı ve 2/1 x 1/4 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet niş bulunmaktadır. Doğu duvarında yer alan kemerli yapıya sahip nişin derinliği oldukça azdır. Ölçüsü verilmeyen nişin yarım kaldığı düşünülmektedir. Oldukça alçak bir yüksekliğe sahip mezar odası tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Nadiri Şecea Dıl-Behrouz Khan Mohammadi, "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi" Kültür ve Kongre Dergisi 68, 2015, http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237 (Erişim Tarihi, 25.11.2016) ; Heydari, Yayınlanmamış tez notları, 124 v.d.d.

Benzerleri	Deliktaş, Kızılkaya
Buluntu /Tarihleme	Urartu'ya ait oldukları ifade edilmektedir.

Şedi	**Resim:- / Çizim:-**		**Katalog No:91**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Poldeşt'te kayalık bir tepenin kuzeyinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Güney kuzey yönlü mezar, ön girişli oda mezar türündedir. Mezar odasına kare planlı ve basamaklı bir ön giriş/dromos aracılığı ile girilir. Ölçüsü bilinmeyen mezar kare bir plana sahiptir. Gömü sayısının bilinmediği mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet niş bulunmaktadır. Mezar odası düz bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar:** Nadiri Şecea Dıl-Behrouz Khan Mohammadi, "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi", Kültür ve Kongre Dergisi 68, Tahran, 2015, http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237 (Erişim Tarihi, 25.11.2016)			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Kaya mezarının bulunduğu kayalıklarda yer alan kale Urartu ile ilişkilendirilmektedir		

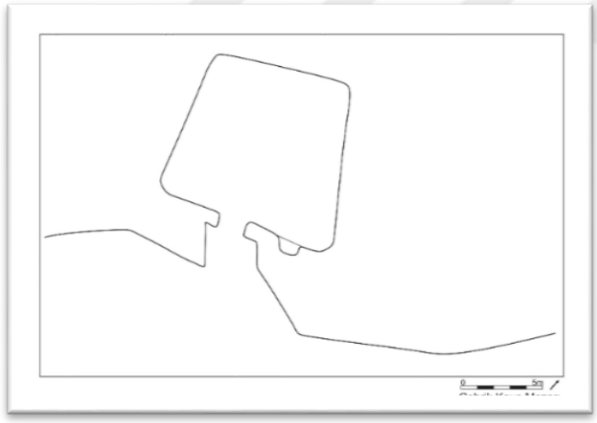
Çehrik KM1	**Resim: 81 / Çizim:77**		**Katalog No:92**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Salmas'ın 30 km güneybatısında Çehrik köyündeki kayalık tepe üzerinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım. Kayalıklarda biri çok odalı diğeri tek odalı olmak üzere iki kaya mezarı bulunmaktadır.

Tek odalı olan ilk mezar kayalığın kuzeyinde zemin seviyesinden 30 m yukarıda yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, bir yer üstü kaya mezarıdır. Oda mezar türündedir. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Yalın kapı anlayışına sahiptir. Dörtgen ve düz bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası Trepezodial planlı ve 5.00 x 5.50 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 3.40 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Şecea Dıl-Mohammadi,2015.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

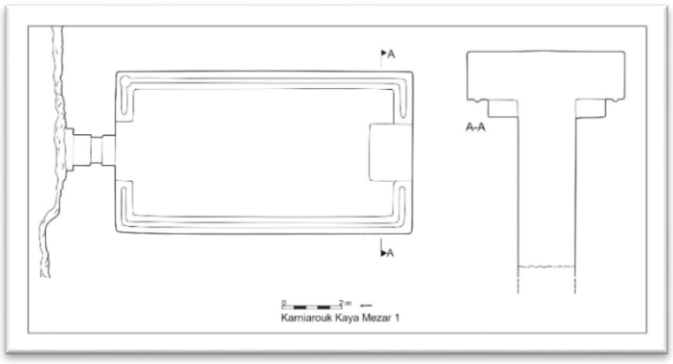

Karnıyarık KM1	**Resim: 82/ Çizim: 78**		**Katalog No:93**
Konum/Koordinat	İran'da, Batı Azerbaycan Eyaleti, Salmas şehrinin yaklaşık 15 km güneybatısında dik bir kayalık tepe üzerinde bulunan kalenin kuzeyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	3
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**1/-/-**
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım. Kale surları içinde kayalıklara oyulmuş iki adet kaya mezarı bulunmaktadır. Kayalık tepenin kuzey yamacında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezara doğrudan 0.85 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Kademeli bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 10.10 x 5.50 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iç duvarlar boyunca uzanan üzerinde kanal bulunan üç seki/bank (tezgâh) ile derin bir kuyu bulunmaktadır. Seki/Bank-tezgah, 0.60 m genişlik ve 0.60 m yüksekliğindedir. Bank boyunca devam eden ve çıkışı olmayan kanal 0.15-20 m genişliğinde 0.10 m derinliğindedir. Bank güney duvarda yer alan bir kuyu tarafından kesilmektedir. Kuyu 1.90 x 1.40 m ölçülerinde ve yaklaşık 5 m derinliğindedir ve içinde dolgu tabakası ile doludur. Mezar odası yerden itibaren 2.25 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir. Kaya odasının işlevi tam olarak açık değildir. Taş işçiliği ve kapı düzenlemesi (çerçeve/kademeli) Urartu formlarına yakındır.

Kaynaklar Kleiss 1968, 36 v.d., Res. 27.; Hulsteyn 1992, 118 v.d.d.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Olasılıkla ölü kültüne hizmet eden Karnıyarık kaya odasının Urartu olup olmadığı tartışmalıdır. Urartu sonrası bir dönem muhtemelen de Ermenistan Hristiyanlaşmaya başladığı dönem ile ilişkilendirilmektedir.

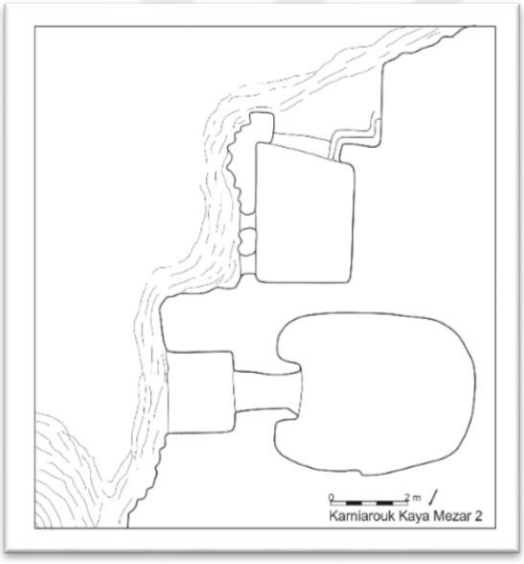

Karnıyarık KM2	**Resim: 82 / Çizim: 79**		**Katalog No:94**
Konum/Koordinat	İran'da, Batı Azerbaycan Eyaleti, Salmas şehrinin yaklaşık 15 km güneybatısında dik bir kayalık tepe üzerinde bulunan kalenin kuzeyinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	?	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Kayalık tepenin dik eğimli güney yamacında yer alır. Kaya odası olarak ifade edilmektedir. Düz ayak olan mezar, zor ulaşımlı, ilk mezara göre kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezara doğrudan 0.85 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Düz bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar oval planlı ve yaklaşık 4.50 x 3.60-4.00 ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman ve üst örtüye ait bilgi bulunmamaktadır.

Kaynaklar :Kleiss 1968, 36, Res. 26.

Benzerleri	Zingirkale
Buluntu /Tarihleme	Olasılıkla ölü kültüne hizmet eden Karnıyarık kaya odasının Urartu olup olmadığı tartışmalıdır. Urartu sonrası bir dönem muhtemelen de Ermenistan Hristiyanlaşmaya başladığı dönem ile ilişkilendirilebilir

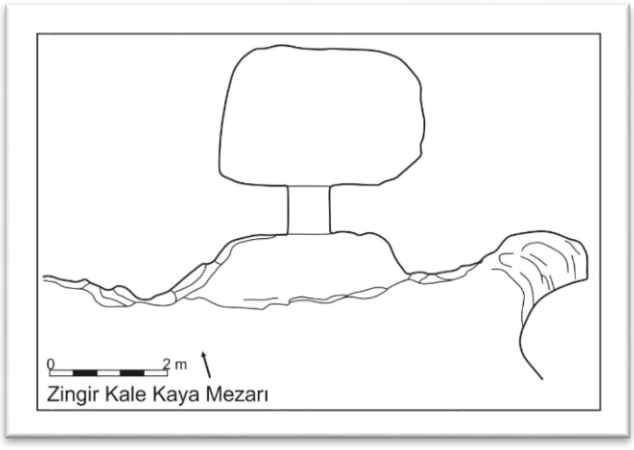

Zingirkale	**Resim: 330, 331 / Çizim: 80**		**Katalog No:95**
Konum/Koordinat	İran'da, Batı Azerbaycan Eyaleti, Salmas şehrinde Shahpur Rezaiyeh karayolunun 14. km sinde, Tamar köyü kavşağından itibaren güneybatıya doğru yaklaşık 4 km boyunca devam eden nehrin sağında Zingirkale olarak bilinen piramidal kayalık tepede üzerinde bulunur.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Kalenin güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezara doğrudan 1.56 x 0.78 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Düz bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.40 x 2.50 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Kleiss 1968, 36, Res. 30. Hulsteyn 1992, 124 v.d.

Benzerleri	Karnıyarık KM2
Buluntu /Tarihleme	Mezar yakınlarındaki terasın dini amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir. Kalenin Urartu ve Manna ilişkisi üzerinde durulmaktadır. Son değerlendirmelere Güney Shahpur Manna hakimiyeti altında kalmaktadır. Mezarın Urartu ile ilişkisi net olarak ifade edilmemektedir.

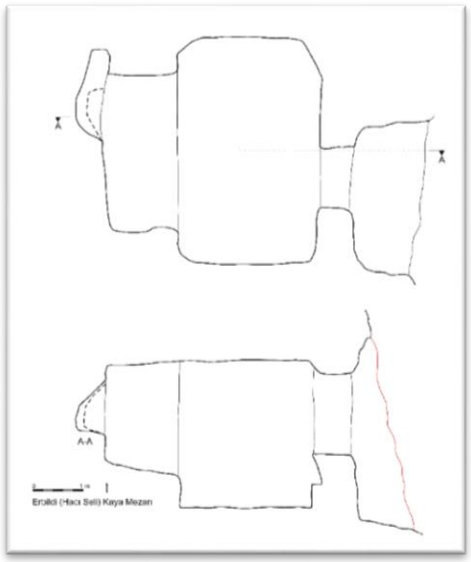

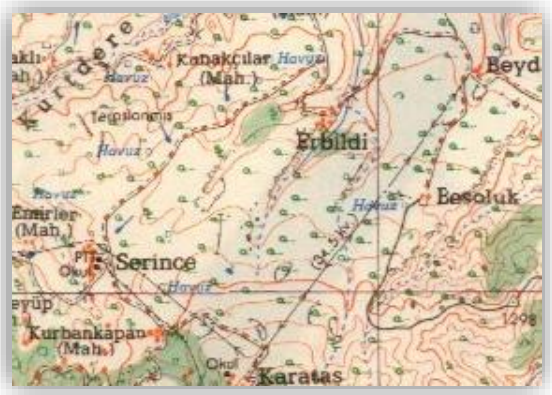
Hacıseli-Erbildi	**Resim: 83, 84 / Çizim:81**		**Katalog No:96**
Konum/Koordinat	Elazığ ili merkez ilçe Erbildi (Hacı Selli) köyünün güneybatısında yer alan alçak kayalık tepenin doğu yüzünde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Tırmanılarak)	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

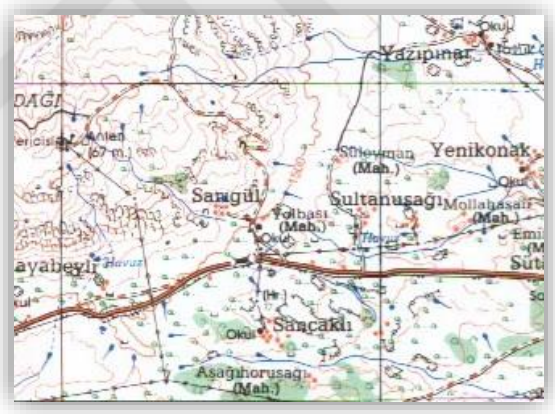
Tanım: Mezara kayalık tepenin kuzeyinden yer yer ayak ve eller için işlenmiş basamakların bulunduğu doğal bir yoldan çıkılır. Bu yoldan mezarın önünde bulunan 1.50 x 0.50-80 m ölçülerindeki ön açıklığa ulaşılır. Açıklıktan 0.65 m yüksekte yer alan mezar girişi 0.70 x 0.68 m ölçülerinde ve 0.24 m kalınlığında bir açıklığa sahiptir. Girişten 0.70 m aşağıda olan mezar odasına 0.30 m ölçülerinde ve 0.10 m içe doğru girinti yapan bir ayakça\basamakla inilir. Mezar odası kareye yakın planlı ve 2.25 x 2.10 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir seki/ölü yatağı ve bir niş bulunmaktadır. Seki ve içindeki niş kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. Girişin karşısındaki batı duvarında yer alan seki, yerden 0.45 m yüksekliğinde, 1.54 x 0.80 m ölçülerinde ve 0.95 m yüksekliğindedir. Sekinin batı duvarında bulunan 0.50 x 0.40 m ölçülerinde ve 0.30 derinliğinde olan niş kaçak kazı sonucu daha da büyütülmüştür. Mezar odası yerden itibaren 1.52 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar Sevin 1987b, 287.; Derin 1993, Kat. No: 73.; Köroğlu 1996, 45-47. ; Çevik, 2000, 127, Lev. 51, 52.; Ertuğrul Danık, "Yukarı Fırat Bölgesi 2004 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXIII\1, Ankara, 2006, 160.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilen mezar Geç Demir Çağ özellikleri taşımaktadır.

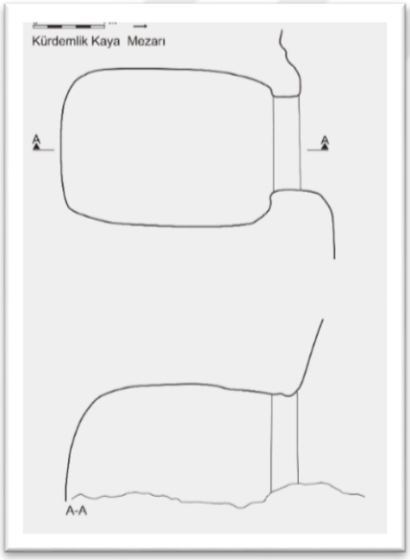
Haroğlu	**Resim: 327/ Çizim:**		**Katalog No:97**
Konum/Koordinat	Elazığ Merkez ilçe, Sarıgül (Haroğlu) Köyü'nün, yaklaşık olarak 2.5 km. kuzeybatısındaki, üzerinde Haroğlu Kalesinin bulunduğu kayalık tepenin güney yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	?	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Tırmanılarak çıkılan ulaşılması zor üç adet kaya mezarından oluşmaktadır. Tek odalı oldukları ifade edilen mezarlar düz bir cepheye sahiptirler. Mezarlara doğrudan kare giriş açıklıkları ile girilmektedir. Girilemeyen mezarların dönemleri tartışmalıdır. **Kaynaklar** Sevin 1988b, 11, v.d. ; a.y., 1989, 452, v.d.; Köroğlu 1996 17 v.d..; Danık 2002, 80, Res.1.			
Benzerleri	Hacıseli?		
Buluntu /Tarihleme	Kale, üzerinde bulunan basamaklı tünel, sur temel yatakları ve sarnıçların Urartu karakterli olabildikleri ifade edilmektedir. Ayrıca az sayıda ele geçen Roma dönemi seramikleri bu dönemde de iskan gördüğünü göstermektedir		
			

Kürdemlik KM1	**Resim:85 / Çizim: 82**		**Katalog No:98**
Konum/Koordinat	Elazığ ili merkez ilçe Sarıbük (Kürdemlik) köyünün 600 m. doğusunda, yol kenarındaki konglomera bir kayalık çıkıntı üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Köyün doğusu ve batısında toplam iki adet kaya mezarı bulunmaktadır. Kötü işçiliklidir ve tabanı toprak ile doludur. Kuzey güney yönlü yer üstü kaya mezarı basit bir girişe sahiptir. 1.30 m genişliğinde ve 1.20 m mevcut yüksekliğindeki bir kapı açıklığından mezar odasına geçilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 3.00 x 2.20 m ölçülerindedir. Toprak dolgu nedeniyle mezarda mimari bir öğe tespit edilememiştir. Mezar 1.70 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Sevin 1988, 10, Res.32-34; Derin 1993, Kat. No: 71.; Köroğlu 1996, 47.; Danık 2006, 160

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Köyün 2 km kuzeyinde Taarruztepe olarak bilinen kaya üzerinde Demir Çağ özelliği gösteren küçük bir yerleşim bulunmaktadır

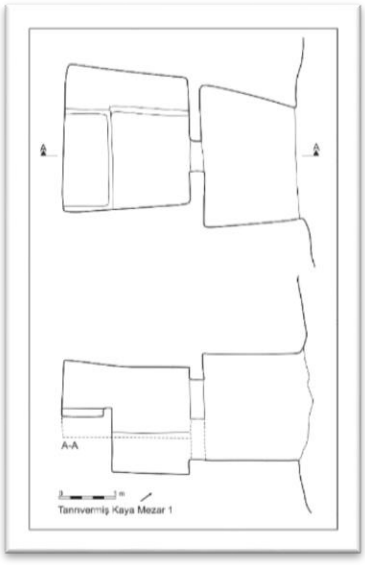

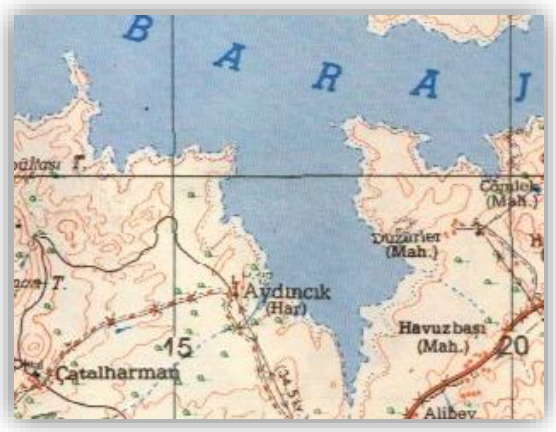
Tanrıvermiş KM1	**Resim:86 / Çizim: 83**		**Katalog No:99**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez İlçe, Aydıncık köyünün ortalama 500 m. kuzeybatısındaki ortadan daralan doğu batı yönlü, yüksek kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Kaya mezarları kalenin güney yüzünde bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Düzleştirilmiş Kademeli	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş (Sundurma)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tek odalı olan KM1, Tanrıvermiş kalesi kayalığının en yüksek kısmında yer alan mezar zirveden ortalama 2.00 m aşağıdadır ve girişi doğuya bakmaktadır. Oldukça zor inilebilen mezarın önünde 2.10 x 1.70 m ölçülerinde ve 1.90 m yüksekliğinde düz tavanlı bir ön açıklık (giriş) bulunmaktadır. Buradan mezar odasına 1.70 x 0.56 ölçülerinde ve 0.23 m kalınlığındaki bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.25-65 x 2.28-1.95 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak iki seki/ölü yatağı bulunmaktadır. 1.40 m yüksekliğindeki sekilerden girişin batı duvarındaki seki, 0.85 m genişliğinde, güney duvarındaki seki 0.60-70 m genişliğindedir. Sekilerin dış yüzleri 0.10 m ölçülerinde bir silmeyle sınırlandırılmıştır. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Sevin 1989, 456-458. Res. 19-21; Derin 1993, Kat. No: 74-76. ; Köroğlu 1996, 21, 43-45.; Çevik 2000, 129 v.d., Lev. 58a-c, 59a-b. ; Danık 2001, 19, Res. 8

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Sur duvarları ve temel yatakları ve sarnıç ve kaya işçiliği ile Urartu karakteri taşıyan kalede Orta (Urartu) ve Geç Demir Çağ, az sayıda Roma ve Ortaçağa ait seramik örneklerine rastlanılmıştır. Roma seramiğine ek olarak kalenin doğu bölümünün kuzey ve doğusundaki duvarların malzeme ve teknik olarak Roma Dönemine tarihlenebileceği de önerilmektedir.

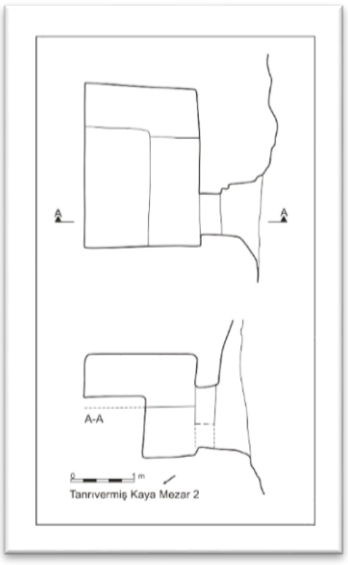

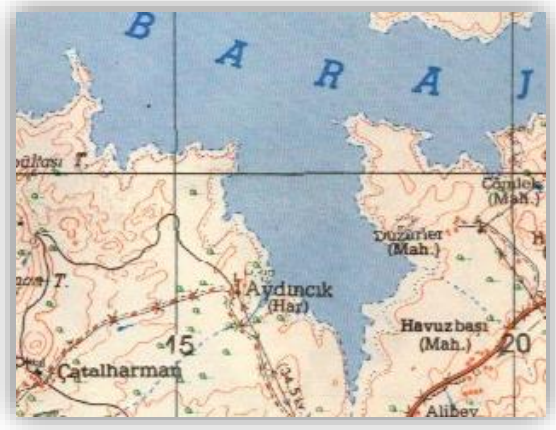
Tanrıvermiş KM2	**Resim:87 / Çizim:84**		**Katalog No:100**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez İlçe, Aydıncık köyünün ortalama 500 m. kuzeybatısındaki ortadan daralan doğu batı yönlü, yüksek kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Kaya mezarları kalenin güney yüzünde bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Düzleştirilmiş Kademeli	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş (Sundurma)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tek odalı olan KM2, kayalığın doğu yüzünde ve KM1'in karşısında yer alır. İlk mezar gibi oldukça zor ulaşılan mezara 0.75 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 2.80 x 1.80 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak iki seki bulunmaktadır. Kuzey duvarındaki seki, yerden 1.00 m yüksekliğinde, 1.90 x 1.00 m ölçülerinde, daha dar olan doğu duvarındaki seki yerden 0.85 m yükseklikte ve 1.80 x 0-95-75 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Sevin 1989, 456-458. Res. 19-21; Derin 1993, Kat. No: 74-76. ; Köroğlu 1996, 21, 43-45.; Çevik 2000, 129 v.d., Lev. 58a-c, 59a-b. ; Danık 2001, 19

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Sur duvarları ve temel yatakları ve sarnıç ve kaya işçiliği ile Urartu karakteri taşıyan kalede Orta (Urartu) ve Geç Demir Çağ, az sayıda Roma ve Ortaçağa ait seramik örneklerine rastlanılmıştır. Roma seramiğine ek olarak kalenin doğu bölümünün kuzey ve doğusundaki duvarların malzeme ve teknik olarak Roma Dönemine tarihlenebileceği de önerilmektedir.

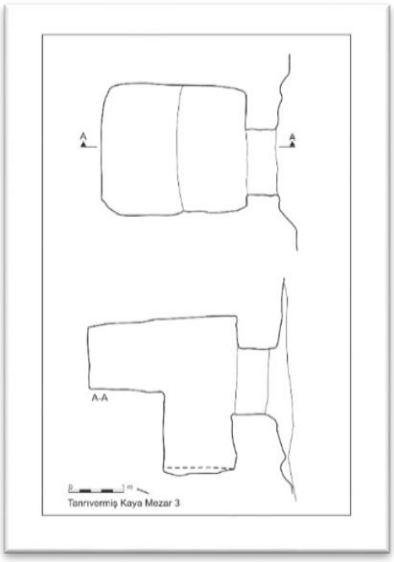

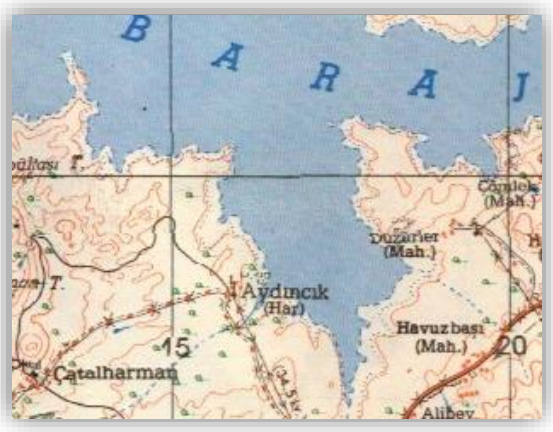
Tanrıvermiş KM3	**Resim: 88, 89 / Çizim:85**		**Katalog No:101**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez İlçe, Aydıncık köyünün ortalama 500 m. kuzeybatısındaki ortadan daralan doğu batı yönlü, yüksek kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Kaya mezarları kalenin güney yüzünde bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düzleştirilmiş Kademeli	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tek odalı olan KM3, kayalığın güney yüzünde yer alır. İlk mezar gibi oldukça zor ulaşılan mezara 0.60 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 1.30 x 1.10 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak girişin karşısında yer alan bir seki bulunmaktadır. Seki yerden 0.65 m yüksekliğinde, 1.10 x 0.70 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.40 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Sevin 1989, 456-458. Res. 19-21; Derin 1993, Kat. No: 74-76. ; Köroğlu 1996, 21, 43-45.; Çevik 2000, 129 v.d., Lev. 58a-c, 59a-b. ; Danık 2001, 19, Res. 8

Benzerleri	Hacıseli, Ermişler, Yolgözler KM1,
Buluntu /Tarihleme	Sur duvarları ve temel yatakları ve sarnıç ve kaya işçiliği ile Urartu karakteri taşıyan kalede Orta (Urartu) ve Geç Demir Çağ, az sayıda Roma ve Ortaçağa ait seramik örneklerine rastlanılmıştır. Roma seramiğine ek olarak kalenin doğu bölümünün kuzey ve doğusundaki duvarların malzeme ve teknik olarak Roma Dönemine tarihlenebileceği de önerilmektedir.

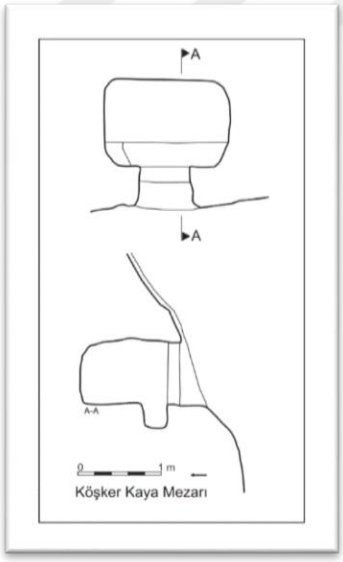

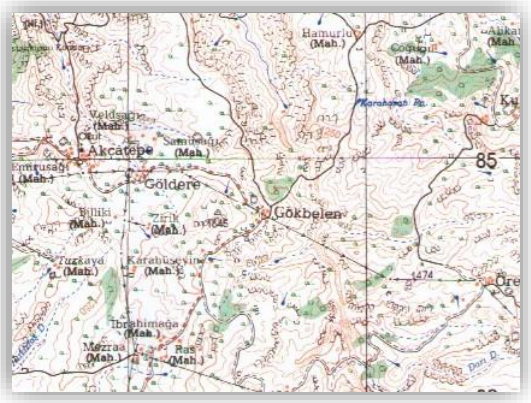
Köşker (Gökbelen)	**Resim: / Çizim: 86**		**Katalog No:102**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Keban İlçesi Gökbelen Köyü'nün 4 km güneyindeki Köşker Mevkiinde alçak kayalık bir yamaçta yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

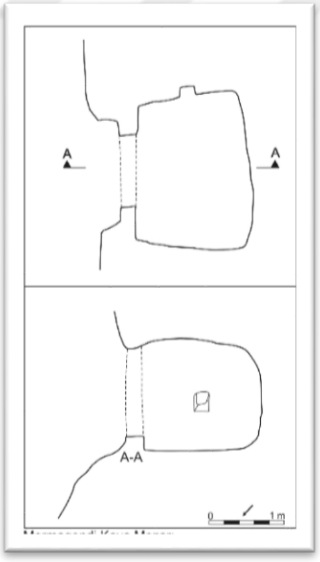
Tanım: Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Batı doğu yönlü mezar basit girişli 0.68 x 0.60 m ölçülerindedir. Girişten 0.30 m aşağıda olan mezar odası dikdörtgen planlı ve 1.50 x 1.10 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir seki bulunmaktadır. Girişin karşısındaki doğu duvarı boyunca uzanan seki, yerden 0.30 m yüksekliğinde, 0.64 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 0.95 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Sevin 1989, 456. Res. 14; Derin 1993, Kat. No: 72; Köroğlu 1996: 21.; Çevik 2000, 130, Lev. 60a.

Benzerleri	Hacıseli, Ermişler, Yolgözler KM1,
Buluntu /Tarihleme	Mezar çevresinde, Orta Demir Çağa ait olabilecek dikdörtgen planlı iki yapı bulunmaktadır. Geç Demir Çağ özellikleri taşımaktadır.

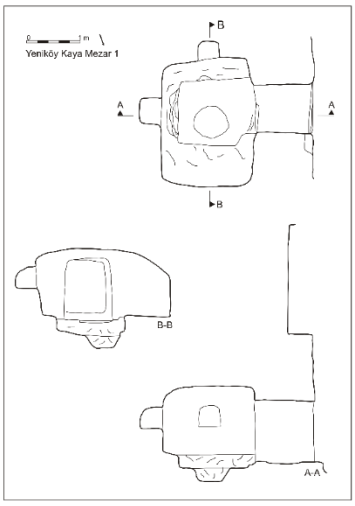
Mermagendi	**Resim: 90 / Çizim: 87**		**Katalog No:103**
Konum/Koordinat	Elazığ İli, Karakoçan İlçesi, Mermagendi Köyünün güneyindeki yüksek kayalık tepenin kuzeydoğu yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Kötü işçilikli mezar, doğal bir mağara görünümündedir. Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar, 1.20 x 0.96 m ölçülerinde, 0.20 m kalınlığında basit bir girişe sahiptir. Girişten 0.20 m aşağıda olan mezar odası dikdörtgen planlı ve 1.80-2.10 x 1.50 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir niş bulunmaktadır. Güneydoğu duvarında tabandan 0.40 m yükseklikte 0.25 x 0.20 m ölçülerinde ve 0.10 m derinliğinde bir niş yer almaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m yükseklikte ve üstü düze yakın formdadır. **Kaynaklar:** Çevik 2000, 130, Lev. 61b.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Üzerinde sur temel yatakları kaya işaretleri ve basamaklı kaya tünelleri bulunan aynı adı taşıyan kale Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir. Geç Demir Çağ özellikleri taşımaktadır.		
			

Yeniköy KM1	**Resim:91,92 / Çizim:88**		**Katalog No:104**
Konum/Koordinat	Muş ili Malazgirt İlçesi Yeniköy Köyünün kuzeyinde Yeniköy Kalesinin yaklaşık 100 m güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Kabartmalı	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	1/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeybatı güneydoğu yönlü mezar kabartmalı bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.10 x 0.95 m ölçülerinde ve 1.10 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.15 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 1.80 x 2.35 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet seki/ölü yatağı, iki adet niş ve bir adet çukur bulunmaktadır. Oda ortasında girişten itibaren 1.45 x 1.25 m ölçülerinde ve 0.25 m derinliğinde bir orta boşluk bırakılarak üç duvar boyunca uzanan sekiler oluşturulmuştur. Kuzeybatı yan duvar sekisi 0.75-90 m diğer sekiler ise 0.30 m genişliğindedir. Girişin karşısındaki güneydoğu duvarı ile güneybatı duvarında yer alan nişler, sekiden 0.50 m yükseklikte 0.40 x 0.40 m ölçülerinde ve 0.40 m yüksekliğindedir. Mezar ortasında bulunan çukur yaklaşık 0.65 m çapında ve 0.40 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m yükseklikte ve tonozumsu bir üst örtüye sahiptir. Girişin üstünde yaklaşık 2.00 m yüksekliğinde ve 0.80 m derinliğinde dikdörtgen niş içinde, doğru dua eder pozisyonda, bir figür yer almaktadır.

Kaynaklar: Burney-Lang 1971, Resim 54; Çevik 2000, 124 v.d. Biber-Çavuşoğlu, 2013, 311 v.d

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Üzerinde sur temel yatakları kaya işaretleri ve basamaklı kaya tünelleri bulunan aynı adı taşıyan kale Urartu dönemi ile ilişkilendirilen mezar Geç Demir Çağ özellikleri taşımaktadır.

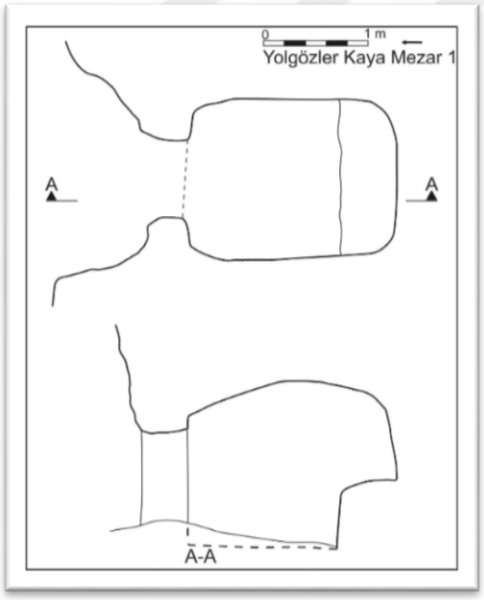

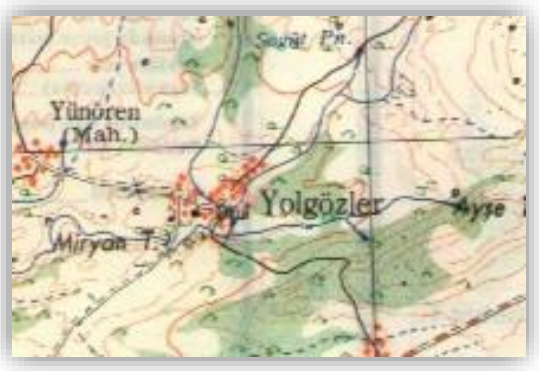
Yolgözler KM1	**Resim: 93/ Çizim: 89**		**Katalog No:105**
Konum/Koordinat	Muş ili Korkut İlçesi Yolgözler Köyü'nün 500-550 m. kadar güneyinde bir kayalığın kuzeye bakan cephesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğrudan girişli Güney kuzey yönlü mezar oda mezar türündedir. Düz cephe anlayışına sahip mezara doğrudan 1.20 x 0.75 m mevcut ölçülerinde tahrip olmuş bir giriş açıklığı ile girilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 1.50 x 1.25 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir seki/ölü yatağı bulunmaktadır. Arka duvar boyunca uzanan seki yerden 0.70 m yüksekliğinde ve 0.50-0.55 m. genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.65 m yükseklikte ve üstü düz formdadır.

Kaynaklar: Koçhan 2009, 361 v.d.d., Biber 2016, 349 v.d.

Benzerleri	Tanrıvermiş KM3, Hacıseli
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişkilendirilen mezar, Tanrıvermiş KM3 ve Hacıseli mezarlarına olan benzerliği dolayısıyla Urartu Sonrası Geç Demir Çağ dönemine ait olduğu düşünülmektedir.

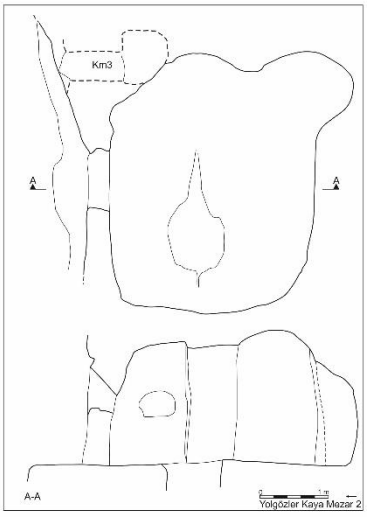

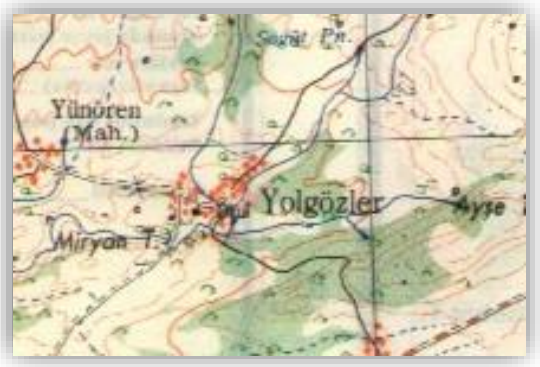
Yolgözler KM2-3	**Resim:93-96 / Çizim: 90**		**Katalog No:106**
Konum/Koordinat	Muş ili Korkut İlçesi Yolgözler Köyü'nün 500-550 m. kadar güneyinde bir kayalığın kuzeye bakan cephesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**1/ - /-**
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Tırmanılarak çıkılan mezar zor ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu-batı yönünde yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.07 x 0.96 m ölçülerinde dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar oval planlı ve yaklaşık 4.00 x 4.35 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda mimari eleman olarak bir adet çukur bulunmaktadır. Mezar ortasında bulunan çukur yaklaşık 0.65 m çapındadır. Mezar odası yerden itibaren 2.45 m yükseklikte ve tonozumsu bir üst örtüye sahiptir.

Odanın güneydoğu köşesinde mihrap benzeri bir girinti mevcuttur. Organik olarak mezar ile bir bağlantı kurmak zordur. Mezar ile birlikte planlanmadığı veya sonradan eklenilmediği dışarıya olan bağlantısının düzgün kemerli bir açıklığa benzemesinden anlaşılmaktadır. Bağımsız olarak planlanan mekânın mezar olabileceği düşünülmektedir. Zor ulaşımlı, yer üstü mezarıdır. Doğrudan yalın bir girişe sahiptir. Kemerli giriş açıklığına sahip dikdörtgen planlı ve hafif kemerli mezar odasında mimari öğe bulunmamaktadır. **Kaynaklar:** Koçhan 2009, 361 v.d.d., Biber 2016, 349 v.d.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemi ile ilişklendirilen mezarların mimari özelliklerinden hareketle Urartu sonrası dönemlerde yapıldıkları düşünülmektedir.

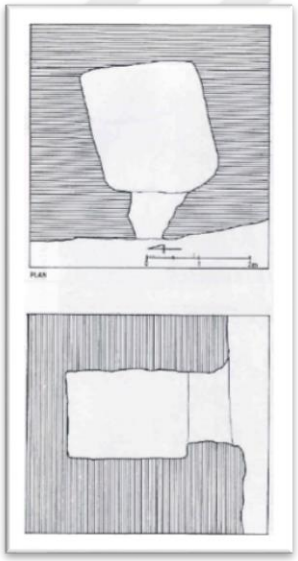

Mazgirt KM1	**Resim: 97/ Çizim:91**		**Katalog No:107**
Konum/Koordinat	Tunceli ili Mazgirt ilçesinde aynı adı taşıyan yüksek kayalık tepenin kuzey doğusunda kaya bloğu üzerinde yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Basamak)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon ?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Basamaklarla ulaşılan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar düz cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezar, dikdörtgen planlı ve 2.00 x 1.70 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 2.30 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çevik 2000, 128 v.d., Lev. 57a-c. ; Erdoğan 2015, 173-174, Res. 67-70

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Sur temel yatakları, sarnıç, kült alanı ve basamaklı kaya tünelleri kalenin demir çağı özelliğini yansıtmaktadır. Geç Demir Çağ özellikleri de taşımaktadır.

Mazgirt KM2	**Resim: / Çizim:**		**Katalog No:108**
Konum/Koordinat	Tunceli ili Mazgirt ilçesinde aynı adı taşıyan yüksek kayalık tepenin kuzey doğusunda kaya bloğu üzerinde yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon ?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dar bir yollardan tırmanılarak ulaşılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar düz cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 0.80 x 0.70 m ölçülerinde 1.00 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezar, dikdörtgen planlı ve 1.70 x 1.45 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.30 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.
Mezarın üstünde ana kayanın düzleştirilmesi ile oluşturulan kült alanı bulunmaktadır. Bu alana mezarın üzerinden yarısı kopmuş dönerek devam eden basamaklarla ulaşılmaktadır.

Kaynaklar Çevik 2000, 128 v.d., Lev. 57a-c. ; Erdoğan 2015, 173-174, Res. 67-70

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Sur temel yatakları, sarnıç, kült alanı ve basamaklı kaya tünelleri kalenin demir çağı özelliğini yansıtmaktadır. Geç Demir Çağ özellikleri taşımaktadır.

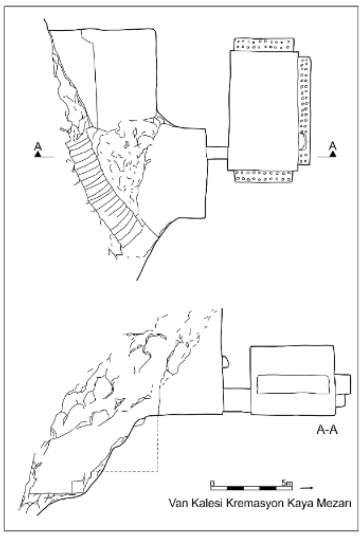

Van-Kremasyon	**Resim: 98,99 / Çizim:92**		**Katalog No:109**
Konum/Koordinat	Van İli Tuşpa İlçesi, Kale Mahallesi Van Kalesi kayalığının güney yamacında, zemin seviyesinden yaklaşık 12.00 m yükseklikte yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Basamak)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düzleştirmiş	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/78
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Basamaklı bir girişe sahip mezara 1.40 m genişliğinde ve 0.30 m yüksekliğinde 20 adet basamakla inilir. Önünde biri batıda diğeri ise girişin güneyinde olmak üzere iki adet açık platform bulunmaktadır. Aralarında 2.80 m'lik kod farkı bulunan platformlardan batıdaki platform 1.00 m yüksekliğinde bir basamakla ikiye ayrılmıştır. Mezar cephesinde girişin üzerinde düzgün olmayan ancak Urartu'da sıkça bilinen "T" biçimli niş görünümünde oyuklar bulunmaktadır. Basamakla inilen mezar nispeten zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara, 1.03 x 0.60-70 m ölçülerinde ve 1.50 m kalınlığında dikdörtgen, koridorumsu bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda açıklığın doğu yüzünde ve 0.65 m içeride 0.04m çapında ve 0.04 m derinliğinde muhtemelen tek kanatlı bir kapıya ait altlı üstlü mil yuvaları bulunmaktadır. Koridorun açıldığı mezar odası dikdörtgen planlı ve 4.10 x 7.00 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet niş (duvar içi sekisi) ile bunların içerisinde toplam 78 adet oyuk bulunmaktadır. Odanın kuzeyinde yer alan niş zeminden 1.00 m yüksekte 6.60 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.70 m yüksekliğinde, doğu ve batı sekileri ise zeminden 1.00 m yüksekte 3.60 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.70 yüksekliğindedir. Kuzey niş içinde ikili sıra halinde 38 doğu ve batı niş içinde ise 20'şer oyuk bulunmaktadır. Kremasyon türü gömüye işaret eden ve urne koymaya yarayan bu oyuklar 0.16 m çapında ve 0.03 m derinliğine sahiptir. Mezar odası yerden itibaren 3.25 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Schulz 1840, 289.; Lehmann-Haupt 1926, 156 v.d.d.; Korfmann-Schiele1977, 174.; Sevin 1980, 151 v.d.d. ; a.y., 2012a, 86 v.d.d., Res. 96; Husteyn 1992, 83, fig. 23.; Tarhan 1985, 309 v.d.; Derin 1993, Kat. No. 130, Lev. 42a,b.; Çevik 2000, 114 v.d., Lev. 18, 19

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

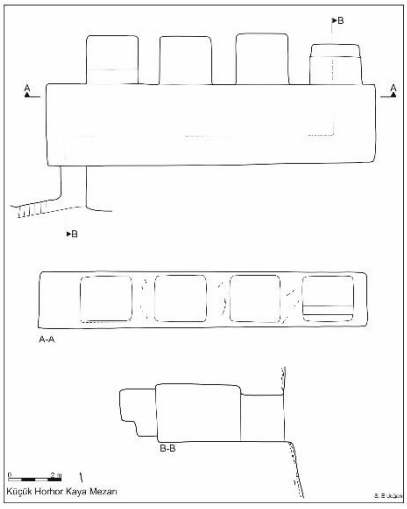

Küçük Horhor	**Resim: 100, 101 / Çizim:** 93		**Katalog No:110**
Konum/Koordinat	Van İli Tuşpa İlçesi, Kale Mahallesinde Van Kalesi kayalığının batı ucuna yakın ve kayalığın dik güney yamacında I. Argişti mezarının hemen altında yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	4
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Basamakla)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Basamaklı bir girişe sahip mezara cepheye yapışık dar ve bir kısmı tahrip olmuş yaklaşık 20 basamakla inilir. Basamakla inilen mezar zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara, güneybatı köşeden 1.09-1.25 x 1.60-70 m ölçülerinde ve 1.86-93 m kalınlığında dikdörtgen, koridorumsu bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Koridorun açıldığı mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.94-304 x 12.45-60 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 4 adet dikdörtgen niş bulunmaktadır. Mezar odasının kuzey duvarında doğu batı doğrultulu nişler birbirine yakın plan ve ölçülerdedir. Batı yöndeki ilk niş zeminden 0.30 m yükseklikte1.56 x 1.85 m ölçülerinde ve 1.75 m derinliğindedir. Niş girişinde 0.55m genişliğinde 0.05 m derinliğinde küçük bir eşik bulunur. İkinci niş zeminden 0.25 m yükseklikte 1.65 x 1.85 m ölçülerinde ve 1.90-95 m derinliğinde, Üçüncü niş, zeminden 0.25 m yükseklikte 1.62 x 1.98 m ölçülerinde ve 2.00 m derinliğindedir. Doğuda bulunan son niş, zeminden 0.15-20 m yükseklikte 1.64 x 1.98 m ölçülerinde ve 1.38 m derinliğindedir. Nişin kuzey duvarında yer alan seki niş zemininden 0.56 m yükseklikte ve 1.90 x 0.42 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.98-2.10 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Schulz 1840, 289.; Lehmann-Haupt 1926, 128 ; Piotrovskij 1966, 302, Res. 59.; Korfmann-Schiele1977, 174 ; Hulsteyn 1992, 70-72, Res. 19.; Derin 1993, Kat. No. 39.; Çevik 2000, 114 v.d., Lev. 17; Sevin 2012a, 34 v.d.d, Res. 40.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, Urartu Sonrası Med/Akhaimenid dönem ile ilişkilendirilmektedir.

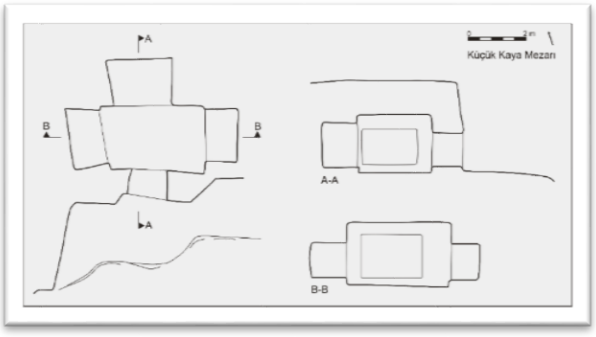

Van V Nolu	**Resim:102, 103 / Çizim:94**		**Katalog No:111**
Konum/Koordinat	Van Kalesi kayalığının merkezi konumunda ve kayalığın dik güney yamacında, Neft Kuyu ve İç Kale kaya mezarlarının bulunduğu avlunun güneybatısında, zemin seviyesinden yaklaşık 2.50 m aşağıda küçük bir kaya kütlesi içinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Önünde kayaya oyulmuş platform şeklinde ön açıklık bulunan bulun mezar kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara, 1.43 x 1.25 m ölçülerinde ve 1.25 m kalınlığında dikdörtgen, koridorumsu bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.32-48 x 3.45 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 3 adet dikdörtgen niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında yer alan nişler zeminden 0.40 m yükseklikte başlayan nişler birbirine yakın büyüklüktedir. Girişin karşısındaki kuzey niş 2.10 x 1.83 m ölçülerinde ve 1.23 m derinliğinde, doğu duvardaki niş 1.94 x 1.16 m ölçülerinde ve 1.05 m derinliğinde, batı duvarındaki niş ise 2.00 x 1.05 m ölçülerinde ve 1.27 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.94 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Schulz 1840, 289.; Lehmann-Haupt 1926, 128.; Piotrovskii 1966, 307, Fig. 61.; Korfmann-Schiele 1977, 174.; Husteyn1992, 81-83, fig. 23.; Çevik 2000, 114 v.d., Lev. 16; Sevin 2012a, 64 v.d.d, Res. 71.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar Urartu dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

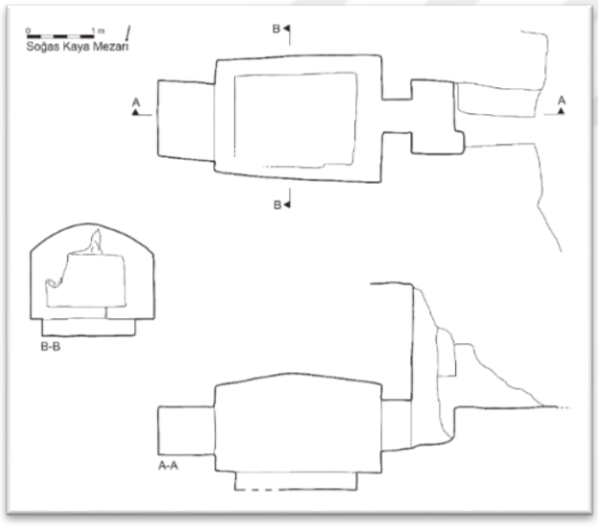

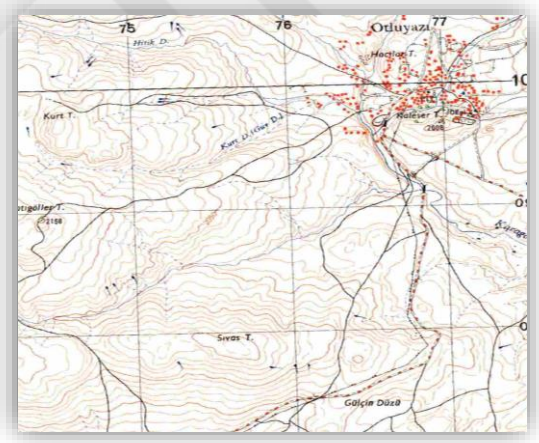
Suğas	**Resim: 104, 105 / Çizim: 95**		**Katalog No:112**
Konum/Koordinat	Bitlis ili, Ahlat İlçesi, Kınalıkoç Köyü'nün 5 km. kadar kuzeyinde bulunan Suğas Kalesinin yaklaşık 50 m güneydoğu yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yer altına açılmış doğu-batı yönlü mezar 110 x 0.70 m ölçülerinde dikdörtgen bir girişe sahiptir. Girişten mezar odasına 0.70 m yüksekliğinde bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.50 x 1.90 m. ölçülerindedir. Tabanda 0.30 – 0.40 m ölçülerinde 0.25 m yüksekliğe sahip seki dolanmaktadır. Odanın doğu duvarında 1.15 x 0.85 m ölçülerinde bir niş bulunmaktadır. Mezar çevresinde farklı büyüklüklerde çanaklar bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar Yeni Tespit

Benzerleri	Günyurdu KM2, Agarak,
Buluntu /Tarihleme	Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

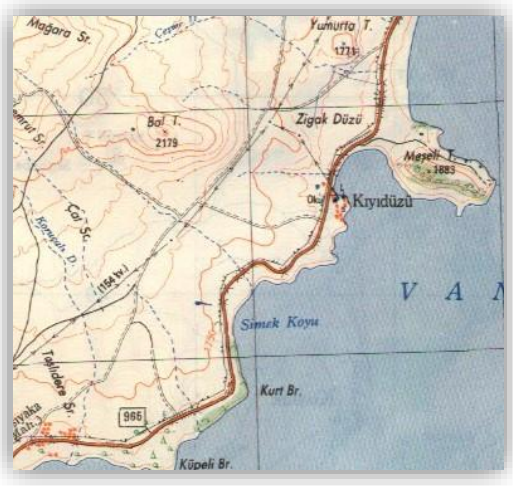

Sorgun?	**Resim: 106a-b, 107 / Çizim:**		**Katalog No:113**
Konum/Koordinat	**B**itlis ili, Tatvan İlçesi, Kıyıdüzü Köyü'nün yaklaşık 4 km. kadar güneybatısında Tatvan-Ahlat Karayolunun güneyinde, Van Gölü kıyısında Sorgun mevkiinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Karayolunun 50 m kadar güneyinde 13.50 x 8.00 m ölçülerinde dikdörtgen bir açık alanının güneydoğusunda yer alır. Bu açık alanın güneydoğusunda ve bu duvara bitişik bir mekân veya kaya mezarı yer alır. Yer altına açılmış doğu-batı yönlü mekâna doğudan basamaklarla inilir. Kaçak kazılarla tahrip edilmiş mekanın basamak kısmı toprak altında kalmıştır. 1.50 x 0.90 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Kare planlı oda 2.20 x 2.15 m. ölçülerindedir. 2.05 m yüksekliğindeki odanın üst örtüsü hafif tonozumsu formdadır. Odanın batı duvarında zeminden 0.70 m yükseklikte 0.55 x 0.35 m ölçülerinde ve 0.35 m yüksekliğinde bir niş bulunmaktadır. nişin etrafı mavi boya ile boyanmıştır.
Kaya mezarı olarak değerlendirmek mümkün görünse de gerek giriş açıklığı ve gerek doğu batı doğrultulu oluşu ve gerekse de Ortaçağ karakteri baskın olan çevresi ile olan bağıdan dolayı mekân belki de şapel olarak değerlendirmek daha doğrudur.
Mezar yanında düzgün işçilik gösteren bir açık alan bulunmaktadır. Ana kayaya oyulmuş yer yer 1.20 m derinliktedir. Güneydoğu köşesindeki duvarda bir niş mevcuttur.
Kaynaklar: Yeni tespit.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kaya işçiliğinin güzel örneklerine sıkça rastlanılır. Kaya yolu izleri, işlik olabilecek dikdörtgen ve kare oyuklar, nişler, mekân ve kaya mezarı örnekleri görülmektedir. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

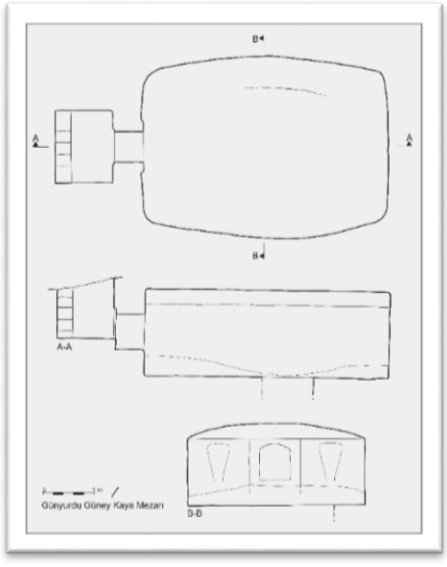

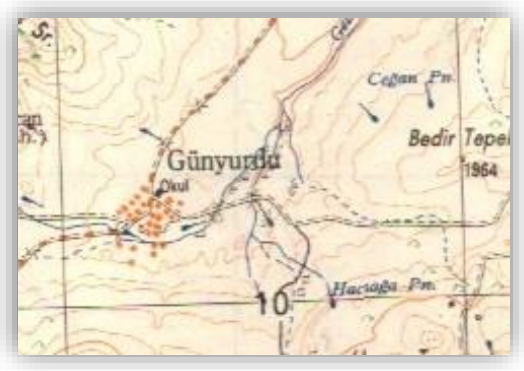
Günyurdu KM1	**Resim: 108, 109 / Çizim:96**		**Katalog No:114**
Konum/Koordinat	Muş İli Bulanık İlçesi Günyurdu Köyünde aynı adı taşıyan kalenin 230 m. kuzeydoğusunda, yer alır. Mezarlar ana kayaya oyulmuş yer altı kaya mezarı türündedir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2?
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamak)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Mezar zemin seviyesinden aşağıda yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Güneybatı kuzeydoğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kayaya oyulmuş 5 basamakla inilen dromos dikdörtgen planlı ve 1.10x1.40 m. ölçülerindedir. Mezara doğrudan 1.20 x 0.60 m ölçülerinde kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 4.70 x 2.80 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir ölü yatağı ve iki niş? bulunmaktadır. Mezarın yan duvarlarında sekilere ait izler bulunmaktadır. Girişin karşısındaki duvar önünde yer alan ölü yatağı zeminden 0.20 m mevcut yüksekliğinde 0.60 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Giriş açıklığının iki kenarında üst kısımları alt kısmı dar yukarı doğru genişleyen üstü tabla şeklinde düzleştirilmiş çıkıntılar bulunmaktadır. Meşale şeklindeki bu çıkıntıların işlevi net değildir. Ancak kandillerin konulduğu düşünülmektedir.

Kaynaklar Biber-Çavuşoğlu, 2011, 204

Benzerleri	Günyurdu KM2, Güleç (Gomik) KM1-KM12, Suğas
Buluntu /Tarihleme	Aynı adı taşıyan Demir Çağ Kalesi yanında yer alır. Çevresinde definle ilgili sunu çanakları bulunmaktadır. Mezarlar Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

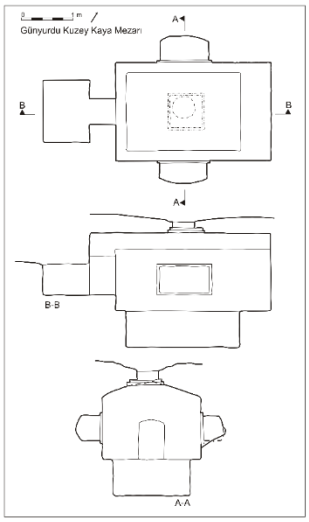

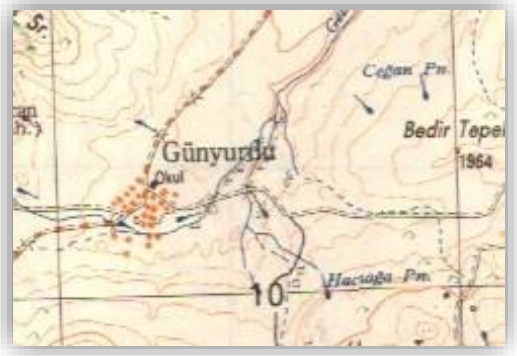
Günyurdu KM2	**Resim: 110-112 / Çizim: 97**		**Katalog No:115**
Konum/Koordinat	Muş İli Bulanık İlçesi Günyurdu Köyünde aynı adı taşıyan kalenin 230 m. kuzeydoğusunda, yer alır. Mezarlar ana kayaya oyulmuş yer altı kaya mezarı türündedir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: KM2'nin 90. m kadar kuzeyinde zemin seviyesinden aşağıda yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Dikdörtgen planlı dromos 0.70 m derinliğinde ve 0.90 x 1.20 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.75 x 0.65 m. m ölçülerinde ve 0.50 m kalınlığında kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.90 x 1.90 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki niş, iki seki ve bir ölü yatağı bulunmaktadır. Etrafı çerçeveli dikdörtgen nişler zeminden 0.55 m yüksekte yer alırlar. Güney duvarında bulunan niş 0.50 x 0.95 m. mevcut ölçülerinde ve 0.50 m derinliğindedir. Kuzey duvarında bulunan niş ise 0.40 x 0.90 m mevcut ölçülerinde ve 0.50 m derinliğindedir. Mezarın güney ve kuzey duvarları boyunca devam eden sekiler zeminden 0.70 m yüksekliğinde 0.20 m genişliğindedir. Girişin karşısındaki doğu duvarında yer alan duvar önü şeklindeki ölü yatağı zeminden 0.70 m yüksekliğinde 0.60 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.20 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezarın üstünde 0.72 m ölçülerinde kare bir çerçeve içine alınmış, 0.40 m çapında dairesel bir aydınlatma açıklığı bulunmaktadır.

Kaynaklar: Biber-Çavuşoğlu, 2011, 204

Benzerleri	Günyurdu KM2, Güleç (Gomik) KM1-KM12, Suğas
Buluntu /Tarihleme	Aynı adı taşıyan Demir Çağ Kalesi yanında yer alır. Çevresinde definle ilgili sunu çanakları bulunmaktadır. Mezarlar Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

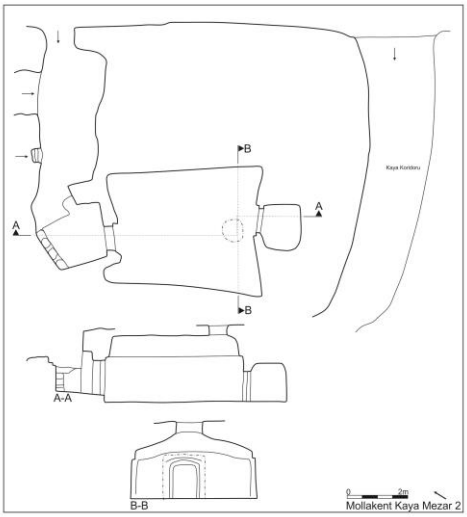

Mollakent KM2	**Resim:113, 114 / Çizim: 98**		**Katalog No:116**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Yukarıdan	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Nekropol kayalığının doğusunda, yaklaşık 20 m. kadar içerde zemin seviyesinden ortalama 2.50 aşağıda yer alır. Kuzey güney yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Basamakla inilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Mezara 5.75 x 1.05-2.00 m ölçülerinde ortalama 0.50 derinliğinde bir koridor ile ulaşılır. Koridora kuzeyden üç basamakla inilmektedir. Koridordan dromosa 0.30 x 0.20 m ölçülerinde üç basamakla inilir. Kareye yakın planlı dromos 1.90 m derinliğinde ve 1.95 x 1.80 m ölçülerindedir. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.20 x 0.85 m ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar dikdörtgen planlı ve 4.80-5.10 x 1.85 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet niş veya hücre bulunmaktadır. Mezarın güney duvarında bulunan bu bölüme 0.80 x 1.10 m ölçülerinde üstü yivlerle belirginleştirilmiş kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Ovale yakın planlı ve 1.50 x 1.20 m ölçülerinde, 1. 45 yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.20 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Mezarın üstünde 0.70 m. çapında dairesel bir aydınlatma açıklığı bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

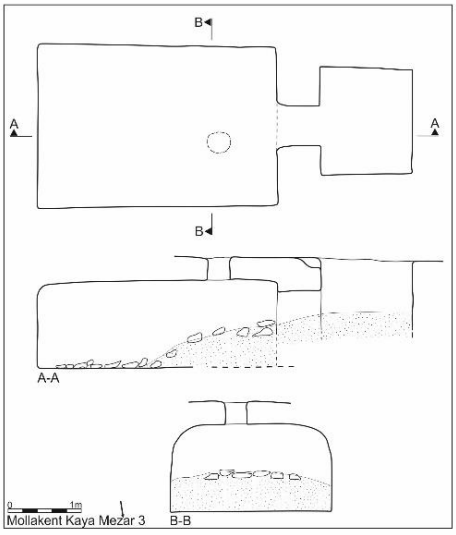

Mollakent KM3	**Resim:115, 116 / Çizim: 99**		**Katalog No:117**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Yukarıdan)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Doğu batı yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Yukarıdan dromosa inilerek girilen mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı dromos 1.50 x 1.25 m ölçülerinde ve toprak dolgu nedeniyle 0.75 m mevcut derinliğindedir. Düz bir cephe mimarisine sahip mezara doğrudan kemerli bir kapı açıklığı ile girilir.
Cephe mimarisi anlaşılmayan mezara 0.70 x 1.70 m mevcut ölçülerinde bir açıklık ile girilmektedir. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.25 x 2.25 m ölçülerindedir. Dolgu nedeniyle gömü sayısı ve definle ilgili mimari eleman tespit edilememiştir.
Kemerli bir girişe sahip mezara dolgu nedeniyle girilememektedir. Ölçüleri lazer metre ile alınan mezar odası dikdörtgen planlı ve yaklaşık ölçüleri 3.25 x 2.25 m ölçülerindedir. Mezar odası da çöp ve toprak dolgu ile doludur. Ölçülebildiği kadarıyla yerden itibaren 1.25 m mevcut yükseklikte ve üst örtüsü tonoz formdadır. Mezar odasının tavanında dairesel aydınlatma açıklığı bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Günyurdu KM1, KM2, Güleç (Gomik) KM1-KM12, Suğas
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

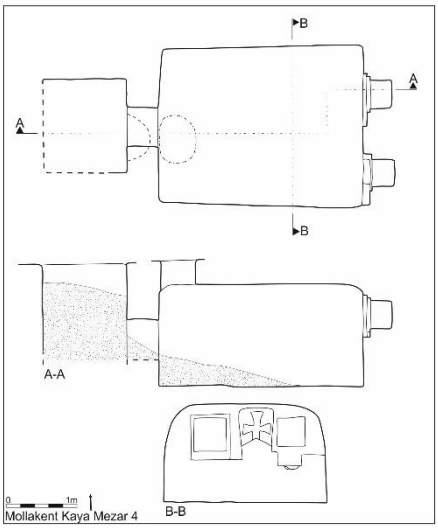

Mollakent KM4	**Resim: 117, 118 / Çizim: 100**		**Katalog No:118**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı (Yukarıdan)	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dördüncü mezar üçüncü mezarın 30 m. güneybatısında yer alır. Üçüncü mezar gibi dromoslu türe ait mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. Tamamen toprak dolu olan dromos kare planlı ve 1.20 x 1.20 m ölçülerindedir. Mezar odasına 0,60 m genişlik ve mevcut 0,40 m yükseklikte kemerli bir açıklıkla geçilmektedir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.85 x 2.30 m. ölçülerindedir. Mezarın üstünde 0.70 m. çapında dairesel bir aydınlatma açıklığı bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan doğu duvarında farklı ölçülerde, iki kademeli çerçeve içinde 0,45 x 0,48 0,35 x 0,38 m ölçülerinde 0,35 m derinlikte iki adet niş yer almaktadır. Tabanı toprak dolu olan mezar odası 1.45 m mevcut yükseklikte ve üst örtüsü tonoz formdadır. Doğudaki mezar odasının tavanında, girişe yakın bölümde dairesel aydınlatma açıklığı var.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Günyurdu KM1, KM2, Güleç (Gomik) KM1-KM12
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

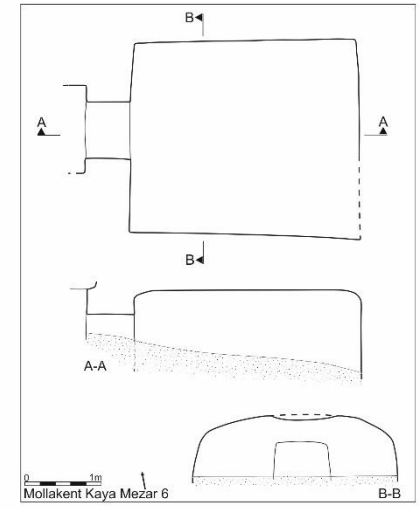

Mollakent KM6	**Resim: 119,120 / Çizim: 101**		**Katalog No:119**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Altıncı mezar ikinci mezarın ortalama 15 m. batısında yer alır. Dromoslu mezar türünde olan mezar doğu batı yönlüdür. Büyük oranda tahrip olmuştur. Dromos ve mezar odası toprak dolguludur. üst örtüsü çökmüş mezar içine çökmüştür. Giriş açıklığı hafif kemerli bir yapıya sahiptir. Mezar odası kareye yakın planlı ve 2,90-3.00 x 2.80 m. ölçülerindedir. Üst örtü anlaşıldığı kadarıyla 1.10 m mevcut yükseklikte ve tonoz formdadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Günyurdu KM1, KM2, Güleç (Gomik) KM1-KM12
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Mollakent KM10	**Resim: 121 / Çizim:**		**Katalog No:120**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.30 x 0.60-65 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.30 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Ancak mezarın dört tarafına 0.10-15 m ölçülerinde kapak taşı yuvaları yapılmıştır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

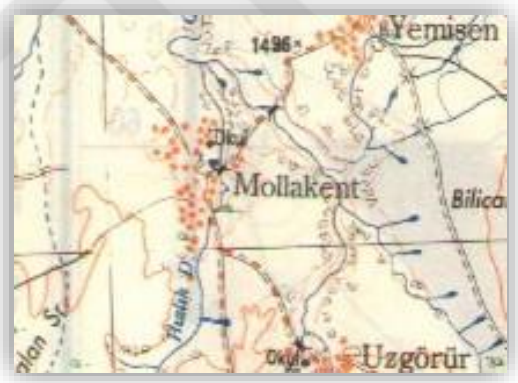

Mollakent KM11	**Resim:122 / Çizim:**		**Katalog No:121**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.40 x 0.75 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM12	**Resim: 123 / Çizim:**		**Katalog No:122**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz- Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.20 x 0.65 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.35 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM13	**Resim: 124 / Çizim:**		**Katalog No:123**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Oval planlı mezar teknesi 1.00 x 0.45-50 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM14	**Resim:125 / Çizim:**		**Katalog No:124**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.90 x 0.55 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

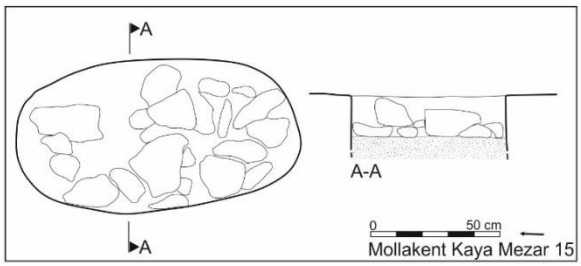

Mollakent KM15	**Resim: 126 / Çizim: 102**		**Katalog No:125**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Oval planlı mezar teknesi 1.10 x 0.60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM16	**Resim: 127 / Çizim:**		**Katalog No:126**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Köşeleri yuvarlatılmış ovale yakın dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.10 x 0.60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM17	**Resim:128 / Çizim:**		**Katalog No:127**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Köşeleri yuvarlatılmış ovale yakın dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.95 x 0.55 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.15 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

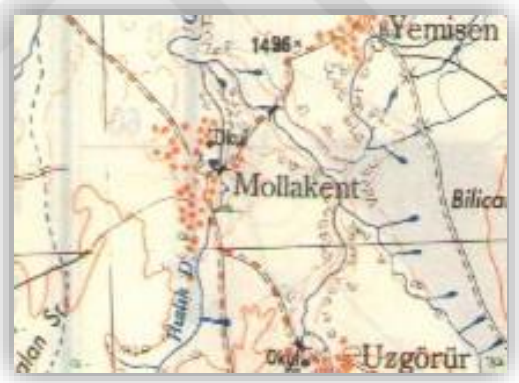

Mollakent KM18	**Resim:129 / Çizim:**		**Katalog No:128**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.10 x 0.60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.25 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM19	**Resim:130 / Çizim:**		**Katalog No:129**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.05 x 0.50 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.40 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar, mimari açıdan

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM20	**Resim:131 / Çizim:**		**Katalog No:130**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.50 x 0.25 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Ancak mezarın dört tarafına 0.10-15 m ölçülerinde kapak taşı yuvaları yapılmıştır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

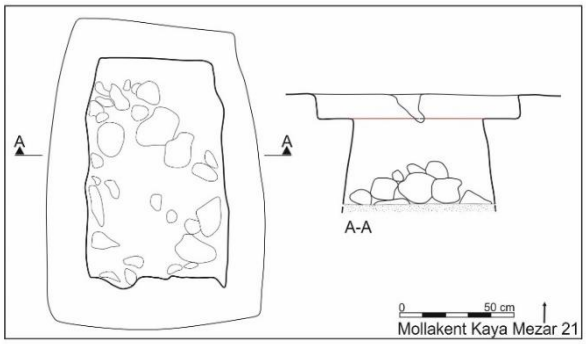

Mollakent KM21	**Resim: 132 / Çizim: 103**		**Katalog No:131**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.00 x 0.50-60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.30 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM22	**Resim: 133 / Çizim:**		**Katalog No:132**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.80 x 0.45 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM23	**Resim: 134 / Çizim:**		**Katalog No:133**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.90 x 0.45 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Ancak mezarın dört tarafına 0.10-15 m ölçülerinde kapak taşı yuvaları yapılmıştır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM24	**Resim: 135 / Çizim:**		**Katalog No:134**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /1**
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Oval planlı mezar teknesi 1.15 x 0.65-65 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.25 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir çanak bulunmaktadır. Ancak mezarın dört tarafına 0.10-15 m ölçülerinde kapak taşı yuvaları yapılmıştır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM25	**Resim:136 / Çizim:**		**Katalog No:135**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /1**
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.80 x 0.40 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.15 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 0.20 m çapında bir çanak bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

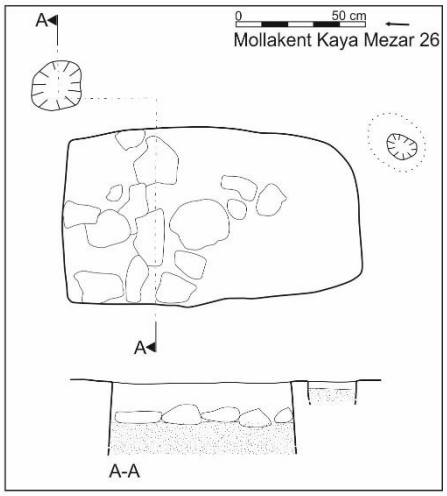

Mollakent KM26	**Resim:137 / Çizim: 104**		**Katalog No:136**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /1**
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.15 x 0.60-70 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.25 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 0.20 m çapında bir çanak bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Mollakent KM27	**Resim:138 / Çizim:**		**Katalog No:137**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /1**
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Oval planlı mezar teknesi 0.60 x 0.40 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.35 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Güleç (Gomik) KM13-KM20, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

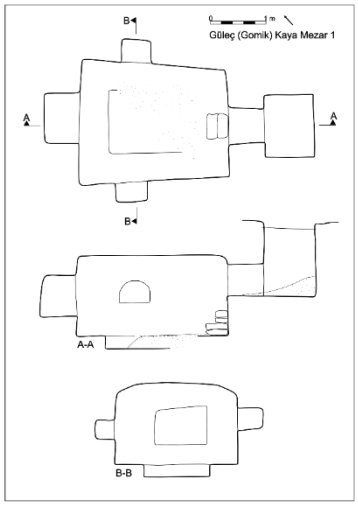

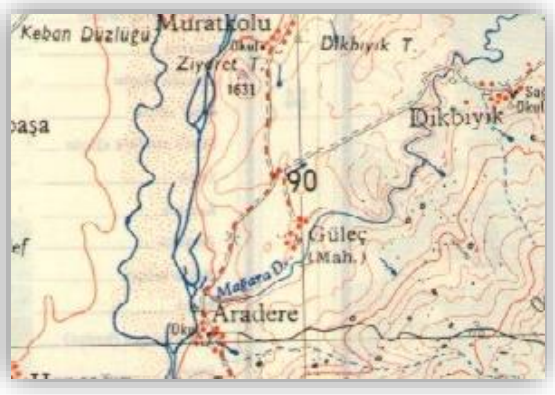
Güleç (Gomik) KM1 Resim: 139, 140 / Çizim: 105			**Katalog No:138**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu birinci mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.30 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.15 x 0.90 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,60-65 x 0,65 m ölçülerinde ve 0.65 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0,70 m aşağıda olan mezar odasına 0.40 x 0.20 m ölçülerinde ve 0.20 m yüksekliğinde iki taş basamakla inilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve girişten itibaren genişleyen, 2.75 x 2.00-33 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve muhtemelen girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy moloz taş ve yine orta boy yassı taşlarla doludur. Mezar odasında mimari eleman olarak üç niş ve dört duvarı dolaşan sekiler mevcuttur. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarındaki niş, sekiden 0.35m yükseklikte 0.92 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.55-65 m yüksekliğinde, kuzeydoğu duvarındaki niş, sekiden 0.60 m yükseklikte 0.52 x 0.42 m ölçülerinde ve 0.40 m yüksekliğinde, güneybatı duvarlarındaki niş ise sekiden 0.45m yükseklikte 0.57 x 0.35 m ölçülerinde ve 0.32 m yüksekliğindedir. Mezar ortasında 1.65 x 1.20 m ölçülerinde ve 0.22 m derinliğinde bir boşluk bırakılarak dört duvarı dolaşan sekiler oluşturulmuştur. Mezar odası yerden itibaren 1.70 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

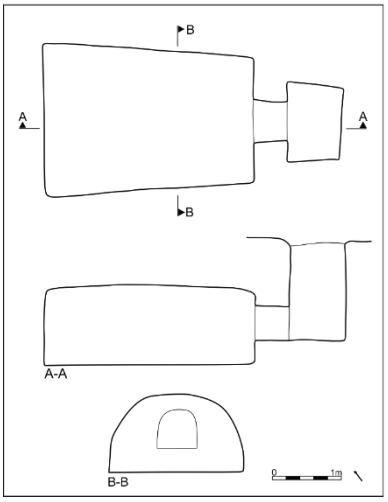

Güleç (Gomik)KM2	**Resim: 141, 142 / Çizim:106**		**Katalog No:139**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

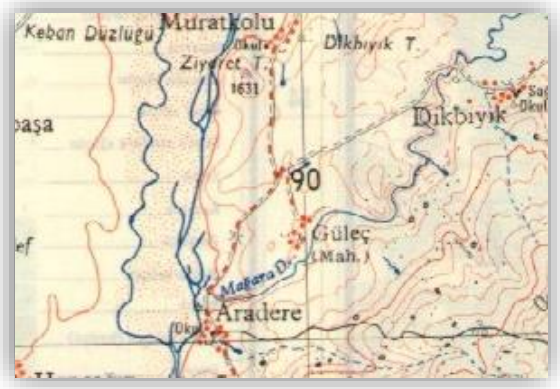
Tanım: İkinci mezar dromoslu ve güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.40 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.05-20 x 0.75-85 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,60 x 0,50 m ölçülerinde ve 0.50 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0,35 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve girişten itibaren genişleyen, 3.07 x 1.85-2.25 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy moloz taş taşlarla doludur. Mezar odasında her hangi bir mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.20 m mevcut yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 2

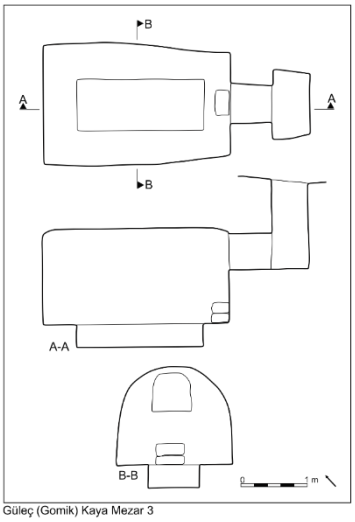

Güleç (Gomik) KM3	**Resim:143, 144 / Çizim: 107**		**Katalog No:140**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

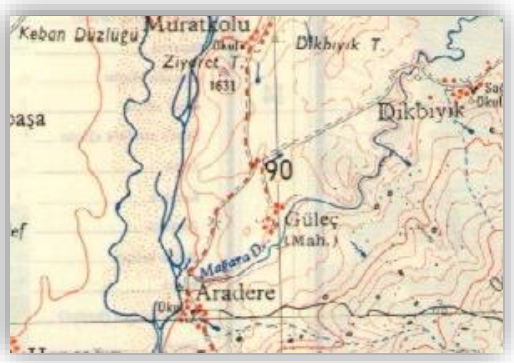
Tanım: Üçüncü mezar dromoslu ve güneydoğu kuzeybatı yönlüdür.. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.35 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 0.95-1.05 x 0.57 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,60 x 0,67 m ölçülerinde ve 0.55 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0,80 m aşağıda olan mezar odasına 0.40 x 0.20 m ölçülerinde ve 0.30 m yüksekliğinde bir basamakla inilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve girişten itibaren genişleyen, 2.80 x 1.57-80 m ölçülerindedir. İçi muhtemelen girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy moloz taşlarla doludur. Mezar odasında mimari eleman olarak dört duvarı dolaşan sekiler mevcuttur. Mezar ortasında 1.90 x 0.78 m ölçülerinde ve 0.35 m derinliğinde bir boşluk bırakılarak dört duvarı dolaşan 0.45-50 m ölçülerinde değişen sekiler oluşturulmuştur. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

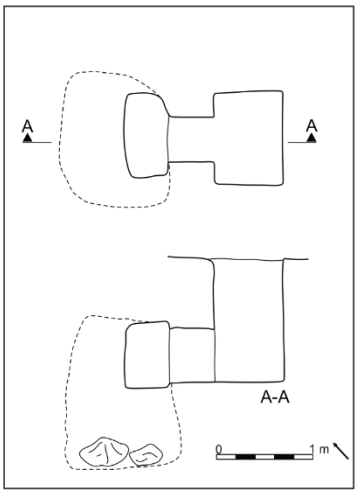
Güleç (Gomik) Kaya Mezar 3

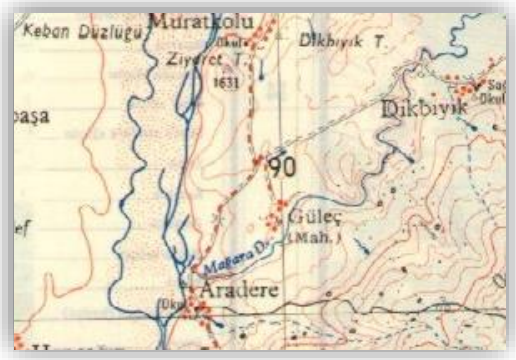
Güleç (Gomik) KM4	**Resim:145, 146 / Çizim: 108**		**Katalog :No:141**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamak)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	-
Üst Örtü	-	**Gömü Şekli**	-

Tanım: Dromoslu dördüncü mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Yarım, izlenimi veren mezarın tamamlanamadığı düşünülmektedir. Dromos ve kapı açıklığı bulunan mezarın, 0.90 x 0.50 m mevcut ölçülerindeki mezar odası tamamlanamamıştır. Mezar odasında 1.30 x 1.25 m ölçülerinde ve 1.00 m derinliğinde kaçak kazı sonucu açılmış bir alan bulunmaktadır. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.40 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.10 x 0.80 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına geçişi sağlayan giriş açıklığı 0,55 x 0,50 m ölçülerinde ve 0.62 m yüksekliğindedir.
Benzeri kalecik ka22 ve Altıntepe'de bazen yalnızca bir dromos çukuru, bazen de bir kapı ve odadan oluşan yarım kalmış mezarlar vardır
Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 4

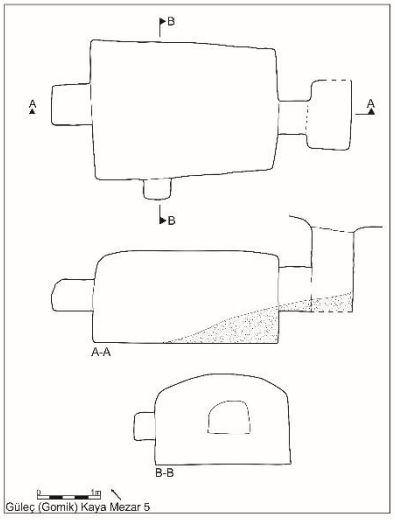

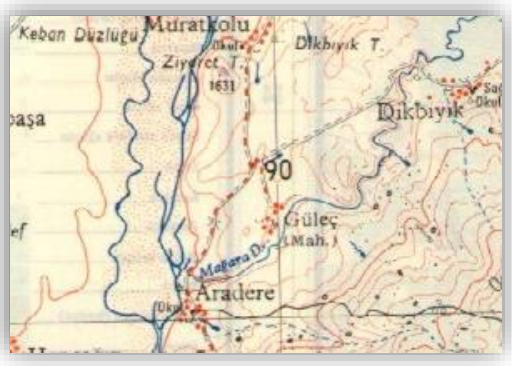
Güleç (Gomik) KM5 **Resim:147, 148 / Çizim:** 109			**Katalog No:142**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu beşinci mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.25 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.07 x 0.70 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,50 x 0,45 m ölçülerinde ve 0.70 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. 0,50 m aşağıda olan mezar odası, girişten itibaren genişleyen dikdörtgen planlı ve 2.75 x 1.90-2.25 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve muhtemelen girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy taşlarla ve doludur. Mezar odasında mimari eleman olarak iki niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarındaki niş, yerden sekiden 0.50 m yükseklikte 0.65 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.52 m yüksekliğinde, güneybatı duvarlarındaki niş ise yerden 0.40m yükseklikte 0.42 x 0.30 m ölçülerinde ve 0.40 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.45 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

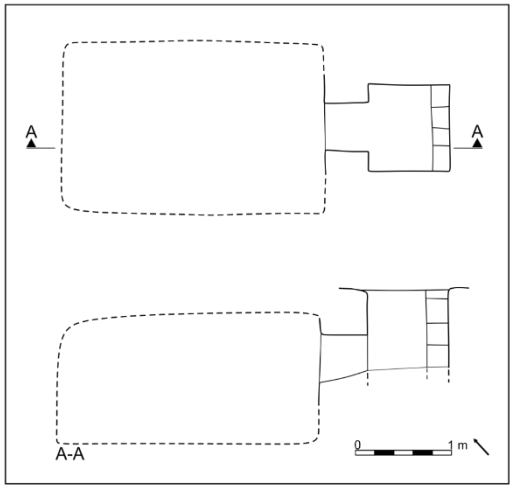

Güleç (Gomik) KM6	**Resim:149, 150 / Çizim: 110**		**Katalog No:143**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

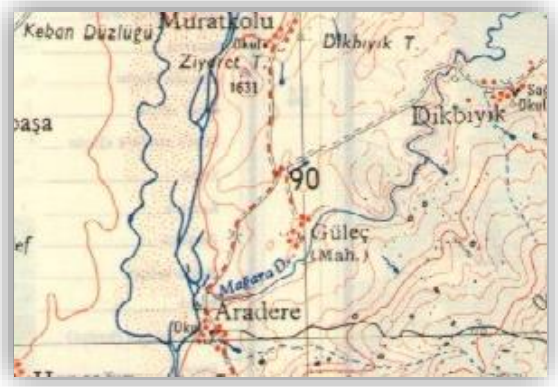
Tanım: Dromoslu altıncı mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Diğer kaya mezarlarından farklı olarak dromosa basamakla inilmektedir. Kayaya yapılmış 4 basamak 0.20 m genişliğinde ve ortalama 0.10-25 m yüksekliğindedirler. Dromos 0.90 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.00 x 0.00 m ölçülerindedir. Dromos içi toprak dolgu ile dolu olduğu için mezar odasına girilememiştir. Dromostan mezar odasına geçişi sağlayan giriş açıklığı 0,55 x 0,50 m ölçülerinde ve 0.30 m mevcut yüksekliğindedir. Dikdörtgen planlı ve tonozlu üst örtüye sahiptir. Dolgu nedeniyle niş ve seki tespit edilememiştir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 6

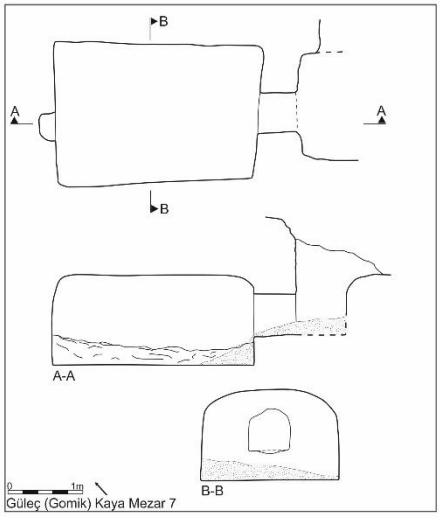

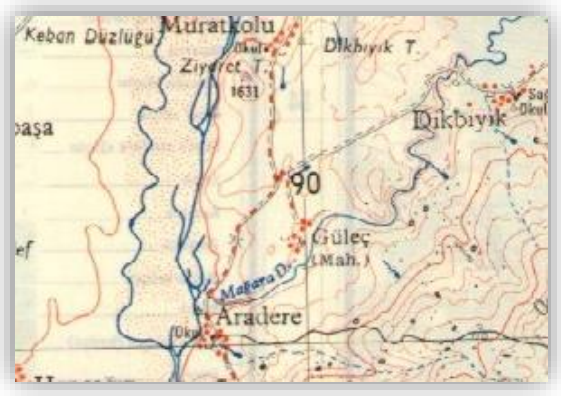
Güleç (Gomik) KM7 Resim: 151, 152 / Çizim:111			**Katalog No:144**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu yedinci mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. Dromos tahrip edilmiştir. Ölçülebildiği kadarıyla 1.20 m derinliğinde dikdörtgen planlı ve 1.40 m mevcut ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,55 x 0,55 m ölçülerinde ve 0.52 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0,40 m aşağıda olan mezar odası dikdörtgen planlı ve girişten itibaren genişleyen, 2.60-75 x 1.95 m ölçülerindedir. tonozlu üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

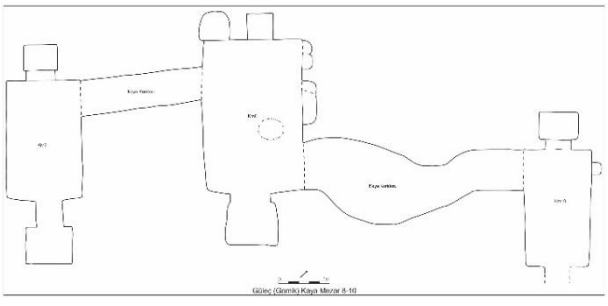

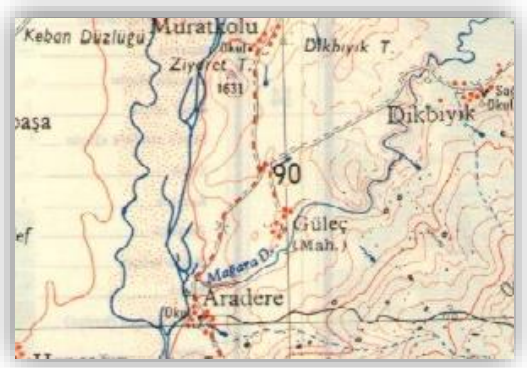
Güleç (Gomik) KM8	**Resim:153, 154 / Çizim:112**		**Katalog No:145**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu sekizinci mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.20 m mevcut derinliğindeki kare planlı dromos 1.10 x 1.10 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 1.00 x 0,30 m ölçülerinde ve 0. 70 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 3.62-72 x 2.45 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve muhtemelen girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy moloz taş ve yine orta boy yassı taşlarla doludur. Mezar odasında mimari eleman olarak beş adet niş ve kuzeydoğu ve güneybatı duvarda iki koridor açıklığı mevcuttur. Girişin karşısındaki duvarda bulunan iki niş tahrip edilmiştir. ölçülebildiği kadarıyla duvarın batı köşesindeki oval formlu niş, yerden ortalama 0.50 m yükseklikte 0.66 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.70 m yüksekliğindedir. Nişin hemen altında, zemine kadar inen, 0.80 m genişliğinde ve 0.60 m derinliğinde yarım ay formlu işlevi belirsiz alan açılmıştır. Mezarın kuzeydoğu duvarındaki niş, yerden 0.50 m yükseklikte 1.05 x 0.42 m ölçülerinde ve 0.75 m yüksekliğinde, duvarın kuzey köşesinde yer alan oval formlu niş 0.40 x 0.15 m ölçülerinde kare formlu niş ise 0.35 x 0.20 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır. Mezar odasının tavanında 0.65 x 0.52 m ölçülerinde dairesel bir aydınlatma açıklığı bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

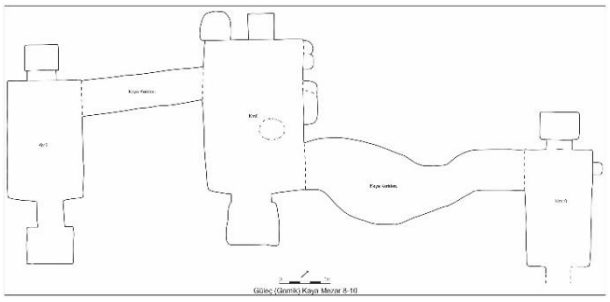

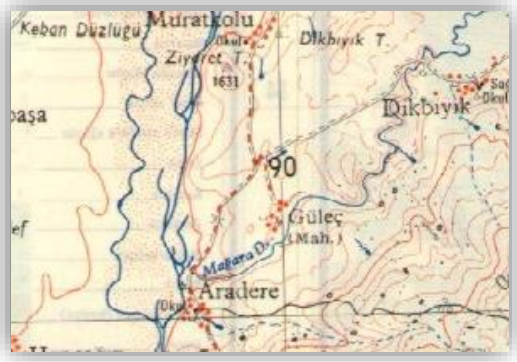

Güleç (Gomik) KM9	**Resim: 155, 156 / Çizim:112**		**Katalog No:146**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu dokuzuncu mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.30 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.15 x 0.90 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 0,65 x 0,60 m ölçülerinde ve 0.60 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0,50 m aşağıda olan mezar odası, dikdörtgen planlı ve 2.88 x 1.90 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy moloz taşlarla doludur. Mezar odasında mimari eleman olarak bir niş ve kuzey köşede yer alan koridor açıklığı mevcuttur. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarındaki niş, yerden 0.30m yükseklikte 1.00 x 0.85 m ölçülerinde ve 0.65 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.40 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.
Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

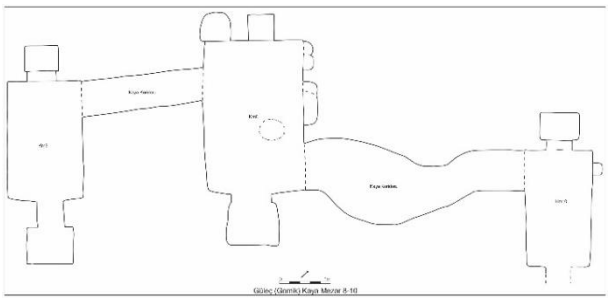

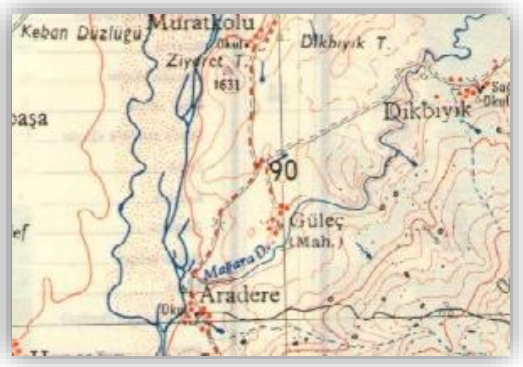

Güleç (Gomik) KM10	**Resim:157, 158 / Çizim: 112**		**Katalog No:147**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu onuncu mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. Mezarın özellikle dromos ve giriş kısmında yoğun bir tahribat göze çarpmaktadır. Dromos ve giriş açıklığı ölçülememiştir. Ancak diğer mezarlarda olduğu dromos dikdörtgen planlı ve ortalama 1.00-1.40 m derinliğinde ve 1.00-1.20 x 0.75-1.10 m ölçülerinde giriş açıklığının ise 0,50-65 x 0,50-65 m ölçülerinde oldukları tahmin edilmektedir. Mezar, dikdörtgen planlı ve girişten itibaren genişleyen, 2.85 x 1.58-70 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve muhtemelen girişi kapatmak için kullanılan küçük ve orta boy moloz taş ve yine orta boy yassı taşlarla doludur. Mezar odasında mimari eleman olarak iki niş mevcuttur. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarındaki niş, 0.65 x 0.25 m giriş açıklığına sahiptir. Girişten sonra genişleyen niş 1.00 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.40-50 m yüksekliğe sahiptir. Kuzeydoğu duvarındaki niş, 0.40 x 0.30 m ölçülerinde ve 0.30 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren mevcut 1.30 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.
Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

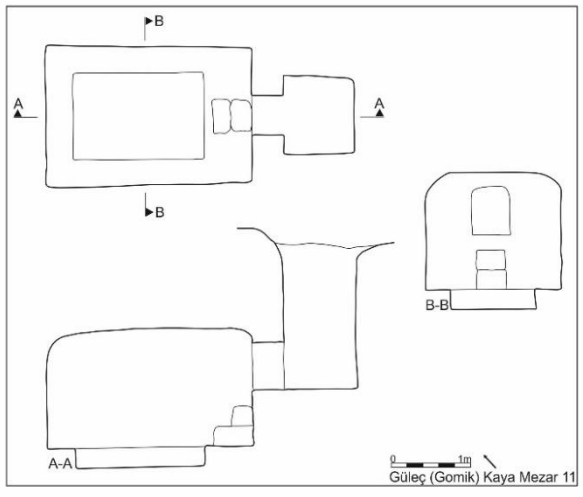

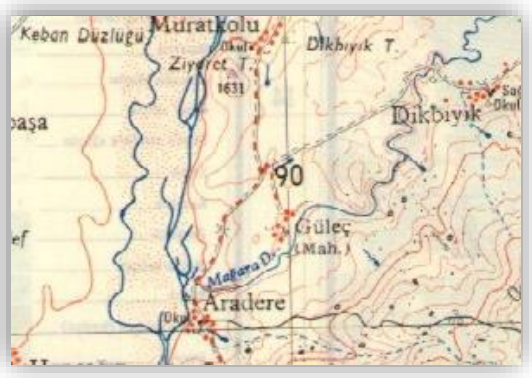
Güleç (Gomik) KM11	**Resim:159, 160 / Çizim:113**		**Katalog No:148**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Dromoslu on birinci mezar güneydoğu kuzeybatı yönlüdür. Mezara üstten dromosa inilerek girilmektedir. 1.75 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 1.00 x 0.90 m ölçülerindedir. İçi dolgu toprak ve muhtemelen girişi kapatmak için kullanılan küçük boy taşlarla doludur Dromostan mezar odasına 0,50 x 0,40 m ölçülerinde ve 0.60 m yüksekliğindeki kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0,70 m aşağıda olan mezar odasına 0.40 x 0.25 m ölçülerinde ve 0.25 m yüksekliğinde iki taş basamakla inilir. Mezar, dikdörtgen planlı ve 2.60 x 1.80 m ölçülerindedir. Mezar odasında mimari eleman dört duvarı dolaşan sekiler mevcuttur. Mezar ortasında 1.65 x 1.10 m ölçülerinde ve 0.25 m derinliğinde bir boşluk bırakılarak dört duvarı dolaşan 0.35-60 m ölçülerinde değişen sekiler oluşturulmuştur. Mezar odası yerden itibaren 1.75 m yükseklikte ve üst örtü tonoz formdadır.

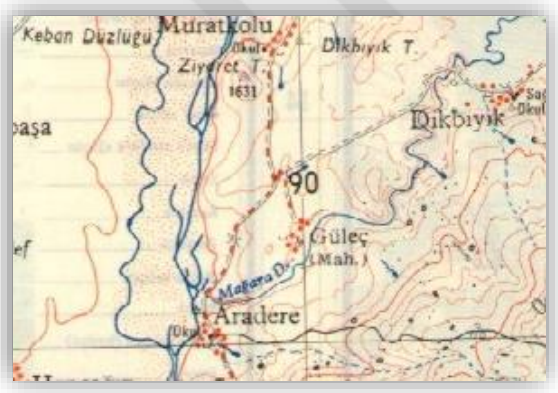
Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) KM12	**Resim:161 / Çizim:**		**Katalog No:149**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-?
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-?
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-?
Cephe	Yok	**Tekne:**	**-?**
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	?	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Dromoslu on ikinci mezar güneydoğu kuzeybatı yönlü ve diğer mezarlara göre küçük boyutludur. Mezarda yoğun bir tahribat söz konusudur. Dromos içi taş ve toprak dolgu olduğu için mezara girilememiştir. Dromos mevcut 0.50 m derinliğindeki dikdörtgen planlı dromos 0.80 x 0.65 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına geçişi sağlayan giriş açıklığı 0,50 x 0,40 m ölçülerinde ve 0.20 m mevcut yüksekliğindedir. . **Kaynaklar:** Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Urartu? ve Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.		

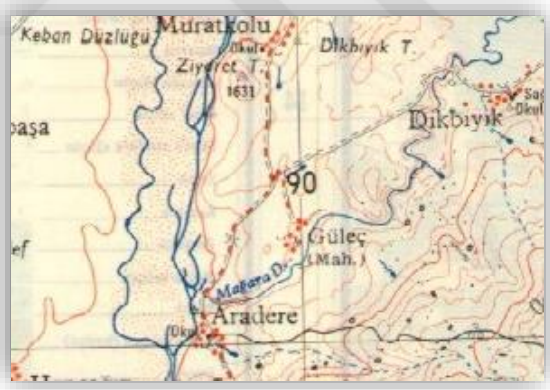

Güleç (Gomik) KM13	**Resim:162 / Çizim:**		**Katalog No:150**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Köşeleri yuvarlatılmış ovale yakın dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.80 x 0.40-50 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.25 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.15 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

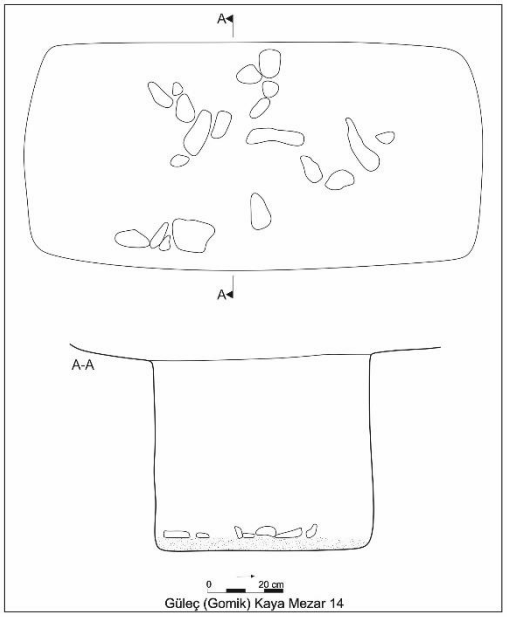

Güleç (Gomik) KM14	**Resim:163 / Çizim:114**		**Katalog No:151**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

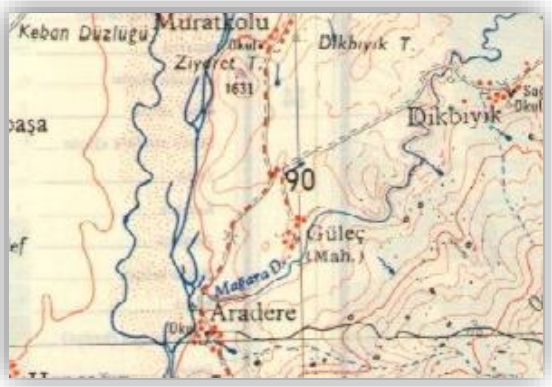
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.20 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.50 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.20 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 14

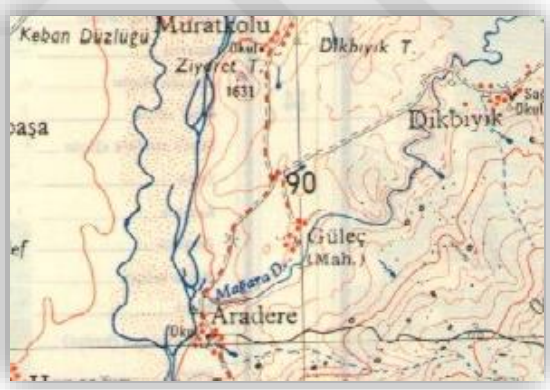

Güleç (Gomik) KM15	**Resim:164 / Çizim:**		**Katalog No:152**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

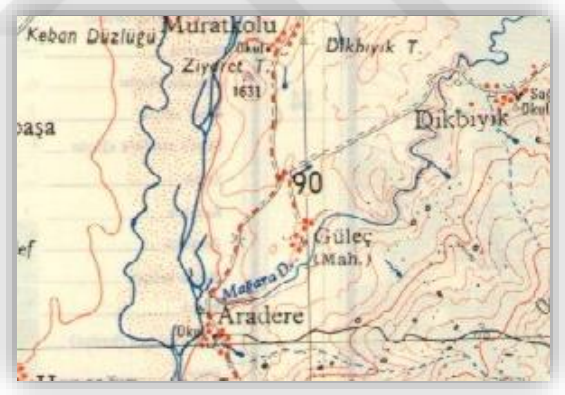
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.20 x 0.60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.30 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.15 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) KM16	**Resim:165 / Çizim:**		**Katalog No:153**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.20 x 0.60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.40 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.20 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur. **Kaynaklar:** Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.			
Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4		
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.		

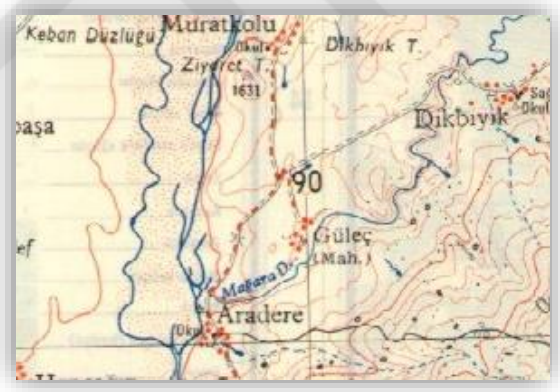

Güleç (Gomik) KM17	**Resim:166 / Çizim:**		**Katalog No:154**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.20 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.50 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.20 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

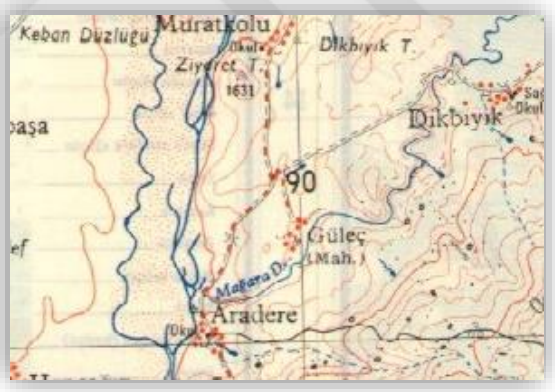

Güleç (Gomik) KM18	**Resim: 167 / Çizim:**		**Katalog No:155**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

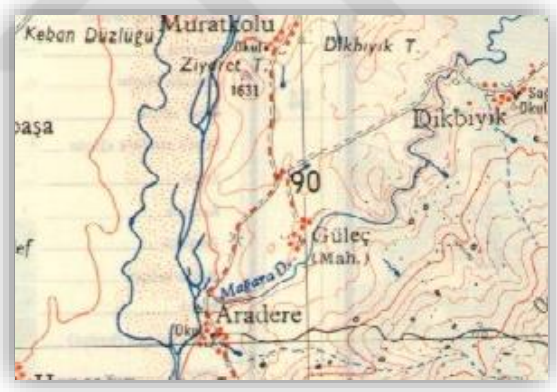
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 0.80 x 0.40 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.20 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.15 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) KM19	**Resim:168 / Çizim:**		**Katalog No:156**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 1.20 x 0.60 m ölçülerinde ve dolgu nedeniyle mevcut 0.30 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir. **Kaynaklar:** Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.			
Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4		
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.		

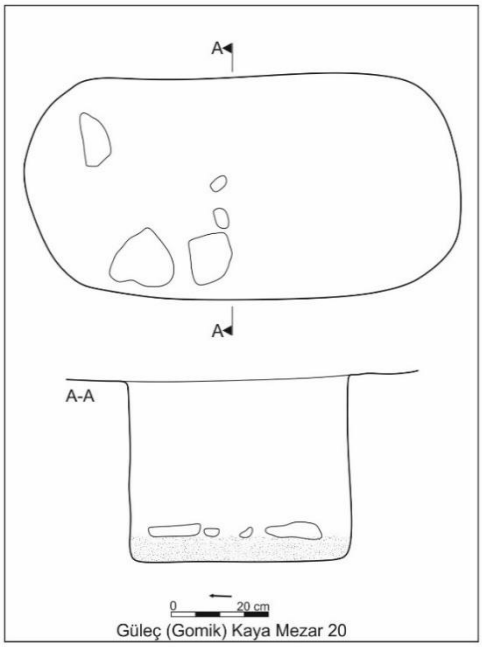

Güleç (Gomik) KM20	**Resim:169 / Çizim:115**		**Katalog No:157**
Konum/Koordinat	Muş ili, Malazgirt İlçesi, Güleç (Gomik) köyünün ortalama 300 m güneybatısı ile Güleç Höyüğünün 200 m batısında alçak bir tepenin güneyindeki kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

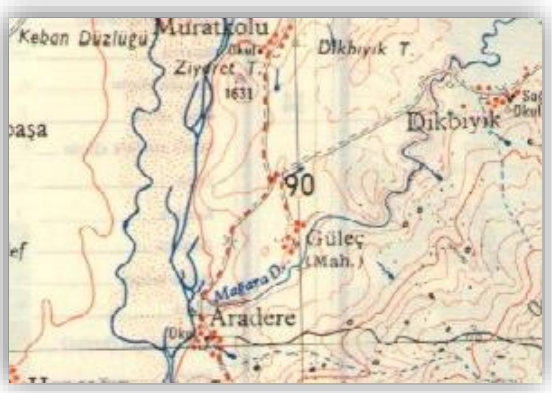
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Khamosorion mezar türündedir. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Oval planlı mezar teknesi 0.90 x 0.45 m ölçülerinde ve 0.45 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar çevresinde muhtemelen kapak taşının oturması için 0.15 m genişliğinde bir çerçeve oluşturulmuştur.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Mezar, mimari açıdan Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 20

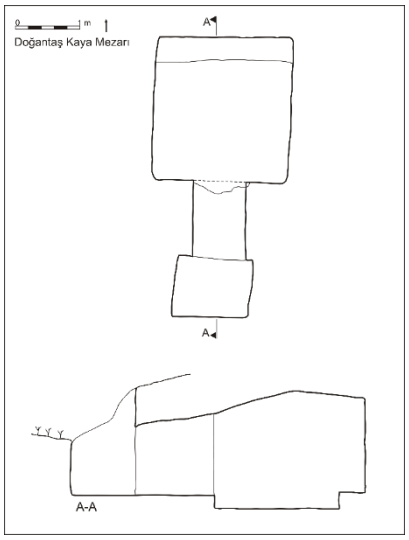

Doğantaş	**Resim: 170, 171 / Çizim:116**		**Katalog No:158**
Konum/Koordinat	Muş İli, Malazgirt İlçesi Doğantaş Köyü'nün yaklaşık 2 km. kuzeydoğusunda, Cem Deresi'ne bağlanan Ganisipi kaynak suyunun hemen kuzeyindeki sırt üzerinde yer almaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	1
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Kare planlı dromos 1.00 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 1.30 x 0.80 m ölçülerinde kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.20 m aşağıda olan mezar kareye yakın planlı ve 2.10-2.20 x 2.30-2.40 ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda 1 seki bulunmaktadır. Kuzey duvar boyunca uzanan seki 0.25m yüksekliğinde ve 0.30-0.40 m. genişliğe sahiptir. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Biber-Çavuşoğlu, 2013, 312, Çiz.2.

Benzerleri	Suğas
Buluntu /Tarihleme	Mezar plan özelliklerine göre Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

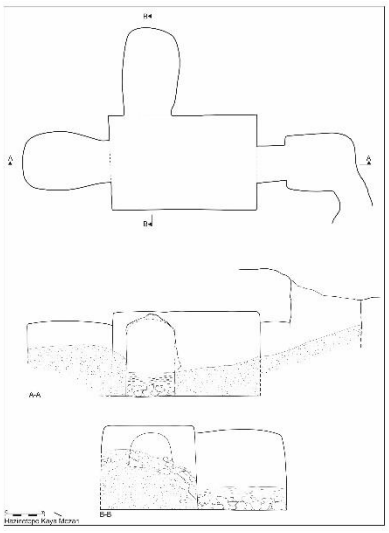

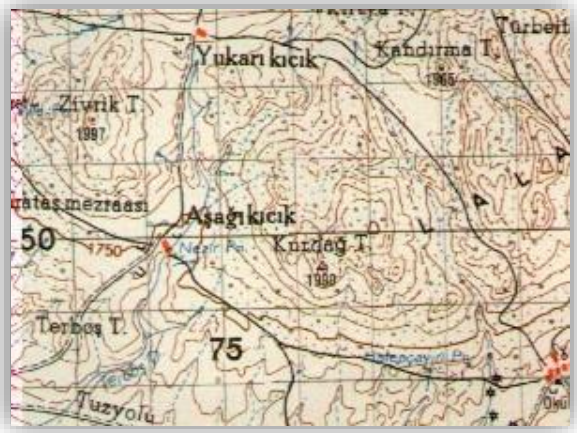
Hazintepe	**Resim:172, 173 / Çizim:117**		**Katalog No:159**
Konum/Koordinat	Muş İli Malazgirt İlçesi, Aşağı Kıcık Köyü'nün 300-350 m. kadar güneybatısındaki Hazine Tepe'nin kuzeydoğu kesiminde ve kuzeye bakan yüzünde, yamacın orta kesiminedir		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2 (Hücre niş)
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	3?
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Dikdörtgen planlı dromos 1.50-2.15 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 0.90 m ölçülerinde kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.90 x 2.45 m ölçülerindedir. Mezar moloz taş ve toprak tabakası ile doludur. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet tonozlu hücre (arcosolium?) ve üç seki bulunmaktadır. Dolgu nedeniyle sağlıklı ölçü alınamayan tonozlu hücrelerin niteliği net değildir. Giriş dışındaki üç duvarı önünde de birer seki olduğu ifade edilmektedir. Odanın doğu duvarı üzerinde yuvarlak yapılı üç adet meşale yuvası bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 2.15 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Biber-Çavuşoğlu 2013, 312.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar plan özelliklerine göre Roma Dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

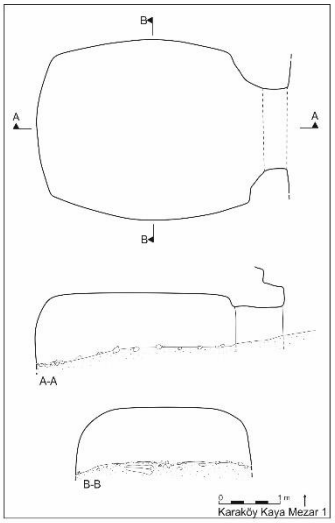

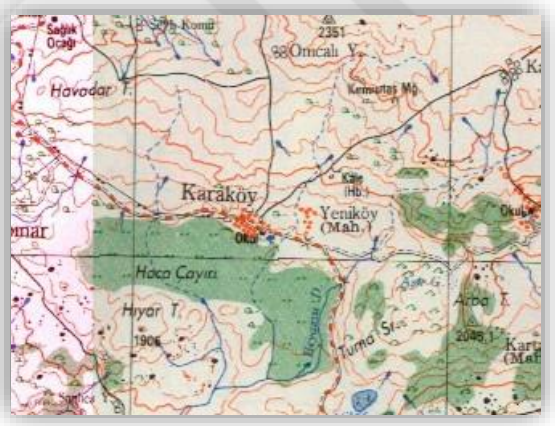
Karaköy KM1	**Resim:174, 175 / Çizim:118**		**Katalog No:160**
Konum/Koordinat	Muş ili, Varto ilçesi, Karaköy Köyü'nün 1.5 km kuzeydoğusunda kayalık bir tepenin doğu ve güney yamacında yer alırlar		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan ?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	-?
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Girişi tahrip olan mezar anlaşılabildiği kadarıyla yukarıdan girilen mezar, kolay ulaşımlı, bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu-batı yönlü mezar oda mezar türündedir. Mezara doğrudan 1.25 m genişliğindeki bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve yaklaşık 4.00 x 3.00 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda dolgu nedeniyle mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.15 m mevcut yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Biber 2016, 350.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

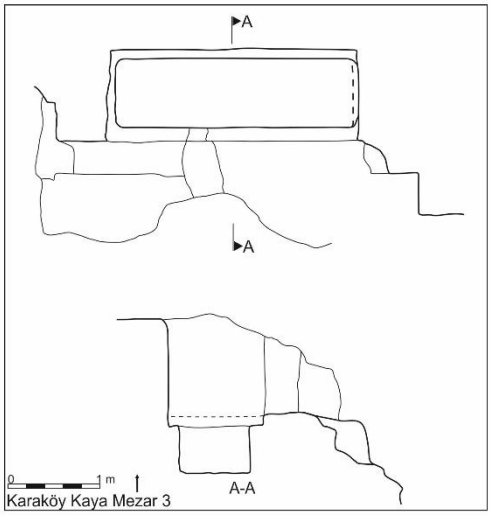

Karaköy KM3	**Resim: 176 / Çizim:119**		**Katalog No:161**
Konum/Koordinat	Muş ili, Varto ilçesi, Karaköy Köyü'nün 1.5 km kuzeydoğusunda kayalık bir tepenin doğu ve güney yamacında yer alırlar		
Mezar Türü	Khamosorion Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Kaya Mezarı 2'nin 35 m. batısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar khamosorion mezar türündedir. Dikdörtgen planlı mezar teknesi 2.55-60 x 0.75 m ölçülerinde ve 0.50 m derinliğindedir. Tekli gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Ancak mezarın dört tarafına 0.10-15 m ölçülerinde kapak taşı yuvaları yapılmıştır. Mezar, hemen güneyinde Eski Çağ duvarının üzerine örülmüş kireç harçlı duvar kalıntıları ile birlikte Roma Dönemi ile ilişkilendirilir.

Kaynaklar: Biber 2016, 351, Res.9.

Benzerleri	Güleç KM13-KM20, Mollakent KM10-KM27, Sheytanabad KM1-KM4
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir

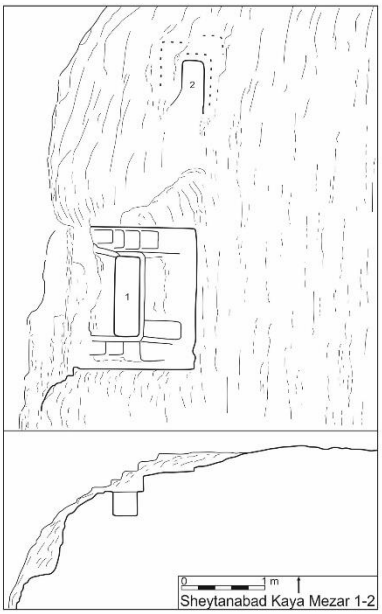
Shah Tepe	**Resim: / Çizim:**		**Katalog No:162**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Miyandoab şehrinin 25 km kuzeyinde, Tebriz Miyandoab karayolunun 10. kilometresinde bulunan kayalık platonun güneydoğusunda, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Düzayak olan mezar, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Khamosorion mezar türündedir. Dikdörtgen planlı mezar 1.60 x 0.50 m ölçülerindedir. Tekli gömü anlayışına sahip mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar derinliği bilinmemektedir. **Kaynaklar:** Kleiss 1974, 105 v.d.; Hulsteyn 1992, 126 v.d.			
Benzerleri	Güleç KM13-KM20, Mollakent KM10-KM27, Sheytanabad KM1-KM4		
Buluntu /Tarihleme	Mezar kayalıklarındaki basamaklı kaya tüneli ve kaya işçiliği daha çok Med dönemi ile ilişkilendirilmektedir. Ancak yakın çevrede toplanan seramik bulgularına göre Urartu ile de ilişkilendirilmektedir.		

Sheytanabad KM1	**Resim: / Çizim:120**		**Katalog No:163**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Mahabad şehrinin 10 km kuzeyinde, kayaya oyulmuş kanalın üzerinde alçak bir burun üzerindeki nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Yolun yakınında zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Khamosorion mezar türündedir. Doğu batı yönlü mezar 3.00 x 3.50 m ölçülerinde kısmen basamaklı ve kısmende eğimli olan kayalık bir yüzey içinde yer alır. Kısa olan basamaklı kısım mezara ait bir tür özel alan (törensel?) olmalıdır. Dikdörtgen planlı mezar 2.00 x 0.60 m ölçülerindedir. Tekli gömü anlayışına sahip mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Ancak mezarın üst köşesinde muhtemelen kapak taşına ait olabilecek kesilmiş bir yer bulunmaktadır. Mezar 0.60 m derinliğindedir.

Kaynaklar: Kleiss, 1970, 115 v.d.d.; a.y., 1971, 55 v.d.; a.y., 1973, 36 v.d.d. ; Girginer, 1991, 102 v.d.; Hulsteyn 1992, 127-130, res.40a-c.

Benzerleri	Güleç KM13-KM20, Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3,
Buluntu /Tarihleme	Urartu? ve Akhaimenid sonrası dönemleri ile ilişkilendirilen mezarlar, plan ve mezar türü açısından Helenistik/Roma dönemlerine tarihlendirilmektedir.

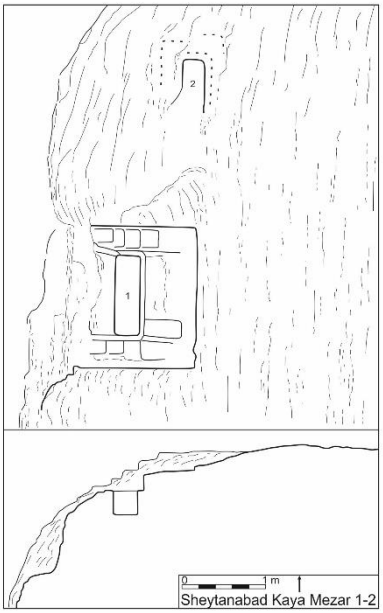

Sheytanabad KM2	**Resim: / Çizim:120**		**Katalog No:164**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Mahabad şehrinin 10 km kuzeyinde, kayaya oyulmuş kanalın üzerinde alçak bir burun üzerindeki nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İlk mezarın hemen yanında eğimli zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, bir yer altı kaya mezarıdır. Ilk mezara benzeyen mezar, khamasorion mezar türündedir. Doğu batı yönlü mezar tahrip edilmiştir.

Kaynaklar: Kleiss, 1970, 115 v.d.d.; a.y., 1971, 55 v.d.; a.y., 1973, 36 v.d.d.; Girginer, 1991, 102 v.d.; Hulsteyn 1992, 127-130, res.40a

Benzerleri	Güleç KM13-KM20, Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3,
Buluntu /Tarihleme	Urartu? ve Akhaimenid sonrası dönemleri ile ilişkilendirilen mezarlar, plan ve mezar türü açısından Helenistik/Roma dönemlerine tarihlendirilmektedir.

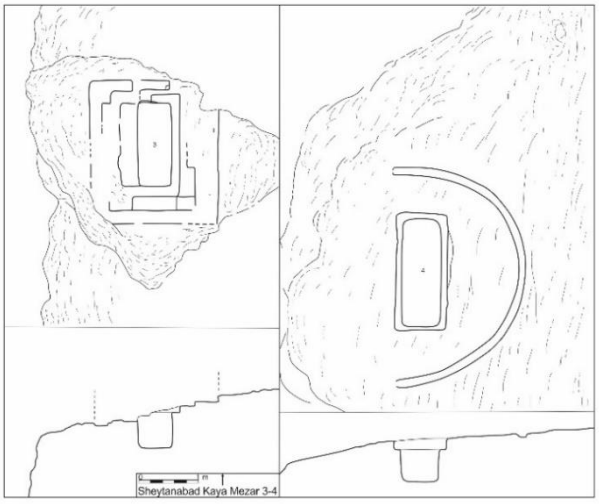

Sheytanabad KM3	**Resim: / Çizim:121**		**Katalog No:165**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Mahabad şehrinin 10 km kuzeyinde, kayaya oyulmuş kanalın üzerinde alçak bir burun üzerindeki nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İlk iki mezardan oldukça uzakta ve eğimli zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Khamosorion mezar türündedir. Plan olarak ilk mezara benzemektedir. Doğu batı yönlü mezar yaklaşık 2.40 x 2.15 m ölçülerinde kısmen basamaklı ve kısmende eğimli olan kayalık bir yüzey içinde yer alır. Dikdörtgen planlı ve 1.40 x 0.60 m ölçülerindedir. Tekli gömü anlayışına sahip mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar 0.60 m derinliğindedir

Kaynaklar: Kleiss, 1970, 115 v.d.d.; a.y., 1971, 55 v.d.; a.y., 1973, 36 v.d.d.; Girginer, 1991, 102 v.d. ; Hulsteyn 1992, 127-130, res.40a-c.

Benzerleri	Güleç KM13-KM20, Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3,
Buluntu /Tarihleme	Urartu? ve Akhaimenid sonrası dönemleri ile ilişkilendirilen mezarlar, plan ve mezar türü açısından Helenistik/Roma dönemlerine tarihlendirilmektedir.

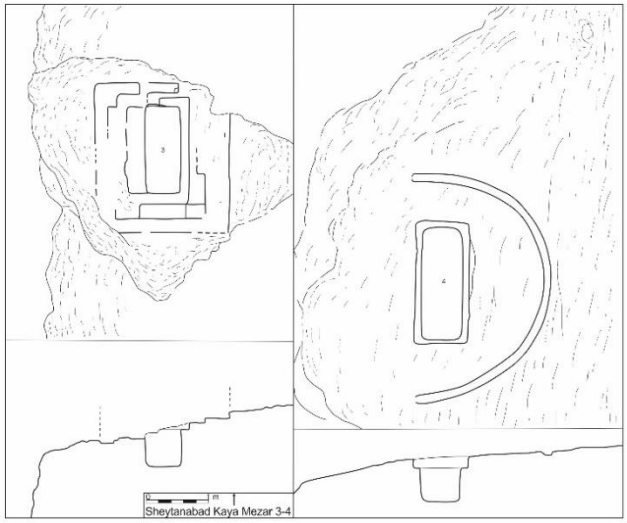

Sheytanabad KM4	**Resim: / Çizim:121**		**Katalog No:166**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Mahabad şehrinin 10 km kuzeyinde, kayaya oyulmuş kanalın üzerinde alçak bir burun üzerindeki nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Khamosorion Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Yukarıdan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz Kapak Taşı	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İlk iki mezardan oldukça uzakta ve eğimli zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, iyi işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Khamosorion mezar türündedir. Kuzey güney yönlü mezar, ddikdörtgen planlı ve 1.82 x 0.70 m ölçülerindedir. Tekli gömü anlayışına sahip mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar 0.56 m derinliğindedir. Mezar çevresinde 0.15 m genişliğinde yarım daire formlu bir oyuk veya kanal yer almaktadır.

Kaynaklar: Kleiss, 1970, 115 v.d.d.; a.y., 1971, 55 v.d.; a.y., 1973, 36 v.d.d.; Girginer, 1991, 102 v.d. ; Hulsteyn 1992, 127-130, res.40a-c.

Benzerleri	Güleç KM13-KM20, Mollakent KM10-KM27, Karaköy KM3,
Buluntu /Tarihleme	Urartu? ve Akhaimenid sonrası dönemleri ile ilişkilendirilen mezarlar, plan ve mezar türü açısından Helenistik/Roma dönemlerine tarihlendirilmektedir.

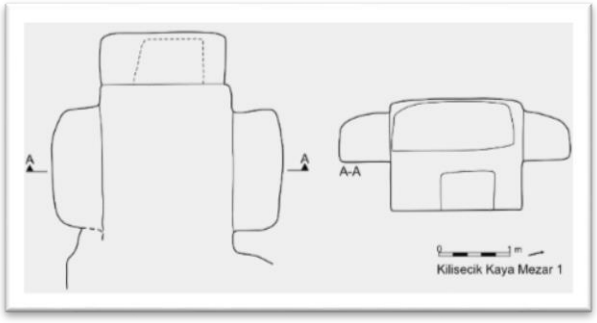

Kilisecik KM1	**Resim:177, 178 / Çizim:36**		**Katalog No:167**
Konum/Koordinat	Malatya ili Doğanşehir İlçesi Erkenek Beldesinde, Belde merkezinin 2 km batısındaki Kilisecik mevkiinde alçak bir tepenin batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinden ortalama 1.50 aşağıda yer alır. Kötü işçilikli ve bir yer altı kaya mezarıdır. Mezara 1.20 m mevcut uzunluğunda ve muhtemelen 2,70 m genişliğinde bir açıklık ile geçilir. Kuzeybatı güneydoğu yönlü mezarın giriş kısmı tamamen tahrip olmuş ve giriş toprak dolgu ile kaplıdır. Cephe mimarisi anlaşılmayan mezara 0.70 x 1.70 m mevcut ölçülerinde bir açıklık ile girilmektedir. Mezar mevcut haliyle kareye yakın planlı ve 2.05 x 1.85 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı ve bir adet niş bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneydoğu duvarında bulunan ölü yatağı 1.77 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.85 m yüksekliğinde, güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarındaki ölü yatakları ise 1.65 x 0.70 ölçülerinde ve 0.65 m yüksekliğindedir. Kuzeybatı duvarda klinenin altında yer alan niş, 0.55 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.66 m derinliktedir. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m mevcut yükseklikte ve düze yakın bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 387

Benzerleri	Samanköy
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

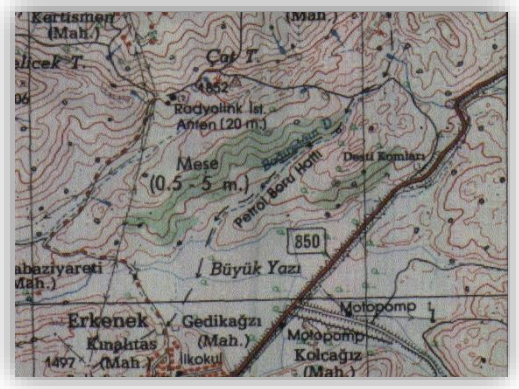

Kilisecik KM2	**Resim:179, 180 / Çizim:**		**Katalog No:168**
Konum/Koordinat	Malatya ili Doğanşehir İlçesi Erkenek Beldesinde, Belde merkezinin 2 km batısındaki Kilisecik mevkiinde alçak bir tepenin batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İlk mezarın ortalama 20-30 m güneybatısında zemin seviyesinden ortalama 1.00 aşağıda yer alır. Kötü işçilikli ve bir **yer altı** kaya mezarıdır. Mezara 1.20 x 3.00 ölçülerinde koridorumsu bir açıklık ile geçilir. Kuzeybatı güneydoğu yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.50 x 1.20 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.80 x 0.70 m yüksekliğindeki dikdörtgen kapı açıklığı ile girilir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.80 x 2.60 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneydoğu duvarında 0.80 m yüksekliğindeki arcosollü niş içinde yer alan ölü yatağı 1.90 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.50 m yüksekliğinde, güneybatı ve kuzeydoğu duvarlarındaki ölü yatakları ise 1.65-1.80 x 0.80 ölçülerinde ve 0.50 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.45 m mevcut yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 387

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

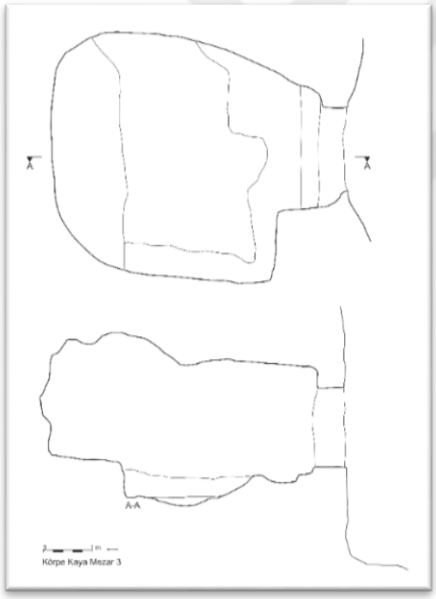

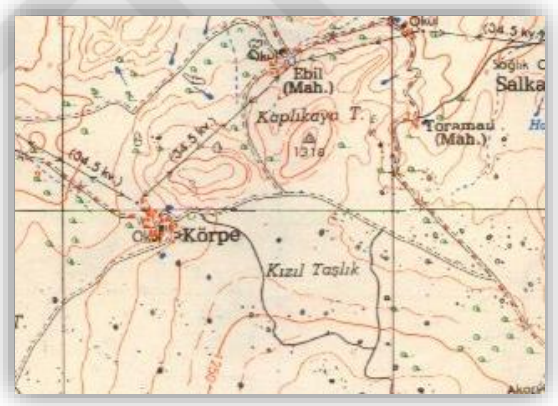
Körpe KM1	**Resim:181, 812 / Çizim:123**		**Katalog No:169**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez ilçe Körpe Köyünün hemen doğusunda yüksekçe bir kayalığın kuzey ve güneybatı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	?
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Basamaklı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Mezarlardan ilki, kuzey güney yönlü ve zemin seviyesinden ortalama 1 m yüksektedir. Mezar tek odalıdır ve mezar odasına 1.00 x 0.80 m ölçülerindeki kapı açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.70 x 1.95 m ölçülerinde ve 1.30-1.50 m yüksekliğindedir. Üst örtüsü girişten itibaren yükselen düz yapılıdır. Kuzey, güney ve doğu duvarları önünde doğala yakın farklı ölçülerde sekiler yer almaktadır.

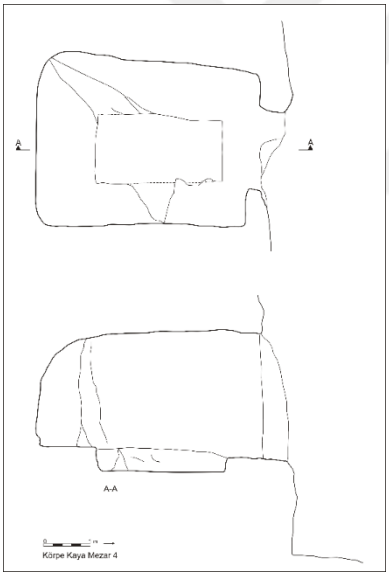
Kaynaklar: Yeni Tespit

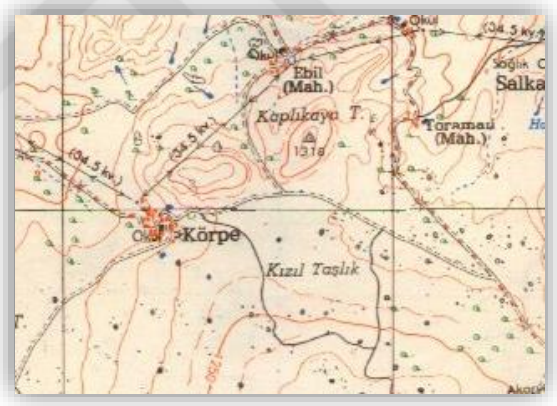
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Körpe KM2	**Resim:183, 184 / Çizim: 124**		**Katalog No:170**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez ilçe Körpe Köyünün hemen doğusunda yüksekçe bir kayalığın kuzey ve güneybatı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	4?
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Tırmanılarak	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Batı yönde bulunan ikinci mezar da ilk mezar ile aynı özelliklere sahiptir. Zemin seviyesinden ortalama 1 m yüksekliktedir. Mezar odasına 1.45 x 0.85 m ölçülerinde bir açıklıkla girilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odası 2.40 x 1.75 m ölçülerinde ve 1.50 m yüksekliğindedir. Üst örtüsü girişten itibaren yükselen düz yapılıdır. Mezarın dört duvarında 0.20 m yüksekliğinde ve 0.25-0.60 m genişliğinde seki yer almaktadır **Kaynaklar:** Yeni Tespit			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

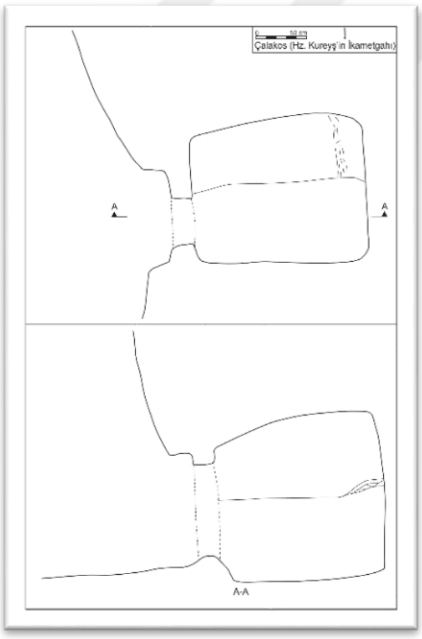

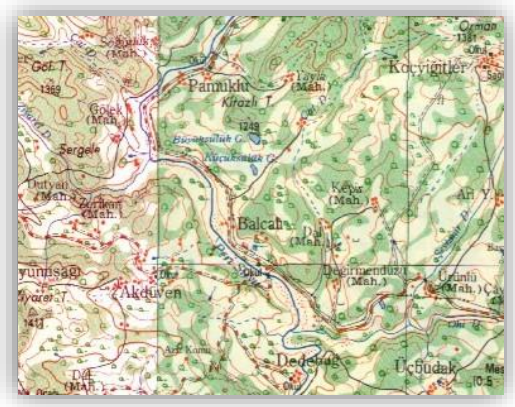
Çalakos	**Resim:185, 186 / Çizim:125**		**Katalog No:171**
Konum/Koordinat	Elazığ İli, Karakoçan İlçesi, Balcalı Köyünün 200 m doğusunda Perisuyu'nun yaklaşık 100 m güneydoğusunda, Perisuyu havzası içinde düz bir alan içinde bulunan büyük bir kaya kütlesi içinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Doğu batı yönlü mezar, 1.10-20 x 0.48 m ölçülerinde, 0.20 m kalınlığında basit bir girişe sahiptir. Girişten 0.25 m aşağıda olan mezar odası kare planlı ve 2.40 x 2.30 m ölçülerindedir Mezar odasında mimari eleman olarak bir ölü yatağı bulunmaktadır. Doğu duvarı boyunca uzanan ölü yatağı, yerden 0.80 m yüksekliğinde, 0.70 m genişliğindedir. Batı bitiminde 0.14 m yüksekliğinde bir baş yastığı bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.70 m yükseklikte ve üstü düze yakın formdadır.

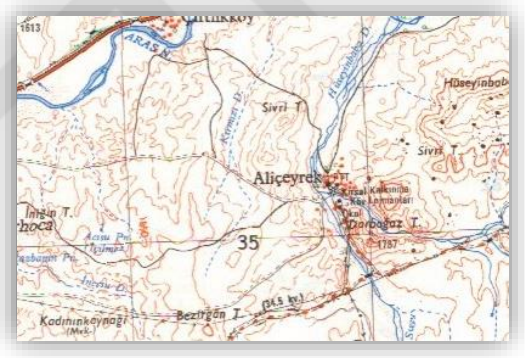
Kaynaklar: Çevik 2000, 131, Lev. 60d, 61a.; Elazığ Kültür Envanteri, 168

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

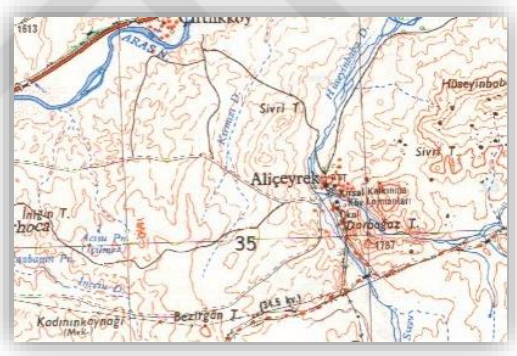

<table>
<tr><td colspan="2">Aliçeyrek KM2</td><td colspan="2">Resim: 187 / Çizim:126</td><td>Katalog No:172</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="4">Erzurum İli Horasan İlçesi Aliçeyrek Köyü'nün 1 km. güneyindeki Darboğaz mevkiinde yüksek kayalığın dere yatağına bakan eteğinde yer alır</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Arcosolium Mezar?</td><td>Niş</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer üstü</td><td>Seki</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Kolay Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Kemer</td><td>Tekne:</td><td>-1</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Doğrudan</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td>-/ - /-</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>-</td><td>Gömü Türü</td><td>İnhumasyon</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>Tonoz</td><td>Gömü Şekli</td><td>?</td></tr>
<tr><td colspan="5">Tanım: Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Batı doğu yönlü mezar doğrudan girişli, iki silmeli ve tonozlu bir derin niş şeklinde planlanmıştır. İçinde tekne biçimli bir çocuk mezarı yer almaktadır.

Kaynaklar Özkaya 1994, 382, Res. 6</td></tr>
<tr><td>Benzerleri</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="4">Urartu dönemi ile ilişkilendirilen mezar plan anlayışına göre Helenistik/ Roma dönemlerine tarihlemek mümkündür.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">
</td></tr>
</table>

<table>
<tr><td colspan="2">Aliçeyrek KM3</td><td colspan="2">Resim:188 / Çizim:</td><td>Katalog No:173</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="4">Erzurum İli Horasan İlçesi Aliçeyrek Köyü'nün 1 km. güneyindeki Darboğaz mevkiinde yüksek kayalığın dere yatağına bakan eteğinde yer alır</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Arcosolium Mezar?</td><td>Niş</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer üstü</td><td>Seki</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Kolay Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Kemer</td><td>Tekne:</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Doğrudan</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td>-/ - /-</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>-</td><td>Gömü Türü</td><td>İnhumasyon</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>Tonoz</td><td>Gömü Şekli</td><td>?</td></tr>
<tr><td colspan="5">Tanım: Hemen solunda yer alan tonozlu doğrudan girişe sahip derin nişli KM3 kaya mezarı yalın planlıdır. Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Batı doğu yönlü mezar doğrudan girişli, tonozlu bir derin niş şeklindedir. Mezar yalın planlıdır.

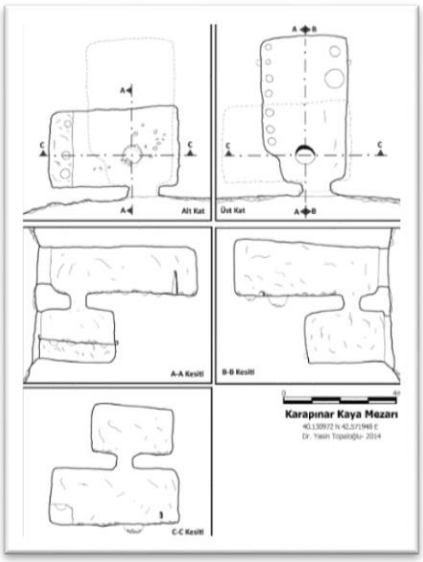
Kaynaklar: Özkaya 1994, 382, Res. 8</td></tr>
<tr><td>Benzerleri</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="4">Urartu dönemi ile ilişkilendirilen mezar plan anlayışına göre Helenistik/ Roma dönemlerine tarihlemek mümkündür.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">
</td></tr>
</table>

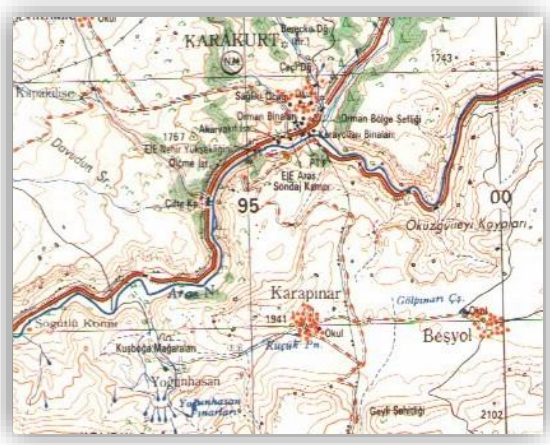
Karapınar KM1	**Resim: 189, 190 / Çizim:127**		**Katalog No:174**
Konum/Koordinat	Kars İli, Sarıkamış İlçesi'nin 37 km. güneyindeki Karapınar Köyü'nün, yaklaşık 3 km. batısında Aras Nehri'nin güneyinde Kuşboğa kayalığının batı kısmında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /3?**
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinden 2-3 m yüksekte yer alan, tırmanılarak çıkılan, zor ulaşımlı, kötü işçilikli, yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir oda mezar türündedir. Düz bir cephe mimarisine sahip mezar odasına 1.65 x 1.10 m ölçülerinde 0.35-40 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 4.40 x 2.80 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir seki ve üç çanak bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı boyunca uzanan seki yerden 0.75 m yükseklik ve 0.75 m genişliğe sahiptir. Seki üzerinde çapları 0.18, 0.25 ve 0.30 m olan üç adet tahrip olmuş çukura (urne?) yer verilmiştir. Yoğun bir tahribatın yaşandığı mezar tabanında sonradan açılıp açılmadığı anlaşılamayan 0.65 m çapında ve 0.25 m derinliğinde bir çukur daha mevcuttur. Mezar odası yerden itibaren 1.90-2.00 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir. Mezar tavanında, 0.60 m ölçülerindeki bir açıklıktan üst kattaki mezara çıkıldığı ifade edilmektedir. Ancak açıklığın işçilik veya planlama hatası sonucu oluştuğunu düşünülmektedir.

Kaynaklar: Topaloğlu 2016, 181 v.d.d. Çiz.1

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilen mezar plan anlayışına göre Helenistik? Dönem ile de ilişkilendirilebilir.

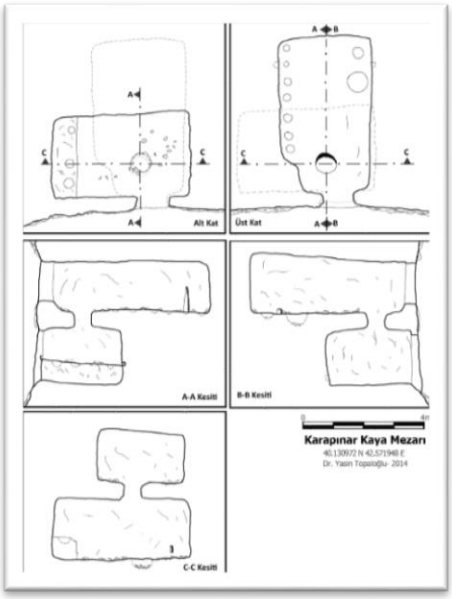

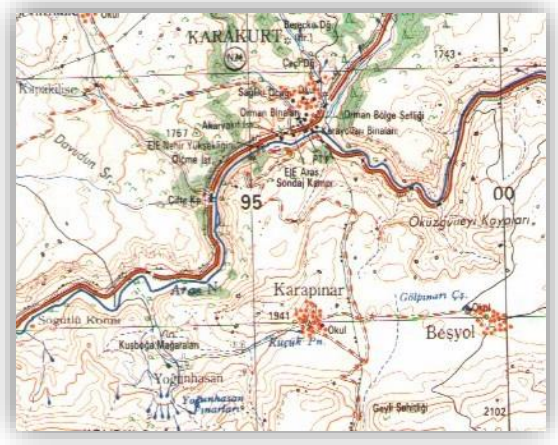
Karapınar KM2	**Resim: 189, 191 / Çizim:127**		**Katalog No:175**
Konum/Koordinat	Kars İli, Sarıkamış İlçesi'nin 37 km. güneyindeki Karapınar Köyü'nün, yaklaşık 3 km. batısında Aras Nehri'nin güneyinde Kuşboğa kayalığının batı kısmında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ 2 /7**
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın üstünde yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar zor ulaşımlı, kötü işçilikli, yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeydoğu-güneybatı yönlü bir oda mezar türündedir. Düz bir cephe mimarisine sahip mezar odasına 1.30 x 0.80 m ölçülerinde 0.25-30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 495 x 235-300 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak yedi adet çanak ve iki adet oyuk bulunmaktadır. Kuzeybatı duvarı önünde yan yana sıralanan urne yuvaları 0.7-15 m derinliğinde ve 0.20-30 m çaplarındadır. Güneydoğu duvarının köşesine doğru olan kısımda yer alan çanaklar, 0.15-50 m derinliğinde ve 0.35-70 m çaplarına sahiptir. Yoğun bir tahribatın yaşandığı mezar duvarlarından başlayıp yukarı doğru uzanan işlevi belirtilmeyen üç adet oyuk bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 150-165 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Topaloğlu 2016, 181 v.d.d. Res. 1-7, Çiz.1

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Urartu dönemine tarihlendirilen mezar plan anlayışına göre Helenistik? Dönem ile de ilişkilendirilebilir.

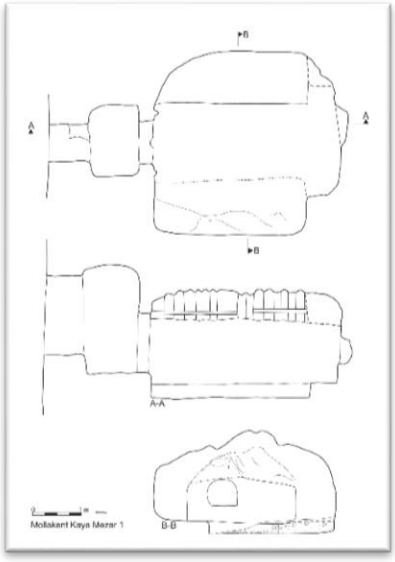

Mollakent KM1	**Resim: 192, 193 / Çizim:128**		**Katalog No:176**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Kırma Çatılı	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Nekropol kayalığının kuzey cephesinde, zemin seviyesinden 2.50 m yükseklikte yer alır. Mezara 15-20 cm ölçülerinde oyuklar yardımıyla tırmanılarak çıkılmaktadır. Zor ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.60 x 0.75 m. ölçülerinde ve doğrudan dromosa açılan bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı dromos 1.35 x 0.95 m ölçülerindedir. Dromostan mezar odasına 1.15 x 0.60 m ölçülerinde 0.40 m kalınlığında dikdörtgen kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.50 m aşağıda olan mezar kareye yakın planlı ve 3.70 x 3.80 m. ölçülerindedir. Yoğun bir tahribatın yaşandığı mezar çöp ve moloz dolgu ile doludur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı/seki ve bir adet niş bulunmaktadır. Doğu ve batı duvarlarında yer alan sekiler yaklaşık 3.00 x 1.05-15 m ölçülerinde ve 0.30 m yüksekliğindedir. Mezarın güneyinde zeminden 0.30 m yükseklikte yaklaşık 2.30 x 0.70 m ölçülerinde 1.20 m yüksekliğinde bir hücre açılmıştır. Niş için büyük olan bu bölümde definle ilgili ölü yatağı olduğu düşünülmektedir. Girişin karşısındaki güney duvarında zeminden 0.60 m yükseklikte bulunan niş, 0,60 x 0,65 ölçülerinde ve 0.30 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve kırma çatılı bir üst örtüye sahiptir. Ahşap çatılar öykünülmüştür. Yan duvarlardan yukarı doğru kademeli olarak yükselen derin yivlerle oluşturulmuş ahşap öykünmesi hatıllar ortada dik uzanan kirişlere dayandırılmış tarzda şekillendirilmiştir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar mimari açıdan Helenistik Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

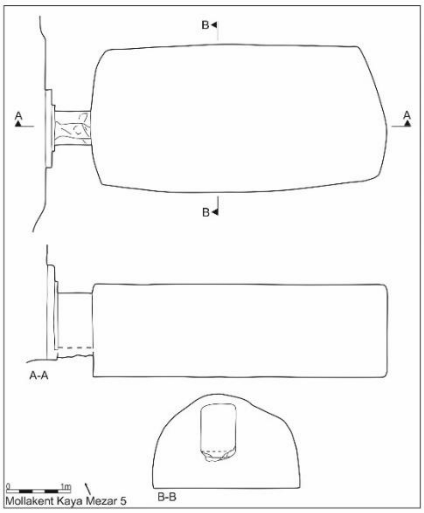

Mollakent KM5	**Resim: 194, 195 / Çizim:129**		**Katalog No:177**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Beşinci mezar nekropol kayalığının Bendepur Deresi'ne bakan güney yamacında yer alır. Cephesi güneybatı kuzeydoğu yönlü mezar 0.55 x 0.85 m. ölçülerinde ve 0.60 m kalınlığında, oval yapılı bir girişe sahiptir. Girişten 0,40 m aşağıda olan mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.20 x 4,20 m. ölçülerindedir. Seki, niş vb. hiçbir mimari öge bulunmamaktadır. Tabanı moloz taş ile dolu olan mezar odası 1.45 m mevcut yüksekliktedir. Tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar mimari açıdan Helenistik/Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

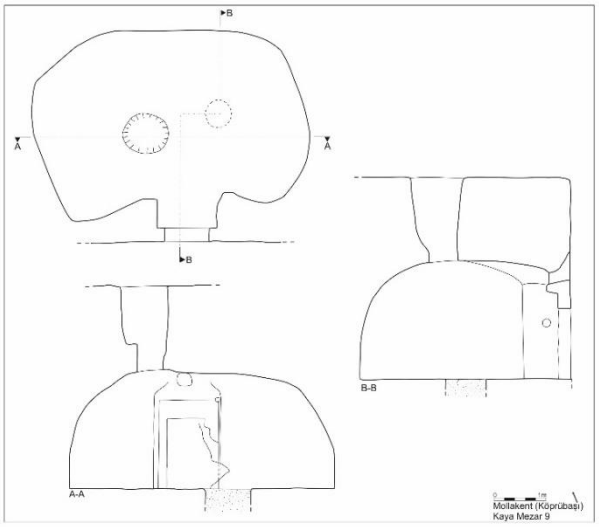

Mollakent KM9	**Resim: 196, 197 / Çizim: 130**		**Katalog No:178**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düzleştirilmiş	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Beldenin girişindeki köprünün 20-25 m. kadar doğusunda alçak bir kaya kütlesinin dereye bakan güney cephesinde yer alır. Kuzey-güney yönlü mezara 0.90 x 1.40 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası oval planlı ve 5.20 x 3.10-50 m. ölçülerindedir. Ahır olarak kullanılan mezar 2.25 m mevcut yükseklikte ve üst örtüsü tonozumsu formdadır. Mezarın üstünde ve giriş kapısının üstünde iki adet aydınlatma Giriş kapısının 0.50 m üstünde 0.60 x 0.25 m ölçülerinde dikdörtgen formlu mezarın üstünde ise 0.70 m. çapında oval formlu iki adet açıklık bulunmaktadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar mimari açıdan Helenistik Roma dönemine tarihlendirilmektedir.

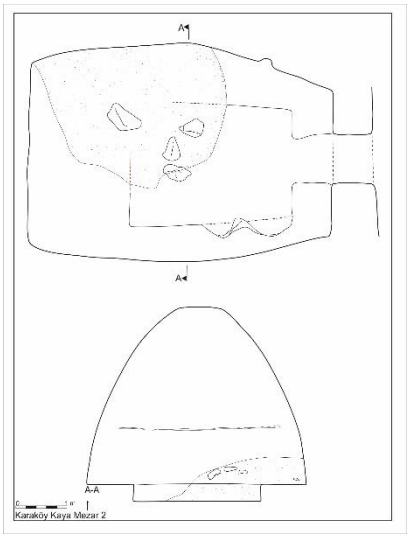

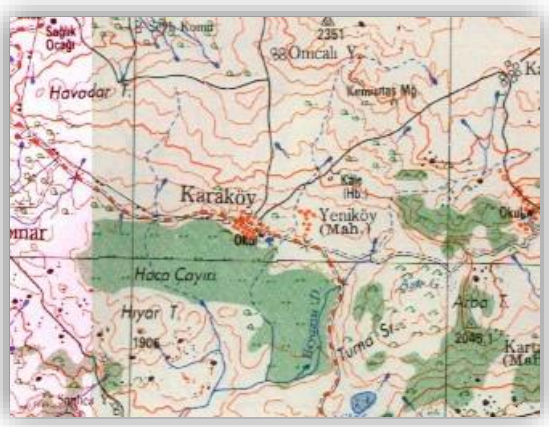
Karaköy KM2	**Resim: 198, 199 / Çizim:131**		**Katalog No:179**
Konum/Koordinat	Muş ili, Varto ilçesi, Karaköy Köyü'nün 1.5 km kuzeydoğusunda kayalık bir tepenin doğu ve güney yamacında yer alırlar		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	2
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

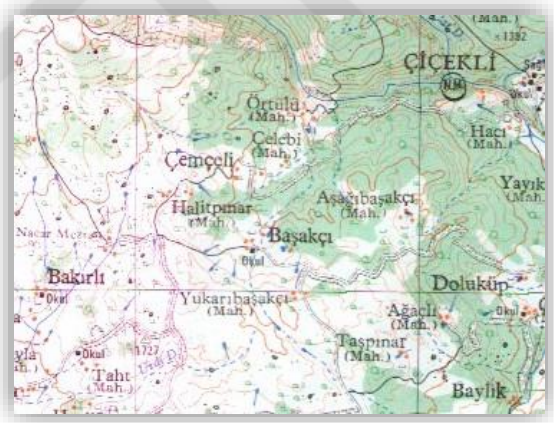
Tanım: Kayalığın güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar oda mezar türündedir. Mezar önünde platform şeklinde bir ön giriş bulunmaktadır. Giriş ve üst örtüsü kırık olan mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 0.95 m. genişliğindeki bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 6.00 x 4.30 m. ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 ölü/yatağı ve 2 adet seki bulunmaktadır. Doğu ve batı duvarları boyunca uzanan sekiler 0.50-75 m genişliğinde ve 0.32 m yüksekliğindedir. Mezarın kuzey duvarı boyunca uzanan ölü yatağı 2.00 m genişliğe sahiptir. Mezar odası yerden itibaren 3.80 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Biber 2016, 350

Benzerleri	Goyjeh KM1
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

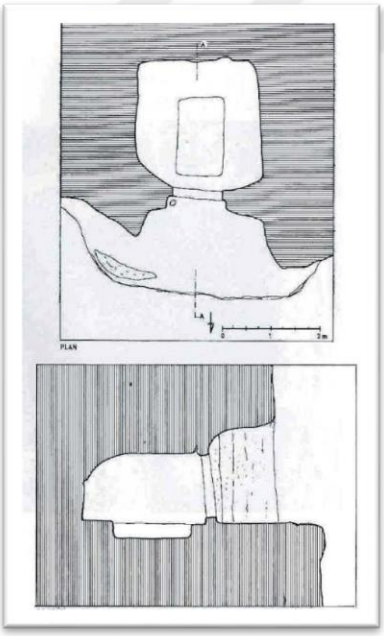
Rabat	**Resim: 200 / Çizim:**		**Katalog No:180**
Konum/Koordinat	Tunceli ili Merkez ilçe Çemçeli Köyü, Örtülü (Rabat) Mezrası yakınlarında aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düzleştirilmiş Kademe	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Dörtgen)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Kolay ulaşımlı mezarlar düz ve tonoz cephe anlayışına sahiptirler. Mezarlara kemerli ve dörtgen niş içinde yer alan dikdörtgen giriş açıklıkları aracılığıyla girilmektedir. Tek odalı, tonozlu üst örtü ve ölü yataklı iç düzenlemeye sahiptirler. **Kaynaklar:** Erdoğan 2015, 184-186 Res. 54.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Demir Çağı, Hellenistik, Roma, Bizans ve İslam Orta Çağı ve Osmanlı Dönemi'ne ait izler taşıyan kale ve çevresinde Yukarı Fırat Bölgesi'nin yerel yivli Demir Çağı seramiği ile birlikte Hellenistik ve Orta Çağ'a ait seramikler tespit edilmiştir. Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Bağın KM1	**Resim: 201 / Çizim: 132**		**Katalog No:181**
Konum/Koordinat	Tunceli İli, Mazgirt İlçesi, Bağın Köyü'nde, Peri Suyu'nun çevrelediği aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1?
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemerli	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz?	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Tırmanılarak çıkılan mezar zor ulaşımlı kötü işçilikli yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney doğrultulu mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.50 m yüksekliğinde kemerli niş içinde bulunan, 1.20 x 1.00 m mevcut ölçülerinde ve 0.17 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Silmeli kapı anlayışına sahip mezar kapısının dışında 0.15 m. çapında bir mil yuvası açılmıştır. Kareye yakın planlı mezar 2.35 X 2.65 ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 3 ölü/yatağı bulunmaktadır. Ölü yatakları 0.90 x 1.50 m ölçülerinde ve 030 m derinliğindeki orta boşluğun etrafında yer almaktadır. Duvarlar boyunca uzanan ölü yatakları 0.70 x 0.80 m enine sahiptirler.. Mezar odası yerden itibaren 1.78 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Çevik 2000,126, Lev. 49a, 50a

Benzerleri	**Körpe**
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

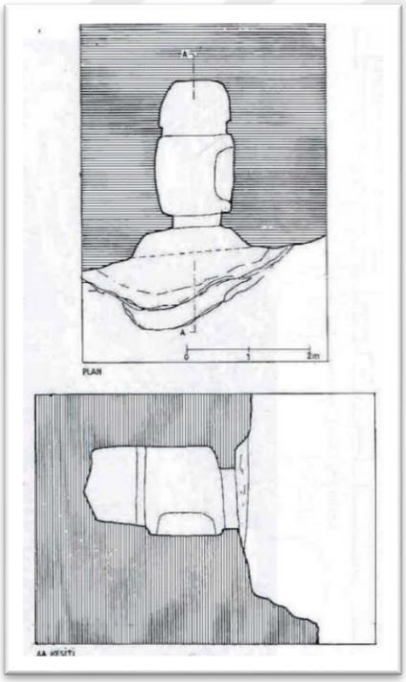

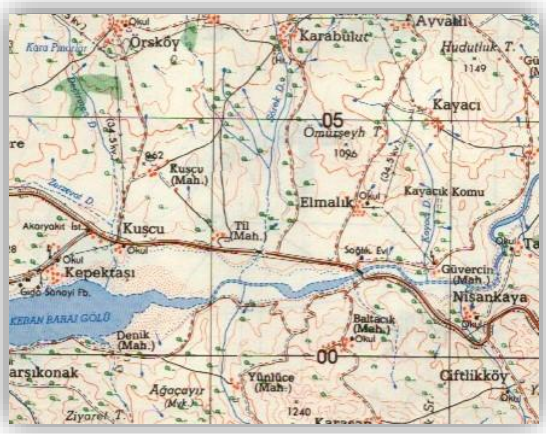
Bağın KM2	**Resim: 202 / Çizim:133**		**Katalog No:182**
Konum/Koordinat	Tunceli İli, Mazgirt İlçesi, Bağın Köyü'nde, Peri Suyu'nun çevrelediği aynı adı taşıyan kale kayalıklarında yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Kemerli	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tırmanılarak çıkılan mezar zor ulaşımlı kötü işçilikli yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney doğrultulu mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.00 x 0.80 m mevcut ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının yarısında başlayan 0.20 m'lik silme kapı üstünde kavislenerek sonlanır. Dikdörtgen planlı mezar 2.10 x 1.45 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak 1 ölü/yatağı ve 1 seki bulunmaktadır. Arka duvar boyunca uzanan, duvar içi oygusu şeklindeki ölü yatağı 1.80 m uzunluğundadır. Doğu duvarda er alan seki 0.40 m yükseklikte ve 0.85 m uzunluktadır. Mezar odası yerden itibaren 0.95 yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.
Silmeli giriş üstünde iki niş yer alır.

Kaynaklar: Çevik 2000,126, Lev. 49b, 50b

Benzerleri	Tanrıvermiş KM3, Hacıseli,
Buluntu /Tarihleme	Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

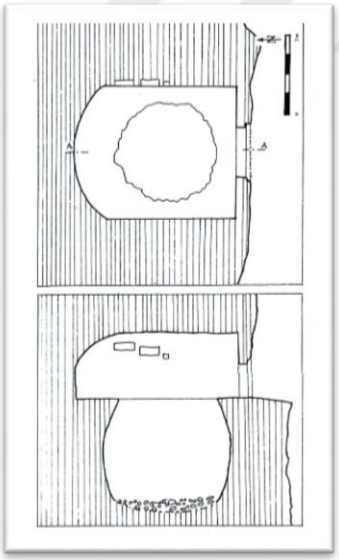

Kaleköy KM2	**Resim: / Çizim: 134**		**Katalog No:183**
Konum/Koordinat	Tunceli ili Mazgirt ilçesinde aynı adı taşıyan yüksek kayalık tepe üzerinde yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	3
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan?	**Kuyu/Çanak/Urne**	1/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz?	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli, yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezara doğrudan bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili ve sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3,30 x 2.70 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak küçük ve derin olmayan üç adet niş bulunmaktadır. Doğu duvarda yer alan nişler kare ve dikdörtgen formludurlar. Mezar ortasında 4.50 m çapında ve 3.00 m derinliğinde bir çukur bulunmaktadır. İşlevi net olarak anlaşılamamış kuyu içinde bir nişe yer verilmiştir. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Erdoğan 2007, 23-24, Res.13-15, Çiz. 2. ; a.y., 2015, 178.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezar olup olmadığı net olmayan kaya mekanı Helenistik/Roma? dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

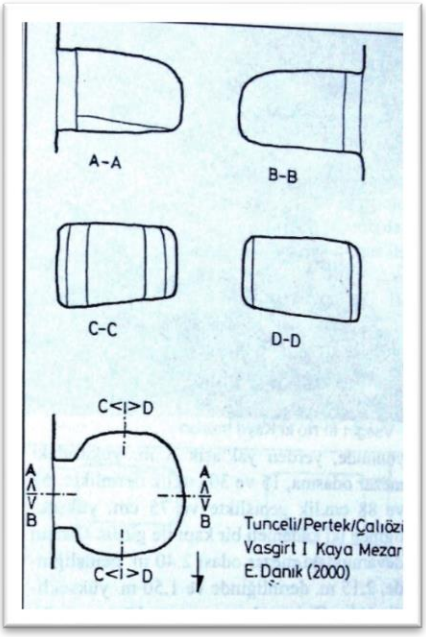

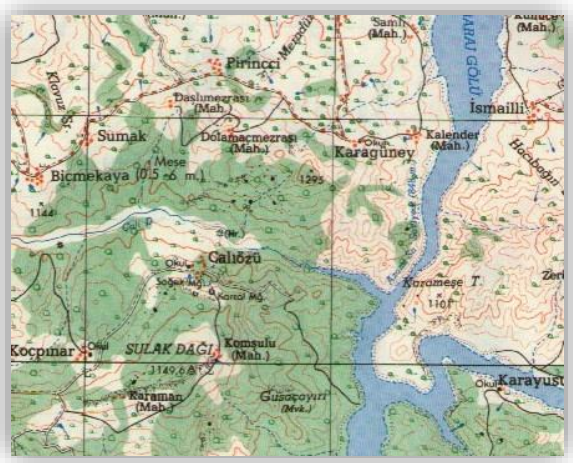
Vasgirt KM1	**Resim: 203 / Çizim:135**		**Katalog No:184**
Konum/Koordinat	Tunceli ili, Pertek ilçesi Vasgirt (Çalıözü) Köyünün yaklaşık 500 m güneyinde aynı adı taşıyan yerleşim kayalıkları üzerinde Cınabek mevkiinde yer alırlar		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	?
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yerden 5 m yükseklikte yer alan mezar tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezara 1.80 x 1.03 m ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında basit girişli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.10 x 1.83 m ölçülerindedir. Mezar odasında herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Odanın kuzeyinde zemindeki yükseklik farkı, oluşturulması düşünülen bir ölü yatağı/seki için bırakıldığı ve fakat bitirilmediği yönündedir. Mezar odası 1.25 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır.

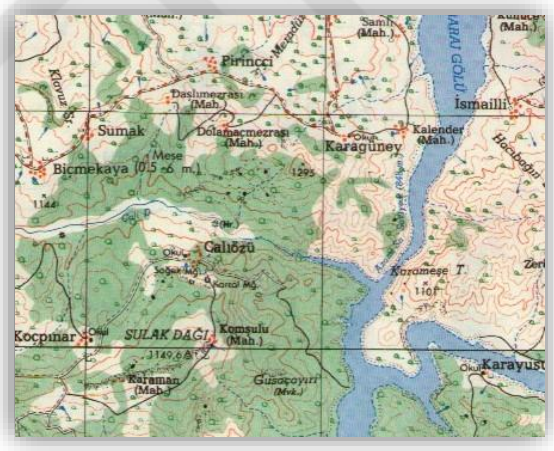
Kaynaklar: Danık 2001, 13 ; a.y., 2002, 79 v.d.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar ile birlikte kutsal alan, basamaklı tüneller ve su sarnıcı gibi Urartu Dönemine ait verilere karşın, özellikle güneydeki alanda bulunan teraslarda Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanılmaktadır. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Vasgirt KM2	**Resim: 203 / Çizim:**		**Katalog No:185**
Konum/Koordinat	Tunceli ili, Pertek ilçesi Vasgirt (Çalıözü) Köyünün yaklaşık 500 m güneyinde aynı adı taşıyan yerleşim kayalıkları üzerinde Cınabek mevkiinde yer alırlar		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Yerden yükseklikte KM1'in 2 m güneyinde yer alan tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezara basit girişli bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar odası yuvarlatılmış dikdörtgen planlı ve düz tavanlıdır. **Kaynaklar**: Danık 2001, 13 ; a.y., 2002, 79 v.d.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar ile birlikte kutsal alan, basamaklı tüneller ve su sarnıcı gibi Urartu Dönemine ait verilere karşın, özellikle güneydeki alanda bulunan teraslarda Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanılmaktadır. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

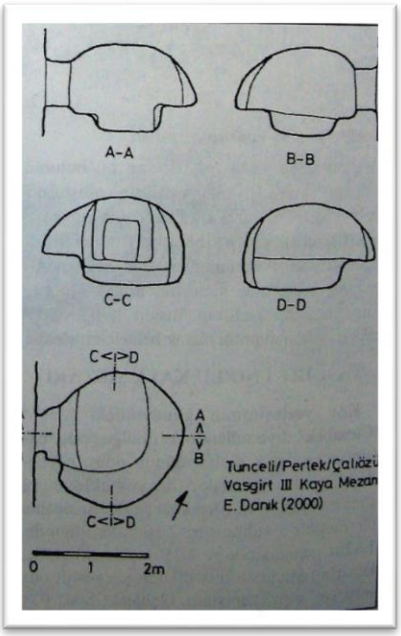

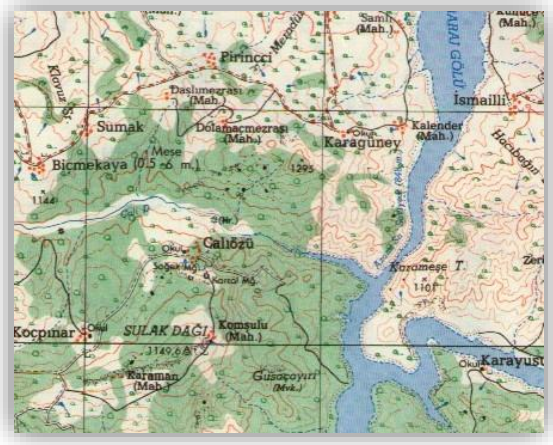
Vasgirt KM3	**Resim: 204 / Çizim:136**		**Katalog No:186**
Konum/Koordinat	Tunceli ili, Pertek ilçesi Vasgirt (Çalıözü) Köyünün güneybatısında Hançerli" diye anılan bölgede bağımsız kaya kütlesinin batısında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yerden 8 m yükseklikte yer alan mezar tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezara iki kademeli bir giriş açıklığı ile girilir. Mezar odası ovale yakın dikdörtgen planlı ve 2.40 x 2.15 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezar odasında mimari eleman olarak iki ölü yatağı/seki bulunmaktadır. Güney ve doğu duvar boyunca uzanan "L" şeklindeki ölü yatakları girişin hemen önündeki orta boşluğun iki yanında yer almaktadır. Mezar odası 1.50 m mevcut yükseklikte ve üstü tonoz formdadır.

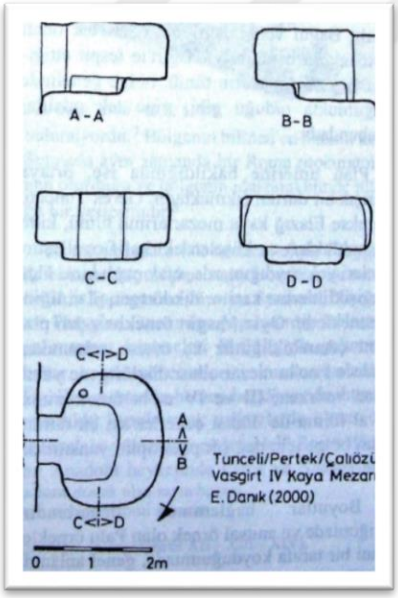
Kaynaklar: Danık 2001, 13 v.d. ; a.y., 2002, 79 v.d.

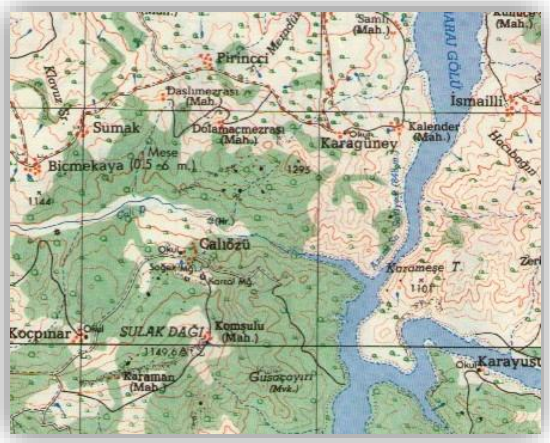
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar ile birlikte kutsal alan, basamaklı tüneller ve su sarnıcı gibi Urartu Dönemine ait verilere karşın, özellikle güneydeki alanda bulunan teraslarda Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanılmaktadır. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

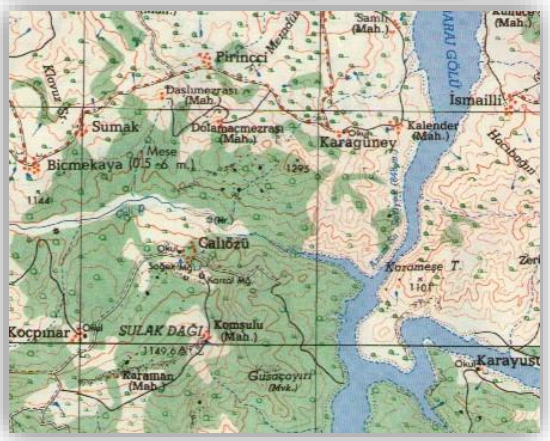

Vasgirt KM4	**Resim: 205 / Çizim: 137**		**Katalog No:187**
Konum/Koordinat	Tunceli ili, Pertek ilçesi Vasgirt (Çalıözü) Köyünün güneybatısında Hançerli" diye anılan bölgede bağımsız kaya kütlesinin batısında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	**-/ - /1?**
Kapı Açıklığı	Silmeli	**Gömü Türü**	İnhumasyon Kremasyon
Üst Örtü	Düz?	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Kayalık kütlenin güney cephesinde yerden 6,7 m yükseklikte yer alan mezar tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezara 0.80 x 0.40 iki kademeli bir giriş açıklığı ile girilir. Mezar odası ovale yakın dikdörtgen planlı ve 2.20 m x 1.70-92 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezar odasında mimari eleman olarak üç ölü yatağı/seki ve bir çanak bulunmaktadır. Ölü yatakları girişin hemen önündeki orta boşluğun üç yanında yer almaktadır. Güney yönde bulunan ölü yatağının üzerinde yer alan çanak yuvasının urne işlevli olduğu düşünülebilir. Mezar odası 1.10 m mevcut yükseklikte ve üstü düz formdadır. **Kaynaklar:** Danık 2001, 14 v.d. ; a.y., 2002, 79 v.d.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar ile birlikte kutsal alan, basamaklı tüneller ve su sarnıcı gibi Urartu Dönemine ait verilere karşın, özellikle güneydeki alanda bulunan teraslarda Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanılmaktadır. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

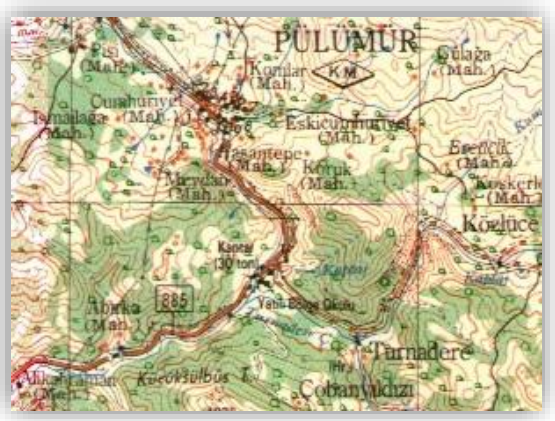
Vasgirt KM5	**Resim: 206 / Çizim:**		**Katalog No:188**
Konum/Koordinat	Tunceli ili, Pertek ilçesi Vasgirt (Çalıözü) Köyünün güneybatısında Hançerli" diye anılan bölgede bağımsız kaya kütlesinin batısında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Düz?	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Kayalık kütlenin doğu cephesinde yerden 7,8 m yükseklikte yer alan mezar tırmanılarak çıkılan zor ulaşımlı yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezara doğrudan dörtgen bir giriş açıklığı ile girilir. Mezara girilememiştir. Küçük boyutlu olan mezarın diğer mezarlara benzediği düşünülmektedir. **Kaynaklar**: Danık 2001, 15 ; a.y., 2002, 82 v.d.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Mezarlar ile birlikte kutsal alan, basamaklı tüneller ve su sarnıcı gibi Urartu Dönemine ait verilere karşın, özellikle güneydeki alanda bulunan teraslarda Hellenistik, Roma ve Ortaçağ dönemlerine ait seramiklere rastlanılmaktadır. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Gelin Odaları	**Resim: 207, 208 / Çizim:**		**Katalog No:189**
Konum/Koordinat	Tunceli iline bağlı Pülümür ilçe merkezinin yaklaşık 3 km. güneyinde yer almaktadır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinden yaklaşık 10 m yüksekte yer alır. Tırmanılarak çıkılan, zor ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Mezar kare planlı ve 4.10 x 4.00 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak hücre niteliğinde 1 büyük niş ile 2 adet küçük niş bulunmamaktadır. Dikdörtgen büyük niş 2.40 x 2.10 m. ölçülerinde ve 1.80 m. derinliğe sahiptir. Odanın sol duvarında yer alan üstü üçgen formlu, dikdörtgen niş 0.75 x 0.45 m ölçülerindedir. Aynı duvarda yer alan diğer niş ise 0.75 x 0.55 m ölçülerine sahiptir. Odanın sol duvarında kapıya daha yakın ikinci bir niş bulunur. Düz üst örtüye sahip mezar 2.60 m yüksekliğindedir.
Mezarın üstünde (kuzey) yaklaşık olarak 2.00 x 1.00 m boyutlarında dikdörtgen formlu bir platform bulunmaktadır.

Kaynaklar: Erdoğan 2015, 199-201, Res. 67-70

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

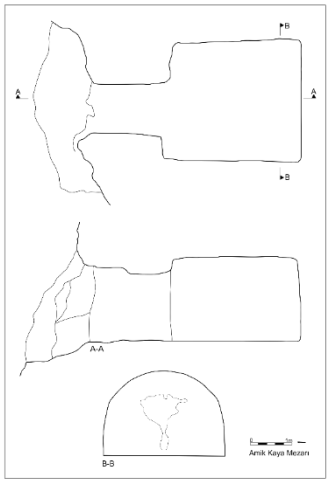

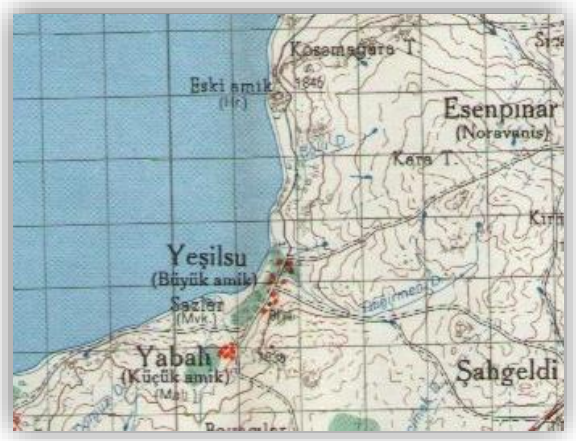
Amik	**Resim: 209, 210 / Çizim:138**		**Katalog No:190**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Yeşilsu (Amik (Kat. No: 190)) köy merkezinin yaklaşık 700 m, Amik (Kat. No: 190) kalesinin ise 1.5 km güneyinde yüksek bir kayalık tepe üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Koridor?)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Mezar kayalığın zirveye yakın kuzey cephesinde, zemin seviyesinden yaklaşık 3.50 m yüksekte bulunmaktadır. Tırmanılarak çıkılan mezar zor ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.60 x 1.20 m. ölçülerinde ve doğrudan dromosa açılan dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Dikdörtgen planlı ve 1.60-75 x 1.95 m ölçülerindeki dromostan mezar odasına aynı ölçülerde bir açıklık ile girilir. Mezar kareye yakın planlı ve 3.10-30 x 2.80 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.90 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Roberto Dan "Una camera rupestre presso Yabali e la fortezza di Amik, sulla costa orientale del lago Van, Turchia" *Res Antiquae* XI, Brüksel, 2014, 71-80

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

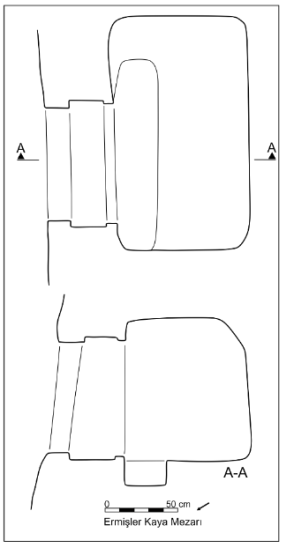

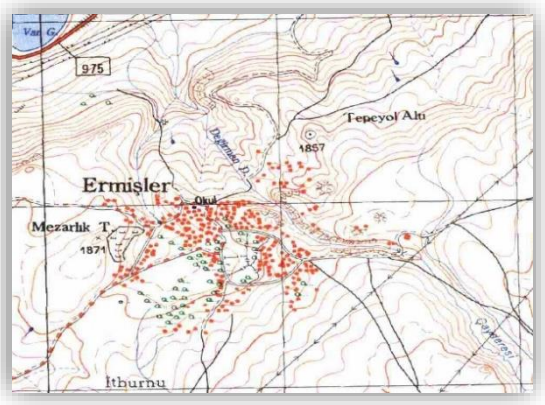
Ermişler-Mirek	**Resim: 211 / Çizim:139**		**Katalog No:191**
Konum/Koordinat	Van ili, Merkez İlçe, Ermişleler\Dérebelek (Mirek) köyünün güneybatısında yüksek bir kaya kütlesinin kuzeyinde, zemin seviyesinden ortalama 12.00 m yükseklikte yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	?
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 0.80 x 0.85 m ölçülerinde kare bir giriş açıklığı ile girilir. Silmeli kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 0.90 x 1.60 m ölçülerindedir. Tekli gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmaktadır. Ancak giriş açıklığının hemen önünde 1.30 x 0.30 m ölçülerinde ve 0.15 m derinliğinde işlevi anlaşılamayan bir oygu bulunmaktadır. Tanrıvermiş KM3 ve Yolgözler KM1 gibi oygu arkasında kalan düz alanın ölü yatağı amaçlı olarak vurgulanması amacına yönelik olduğu düşünülebilir. Mezar odası yerden itibaren 1.00 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Derin 1993, Kat. No. 70.; Çevik 2000, 130, Lev. 60b

Benzerleri	Tanrıvermiş KM3 ve Yolgözler KM1
Buluntu /Tarihleme	Mezar kayalığında Urartu karakteristiği temel yatakları, dörtgen bir yapıya ait duvar izleri, bulunmaktadır. Mezar mimari açıdan Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

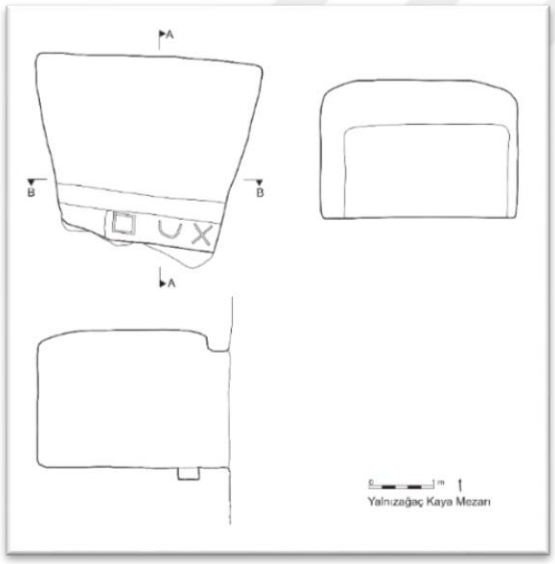

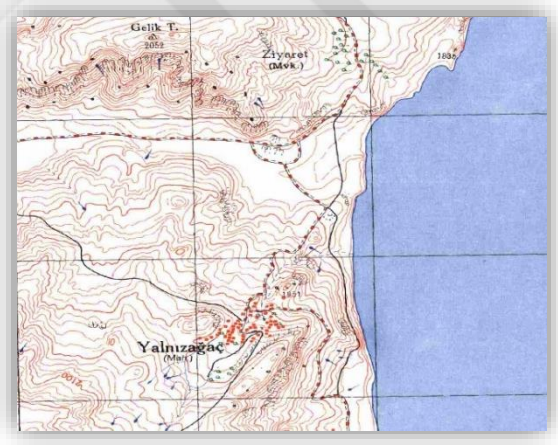
Yalnızağaç	**Resim: 212-213 / Çizim:140**		**Katalog No:192**
Konum/Koordinat	Van ili Erçek Beldesi Yalnızağaç köyünde alçak bir monoblok kaya kütlesinin güney yüzünde zeminden 3.00 m yükseklikte yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Yok	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Girişi tahrip olmuştur. 0.80 x 0.80 m ölçülerinde kare bir girişe sahiptir. Girişin önünde sembolleri kazınmıştır. Yine girişin önünde 0.05 m derinliğinde ve 0.10 m genişliğinde bir oyuk vardır. Mezarı kapatmaya yarayan kapak taşına ait yuva özelliği göstermektedir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 1.60 x 1.00 m ölçülerinde 0.90 m yüksekliğindedir.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Aynur Özfırat tarafından gerçekleştirilen 2008 yılı Van Ağrı Iğdır İlleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	**Ermişler**
Buluntu /Tarihleme	Mezar mimari açıdan Helenistik/Roma Dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

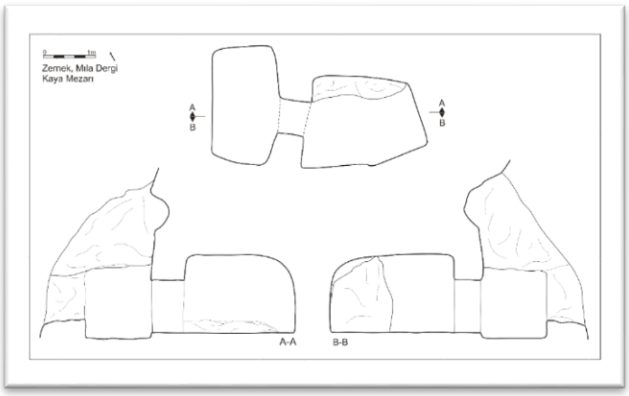

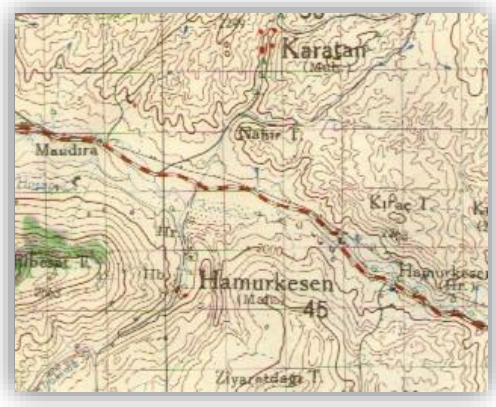
Zernek	**Resim:214, 215 / Çizim:141**		**Katalog No:193**
Konum/Koordinat	Van ili, Gürpınar ilçesi, Hamurkesen köyünün 1 km kuzeyinde, Bınaberi mevkiinde, iki derenin birleştiği noktada, Mıla Derge olarak adlandırılan kayalık tepenin batı yüzünde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	1
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Dromos (Kuyu)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Mezar zemin seviyesinden ortalama 5.00 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeybatı güneydoğu yönlü mezar dromoslu oda mezar türündedir. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Dikdörtgen planlı dromos 1.30 m derinliğinde ve 2.30 x 1.25 m ölçülerindedir. Mezara doğrudan 1.00 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.60 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 1.75-2.30 x 1.70 m ölçülerindedir. Tekli gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet seki bulunmaktadır. Kuzeydoğu duvarda yer alan ve düzgün bir form göstermeyen seki, 1.75 x 0.30-40 m ölçülerinde ve 0.25 m yüksekliğindedir. Ayrıca mezarın güneybatı duvarında yaklaşık 1.50 x 1.00 m ölçülerinde 0.05 m derinliğinde işlevi açık olmayan bir işçilik söz konusudur. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Özfırat 2008, 204, Res.7

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Kaya mezarlarının bulunduğu kayalık tepe üzerinde yer yer duvar izlerinin takip edilebildiği olasılıkla Orta Demir Çağ yerleşimi bulunmaktadır. Yerleşim üzerinde Orta Demir Çağ ve Orta Çağ dönemlerine ait seramik örneklerine rastlanılmıştır. Helenistik Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

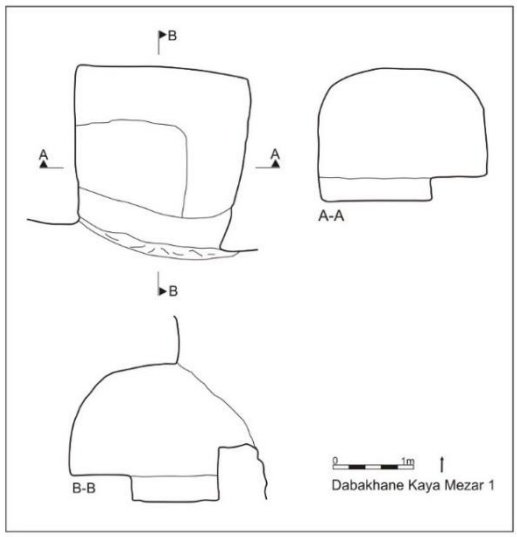

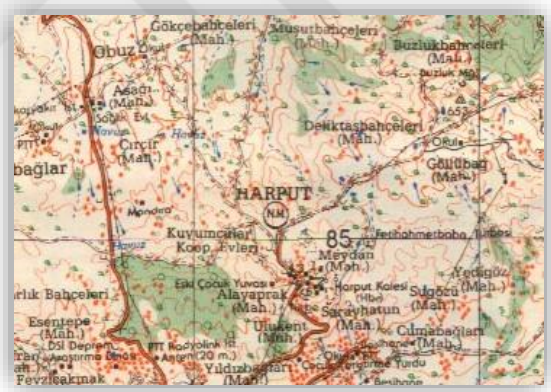
Harput (Dabakhane) KM1	**Resim: 216, 217 / Çizim:142**		**Katalog No:194**
Konum/Koordinat	Elazığ İli Merkez ilçesi Harput Kalesinin Kuzeyinde ve Fetamet yolunun 300. metresinde ve yolun 60 m kuzeydoğusunda doğu batı doğrultulu uzanan kayalığın güney yamacında- kaya kütlesi üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	?
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Tek odalı ve giriş açıklığı olmayan mezar, açık ağızlı arcosoliumlu mezar türündedir. Mezar odası kare planlı ve 1.85-2.20 x 1.90-2.20 m ölçülerindedir. Mezarın kuzey ve doğu duvarı boyunca uzanan 0.70 m genişliğinde ve 0.28 m derinliğinde sekiler oluşturularak mezar içinde 1.40 x 1.15 ölçülerinde dikdörtgen bir çukur oluşturulmuştur. Mezar odası yerden itibaren 1.72 m yükseklikte ve üstü örtü tonoz düz formdadır.

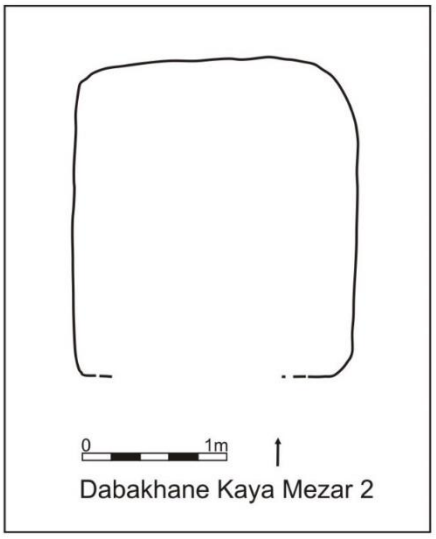
Kaynaklar: Yeni tespit

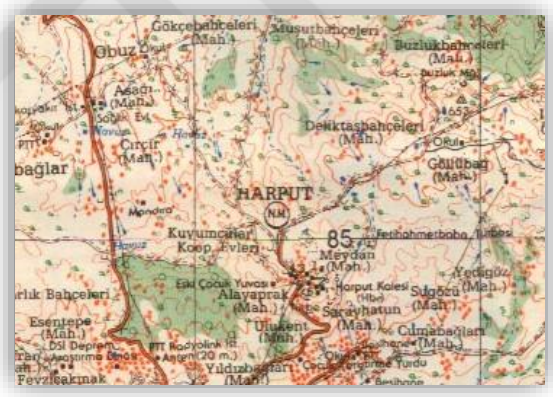
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma (Geç Roma?) dönemine tarihlenmektedir.

Harput (Dabakhane) KM2	**Resim: 218, 219 / Çizim: 143**		**Katalog No:195**
Konum/Koordinat	Elazığ İli Merkez ilçesi Harput Kalesinin Kuzeyinde ve Dabakhane'nin kuzeydoğusunda, kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Mezarın sağlıklı plan ve ölçüleri dolgu toprak nedeniyle alınamamıştır. Anlaşılabildiği kadarıyla mezar tek odalıdır. Giriş açıklığı belli olmayan mezar, ovale yakın dikdörtgen planlı ve 2.20 x 1.95 m ölçülerindedir. Mezar odası 0.70 m mevcut yükseklikte ve üstü örtü tonoz formdadır. **Kaynaklar**: Yeni tespit			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	KM1 ve KM3 mezarları gibi Roma (Geç Roma?) dönemine tarihlenebilir.		

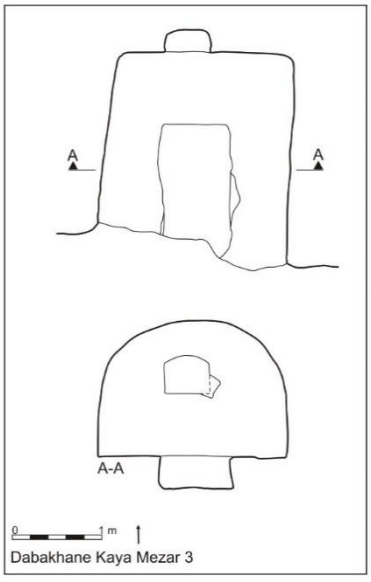

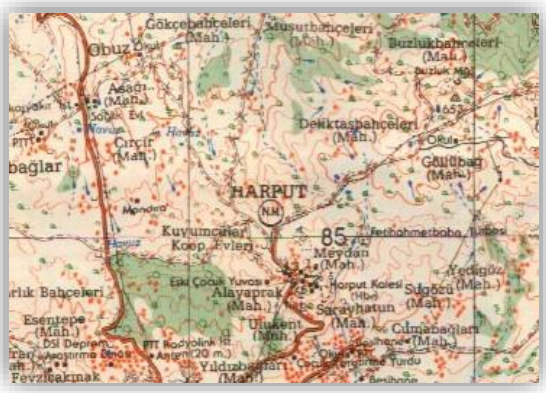
Harput (Dabakhane) KM3	**Resim: 220, 221 / Çizim:144**		**Katalog No:196**
Konum/Koordinat	Elazığ İli Merkez ilçesi Harput Kalesinin Kuzeyinde ve Dabakhane'nin kuzeydoğusunda, Dabakhane Deresi'nin batı yamaçlarındaki kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Tek odalı ve giriş açıklığı olmayan mezar, açık ağızlı arcosoliumlu mezar türündedir. Dabakhane mevkiinde bulunan arcosoliumlu KM1 kaya mezarına benzemektedir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.10 x 2.00-65 m ölçülerindedir. Mezarın içinde 1.30-54 x 0.75-80 ölçülerinde ve 0.35 m derinliğinde dikdörtgen bir orta boşluk bulunur. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m yükseklikte ve üst örtü tonoz düz formdadır.

Kaynaklar: Sevin 2011, 23, Res.12

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Bu çağla ilişkili olarak kale kazılarında Kale Cami'sinin temelleri altındaki tabakalarda Roma İmparatorluk Çağı'na ait tunç sikke ile "Doğu Sigillatası A" türüne ait parlak kırmızı cilalı çanak çömlek parçaları tespit edilmiştir. Geç Roma dönemine tarihlenir.

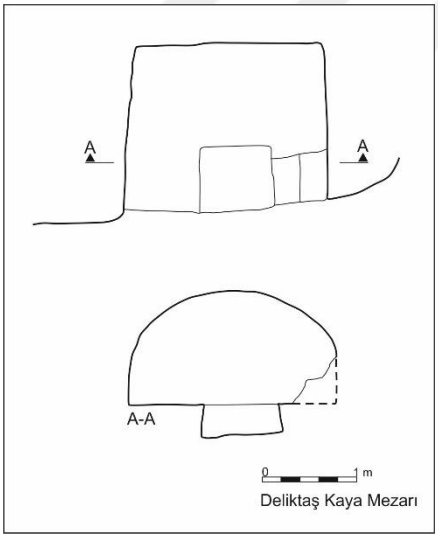

Şüşnaz (Deliktaş)	**Resim: 222 / Çizim: 145**		**Katalog No:197**
Konum/Koordinat	Elazığ ili Merkez ilçe Serince (Şüşnaz) köyünün 3 km güneyinde, Harput Şüşnaz Karayolunun 10. kilometresinde, yolun 50 m batısında kayalık ve meşelik bir alan içerisinde yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	?
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Tek odalı ve küçük boyutlu olan mezar, yan yatmış büyük bir kaya kütlesi üzerinde yan yatmış şekilde bulunur. Sel felaketi sonucu bu şekli aldığı yöre sakinleri tarafından dile getirilmiştir. Giriş açıklığı olmayan mezar, açık ağızlı arcosoliumlu mezar türündedir. Harput kalesindeki Dabakhane mevkiinde bulunan arcosoliumlu KM3 kaya mezarına benzemektedir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.25 x 1.75 m ölçülerindedir. Mezarın girişinde 0.65 x 0.60 ölçülerinde ve 0.30 m derinliğinde kare bir çukur bulunur. Mezar odası yerden itibaren 1.20 m yükseklikte ve üstü örtü tonoz düz formdadır.

Kaynaklar: Yeni tespit

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma (Geç Roma?) dönemine tarihlenir.

Ören	**Resim: 223, 224 / Çizim:**		**Katalog No:198**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Ağın İlçesi, Bademli Köyü'nün 700 m batısında Ören mevkiinde, eğimli kayalık bir tepenin üzerindeki kayalık alanda yer alırlar.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	Var
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

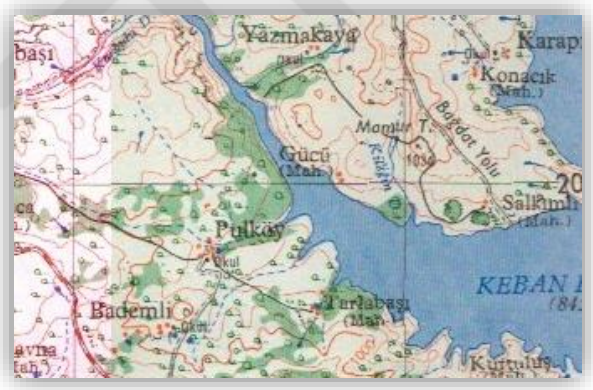
Tanım: Alanda ikisi tamamlanmamış, dört kaya mezarı bulunmaktadır. Zemin seviyesinde yer alan kolay ulaşımlı, iyi işçilikli yer üstü kaya mezarlarıdır. Farklı yönlere sahip mezarlar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptirler. Mezarlara doğrudan dikdörtgen kapı açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odalarında ölü yatağı/klinelere yer verilmiştir. Üst örtüleri tonozlu kısmen de düz damlıdır.

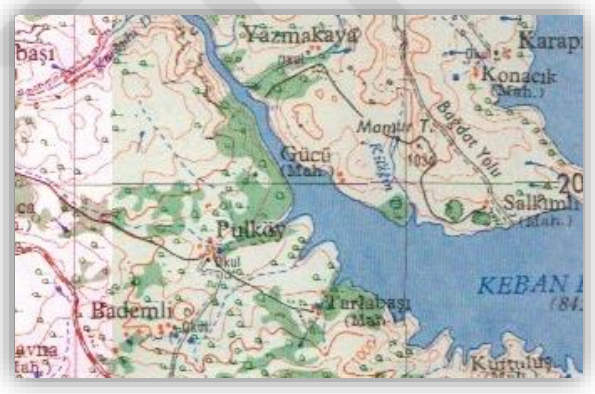
Yaklaşık 40-45 m doğu mesafede benzeri ve fakat biraz büyükçe bir kaya mezarı daha bulunmaktadır.

Kaynaklar: Hasan Doğan – Bayram Soykan, *Elazığ Turizm Potansiyeli Raporu*, 2013; Elazığ Kültür Envanteri,138

Benzerleri	Seki, Kombaşı, Kesmece
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Seki	**Resim: 225, 226 / Çizim:**		**Katalog No:199**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Ağın İlçesi, Bademli Köyü'nün ortalama 200 m kuzeybatısında Seki mevkiinde, eğimli kayalık bir tepenin ortalarında kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Zemin seviyesinde yer alan kolay ulaşımlı, iyi işçilikli yer üstü kaya mezarıdır. Düz bir cephe yapısına sahip mezara doğrudan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odasında herhangi bir mimari eleman bulunmamaktadır. Mezar duvarlarında kırmızı renkli, birbirini kesen yatay ve dikey bantlara yer verilmiştir. Üst örtü tonozlu bir yapıdadır. **Kaynaklar:** Hasan Doğan – Bayram Soykan, *Elazığ Turizm Potansiyeli Raporu,* 2013; Elazığ Kültür Envanteri, 139			
Benzerleri	Kombaşı, Ören, Kesmece		
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

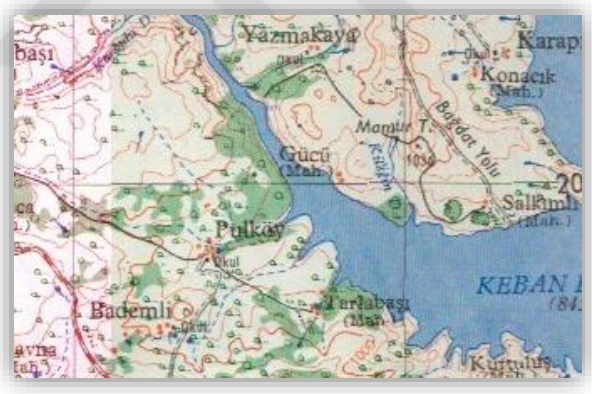
Kesmece	**Resim: 227-229 / Çizim:**		**Katalog No:200**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Ağın İlçesi, Bademli Köyü'nün ortalama 200 m batısında Kesmece mevkiinde, eğimli kayalık bir tepenin ortalarında kayalık alanda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	Var
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Yoğun bir tahribatın olduğu alanda çok sayıda kaya mezarı bulunmaktadır. Zemin seviyesinde yer alan kolay ulaşımlı, iyi işçilikli yer üstü kaya mezarlarıdır. Farklı yönlere sahip mezarlar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptirler. Mezarlara doğrudan dikdörtgen kapı açıklıkları ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı mezar odalarında ölü yatağı/klinelere yer verilmiştir. Üst örtüleri tonozlu yapıdadır. **Kaynaklar:** Hasan Doğan – Bayram Soykan, *Elazığ Turizm Potansiyeli Raporu,* 2013; Elazığ Kültür Envanteri, 140			
Benzerleri	Seki, Kombaşı, Ören		
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Kombaşı	**Resim: 230, 231 / Çizim:**		**Katalog No:201**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Ağın İlçesi, Bademli Köyü'nün ortalama 150-200 m doğusunda Kombaşı mevkiinde eğimli bir tepenin üzerindeki kayalık alanda yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	Var
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Alanda çok sayıda kaya mezarı bulunmaktadır. Kaçak kazılarla tahrip edilmiş mezarlar, kuzey güney doğrultulu, çeşitli ölçülerde ve genellikle benzer planlıdırlar. Tek odalı olan mezarlara basit ve kemerli kapı açıklıkları ile girilir. Taş ve toprak dolgu nedeniyle zeminleri belli olmayan mezar odalarında klineler tespit edilebilmektedir. Üst örtüleri tonozlu kısmen de düz damlıdır. Mezarlardan bir tanesinin tavanında kırmızı renk boya ile yapılmış üç adet dairesel geometrik bezemeler mevcuttur.

Kaynaklar: Hasan Doğan – Bayram Soykan, *Elazığ Turizm Potansiyeli Raporu,* 2013; Elazığ Kültür Envanteri, 137

Benzerleri	Seki, Ören, Kesmece
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

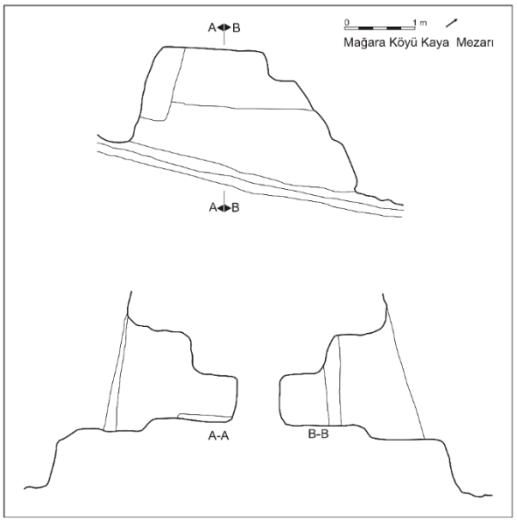

Mağaraköy	**Resim: / Çizim:146**		**Katalog No:202**
Konum/Koordinat	Elazığ ili, Kovancılar İlçesi, Yeşilköy (Mağaraköy) Köyü'nün 600 m kuzeyinde, Gedikyurt yolunun hemen altındaki kayalık alanın doğu yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer altı	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Kemer?	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yer üstünde yer alan mezar kolay ulaşımlıdır. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar basit girişlidir. Mezar girişi tahrip olmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla giriş açıklığı 1.35 m genişliğine sahiptir. Mezar odası dikdörtgen planlı mezar 2.05 m uzunluğa sahiptir. Mezar odasında mimari eleman olarak bir seki bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzeybatı duvarı boyunca uzanan seki/ölü yatağı, yerden 0.25 m yüksekliğinde, 0.90 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.76 m yüksekliğindedir. Yayınlarda mezarın üst örtünün şekli hakkında bilgi verilmemiştir. Girişi tahrip olmasına karşın plandan mezarın açık ağızlı arcosollü mezarlara benzediği anlaşılmaktadır.

Kaynaklar: Danık 2008, 348 v.d., Çiz.1

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Tek odalı kaya mezarı Urartu kaya mezarları ile ilişkilendirilse de, Roma Dönemi ilişkisi de söz konusu olabilir.

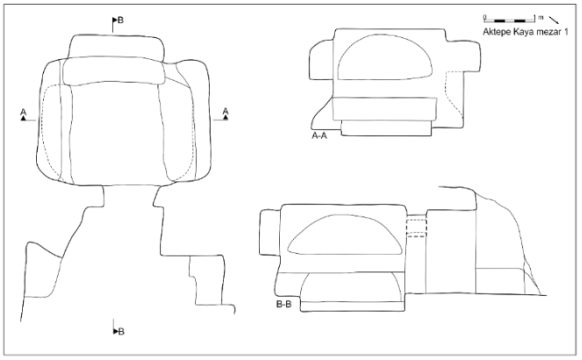

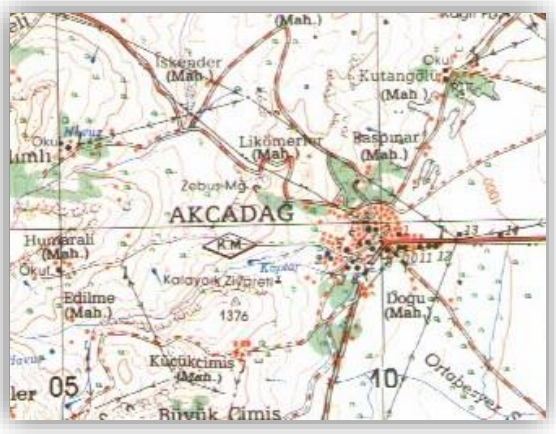
Aktepe KM1	**Resim: 232, 233 / Çizim:147**		**Katalog No:203**
Konum/Koordinat	Malatya İli Akçadağ İlçesi Aktepe mahallesinin batısında (Toki Konutlarının bulunduğu) kayalık tepenin doğu ve yamacında yer alır. Mevcut on iki adet kaya mezarından örnekleme yöntemi ile beş kaya mezarı incelenebilmiştir		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	6
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.65 x 1.50-70 m ölçülerinde ve 0.95 m derinliğindeki niş içinde bulunan, 1.40 x 1.05 m mevcut ölçülerinde ve 0.40 m kalınlığında dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Girişin her iki yanında birbiri ile simetrik olmayan farklı ölçülerde basamak veya oturma sekisi yapılıştır. Kapının üzerinde 0.25 m yüksekliğinde tahrip olmuş bir havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Girişten 0.35 m aşağıda olan mezar kareye yakın planlı ve 3.00 x 3.25 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak altı adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan güneybatı duvarı ile güneydoğu ve kuzeybatı batı duvarlarında ortalama 2.00 x 0.60-70 m ölçülerinde ve 0.15-30 yüksekliğinde ölü yatağı/klineler bulunmaktadır. Yine bu klinelerin üzerinde 0,75-90 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde ortalama 2.00 x 0.60-70 m ölçülerinde ve 1.10 m yükseklikte tahrip olmuş üç adet ölü yatağı/kline daha bulunmaktadır. Mezar odası 1.85 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 107-109

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

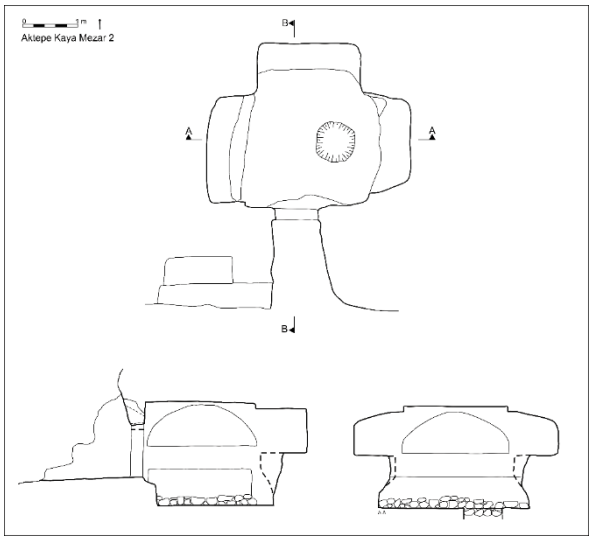

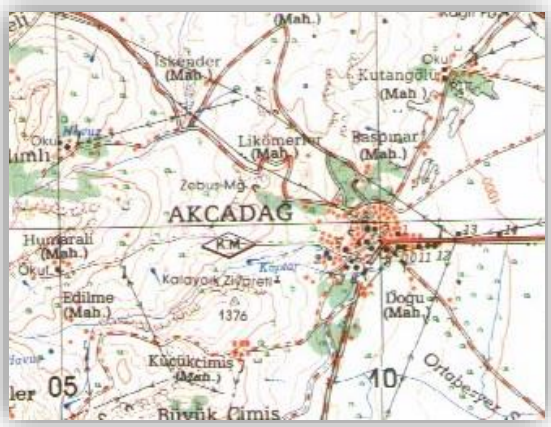
Aktepe KM2	**Resim: 234, 235 / Çizim: 148**		**Katalog No:204**
Konum/Koordinat	Malatya İli Akçadağ İlçesi Aktepe mahallesinin batısında (Toki Konutlarının bulunduğu) kayalık tepenin doğu ve yamacında yer alır. Mevcut on iki adet kaya mezarından örnekleme yöntemi ile beş kaya mezarı incelenebilmiştir		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İlk mezarın ortalama 10 m kuzeybatısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezara 1.60 x 0.80 ölçülerinde koridorumsu bir açıklık ile geçilir. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 0.85 x 0.75 m mevcut ölçülerinde ve 0.20 m kalınlığında dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Açıklığın doğusunda 0.40 m genişliği ve 1.20 ile 2.00 m uzunluğunda iki basamak veya oturma sekisi bulunmaktadır. Kapının üzerinde0.20-50 x 0.15 tahrip olmuş bir havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Girişten 0.50 m aşağıda olan mezara 0.30 m yükseklikte ve 0.25 m genişlikte bir basamakla inilir. Mezar kareye yakın planlı ve 3.50 x 3.00 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneybatı duvarı ile güneydoğu ve kuzeybatı batı duvarlarında ortalama 0.75 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde yer alan büyük oranda tahrip olmuş ölü yatağı/klineler 1.80 x 0.50-80 m ölçülerinde ve 0.75-85 m yüksekliğindedir. Kuzeybatı duvarındaki ölü yatağı üzerinde 1.00 x 0.40 m genişliğinde muhtemelen sonradan açılmış bir açıklık bulunmaktadır. Mezar odası 1.80 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 107-109

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

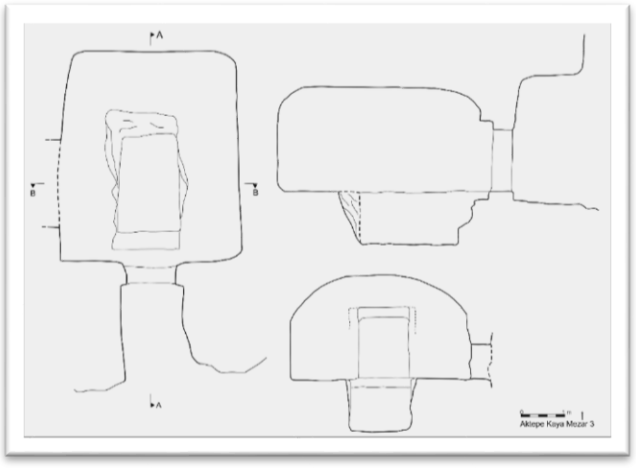

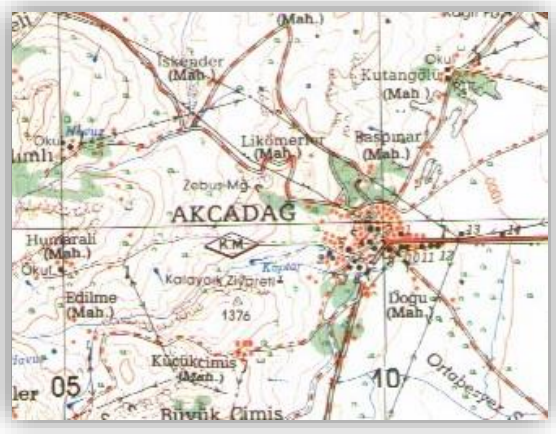
Aktepe KM3	**Resim: 236, 237 / Çizim: 149**		**Katalog No:205**
Konum/Koordinat	Malatya İli Akçadağ İlçesi Aktepe mahallesinin batısında (Toki Konutlarının bulunduğu) kayalık tepenin doğu ve yamacında yer alır. Mevcut on iki adet kaya mezarından örnekleme yöntemi ile beş kaya mezarı incelenebilmiştir		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İkinci mezarın 2 m kuzeybatısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezara 1.10 x 0.70 ölçülerinde koridorumsu bir açıklık ile geçilir. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 0.70 x 0.60 m mevcut ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten 0.15 m aşağıda olan mezar odası dikdörtgen planlı ve 2.50 x 2.00 m ölçülerindedir. Mezar odasında 1,10 x 0,65-70 m ölçülerinde 0,65 m derinliğinde bir orta boşluk mevcuttur. Buraya 0,70 x 0,20 m ölçülerinde 0,20 m derinliğinde basamakla inilir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan güneybatı duvarı ile güneydoğu ve kuzeybatı batı duvarlarında ortalama 1.00 x 0.50 m ölçülerinde ve yer yer tahrip olmuş üç adet ölü yatağı/kline daha bulunmaktadır. Güneydoğu duvarındaki ölü yatağı üzerinde 1.00 x 0.40 m genişliğinde muhtemelen sonradan açılmış bir açıklık bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.75 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 107-109

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

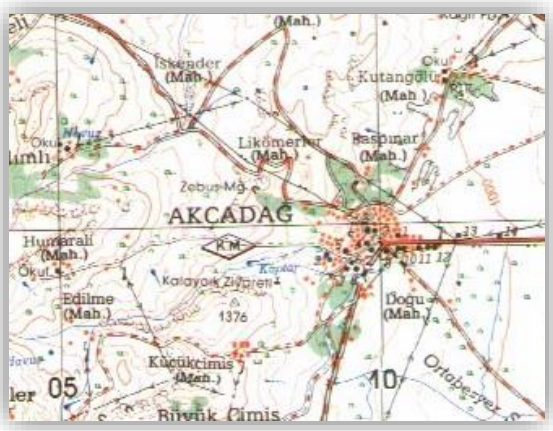

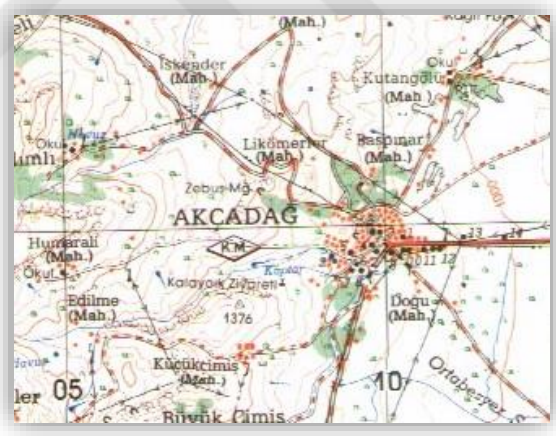
Aktepe KM4	**Resim: 238 / Çizim:**		**Katalog No:206**
Konum/Koordinat	Malatya İli Akçadağ İlçesi Aktepe mahallesinin batısında (Toki Konutlarının bulunduğu) kayalık tepenin doğu ve yamacında yer alır. Mevcut on iki adet kaya mezarından örnekleme yöntemi ile beş kaya mezarı incelenebilmiştir		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	6
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Üçüncü mezarın 10 m kuzeybatısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezara 1.80 x 1.20 ölçülerinde koridorumsu bir açıklık ile geçilir. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.55 x 1.35 m ölçülerinde ve 0.65 m derinliğindeki niş içinde bulunan, 0.90 x 0.60 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.20 x0.15 m ölçülerinde bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Girişten 0.35 m aşağıda olan mezar odası kareye yakın planlı ve 2.50 x 2.20 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak altı adet ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan güneybatı duvarı ile güneydoğu ve kuzeybatı batı duvarlarında ortalama 1.80 x 0.40 m ölçülerinde ve 0.15-30 yüksekliğinde ölü yatağı/klineler bulunmaktadır. Yine bu klinelerin üzerinde 0,90 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde ortalama 2.00 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.60 m yükseklikte, üç adet ölü yatağı/kline daha bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.70 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 107-109

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

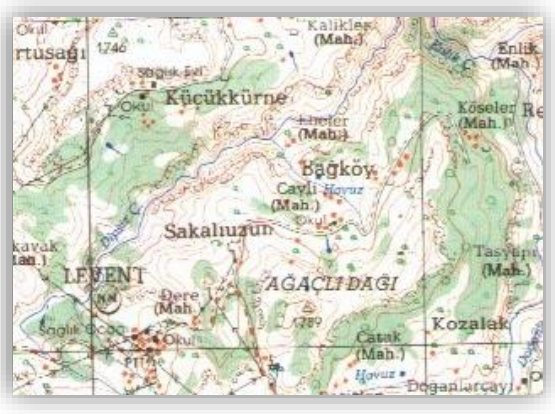
Aktepe KM5	**Resim: 239 / Çizim:**		**Katalog No:207**
Konum/Koordinat	Malatya İli Akçadağ İlçesi Aktepe mahallesinin batısında (Toki Konutlarının bulunduğu) kayalık tepenin doğu ve yamacında yer alır. Mevcut on iki adet kaya mezarından örnekleme yöntemi ile beş kaya mezarı incelenebilmiştir		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	6
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Dördüncü mezarın ortalama 25 m kuzeybatısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kaya cinsinden kaynaklı kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Oldukça yoğun bir tahribat söz konusu olduğundan sağlıklı bir ölçü alınamamıştır. Giriş kısmı tahrip olmuştur. Mezar odası 1.80 m mevcut genişliktedir. Dolgu nedeniyle mezarda gömü sayısı ve mimari eleman tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.20 m mevcut yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar:** Malatya Kültür Envanteri, 107-109			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Bağköy KM1	**Resim: 240, 241 / Çizim:**		**Katalog No:208**
Konum/Koordinat	Malatya ili Akçadağ İlçesi Bağköy'ün kuzeybatısında İbikpınarı (Ebeler) mevkiinde köy yolunun yaklaşık 10 m yukarısında, Yassıkaya olarak da bilinen yüksek kayalığın batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	5
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezarın girişi tahrip olmuş ve önü toprakla dolduğundan ölçü alınamamıştır. Dikdörtgen planlı mezar 3.20 x 3.80 m ölçülerindedir. Mezar odası birbirine bağlı iki bölümden oluşur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak beş adet arcosoliumlu ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Mezar odasının ilk bölümünün güney ve kuzey duvarlarında arcosoliumlu nişler içinde ölü yatağı/klineler yapılmıştır. Ölü yatakları yaklaşık 0.50-65m yüksekliğinde ve 0.60 m genişliğindedir. Bu bölüm yerden itibaren 2.00 m yüksekliğinde ve düz bir tavana sahiptir. Mezarın batısına 1.80 m yarıçapında arcosoliumlu ikinci bölüm yapılmıştır. Bu bölüm 2.00 x 2.00 m ölçülerinde ve kare planlıdır. Güney kuzey ve batı duvarlarında yarım daire formlu nişler içerisinde 0.65 m yüksekliğinde 0.50 m genişliğinde ölü yatakları/klineler bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 137.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

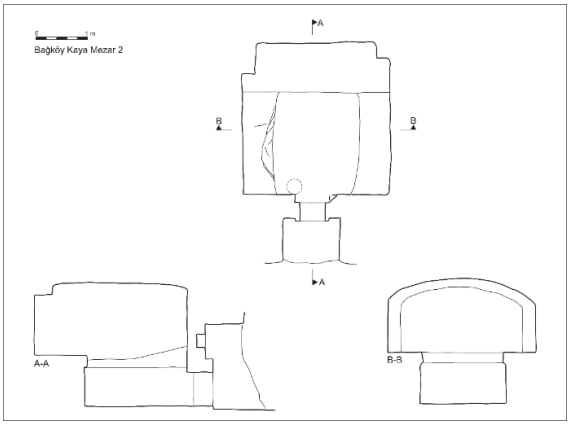

Bağköy KM2	**Resim: 242, 243 / Çizim: 150**		**Katalog No:209**
Konum/Koordinat	Malatya ili Akçadağ İlçesi Bağköy'ün kuzeybatısında İbikpınarı (Ebeler) mevkiinde köy yolunun yaklaşık 10 m yukarısında, Yassıkaya olarak da bilinen yüksek kayalığın batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İlk mezarın güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.50 x 1.10 m ölçülerinde ve 0.75 m derinliğindeki niş içinde bulunan, 0.65 x 0.50 m ölçülerinde ve 0.53 m kalınlığında dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.20 x 0.10 m ölçülerinde bir kör pencere bulunmaktadır. Mezar odası kareye yakın planlı ve 3.00 x 2.80 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Odanın doğu, kuzey ve güney duvarlarındaki ölü yatağı/klineler ortalama2.00-20 x 0.70-1.00 m ölçülerinde ve 0.80-85 m yüksekliğindedir. Güneyde yer alan ölü yatağının doğu ucu 0.25 m yükseltilerek kline görünümü verilmiştir. Odanın ortasında 2.00 x 1.55-65 m ölçülerinde koridor şeklinde bir açık alan oluşturulmuştur. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve yerden itibaren 2.00 m yüksekliğindedir. Tavanda batı duvarına bitişik 0.30 x 0.30 m ölçülerinde bir açıklık bulunmaktadır. Mezar odası 2.00 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 137.

Benzerleri	Şuğul, Bağköy KM3, Dumok, Erkenek KM2, Kasanlar, Dumdum, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

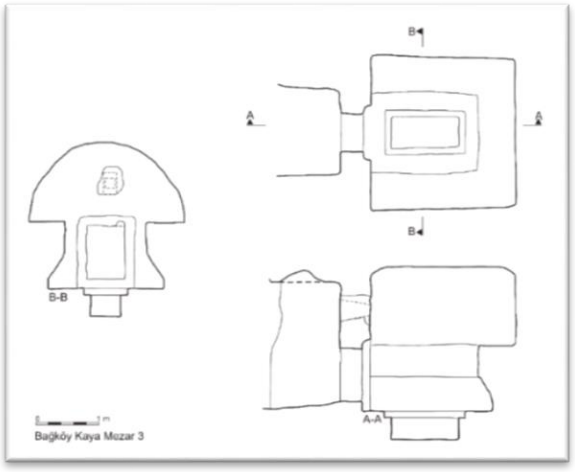

Bağköy KM3	**Resim: 244, 245 / Çizim:151**		**Katalog No:210**
Konum/Koordinat	Malatya ili Akçadağ İlçesi Bağköy'ün kuzeybatısında İbikpınarı (Ebeler) mevkisinde köy yolunun yaklaşık 10 m yukarısında, Yassıkaya olarak da bilinen yüksek kayalığın batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	**1**
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: İkinci mezarın güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.80 x 1.30 m ölçülerinde ve 1.20 m derinliğindeki niş içinde bulunan,0.85 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.35 m kalınlığında dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.30 x 0.20 m ölçülerinde bir havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Girişten 0.15 m aşağıda olan mezar kareye yakın planlı ve 2.30 x 2.20 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı/kline ve bir tekne/khamosorion bulunmaktadır. Odanın doğu, kuzey ve güney duvarlarındaki ölü yatağı/klineler ortalama 2.30 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.85 m yüksekliğindedir. Odanın ortasında 1.75 x 1.25 m ölçülerinde koridor şeklinde bir açık alan oluşturulmuştur. Mezarın tabanına 1.10 x 0.65 m ölçülerinde 0.45 m derinlikte dikdörtgen bir tekne/khamosorion açılmıştır. Duvarlarda birbirini kesen siyah renkli yatay ve dikey çizgiler ile kafes motifleri işlenmiştir. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve 2.25 m yüksekliğindedir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 137.

Benzerleri	Şuğul, Bağköy KM2, Dumok, Erkenek KM2, Bağköy KM2, KM3, Kasanlar, Dumdum, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Bağköy KM4	**Resim: 246 / Çizim:**		**Katalog No:211**
Konum/Koordinat	Malatya ili Akçadağ İlçesi Bağköy'ün kuzeybatısında İbikpınarı (Ebeler) mevkisinde köy yolunun yaklaşık 10 m yukarısında, Yassıkaya olarak da bilinen yüksek kayalığın batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal
Tanım: Üçüncü mezarın güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezarda tahribat yoğundur. Plan olarak kaya mezar 1'e benzemektedir. Doğu batı yönlü mezar girişi tahrip olmuştur. Mezar ölçülebildiği kadarıyla 2.60 m genişliğindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Odanın doğu, kuzey ve güney duvarlarında arcosoliumlu nişler içinde yer alan ölü yatağı/klineler ortalama 2.10 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.75 m mevcut yüksekliğindedir. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve 2.20 m mevcut yüksekliğindedir. **Kaynaklar**: Malatya Kültür Envanteri, 137.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

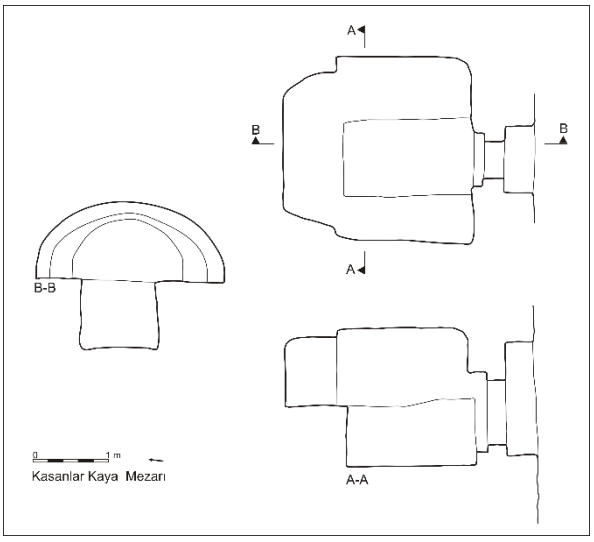
<table>
<tr><td colspan="2">Bağköy KM5</td><td colspan="2">Resim: / Çizim:</td><td>Katalog No:212</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="4">Malatya ili Akçadağ İlçesi Bağköy’ün kuzeybatısında İbikpınarı (Ebeler) mevkisinde köy yolunun yaklaşık 10 m yukarısında, Yassıkaya olarak da bilinen yüksek kayalığın batı yamacında yer alır.</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Oda Mezar</td><td>Niş</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer üstü</td><td>Seki</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Kolay Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Düz</td><td>Tekne:</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Doğrudan</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td>-/ - /-</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>?</td><td>Gömü Türü</td><td>?</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>?</td><td>Gömü Şekli</td><td>?</td></tr>
<tr><td colspan="5">Tanım: Beşinci mezarda dördüncü mezarın güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Girişi taş ve toprakla doludur. Tahribat yoğundur
Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 137.</td></tr>
<tr><td>Benzerleri</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="4">Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">
</td></tr>
</table>

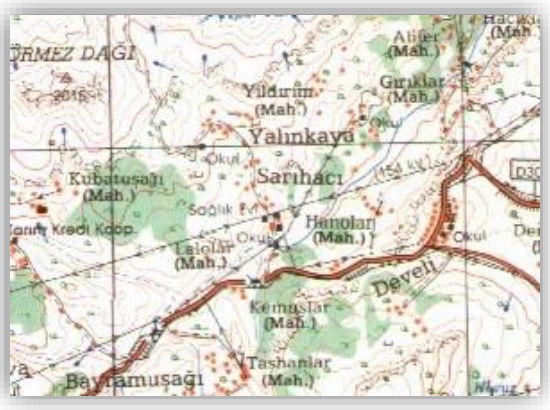
Kasanlar	**Resim: 247, 248 / Çizim:152**		**Katalog No:213**
Konum/Koordinat	Malatya ili Akçadağ İlçesi Sarıhacı köyünde Kasanlar mahallesinde özel mülkiyete ait evin arka bahçesinde 4.00 m yüksekliğinde bağımsız bir kaya kütlesinin güney yüzünde zemin seviyesinden yaklaşık 1.00 m yükseklikte yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemerli	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	Dorsal

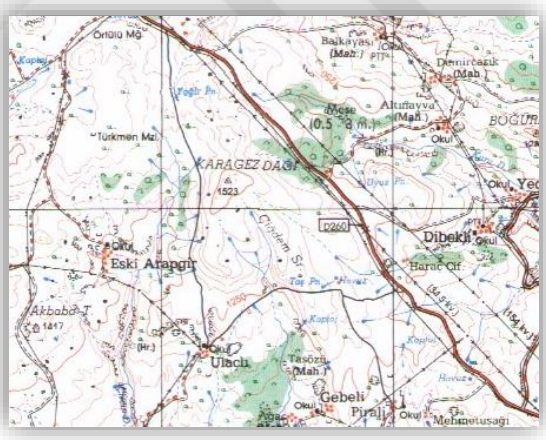
Tanım. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.45 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.40 m derinliğindeki niş içinde bulunan, 0.85 x 0.50 m ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Girişten mezar odasına 0.20 m genişliğinde 0. 15 m yüksekliğinde bir basamakla mezar odasına inilir. Mezar odası kare planlı ve 2.45 x 2.35 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı/kline bulunmaktadır. Odanın kuzeyindeki ölü yatağı/kline 2.00 x 0.80 m doğusundaki 1.75 x 0.80 m batısındaki ölü yatağı/kline ise 1.75 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.80 m yüksekliğindedir. Odanın ortasında 1.70 x 1.15 m ölçülerinde koridor şeklinde bir açık alan oluşturulmuştur. Mezar odası 1.80 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 136.

Benzerleri	Şuğul, Bağköy KM2, KM3, Dumok, Erkenek KM2, Dumok, Dumdum, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

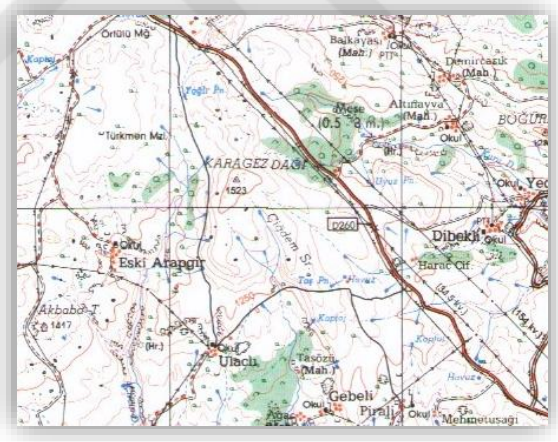
<table>
<tr><td colspan="2">Bostanpınar KM1</td><td colspan="2">Resim: 249, 250 / Çizim:</td><td>Katalog No:214</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="4">Malatya ili Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Bostanpınarı mevkiinde alçak bir kayalığın güney yüzünde yer alır.</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Oda Mezar</td><td>Niş</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer üstü</td><td>Seki</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Zor Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Düz</td><td>Tekne:</td><td colspan="2">-</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Doğrudan</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td colspan="2">-/ - /-</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>Yalın</td><td>Gömü Türü</td><td colspan="2">İnhumasyon</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>Tonoz</td><td>Gömü Şekli</td><td colspan="2">?</td></tr>
<tr><td colspan="5">Tanım: Mezarlardan ilki en batıda zemin seviyesinden yaklaşık 3.00 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Giriş kısmı tahrip olmuştur. Mezar odası depo olarak kullanıldığından net bir ölçü alınamamıştır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Anlaşıldığı kadarıyla yalın kapılıdır. Dikdörtgen planlı mezar odası ölçülebildiği kadarıyla yaklaşık 2.00 x 1.20 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.50 m yükseklikte ve yukarı doğru daralan kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.
Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 162.</td></tr>
<tr><td>Benzerleri</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="4">Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">
</td></tr>
</table>

Bostanpınar KM2	**Resim: 251, 252 / Çizim:**		**Katalog No:215**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Bostanpınarı mevkiinde alçak bir kayalığın güney yüzünde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın 1.45 m doğusunda zemin seviyesinden yaklaşık 2.50 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.40 x 1.00-20 m ölçülerinde ve 0.15 m kalınlığında yukarı doğru daralan dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir açıklıkla girilen mezar dikdörtgen planlı ve 2.35 x 1.55 m ölçülerindedir. Kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve yukarı doğru daralan, yanlardan basık yarım ay biçimli/kemerli bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 162.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

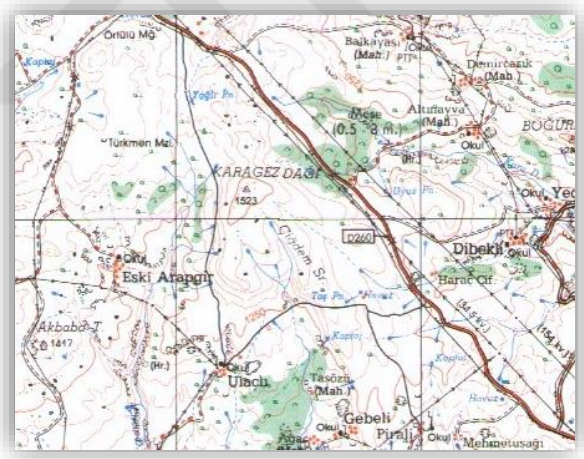

Bostanpınar KM3	**Resim: 253 / Çizim:**		**Katalog No:216**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Bostanpınarı mevkiinde alçak bir kayalığın güney yüzünde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İkinci mezarın 2.50 m doğusunda zemin seviyesinden yaklaşık 2.50 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Girişi tahrip olmuştur. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.30 x 1.45 m ölçülerindedir. Tekli gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet ölü yatağı/seki bulunmaktadır. Doğu duvarına açılmış bir açıklık bulunmaktadır. Buradan diğer mezar odasına geçilir. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 162.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

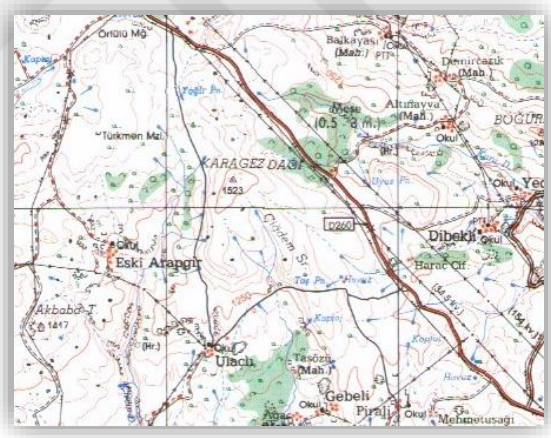

Bostanpınar KM4	**Resim: 254 / Çizim:**		**Katalog No:217**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Bostanpınarı mevkiinde alçak bir kayalığın güney yüzünde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Üçünü mezarın hemen doğusunda zemin seviyesinden yaklaşık 3.00 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezar odasına yaklaşık 0.50 x 0.40 m ölçülerinde bir açıklık ile girilmektedir. Mezar dikdörtgen planlı ve yaklaşık 2.00 x 1.50 m ölçülerindedir. Tekli gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet ölü yatağı/seki bulunmaktadır. Odanın kuzey duvarı boyunca uzanan 0.45 m genişliğinde ve 0.30 m yüksekliğinde bir seki bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.75 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 162.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

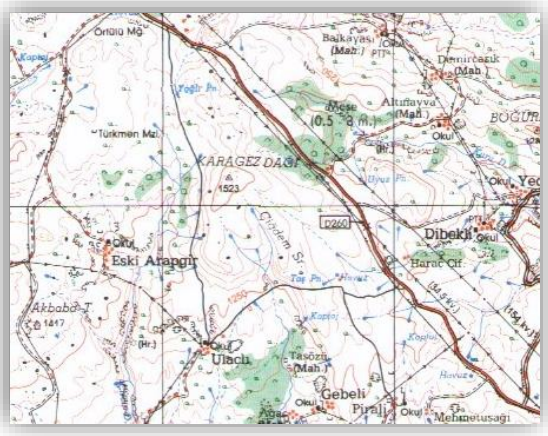

Bostanpınar KM5	**Resim: 255, 256 / Çizim:**		**Katalog No:218**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Bostanpınarı mevkiinde alçak bir kayalığın güney yüzünde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Üçüncü mezarın ortalama 10 m doğusunda zemin seviyesinden yaklaşık 2.00 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir.Girişi1.00 x 1.50 m mevcut ölçülerinde tahrip olmuş mezara anlaşılabildiği kadarıyla doğrudan 0.80 x 70 m ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapının ortasında 0.10 x 0.15 m ölçülerinde muhtemelen kapı açıklığını örtmek için kullanılan bir yuva bulunmaktadır. Gerek mezar ve gerekse de küçük boyutlu kapı açıklığı nedeniyle bu yuvayı kapı mili olarak değerlendirmek mümkün olmamaktadır. Girişten 0.60 m aşağıda olan mezara 1.00 x 0.20 m ölçülerinde0.30 m yüksekliğinde bir basamakla inilir. Mezar kareye yakın planlı ve 2.20 x 2.00 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan definle ilgili mezarda mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Kuzey, doğu ve batı duvarları boyunca uzanan ölü yatakları, 0.50-70 m genişliğinde ve 0.50-60 yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.70 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 162.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

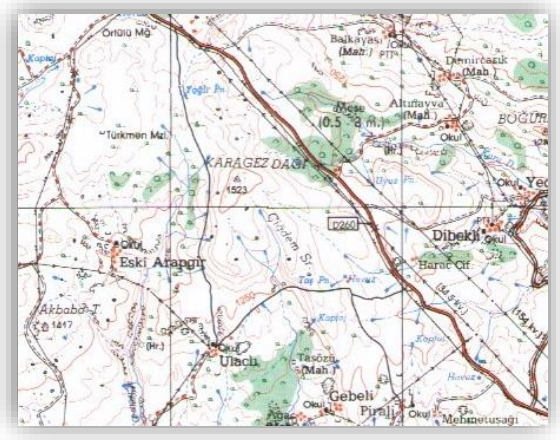

Dinlencek KM1	**Resim: 257, 258 / Çizim:**		**Katalog No:219**
Konum/Koordinat	Malatya İli, Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Dinlencek mevkiinde alçak bir kayalık tepenin güney yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezar kayalığın güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinden yüksekte yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.10 x 1.00 m ölçülerinde ve 0.10 m derinliğindeki dörtgen niş içinde bulunan, 0.90 x 0.60 m mevcut ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar kareye yakın planlı ve 2.45 x 2.10 m ölçülerindedir. Girişin hemen önünde 1.65 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.30 m derinliğinde dikdörtgen bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarları boyunca uzanan ölü yatakları, ortalama 0.80-90 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.50 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 165

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

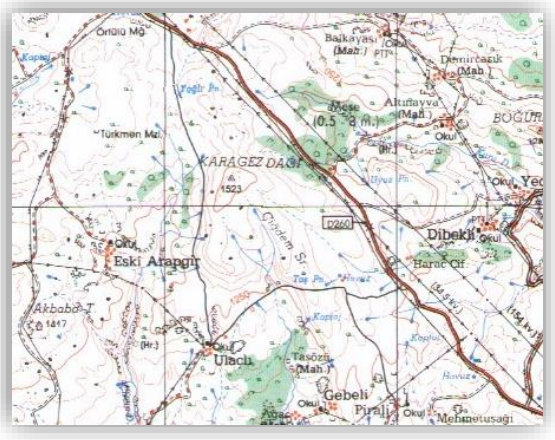

Dinlencek KM2	**Resim: 259, 260 / Çizim:**		**Katalog No:220**
Konum/Koordinat	Malatya İli, Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Dinlencek mevkiinde alçak bir kayalık tepenin güney yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın ortalama 25 m doğusunda zemin seviyesinden yaklaşık 2.00 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 0.90 x 70 m ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar kareye yakın planlı ve 2.30 x 2.15 m ölçülerindedir. Girişin hemen önünde 1.10 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.40 m derinliğinde dikdörtgen bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarları boyunca uzanan ölü yatakları, ortalama 0.80 m genişliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 165

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

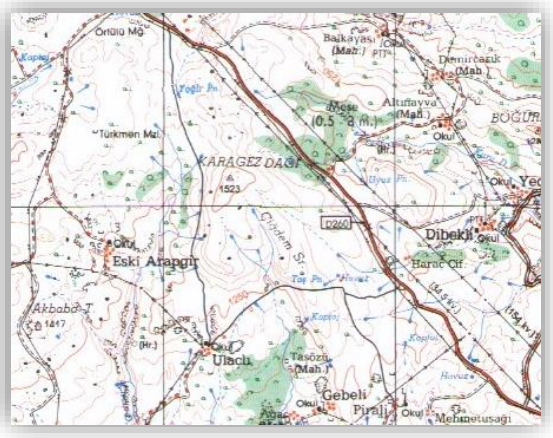

Dinlencek KM3	**Resim: 261, 262 / Çizim:**		**Katalog No:221**
Konum/Koordinat	Malatya İli, Arapgir İlçesinin kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyünün Dinlencek mevkiinde alçak bir kayalık tepenin güney yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İkinci mezarın 1.50 m doğusunda zemin seviyesinden yaklaşık 2.00 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.50 x 1.10 m ölçülerinde ve 0.20 m derinliğindeki dörtgen niş içinde bulunan,0.80 x 70 m ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.75 x 2.15 m ölçülerindedir. Girişin hemen önünde 1.85 x 1.70 m ölçülerinde ve 0.60 m derinliğinde dikdörtgen bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatağı deforme olduğundan tam ölçü almak zordur. Mezar odası yerden itibaren 2.10 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 165

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

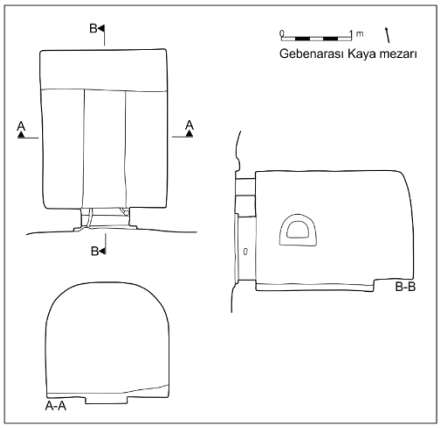

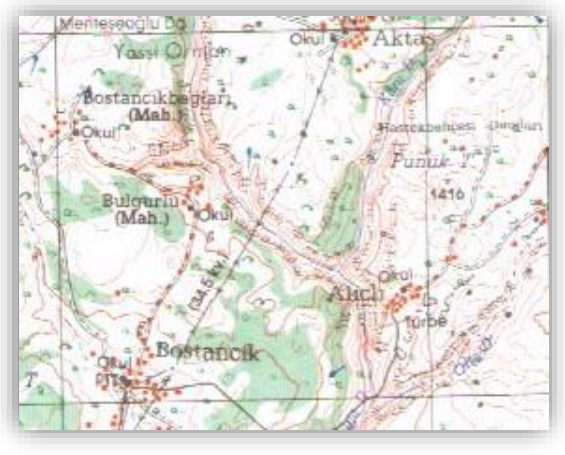
Gebenarası	**Resim: 263, 264 / Çizim:153**		**Katalog No:222**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi, Alıçlı Köyü Gebenarası Mevkiinde köy evleri arasında kalan alçak bir kayalığın güney yamacında zemin seviyesinden ortalama 2 m yükseklikte yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş içi (Kemer)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar1.70 x 1.40 m ölçülerinde kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.00 x 0.80 m ölçülerinde ve 0.05 m derinliğindeki dörtgen niş içinde bulunan, 0,90 x 0,67 m mevcut ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.25 x 0.30 m ölçülerinde bir havalandırma boşluğu bulunmaktadır. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarın yan duvarlarında iki adet sürgü bulunmaktadır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2,30 x 1,87 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı ve bir adet niş bulunmaktadır. Kuzey, doğu ve batı duvarları boyunca uzanan ölü yatakları, 2,30-1,87 x 0.60 m ölçülerinde ve 0.15 yüksekliğindedir. Doğu duvarında 0.50 m. yüksekliğinde yer alan niş 0,23 x 0,30 ölçülerinde 0.10 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.65 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 156.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

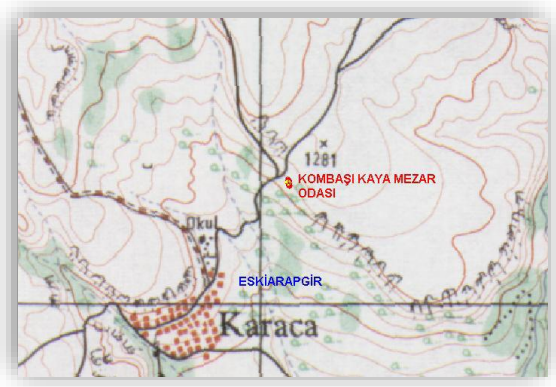

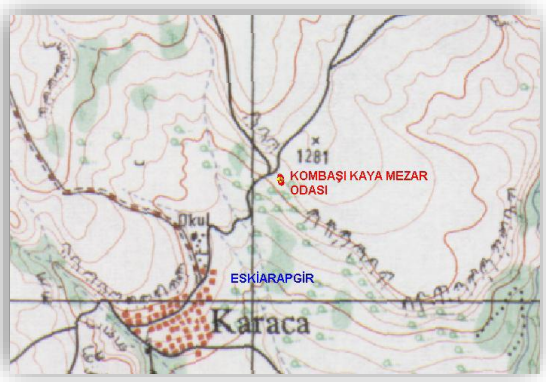
Kombaşı KM1	**Resim: 265, 266 / Çizim:**		**Katalog No:223**
Konum/Koordinat	Malatya İli, Arapgir İlçesi, kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyü Kombaşı mevkiinde alçak bir kayalık tepenin güney yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonozlu	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 0.80 x 0.55 m mevcut ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında kemerli bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Kapının altında 0.25 m genişliğinde bir oyuk açılmıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.00 x 2.60 m ölçülerindedir. Girişin hemen önünde 1.80 x 0.95 m ölçülerinde ve 0.50 m derinliğinde dikdörtgen bir açıklık oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı ve bir adet niş bulunmaktadır. Güney duvarı ile doğu ve batı duvarları boyunca uzanan ölü yatakları, ortalama 1.00 m genişliğinde ve 0.50 m yüksekliğindedir. Odanın kuzey duvarında yer alan niş, sekiden 0.40 m yukarıda, 0.70 x 0.60 m ölçülerinde 0.25 m derinliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 2.00 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 168.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

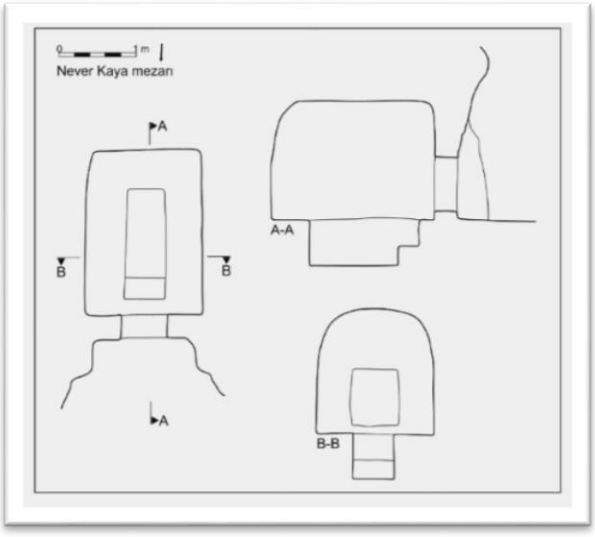
Kombaşı KM2	**Resim: 267, 268 / Çizim:**		**Katalog No:224**
Konum/Koordinat	Malatya İli, Arapgir İlçesi, kuzeydoğusundaki Eski Arapgir Köyü Kombaşı mevkiinde alçak bir kayalık tepenin güney yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: İlk mezarın ortalama 50 m doğusunda bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. İlk mezara göre daha sade bir plan anlayışına sahiptir. Kuzey güney yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 0.80 x 0.55 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar kareye yakın planlı ve 1.90 x 1.75 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılamadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.00 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir **Kaynaklar**: Malatya Kültür Envanteri, 168.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Never	**Resim: 269, 270 / Çizim:154**		**Katalog No:225**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyü Never mevkiinde Alıçlı Kümbetinin yaklaşık 100 m güneyinde, dar, kayalık dere yatağının güney yamacında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.70 x 1.40 m ölçülerinde kemerli niş içinde bulunan,0,70 x 0,58 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili ve sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2,10 x 1,50 m ölçülerindedir. Odanın ortasında 1,43 x 0,51 m ölçülerinde 0,58 m derinliğinde bir orta boşluk mevcuttur. Buraya 0,26 x 0,47 m ölçülerinde 0,30 m derinliğinde basamakla inilir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Güney duvarında bulunan ölü yatağı 1,45 x 0,50 m, doğu ve batı duvarlarındaki ölü yatakları ise 2,10 x 0,50 ölçülerindedir. Mezar duvarlarında kırmızı renk boya ile yapılmış birbirini yatay ve dikey kesen çizgilerle oluşturulmuş kafes şeklinde çizgisel bezeme bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.60 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 157.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

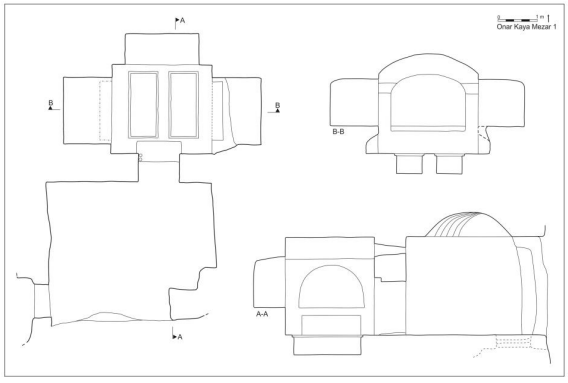

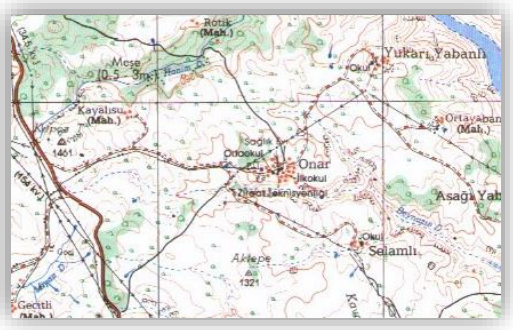
Onar KM1	**Resim: 271, 272 / Çizim:155**		**Katalog No:226**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Onar Köyünün güneyinde, Kayadibi mevkiindeki derenin kuzey yamacında doğu batı doğrultulu nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	2
Giriş	Ön giriş (Eyvan)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonozlu	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dereye bakan dik ve derin yamacın batısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezarın önünde 3.20 x 2.90 m ebatlarında 2.40 m yüksekliğinde bir üç tarafı kapalı bir ön giriş bulunmaktadır. Güneyi açık, düz olan tavanın ortasında deniz kabuğu şeklinde oyulmuş bir yarım kubbeye sahip bir eyvan görünümündedir. Bu bölüme batı yönünden 1.10 x 0.60 m ölçülerinde bir kapı açıklığı ile girilir. Kuzey güney yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara ön girişin kuzeyinden 1.40 x 0.90 ölçülerinde 0.80 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.15 x 0.10 m ölçülerinde bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Mezar, dikdörtgen planlı ve 4.90 x 3.10 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı/kline, iki adet tekne/khamosorion bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında 1,20 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde ortalama 2.00 x 1.20 m ölçülerinde ve 0.70 m yükseklikte, üç adet ölü yatağı/kline daha bulunmaktadır. Mezarın tabanına 0.30 m mesafeyle 1.80 x 0.70 m ölçülerinde 0.50 m derinlikte iki tekne/khamosorion açılmıştır. Teknelerin dörtkenarına kapağın oturması için 0.5 m ölçülerinde kapak yuvaları/silme yapılmıştır. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve 2.40 m yüksekliğindedir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 170.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

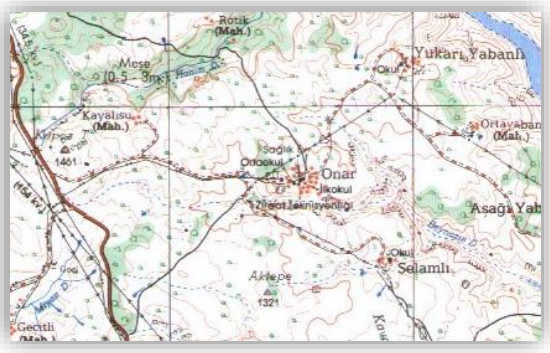

Onar KM2	**Resim: 273, 274 / Çizim:**		**Katalog No:227**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Onar Köyünün güneyinde, Kayadibi mevkiindeki derenin kuzey yamacında doğu batı doğrultulu nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	1
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın doğusunda bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 2.20 x 1.50 m ölçülerinde ve 0.45 m derinliğindeki niş içinde bulunan, 1.10 x 0.70 ölçülerinde 0.30 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.25 x 0.15 m ölçülerinde bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Girişten 0.30 m aşağıda olan mezar, dikdörtgen planlı ve 4.00 x 3.50 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı/kline ve bir adet adet tekne/khamosorion bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında 1,50 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde ortalama 2.20 x 0.80 m ölçülerinde ve 0.95 m yükseklikte, üç adet ölü yatağı/kline daha bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey arcosollü nişin her iki yanı, kabartma tekniği ile yapılmış çift kulplu muhtemelen amphora içinde yükselen sarmaşık motifli bitkisel motiflerle bezenmiştir. Mezarın tabanında yer alan tekne/khamosorium1.70 x 0.70 m ölçülerinde 0.40 m derinliktedir. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve 2.75 m yüksekliğindedir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 170.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

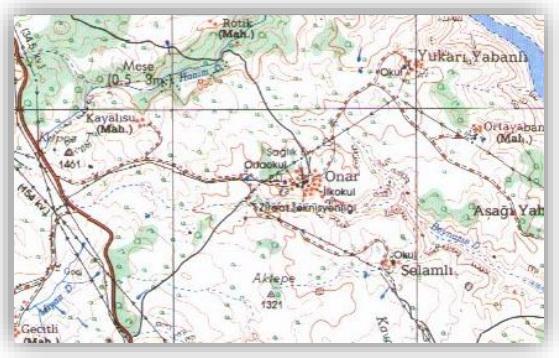

Onar KM3	**Resim: 275, 276 / Çizim:**		**Katalog No:228**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Onar Köyünün güneyinde, Kayadibi mevkiindeki derenin kuzey yamacında doğu batı doğrultulu nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	2
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İkinci mezarın doğusunda bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli/tonozlu bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 1.90 x 1.30 m ölçülerinde ve 0.40 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.90 x 0.60 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.25 x 0.15 m ölçülerinde bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Girişten 0.30 m aşağıda olan mezar, dikdörtgen planlı ve 3.50 x 3.10 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı/kline ve iki adet tekne/khamosorion bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında 1.20 m ölçülerindeki arcosoliumlu nişler içinde yer alan klineler ortalama 2.30 x 0.80 m ölçülerinde ve 1.00 m yüksekliğe sahiptirler. Her üç kline üzerinde baş yastıkları bulunmaktadır. Kuzey cephede arcosollü nişin altında ve nişin hemen üstünde iki adet tabula ansata yer alır. İçlerinde herhangi bir yazı ve karakter bulunmamaktadır. Mezarın tabanında yer alan tekne/khamosorionlar toprak dolgu nedeniyle ölçülememiştir. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve 2.70 m yüksekliğindedir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 170.

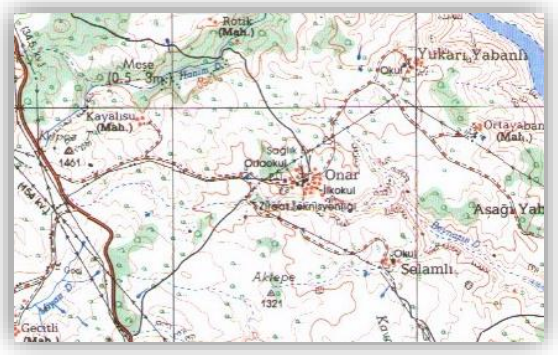
Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Onar KM4	**Resim:277, 278 / Çizim:**		**Katalog No:229**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Onar Köyünün güneyinde, Kayadibi mevkiindeki derenin kuzey yamacında doğu batı doğrultulu nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Üçgen)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Üçüncü mezarın doğusunda bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar üçgen alınlıklı bir cephe mimarisine sahiptir. Giriş kısmı tahrip olan mezarın 1.00 m genişliğinde ve 0.35 m derinliğindeki üçgen çatılı niş içinde bulunan, dörtgen bir da kapı açıklığına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kapının üzerinde kırık bir havalandırma deliği bulunmaktadır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.00 x 3.20 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı/kline ve altlarında üç adet seki bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında 1,15-25 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde ortalama 2.30-35 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.95 m yükseklikte, tahrip olmuş üç adet ölü yatağı/kline daha bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey arcosollü nişin etrafı köşeli meander, doğu ve batı arcosolün etrafı ise paralel iki sıra çizgi arasında yan yana dizili yumurta motifi dizisi ile bezenmiştir. Her üç ölü yatağının altında 1.70 x 0.30 m ölçülerinde ve 0.25 m yükseklikte seki bulunmaktadır. Mezar girişten itibaren yükselen tonozumsu yapıda ve 2.80 m yüksekliğindedir.
Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 170.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

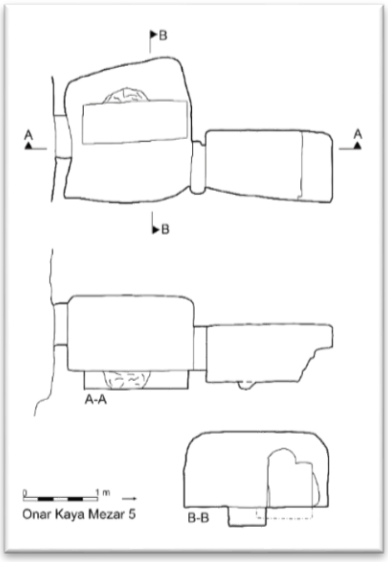

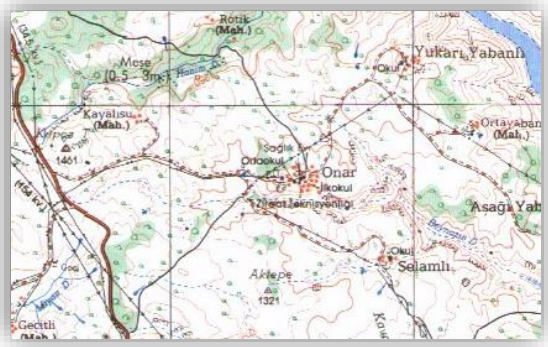
Onar KM5	**Resim: 279, 280 / Çizim:156**		**Katalog No:230**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Onar Köyünün güneyinde, Kayadibi mevkiindeki derenin kuzey yamacında doğu batı doğrultulu nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düz	**Tekne:**	1
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dördüncü mezarın doğusunda zemin seviyesinden ortalama 5 m yüksekte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Plan ve işçilik açısından farklılık gösterir. İki odalı görünümü vermesine rağmen iki bölümden oluşan tek odalı kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara 0.60 x 0.42 m ölçülerinde 0.22 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının doğusunda 0.25 x 0.15 m ile 0.15 x 0.15 m ölçülerinde iki adet aydınlatma/havalandırma deliği bulunmaktadır. Girişten 0.35 m aşağıda olan mezar, kare planlı ve1.80 x 1.75 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet tekne/khamosorion bulunmaktadır. Mezarın tabanına açılan tekne/khamosorion 1.40 x 0.50 m ölçülerinde 0.25 m derinliğindedir. Odanın kuzey, doğu ve batı duvarlarına kiremit renkli boya ile muhtemelen bir kervanı betimleyen deve, at ve insan figürleri işlenmiştir. Odanın kuzey duvarına muhtemelen yeni bir gömü için ikinci bir bölüm eklenmiştir. Bölüme 0.55 x 0.55 m lik bir açıklıkla geçilir. Açıklıktan 0.15 m aşağıda olan bölüm dikdörtgen planlı 1.70 x 0.90 m ölçülerinde, 0.75 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 0.90 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 170.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

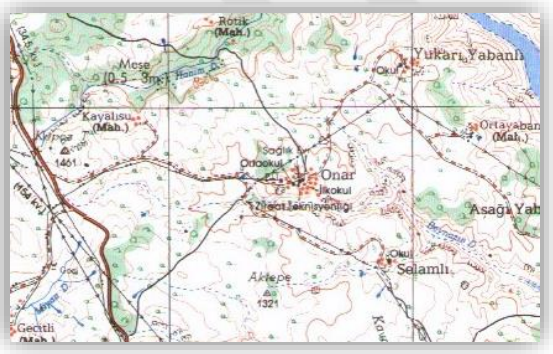

Onar KM6	**Resim: 281 / Çizim:**		**Katalog No:231**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Onar Köyünün güneyinde, Kayadibi mevkiindeki derenin kuzey yamacında doğu batı doğrultulu nekropol alanında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Giriş kısmı tahrip olmuş mezar kuzey güney yönlüdür. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.80 x 2.35 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısında kuzey duvarı ile batı duvarlarında 1,30 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde bulunan ölü yatağı/klineler ortalama 2.20 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.95 m yüksekliğindedir. Kuzey duvarda yer alan niş içine muhtemelen sonradan definle ilgisi olmayan 0.20 derinliğinde dikdörtgen formlu bir oyuk açılmıştır. Mezar odası yerden itibaren 2.70 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 170.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

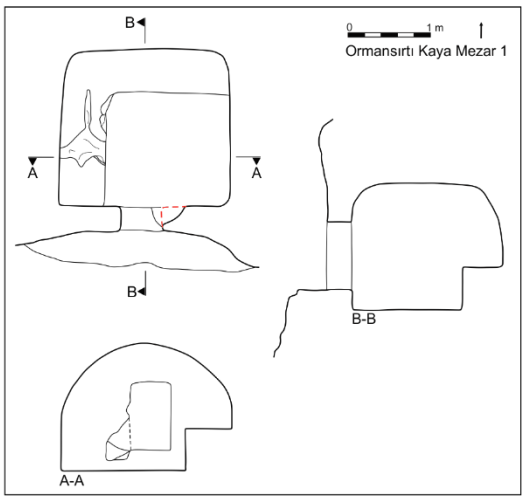

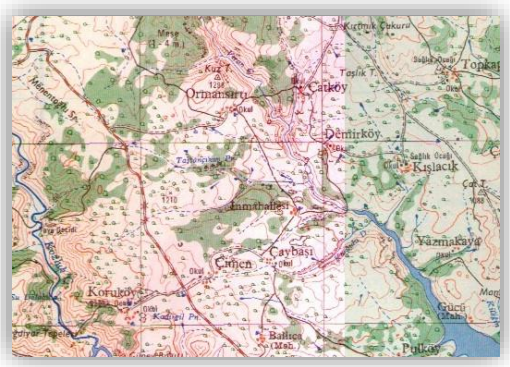
Ormansırtı KM1	**Resim: 282, 283 / Çizim: 157**		**Katalog No: 232**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezar, zemin seviyesinden ortalama 0,70 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar, 1.30 x 1.40 m ölçülerinde kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 0.80 x 0.60 ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında kısmen tahrip edilmiş bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili ve sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.40 m aşağıda olan mezar kareye yakın planlı ve 2,05 x 1,85 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet ölü yatağı bulunmaktadır. Ölü yatakları zeminden 0.50 m yükseklikte ve "L" şeklinde birbirine bitişiktir. Girişin karşısındaki kuzey duvarında bulunan ölü yatağı 2.03 x 0.52 m ölçülerinde batı duvarında bulunan ölü yatağı ise 2.00 x 0.60-75 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.55 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

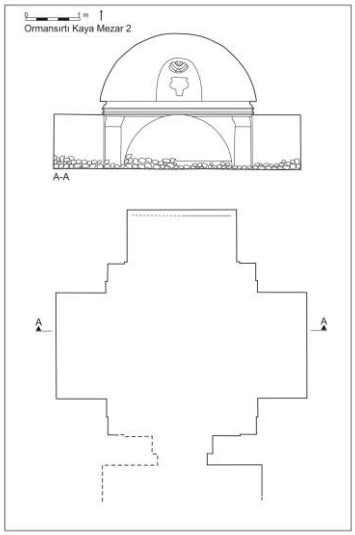

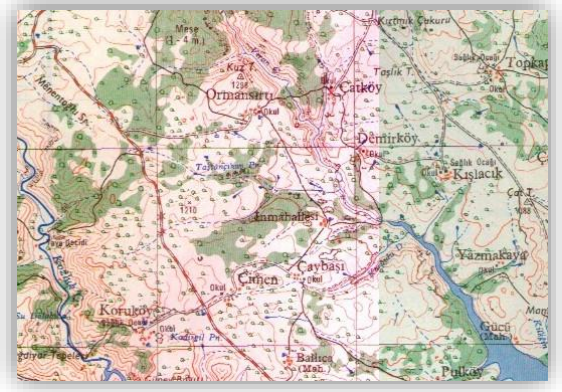
Ormansırtı KM2	**Resim: 284, 285 / Çizim:**		**Katalog No:233**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	1
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Nekropol alanındaki plan ve işçilik açısından en nitelikli mezardır. Giriş ile üst örtünün bir kısmı tahrip edilmiştir. Giriş kalın toprak tabakası ile kaplıdır. Mezar içi moloz taşlar ile doludur. Yoğun bir tahribata rağmen plan hakkında ipuçları alınabilmektedir. Zemin seviyesinden aşağıda olduğu anlaşılan mezar, basamaklı bir girişe sahip olmalıdır. Kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar önünde ortalama 1,50 m uzunluğunda 2,60 genişliğinde bir ön açıklık bulunmaktadır. Bu ön açıklıktan 0,20 kalınlığında 0,80 m genişliğinde fakat yüksekliği belli olmayan bir kapı açıklığı ile 1,00 x 0,32 m ölçülerindeki bir alana geçilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili ve sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 3.15 x 2.68 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosolium ve bir adet seki bulunmaktadır. Girişin karşısındaki duvarda yer alan kuzey arcosolium, 1.00 m yüksekliğinde 2.00 x 0.95 m, doğu ve batı arcosoliumlara ise 1.00 m yükseklikte 2.00 x 0.90 m ölçülerindedir. Kuzey arcosoliumun uzun duvarında bulunan seki, 0.20 m yüksekliğinde, 0.30 m genişliğinde ve muhtemelen duvar boyunca uzanmaktadır. Diğer arcosoliumlar da benzer sekilerin varlığı yoğun moloz tabakası nedeniyle anlaşılamamıştır. Kuzey duvarda arcosolium üzerinde 1,40 m yükseklikte tahrip edilmiş bukranion (boğa başı) başı ve onunda üzerinde muhtemelen dinsel içerikli, bol yapraklı bitkisel yumru kabartması bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 2.50 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

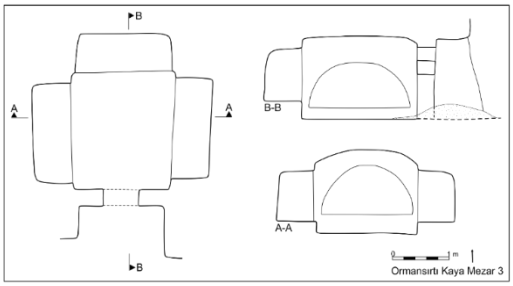

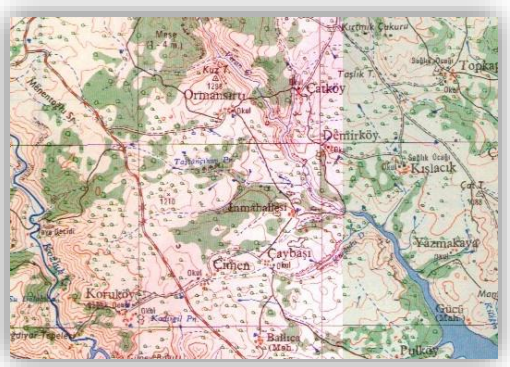
Ormansırtı KM3	**Resim: 286, 287 / Çizim:158**		**Katalog No:234**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.35 x 1.40 m ölçülerinde 0.50-75 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.80 x 0.63 m mevcut ölçülerinde ve 0.30 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.20 x 0.15 m ölçülerinde bir aydınlatma deliği bulunmaktadır. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili ve sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar kareye yakın planlı ve 2.20 x 2.06 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısında bulunan kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında0.88 m yüksekliğindeki arcosoliumlu nişler içinde bulunan baş yastıklı ölü yatakları ortalama 1.75-78 x 0.68 m, ölçülerinde ve mezar seviyesinden 0.20-30 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.45 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

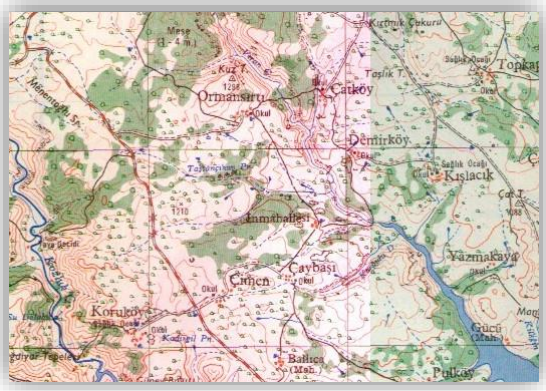

Ormansırtı KM4	**Resim: 288, 289 / Çizim:**		**Katalog No:235**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	2
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Girişi ve mezar tabanı toprak tabakası ile doludur. Önünde 2.20 x 1.80 m ölçülerinde bir koridor bulunmaktadır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 2.00 x 2.20 m ölçülerinde 0.40 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.96 x 0.83 m ölçülerinde ve 0.20 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Kapının üzerinde 0.30 x 0.15 m ölçülerinde muhtemelen sonraki kullanımlarda kapatılan bir aydınlatma deliği bulunmaktadır. Silmeli bir kapı anlayışına sahip mezar girişinin üst doğu köşesinde mil yuvası ile yine girişin batı duvarında sürgü yuvası bulunmaktadır. Girişten 0.30 m aşağıda olan mezara tek basamaklı bir eşik ile girilir. Mezar kareye yakın planlı ve 3.25 x 2.97 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak arcosoliumlu nişler içinde iki tekne ve bir ölü yatağı bulunmaktadır. Kuzey ve batı duvarlarında1.25 m yüksekliğinde 2.15 x 1.20 m ölçülerinde ve zeminden 0.90 m yükseklikte arcosoliumlu nişler içinde bulunan tekneler tahrip olmuş durumdadır. Nispeten daha iyi durumda bulunan ölü yatağı yine aynı ölçülerde arcosolium içinde yer alır. Mezar odası yerden itibaren 2.50 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

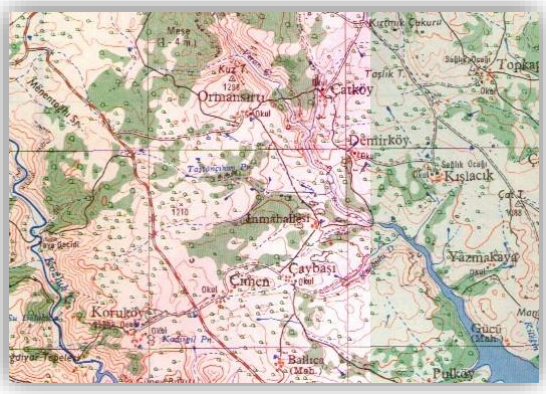

Ormansırtı KM5	**Resim: 290, 291 / Çizim:**		**Katalog No:236**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Önünde 1.40 x 1.10 m ölçülerinde bir koridor bulunmaktadır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.35 x 1.05 m ölçülerinde 0.30 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.75 x 0.53 m ölçülerinde ve 0.40 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.35 m aşağıda olan mezar ovale yakın planlı ve 1.80-90 x 1.80 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.90 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

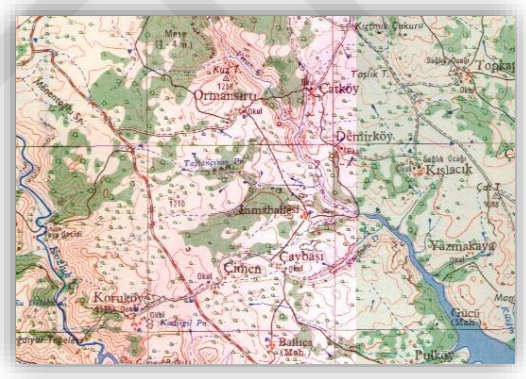

Ormansırtı KM6	**Resim: 292, 293 / Çizim:**		**Katalog No:237**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

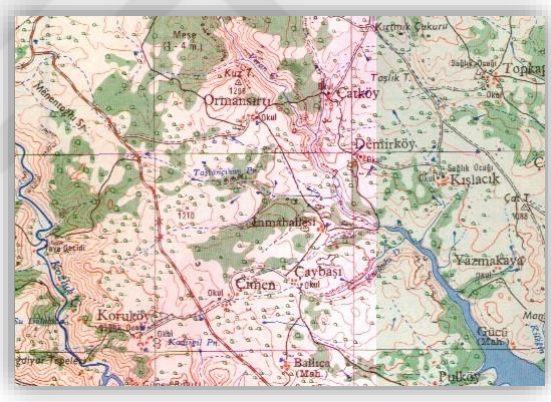
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Giriş kısmı tahrip edilmiş mezara 1.20 m yüksekliğinde, kemerli niş içinde bulunan, bir kapı açıklığı ile girilir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar odası kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

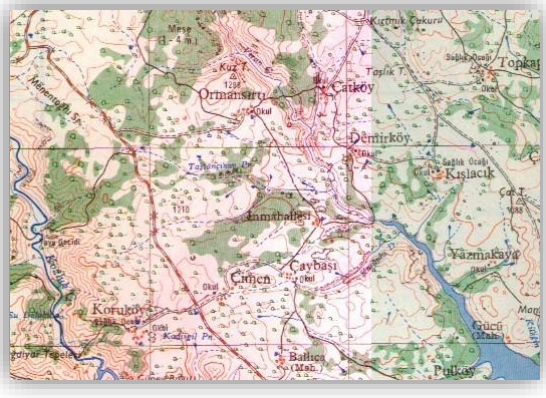
Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Ormansırtı KM7	**Resim: 294 / Çizim:**		**Katalog No:238**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	?	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Tamamlanmamış mezar izlenimi vermektedir. Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, yer üstü mezarı olarak tasarlanmıştır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1,50 x 1.10 m mevcut yüksekliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.75 x 0.50 m mevcut ölçülerinde bir kapı veya niş açıklığına sahiptir. **Kaynaklar**: Malatya Kültür Envanteri, 171.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		

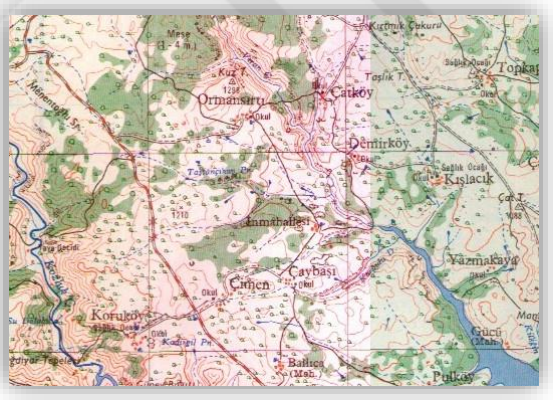
Ormansırtı KM8	**Resim:295 / Çizim:**		**Katalog No:239**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Giriş kısmı tahrip edilmiş mezarın tabanı küçük boy moloz taş tabakası ile doludur. Kuzey güney yönlü mezar 1.80 x 1.80 m mevcut ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet arcosoliumlu ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında 0.85 m mevcut yüksekliğinde arcosoliumlu nişler içinde bulunan ölü yatakları 1.30 x 0.50 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.00 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar:** Malatya Kültür Envanteri, 171.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.		
			

Ormansırtı KM9	**Resim: 296, 297 / Çizim:**		**Katalog No:240**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	2
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Girişi ve mezar tabanı toprak tabakası ile doludur. Mezarda çöp ve böcek nedeniyle ölçü alınamamıştır. Önünde yaklaşık 2.00 x 1.30-60 m ölçülerinde bir koridor bulunmaktadır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 2.00 x 1.30 m ölçülerinde kemerli niş içinde bulunan, 0.60 x 0.60 m mevcut ölçülerinde ve 0.20 m kalınlığında kare bir kapı açıklığı ile girilir. Dikdörtgen planlı olan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak arcosoliumlu niş içinde tekneler bulunmaktadır. Mezar odası kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

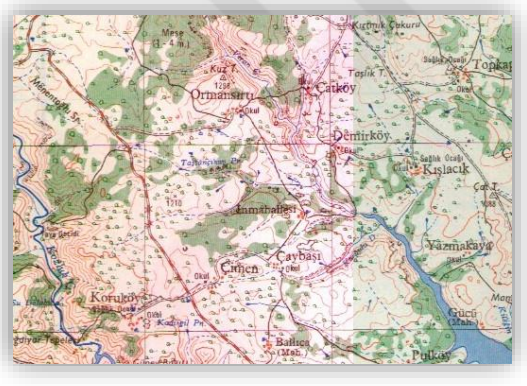

Ormansırtı KM10	**Resim: 298, 299 / Çizim:**		**Katalog No:241**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Ormansırtı köyü girişinde yer alır. Alanda doğu batı doğrultulu 13 adet kaya mezarı bulunmaktadır. Mezarlardan 10 tanesi incelenebilmiştir.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.45 x 2.20 m mevcut ölçülerinde 0.60 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.85 x 0.90 m ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında kare bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.35 m aşağıda olan mezar oval planlı ve 1.10-40 x 1.40-60 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe bulunmamaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.45 m mevcut yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 171.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Salınbaşı KM1	**Resim: 300, 301 / Çizim:**		**Katalog No:242**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyünün kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	1?
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezar, kayalığın kuzeydoğu ucunda, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezarda yoğun bir tahribat izlenebilmektedir. İlk bakışta tek mekân izlenimi vermektedir. Bitişik iki mezarın giriş kısımlarının genişletilmesi ve ortak olan yan duvarlarının kaldırılması ile tek yerleşim mekanı haline dönüştürülmüştür. Girişler tahrip edilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla tonozlu cephe mimarisine sahiptirler. Tonoz sınırları belirlenmiş fakat tamamlanamamıştır. Bitişik iki mezarın yükseklik ve ölçüleri farklıdır. İki mezar arasında 0,30 m. kod farkı bulunmaktadır. Ortalama 2 m yüksekliğindeki mezarların üst örtüleri tonoz formludur. Batıda yer alan mezarın kuzey duvarında tahrip olmuş sekinin varlığı anlaşılabilmektedir. Duvarlarda yanmadan kaynaklı is tabakası mevcuttur.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 160.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

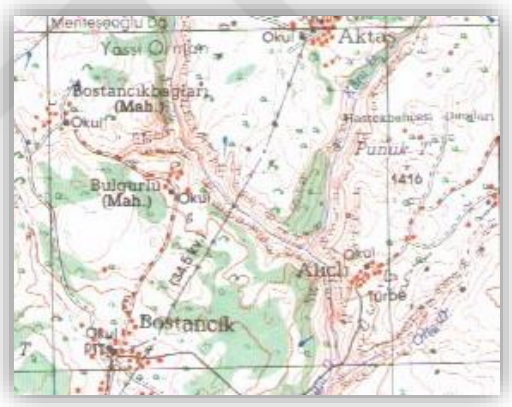

Salınbaşı KM2	**Resim: 302 / Çizim:**		**Katalog No:243**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyünün kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	-	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın güneybatısında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve yer üstü mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezarın giriş kısmı tahrip olmuştur. Mezar dikdörtgen planlı ve 1,65 x 1,40 ölçülerindedir. Mezarda dolgu nedeniyle gömü sayısı ve definle ilgili herhangi bir mimari öğe tespit edilememiştir. Mezar odası mevcut 1.75 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir. Duvarlarda yanmadan kaynaklı is tabakası mevcuttur.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 160.

Benzerleri	
Buluntu/Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

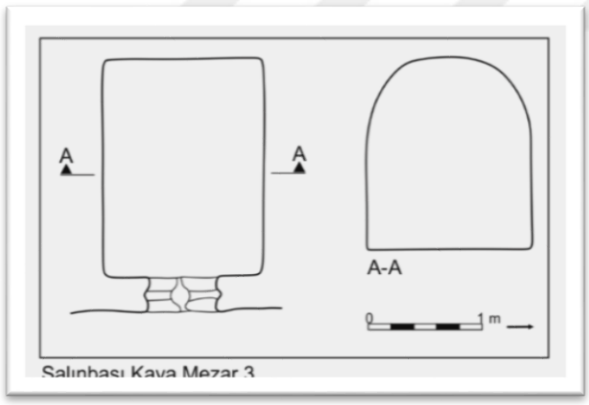

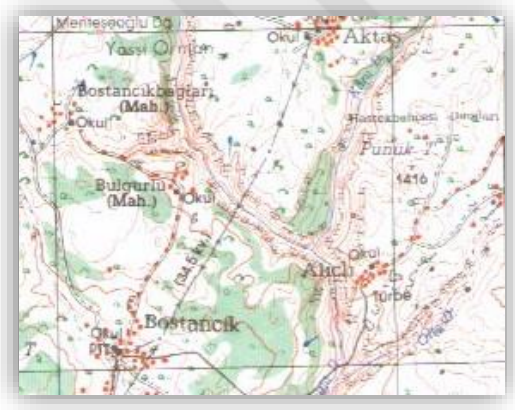
Salınbaşı KM3	**Resim: 303, 304 / Çizim: 159**		**Katalog No:244**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyünün kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İkinci mezarın kuzeydoğusunda zemin seviyesinden 0.60 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezarın giriş kısmı tahrip olmuştur. Giriş açıklığı 1.10 m mevcut genişliğinde olan mezara doğrudan ve 0.65 m genişliğinde ve 0.30 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Girişin yan duvarları ve zeminde muhtemelen ahşap bir kapıya ait 0.10 m genişliğinde içbükey oyuklar ile birlikte yine yan duvarda kapı sürgüsü bulunmaktadır. Mezar dikdörtgen planlı ve 1,90 x 1,40 m ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili herhangi bir mimari öğe tespit edilememiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.90 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 160.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

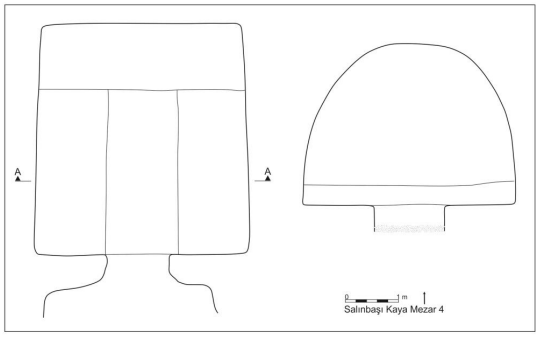

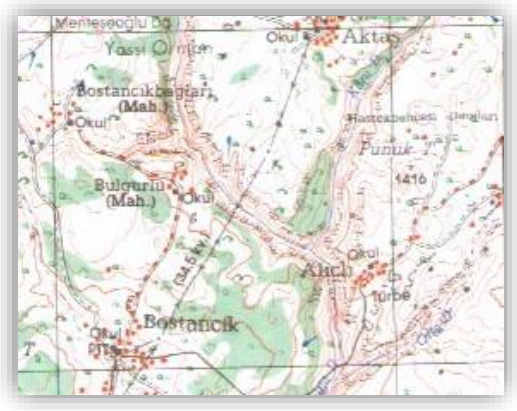
Salınbaşı KM4	**Resim: 305, 306 / Çizim: 122**		**Katalog No:245**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyünün kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Üçüncü mezarın kuzeydoğusunda bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezarın giriş kısmı tahrip olmuştur. Mezara doğrudan 0.60 m mevcut genişliğinde ve 0.30 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Anlaşıldığı kadarıyla yalın bir kapı anlayışına sahiptir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2,20 x 1,80-1,90 m ölçülerindedir. Odanın ortasında 1,60-65 x 0,65-70 m ölçülerinde içi toprak dolu bir orta boşluk mevcuttur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Güney duvarında bulunan ölü yatağı 1.80 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.15-20 m yüksekliğinde, doğu ve batı duvarlarındaki ölü yatakları ise 1,55 x 0,65 ölçülerindedir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 160.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

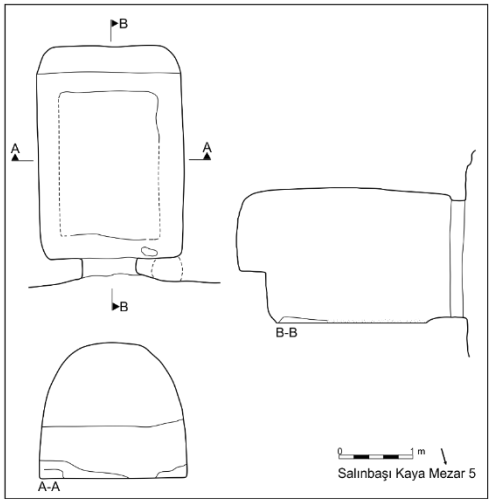

Salınbaşı KM5	**Resim:307, 308 / Çizim:160**		**Katalog No:246**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyünün kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	2
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	4
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Dördüncü mezarın batısında zemin seviyesinden 1.15 m yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezarın giriş kısmı tahrip olmuştur. Güney kuzey yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Giriş açıklığı 1.70 x 0.70 m mevcut ölçülerinde olan mezara anlaşılabildiği kadarıyla doğrudan 1.30 x 0.70 ölçülerinde ve 0.25 m kalınlığında bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili ve sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2,80 x 1,56-1,65 m, ortada ise 1.90 m genişliğindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet ölü yatağı, dört seki ve iki adet niş bulunmaktadır. Güney duvarında bulunan ölü yatağı 1.56 x 0.40-50 m ölçülerinde 0,65 m yüksekliğindedir. Duvarlar önünde yer yer takip edilen sekiler zeminden 0.20 m yüksekliğinde ve 0.25-30 genişliğindedir. Odanın doğu duvarında 1.20 m yükseklikte üstleri kemerli, bitişik duran nişler 0.35 x 0.22 m ölçülerindedir. Mezar yan duvarları ve tavanda kahverengine yakın kiremit rengi boya ile yapılmış birbirini yatay ve dikey kesen çizgilerle oluşturulmuş kafes şeklinde çizgisel bezeme bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.75 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.
Mezar kayalıklarının üstünde basamakla çıkılan oturma alanları bulunmaktadır.
Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 160.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

<table>
<tr><td colspan="2">Salınbaşı KM6</td><td colspan="2">Resim: 300, 301 / Çizim:</td><td>Katalog No:247</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="4">Malatya ili Arapgir İlçesi Alıçlı Köyünün kuzeyindeki kayalık yamaçta yer alır.</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Oda Mezar</td><td>Niş</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer üstü</td><td>Seki</td><td>1?</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Kolay Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Kemer/Tonoz</td><td>Tekne:</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Doğrudan?</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td>-/ - /-</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>Yalın</td><td>Gömü Türü</td><td>İnhumasyon</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>Tonoz</td><td>Gömü Şekli</td><td>?</td></tr>
<tr><td colspan="5">Tanım: İlk mezar, kayalığın kuzeydoğu ucunda, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezarda yoğun bir tahribat izlenebilmektedir. İlk bakışta tek mekân izlenimi vermektedir. Bitişik iki mezarın giriş kısımlarının genişletilmesi ve ortak olan yan duvarlarının kaldırılması ile tek yerleşim mekanı haline dönüştürülmüştür. Girişler tahrip edilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla tonozlu cephe mimarisine sahiptirler. Tonoz sınırları belirlenmiş fakat tamamlanamamıştır. Bitişik iki mezarın yükseklik ve ölçüleri farklıdır. İki mezar arasında 0,30 m. kod farkı bulunmaktadır. Ortalama 2 m yüksekliğindeki mezarların üst örtüleri tonoz formludur. Batıda yer alan mezarın kuzey duvarında tahrip olmuş sekinin varlığı anlaşılabilmektedir. Duvarlarda yanmadan kaynaklı is tabakası mevcuttur.
Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 160.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Benzerleri</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="2">Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="3">Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.</td></tr>
<tr><td colspan="2"></td><td colspan="3">
</td></tr>
</table>

Yazılı Mağara	**Resim: 309, 310 / Çizim:161**		**Katalog No:248**
Konum/Koordinat	Malatya ili Arapgir İlçesi, Eski Arapgir olarak bilinen Osmanpaşa Mahallesinde Üzerinde kale kalıntısı bulunan yüksek kayalık tepenin güney yamacında bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Düz	**Tekne:**	1?
Giriş	Doğrudan (Yazıtlı)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

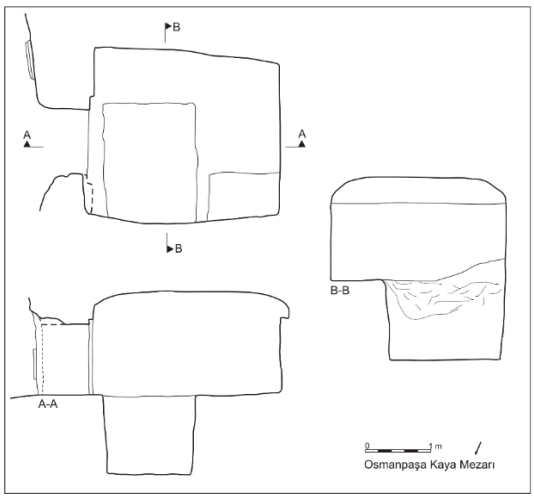
Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezar giriş kısmı tahrip olmuştur. Düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara1.15 x 1.00 m ölçülerinde 0.55-70m kalınlığında kare? bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın bir kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.90 x 2.30-70 m ölçülerindedir. Girişin hemen önünde 1.80 x 1.40 m ölçülerinde ve 1.20 m derinliğinde dikdörtgen bir oygu tekne? veya orta boşluk açılarak "L" şeklinde bir gömü alanı oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet kline bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneybatı duvarında yer alan baş yastıklı ölü kline2.40 x 1.25 m ölçülerindedir. Yatağın kuzeybatısında yer alan yastık 0.60 m uzunluğunda ve 0.30 m yüksekliğindedir. Güney ölü yatağı ise 2.80 x 0.80 m ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.55 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

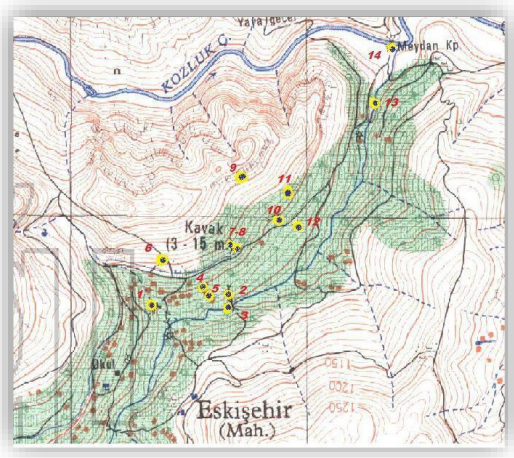
Mezar girişinin doğu cephesinde Tabula Ansata içinde MS III. yy'a tarihlenen Grekçe bir yazıt bulunmaktadır. Mezar sahipleri ile ilgili yazıt

"Ponponios bu yazıtlı (mezarı?), kederli anne ile birlikte; çok sevgili kızı Ponponia için yaptı." içeriğine sahiptir.

Kaynaklar Kaygusuz 1979, 205 v.d. Malatya Kültür Envanteri, 2014, 177.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Geç Roma (MS III. yy) dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

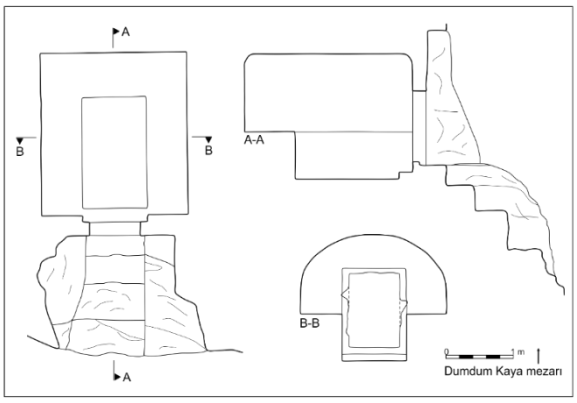

Dumdum	**Resim: 311, 312 / Çizim:162**		**Katalog No:249**
Konum/Koordinat	Malatya ili Darende İlçesi Yeniköy köyünün 500 m batısında yüksek kayalığın güney yamacında yer alır. Zemin seviyesinden ortalama 5.00 m yükseklikte yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Basamak)	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Niş İçi (Kemerli)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Tırmanılarak ve basamakla çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Yaklaşık 3.00 m mesafeye kadar doğal basamak ve ayakçalar la bu noktadan sonra ise 0.40-50 m ölçülerinde değişen 4 adet basamakla mezara çıkılmaktadır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 2.10 x 1.70 m mevcut ölçülerinde 0.30 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 1.10 x 0.70 m ölçülerinde ve 0.20 m kalınlığında kare bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.25 m aşağıda olan mezara mezar odasına 0,15 m ölçülerinde bir basamakla inilir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.40 x 2.15 m ölçülerindedir. Oda ortasında 1.75 x 0.95 m ölçülerinde bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında bulunan ölü yatakları 1.90 x 0.60-65 m ölçülerinde 0,67 m yüksekliğindedir. Mezar duvarlarında kırmızı renk boya ile yapılmış stilize şekiller bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.85 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 300.

Benzerleri	Şuğul, Erkenek KM2, Bağköy KM2, KM3, Kasanlar, Dumok, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

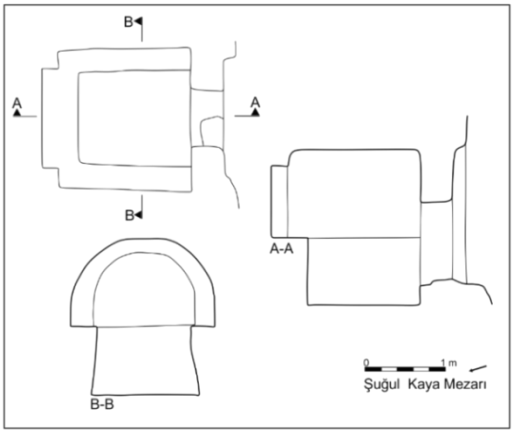

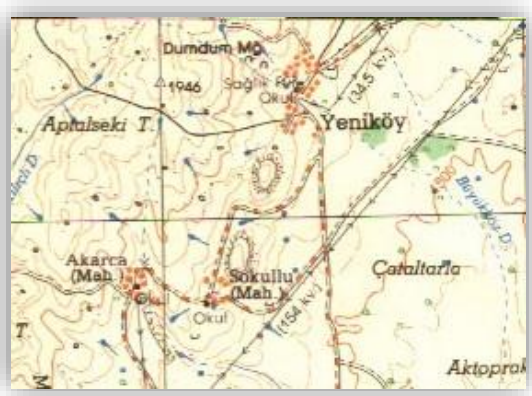
Şuğul	**Resim: 313, 314 / Çizim: 163**		**Katalog No:250**
Konum/Koordinat	Malatya ili Darende İlçesi Yeniköy köyünün 1 km batısında Şuğul deresinin batısında yüksek kayalık üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinde yer alan mezar, kolay ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.75 x 1.50 m ölçülerinde 0.15 m derinliğindeki kemerli niş içinde bulunan, 0.95 x 0.73 m ölçülerinde ve 0.40 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.25 m aşağıda olan mezar kareye yakın planlı ve 1.90 x 1.75 m ölçülerindedir. Oda ortasında 1.40 x 1.20 m ölçülerinde bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında bulunan ölü yatakları 1.25-65 x 0.30-45 m ölçülerinde 0.85 m yüksekliğindedir. Mezar duvarlarında kırmızı renk boya ile yapılmış belli belirsiz insan ve bitki şekilleri bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.95 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 328.

Benzerleri	Erkenek KM2, Bağköy KM2, KM3, Kasanlar, Dumok, Dumdum, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

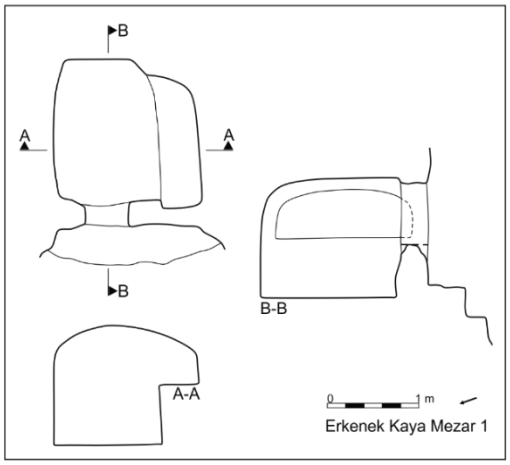

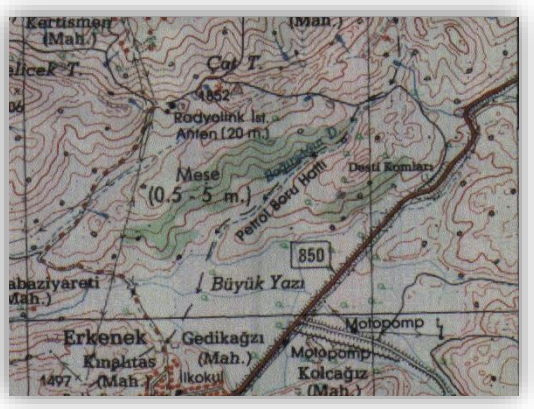
Erkenek KM1	**Resim: 315, 316 / Çizim: 164**		**Katalog No:251**
Konum/Koordinat	Malatya ili Doğanşehir İlçesi Erkenek Beldesinde, Belde merkezinin 2 km batısındaki Kilisecik mevkiinde alçak bir tepenin batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı (Basamak)	**Ölü Yatağı (Kline)**	1
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinden ortalama 2,80 yükseklikte yer alır. Tırmanılarak ve basamakla çıkılan mezar, zor ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Mezara düzgün olamayan 4 basamakla çıkılmaktadır. Kuzeybatı güneydoğu yönlü mezarın girişi tahrip olmuştur. Düz bir cephe mimarisine sahip mezara doğrudan 0.95 x 1.00 m mevcut ölçülerinde bir açıklık ile girilmektedir. Anlaşılabildiği kadarıyla kapı açıklığı 0.60 m yüksekliğinde ve 0.25 m kalınlığındadır. Yalın kapı anlayışına sahip mezar girişinin güneybatı alt köşesinde mil yuvası bulunmaktadır. Girişten 0.60 m aşağıda olan mezar dikdörtgen planlı ve 1.55 x 1.15 m ölçülerindedir. Tekli gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak bir adet ölü yatağı bulunmaktadır. Güneybatı duvarında bulunan ölü yatağı 1.20 x 0.50 m ölçülerinde 0.80m yüksekliğindedir. Mezar duvarlarında kırmızı renk boya ile yapılmış stilize şekiller bulunmaktadır. Mezar odası yerden itibaren 1.30 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 384

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

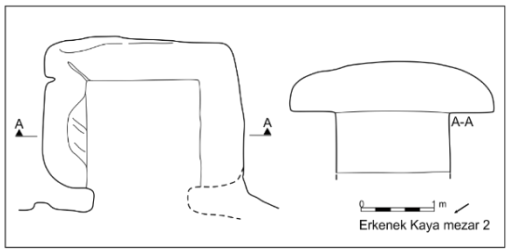

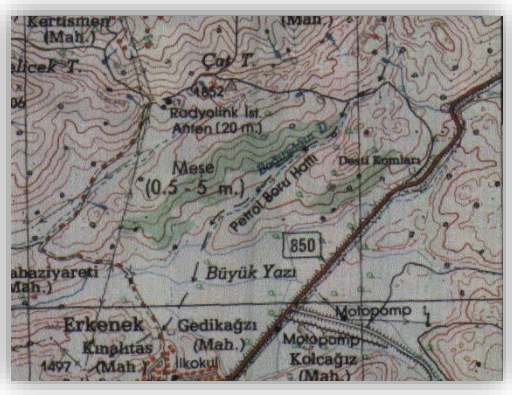
Erkenek KM2	**Resim: 317 / Çizim: 165**		**Katalog No:252**
Konum/Koordinat	Malatya ili Doğanşehir İlçesi Erkenek Beldesinde, Belde merkezinin 2 km batısındaki Kilisecik mevkiinde alçak bir tepenin batı yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	?	**Tekne:**	-
Giriş	?	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	?	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: İlk mezarın ortalama 150 m güneyinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzeybatı güneydoğu yönlü mezarın giriş kısmı tamamen tahrip olmuştur. Mezar mevcut haliyle dikdörtgen planlı ve 2.90 x 2.30 m ölçülerindedir. Odanın ortasında 1.70 x 1.50 m ölçülerinde içi toprak dolu bir orta boşluk mevcuttur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki güneydoğu duvarında bulunan ölü yatağı 2.10 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.80 m yüksekliğinde, kuzeydoğu ve güneybatı duvarlarındaki ölü yatakları ise 1,45-60 x 0,60 ölçülerindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.40 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 384

Benzerleri	Şuğul, Bağköy KM2, KM3, Kasanlar, Dumok, Dumdum, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

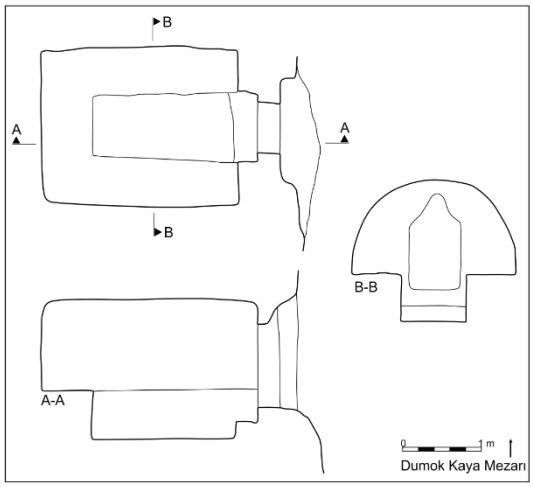

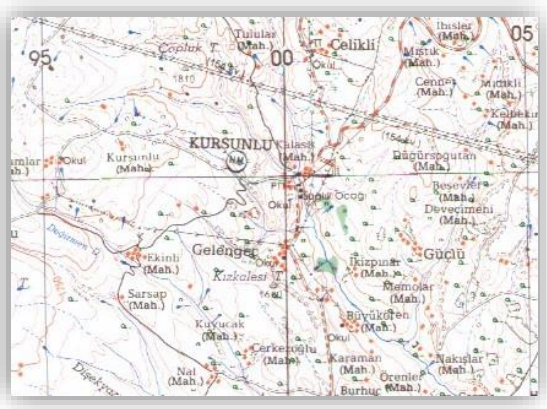
Gelengeç (Dumok)	**Resim: 318, 319 / Çizim: 166**		**Katalog No:253**
Konum/Koordinat	Malatya ili Hekimhan İlçesi Kurşunlu Beldesi Gidenler mevkiinde alçak bir kaya kütlesinin kuzeydoğusunda yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Zemin seviyesinden ortalama 1,20 yükseklikte yer alır. Tırmanılarak çıkılan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Doğu batı yönlü mezar düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 1.20 x 0.85 m ölçülerinde 0.25 m kalınlığında dikdörtgen bir kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezar girişinin güney alt köşesinde mil yuvası ile yine girişin kuzey duvarında sürgü yuvası bulunmaktadır. Girişten 0.40 m aşağıda olan mezara 0.20 m yüksekliğinde bir basamakla inilir. Mezar dikdörtgen planlı ve 2.75 x 2.10 m ölçülerindedir. Oda ortasında 2.10 x 0.90 m ölçülerinde bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki batı duvarında yer alan ölü yatağı 2.05 x 0.65 m ölçülerinde ve 0.60 m yüksekliğinde, kuzey ve güney duvarlarındaki ölü yatakları ise 2.40 x 0.70 ölçülerinde ve 0.60 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.80 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 413

Benzerleri	Şuğul, Erkenek KM2, Bağköy KM2, KM3, Kasanlar, Dumdum, Sulutarla
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

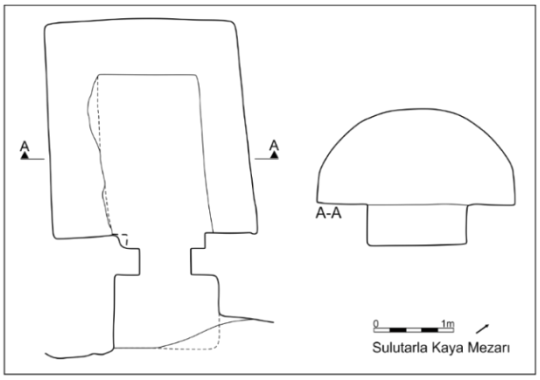

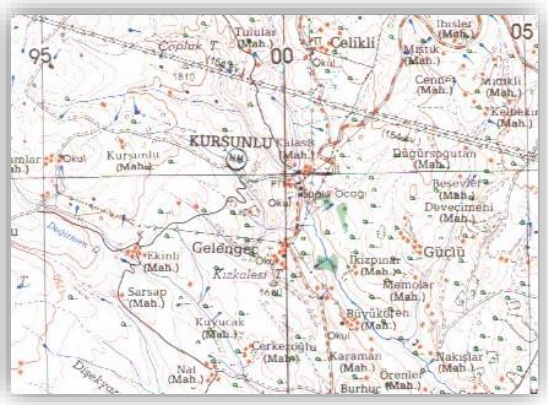
Sulutarla	**Resim: 320 / Çizim:167**		**Katalog No:254**
Konum/Koordinat	Malatya ili Hekimhan İlçesi Kurşunlu Beldesi Sulutarla mevkiinde özel mülkiyete ait bahçe içindeki alçak bir kaya kütlesinin üzerinde bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	3
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezarın giriş kısmı tamamen tahrip olmuştur. Üz bir cephe mimarisine sahip mezara ölçülebildiği kadarıyla 0.65 x 0.70 m ölçülerindeki kapı açıklığı ile girilir. Yalın kapı anlayışına sahip mezarda kapı mili veya sürgüye rastlanılmamıştır. Girişten 0.50 m aşağıda olan mezar kare planlı ve 2.65 x 2.60 m ölçülerindedir. Oda ortasında 1.90 x 1.40 m ölçülerinde bir orta boşluk oluşturulmuştur. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Girişin karşısındaki kuzey duvarı ile doğu ve batı duvarlarında yer alan ölü yatakları 2.65 x 0.55-0.60 ölçülerinde ve 0.50 m yüksekliğindedir. Mezar odası yerden itibaren 1.65 m yükseklikte ve kemer/tonozlu bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Malatya Kültür Envanteri, 425

Benzerleri	Şuğul, Erkenek KM2, Bağköy KM2, KM3, Kasanlar, Dumok, Dumdum,
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

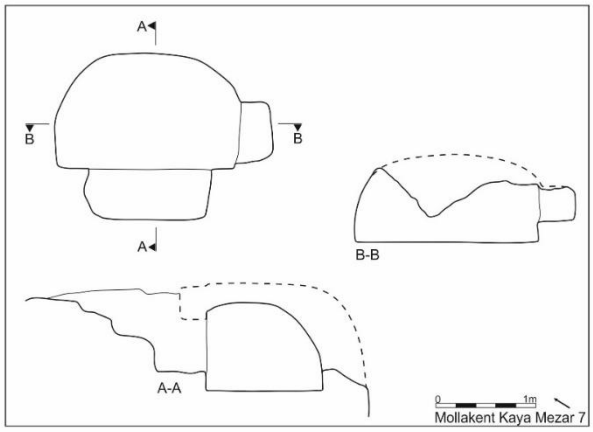

Mollakent KM7	**Resim: 321, 322 / Çizim: 168**		**Katalog No:255**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Yedinci mezar 2 numaralı mezarın ortalama 15 m güney doğusunda ve doğu batı doğrultulu uzanan 2 numaralı kaya koridorunun hemen kuzeyinde yer alır. Küçük boyutlu olan mezar arcosoliumlu mezar formundadır. 1.20 x 0.40 m ölçülerindeki ön girişten 0.20 m aşağıda olan mezar odasına geçilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 1.20 x 0.85 m ölçülerindedir. Mezarın batı duvarında yerden 0.20 m yükseklikte 0.85 x 0.50 m ölçülerinde bir niş yer almaktadır. Üst örtüsü kırık olan mezar 0.80 m mevcut yükseklikte ve arcosolium (kemerli niş) formdadır.

Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

Benzerleri	Harput KM3, Şüşnaz, Mollakent KM8
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

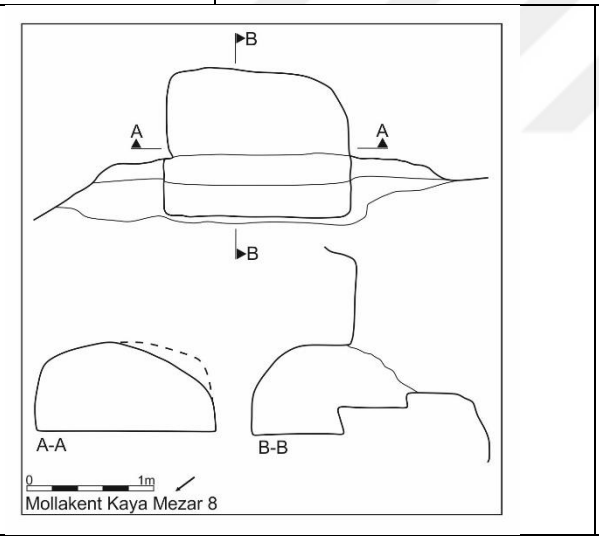

Mollakent KM8	**Resim: 322, 323 / Çizim: 169**		**Katalog No:256**
Konum/Koordinat	Muş ili Mollakent Beldesi'nin 700 m. kadar kuzeyinde, Bendepur Höyüğün hemen doğusunda Bendepur Çayının şekillendirdiği 375 x 150 m ölçülerinde alçak bir kayalık alan üzerinde yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Sekizinci mezar doğu batı doğrultulu uzanan 3 numaralı kaya koridorunun hemen güneyinde ve yerden 1.50 m yükseklikte yer alır. Yedinci mezar gibi küçük boyutlu ve arcosoliumlu mezar formundadır. 1.20 x 0.35 m ölçülerindeki ön girişten 0.15 m aşağıda olan mezar odasına geçilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 1.20 x 0.55 m ölçülerindedir. Üst örtüsü 0.50 m mevcut yükseklikte ve arcosolium (kemerli niş) formdadır.

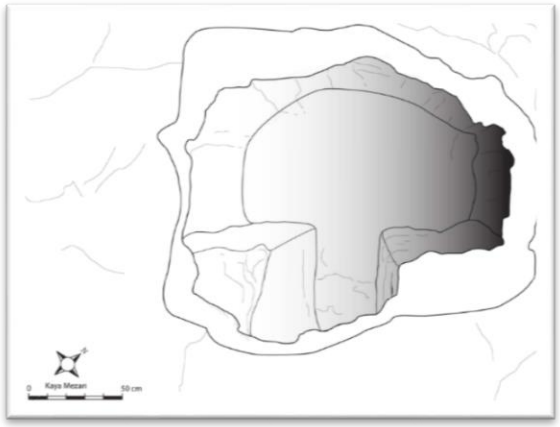
Kaynaklar: Yayınlanmamış mezar bilgileri Hanifi Biber tarafından gerçekleştirilen 2009-2010 yılları Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması çalışmalarına aittir.

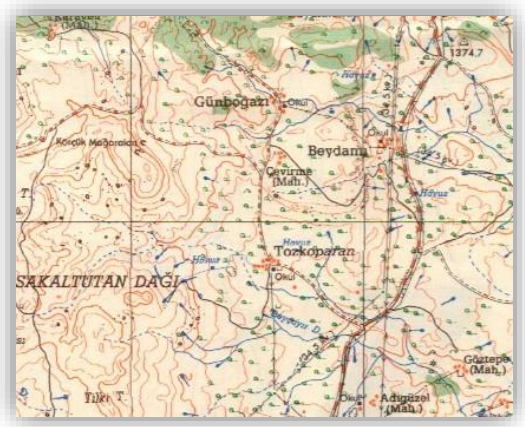
Benzerleri	Harput KM3, Şüşnaz, Mollakent KM7
Buluntu /Tarihleme	Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir.

Kale	**Resim: 324 / Çizim: 170**		**Katalog No:257**
Konum/Koordinat	Tunceli ili, Pertek ilçesi Tozkoparan Köyünün yaklaşık 6 km güneybatısında aynı adı taşıyan kale kayalıklarının doğu yamacında yer alır.		
Mezar Türü	Arcosolium mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	2
Cephe	Kemer/Tonoz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz	**Gömü Şekli**	?
Tanım: Zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, kötü işçilikli bir yer üstü kaya mezarıdır. Arcosoliumlu mezar tipindedir. Güneydoğu kuzeybatı yönlü mezar kemerli bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan kemerli bir açıklık ile girilir. Mezar odası dikdörtgen planlı ve 3.50 x 3.15 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı anlaşılan mezarda definle ilgili mimari eleman olarak iki adet ölü yatağı bulunmaktadır. Güneybatı ve Kuzeydoğu duvarlarında yer alan ölü yatakları 1.50 x 0.50 m ölçülerinde ve zeminden 0.50 m yüksekliktedir. Mezar odası yerden itibaren yaklaşık 2.00 m yükseklikte ve tonozlu bir üst örtüye sahiptir. **Kaynaklar**: Çarkı 2011, 62, Res.22, 23; Erdoğan 2015, 166.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme	Mezar Urartu ve Roma-Bizans dönemi ile ilişkilendirilmektedir. Demir çağı önermesine rağmen mezar arcosolium gömü tarzı ve ölü yataklı mimari yapısı ile Roma dönemi ile ilişkilendirilebilir.		

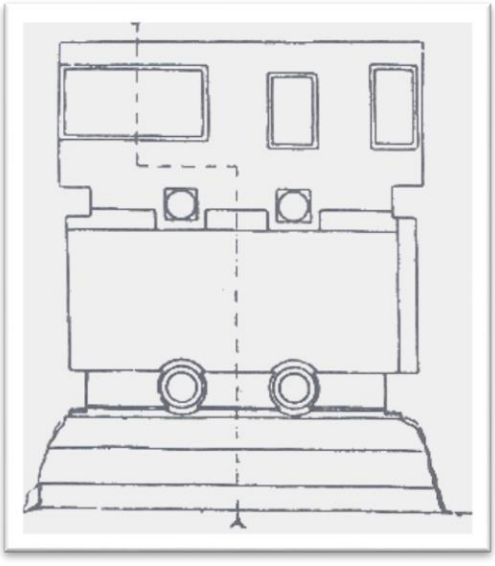

Fakrıgah	**Resim: 80 / Çizim: 172**		**Katalog No:258**
Konum/Koordinat	İran, Batı Azerbaycan Eyaleti, Mahabad'ın 15 km güneybatısında ve Mīāndoāb'a gelen yolun 1,5 km kuzeybatısında yüksek bir kaya tepenin güneyinde zemin seviyesinden ortalama 10.00 m yükseklikte yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düzleştirilmiş (Tek Kademe)	**Tekne:**	4
Giriş	Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım: Tırmanılarak çıkılan mezar, zor ulaşımlı, iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar sütunlu ve anıtsal bir cephe mimarisine sahiptir. Düzleştirilmiş pano şeklinde olan cephe, yaklaşık 5 m ölçülerinde ve tek kademelidir. Sundurmalı mezara doğrudan iki sütunlu 1.20 x 7.32 m ölçülerindeki ön alandan girilmektedir. Sundurma 6.22-27 x 2.81-84 ölçülerinde ve 2.59 m yüksekliğindedir. Gömü alanı sundurmadan 0.51 m yüksekliğinde iki sütunlu bir eşik ile ayrılmıştır. Gömü alanı/odası dikdörtgen planlı ve 2.55-59 x 6.50-52 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet tekne/lahit bulunmaktadır. Kuzey duvarı önünde yer alan tekne/lahitler 0.70 m derinliğindedir. Gömü alanı/odası yerden itibaren 2.08 m yükseklikte ve düz bir üst örtüye sahiptir.

Kaynaklar: Schmit 1970, 79. ; Von Gall 1966, 20 v.d. ; a.y., 1971, 161

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Herzfeld tarafından Pre-Akhaimenid Dönem (Med) ile ilişkilendirilen mezar kimi araştırmacılar tarafından da Akhaimenid Dönem ile ilişkilendirilir.

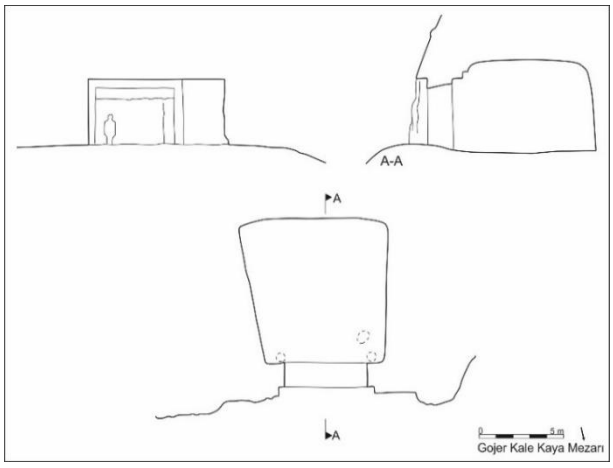

Goyjeh (Gojer Kale) KM1	**Resim: 328, 329 / Çizim:171**		**Katalog No:259**
Konum/Koordinat	İran, Doğu Azerbaycan Eyaleti, Marāghéh şehrinin 48 km doğusunda, Marāghéh ve Zihak yolunun 10. kilometresinde Gojar Kale köyü yakınlarındaki aynı adı taşıyan kale kayalıkları üzerinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Kolay Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	-
Cephe	Düzleştirilmiş (Tek Kademe)	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/-/-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?

Tanım: Aynı adı taşıyan kalenin kuzeyindeki terasta bulunan mezar, zemin seviyesinde yer alır. Düzayak olan mezar, kolay ulaşımlı, nispeten iyi işçilikli ve bir yer üstü kaya mezarıdır. Kuzey güney yönlü mezar tek kademeli düz bir cephe mimarisine sahiptir. Mezara doğrudan 5.00 m genişlik ve 3.33 m yüksekliğinde etrafı tek çerçeveli oldukça büyük bir kapı açıklığı ile girilir. Düz bir kapı anlayışına sahip mezarda kapının üst iki tarafında mil delikleri bulunmaktadır. Mezar trepezodial planlı ve 8.00 x 8.40 m. ölçülerindedir. Gömü sayısının anlaşılmadığı mezarda definle ilgili mimari eleman bulunmamaktadır. Düz üst örtüye sahip mezar 5.40 m yüksekliğindedir. Tavanda havalandırma amaçlı olduğu düşünülen bir açıklık bulunmaktadır.

Kaynaklar: Kleiss 1973, 33 v.d.; Hulsteyn 1992, 131 v.d.d. Res. 42.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	Boyut itibariyle mezar olup olmadığı tartışmalıdır. Mezarın yer aldığı kalenin Urartu karakteri net değildir. Ancak kaya basamaklarının Akhaimenid olabileceği de ifade edilmektedir

Çağlarca **Resim: / Çizim:**			**Katalog No:260**
Konum/Koordinat	Tunceli İli, Hozat İlçesi, Çağlarca Köyü'nün batısında kayalık bir tepe üzerinde yer alır. Alanda dört adet kaya mezarı bulunmaktadır.		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	-
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	-
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	Var
Cephe	Kemer	**Tekne:**	-
Giriş	Ön Giriş (Eyvan)	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Düz	**Gömü Türü**	İnhumasyon
Üst Örtü	Tonoz?	**Gömü Şekli**	Dorsal

Tanım Kuzeydoğu güneybatı yönlü mezarlar oda mezar türündedirler. Düz cephe anlayışına sahip mezarlara doğrudan 1.00 x 0.50 m dikdörtgen bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düze yakın tonozumsu üst örtüye sahip odalarında sırasıyla

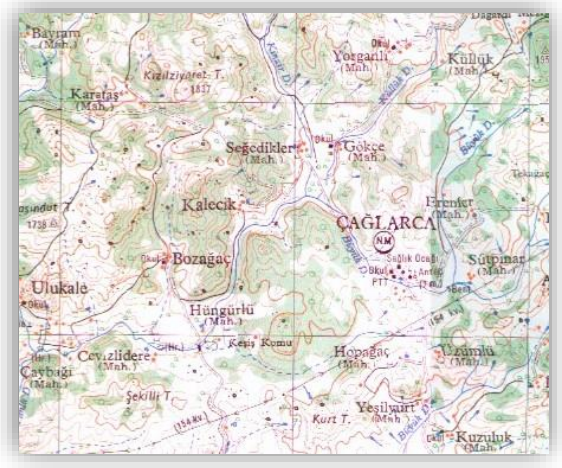
I Nolu mezar içinde herhangi bir mimari donatı bulunmamaktadır. Ancak mevcut izlerden klinenin tahrip edildiği anlaşılmaktadır.

II Nolu mezarda iki ölü yatağı klineye yer verilmiştir. Ölü yatakları girişin hemen önünde başlayan 1.70 x 0.50 m ölçülerindeki dikdörtgen orta boşluğun iki yanında yer almaktadır.

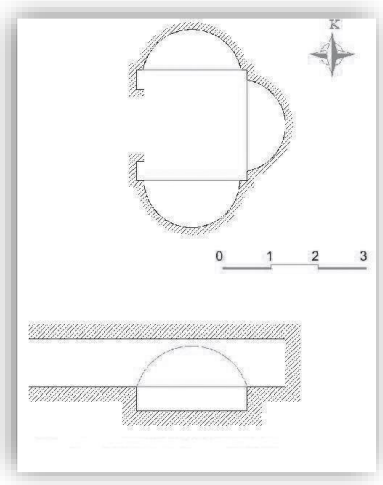
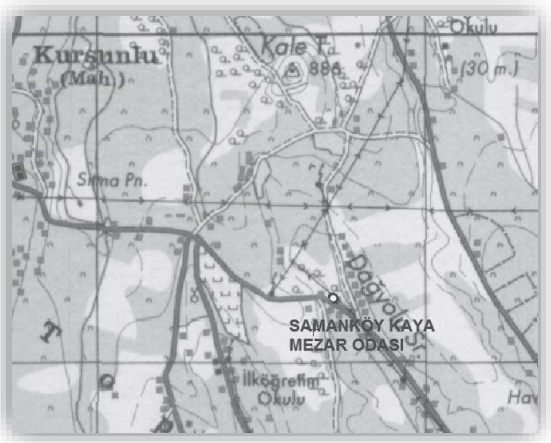
III ve IV Nolu mezarlarda ise 0.50 m yüksekliğinde 1.50 m uzunluğunda birer kline bulunmaktadır.

Kaynaklar: Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tescil fişi.

Benzerleri	
Buluntu /Tarihleme	

Elti Hatun **Resim: / Çizim:**			**Katalog No:261**
Konum/Koordinat	Tunceli İli, Mazgirt İlçesi, Köseoğlu Mevkiinde bağımsız monoblok bir kaya kütlesinde yer alır		
Mezar Türü	Oda Mezar	**Niş**	1
Konum ve Özelliği	Yer üstü	**Seki**	
Erişim	Zor Ulaşımlı	**Ölü Yatağı (Kline)**	
Cephe	Düz	**Tekne:**	-
Giriş	Doğrudan	**Kuyu/Çanak/Urne**	-/ - /-
Kapı Açıklığı	Yalın	**Gömü Türü**	?
Üst Örtü	Düz	**Gömü Şekli**	?
Tanım Tırmanılarak çıkılan, zor ulaşımlı, iyi işçilikli yer üstü kaya mezarıdır. Güney kuzey yönlü mezar düz bir cephe yapısına sahiptir. Doğrudan girişli mezara kare bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Dikdörtgen planlı ve düz tavanlı mezar odasında bir niş ve bir mihrap yer almaktadır. Doğu duvarda yer alan kemerli mihrap içinde sunak? Bulunmaktadır. Mezarın kaya şapeli olma olasılığı da bulunmaktadır. **Kaynaklar:** Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tescil fişi.			
Benzerleri			
Buluntu /Tarihleme			
			

<table>
<tr><td colspan="2">Samanköy Resim:168 / Çizim: 35</td><td colspan="2">Katalog No: 262</td></tr>
<tr><td>Konum/Koordinat</td><td colspan="3">Malatya ili, Merkez İlçe, Topsöğüt Beldesi Samanköy köyünde özel mülkiyete ait bir bahçede yer alır.</td></tr>
<tr><td>Mezar Türü</td><td>Oda Mezar</td><td>Niş</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Konum ve Özelliği</td><td>Yer altı</td><td>Seki</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Erişim</td><td>Kolay Ulaşımlı</td><td>Ölü Yatağı (Kline)</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Cephe</td><td>Yok</td><td>Tekne:</td><td>-</td></tr>
<tr><td>Giriş</td><td>Yukarıdan</td><td>Kuyu/Çanak/Urne</td><td>-/ - /</td></tr>
<tr><td>Kapı Açıklığı</td><td>Doğrudan</td><td>Gömü Türü</td><td>İnhumasyon</td></tr>
<tr><td>Üst Örtü</td><td>Düz</td><td>Gömü Şekli</td><td>Dorsal</td></tr>
<tr><td colspan="4">Tanım: Zemin seviyesinden aşağıda yer alır. Kötü işçilikli bir yer altı kaya mezarıdır. Batı doğu yönlü mezarın giriş kısmı tamamen tahrip olmuştur.. Mezar kare planlı ve 2.30 x 2.30 m ölçülerindedir. Çoklu gömünün yapıldığı mezarda definle ilgili mimari eleman olarak üç adet ölü yataklı arcosol niş bulunmaktadır. Yan ve arka duvarlarda bulunan arcosol nişleri içinde uzunluğu 1.95 ile 2.05 m arasında değişen ölü yatağı/klineye yer verilmiştir. Mezar odası yerden itibaren 1.15 m yükseklikte ve düze yakın bir üst örtüye sahiptir.1 no'lu seki de yetişkin bir erkeğe, 2 No'lu sekide bir kadına, 3 No'lu sekinin ön bölümünde bir erkeğe, duvara yaslanan bölümünde de bir çocuğa ait iskelete rastlanmıştır.
Mezardan gömülen kişilere ait bir stel bulunmaktadır.
Stel üzerinde ***Loukius Fulbios, kendi karısı Gemella anısına/hatırası için diktirdi.*** *yazmaktadır. Yazı stil ve karakteri*
Kaynaklar: Hüseyin Şahin- Ziya Kılınç, "Malatya-Samanköy Kaya Mezar Odası Temizlik Çalışması" *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu,* XIX, Ankara, 2011, 31 v.d.d.</td></tr>
<tr><td>Benzerleri</td><td colspan="3">Kilisecik KM1, KM2</td></tr>
<tr><td>Buluntu /Tarihleme</td><td colspan="3">Mezar tabanı ile sekilerdeki gömülerin üzerinde ve yanlarında yüzükler, ayna, fibulalar, küçük ebattaki ağırşaklar, birkaç çivi ve çivi başı, çok sayıda küçük boncuklarla birlikte bir de yazıtlı stele rastlanmıştır.
Mezar mimari buluntu ve eğigrafik açıdan Geç Roma Dönemine tarihlendirilir.</td></tr>
<tr><td colspan="2">
</td><td colspan="2">
</td></tr>
</table>

7. DEĞERLENDİRME

Ölüm insan hayatında en az doğum kadar önemli bir yer tutmaktadır. İnsanın bilinç düzeyi ile ilişkili inanç biçimine bağlı olarak ölüm algısı farklılık göstermektedir. Ölüm ile ilgili her türlü düşüncenin eyleme dönüşmüş somut olguları ölü gömme gelenekleri olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede insanoğlu ruhla özdeşleştirdiği bedeni, değişik tören, gömü tarzı, gömü biçimi ve değişik mezar tiplerinde bir sonraki hayata hazırlamış veya uğurlamıştır. Mezar tipleri basit toprak mezar, pişmiş toprak mezar, taş sandık mezar, örgü (taş, kerpiç, tuğla) oda mezar, Kurgan /Tümülüs mezarlar gibi gömünün yapıldığı yer veya mekân ile alakalı olarak çeşitlenmektedir. Çalışma konumuz ile doğrudan ilişkili olan gömü tiplerinden bir diğeri de kaya mezarlarıdır. Mezar yeri olarak kayalık zeminlerin tercih edildiği mezarlardır. Çoğunlukla oda şeklinde düzenlenmiş, girişlerine göre yer altında veya yer üstünde olabilen bu mezarlar tek ve çok odalı bir düzene sahiptirler.

Doğu Anadolu Bölgesinde bu güne kadar tespit edilen tek odalı kaya mezar sayısı 348'dir. Bu mezarlardan değişik araştırmacılarca yayınlanmış, ilgili kurumlarca tespit ve tescilleri yapılmış ve ayrıca tarafımızdan yeni tespit edilmiş 245 mezar tez kataloğuna eklenerek değerlendirilmiştir.[1] Ek olarak çalışma sahası içinde yer alan Kuzeybatı İran'dan 19, Ermenistan'dan da 1 mezar dâhil edilerek bu sayı 262'i bulmuştur. Mevcut mezarlardan 207'si önceden değişik araştırmacılar tarafından değerlendirilerek bilim dünyasına tanıtılmıştır. Yine mezarlardan 58'i ise ilk defa tespiti yapılarak değerlendirmeye alınmıştır.[2] Mevcut mezarlardan 111 tanesi yer altı 151 tanesi ise yer üstü kaya mezarıdır. Yer altı kaya mezarlarından 52'si Urartu, 59'u Helenistik/Roma mezarıdır. Yer üstü mezarlarından 35'i Urartu, 22'si Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid), 28'i Helenistik Roma, 66'sı Roma mezarıdır.

Doğu Anadolu bölgesinde tespit edilen hemen her mezar ilk olarak Urartu ile ilişkilendirilmektedir. Bu genel algı Urartu'dan sonra baskın bir kültürün olmamasından kaynaklanmaktadır. Bölge, Urartu'dan sonra güçlü bir devletin kontrolü altına girmemiş sırasıyla Armenia Satraplığı ve sonrasında Armenia Krallığı topraklarında yer almıştır. Dönemin güç dengeleri olan Seleukoslar, Romalılar, Akhaimenid, Pers, Parth ve Sasaniler arasında hep bir tampon bölge özelliği göstermiş ve bu güçler arasında sık sık el değiştirmiştir. Bu nedenle bölgede özellikle Urartu sonrasına ait baskın bir kültür özelliğine rastlayamıyoruz. Yazılı kaynakların dışında bu dönemlere ait arkeolojik verileri tanımlama ya da kimliklendirmede zorluklarla karşılaşılmaktadır.

Aynı zorluk kaya mezar geleneğinde de karşımıza çıkmaktadır. Bölgede, diğer bir tabirle Fırat'ın doğusunda tespit edilen mezarlar birbirlerine benzemekle birlikte

[1] Çizim ve mezar bilgileri bulunmayan ve çeşitli sebeplerce yerinde inceleme imkânı bulamadığımız Ağrı Beklemez, Büvetli, Tunceli İn Delikleri, Güney Harman, Kalecik mezarları, Malatya Kültür Envanterinde yer alan 37 mezar ile Altıntepe Nekropolü mezarlardan 30'u, Kalecik Nekropolü mezarlarından 14'ü, tez kataloğuna dâhil edilmemiştir.

[2] Yeni mezarlar bizimde içinde bulunduğumuz, Hanifi Biber başkanlığındaki bir ekip tarafından tespit edilmiştir.

genellikle de aynı plan anlayışına sahiptirler. Bu nedenle de söz konusu mezarlara ait dönem belirlemelerinde herkesin üzerinde hem fikir olmadığı durumlarla karşılaşılmaktadır. Urartu'dan sonra eskinin sistematiğe bağlanmış kaya mezar mimarisinde Fırat'ın batısında olduğu gibi belirgin bir gelişimden bahsedemiyoruz. Çoğu antik dönemde soyulan mezarların dönem tespitini yapmak çoğunlukla mimariye dayalı stil kritiği ile yapılmaktadır. Bazı durumlarda mimariye dayalı çıkarımların yetersiz kaldığı da olmaktadır. Urartu ve Roma dönemleri dışında kalan dönemlere ait mezarların belirlenmesinde bu zorluklarla karşılaşılmaktadır.

Çalışma kapsamındaki mezarların dönemlerine ait Urartu, Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid), Helenistik/Roma ve Roma olmak üzere dört dönem belirlenebilmiştir. Urartu ve Roma mezarları, baskın özelliklerinden dolayı ayırt edilmesi nispeten kolaydır. Ancak diğer iki dönem ayrımı oldukça zordur. Zor olduğu kadar tartışmalı da olan bu iki dönem mezarlarında tespit edilen yeni özelliklerden hareketle böyle bir ayrıma gidilmiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi bu dönemlere ait mezarlar pek çok yönden birbirlerine benzemektedirler. Örneğin niş, seki, ölü yatağı gibi mezar içi donatılar ile düz veya kemerli tavan, giriş açıklıkları ve cephe anlayışları gibi şekil ve biçimler hemen her dönem mezarlarında görülmektedir. Bunun yanında kline, arcosol, arcosol içi ölü yatağı ve oygu tekne, tonozlu üst örtü, niş içi cephe ve kemerli cephe gibi yeni özelliklerle de karşılaşılmaktadır. Mezarlarda yer alan bu özellikler tarihleme için belirleyici olsa da tek başlarına yeterli olmamaktadır.

Çalışmamızda her bir dönem için mezar içi donatıları ile cephe ve tavan biçim ve şekillerinin kullanılma yoğunluklarına ait tablo ve sayısal veriler hazırlanmıştır. Sonrasında da dönemlerin kendi aralarında mezar içi donatıları, cephe anlayışları, üst örtü biçimleri gibi özelliklerin kullanılma yoğunluğunu gösteren istatistiki veriler oluşturulmuştur. Bu veriler çoğu zaman tek başlarına değerlendirildiğinde sağlıklı sonuçlar veremeye bilmektedir. Dönemlere ait veriler bir arada incelendiğinde farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Her bir özelliğin dönem içindeki oranı ve bu özelliklerin dönemler arasında azalıp çoğalması gibi veriler, mezar dönemlemesi yapmamızı kolaylaştırmıştır. Bu veriler ayrıca yapılan dönem tespitlerinin doğruya hangi oranda yakın olunduğunun sağlamasını da yapmaktadır.

Dönem ayrımı problemi gibi karşılaşılan diğer problemler sınıflama ve tanımlamaya bağlı terminolojik problemlerdir. Yapısal olarak birbirine benzeyen fakat işlev açısından farklı olan mimari öğeleri benzer terminolojik tanımlarla ifade etmek dönem ayrımı problemine katkı sağlamamakta aksine zorlaştırmaktadır. Mezarların yer altı, yer üstü, tek odalı ve çok odalı olarak sınıflandırılmasından önce terminolojik bazı ayrımların yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda çalışmamız için gerekli gördüğümüz oda, büyük niş (hücre), seki, ölü yatağı birimlerinin tanımları yapılmıştır.

Anadolu'da en erken kaya mezar örnekleri yer altı oda mezar düzenine sahiptir. Gaziantep ve Urfa'dan kurtarma kazıları ile tespit edilen, İlk Tunç Çağ'a tarihlenen yer altı kaya mezarları bilinmektedir. Bu mezarlar taş örgü oda mezarlarla birlikte kullanılmışlardır. Her iki mezar türü genel manada benzer ölü gömme geleneklerini

göstermektedir[3]. Doğu Anadolu bölgesinde de benzer bir durum söz konusudur. Güney[4] etkili oldukları bilinen ve ilk kez Erken Demir Çağ'da görülen, gelişkin örnekleri ile Orta Demir Çağ'da da devam eden taş örgü oda mezarlar, Urartu yer altı kaya mezarlarının da esin kaynaklarıdır[5]. Urartular, ölülerini sadece yer altı kaya mezarlarına gömmemiş yer üstü kaya mezarlarına da gömmüşlerdir. Yer üstü kaya mezarları Orta Demir Çağdan itibaren Doğu Anadolu'da Urartu[6] ve Orta Anadolu'da Phyrg[7] ile devam etmiştir. Helenistik ve özellikle de Roma Çağlarından itibaren de Anadolu'nun tamamında yaygınlaşmıştır.

Mimari değerlendirmelerde, Urartu kaya mezarları tek odalı ve çok odalı olarak iki başlıkta incelenmiştir[8]. Ancak yeni bulgular, kaya mezar değerlendirmelerinde mezarları, başlangıçta çok odalı ve tek odalı olarak ayırmanın yeterli ve kapsayıcı olmadığını göstermektedir. Ayrıntıya inildiğinde pek çok alt başlıkla karşılaşılmaktadır[9]. Sınıflama yapılırken oda sayısından önce yer seçiminin de göz önüne alınması gerekmektedir. Yeni araştırmalar hem yer altı ve hem de yer üstü kaya mezarlarında tek ve çok odalı ayrımı yapılabileceğini göstermektedir. Anadolu'nun diğer bölgelerinde de farklı dönemlere ait çok odalı yer altı kaya mezarları bilinmektedir[10].

Doğu Anadolu Bölgesinde yer üstü kaya mezarı olarak bilinen Atabindi I, Tatvan, Yoğunhasan ve Pekeriç I mezarları çok odalı bir düzene sahiptirler[11]. Özellikle Tatvan, Yoğunhasan ve Pekeriç I mezarlarına girişler kuyu biçimli dromos aracılığı ile yapılmaktadır. Girişleri, yüzeyden görünür durumda olan bu mezarlarda ihtiyaç olmadığı halde dromoslu giriş tercih edilmiştir. Bu dromos tercihlerinden dolayı söz konusu mezarları yer altı kaya mezarı kategorisinde değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Mezarlar, çok odalı olmakla birlikte, eyalet ya da beylik merkezlerinde olmaları ve bu merkezlere ait kalelerde yer almaları gibi pek çok yönden Urartu kaya mezarlarına benzemektedir[12]. Özellikle Van Kalesi sidateli içinde gün yüzüne çıkarılan BG90 kaya mezarı da yer altı kaya mezarları açısından önemlidir. Halk mezarı olarak kabul gören yer altı kaya mezarlarının hem krali bir mezar olarak hem de sidatel içinde karşımıza çıkması da mezarları konumlarına göre değerlendirmeyi zorunlu kılan sebeplerdendir.

Oda sayısı üzerinden yapılan değerlendirmelerde çok odalı ve tek odalı ayrımı yapılmaktadır. Çok odalı kaya mezarları denince de akla ilk Urartu çok odalı yer üstü kaya mezarları gelmektedir. Basit bir tanımla bir ön oda ve bu odalara açılan yan oda düzenine sahiptirler. Urartu kaya mezarlarına ait kale veya yerleşim içi, basamaklı giriş, anıtsal cephe, ön alan veya törensel avlu, kapı ölçü ve sistemleri, ana salon ve

---

[3] Yılmaz 2006, 61 v.d. Sevin 2012a, 133 Yer altı kaya mezarlarına aynı dönem Kuzey Suriye merkezlerinde de sıklıkla rastlanılmaktadır.
[4] Öğün 1974, 447. ; Sevin 2012a, 133.
[5] Sevin 2012a, 118. ; Derin 1993, 100. ; Köroğlu 2008, 25 v.d.
[6] Bkz. bölüm 2,1. Bölgenin Tarihi.
[7] Haspels 1971.
[8] Öğün 1978a, 639 v.d.d.; Derin 1993, 95 v.d.d.; Çevik 2000, 29 v.d.; Köroğlu 2008, 21 v.d.
[9] Öğün 1978a, 639 v.d.; Çevik 2000, 30.
[10] Zeyrek 2007, 206 v.d. ; Tülek 2013, 245 v.d. ; Vardar 2004, 125.
[11] Bkz. bölüm 4.2. "Yer altı Kaya Mezarları"
h[12] Öğün 1978a, 639 v.d.; Derin 1993, 95.; Köroğlu 2008, 35.; Konyar 2011b, 208.

ana salona bağlanan yan odalar, niş, seki, kuyu gibi mezar içi donatılar ve mezar içi süslemeler gibi özellikler çok odalı mezarların genel özelliklerdir[13]. Çok odalı mezarların Assur krali mezarların etkisinde kaldıkları ifade edilmektedir.[14] Özellikle tonozlu üst örtü ve duvarları nişli çok odalı plan tipinin Urartu çok odalı mezarlarını etkilediği düşünülmektedir. Urartu mezarlarının, planlama anlayışındaki benzerliğine rağmen anıtsal cepheli mezar anlayışı ile özgün bir nitelik kazandığı üzerinde de durulmaktadır.[15] Urartu yer üstü kaya mezarlarının Assur'dan etkilenmediği tamamıyla kendi dinamikleri ile ortaya çıktığı görüşleri de bulunmaktadır. Tekil bir Assur yer altı kaya mezarı ile benzerliğin kurulmasının ve bu mezardan etkilenmiş olmasının yanlış olduğu ileri sürülmektedir[16]. Urartu dışında çok odalı kaya mezar henüz bilinmemektedir. Urartu'ya özgü bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok odalı mezarlar dışında bölge de rastladığımız tek odalı kaya mezarlar da bulunmaktadır.

Tek odalı kaya mezarları hemen her dönemde karşımıza çıkmaktadır. Tekli gömü anlayışına bağlı olarak tercih edilen tek odalı kaya mezarı sayılarının geç dönemlerde arttığı görülmektedir. Zamanla daha ekonomik olan mezarların, Helenistik ve özellikle de Roma dönemlerine gidildikçe yaygınlaştığı görülmektedir. Başlangıçta dönemin teknolojisine bağlı olarak zor ve masraflı olan ve bu yüzdende daha çok soylu veya yönetici sınıfa hitap eden mezarlar zamanla nispeten zengin sayılabilecek orta sınıf tarafından da tercih edilmeye başlanmıştır.

Gömü sayısının azalmasına bağlı olarak çok odalı mezarlara kıyasla boyutları küçülmüştür. Konum, giriş ve cephe anlayışları, planlama ve işçilik gibi pek çok yönünden çok odalı mezarlardan farklıdırlar. En basit şekliyle küçük bir giriş açıklığı ve bu açıklığın açıldığı tek odalı bir plana sahip mezarlar olarak tanımlanabilirler[17]. Sade planlı örneklerin de bulunduğu mezarlar, genellikle niş ve seki gibi mezar döşemlerine ek olarak seki benzeri yüksek ve geniş ölü yatağı şeklinde iç donatılara da sahiptirler[18].

Tek odalı kaya mezarlarının mezar konumu ve yer seçiminde çok odalı kaya mezarları gibi bir düzen yoktur. Kale veya sidatel ile ilişkili olabildikleri gibi bu alanlardan tamamıyla bağımsız da olabilmektedir. Mezarların bir kısmına kolay ulaşılırken diğer bir kısmına ulaşım bir hayli zordur. Kayalık tepelerin sarp yüzlerinde yer alan zor ulaşımlı mezarların yanı sıra düzayak olarak kayalık tepelerin ulaşılması kolay yamaçları ile bağımsız kaya kütlelerine yapılan mezarlarda bulunmaktadır. Yer altı kaya mezarlarının da neredeyse tamamı kolay ulaşımlı mezarlardır.

Mezarların taş örgü veya kaya mezarı olması gibi yer altında veya yer üstünde olmasını etkileyen değişik nedenler vardır. Başlıca etkenlerden biri uygulanacak mezar tipinin gömü geleneğine bağlı olarak kabul görmesidir. Gömü tarz ve

[13] Öğün 1878a, 639 v.d.; Derin 1993, 95-99.; Çevik 2000, 29-67.; Köroğlu 2008, 23 v.d.; Konyar 2011b, 208 v.d. ; Sevin 2012a, 91-96.
[14] Sevin 2012a, 97 v.d.d.
[15] Sevin 2012a, 97 v.d.d. ; Genç 2015, 334, 336.
[16] Çevik 2000, 93, Lev. 86b.
[17] Köroğlu 2008, 28.
[18] Çevik 2000, 29.

geleneğinde dış etkiye bağlı öykünme veya etkilenme oldukça zordur. Ancak gelenek, zamanla bir gelişim evresi geçirerek kısmi değişimlere uğrayabilir. Gömü geleneği dışında kalan fakat gömü geleneğine bağlı olarak da şekillenebilen mezar mimarisinde bir öykünme veya etkilenme söz konusu olabilmektedir. Öykünmede genellikle olduğu gibi alınır. Etkilenme de ise alınan özellik uyarlanarak değiştirilir. Doğu Anadolu Bölgesinde yer altına yapılan taş örgü mezar yapılarını Erken Demir Çağ ile birlikte görmeye başlıyoruz. Bu mezar tipini daha erken dönemlerde Kuzey Suriye ve Mezopotamya'nın güneyinden de bilmekteyiz[19]. Erken Demir Çağ topluluklarının Assur ile olan ilişkisinden dolayı mezar tipinde güney etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Mezar yapılacak alanın arazi yapısı da kaya veya taş örgü olmayı etkileye bilmektedir: Kaya mezarlar sert yapılı ana toprak, alüvyal sel yatağı veya yumuşak karakterli konglomera, şist, tüf, ponza cinsi kayalık alanlara yapılmaktadır. Zemin yapısı toprak olan alanlar da ise taş örgü, oda mezar, taş sandık mezar ve toprak mezar gibi mezarlar yapılabilmektedir.

Mezar sahibinin statüsü de mezar ve mezar yer seçimini etkilemektedir. Van Kalesi sidateli içinde bulunan yer üstü ve yer altı kaya mezarında bunu net olarak görebilmekteyiz. Halk mezarı olarak kabul gören yer altı kaya mezarlarının anıtsal sayılabilecek görkemli bir örneği bu kayalıkta yer almaktadır. Sidatel içinde yer alan mezarların en erken örneği olduğu düşünülen mezarın taş örgü versiyonu önceki dönemlerden yaygın olarak bilinmektedir. Nitelikli işçiliğe sahip bu mezar, benzer kaya uygulamalarının önceden bilindiği ya da tecrübe edildiğini göstermektedir. Statü aynı zamanda mezarların plan, boyut ve buluntu durumlarına da etki eder. Dönemin teknolojik imkân ve kabiliyeti mezar ve mezar yeri seçiminde etkilidir. Teknolojinin gelişmesi ile birlikte istenilen mezarı yapmak kolay ve daha ekonomik olmaktadır. Özellikle kaya işçiliğindeki zorluğun azalmasına paralel olarak bu türden kaya mezarların sayısında artış olmaktadır. Mezarların yer üstünde ya da yer altında olması yukarıda saydığımız nedenlere bağlı olmakla birlikte çoğunlukla da gömü geleneğine bağlı bir tercih olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Tek odalı kaya mezarlarında oda mezar ve arcosol mezar olmak üzere iki mezar tipi ile karşılaşmaktayız. Bu mezarlarda gömü yapılan alan tek odadan oluşmaktadır. Khamosorion tipi mezarlar oda düzenine sahip olmayan fakat kayalık bir zemine oyularak yapılan mezarlardır. Bu tip mezarlar genellikle açık alanda bağımsız olarak yer almaktadırlar. Oda mezar ve arcosolium mezarları içinde de rastladığımız khamosorion tipi mezar bu mezarlarla organik bir bağ içindedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde tek odalı kaya mezarı kapsamına oda mezar ve arcosolium mezarlarla birlikte khamosorion tipi mezarları da dâhil edebiliriz.

Yukarıda da değinildiği gibi tek odalı kaya mezarları giriş tarzlarından dolayı yer altı ve yer üstü kaya mezarları olmak üzere iki farklı türde karşımıza çıkmaktadırlar[20]. Küçük bir giriş açıklığı ile doğrudan girişlerin yapıldığı mezarlar yer üstü, kuyu biçimli bir dromos aracılığıyla yukarıdan girişlerin yapıldığı mezarlar ise yer altı kaya mezarları olarak tanımlanmaktadırlar. Yer üstü kaya mezarlarında giriş

[19] Çevik 2000, 10. Lev. 68d. ; Sevin 2012a,133.
[20]Derin 1993, 100 v.d.d.

veya mezar cephesinin görünür olması ön plandadır. Yer altı kaya mezarlarında ise mezar girişleri gizlidir ve dışarıdan bakıldığında fark edilmez.

Yer Altı: Genel algıya göre kaya mezarları, yer üstü mezarları olarak bilinmektedir.[21] Yer altına oyularak yapılan mezarlar da kaya mezarı sınıflamasına girmektedir.[22] Ana kaya, tüf, ponza vb. yumuşak karakterli kaya, konglomera tabaka[23] ve kayalaşmış ana toprağa[24] açılan veya oyulan mezarlarda plan ve işlev açısından oda mezar olarak değerlendirilirler[25].

Çoğunlukla dörtgen planlı olan bu mezarlarda oval ve yuvarlak planlı örneklere de rastlanılmaktadır. Yer altı taş örgü oda mezarları gibi dromoslu veya dromossuz olabilen mezarların üst yapıları düz, beşik tonoz veya kırma çatı şeklinde de olabilmektedir. Belirleyici olan kuyu biçimli dromos ve bu dromosların açıldığı tek odadan oluşan mimari düzendir. Dörtgen plan anlayışının daha fazla olduğu mezar odalarına küçük bir kapı açıklığı ile girilir. İçlerinde niş ve sekiler gibi önemli iç donatıları bulunan mezar odaları genelde düz tavanlı ya da kemerli bir yapıya sahiptir. Yer altı kaya mezarlarında bulunan sekilerin dar olması çoklu gömü anlayışı ile ilişkili olmalıdır. Erken Demir Çağ'ından itibaren Urartu dönemi dâhil yer altı taş örgü oda mezarlarda çoklu gömünün yapıldığını bilmekteyiz. Bu mezarları örnek alan yer altı kaya mezarlarında çoklu gömü tercih edildiği için sekiler dar tutulmuştur. Bir ölünün yatırılabileceği genişlikte olan ve daha geç dönemlerde karşımıza çıkan sekiler genelde tekli gömü anlayışı ile bağlantılı olmalıdırlar.

Tunç Çağ'dan, Helenistik ve Roma dönemlerine kadar Anadolu'nun hemen her bölgesinde yer altı kaya mezarları bilinmektedir. Orta ve Kuzey Suriye[26] ile Mezopotamya[27] mezarlarının benzeri olan yer altı kaya mezarları Güneydoğu Anadolu'da Tunç Çağları ile birlikte karşımıza çıkmaktadır[28]. Anadolu'nun Orta ve Güney hattı boyunca da bu türden mezar yapıları ile karşılaşılmaktadır[29]. Patara[30],Yukarı Söğütlü[31], Kelenderis[32] ve Yüceören nekropollerinde[33] çok sayıda basamaklı ve dromoslu yer altı kaya mezarı tespit edilmiştir. Orta Anadolu'da MÖ 6-

[21] Van Kalesi kaya mezarları bunlara örnektir.
[22] Çevik 2000, 8.
[23] Çavuşoğlu ve bşk. 2009, 271 v.d.d. Kalecik Nekropolü mezarları konglomera tabaka içine oyularak yapılmışlardır.
[24]Belli-Kavaklı 2000, 438. ; Belli-Konyar 2003, 68 v.d. Yoncatepe nekropolü sert bir bileşime sahip kalkerli alan üzerinde bulunur. Oda mezarlarında ihtiyaca göre bazı duvarlar taşlarla örülüyken kimi duvarlar olduğu gibi bırakılmıştır.
[25]Ana kaya veya sert karakterli ana toprağa oyularak yapılan oda mezarların "Kaya Mezar" üst başlığı altında değerlendirilmesi kanısındayız. Çevik, bu tür mezarları **yer altı** Oyma Mezarları alt başlığı adı altında değerlendirmektedir. Çevik 2000, 9.
[26] Kampschulte – Orthmann 1984, 13-26.; Porter 2002, Şek.7.; Orthmann 1980, 99.; Yılmaz 2006, 62.; Sevin 2012a,133.
[27] Çevik 2000, 10. Lev. 68.
[28] Sevin 2012a, 133. ; Yılmaz 2006, 61 v.d. d.n. 35-37.
[29] Şenyurt ve bşk. 2006, 195
[30] Yılmaz-Çevik 1999, 1999, 162 v.d.d. Res. 9-18.; Çevik 2000, 10.
[31] Zeyrek 2007, 206 v.d.
[32] Zoroğlu 1994, 37.; a.y. 2000, 121 v.d.d.
[33] Şenyurt ve bşk. 2006, 29-127, 204.

5. yüzyıl çok odalı Phyrg Karakaya[34] ve tek odalı Yazılıkaya-Midas, Balkayası ve Beypınarı kaya mezarları[35] bilinen örneklerdir. Batı Anadolu merkezlerinden Hydai (Damlıboğaz) kentinde de dromoslu yer altı kaya mezarları bulunmaktadır[36].

Urartu Yer Altı: Doğu Anadolu Bölgesi'nde bilinen ilk yer altı kaya mezarları Orta Demir Çağ'da karşımıza çıkar ve büyük çoğunluğu Urartu ile ilişkilendirilmektedir (Kat. No: 2-52). Daha erken dönemlerle ilişkilendirilen mezarlar yok denecek kadar azdır. Şimdilik bir kaç örnekle sınırlı Aliler Nekropolü (Kat. No: 1) ve Boğurtan Nekropolü (Kat. No: 2) yer altı kaya mezarları Erken Demir Çağ ile ilişkilendirilen mezarlardandır.[37] Aliler yer altı kaya mezarlarındaki büyük boyutlu nişlerin klasik erken Urartu mezarlarından faklı oldukları belirtilmektedir. Bu farklılıktan hareketle mezarlar için Erken Demir Çağ II (MÖ 900-850) vurgusu yapılmaktadır[38].

Boğurtan Nekropolü [39] kaya mezarları ön girişleri taş örgü, asıl mezar odaları ise kayaya oyulmuştur. Birkaç gömünün sığabileceği büyüklükte olan mezarlar, oval veya yuvarlak planlıdırlar. Gömü geleneği açısından dikkat çeken mezarların, dromoslarında at gömüsüne rastlanılmaktadır. Ayrıca normal gömülerin yanında kremasyon gömülerin de yapıldığı mezarlarda, MÖ II. bin boyalı seramikleri ile birlikte ağız kenarı yivli, boyalı seramikler bulunmuştur.

Son dönem kazıları ile gün yüzüne çıkarılan BG90 (Kat. No: 49) yer altı kaya mezarı benzer mezarların ne zaman ortaya çıktığı konusunda ipuçları vermektedir[40]. Sidatel içindeki en erken mezar olduğu düşünülen BG90 mezarı anıtsal ölçekli boyutu ile dikkat çekmektedir. Nitelikli işçiliği ile bu yer altı kaya mezarı, taş örgü mezarların kaya versiyonu olarak önceden bilindiği ya da tecrübe edildiğini düşündürmektedir.

Urartu yer altı kaya mezarları daha çok Van Gölü Havzasında yoğunlaşmaktadır. Tuşpa (Kat. No: 17-49) ile birlikte Ağrı (Kat. No: 3-11) gibi yakın çevrede, yer altı kaya mezarları yer üstü kaya mezarlarına göre daha fazladır. Muş (Kat. No: 16), Bitlis (Kat. No: 2,12), Erzurum (Kat. No: 15), Erzincan (Kat. No: 13,14), İran'da (Kat. No: 50-52) merkezlerde yer altı kaya mezarlarının yoğunluğu azalmaktadır.

---

[34] Taciser Tüfekçi Sivas, "Karakaya Frig Kaya Mezarı", Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Cilt II, (ed. İnci Delemen ve bşk.), Antalya, 2008, 1171, d.n. 14.

[35] Sivas 2003, 286 v.d. Res. 1-4.

[36] Diler 2002, 226 v.d.d., Çiz. 1,2., Res. 2-5.

[37] Veli Sevin, "Pastoral Tribes and Early Settlements of the Van Region, Eastern Anatolia", *A View from the Highlands. Archaelogical Studies in Honour of Charles Burney*, (Haz. Antonio Sagona), Belgium, 2004, 184, Res.8.

[38] Sevin 2004c, 374 Tab. 2.

[39] Nekropol ve mezarlara ait bilgiler,1992 de bölgede araştırma yapan Derin'in gözlemleri ve köylülerin aktarımlarına dayanır. Mezarlara ait çizim ve resim bulunmamaktadır. Derin 1993, 53 v.d., d.n. 2., Kat. no., 18, Lev. No. 32:a.

[40] Mezar ile ilgili belge ve değerli görüşlerini paylaşmaktan çekinmeyen Konyar'a teşekkürü bir borç bilirim.

Bilinçli yer tercihinin göstergesi olarak bu tür mezarlar çoğunlukla yumuşak ve sert karakterli ana kayalara yapılmışlardır[41]. Altıntepe, Kalecik ve Sarıtaş gibi merkezler, Urartuların mezar yeri seçiminde yerleşim ve tarımsal faaliyetin olmadığı alanları tercih ettiğini göstermektedir[42]. Zeminin yapısıyla orantılı olarak mezar işçilikleri de farklı olmaktadır. Sert karakterli zemin yapısına sahip mezarlarda nitelikli bir işçilik söz konusu olabilmektedir. Aksine yumuşak karakterli zemin yapısına sahip mezarlarda nispeten daha kötü bir işçiliğe rastlanılmaktadır[43]. Soyulmadan tespit edilen birkaç örnek ile kaçak kazılar sonrası dağınık halde tespit edilen mezar armağanlarına göre mezar işçiliği ve buluntu kalitesinin doğru orantılı olduğu görülmüştür[44]. Urartu Halk mezarlarına en iyi temsilcilerinden Altıntepe Nekropolü'nde, gömü sahibinin statüsüne göre kimi mezarlar daha özenli bir işçilik gösterirken kimi mezarlarda bu durum söz konusu değildir[45]. Benzer durum BG90 yer altı kaya mezarında da söz konusudur.

Yukarıdan girilen bir dromos ve dromosa bağlı tek odalı yapısıyla standart bir plan anlayışı hâkimdir. Yer üstü kaya mezarlarının aksine mezarlar görülmeyecek biçimde, yer altına yapılmışlardır. Dikdörtgen, kare veya oval formda olabilen dromoslara, dromos duvarlarına oyulmuş, iniş kolaylığı sağlayan ayakça yardımıyla inilmektedir. Çok odalı kaya mezarlarında neredeyse standart hale gelen basamaklı giriş birkaç örnek dışında rastlanılmaz. Küçük boyutlu dromoslarda yer sıkıntısından dolayı bu uygulamanın tercih edilmediği düşünülmektedir[46].

Basamaklı dromos anlayışına sahip mezarlara da rastlanılmaktadır[47]. Sembolik basamaklara sahip Dedeli KM1 ve dört basamaklı Dedeli KM2 (Çiz.1,2) kaya mezarları bölgeden bilinen örneklerdendir. Dromoslarının olmaması ile farklılık gösteren tek odalı Atabindi KM2 (Kat. No: 10) ve Senger KM2 (Çiz.49) kaya mezarları da basamaklı girişe sahiptirler. Bölge dışında da oldukça yaygın olan benzeri basamaklı ön girişe sahip tek odalı bu tip yer altı oda mezarlarına Doğu Akdeniz Havzası'nda, özellikle Kıbrıs, Suriye-Filistin ve Anadolu'nun orta ve güney hattında rastlamak mümkündür.[48] Anadolu'da, Adıyaman/Besni Yukarı Söğütlü[49], Adana/Ceyhan Yüceören[50] ve Kokar Tepesi[51], Osmaniye/Toprakkale Tapur[52], ve Mersin Kelenderis[53] nekropollerin'de benzeri basamaklı bir ön girişe sahip yer altı oda mezarlarına rastlanılmaktadır.

---

[41] Çevik 2000, 9.
[42] Sevin 2012a, 109.
[43] Çevik 2000, 9 v.d.
[44] Öğün 1974, 447.
[45] Veli Sevin - Aynur Özfırat, "Van/Altıntepe Kazıları", Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999) (ed. Oktay Belli), İstanbul, 2000, 218.
[46] Sevin 2012a, 112.
[47] Sevin 2012a, 91, d.n. 120.
[48] Şenyurt ve bşk. 2006, 195.
[49] Geç Hellenistik – Erken Roma dönemi KB-Mezar 1 (Tatarın Mağarası), basamaklı dromosa sahiptir. Zeyrek 2007, 206. Res.10.
[50] Şenyurt ve bşk. 2006, 29 v.d.d.
[51] K. Serdar Girginer, "2006 Yılı Kapadokya ve Kilikya Yüzey Araştırmaları: Kayseri (Yahyalı) ve Adana (Ceyhan II)", *AST* XXV\2, Ankara, 2008, 394.
[52] Tülek 2013, 245, Res.4a,b.
[53]Levent Zoroğlu, "Kelenderis Nekropolü", *OLBA* III, Mersin, 2000, 122, Fig. 3 a,b.

Bu mezarlarda genelde dromoslar bir mezar odasına açılmaktadır. Birden fazla mezara ait dromos uygulaması bölge mezarları için yaygın bir uygulama değildir. Bölgede, bilinen tek örnek Altıntepe KM3, kaya mezarıdır[54]. Benzeri uygulama Anadolu'nun güney bölgelerinden de bilinmektedir. Kilikya Yüceören K-3[55] mezarındaki gibi birden fazla mezarın açıldığı ortak dromos uygulamasına rastlamaktayız. MÖ III. Binyılda Orta Fırat Bölgesi ile Eski ve Orta Assur dönemlerine ait Assur'da da rastlanılmaktadır[56].

Dromostan mezar odasına rahatlıkla girebilecek ölçülere sahip olmayan, dar ve küçük bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Değişik ölçülerdeki girişler üstleri kemerli veya düz olabilen, dikdörtgen ve kare bir şekle sahiptirler. Açıklıkların kapak taşları ile kapatıldığı bilinmektedir. Giriş açıklıkları Adilcevaz KM1[57], Altıntepe Nekropolü[58], Kalecik Nekropolü[59], Dedeli KM1-3, Yukarı Göçmez KM1, Senger KM2 örneklerinde olduğu gibi mezar içinde veya mezar dışında bulunabilen yine aynı formlu kapak taşları ile kapatılmaktadır.

Mezar odaları genelde giriş veya dromostan aşağıda yer almaktadır. Bu mezar odalarına yüksekliğin durumana göre tek ya da birden fazla basamakla da inilmektedir[60]. Van Kalesi BG 90 (Kat. No: 49) mezarında kapı açıklığından mezar odasına tek basamaklı bir eşik ile inilmektedir. Altıntepe, Kalecik, Yeniköy, Adilcevaz, Dedeli, Yukarı Göçmez, Sukonak, gibi kaya mezarlarının çoğunda bu uygulamaya rastlamaktayız.

Planlama açısından mezar odaları çoğunlukla dörtgen bir plana sahiptirler. Dikdörtgen olan mezarlar, düzgün dikdörtgen[61], köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen[62] veya giriş ve sonda dar ortada daha geniş ya da girişte dar sonda geniş olan trapez[63] olarak ta tanımlanabilen dikdörtgen planlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yanı sıra kare[64], oval veya düzensiz[65] planlı olan kaya mezarları da bulunmaktadır. Yer altı kaya mezarlarının bulunduğu Altıntepe[66] ve Kalecik[67] nekropollerinde dikdörtgen, kare, oval ve düzensiz planlı mezarlar bir arada bulunabilmektedir.

Yer altı kaya mezarlarının dikkat çekici yönleri niş, seki, ölü yatağı/kline ve sunu çanağı gibi iç mimariye ilişkin döşemlerin yer almasıdır. Urartu mezar mimarisinin karakteristik özelliği olan nişler genellikle giriş hariç yan ve karşı

---

[54] Sevin 2012a, 112, res. 105.
[55] Şenyurt ve bşk. 2006, 45, res. 30-33.
[56] Sevin 2012a, d.n. 174.
[57] Öğün 1978a, 661. ; 1978b, 62.
[58] Sevin 2012a, 112
[59] Çavuşoğlu-Biber 2008, 190, Çiz. 4, 10.
[60] Sevin 2012a, 113. ; Çavuşoğlu-Biber 2008, 190.
[61] Sarıtaş nekropolü kaya mezarları KM1-10 (Kat. No.) Dedeli KM2, Sarıtaş KM2,3,6, Yenköy KM2,
[62] Sukonak (Kat. No:15), mezarı köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen planlıdır.
[63] Yukarı Göçmez mezarları giriş ve sonda dar ortada geniş ya da girişte dar sonda geniş olan mezarlardır.
[64] Kalecik Ka. 12,13 kaya mezarları kare planlı olarak tasarlanmışlardır. Çavuşoğlu-Biber 2008, 192.
[65] Oval ve düz duvarlı Atabindi KM2 (Kat. No: 10), kaya mezarı, düzensiz planlı mezar olarak tanımlanabilir.
[66] Sevin 2012a, 114.
[67] Çavuşoğlu-Biber 2008, 191.

duvarlarda yer almaktadırlar. Kare ve dikdörtgen biçimli olabilen nişlerin üstleri kemerli veya düzdür. Erken Demir Çağ'dan itibaren yer altı taş örgü oda mezarlardan bildiğimiz nişler, mezarların göreli tarihlendirilmesinde önemli bir değişkendir. Söz konusu mezar kronolojileri mezarların nişli veya nişsiz olması ile nişlerin boyutlarına göre yapılabilmektedir[68].

Yer altı kaya mezarlarında görülen bir diğer iç döşem sekilerdir. Boydan boya bir duvar boyunca uzanan sekiler, genişlik ve uzunlukları ile ölü yatağı veya klinelerden ayrılırlar. Ölünün yatırılmasından çok ölüye ait hediyelerin konulduğuna inanılmaktadır[69]. Sekiler zeminden yükseltmeli duvar önü veya duvar içi sekileri şeklinde düzenlemektedir. BG 90 (Kat. No: 49) mezar sekisi duvar önü sekisi olarak planlanmıştır. Sekiler tek bir duvar önünde olabildiği gibi dört duvar önünde olabilmektedir. Sekili mezarlar içinde daha çok dört sekili mezarlar tercih edilmiştir. Dedeli KM2 (Kat. No:4), Y. Göçmez KM1 (Kat. No:6) Sukonak (Kat. No:15), Kalecik ka.11, ka.14, ka.24 (Kat. No:29, 31, 33), mezarları girişten sonra mezar tabanının derinleştirilmesi ile oluşturulan dört sekili mezarlardır. Kalecik (Kat. No:23), Kalecik ka.3, ka.5, ka.19, ka.25 (Kat. No: 24, 25, 32, 34), Altıntepe KM2, KM6, KM9 (Kat. No:18, 20, 21), Sarıtaş KM1, KM10-12 (Kat. No: 35, 41-43), mezarlarında seki sayıları bir ile üç arasında değişmektedir. Dört sekili mezarlar gibi sekisiz mezarlar da oldukça fazladır. Adilcevaz KM1 (Kat. No:12), Dedeli KM1, KM3 (Kat. No:3, 5), Kalecik (Kat. No:23), Kalecik ka.6, ka.9, ka.10, ka.12 (Kat. No:26-28, 30), Altıntepe KM4, KM12 (Kat. No: 19, 22), Pekeriç KM2, KM3 (Kat. No:13, 14), Sarıtaş KM3, KM6 (Kat. No:37, 40), Yeniköy KM2 (Kat. No: 16), İsmail Ağa KM1, KM2 (Kat. No:50, 51) ve Senger KM2 (Kat. No:52) kaya mezarları sekisiz mezarlardır.

Aynı nekropolde yer alan sekisiz mezarların sekili olan mezarlara nazaran daha erken oldukları ifade edilmektedir[70]. Duvar içi sekili BG 90 (Kat. No: 49) kaya mezarı Van Kalesi sidatelinin en erken mezarı olduğu düşünülmektedir. Van Kalesi örneği seki uygulamasın daha da erkene gidebileceğini göstermesi açısından önemlidir.

Ölü yatağı veya klineler yapısal olarak sekiye benzemektedir. Sekiden ayrılan en önemli özelliği bir insanın dorsal veya hoker tarzında yatırılabileceği genişlik ve uzunluktaki duvar önü çıkıntı veya girintilerdir. Mezar tabanından yüksekte yer alan ölü yatakları duvar önünde çıkıntı şeklinde veya duvara açılan arcosollü niş içinde de bulunabilmektedirler. Yer altı mezarlarında özelliklede Urartu yer altı kaya mezarlarında klinenin tercih edilmediğini daha çok seki ve nişler tercih edildiğini görmekteyiz. Kalecik kaya mezarının (Kat. No:23) güney ve doğu duvarları boyunca uzanan 0.35 m yüksek ve 0.70-75 genişliğe sahip mimari bölümler seki olarak tanımlanmaktadır[71]. Yeterli ölçülere sahip Kalecik mezarı doğu sekisi içine ölü yatağı amaçlı olarak bir tekne açılmıştır[72].

---

[68] Sevin 2012a, 124

[69] Derin 1994, 100 v.d.

[70] Altıntepe nekropolü yer altı mezarlarındaki seki uygulamasının M.Ö. VIII. yüzyılın ortalarından itibaren kullanıldığı düşünülmektedir. Sevin 2012a, 124.

[71] Sevin 1986b, 336.

[72] Seki içine açılan tekne 2.40 x 0.50 m ölçü ve 0.30 m derinliğine sahiptir.

Çoklu gömünün yapıldığı mezarlarda dağınık durumda çok sayıda iskelet tespit edilmiştir. Yeni gömülere yer açmak için iskelet ve buluntular odanın arka duvarına doğru itilir[73]. Çoklu gömülerin yapıldığı Karagündüz, Dilkaya, Ernis gibi pek çok Erken Demir Çağı taş örgü oda mezarlarındaki uygulamanın birebir aynısı bu mezarlar için de geçerlidir. Kalecik ka.3 ve ka.21 nolu kaya mezarlarında oda girişinde son gömülere ait iskeletler in-situ olarak tespit edilmiştir[74]. Hoker tarzda normal gömülerin yapıldığı mezarlarda kremasyon gömülere de rastlanılmaktadır. Dedeli mezarında giysileri ile birlikte hoker tarzda gömülmüş iki iskelet[75] ile Altıntepe Nekropolü'nde iskelet durumundan gömülerin mezarlara hoker tarzda yapıldıkları anlaşılmaktadır[76]. Altıntepe KM1 (Kat. No: 17) mezarında Hoker tarzda bir gömüye rastlanılmıştır.[77] Bu tür mezarlarda çoklu gömü uygulaması Tunç Çağı'ndan itibaren bilinmektedir. Anadolu'nun güneyinde Gaziantep ili, İslâhiye ilçesi Zincirli Höyük'ün 750 m batısında yer alan yer altı kaya mezarı kazısında, mezar içinde çoklu gömüye işaret birden fazla bireye ait kemiklere rastlanılmıştır[78].

Helenistik/Roma Yer Altı: Urartu dışında daha geç dönemlere ait yer altı kaya mezarları da bulunmaktadır. Helenistik/Roma dönemlerine ait mezarların Van Gölü Havzası'nın batısında yoğunlaştığı izlenebilmektedir. Bitlis, Muş ve Malatya gibi bölgeler, Urartu sonrası yer altı kaya mezarlarının yoğunlaştığı bölgelerdir. Suğas, Mollakent, Günyurdu, Güleç (Gomik), Hazinetepe ve Karaköy, Kilisecik merkezleri bilinen merkezlerdir. Van Gölü havzasında bu dönemlere ait mezar olmayışı dikkat çekicidir. Bu durum, Urartu'dan kalma alışkanlıkların, tutucu bir şekilde geç dönemlerde de değişmeden devam ettiği ya da yer altı kaya mezarı uygulamasının bu dönemde terkedilmiş olması ile açıklanabilir. Aksi bir değerlendirme de söz konusu mezarların, Urartu dönemine ait olabileceğidir. Başkent uzaklaştıkça merkez etkisinin azalması ve yerel alışkanlıkların daha ağır basması ile de açıklamak mümkündür.

Bu mezarlar da Urartu mezarları gibi giriş ve gömü odasından oluşan bir plan anlayışına sahiptirler. Girişler, kuyu biçimli bir dromos veya Urartu'dan yaygın olmayan koridorumsu bir ön girişten oluşmaktadır. Küçük boyutlu giriş açıklıkları, kemerli veya düzdür. Mezar içinde seki ve niş uygulaması kadar ölü yatakları da yaygın olarak bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak dikdörtgen planlı olan mezarlar daha çok tonozlu bir üst örtüye sahiptirler.

Bu dönemde bilinen planlama anlayışından farklı olarak tonozlu ve ahşap çatı öykünmesi olan kırma çatı, mezar tavanında bulunan aydınlatma açıklığı, büyük niş benzeri hücreli bölümler, mimari süslemeler, kandil veya meşale çıkıntıları ile birlikte khamosorion tipi mezar örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Urartu yer altı mezar mimarisinden farklı olarak karşımıza çıkan bu özelliklere sahip mezarlar Helenistik ve Roma dönemleri ile ilişkilendirilmektedirler.

---

[73] Sevin 2012a, 118.
[74] Çavuşoğlu-Biber 2008, 192.
[75] Öğün 1978b, 66 v.d.
[76] Sevin 2012a, 118.
[77] Sevin 2012a, 114.
[78] Yılmaz 2006, 62, d.n. 42.

Muş ili bu döneme ait mezarların en sık görüldüğü merkezlerden biridir. Yer altı ve yer üstü kaya mezarlarının bir arada bulunduğu önemli nekropollerden biride Bulanık ilçesinde yer alan Mollakent Nekropolü'dür. KM2, KM3, KM4 ve KM6 (Kat. No:116-119) mezarları Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilen yer altı kaya mezarlardır. Urartu yer altı kaya mezarlarında olduğu gibi kuyu biçimli dromos aracılığı girilen mezarlar, çoğunlukla dikdörtgen bir gömü odası düzenine sahiptirler. Mezarlarda Urartu yer altı kaya mezarlarında olmayan veya yaygın olarak rastlanılmayan kimi özellikler bulunmaktadır. Kemerli giriş açıklığı, tonozlu üst örtü, mimari bezeme ve süslemeler, tavanda yer alan aydınlatma açıklıkları bu mezarlarda rastladığımız yeni özelliklerdir. Farklılıkları ile öne çıkan mezarlardan biri KM2 (Çiz. 2, Res. 113, 114) mezarıdır. Basamaklı bir dromosa sahip mezara sembolik basamaklarla inilen uzun bir koridor aracılığı ile ulaşılmaktadır. Mimari süslemeleri dikkat çekmektedir. Yan duvarların birleştiği yerde ahşap üst örtü taklidi bezemeler ile hücreye açılan açıklığın yivli bir çerçeve ile sınırlandırıldığı mimari süslemeler bulunmaktadır. Eskişehir Seyitgazi Aslanbeyli dromoslu ve beşik çatılı yer altı mezar tavanında ahşap çatı taklidi iki mertek kabartma olarak işlenmiştir[79]. Tonozlu üst örtüye sahip KM2, KM3 ve KM4 mezarlarının tavanlarında aydınlatma açıklığı bulunmaktadır. Dikkat çeken bir diğer mezar KM4 mezarıdır. Mezarın karşı duvarında yer alan çerçeveli nişler arasında bir haç motifi bulunmaktadır (Çiz. 100, Res.118). Mezarın sonradan kullanımına ait olduğu düşünülmektedir. Bir bütün olarak bakıldığında nişler, sınırlayan kademeli çerçeveler ile haç kabartmasının organik bir bağ içinde olmadıkları anlaşılmaktadır. Bahsi geçen yeni özelliklere göre Mollakent yer altı kaya mezarlarını Helenistik/Roma dönemine tarihlendirilmek mümkündür.

Muş ili, Bulanık ilçesinde yer alan bir diğer önemli merkez Günyurdu Kalesi'dir. Tespit edilen yer altı kaya mezarlarından KM1 ve KM2 (Kat. No:114, 115) mezarları, dromoslu ve tek odalı bir plan anlayışına sahiptirler. Günyurdu kaya mezarları da Mollakent mezarları gibi Helenistik ve Erken Roma Dönemi ile ilişkilendirilmektedir[80]. Ortak bir kültürün göstergesi olan bu mezarlar benzer özelliklere sahiptirler. Kuyu biçimli dromos, kemerli giriş açıklığı, tonoz çatı, dikdörtgen gömü odası, ölüyatağı/seki ve niş gibi mezar içi donatıları ve tavanda yer alan aydınlatma açıklıkları ortaktır. Mezarlarda en dikkat çeken detay basamaklı dromostur. Yakın çevreden Mollakent KM2 (Çiz. 98) ve Güleç KM6 (Çiz. 110) mezarlarında da basamaklı dromos uygulamasına yer verilmiştir. Dedeli KM1, KM2 (Kat. No: 3, 4), Adilcevaz KM1 (Kat. No: 12), Yukarı Göçmez KM1 (Kat. No: 6) gibi Urartu örnekleri de bilinmektedir. Bölge dışında da Doğu Akdeniz Havzası'nda, özellikle Kıbrıs, Suriye-Filistin ve Anadolu'nun orta ve güney hattı boyunca da rastlanılmaktadır.[81] Günyurdu KM1 (Çiz.96), giriş kapsının iki yanında yer alan kandil/meşale kabartmaları, ilginç bir detay olarak karşımıza çıkmaktadır. İşlevsel olmaktan çok süsleme amacına yönelik olan kandil/meşale kabartmaları şimdilik bölgede tek örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.[82] Yakın çevredeki Mollakent KM2

[79]Taciser Tüfekçi Sivas-Hakan Sivas, "2003 Yılı Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXII/2, Ankara, 2005, 287, Res. 7.

[80] Hanifi Biber, "Muş-Bulanık Günyurdu (Tırtop) Kalesi ve Kaya Mezarları", (baskıda).

[81] Şenyurt ve bşk. 2006, 195.; Biber, a.g.e,

[82] Ünik olması itibariyle Günyurdu Güney mezar girişinin iki yanında yer alan kandil/meşale şeklindeki kabartmalara ihtiyatla yaklaşmaktayız.

ile Güleç KM8 (Kat. No:145) mezar tavanlarında yer alan aydınlatma açıklığı uygulamasına Günyurdu KM2 (Çiz.97) mezar tavanında da rastlamaktayız.

Güleç (Gomik) Nekropolü Muş ili Malazgirt ilçesinde yer alan önemli nekropollerden biridir. Geniş bir alana yayılan nekropol alanında dromoslu oda mezar türünde 12 adet yer altı kaya mezarı tespit edilebilmiştir (Kat. No:138-157). Planlama açısından kuyu biçimli dromosa sahip yer altı kaya mezarları ile aynı plan anlayışını da bu mezarlarda görebilmekteyiz. Dromos girişinden aşağıda bulunan Tonozlu sayılabilecek, basık kemerli bir üst örtüye sahip dromos ile aralarında kod farkı bulunan mezar odalarında yer verilen seki ve nişler mezarlarda görülen ortak özelliklerdir. Dört duvar boyunca devam eden dar sekiler ve Mollakent ve Günyurdu mezarları ile benzeşen mezarlar basamaklı dromosa sahip KM6 (Kat. No:143) mezarı ile aydınlatma açıklığı bulunan KM8 (Kat. No:145) mezarlarıdır. Nekropolün en dikkat çeken mezarları KM8, KM9 ve KM10 (Kat. No:145-147), kaya mezarlarıdır. Her üç mezar, bağımsız olarak planlanmış aynı plan anlayışına sahip mezarlardır. Gömü odalarına açılan bir koridor marifeti ile birbirlerine bağlanan mezarların kompleks görüntüsü düşündürücüdür. Her bir mezarın farklı girişinin olması mezarların birbirlerinden ayrı olarak planlandığını, sonradan birleştirildiklerini göstermektedir. Ancak eklemelerin tam olarak ne zaman yapıldığı net değildir. Mezarlar seki ve niş anlayışları ile Urartu yer altı kaya mezarlarına benzemektedirler. Nekropol alanında Orta Demir Çağ'a ait olabilecek seramiklere rastlanılmıştır. Mezarların geç dönemlerle ilişkili olabileceğini gösteren bulgularda bulunmaktadır. Mollakent ve Günyurdu mezarlarından da bildiğimiz, tonozlu üst örtü, aydınlatma açıklığı ve basamaklı ön girişlerle bu ilişkiyi kurabiliriz. Ayrıca nekropolde yer alan khamosorion türü mezarlarda geç döneme (Roma) işarettir. Mevcut verilerden hareketle nekropol alanı için Demir Çağ ile Helenistik/Roma dönemleri önermesi yapılabilir. Üçlü mezar kompleksinin de kesin olmamakla birlikte Helenistik Roma dönemlerinde birbirlerine bağlandığı düşünülmektedir.

Hazinetepe (Kat. No: 159) ve Karaköy KM1(Kat. No:158) ve Suğas (Kat. No: 112) mezarları kuyu biçimli dromos ve tek odalı mezar odası anlayışı ile bölgedeki yer altı kaya mezarlarına benzemektedirler. Hazinetepe mezarı, hücre işlevli olduğu düşünülen bölümleri ile dikkat çekmektedir. Hücrelerden biri arcosol benzeri yapısı ile diğer hücreden ayrılmaktadır. Dolgu nedeniyle kemerli bölümlerin hücre veya arcosol nişi olup olmadıkları net olarak anlaşılamamaktadır. Suğas mezarındaki niş ve dört duvar boyunca uzanan sekiler, Urartu yer altı kaya mezarlarına benzemektedir. Urartu mezarlarındaki nişler çoğunlukla küçük boyutludurlar. Küçük nişlerden farklı olarak Suğas nişi ölü yatırılabilecek derinliği ve büyüklüğü ile Agarak mezar nişi ile ilişkilendirilebilir. Söz konusu mezarlar Mollakent, Günyurdu ve Güleç mezarları ile olan benzerliklerinden dolayı Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirmek olasıdır.

Ermenistan Agarak mezarı (Kat. No: 54) dromoslu, kırma çatılı oda mezar türündedir. Birçok gömü tarzının bir arada görüldüğü mezarda 3 ölü yatağı, 1 oygu tekne, 2 niş, 2 seki ve 10 çanak bulunmaktadır. Urartu özellikleri taşıyan mezar plan anlayışı ve ölü yatağı gibi mezar içi donatıları ile Urartu mezarlarından farklılık gösterir. Niş, seki ve urne çanakları Urartu mezarlarında gördüğümüz özelliklerdir. Agarak mezarının yan duvarlarda yer alan küçük nişler ile duvarlar boyunca uzanan dar sekiler Adilcevaz, Kalecik, Altıntepe ve Sarıtaş gibi Urartu yer altı kaya

mezarlarında sıklıkla rastladığımız özelliklerdir. Aynı şekilde nişler ve oygu tekneyi çevreleyen bordür içinde bulunan urne çanakları da Urartu etkisini göstermektedir. Mezarda farklı olarak dikkat çeken detay ölü yatağı ve oygu tekne uygulamasıdır. Duvar içi şeklinde bir düzenlemeye sahip ölü yatakları derin, büyük dikdörtgen niş şeklindedir. Hoker tarzı gömünün yapıldığı düşünülen Suğas Çiz. 95) mezarı ile benzerlik kurulabilir. Suğas mezar nişi derin fakat daha küçüktür. Önemli detaylardan bir olan etrafı bordürle çevrili oygu tekne, gömü tarzı çeşitliliğinin de bir göstergesidir. Tanrıvermiş KM1 (Çiz. 83) yer üstü kaya mezarında da etrafı bordürle çevrili ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar niş, seki ve kısmen de çatısı itibariyle Günyurdu KM2 (Çiz. 96, Res. 111, 112) mezarına benzetilebilir. Bahsi geçen farklı özelliklerle mezarın Urartu sonrası bir döneme ait olduğu düşünülmektedir. Mezar kazı raporlarında geç yedinci erken altıncı yüzyıla tarihlendirilmektedir. Mezar çevresinde Hellenistik döneme ait mezarlar ile Roma dönemi ile ilişkili khamosorion mezarlar bulunmaktadır. [83]

Goyjeh KM2 (Kat. No: 53) mezarı, plan anlayışı ve konumu itibariyle önemli bir yer altı kaya mezarıdır. Kuyu biçimli derin bir dromos ve gömü odasından oluşan standart yer altı kaya mezarı planına sahiptir. Standart plan anlayışından farklı olarak hücre olarak ifade edilebilen biri yarım bırakılmış, iki büyük niş ve içlerindeki oygu tekneleri ile de dikkat çekmektedir. Urartudan bilmediğimiz kemerli hücre içinde yer verilen oygu tekne uygulaması, Anadolu'da Helenistik/Roma dönemleri ile birlikte yaygınlaşmaya başlayan arcosol içi oygu tekne uygulamasına benzemektedir. Bu haliyle Hazinetepe (Çiz. 117) kaya mezarı ile benzerlik kurulabilir. Plan kadar dikkat çeken bir özellik te mezarın konumudur. Konum itibariyle sidatel içinde yer almaktadır. Kayaya oyulmuş simgesel bir kapının açıldığı basamaklı bir kaya koridoru ile düz bir terasta yer alan mezara ulaşılmaktadır. Konum ve mezara ulaşım şekli mezara olan vurgu ve önemin bir göstergesidir. Bu haliyle Van Kalesi sidateli içinde yer alan BG 90 (Çiz. 46) mezarına benzemektedir. Soylu mezarları oldukları kesin olan mezarlar yer altı kaya mezarlarının salt halk mezarı olmadığı soylular tarafından da tercih edildiğini göstermektedir. Benzer bir ilişki kale surları içinde yer alan İsmail Ağa mezarları içinde kurulabilir.

Asıl belirleyici olan mezarların tarihlendirilmesidir. İlk değerlendirmelere göre sidatelin en erken kaya mezar yapısı olduğu düşünülen Van Kalesi BG 90 mezarı için şimdilik Erken Urartu dönemi uygun görülebilir. Goyjeh KM2 mezarında durum bu kadar net değildir. Mana topraklarında yer alan kale ve mezar için Urartu ve Mana önermeleri yapılmaktadır. Mezarın Urartu döneminde Mana stiliyle yapıldığı ifade edilmektedir[84]. Öte yandan kalenin mimari açıdan Akhaimenid dönemine ait olabileceği de düşünülmektedir[85]. Mezarın yerel karakteri belirgin olmasına rağmen; detaylardaki farklılıktan dolayı, Urartu mezarlarından daha geç olabileceği ağır basmaktadır. Zira aynı kalede yer alan, büyük boyutu ile mezar olup olduğu tartışmalı olan Goyjeh KM2 mezar yapısının da Akhaimenid yönü ağır basmaktadır.

[83] Kalantarjan 2005, 154 v.d.d ; Avetisyan 2008, 39 v.d.d.; Nora Yenghibaryan, "The Urartian Pithos Burial of Agarak", Zeitschrift für Assyriologie 101, 2011, pp. 152 v.d. ; Dan-La Farina 2012, 250, Res.2
[84] Naseri ve bşk. 2015, 153, Res. 9.
[85] Kleiss 1972, 33 v.d.; Hulsteyn 1992, 132, d.n.1

Kuyu biçimli dromos veya ön giriş bu dönem mezarlarında da vazgeçilmez bir özelliktir. Yukarıdan ve doğrudan inilen dromosların yanında basamakla inilen dromos uygulamasının arttığı gözlenmektedir[86]. Basamaklı dromos uygulaması, önceki dönemlerden bilinmektedir.[87] Urartu dönemine tarihlenen Dedeli KM1, KM2 (Çiz.1, 2), Adilcevaz KM1 (Çiz. 6) ve Yukarı Göçmez (Çiz. 4) yer altı kaya mezarlarına dromos duvarlarına açılan basamaklar aracılığı ile girilmektedir. Günyurdu KM1 (Res. 108, 109, Çiz. 96) mezarında, dromosun yan duvarına açılmış, 5 basamak yer almaktadır. Mollakent Nekropolü KM2 kaya mezarına açılan koridor açıklığından dromosa düzgün olmayan 4 adet basamak yardımı ile inilmektedir (Kat. No: 116, Res. 113,114).[88] Günyurdu ve Mollakent mezarlarına benzer biçimde basamaklı dromosa sahip bilinen bir diğer mezar Güleç (Gomik) Nekropolü'nde yer almaktadır. Mezar odası yarım bırakılmış KM6 kaya mezarın 4 basamakla inilmektedir (Kat. No. 119, Res. 119,120). Kilikya Yüceören Nekropolü kaya mezarlarının tamamı basamaklı dromosa sahip yer altı kaya mezarlarıdır ve bu mezarlar Helenistik ve Erken Bizans aralığına tarihlendirilmektedirler.[89] Adana/Ceyhan, Kokar Tepesi Nekropolü[90] ve Osmaniye/Toprakkale Tapur nekropollerinde[91] çok sayıda merdivenli dromosa sahip kaya mezarı tespit edilmiştir.

Bölgede mevcut yer altı kaya mezarlarında niş sayıları genellikle bir ile üç arasında değişmektedir. Güleç KM1, KM5, KM8-KM10 (Kat. No: 138, 142, 145-147), Günyurdu KM2 (Kat. No: 115), Hazinetepe (Kat. No: 159), Suğas (Kat. No: 112), Mollakent KM2, KM4 (Kat. No: 116, 118), Agarak (Kat. No:54), mezarlarında niş sayıları bir ile üç arasındadır. Günyurdu KM1, (Kat. No: 114), Güleç KM2, KM3, KM7, KM11 (Kat. No: 139, 140, 144, 148) kaya mezarları nişsiz mezarlara örnektir.

Nişler dikdörtgen veya kare biçimlidirler. Etrafı kademeli veya silmeli çerçeve ile sınırlandırılmış örneklerde bilinmektedir. Mollakent KM4 (Çiz. 62) ve Günyurdu KM2 (Çiz. 97) mezarlarındaki nişler silmeli bir çerçeve ile sınırlandırılmışlardır.

Yer altı mezarlarda arcosol benzeri dikdörtgen büyük boy nişlere de rastlanılmaktadır. Ölü yatağının yer aldığı dikdörtgen nişler şekil yönünden aynı işlevli arcosol nişlerinden ayrılmaktadır. Agarak (Çiz. 51), Suğas Çiz. 95) ve mezar nişleri bir insanın yatırılacağı boyutlardadır.

Ölü yatağına dönüşmüş dikdörtgen biçimli büyük nişler bu dönemde de karşımıza çıkmaktadır. Mollakent KM2, Hazinetepe, Goyjeh KM2 mezarlarında bulunan büyük nişler birer hücre niteliğindedir.

Yer altı kaya mezarlarında görülen bir diğer iç döşem sekilerdir. Boydan boya bir duvar boyunca uzanan sekiler, genişlik ve uzunlukları ile ölü yatağı veya

[86] Hanifi Biber, "Muş-Bulanık Günyurdu (Tırtop) Kalesi ve Kaya Mezarları", (baskıda)
[87] Sevin 2012a, 91, d.n. 120.
[88] Muş İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmalarında tespit edilen mezarları kullanmamıza izin veren hocam Hanifi Biber'e teşekkürü bir borç bilirim.
[89] Şenyurt ve bşk. 2006, 29-127, 204.
[90] Girginer 2008, 394
[91] Tülek 2013, 245

klinelerden ayrılmaktadır. Ölünün yatırılmasından çok ölüye ait hediyelerin konulduğuna inanılmaktadır[92]. Sekiler zeminden yükseltmeli duvar önü veya duvar içi sekileri şeklinde düzenlemektedir.

Sekiler tek bir duvar önünde olabildiği gibi dört duvar önünde olabilmektedir. Sekili mezarlar içinde daha çok dört sekili mezarlar tercih edilmiştir. Güleç KM1, KM3, KM11 (Kat. No: 138, 140, 148), Günyurdu KM2 (Kat. No: 115) ve Suğas (Kat. No: 112) mezarları girişten sonra mezar tabanının derinleştirilmesi ile oluşturulan dört sekili mezarlardır.

Dört sekili mezarlar gibi sekisiz mezarlarda oldukça fazladır. Güleç KM2, KM5, KM7-KM10 (Kat. No: 138, 140, 148), Mollakent KM2, KM4, KM6 (Kat. No: 116, 118, 119), Günyurdu KM1 (Kat. No:114), Hazinetepe (Kat. No: 159), ve Agarak (Kat. No: 54), kaya mezarları sekisiz mezarlardır.

Basamaklı veya basamaksız kuyu biçimli dromos, kemerli giriş açıklığı, nişli sekili ve özellikle de ölü yataklı, tek odalı ve tonozlu ya da beşik çatılı gömü odası benzeri plan anlayışına sahip mezarlara Anadolu'nun hemen tamamında rastlamak mümkündür.

Orta Anadolu'da Phyrg yer altı kaya mezar örnekleri bilinmektedir. Yazılıkaya-Midas, Balkayası ve Beypınarı mezarları benzer şekilde kayaya oyulmuş dromoslu, tek odalı ve beşik çatılı yer altı kaya mezarlarıdır.[93] Eskişehir Doğray Höyüğü yakınlarında tüf kayaya oyulmuş dromoslu oda mezarlardan oluşan geniş bir nekropol bulunmaktadır.[94] Yine Eskişehir Seyitgazi Aslanbeyli köyünde tüf kayaya oyulmuş içinde iki kline bulunan dromoslu beşik çatılı dikdörtgen bir mezar odasına sahip yer altı kaya mezarı tespit edilmiştir.[95] Galatia bölgesi Karagedik Manastırı Nekropolü'nde de Helenistik/Bizans? dönemine ait nişli, tek ve çok odalı kaya mezarları yer alır.[96]

Batı Anadolu'da Menemen Palamut Tepe[97] mevkii dromoslu yer altı kaya mezarı ile Hydai (Damlıboğaz) merkezlerinde Geç Geometrik- Sub Myken ve Erken Oryantalizan dönem dromoslu yer altı kaya mezarı bulunmaktadır.[98]

Anadolu'nun güney hattı boyunca mezar yoğunluğu dikkat çekmektedir. Patara'da Helenistik döneme tarihlenen çok sayıda yer altı kaya mezarı vardır[99]. Çoklu gömülerin yapıldığı bu mezarlar, gömü gelenekleri ve nişli olabilen tasarları ile değişik

---

[92] Derin 1994, 100 v.d.
[93] Taciser Sivas, "Eskişehir-Kütahya-Afyonkarahisar İlleri 2001 Yılı Yüzey Araştırması", *AST* XX/2, Ankara, 2003, 286 v.d. Res. 1-4.
[94] Höyük üzerinde çok sayıda Phyrg seramiği tespit edilmiştir. Sivas ve bşk., 2006, 165
[95] Sivas ve bşk.,2005, 287, Res. 7.
[96] Vardar 2004, 125
[97] Nazlı Çınardalı Karaaslan-Neyir Kolankaya Bostancı, "İzmir İli, Menemen İlçesi Prehistorik ve Protohistorik Dönem 2013 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXXII\1, Ankara, 2014, 559, Res. 7.
[98] Adnan Diler, "Damlıboğaz/Hydai Araştırmaları- 2000", *AST* XIX\1, Ankara, 2002, 226 v.d.d., Çiz. 1,2., Res. 2-5.
[99] Çevik 2000, 10.

dönemlerden yer altı kaya mezarları ile benzer özellikler taşımaktadırlar[100]. Tamamı tek odalı olan Kelenderis dromoslu yer altı oda mezarları Geç Arkaik Çağdan Roma Çağı içlerine kadar geniş bir zaman aralığına tarihlendirilmektedir.[101] Kelenderis gibi Kilikya merkezlerinden olan ve bilimsel kazıları yapılarak tanıtılan Yüceören Nekropolü kaya mezarları, tamamı basamaklı dromosa sahip yer altı kaya mezarlarıdır ve bu mezarlar Helenistik ve Erken Bizans aralığına tarihlendirilmektedirler.[102] Adana/Ceyhan, Kokar Tepesi Nekropolü[103] ve Osmaniye/Toprakkale Tapur Nekropollerinde çok sayıda merdivenli dromosa sahip tek ve çok odalı kaya mezarı tespit edilmiştir.[104] Adıyaman Geç Hellenistik – Erken Roma dönemine ait Yukarı Söğütlü Nekropolü'nde Hipoje olarak da adlandırılan dromoslu ön girişe sahip, tek ve çok odalı mezarlar bulunmaktadır.[105]

Roma Yer Altı: Roma dönemine tarihlendirilen yer altı kaya mezarları standart mezar planı ile Urartu ve Helenistik dönem mezarlarına benzemektedir. Dromoslar kuyu biçimli ya da koridorumsu bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Genelde düz bir üst örtüye sahip mezar odalarında Roma döneminin ayırt edici özelliklerinden olan tonozlu giriş açıklığı, arcosol niş ve kline tarzı ölü yatakları sıklıkla görülmektedir. Birkaç örnekle sınırlı Roma dönemine ait mezarlara şimdilik daha çok Malatya ve çevresinde rastlamaktayız.

Kilisecik (Kat. No:167-168) Nekropolü'nde tespit edilen iki adet yer altı kaya mezarına koridorumsu bir dromos ile ulaşılmaktadır. Kilikya Bölgesi kentlerinden Kelenderis Nekropolü yer altı mezarlarında da basamaklı ve basamaksız dromos dışında rampa şeklinde koridorumsu bir ön giriş ile ulaşılmaktadır.[106] Düz bir üst örtüye sahip mezar odalarında arcosol nişler içinde ve dışında ölü yataklarına rastlanılmaktadır. Samanköy mezarı (Kat. No: 262), Roma yer altı kaya mezarları ile ilgili en net bilgi veren mezarlardandır.[107] Girişi hakkında bilgi sahibi olamadığımız mezar odası kare planlı ve düz tavanlıdır. Kilisecik mezarları gibi arcosol niş içinde yer alan üç ölü yatağı/kline uygulaması ile Roma dönem karakteri taşımaktadır. Klineler üzerinde yer alan biri çocuk dört gömüye ait iskeletler yanında Geç Roma dönemine tarihlenen gömü hediyeleri tespit edilmiştir. Mezar sahibine ait stelde Geç Roma dönemine tarihlendirilmektedir. [108]

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, khamosorion türü mezarlara da rastlanılmaktadır. Roma dönemi ile birlikte daha yaygın olarak karşımıza çıkan bu tip mezarlar hakkında araştırma neredeyse hiç yoktur. Tespit edilebilen mezarlar Muş Bölgesi'nden

---

[100] Havva Yılmaz-Nevzat Çevik, "Patara 1997, içinde (III.1. Oygu Mezarlar)", *KST* XX/2, Ankara, 1999, 162 v.d.d. Res. 9-18.
[101] Zoroğlu 2000, 122.; a.y., *Kelenderis I, Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*, Ankara, 1994, 37
[102] Şenyurt ve bşk. 2006, 29-127, 204.
[103] Girginer 2008, 394.
[104] Tülek 2013, 245
[105] Zeyrek 2007, 206 v.d.
[106] Zoroğlu 2000, 122.
[107] Kurtarma kazıları ile gün yüzüne çıkarılan mezar Roma dönemi kaya mezarları ve gömü geleneği hakkında önemli bilgiler vermektedir.
[108] Şahin-Kılınç 2011, 31 v.d.d.

Mollakent, Güleç ve Kaletepe, Kars Bölgesi'nden Hasankalesi ve Yalınçayır[109] ile İran, Batı Azerbaycan Eyaletinde bulunan Sheytananad merkezleridir.

Açık alanda kayalık zemine, dikdörtgen tekne şeklinde oyularak yapılan Sheytanabad KM1-4 (Kat. No: 163-166) mezarları yapısal olarak khamosorion mezar kapsamına girmektedirler. Mezar oldukları tartışmasız olan yapıların, Urartu dönemine tarihlendirilmesi şimdiki bilgilerimize göre olanak dışıdır. Zira Urartu döneminde khamosorion tipi mezar uygulamasına dair elimizde fazlaca kanıt bulunmamaktadır. Mezar türü açısından değerlendirildiğinde Urartu ilişkisi net olmayan mezarların[110], daha geç bir dönem ait olabileceği anlaşılmaktadır.

Mollakent Nekropolü, khamosorion türü mezarların görüldüğü merkezlerin başında gelmektedir (Res.121-138). Birbirlerine benzeyen mezarlar oldukça yalın bir yapıya sahiptir. Dikdörtgen ve ovale yakın dikdörtgen planlı olabilen mezar tekneleri düz ve aşağı doğru genişleyen trapez biçimli olarak karşımıza çıkmaktadır. Mezarların kapak taşları ile kapatıldıkları bilinmesine rağmen kapak taşlarına ait yassı blok taşlara rastlanılamamıştır. KM21 ve KM23 (Kat. No:131, 133) mezarlarının ağız kısımlarına yapılan kademeli çerçeve kapak taşlarının oturabilmesine yönelik bir uygulamadır.

Tamamı soyulmuş olan ve buluntunun neredeyse hiç olmadığı bu mezarlarda ölü gömme adetleri hakkındaki bilgiler tamamıyla khamosorion mezar mimarisine dayanmaktadır. Mezarlarda dikkat çeken özelliklerden biri de küçük boyutlu olmalarıdır. Boyutlar, gömülerin hoker tarzda yapıldığını veya büyük olasılıkla küçük çocukların bu mezarlara gömüldüklerini düşündürmektedir. Termessos Nekropolü mezarları için de benzeri bir açıklama yapılmaktadır. Küçük boyutlu mezarların çocuklara ait olabileceği ifade edilmektedir[111]. Ölçüleri itibariyle tekli gömüler için elverişli olan bu mezarlarda kremasyon gömüye ait verilerin olmaması mezarlarda inhumasyon gömülerin yapıldığını akla getirmektedir. Bazı mezarların köşelerinde çanaklar bulunmaktadır. KM10, KM24, KM25, KM26 mezar çanakları, definle alakalı sunu çanağı amacına yönelik olmalıdır. En ilginç örnek olan KM26 (Kat. No:136) mezarına ait çanaklardan birinin sınırları belirlenmiş ancak tamamlanamamıştır.

Güleç (Gomik) Nekropolü khamosorion mezarları (KM13-KM20, Kat. No: 150-157), yalın planları ile Mollakent mezarlarına benzemektedir. Derin olmayan mezar tekneleri, dikdörtgen ve az da olsa oval planlıdır. Ebatları yetişkin bir gömüye kıyasla oldukça küçüktür. Mollakent mezarlarında olduğu gibi bu mezarlara da çocukların gömüldüklerini veya gömülerin hoker tarzda yapıldığını söyleyebiliriz.

Khamosorion türünde olan Karaköy KM3 (Kat. No: 161) mezarı nitelikli yapısıyla dikkat çekmektedir. Üç yönden korunaklı, dikdörtgen bir mezar teknesine sahiptir. Mollakent ve Güleç mezarlarından farklı olarak büyük boyutludur. Mezar teknesinin üstünde kapağın oturmasına yarayan kademeli çerçeve şeklinde kapak taşı yuvaları belirgindir. Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir[112].

---

[109] Hasankalesi ve Yalınçayır yerleşmelerinde tespit edilen dikdörtgen oyguların mezar olup olmadıkları net olarak ifade edilmemiştir Ceylan a.g.e., 240 Res.2,3.
[110] Bkz. bölüm, 5.2.3. Roma Yer altı Kaya Mezarları, d.n. 110
[111] Çelgin 1994, 167.
[112] Biber 2016, 351. Res. 9.

Anadolu'nun hemen tamamında Helenistik ve sıklıkla da Roma dönemlerine ait khamosorion mezar tipi örnekleri ile karşılaşılmaktadır.

İsauria'da özellikle bölgenin doğu kesimlerinde yoğun olarak görülen khamosorion türü mezarlar üzerleri çoğunlukla üçgen alınlıklı kapaklarla örtülü yer altı oygu tekne mezarlardır. Karaman Binbir Kilise Nekropolü'nde üçgen alınlıklı kapak taşları ile kapatılmış khamosorion türü mezarlar Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir[113].

Karia kentlerine ait nekropollerde yer alan basit khamosorion ve lahit formlu khamosorion mezarlar Helenistik Dönemden Hristiyanlık dönemine kadar kullanım görmüşlerdir[114]. Alinda Nekropolü'nde tespit edilen anıtsal nitelikli, üçgen kapaklı, tekli ve çoklu olarak planlanan mezarlar MÖ IV. yy ile Roma Dönemi içlerine tarihlendirilmektedirler[115].

Lykia Bölgesinden Trebenna kentinde daha çok alt ve orta sınıfa ait Elmin ve İrimli Nekropolü'nde lahit ve khamosorion türü mezarlar yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır[116]. Beydağları İn Önü mevkiinde tespit edilen üç khamosorion mezardan ikisi tamamen kaya içerisine açılmış, üçgen alınlıkları bulunan basit khamosorion mezar türündedirler[117].

Kilikia Olba'da teknesi ana kayaya oyulmuş khamosorion mezarlar, MS II-III. yüzyıla tarihlendirilmektedir[118]. Korykos Nekropolü'nde tespit edilen khamosorion mezarlara ait mezar kapakları üzerinde yer alan kabartmalara göre mezarlar Geç Roma ve Erken Bizans aralığına tarihlendirilmektedir[119]. Antiocheia ad Orontes Nekropolü'nde doğrudan kayalık yüzey üzerine oyulmuş mezar yatakları ve mezar kapaklarından oluşan khamosorion mezarlar yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu mezarları gibi MS I. yüzyıldan itibaren görülmektedirler[120].

Kommagene bölgesinde yer alan Yukarı Söyütlü Nekropolü'nde kaya içine düzgün oyulmuş dikdörtgen basit çukurlar ile daha ince işçilikli, üst kenarları kapağın düzgün yerleştirilmesi için yükseltilmiş türde khamosorion türü mezarlar bulunmaktadır. Bu tür mezarlar MS I. yüzyılın ortalarından itibaren iki üç kuşak boyunca kullanılmışlardır[121]. Yine aynı bölgede Besni ilçesinde tespit edilen çok sayıda Helenistik Roma dönemlerine tarihlendirilen khamosorion mezarlar bilinmektedir[122].

---

[113] Kurt 2011, 127 v.d.d., d.n.8.
[114] Doğanay 2008, 42
[115] Özkaya-San 2001, 184 v.d.d
[116] Çevik ve bşk. 2003, 100 v.d.d.
[117] Kızgut ve bşk. 2007, 101, Res. 7.
[118] Kortanoğlu 2008, 44
[119] Durugönül ve bşk. 2008, 120
[120] Hatice Pamir, "Hatay İli Antakya, Samandağ'ı, Altınözü ve Yayladağı Yüzey Araştırmaları 2009", *AST* XXVIII/1, 2011, 454, d.n.5. Res.2
[121] Zeyrek 2007, 204.
[122] Zeyrek-Zeyrek 2010, 229, 232.

Roma İmparatorluk çağına tarihlendirilen Pisidia Bölgesi Termessos Nekropolü mezarları semerdam biçimli kapak taşları ile kapatılmışlardır[123]. Termessos gibi diğer Pisidia kentlerinde de benzer türden khamosorion türü mezarlar bilinmektedir[124].

Phyrg Afyon Üçlerkayası yakınlarında tespit edilen nekropol, ana kayaya dikdörtgen tekne şeklinde oyulmuş, üzerleri yassı bir kapak taşları ile kapatılan khamosorion türü mezarlardan oluşmaktadır. kremasyon türü gömülerin yapıldığı mezarlar çevredeki çanak çömlek buluntularına göre Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedirler[125].

Kapadokya'da Argaios (Erciyes) Dağı çevresinde Roma dönemi ile ilişkilendirilen khamosorion türü mezarların varlığı bilinmektedir[126].

Helenistik ve Roma Dönemine ait Galatia Bölgesi, Çalış Kalesi khamosorion türü mezarları basamakla çıkılan düzleştirilmiş bir platform içinde yer alırlar. Kutsal alan niteliğindeki alan içinde mezar ile birlikte bir sunak ve yakın çevresinde çok sayıda niş bulunmaktadır.[127]

Paphlagonia bölgesinde MS III. yüzyılın sonu ile MS IV. yüzyılın başına tarihlendirilen Pompeipolis Nekropolü'nde görülen üç tür mezardan biri de sandık biçiminde oyulmuş ve üstü düz veya beşik çatılı bir kapak taşı ile kapatılmış basit türdeki khamosorion mezarlar bulunmaktadır [128].

Pontus Bölgesinde Komana antik kentinde de benzeri khamosorion mezar tespit edilmiştir. [129] Giresun Cıngırt kayası yerleşmesinde basamaklarla ulaşılan, mezarlar ve hemen yakınında mezarlar ile ilişkili sekili bir kutsal alan yer almaktadır.[130]

Yer Üstü: Yer üstüne yer alan ve ayırt edici olarak cepheleri dışarıdan görülebilen, bir ön giriş bölümü veya doğrudan giriş açıklığına sahip tek odalı mezarlardır[131]. Belirgin özellikleri arasında boyutlarının küçük olması gelmektedir[132]. Ayrıca bu mezarların çoğunda kline veya ölü yatağına yer verilmiştir[133]. Genel manada oda mezar ve arcosolium mezar olarak iki başlıkta incelemek mümkündür.

Oda mezarlar yer üstünde olmaları nedeniyle belirgin bir cephe anlayışına sahiptirler. Mezar cepheleri düz yalın, kemerli (tonoz), üçgen alınlıklı, kabartmalı ve

[123] Çelgin 1994, 167,
[124] Yılmaz 2007, 176.
[125] Sivas 2003, 291.
[126] Durukan 2012, 20.v.d., Res. 7,8.
[127] Vardar 2007, 87 v.d., Çiz. 7,
[128] Çevik-Ritter 2013, 172, Res. 10.
[129] Erciyas ve bşk. 2008, 199, Res. 3.
[130] Ayşe F. Erol, "Ordu İli, Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX/2, Ankara, 2013, 188, Res. 12-14.
[131] Derin 1993, 101.; Köroğlu 2008, 28.
[132] Çevik 2000, 30.
[133] Çevik 2000, 29.; Köroğlu 2008, 31.

anıtsal cepheli olabilmektedir. Mezarlara girişler, doğrudan girişlerin yapıldığı giriş açıklıkları ile veya önlerinde ön giriş niteliğindeki küçük açık alanlar aracılığı ile yapılmaktadır.

Bu mezarlarda ağırlıklı olarak dikdörtgen plan anlayışı hâkimdir. Yanı sıra kare, oval ve azda olsa asimetrik planlı mezarlarda söz konusu olabilmektedir. Oda mezarlar yalın sade bir plana sahip olabildiği gibi içlerinde gömü sayısına bağlı olarak bir veya daha fazla sayıda niş, seki, ölü yatağı\kline, tekne\lahit, khamosorion ve arcosoliumlara rastlanılmaktadır. Mezarlar ağırlıklı olarak düz ve tonozlu üst örtüye sahiptirler. Az da olsa beşik çatılı mezarlarda karşımıza çıkmaktadır.

Arcosolium mezarlarda oda mezarlarda olduğu gibi ağırlıklı olarak dikdörtgen planlıdırlar. Açık ağızlı olan ve doğrudan girişlerin yapıldığı bu kemerli mezarlar genellikle yalın bir cephe anlayışına sahiptirler. Bu mezarlarda gömüler doğrudan mezar içine yapılabildiği gibi ölü yatağı/kline ile tekne veya khamosorion oygular içine de yapılmaktadır.

Çoğu soyulmuş durumda olan mezarların planları gömü sayısı ve gömü geleneği hakkında bazı ipuçları vermektedir. Boyutları küçülen bu mezarlarda tekli gömüler daha çok tercih edilmiştir[134]. Mezar boyutlarının, seki, bank, ölü yatağı, kline, tekne gibi mimari elemanların sığabildiği oranlarda küçüldüğü dikkat çekmektedir. Tekli gömülere kıyasla sayıları fazla olmayan iki veya daha fazla kişinin gömüldüğü çoklu gömülere de rastlanılmaktadır[135]. Ek olarak ölü yatağı, kline, oygu tekne, lahit gibi gömü elemanları bu mezarlara inhumasyon gömülerin yapıldığını urne kaplarının konulmasına yarayan çukur veya oyuklar ise kremasyon türü gömülerin yapıldığını göstermektedir.

Tek odalı kaya mezarlarının geç dönemlere doğru yoğunlaştığı görülmektedir. Tekli gömü anlayışın yaygınlaşması ile birlikte dönemin teknolojisine göre daha basit ve daha ekonomik olan bu mezarlar Helenistik ve özellikle de Roma döneminde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Özgün örnekleri ile ilk olarak Demir Çağ Uygarlıklarından Urartu[136] ve Phyrg'den[137] bildiğimiz bu türden kaya mezarları, Helenistik ve Roma dönemlerinde yaygınlaşarak Erken Bizans dönemine kadar olan geniş zaman aralığında Anadolu'nun tamamında en sık rastladığımız mezar türü olmuştur.

Yer altı kaya mezarlarına göre bu mezarlarda dönemsel ayrım yapmak oldukça zordur. Urartu ve Roma mezarlarını belirlemek kısmen kolaydır. Bu zorluk daha çok Urartu sonrası dönemlere ait mezarları ayırt ederken karşımıza çıkmaktadır.

Mezar planları birbirine benzemektedir mezar içlerinde yer alan niş, seki, ölü yatağı, kline, oygu tekne gibi mimari elemanlar hemen her dönemde kullanılmıştır. Aşağıda da görüleceği üzere dönemler arasında bu mimari elemanların yoğunlukları dönemler arasında artıp eksilmektedir. Her dönemin bir nevi kendine has bir modasının olduğu söylenilebilir.

---

[134] Derin 1993, 102.
[135] Köroğlu 2008, 28,29.
[136] Derin 1993; Çevik 2000; Hulsteyn 1992; Sevin 2012a.
[137] Haspels 1971, ; Kortanoğlu 2008.

Urartu Yer Üstü: Yakın zamana kadar bölgede tespit edilen tek odalı kaya mezarları, Urartu kimliği tartışmasız çok odalı kaya mezarları genelinde ele alınmış ve bu çerçevede mezarların çoğu Urartu dönemine tarihlendirilmiştir[138]. Doğu Anadolu Bölgesinde özellikle Elazığ[139] ve Malatya'da daha yoğunlaşan bu türden mezarlar Van, Muş, Erzurum Erzincan ve Tunceli ile komşu İran bölgelerinde de sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Orta Demir Çağ tek odalı kaya mezarları, dışarıdan görülebilen, bir giriş ve ona bağlı gömü odası düzenine sahiptir. Çok odalılara kıyasla nitelikli bir işçiliğin söz konusu olmadığı mezar cepheleri genelde sadedir. Gömü sayısı ile orantılı olarak daha küçük boyutlu olan mezarlarda niş ve sekiler en yoğun tercih edilen iç donatılardır. Bu mezarlarda bir insanın sığabileceği ölçülerdeki seki benzeri ölü yatağı veya oygu tekne gibi ölü yerlerine çok sık rastlanılmamaktadır.

Mezarlar genellikle kale veya yerleşimlerle ilişki içerisindedirler. Mezarlar kale veya yerleşim kayalıkları veya bunların hemen yakınlarında yer alırlar. Kale veya yerleşim dışındaki mezarlar nekropol alanlarında ya da bağımsız olarak kayalık alanlarda veya küçük boyutlu mono blok kaya kütlelerinde yer alırlar.

Mezar yeri seçiminde üzerinde durulması gereken diğer bir durum da mezarlara ulaşımdır. Kolay ulaşımlı mezarların daha fazla olduğu izlenmektedir. Kolay ulaşımlı mezarlar, ya düzayak olarak zemin seviyesinde ya da kayalık tepelerin, yürüyerek ya da tırmanarak ulaşılabilen yükseltilerinde yer alırlar. Zor ulaşımlı mezarlar kayalıkların ulaşılması zor, dik ve yüksek yükseltilerinde yer alırlar. Tek odalı yer üstü kaya mezarlarında konum ve yer seçiminde kale veya yerleşimlerle ilişkili ve kolay ulaşımlı mezarların daha çok tercih edilmiştir.

Tek odalı kaya mezarlarında mezar cepheleri oldukça sadedir. Görkemli anıtsal nitelikli, yazıtlı, figürlü veya kabartmalı cephe anlayışı yaygın değildir. Buna rağmen sade düz mezar cepheleri tercih edilmiştir. Görünür olmanın ön planda olduğu bu mezarlarda daha çok bir giriş açıklığından oluşan yalın cepheli mezarlara rastlanılmaktadır.

Mezar odaları çoğunlukla dikdörtgen planlıdır. Giriş yönüne göre dikey kimi zamanda yatay dikdörtgen olarak düzenlenmiş mezar odaları düzgün veya düzgün olmayan dikdörtgen şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ovale yakın dikdörtgen, asimetrik dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş düzgün olmayan dikdörtgen planlı mezar oranı azdır. Az sayıda kare veya oval planlı mezar ile karşılaşmaktayız. Mezar odalarını örten üst örtü formlarında kırma çatılı ve az sayıdaki kemerli diyebileceğimiz tavan uygulamaları dışında düz üst örtü sistemi daha çok tercih edilmektedir.

Urartu tek odalı kaya mezarlarını diğer dönemlere ait tek odalı mezarlardan farklı kılan başlıca özelliklerden biri nişlerdir. Nişler, çok odalı krali kaya mezarlarından bildiğimiz şekliyle çoğunlukla keskin köşeli hatlara sahiptirler. Peynir

[138] Köroğlu 2008, 29.

[139] Mezarların yoğunlaştığı bölgeler, Derin 1993, 102, Harita II ve Köroğlu 2008, 29' da belirtilen bölgeler ile büyük oranda örtüşmektedir.

kalıbı şeklinde kesilmiş düzgün hatlı nişlerin etrafı kimi zaman çerçeveli olabilmektedir. Çerçeveli görünüme sahip Aşağı Aktaş (Res. 60) mezar nişine benzer silmeli niş örnekleri Argişti[140], Kaleköy I[141], çok odalı mezarlarından bilinmektedir.

Nişlerin işlevine göre boyut ve biçimleri değişmektedir. Ölü hediyesi ve urne koymaya yarayan nişler çoğunlukla küçük boyutludurlar. Sarıtaş KM7, KM9 mezar nişlerinin ölü hediyesi işlevli oldukları düşünülmektedir. Düz veya sıklıkla kemerli olan bu nişlerin içlerinde urne kaplarına ait çanak oyuklarına da yer verilmektedir. İçlerinde urne çanakları bulunan üstü kemerli 22 adet nişe sahip Dönertaş (Kat. No: 57) mezarı, niş uygulamasının Urartu mezarları ile özdeşleştiğini gösteren en önemli mezarlardan biridir. Atabindi çok odalı mezarında da benzer şekilde karakteristik Urartu nişlerine yer verilmiştir. [142] Benzer niş ve çanak örneklemesi Dayıpınarı (Kat. No: 56), mezarı içinde uygulanabilir.

Nişlerin ölü yatağı amaçlı olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Boyut olarak daha büyük olan bu nişler en az bir insanın yatırılabileceği uzunluk ve derinliğe sahiptirler. Büyüklüğü itibariyle Aşağı Aktaş (Çiz. 62) mezar nişinin ölü yatağı işlevli olduğu söylenilebilir. Aynı şekilde küçük bir oda ölçekli hücre niteliğinde büyük nişlere de rastlanılmaktadır. Karakoyunlu (Kat. No: 75), Şirinkale KM2(Kat. No: 64) ve Hasanova KM1(Kat. No: 72) mezar nişleri, eyvan veya küçük bir oda şeklindedirler. Şirinkale KM mezar nişi, bir basamak yardımı ile çıkılan hücre niteliğinde büyük bir niştir. Ölü yatağı yerine 14 adet kremasyon çanağına yer verilmiştir. Hasanova KM1 mezarının da arka duvarda zeminden yüksekte hücre nitelikli büyük bir niş bulunmaktadır. Bu yönü ile Şirinkale KM2 mezarı ile benzeşmektedir. Farklılık nişin ölü yatağı işlevinde olmasıdır.

Kremasyon (Kat. No: 109) ve Kızılkule (Kat. No: 46) mezarlarında alışıla gelmiş niş formlarından farklı niş örnekleri ile karşılaşılmaktadır. Yan veya arka duvarların neredeyse tamamı boyunca uzanan dikdörtgen formlu, ince ve uzun duvar içi oygularıdır. Şekil olarak sekiye benzemesine rağmen duvar içi oygusu şeklinde olmasından dolayı niş olarak adlandırılmıştır. Kremasyon mezarının yan ve arka duvarlarında yer alan keskin hatlı, dikdörtgen nişler duvar içi sekisi şeklinde düzenlenmiştir. Nişlerin içinde 78 adet kremasyon kaplarına ait çanaklar bulunmaktadır.[143] Kızılkule mezarının yan duvarında yer alan duvar içi oygusu 1.70 m uzunluğu ve 0.30 m derinliği ile daha çok niş işlevlidir. BG90 yer altı kaya mezarında da benzer düzenleme ile karşılaşılmaktadır. (Çiz. 46) BG9O mezar nişlerinde urne çanaklarına yer verilmemiştir.

Urartu mezar özelliklerinden bir tanesi de dar sekilerdir. Nişler kadar yaygın değillerdir. Daha çok gömü hediyesi ya da kremasyon kapların konulduğu düşünülmektedir. Karakoyunlu mezarını 0.45 m yüksekliğinde bir seki ortadan ikiye ayırmaktadır. İlk bölümün yan duvarları önünde ve ikinci bölümde de dört seki yer almaktadır. Mezar nişli ve sekili yapısı ile Urartu mezarlarını andırmaktadır. Madavank KM1-KM4 mezar sekileri duvar boyunca uzanan zeminden yükseltmeli

[140] Sevin 2012a, Res.31, 32
[141] Çevik 2000, Lev. 31c
[142] Başgelen 1986, 28 v.d. ; a.y., 1987, 8 v.d.
[143] Sevin 1980, 152 v.d.d. Res.1-3 ; a.y., 2012a, 86 v.d.d., Res. 95-101.

duvar önü sekileri şeklinde düzenlenmişlerdir. Urartu kaya mezarlarında klineye rastlanılmamaktadır. Seki veya ölü yatakları daha çok tercih edilmiştir. Umudum mezarında olduğu gibi ölü yatakları girişin karşısında veya yan duvarlarda yer almaktadırlar.

Urartu karakteristiği olarak ifade edebileceğimiz özelliklerden bir diğeri de basamaklı ulaşımdır. Çok odalı Urartu kaya mezarlarının en temel özellikleri arasında gelmektedir. Basamakla ulaşılan mezarlar çoğunlukla kolay ulaşımlı mezarlardır. Kremasyon, Kızılkule, Madavank KM2, KM3, KM5, Verakram KM3, Nekerek mezarları kolay Umudum mezarı ise zor ulaşımlı mezarlardır. Kremasyon mezarı önünde yer alan platform şeklindeki ön girişlere basamaklar aracılığı ile ulaşılmaktadır. Umudum (Kat. No: 67) mezarına basamaklarla çıkılmaktadır. Madavank KM2, KM3, KM5 (Kat. No: 81, 82, 84) mezarlarına da basamakla ulaşılmaktadır. Aşağı Erhacı (Kat. No: 77) mezarına basamaklı bir rampa ile çıkılmaktadır. Zemin seviyesinden aşağıda olan Kızılkule mezarına ise basamaklı bir rampa ile inilmektedir.

Eldeki mevcut verilerin tercih edilme yoğunluğuna göre Urartu tek odalı mezarlarını, daha çok kale veya yerleşim kayalıklarında yer alan, kolay veya zor ulaşımlı, oda mezar şeklinde düzenlenmiş, düzayak ya da tırmanılarak ulaşılabilen, sade ve yalın cepheli, doğrudan girişli, dikdörtgen ve yalın giriş açıklığına sahip, dikdörtgen planlı ve düz tavanlı, nişli, sekili ya da sade iç düzenlemeye sahip daha çok inhumasyon türü gömülerin tercih edildiği mezarlar olarak tanımlayabiliriz.

Orta Demir Çağ mezarları iç donatılara göre değerlendirildiğinde mezarlarının % 21'ü sade, % 38'i niş, % 24'ü seki, % 3'i ölü yatağı, % 3'ünde oygu tekne ve % 11'inde hücre uygulamasına yer verilmiştir. Yüzdelik oranlardan Urartu mezarlarında niş ve sekinin daha yoğun olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) Yer Üstü: Geç Demir Çağ mezarlarında çoğunlukla Urartu mezar özelliklerine rastlanılmaktadır. Urartu karakterleri ağır basmasına rağmen aşina olmadığımız kimi özellikler, bu mezarları dönem olarak Urartu ile ilişkilendirilemeyeceğini göstermektedir. Bu özelliklerin başında anıtsal nitelikli cephe anlayışı gelmektedir. Mezar odaları aksine daha sadedir. Basit ve küçük bir oda düzenine sahip mezar odalarında çoğu zaman oygu tekne tarzında ölü yerlerine rastlanılmaktadır. Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) mezarlarında cephe vurgusu ön plandadır. Mezarlar, Med/Akhaimenid mezarlarının karakteristik bir özelliği olarak anıtsal ve nitelikli bir cephe anlayışına sahiptirler. Mezar cepheleri, düzleştirilmiş kademeli, dinsel figür ve sahnelerin işlendiği kabartma sahneli ve sütun cepheli olabilmektedir.

Hemen her mezarda gördüğümüz en yaygın cephe anlayışı düzleştirilmiş tek ya da birden fazla kademeli cephe anlayışıdır. Persepolis, Nakş-ı Rustem[144], Ahur'i

[144] Erich F. Schmidt, Persepolis III The Royal Tombs and Other Monuments, Chicago,1970, 77 v.d.d.

Rustem[145] ve Deh-e Now[146], Dokkan-ı Dawud[147], Ravansar[148], mezarları düzleştirilmiş kademe cepheli mezar anlayışının en güzel örnekleridirler. Fakrıgah (Kat. No: 258) ve Goyjeh KM1 (Kat. No: 259) mezar girişleri düzleştirilmiş tek kademelidirler. Mezarlarda Akhaimenid etkiler oldukça fazladır. Aynı şekilde Tanrıvermiş KM1 mezar cephesi de düzleştirilmiş tek kademelidir. İlk iki mezarın aksine bu mezarda Urartu özellikleri ağır basmaktadır.

Bir diğer cephe anlayışı da dinsel figür ve sahnelerin işlendiği kabartma sahneleridir. Mezar cepheleri figüratif kabartmalarla hareketlendirilerek mezarlara bir nevi anıtsallık kazandırılmıştır. Bilinen tek örnek Yeniköy KM1 (Kat. No:104) kaya mezarıdır. Çok odalı mezarlarda da pek rastlanılan bir durum değildir. Kabartma cepheli mezar ile Dokkan-ı Dawud[149] ve Qızqapan[150] gibi Akhaimenid mezarları birbirine benzetilebilir. Mezarlar arasındaki benzerlik figürlerin bire bir benzemesinden daha çok anlayış benzerliğidir. Yeniköy mezarı ile benzerlik kurulan bir diğer mezar, Doğubayazıt mezarıdır. Doğubayazıt mezarı plan anlayışı ve figürlü kabartması ile Akhaimenid örnekleri ile ilişkilendirilmesine rağmen figürler, tamimiyle Urartu stili taşımaktadır. Bu özelliklerinden dolayı Yeniköy KM1 ve Doğubayazıt mezarlarını Urartu'nun hemen sonrası dönem olan Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) ile ilişkilendirmek mümkün olabilmektedir.

Cephe anlayışında göze çarpan bir diğer detay ise sütunlu cephelerdir. Mezar odasına girişi sağlayan eyvanımsı ön giriş alanlarında yer alan sütunlar tam veya yarım sütun şeklindedirler. Mezarlar sütunlarla hareketlendirilerek anıtsal bir nitelik kazanmışlardır. Sütunlu cephe mimarisine sahip Fakrıgah mezarına iki sütunlu eyvan şeklindeki bir ön giriş aracılığı ile girilmektedir. Benzer sütunlu mezar anlayışı Dokkan-e Dawud[151], ve Kur-u Kiç[152] gibi Akhaimenid mezarlarından bilinmektedir. Sütunlu cephe mimarisine sahip geç dönem Paphlagonia kaya mezarlarında da Akhaimenid etkiler göze çarpmaktadır.[153]

Med/Akhaimenid mezarlarında öne çıkan bir diğer detay ön girişlerdir. Mezar odası önünde yer alan eyvan veya sundurma biçimindeki ön girişler yukarıda da anlatıldığı gibi sütunlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakrıgah mezarına sütunlu ön giriş ile girilmektedir. Karnıyaruk KM2 (Kat. No:94), Zingirkale (Kat. No:95),Tanrıvermiş KM1, KM2 (Kat. No:99,100) ve Köşker (Kat. No:102) mezarlarında sütunlara rastlanılmamaktadır. Tanrıvermiş KM1 mezarına ait ön giriş,

---

[145] Von Gall 1966, 28. Res. 19

[146] Hubertus von Gall, "Deh-e Now" *Encylopaedia Iranica* VII/2, 1994, 211-14 Res. 9, 10. Online at: http://www.iranicaonline.org/articles/deh-e-now (Erişim Tarihi, 21.12.2015)

[147] Von Gall 1995, 472 v.d.d.

[148] Peter Calmeyer, "Das Grabrelief von Ravansar", *Archaeologische Mitteilungen Aus Iran* XI, Tahran, 1986, 73 v.d.d., Res. 2.

[149] Hubertus von Gall, "Dokkān-e Dāwūd", Encyclopaedia Iranica, Vol. VII/5, 1995, 472 v.d.d. (http://www.iranicaonline.org/articles/dokkan-e-dawud) (Erişim Tarihi, 21.12.2015)

[150] Von Gall 1966, 27, Res.21, 22. ; a.y., "Das Felsgrab von Qızqapan. Ein Denkmal Aus Dem Umfeld Der Achamenidischen Königsstrasse", *Baghdader Mitteilungen* XIX, Bağdat, 1988, 557 v.d.d., Res. 4, 5

[151] Von Gall 1988, 557 v.d.d., Res. 1

[152] Von Gall 1966, 25 v.d. a.y., 1988, 580 v.d., Res. 8.

[153] Doğanay 2008, 291. ; Von Gall 1966: 19 v.d.d.

düz tavanlı sundurma/eyvan şeklindedir (Res. 83). Açık alan şeklinde ön girişli mezarlarda bulunmaktadır. Goyjeh KM1 ve V Nolu mezarlar ise açık ön girişli mezarlardır. V Nolu (Kat. No: 111) mezarına ait ön giriş alanı kayaya oyulmuş platform şeklindedir.

Geç Demir Çağ mezarları çoğunlukla ulaşılması zor, dik ve yüksek kayalıklarda bulunmaktadır. Bu durum Med ve devamındaki Akhaimenid mezarlarının önemli özelliklerinden biri olarak vurgulanmaktadır[154]. Urartu mezarları ile olan temel farklılıklarından biri olarak basamaklı ulaşımın tercih edilmediği ve mezar yeri seçiminde zor ulaşımlı mezarların daha önemli olduğu anlaşılmaktadır[155]. Kayalıkların ulaşılması zor yamaçlarında bulunan zor ulaşımlı mezarlara tırmanılarak çıkılmaktadır. Fakrıgah, Zingirkale, Tanrıvermiş KM1, KM2, KM3, Mazgirt KM2, Hacıseli, Haroğlu, Yolgözler KM2-3, ve Küçük Horhor mezarları kayalıkların ulaşılması zor yamaç ve yükseltilerinde yer alırlar. Zor ulaşımlı Küçük Horhor (Kat. No: 110) ve Zingirkale (Kat. No: 95) mezarları basamaklı olmaları ile diğer mezarlardan ayrılmaktadır.

Anıtsal cephe anlayışında gördüğümüz nitelik mezar odaları için geçerli değildir. Urartu mezarlarının aksine sadelik ön planda olduğu mezar odaları küçük boyutludurlar. Urartu mezarlarına kıyasla niş ve sekilerin oranları azalmıştır. Birkaç örnek dışında oygu tekne gömü tarzının pek tercih edilmediği anlaşılmaktadır. Ölü yataklarının ise Urartu'ya kıyasla nispeten arttığı izlenmektedir.

Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) tek odalı kaya mezarları daha çok kale veya yerleşim kayalıkları içinde yer alan, çoğunlukla zor ulaşımlı, oda mezar şeklinde düzenlenmiş, tırmanılarak, düzayak veya basamakla ulaşılan, anıtsal cepheli, ön girişli, dikdörtgen ve yalın giriş açıklığına sahip, dikdörtgen planlı ve düz tavanlı, niş, seki, ölü yataklı ya da sade iç düzenlemeye sahip daha çok inhumasyon türü gömülerin tercih edildiği mezarlar olarak özetlenebilir.

Geç Demir Çağ mezarları iç donatılara göre değerlendirildiğinde mezarlarının % 35'si sade, % 20'nde niş, % 25'nde seki, % 15'si ölü yatağı, % 10'inde oygu tekne ve % 5'inde hücre uygulamasına yer verilmiştir. Geç Demir Çağ mezarları yakın ilişki içinde olduğu Urartu mezar ile kıyaslandığında yüzdelik oranların yakın olduğu anlaşılmaktadır. En belirgin değişiklik ölü yatağı oranındaki artıştır.

Helenistik/Roma Yer Üstü: Helenistik/Roma dönemi ile ilişkilendirilen yer üstü kaya mezarlarının neredeyse tamamı oda mezar tipindedir. Kesin olmamakla birlikte birkaç örnekle sınırlı arcosolium mezar tipine de rastlanılmaktadır. Aliçeyrek KM2 ve KM3 (Kat. No: 172, 173) mezarları, arcosolium mezar planı anlayışlarına göre Roma dönemine tarihlenebilirler. Ancak mezarların yakın çevresinde Roma dönemine ilişkin arkeolojik veriye rastlanılmadığından söz konusu mezarlar şimdilik Helenistik/Roma dönem aralığına tarihlendirilmişlerdir.

---

[154] Samira Asgharpour Saroyan-Ğulam Ali Hatem, "Med ve Urartu Kaya Mezarlarının Karşılaştırılmalı Çalışması", Nakış IV/8, Tahran, 2011, 69,71. ; Nadir Şüca′ dıl-Behruz Han Muhammedi, "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi", Kültür ve Kongre Dergisi 68, Tahran, 2015, 29.

[155] Saroyan-Hatem 2011, 69.; Şüca′ dıl-Muhammedi 2015, 29.

Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan mezarların dönemleri belirlenirken kimi zaman mezarların kayalık arazide bulunduğu yer, konum ve mezarların ulaşım durumlarına bakılmaktadır. Söz konusu değerlendirmeler daha çok Helenistik/Roma dönemleri için yapılmaktadır. Bu dönem mezarlarının Urartu çok odalı mezarlarının aksine kale ve yerleşim alanlarında olması gerekmediği ve zor ulaşımlı bu dönem mezarlarında yine çok odalı Urartu mezarlarının aksine mezarlara ulaşımı sağlayacak yol veya patika izinin olmadığı ifade edilmektedir[156]. Tek başına yeterli olmayan bu özellikler tarihlemede bir noktaya kadar belirleyici olmaktadır.

Helenistik/Roma mezarları yer ve konumlarına göre değerlendirildiğinde bu mezarların yer seçiminde genel bir ayrıma gidilmediği anlaşılmaktadır. Mezarlar hem kale ve yerleşim içinde hem de dışında olabilmektedirler.

Ulaşım durumuna göre yapılan değerlendirme de zor ulaşımlı mezarların sayıca çokluğuna rağmen kolay ulaşımlı mezarlar ile birbirine yakın oranlarda oldukları anlaşılmaktadır. Aslanyurdu KM1 KM2, (Kat. No: 79**)** Aliçeyrek KM4 (Kat. No: 68**)**, Karapınar KM1, KM2 (Kat. No: 174, 175), Mollakent KM1(Kat. No: 176), Bağın KM1, KM2 (Kat. No: 181, 182), Vasgirt KM1-KM5 (Kat. No: 184-188), Gelin Odaları (Kat. No: 189), Amik (Kat. No: 190),, Ermişler (Kat. No: 191), Yalnızağaç (Kat. No: 192), Zernek (Kat. No: 193), mezarları kayalık tepelerin ulaşılması zor yamaçlarında yer alırlar. Ulaşımın zorluğuna bağlı olarak bu mezarlara tırmanılarak çıkılmaktadır. Samsun (Amisos) Asarkale mezarları Paphlagonia tarzını yansıtan üçgen alınlıklı ve sütunlu bir cepheye sahip tek odalı mezarlardır. Geç Helenistik döneme tarihlendirilen mezarlar yüksek dik kayalıklarda yer alırlar[157].

Kolay ulaşımlı mezarlardan, Mollakent KM5, KM9 (Kat. No: 177, 178), ve Rabat (Kat. No: 180), mezarları ya zemin seviyesinde Körpe KM1, KM2 (Kat. No: 169, 170), Çalakos (Kat. No: 171), Aliçeyrek KM2, KM3 (Kat. No: 172, 173), Karaköy KM2 (Kat. No: 179), Bağın KM1, KM2 (Kat. No: 181, 182) ve Kaleköy KM2 (Kat. No: 183) mezarları ise kayalık tepelerin, yürüyerek ulaşılabilen yükseltilerinde yer alırlar. Düzayak ulaşılan bu mezarlardan farklı olarak Gelin Odaları mezarına basamaklarla ulaşılmaktadır.

Cephe anlayışında Urartu örnekleri gibi sade cepheli mezarlar daha çoktur. Karapınar KM1, KM2, Körpe KM1, Çalakos, Aliçeyrek KM4, Mollakent KM1, Karaköy KM2, Kaleköy KM2, Vasgirt KM1, KM2, KM3, KM5, Gelin Odaları, Amik (Kat. No: 190), Ermişler, Yalnızağaç ve Zernek mezarları doğrudan bir giriş açıklığından oluşan sade cepheli mezarlardır.

Sade cepheli mezarlara kıyasla cephe vurgusunun daha çok ön planda olduğu düzleştirilmiş kademeli mezarlara da rastlanılmaktadır. Mollakent KM5, KM9, Rabat, Bağın KM1 ve Vasgirt KM4 mezar cepheleri düzleştirilmiş tek kademeli kaya mezarlarıdır. Düzleştirilmiş cephe anlayışına sahip Mollakent KM9 mezarı nispeten

---

[156] Köroğlu 2008, 31

[157] Von Gall 1966, 97 v.d. ; Önder Bilgi-Sümer Atasoy-Şevket Dönmez-Latife Sümmerer, "Samsun (Amisos) Bölgesinin Kültürel Gelişimi Projesi ile İlgili Yüzey Araştırması", *AST* XIX/1, Ankara, 2002, 281.

daha nitelikli cephesi ile dikkat çekmektedir. Anıtsal nitelikli diyebileceğimiz Mollakent KM9 mezarı büyük boyutlu, düzleştirilmiş sade bir cephe anlayışına sahiptir. Çevresindeki diğer kaya mezarlarına kıyasla boyutu ve kısmen özenli işçiliği ile Van Argişti kaya mezarı gibi anıtsal olarak nitelendirilebilir.

Tonozlu veya kemerli cepheye sahip mezar sayısı oldukça azdır. Körpe KM2, Kaleköy KM2, Aslanyurdu, Bağın KM2 mezarları kemerli sayılabilecek cepheli yapıları ile farklılık göstermektedirler.

Helenistik/Roma mezarlarında doğrudan girişli mezarlar daha fazladır. Dörtgen giriş açıklıklarından mezar odasına doğrudan girişler yapılmaktadır.

Tercih edilen bir diğer giriş türü de ön giriştir. Mezar önlerinde yer alan ön girişler küçük boyutlu sundurma ve kuyu biçimlidirler. Mollakent KM1, Bağın KM1, Kaleköy KM2, Zernek mezarları ön girişli mezarlardır. Mollakent KM1, Bağın KM1 ve Kaleköy KM2 mezarları önünde sundurma diyebileceğimiz küçük ön girişler bulunmaktadır. Ön girişli mezarlardan Zernek kaya mezarı kuyu biçimli dromosu ile dikkat çekmektedir. Yer üstü kaya mezarı olmasına rağmen mezar önüne kuyu biçimli dromos yapma gereği duyulmuştur. Yer altı kaya mezarlarında sıklıkla karşılaştığımız bu uygulamanın pratik fayda açısından değerlendirildiğinde yer üstü kaya mezarlarında gerekli bir giriş yöntemi olmadığı açıktır. Buna rağmen tercih edilmesi ilginçtir. Rabat kalesi kaya mezarlarında kemerli ve dörtgen niş içi girişlere rastlanılmaktadır[158].

Boyutları itibariyle taş bloklar tarafından kapatıldıkları düşünülen mezar kapılarında diğer Urartu ve mezarlarında olduğu gibi yalın kapılar ağırlıktadır. Bunun yanında Karapınar KM1, KM2, Mollakent KM5, KM9, Bağın KM1, KM2, Kaleköy KM2, Vasgirt KM3, Gelin Odaları, Ermişler örneklerinde olduğu gibi silmeli anlayışa sahip mezarlarda vardır.

Kaya mezarlarında dikdörtgen plan daha çok uygulanmıştır. Mezarlar giriş yönüne göre yatay veya dikey olarak düzenlenebilmektedir. Ermişler, Yalnızağaç, Aslanyurdu KM1-2**,** Vasgirt KM3 ve KM4 mezarları dikey dikdörtgen, Körpe KM1, KM2, Aliçeyrek KM1, KM2, Karapınar KM1, KM2, Mollakent KM1, KM5, Karaköy KM2, Rabat, Bağın KM1, KM2, Kaleköy KM2, Vasgirt KM1, KM2, KM5, Gelin Odaları, Amik (Kat. No: 190), Zernek mezarları ise yatay dikdörtgen bir düzenlemeye sahiptirler. Dikdörtgen planlı mezarlarda çoğunlukla düzgün bir plan göze çarpmaktadır. Ancak asimetrik dikdörtgen planlı Yalnızağaç, Zernek kaya mezarları ile ovale yakın dikdörtgen planlı Vasgirt KM1, Körpe KM1 mezarları düzgün olmayan mezarlara örnektir. Dikdörtgen planlı mezarlara kıyasla az sayıda kare ve oval planlı mezarlar ile karşılaşmaktayız. Çalakos, Vasgirt KM3 mezarları kare, Mollakent KM9 Aliçeyrek KM4 ve Vasgirt KM4 mezarları ise oval planlı bir düzenlemeye sahiptirler.

Mezar odalarını örten üst örtü formlarında düz, kemerli ve kırma çatılı formlar ile karşılaşmaktayız. En sık karşılaştığımız örtü sistemi düz örtüdür. Aliçeyrek KM4,

[158]Görme olanağına sahip olamadığımız Rabat Kalesi kaya mezarları hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Mezarlar hakkındaki değerlendirmeler Erdoğan'nın doktora tezi ile basına yansıyan haberlerden derlenmiştir. Erdoğan 2015, 184 v.d.d., Res. 54.

Körpe KM1, Çalakos, Karapınar KM1, KM2, Mollakent KM5, Bağın KM1, KM2, Vasgirt KM1-KM5, Gelin Odaları, Ermişler, Yalnızağaç, Zernek mezarları düz bir üst örtüye sahiptirler. Sık olarak karşılaşılan bir diğer örtü sistemi de kemerli veya tonozlu örtü sistemidir. Körpe KM2, Aliçeyrek KM1, KM2, Mollakent KM9, Karaköy KM2, Rabat, Kaleköy KM2, Vasgirt KM3, Amik (Kat. No: 190) kaya mezarlarında kemerli üst örtü sistemi uygulanmıştır. Kırma çatılı tek örnek Mollakent KM1 (Kat. No:176) mezarıdır. Yatay ve dikey olarak birbirine tutturulmuş hatıl ve kiriş kabartmaları ile Ahşap çatı konstrüksiyonu taklit edilmiştir.

Mezar içlerinde yer verilen ölü yerlerine ait mimari elemanlar ölü yatağı/kline, oygu tekne, seki ve nişlerdir. Dikkat çeken detay ölü yatağı/kline uygulamasının daha yoğun olmasıdır. Urartu kaya mezarlarında sayıca az olan bu uygulamanın farklı olarak arttığını görmekteyiz. Girişin karşısı ile yan duvarlarda olabilen ölü yataklarının sayısı genellikle bir ile üç arasında değişmektedir. Normal bir gömünün yatırılabileceği boyutlara ulaşan ve çoğunlukla duvar önü şeklinde bir düzenlemeye sahiptirler. Körpe KM1, KM2, Çalakos,. Karaköy KM2, Rabat, Bağın KM1, Vasgirt KM3 ve KM4 mezarları ölü yataklarının görüldüğü kaya mezarlarıdır.

Ölü yatağına benzerliği ile karıştırılan seki uygulaması, Helenistik/Roma mezarlarında da kendine yer bulmaktadır. Aliçeyrek KM4, Karapınar KM2, Mollakent KM1, Bağın KM2, Kaleköy KM2, Vasgirt KM1, Zernek mezarlarında yer alan sekiler duvar boyunca uzanan zeminden yükseltmeli duvar önü sekileri şeklinde düzenlenmişlerdir.

Mezar içlerinde yer verilen bir diğer ölü yeri de oygu teknelerdir. İki örneğin bilindiği Aliçeyrek KM2 ve Rabat mezarlarında oygu tekne şeklinde düzenlenmiş ölü yerleri bulunmaktadır.

Urartu kaya mezarlarının önemli bir vazgeçilmezi olan niş uygulamasının azaldığı izlenebilmektedir. Aslanyurdu KM1-2 ve Gelin Odaları kaya mezarlarında nişlere yer yer verilmiştir[159].

Diğer uygulamalar kadar sade döşemsiz mezarlar ile de karşılaşmaktayız. Aliçeyrek KM3, Karapınar KM1, Mollakent KM5, KM9, Vasgirt KM2, KM5, Amik, Ermişler ve Yalnızağaç mezarları sade planlı mezarlardır.

Çoğunlukla tekli gömülerin yapıldığı anlaşılan mezarlarda inhumasyon gömüler daha çok tercih edilmiştir. Buna karşın mezar içlerinde urne amaçlı çanak veya çukurların bulunduğu Karapınar mezarlarında kremasyon gömü türünün uygulandığı ifade edilmektedir.

Eldeki mevcut veriler değerlendirildiğinde; Helenistik/Roma tek odalı yer üstü kaya mezarları oda mezar şeklinde düzenlenmiş, kale veya yerleşim içi veya dışındaki kayalıklarda olabilen, çoğunlukla zor ulaşımlı ve buna bağlı olarak tırmanılarak ya da düzayak olarak ulaşımın sağlandığı, sade ve düzleştirilmiş kademeli cepheye sahip, doğrudan girişlerin yapıldığı, dikdörtgen biçimli ve yalın girişli, dikdörtgen planlı, üst

[159] Mezar içinde yer alan dikdörtgen şekilli nişler düz formludur.

örtüsü düz veya kemerli olan, ölü yataklı, sekili ya da sade iç düzenlemeye sahip daha çok inhumasyon türü gömülerin tercih edildiği mezarlar olarak tanımlayabiliriz.

Helenistik/Roma mezarları iç donatılara göre değerlendirildiğinde mezarlarının % 32'si sade, % 10'u niş, % 21'nde seki, % 35'i ölü yatağı, % 7'inde oygu tekne ve % 3'inde hücre uygulamasına yer verilmiştir. Helenistik/Roma Çağ mezarları Urartu ve Urartu Sonrası mezarları ile kıyaslandığında niş ve seki oranının azaldığı ölü yatağı oranın arttığı görülmektedir.

Mezarların bire bir olmasa da yakın benzerlerine Anadolu'nun diğer bölgelerinde de rastlanılmaktadır. Pontus Tokat Komana kentinde Helenistik döneme tarihlendirilen Paphlagonia bölgesi mezarları gibi tapınak cepheli mezarlar bulunmaktadır. Ayrıca yine dikdörtgen giriş açıklıklı ve tonozlu üst örtüye sahip mezarlar klineli ve klinesiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Emirseyit'te tespit edilen tonozlu ve tek klineli mezarın yan duvarlarında bank veya sekiler bulunmaktadır. Mezarın dikkat çeken yönü bank ve kline üzerinde kremasyon gömüye işaret eden küçük urne oyuklarının olmasıdır[160]. Mono blok kayanın cephesine açılmış, mihrap cepheli mezarlar tipik mezarlar Geç Helenistik ve Roma dönemi ile ilişkilendirilmektedir[161].

Lidya mezarları genellikle dromosludur[162]. Çoğunlukla dromoslu olan Hypaipa antik kenti mezarları içinde kline ya da sekilerin olduğu görülmektedir. MÖ VI. yy'in sonları ile ilişkilendirilmektedirler[163].

Karia Bölgesinde Helenistik ve Roma dönemlerine tarihlendirilen Arcosoliumlu ve dromoslu kaya mezarları ile birlikte ölü yataklı ve tonozlu kaya mezarları bilinmektedir[164].

Pisidia'nın başat kentlerinden Termessos ta görülen anıtsal cepheli sade ve 1 ile 3 arasında değişen klineye sahip Helenistik dönem kaya mezarları gerek cephe anlayışları ve gerekse de mezar planları açısından Likya bölgesi ahşap konutları ve Yunan mimarisi etkileri göstermektedirler[165]. Pisidia bölgesi: çalışmalarında düz çatılı, klinesiz, silmeli girişli mezarlar[166] ile dikdörtgen sade girişli, kırma çatılı klineli ve klinesiz yer üstü kaya mezarları bilinmektedir.

Roma Yer Üstü: Roma mezarları diğer dönem mezarlarına göre ayırt edilmesi nispeten daha kolay mezarlardır. Bu mezarlarda belirleyici olan mezar tipleri, cephe anlayışları, giriş şekli ile birlikte arcosol ve kline tarzı ölü yataklarıdır.

---

[160] Burcu Ercıyas-Emine Sökmen, "Komana Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması 2007", *AST* XXVI\1, Ankara, 2009, 290 v.d., Res. 2-4.

[161] Özsait 2008, 295, Res. 3.

[162] Doğanay 2008, 318

[163] Hatice Kalkan-Aylin Koçak Yaldır, "Antik Hypaipa Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması – 2012", *AST* XXXI\2, Ankara, 2014,11, Res. 13,14.

[164] Abdulkadir Baran-Şahin Gümüş, 2011 Yılı Thera Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, ", *AST* XXX/1, Ankara, 2013, 283 v.d., Res. 8, 9, 11.

[165] Çelgin 1990, 147.; a.y., 1994, 161.

[166] Mehmet Özsait-Nesrin Özsait, "2011 Yılı Isparta ve Burdur İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST* XXX/1, Ankara, 2013, 318, Res. 3.

Roma kaya mezarlarında oda mezarlarla birlikte bağımsız arcosol tipi mezarların kullanımı artmaya başlamıştır. Bölgede sayıları fazla olmamakla birlikte arcosolium tipi kaya mezarları tespit edilmiştir. Kemerli ve açık ağızlı bir cephe anlayışına sahip mezar odaları genelde sadedir. Oda içinde bazen tek bazen de sayısı üçü bulan ölü yataklarına yer verilmektedir. Ölü yatakları odanın ortasında veya girişin hemen önünde yer alan orta boşluğun etrafına yapılmaktadır. Bostanpınarı KM3 (Kat. No: 196) ve Mağaraköy (Kat. No: 202) mezarında 1 ölü yatağı, Harput KM1 (Çiz. 142) ve Kale (Kat. No: 247) mezarlarında 2 ölü yatağı düzenlemesine yer verilmiştir. Harput KM3 (Kat. No: 196) mezarında dikdörtgen orta boşluğun etrafında üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. (Çiz 144) Geç Roma dönemine tarihlenen mezar benzerlerine Paphlagonia Bölgesi Pompeipolis Nekropolü[167] ve Laodikeia kenti mezarlarında rastlanılmaktadır[168].

Roma mezarlarının ayırt edici özelliklerinden biri de tonozlu veya kemerli cephe anlayışlarıdır. Bu tarz mezarların sayısı oldukça fazladır. Çoğunlukla derin kemerli mihrap veya niş şeklindedirler. Ormansırtı KM5, KM10 (Res. 290, 298), Onar KM3 (Res. 275) Aktepe KM1-KM4 (Res. 232, 234, 236, 238) mezarları derin niş şeklinde kemerli cephe anlayışına sahiptirler. Tonoz/mihrap cepheli mezarlar Dağlık Kilikya Olba-Dioscesarea Nekropolü[169], Paphlagonia/Pompeipolis Nekropolü 21 numaralı mezar[170] ile Urfa Edessa bölgesi mezarlarından da bilinmektedir[171]. Bazı mezarlarda tonoz kontörleri derin olmayan çizgisel çerçeve şeklindedir. Gebenarası (Res. 263), Salınbaşı KM1, KM6, (Res. 300) Ormansırtı KM1 (Res. 282) ve Şuğul (Res. 313), mezarlarında tonoz kontörleri ise çizgisel bir çerçeve şeklindedir.

Cephe vurgusunun ön planda olduğu Roma mezarlarında Anadolu'nun batısındaki Roma mezarları gibi sütunlu, üçgen alınlıklı ve tapınak cepheli görkemli mezarlara sık rastlanılmamaktadır. Malatya Hoşirik mezarları dışında bu türden mezarlar henüz bilinmemektedir. Hoşirik 1 ve 2 nolu mezar cepheleri alınlık ve sütun kabartmaları ile hareketlendirilmiştir. Mezar cephelerinde ayrıca stilize palmet, hayat ağacı ve insan figürlerine yer verilmiştir[172]. İddialı bir cepheye sahip olmayan Salınbaşı KM5 (Res. 307) Harput KM2 (Res. 218) mezar cephelerinde küçük nişler içinde stilize insan figürleri yer almaktadır. Urartu ve Helenistik/Roma dönemi mezarlarına kıyasla sade cepheli mezarların oranları azalmasına rağmen, tonoz cepheli mezarlardan sonra en sık uygulanan cephe türüdür. Doğrudan bir giriş açıklığından oluşan Harput KM2, Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı, Bağköy KM1, Kasanlar, Bostanpınarı KM1, KM2, KM4, KM5, Dinlencek KM2, Kombaşı KM1, KM2, Onar KM1, KM5, KM6, Salınbaşı KM3, KM4, Yazılı Mağara, Erkenek KM1, KM2, Gelengeç, Sulutarla mezarları sade cepheli mezarlardır.

[167] Çevik-Ritter 2013, 169, d.n. 4.
[168] Bahar 2009, 118, Res.2, Çiz. 7,8.
[169] Doğanay 2008, 302.
[170] Çevik-Ritter 2013, 171 v.d.
[171] Yusuf Albayrak-S. İrem Mutlu, "Soğmatar Kutsal Alanı ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırması, 2013", *AST* XXXII\2, Ankara, 2014, 259 v.d.d.
[172] Malatya Kültür Envanteri, 166

Giriş şekline göre yapılan değerlendirmede doğrudan ve niş içi girişlerin ön planda olduğu anlaşılmaktadır. Yanı sıra ön girişli mezarlara da rastlanılmaktadır. Roma dönem özelliği olan niş içi girişler oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Giriş açıklıklarının içinde yer aldığı nişler kemerli, dörtgen veya üçgen şeklinde olabilmektedir. Kemerli nişler daha yoğun kullanılmıştır. Niş derinlikleri ortalama 0.20 ile 1.20 m arasında değişebilmektedir. Aktepe, Bağköy, Onar ve Ormansırtı nekropollerinde (Kat. No: 203-205, 209-211, 227, 228, 233-241) bu türden mezarlara rastlanılmaktadır. Dörtgen niş şekline sahip Dinlencek KM1, KM2 (Kat. No: 229, 220) mezarları ile üçgen niş şekline sahip Onar KM4 (Kat. No: 229) mezarları farklılık göstermektedir. Dağlık Kilikya Olba-Dioscesarea Nekropolü mezarlarındaki bazı mezarların giriş açıklıkları tonoz/mihrap niş veya yatay/dikey dörtgen nişler içinde yer almaktadır[173].

Yoğun olarak karşılaşılan bir diğer giriş şekli doğrudan girişlerdir. Urartu ve Helenistik/Roma dönem mezarlarında mezarların neredeyse tamamı doğrudan girişlidir. Roma dönem mezarlarında bu oran dengelenmiştir. Likya Tlos kentinde daha küçük ve özensiz mezarlarda doğrudan giriş uygulanırken önemli mezarların çoğunda ön giriş tercih edilmiştir[174]. Sundurma ve koridor biçimli ön giriş yöntemine sahip mezarlarda bulunmaktadır. Onar KM1 (Kat. No: 226) ve Ormansırtı KM2 (Kat. No: 233) mezarları sundurma biçimli, Ormansırtı KM5, KM6 ve KM9 mezarları ise koridor biçimli ön girişe (dromos) sahip mezarlardır. Lydia Hypaipa[175], Karia Thera,[176] Pisidia Yaka[177] Likya Tlos[178], Thrakia Yeniköy[179] merkezlerinde mezar girişleri dromosludur.

Roma mezarlarında mezar odalarına, dikdörtgen, kare, oval ve kemerli giriş açıklıkları ile girişler yapılmaktadır. Dikdörtgen girişli mezarlar daha sık kullanılmıştır. Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı, Aktepe KM1-KM5, Bağköy KM1-KM5, Kasanlar, Bostanpınarı KM1, KM2, KM4, KM5, Dinlencek KM1-KM3, Gebenarası, Kombaşı KM1, KM2, Never, Onar KM1-KM4, KM6, Ormansırtı KM1-KM9, Salınbaşı KM1, KM4-KM6, Yazılı Mağara, Dumdum, Şuğul, Erkenek KM1, KM2, Gelengeç kaya mezarlarına dikdörtgen giriş açıklıkları ile girilmektedir. Kemerli veya tonozlu girişe sahip mezarlar çoğunlukla arcosollü mezarlardır. Harput KM1 KM3, Şüşnaz, Mağaraköy, Bostanpınarı KM3, Salınbaşı KM2, Mollakent KM7, KM8, Kale mezarları kemerli girişe sahip arcosollü mezarlardır. Oda mezar tipinde olan Harput KM2 mezar girişi kısmen tahrip oluştur. Kare ve oval girişli mezarlar sayıca azdır. Bostanpınarı KM4, Ormansırtı KM10, Sulutarla mezarları kare, Onar KM5, Salınbaşı KM3 mezarı ise oval girişlidir.

Mezar planlarında dikdörtgen planlı mezarlar daha ağırlıktadır. Giriş yönüne göre dikey ya da yatay olarak düzenlenebilen mezarlarda dikey dikdörtgen mezarlar

---

[173] Doğanay 2008, 302.
[174] İşkan-Çevik 1999, 426, Çiz. 2-5.
[175] Kalkan-Yaldır 2014, 11, Res. 13, 14.
[176] Baran-Gümüş 2013, 283 v.d.d., Res. 8, 9,11.
[177] Özsait-Özsait, 2013, 320, Res. 5,6
[178] İşkan-Çevik 1999, 426, Çiz. 2-5.
[179] Zeynep Koçel Erdem, "Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları", *AST* XXIX\3, Ankara, 2012, 81, Res. 14.

daha çok tercih edilmişlerdir. Aktepe KM1, Mağaraköy, Mollakent KM7, KM8, mezarları dışında kalan mezarlar dikey dikdörtgen bir düzenlemeye sahiptirler. Nitelikli işçiliğe sahip mezarlarda hatlar oldukça düzgündür. Ancak işçiliğin kalitesine göre düzgün hatlar göstermeyen mezarlarda bulunmaktadır. Harput KM1, Aktepe KM1, KM2, Erkenek KM1, Onar KM5 mezarları düzgün olamayan dikdörtgen planlı mezarlardır. Az sayıda da olsa kare ve oval planlı mezarlar da bulunmaktadır. Ormansırtı KM8, Sulutarla, mezarları kare, Ormansırtı KM5, KM10, mezarları ise oval planlı bir düzenlemeye sahiptirler.

Düz tavan örtü bu dönemde azalmış yerini kemerli ya da tonozlu formlara bırakmıştır. Diğer dönemlere kıyasla da tonozlu üst örtülerin oranında büyük farklar ortaya çıkmaktadır. Yoğun olarak Malatya ve Elazığ ile birlikte birkaç örnekle sınırlı Muş ve Tunceli bölgelerindeki mezarlarda tonoz veya kemerli üst örtüler bilinmektedir. Harput KM1-KM3, Şüşnaz, Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı, Mağaraköy, Aktepe KM3, KM5, Bağköy KM1-KM5, Bostanpınarı KM1-KM5, Dinlencek KM1-KM3, Gebenarası, Kombaşı KM1, Never, Onar KM1-KM4, Ormansırtı KM1-KM10 Salınbaşı KM1-KM6, Yazılı Mağara, Dumdum, Şuğul, Erkenek KM1, KM2, Gelengeç, Sulutarla, Mollakent KM7, KM8, Kale kaya mezarlarında kemerli üst örtü sistemi uygulanmıştır. Beşik tonoz veya kemerli üst örtüye sahip mezarlar Kilikia[180], Karia,[181] Kapadokya,[182] Paphlagonia[183] Edessa[184] gibi Anadolu'nun diğer bölgelerinde de yaygındır.

Arcosol niş, ölü yatağı/kline ve oygu tekne uygulamaları gibi mezar içi donatıları Roma mezarlarının belirleyici özelliklerindendir. Bu donatıların sayılarında belirgin bir artış söz konusudur. Koşut olarak sade planlı mezarlar da azalma vardır.

Arcosol nişler Roma dönemi ile ilişkilendirilen en önemli iç donatılardandır. Gömü sayısına bağlı olarak sayıları değişen nişler mezarın yan ve arka duvarlarda yer almaktadır. Arcosol nişler kline/ölü yataklı ve oygu tekneli olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ören (Kat. No: 198), Aktepe KM1, KM2, KM4 (Kat. No: 203-206), Bağköy KM1, KM2, KM4 (Kat. No: 208, 209, 211), Onar KM1-KM4, KM6 (Kat. No: 229-229, 231), Ormansırtı KM2, KM3, KM8 (Kat. No: 233, 234, 239), mezarlarında arcosol nişleri içinde ölü yatakları bulunmaktadır. Ormansırtı KM4, ve KM9 (Kat. No: 235, 240) mezarlarında ise arcosol nişi içinde oygu tekneler yer almaktadır.

Bölge dışında da ölü yataklı ve oygu tekneli arcosol uygulaması oldukça yaygındır. Dağlık Kilikia'nın tamamında arcosol uygulamasına rastlanılmaktadır. Gömüler arcosol içine açılan tekneler veya arcosol zemini üstüne yapılmaktadır[185]. Kantytella Nekropolü mezarlarında genellikle üç adet yataklı arcosolium

[180] Emel Erten, "Olba 2002 Yüzey Araştırması", *AST* XXI/2, 2004, 58. d.n. 30, 31.
[181] Baran-Gümüş 2013, 283 v.d.d.
[182] Mehmet Tekocak, "Aksaray İli Merkez, Ortaköy, Sarıyahşi, Ağaçören, ve Eskil İlçeleri Yüzey Araştırmaları: 2011", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXX\2, Ankara, 2013, 122 v.d., d.n. 5.
[183] Eray Dökü, *Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları* (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya, 2008, 49.
[184] Albayrak-Mutlu 2014, 259 v.d.d.
[185] Doğanay 2008, 303.

bulunmaktadır[186]. Antiokheia ad Orontes Nekropolü mezarlarında tekneli arcosoliumlar yer almaktadır[187].

Kommagene mezarlarında oygu tekneli olan arcosoller dikkat çekmektedir[188]. Zeugma[189], Doliche K9[190] ve K26[191] mezarlarında oygu tekneli arcosoliumlara yer verilmiştir. İsauria Bölgesi mezarlarında arcosol içi oygu tekne geleneği yaygın değildir.[192] Phrygia Üç Saray, Göknebi ve Bardakçı köylerinde arcosoliumlu oda mezarlar tespit edilmiştir[193]. Pisidia Termessos mezarlarında arcosol içi lahit uygulaması klineli oda mezarlardan daha fazladır.[194]

Helenistik Roma dönemi ile birlikte yaygınlaşmaya başlayan ölü yatağı uygulamasına Roma mezarlarının çoğunda rastlanılmaktadır. Genelde sayıları bir ile üç arasında değişen ölü yatakları oda ortasında veya girişin hemen önündeki orta boşluğun etrafında yer almaktadırlar. Orta boşluk düzenlemesi mezar tabanından yüksekte veya mezar tabanına açılan oyuk şeklinde olabilmektedir. Zeminden yüksek orta boşluğun etrafındaki ölü yatakları duvar önü çıkıntısı şeklindedir. Bu türden ölü yataklarının en ilginci Aktepe mezarlarında rastlanılmaktadır. Aktepe KM1 ve KM4 (Kat. No: 203, 206) mezarlarındaki ölü yatakları altlı üstlü olarak düzenlenmişlerdir. Çoklu gömünün yapıldığı Tlos Nekropolü mezarlarında ölü yataklarının arkalı önlü ya da altlı üstlü olduğu görülmektedir[195]. Mezarların pek çoğunda bu uygulaya rastlanılmaktadır. Mezar zemininden aşağıdaki orta boşluğun etrafındaki ölü yatakları düz zeminde yar almaktadır.

Anadolu'nun diğer bölgelerinde de ölü yatağı kline uygulaması vazgeçilmez bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Phyrg Karacakaya[196], Karia Bölgesi İnönü mevki mezarları[197], Kilikia Olba-Dioscesarea Nekropolü[198], Pontus Bölgesinde Araköy/Könger[199] ve Kadıçayırı[200] kaya mezarlarında üçlü ölü yatağı/kline uygulamalarına rastlanılmaktadır.

---

[186] Ümit Aydınoğlu, "Dağlık Kilikia'da Kentleşme ve Tarımsal Organizasyon Araştırması 2011", *AST* XXX/2, Ankara, 2013, 215 v.d., d.n.3, Res. 3.
[187] Hatice Pamir, "Hatay İli Antakya, Samandağı, Altınözü ve Yayladağı Yüzey Araştırmaları 2009", *AST* XXVIII/3, 2011, 460 v.d., Res.9-11
[188] Ergeç 2003, 7 v.d.d. ; Zeyrek ve bşk. 2010, 232 v.d.
[189] Ergeç 2003, 86, Res.97, Lev.50/1, 2.
[190] Ergeç 2003, 41, Res.9, Lev.6/1, 2
[191] Ergeç 2003, 49, Res.26, Lev.15/3, 4.
[192] Doğanay 2008, 320.
[193] Sivas-Sivas 2006,167 v.d.
[194] Nevzat Çevik, "New Rock-Cut Tombs at Etenna and the Rock-Cut Tomb Tradition in Southern Anatolia", *Anatolian Studies,* LIII, Ankara, 2003, 110.
[195] İşkan-Çevik 1999, 426, Çiz. 1-5.
[196] Taciser Tüfekçi Sivas-Hakan Sivas, "2004 Yılı Eskişehir Kütahya Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXIII/2, Ankara, 2006, 166 Res. 9.
[197] Abdulkadir Baran-Şahin Gümüş, "2011 Yılı Thera Antik Kenti Yüzey Araştırmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXX/1, Ankara, 2013, 285, Res. 8,9.
[198] Doğanay 2008, 303.
[199] Çiğdem ve bşk.,2005, 293 v.d. Res. 8,9, Çiz. 2. ; Süleyman Çiğdem-Nurettin Öztürk, "Gümüşhane/Şiran-Araköy Kaya Mezarı Kompleksi", *Arkeoloji ve Sanat* 121, İstanbul, 2006, 31 v.d.d.
[200] Süleyman Çiğdem-Haldun Özkan-Hüseyin Yurttaş-Nurettin Öztürk, "2004 Gümüşhane Yüzey Araştırması", *AST* XXIII\2, Ankara, 2006, 57 v.d. Res. 2.

Ölü yatağı kadar yoğun olmasa da sık karşılaşılan bir diğer özellik oygu tekne veya tekne/lahitlerdir. Mezar tabanlarında, duvar önlerinde ya da arcosol nişi içlerinde yer almaktadırlar. Bağköy KM3, Onar KM1, KM2, KM3, KM5, Yazılı Mağara, Salınbaşı KM4, Mollakent KM8, mezarlarındaki oygu tekneler mezar tabanına açılmışlardır. Ormansırtı KM4, KM9 mezarlarında ise oygu tekneler arcosol nişi içinde yer almaktadır. Ölü yatağında olduğu gibi oygu tekne uygulaması da Anadolu'nun diğer bölgelerindeki Roma dönem mezarlarında yaygındır.

Ölü yatağı arcosol ve oygu tekne türü iç donatılara kıyasla niş ve sekiler oldukça azalmışlardır. Harput KM3, Gebenarası, Kombaşı KM1, Salınbaşı KM5, Mollakent KM7 kaya mezarında bu nişlere rastlanılmaktadır. Onar KM4, Ormansırtı KM2, Salınbaşı KM1, ve KM5 mezarlarında sekilere yer verilmiştir.

Mezar iç ve dışında boya bezemeli ve plastik kabartma tekniğinde figür ve süslemelere rastlanılmaktadır. Boya bezemeli figür ve geometrik süslemelere Never Dumdum Şuğul ve Erkenek KM1 mezar duvarlarında yer verilmiştir. Onar KM5 mezar duvarlarında deve, at ve insan figürleri işlenmiştir. Plastik kabartma tekniğinde figürlü bezemelere Harput KM2 ve Salınbaşı KM5 mezarlarının dış cephesinde, Onar KM2, KM4 ve Ormansırtı KM2 mezarlarının ise içinde yer verilmiştir. Onar KM2 ve Onar KM4 mezar süslemeleri geometrik, bitkisel ve figürlü süslemelerdir. Ormansırtı KM2 mezarı kabartma bezemeli bukranion (boğa başı) başı ile muhtemelen dinsel içerikli, bol yapraklı bitkisel yumru kabartması ile bezenmiştir.

Mezarların bulunduğu nekropol kayalıkları ile bağımsız mezar yapılarının bulunduğu alanlarda çanaklara sıklıkla rastlanılmaktadır. Genel manada çanakların sunu amaçlı oldukları bilinmektedir. Mezar yakınlarında yer alan çanakların gömü ritüeli ile ilgili işlevlerinin olması da mümkündür. Şüşnaz, Mollakent KM7 ve KM8 mezarlarının yakınlarında bulunan çanaklarda kült amaçlı sunu çanaklarıdır. Mezar dışında yer alan nişler de çanaklar gibi gömü ritüeli ile alakalıdırlar. Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı mezarlarında mezar dışı nişler bulunmaktadır. Mezar dışı kült elemanı olarak da tanımlanmaktadırlar[201].

Eldeki mevcut verilerin tercih edilme yoğunluğuna göre Roma kaya mezarları oda mezar ve arcosolium şeklinde düzenlenmiş, kale/yerleşim içi veya dışındaki kayalıklarda, çoğunlukla kolay ulaşımlı, tonozlu ve sade cepheye sahip, doğrudan ve niş içi girişlerin yapıldığı, dikdörtgen girişli, yalın kapılı, dikdörtgen planlı, tonoz ve düz tavanlı, ölü yatağı/kline, oygu tekneli arcosol ya da sade iç düzenlemeye sahip daha çok inhumasyon türü gömülerin tercih edildiği mezarlar olarak tanımlayabiliriz.

Giriş açıklıkları kemerli niş içinde yer alan giriş açıklığı ile girilen dikdörtgen planlı tek odalı mezarların üst örtüleri tonozludur. Mezar içlerinde ölü yatağı/kline ve oygu tekneler sıklıkla görülür. Aynı şekilde ölü yataklı ve oygu tekneli arcosol kullanımında da artış olmuştur. Anadolu'nun diğer bölgelerinde bu mezarların yoğunluğu artmaktadır.

---

[201] Nevzat Çevik "Urartu Kaya Mezarlarında Ölü Kültüne İlişkin Mimari Elemanlar", *TAD* XXXI, Ankara, 1998, 424.

Likya Bölgesi, Tlos mezarlarının çoğu tek odalıdır. Küçük olan mezar boyutları gömü sayısına bağlı olarak değişmektedir. Mezarların yan ve arka duvarlarına üç ya da iki ölü yatağı açılabildiği gibi yataksız, yalın olanlarda bulunmaktadır. Çoklu gömünün yapıldığı mezarlarda ölü yataklarının arkalı önlü ya da altlı üstlü olduğu görülmektedir[202].

Karia Bölgesi mezarları genellikle dikdörtgen planlıdır. Mezarların üst örtüleri düzdür. Üçgen çatılı örneklerinde yer aldığı Karia Bölgesi mezarları sade döşemsiz veya üç duvar boyunca uzanan sekili bir mimariye sahiptirler[203]. Thera kent mezarları Karia bölgesi mezar repertuarı hakkında önemli ipuçları sunar. Arcosoliumlu ve dromoslu kaya mezarları ile birlikte ölü yataklı ve tonozlu kaya mezarları bilinmektedir[204]. Kaunos ve Idyma gibi merkezlerde karakteristik İon tapınak cepheli mezarlar görülmektedir[205].

Pisidia Karaköy Dağı mezarları üç klineli kırma çatılı tek odalı mezarlardır.[206] İnlice mezarları üçgen çatılı mezarlardır ve mezar odalarında klineler yer almaktadır. Karacelil mevkii mezarları benzer biçimde üçgen çatılı ve klinelidir. III Nolu mezar, Mollakent KM1 mezarı gibi çatı ve köşelerinde hatıllar bulunmaktadır[207].

Kilikya kaya mezarlarının çoğu alçak kayalıklarda yer alırlar ve genellikle tek odalı bir plan sahiptirler. Genellikle sade cephelidir ve cephelerde nişlere yer verilmiştir. Dağlık Kilikya'da herhangi bir döşemin olmadığı yalın planlı kaya mezarları ile klineli ölü yataklarına yer verilen mezarlar oldukça yaygındır. Mezarların tamamında yaygın arcosol uygulaması vardır. Gömüler arcosol içine açılan tekneler veya arcosol zemini üstüne yapılmaktadır[208]. Olba'da sütunlu ve üçgen alınlıklı Korinth ve İon düzenine sahip tapınak cepheli mezarlar dikkat çekmektedir. Dikdörtgen planlı mezarlar tonozlu bir üst örtüye sahiptirler[209]. Antiokheia ad Orontes Nekropolü: Mezar odaları genel plan özellikleri bakımından dromoslu ve dromossuz tek odalı mezarlardan oluşmaktadır. Kare ya da dörtgen planlı olan mezarlar içlerinde genellikle üç adet arcosolium bulunmaktadır. Bir örnekte yedi arcosol bulunmaktadır. Arcosol içindeki sandukaların çoğunda baş yastığı kullanılmıştır. Sandukaların üst kısmı ya düz bırakılmış ya da kapak oturtma yuvaları yapılmıştır. Bazı mezarları içinde veya dışında üzeri kemerli dörtgen biçimli, ölü kültü ile ilişkili küçük oygu nişler yer almaktadır. Nekropolde çoğunluğu sade görünümlü mezarların yanında boya ve kabartma bezemeli mezarlar da bulunmaktadır. Çoğu soyulmuş durumdaki mezarlar, içlerindeki ve dışlarındaki dolgu topraktan elde edilen bulgulara göre M.S. 2 ile 6. yüzyıla kadar uzanan geniş bir zaman dilimine tarihlendirilmektedir[210].

---

[202] İşkan-Çevik 1999, 426, Çiz. 1-5.
[203] Doğanay 2008, 315.
[204] Baran-Gümüş 2013, 283-286, Res. 8, 9,11.
[205] Doğanay 2008, 314 v.d.
[206] Yılmaz 2007, 2007, 178.
[207] Stephen Mitchell-İlhan Güceren, "1993 Yılı Pisidia Yüzey Araştırmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XII, Ankara, 1995, 499 v.d.
[208] Doğanay 2008, 301, 303, 307.
[209] Erten 2004, 58. D.n. 30, 31.
[210] Pamir 2011, 454, Res.1

Mezar yeri olarak genellikle zor ulaşımlı kayalıklar tercih edildiği Phyrg Kaya mezarları geleneksel Ahşap Phyrg evinin taklidi gibidir. Düz veya beşik çatılı olan mezar tavanlarda kiriş, mertek, üçgen alınlık benzeri mimari süslemeler bulunmaktadır. Tek odalı olan Phyrg kaya mezarlarına kareye yakın açıklıkla girilmektedir. Urartu mezarları gibi genelde yalın bir cepheye sahiptirler. Dikdörtgen planlı olan mezar odasının tavanı üçgen alınlıklı ve beşik çatılıdır. Gömüye yönelik döşemsiz sade mezar odaları olabildiği gibi içlerinde zeminden yükseltmeli bir ile üç arasında değişen ölü yerlerine sahip odalarda bulunmaktadır[211]. Zey Nekropolü, tek odalı kaya mezarlarının tamamı beşik çatılıdırlar. Mezarların yan ve arka duvarlarında alçak sekiler ile yastıklı klineler yer almaktadır. Akkayalar mevkii mezarları döşemsiz yalın planlıdırlar. Tek odalı ve beşik çatılı olmaları ile Phyrg mezar mimarisi özellikleri taşırlar[212]. Üç Saray, Göknebi ve Bardakçı köylerinde arcosoliumlu oda mezarlar tespit edilmiştir[213].

Paphlagonia Bölgesi erken dönem anıtsal kaya mezarları arasında tek odalı kaya mezarlarına rastlanılmamaktadır[214]. Alınlıklı ve sütunlu cephe mimarisine sahip geç dönem kaya mezarlarında Akhaimenid etkiler göze çarpmaktadır.[215] Mimari farklılıklara karşın basit dikdörtgen bir giriş açıklığı sahip bu mezarlar, düz ya da tonozlu üst örtülüdür. Mezar içleri ölü yataklı olabildiği gibi sade iç mimariye sahip örneklere de rastlanılmaktadır[216]. Ağırlıklı olarak Pers ve Akhaimenid etkinin görüldüğü Paphlagonia kaya mezarlarında İon etkili sütunlu ön oda anlayışı ile Phyrg etkili cephe mimarisi de ön plandadır. Söz konusu bu etkiler yöresel özelliklerle sentezlenmesiyle oluşmuş Pahphlagonia'ya özgü mezar anlayışından söz edilmektedir[217].

Pontus Bölgesi, Araköy/Könger kaya mezarı düzleştirilmiş sade bir cepheye sahiptir. Tek odalı ve kare planlı olan mezar içinde üç adet ölü yatağı bulunmaktadır. Mezar içinde ve mezarın dışında nişler sunu çanaklarının bulunduğu kültsel bir alan bulunmaktadır. Mezar ve çevresinin tarihlendirilmesinde Roma dönemi referans alınmaktadır[218]. Kadıçayırı Kaya Mezarı tek odalı ve kareye yakın bir plan anlayışına sahiptir. Düzleştirilmiş yalın cepheli mezara dikdörtgen silmesiz sade bir giriş açıklığı ile girilmektedir. Semerdam çatılı mezar içinde duvarları boyunca uzanan üç ölü yatağı ile nişler yer almaktadır. Nitelikli işçiliğe sahip mezar yakın çevredeki Araköy mezarı ile yakın özellikler göstermektedir[219].

Roma mezarları iç donatılara göre değerlendirildiğinde mezarlarının % 15'i sade, % 5'inde niş, % 4'ünde, % 49'unda kline/ölü yatağı, % 9'unda oygu tekne ve % 18'inde arcosol uygulamasına yer verilmiştir. Roma mezarlarında niş ve seki oranının azaldığı arcosol, kline ve oygu tekne ve oranın arttığı görülmektedir. En belirgin değişiklik ölü yatağı ve arcosol oranındaki artıştır.

---

[211] Doğanay 2008, 307 v.d.d.
[212] Sivas 2003, 287 v.d. Res. 6.
[213] Sivas ve bşk.,167 v.d.
[214] Dökü 2008, 49.
[215] Doğanay 2008, 291.; von Gall 1966: 19 v.d.d.
[216] Dökü 2008, 49.
[217] Doğanay 2008, 291.
[218] Çiğdem ve bşk.,2005, 293 v.d. Res. 8,9, Çiz. 2. ; Çiğdem-Öztürk 2006, 31 v.d.d.
[219] Çiğdem ve bşk.,2006, 57 v.d. Res. 2.

Genel: Tek odalı kaya mezarlarının mimari değerlendirmelerinde ön giriş (dromos), niş seki, ölü yatağı ve giriş açıklıkları gibi öğeler öne çıkmaktadırlar. Bu öğeler, mezarların dönemsel ve bölgesel farklılıklarını ortaya koymaktadır.

Tek odalı kaya mezarlarında, dromos olarak bilinen ön girişler, önemli bir mimari uygulamadır. Mezara girişleri kolaylaştırma ile birlikte mezarları her türlü doğal ve canlı dış etmenden korumaya yönelik oldukları düşünülmektedir. Yer altı kaya mezarlarında kuyu biçimli dromoslar yer üstü kaya mezarlarında ise dar veya uzun koridor şeklindeki dromoslar daha çok tercih edilmektedir. Yer altı kaya mezarları için daha uygun olan kuyu biçimli dromos uygulamasına bazı yer üstü kaya mezarlarında da rastlanılmaktadır. Doğantaş (Kat. No: 158), Zernek (Kat. No: 193), kaya mezarları bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Tatvan ve Yoğunhasan çok odalı kaya mezarlarında da aynı durum söz konusudur. Dromosların bu mezarlardaki girişleri kolaylaştırmak için yapılmadığı açıktır. Normal dromoslar kuyu biçimli dromoslara göre daha elverişli bir giriş olanağı sunmaktadır. Söz konusu bu mezarlarda koridor şeklindeki dromosların uygulanması için yeterli alanın bulunması zorunlu bir tercih olmadıklarını göstermektedir. Urartu yer altı kaya mezarlarından bilinen bu uygulamanın tercih edilmesi düşündürücüdür. İlk etapta, yer altı kaya mezarlarının neredeyse tamamında görülen bu dromos biçiminin uygulanmasını alışkanlık veya arayış denemeleri ile açıklamak mümkündür. Dönemsel bir uygulama olarak yorumlamak şu an için mümkün görünmemektedir.

Mimari değerlendirmelerde nişler önemli bir iç donatı olarak karşımıza çıkmaktadır. Urartu kaya mezarlarındaki nişler dikdörtgen veya kare biçimlidirler. Genellikle büyük boyutlu ve derindirler. Nişlerin dört ve bazen de üç tarafı kademeli çerçeve ile sınırlandırılmıştır. Argişti, Kaleköy I, Kunin KM1 ve KM2, Çok odalı mezarlarındaki nişler kademeli çerçeve ile sınırlıdır. Tek odalı A. Aktaş, Mollakent KM4, Günyurdu Kuzey, Gelin Odaları mezarlarında da görüldüğü gibi benzer uygulama dönem farklılığına rağmen devam etmektedir.

Küçük ve dar olan sekiler zamanla ölü yatağına dönüşmüştür. Girişler hariç üç duvar önünde bulunabilen sekiler başlangıçta bir ölünün yatırılacağı ölçülere sahip değillerdi. Yer altı kaya mezarlarında ise dört duvar boyunca uzanan seki uygulaması oldukça yaygındır. Sonraları gömü sayısının azalması ile de ilişkili olarak boyutları küçülen mezarlarda sekilerin yerini, ölünün yatırılabileceği genişliğe sahip ölü yatakları almaya başlamıştır. Gömüler düz mezar zeminine yapılmıyorsa ölü yatağı için mezar ortasında bir orta boşluk oluşturmak gerekmektedir. Ölü yatakları Mezar zemininden yukarıda veya zeminden aşağıda bulunan orta boşluğun etrafına yapılmaktadır.

Kimi zaman özelliklede bazı Roma dönemi kaya mezarlarında oygu tekne veya ölü yatağı belirlemesi yapmak bir hayli zordur. Bazı mezarların hemen girişinde veya mezarların ortasında, tabana açılan oygular veya tabandan yüksekte oluşturulan orta boşlukların etrafında ölü yataklarına yer verilmektedir. Orta boşluk bulunan mezarlarda ölü yatakları 1 ile 23 arasında değişmektedir. Bu oygular Gebenarası, Dinlencek KM1-3, Aktepe KM3, Never, Onar KM5 Harput KM3 örneklerinde olduğu gibi genellikle mezar teknesi işlevlidirler. Benzeri şekildeki orta boşluk olarak da ifade

edilebilen dörtgen planlı kimi mezar oygularının etrafındaki (arka ve yan duvarlar boyunca uzanan) düz zeminlerin ölü yatağı olarak kullanıldığı Şuğul, Ormansırtı KM1, Dumdum, Sulutarla, Bağköy KM2, KM3, gibi örneklerden bilinmektedir. Bu iki farklı uygulama yapı olarak birbirine çok benzemektedir. Oyguların ve yanlarda yer alan düz alanların boyutları bazen bu ayrımı yapmaya engel teşkil edebilmektedir.

Yer üstü kaya mezarlarına ait gömü tarzı ve geleneği üzerine yapılan değerlendirmeler çoğunlukla mezar içi ve dışındaki mimari öğelere göre yapılmaktadır. Çoğu daha antik dönemde soyulan kaya mezarlarından günümüze buluntu neredeyse hiç ulaşmamıştır. Buluntu azlığı nedeniyle gömülerin hangi şekil ve hangi tarzda gömüldükleri tam olarak bilinmemektedir.

Mezarlardaki çoklu veya tekli gömü ayrımları ölü yatağı, kline, oygu tekneler gibi mimari öğelere göre yapılmaktadır. Gömü sayılarının azaldığı ölü yatağı ve nişlerin ölçülerinden de anlaşılabilmektedir. Mezar duvarlarında yer verilen ölü yatakları genelde bir ile üç arasında değişmektedir. Bir ölünün yatırılabileceği ölçülere sahip oldukları düşünüldüğünde bu mezarlara en fazla birkaç kişinin gömülebileceği tahmin edilmektedir. Tekli gömülerin yapıldığı mezarlarda ölü yatakları Tanrıvermiş KM3 (Kat. No: 101), Yolgözler KM1 (Kat. No: 105), Hacıselli (Kat. No: 96) ve Bağın KM2 (Kat. No: 182) mezarlarında olduğu gibi çoğunlukla girişin karşısındaki duvarda yer almaktadır. Daha fazla gömünün yapıldığı mezarlarda ölü yatakları giriş hariç yan ve arka duvarlar boyunca uzanmaktadır.

Çoğu soyulmuş yer üstü kaya mezarlarına rağmen yer altında olmalarından dolayı defineciler tarafından tahrip edilmemiş mezarlardan hareketle ölü gömme geleneği üzerine bazı değerlendirmeler yapma olanağına da sahibiz. Dedeli (Kat. No:3, 4), Adilcevaz (Kat. No: 12) ve Samanköy (Kat. No: 262) mezarları in-situ buluntuları ile ön plandadırlar. Yine defineciler tarafından soyulmalarına rağmen bilimsel kazılar sonucu pek çok ayrıntının tespit edildiği Kalecik[220] ve Altıntepe[221] mezarları da bu konuda oldukça önemli bilgiler sunmaktadırlar. Rastlanıldığı şekli ile bu mezarlarda daha çok çoklu gömüler yapılmaktadır. Yeni gömülere yer açmak için iskelet ve buluntular odanın arka duvarına doğru itilen kemikler çoğunlukla dağınık ve birbirine girmiş durumdadır. Kalecik ka.3 ve ka.21 nolu kaya mezarlarında oda girişinde son gömülere ait iskeletler in-situ olarak tespit edilmiştir[222]. Samanköy mezarında, arcosol nişler içinde 4 gömüye ait iskelet tespit edilmiştir.[223] Zincirli Höyük yakınlarındaki İlk Tunç Çağı yer altı kaya mezarlarında da çoklu gömüye işaret birden fazla bireye ait kemiklere rastlanılmıştır[224].

Gömü tarzları hakkında ipucu veren mimari öğeler mezar içlerinde yer alan büyük niş ve arcosol nişler, ölü yatakları, oygu tekneler ve çanaklardır. Büyük boyutlu nişler ile birlikte arcosol niş içindeki ve dışındaki ölü yatakları ve oygu teknelere gömülerin, inhumasyon tarzda yapıldıkları tahmin edilmektedir. Bunların dışında kalan çanaklara da kremasyon gömülerin yapıldıkları düşünülmektedir. Urne kaplarına

[220] Çavuşoğlu-Biber 2008, 192.
[221] Sevin 2012a, 115, 118.
[222] Çavuşoğlu-Biber 2008, 192.
[223] Şahin-Kılınç 2011, 31.
[224] Yılmaz 2006, 62, d.n. 42.

ait bu yuvalar çoğunlukla küçük boyutlu niş ve sekilerde kimi zamanda mezar tabanında olabilmektedirler. Mezar içlerinde yer verilen urne çanaklarının yoğunluğuna göre kremasyon gömü tarzının inhumasyon gömüle kadar yaygın olmadıkları fark edilebilmektedir. Gömü şekli hakkındaki bilgilerimiz ise daha sınırlıdır. Ölü yataklarının ölçüleri göz önüne alındığında hoker gömü şekline nazaran dorsal gömünün daha çok tercih edildiği ifade edilebilir.

Mezarlarda inhumasyon ve kremasyon türü gömülerin yapıldığı bilinmektedir. Dedeli mezarında giysileri ile birlikte hoker tarzda gömülmüş iki iskelet[225] ile Altıntepe Nekropolü'nde iskelet durumundan gömülerin mezarlara hoker tarzda yapıldıkları anlaşılmaktadır[226]. Adilcevaz KM1 (Kat. No: 12) mezarında da kremasyon gömüye ait urne kaplarına rastlanılmıştır.

Dorsal gömülerin yapıldığını gösteren en önemli mezar Samanköy mezarıdır. Ölü yatakları üzerindeki iskeletlerin konuluş durumlarından gömülerin dorsal tarzda yapıldıkları anlaşılmaktadır. Altıntepe KM3 mezarında niş içinde in-situ durumda insan iskeletine rastlanılmıştır.[227]

Genel olarak ölü veya ölümün kendisi ile ilgili gerçekleştirilen her türlü eylem ve yapı ölü gömme geleneği kapsamına girer. Hemen her kültür ve dönem için tespit ettiğimiz ölü gömme gelenekleri vardır. Ölü gömme gelenekleri içinde değerlendirilen kremasyon veya inhumasyon, dorsal veya hoker gömü gibi gömü ile ilgili defin törenleri, dış etkiye çok da müsait olgular değillerdir. Bu değişkenler toplumların gömü adetleridir. Ve her toplumda farklılık gösterebilir. Etkilenme sonucu değişikliklerin olması beklenmez. Ancak ölünün gömüldüğü mekânlar etkiye daha açık olduğundan değişik gömü mekânlarının varlığı söz konusu olabilmektedir.

Tek odalı yer üstü kaya mezarlarının giriş açıklıkları oldukça küçüktür. Giriş açıklıklarının ölçülerine göre tek kanatlı oldukları anlaşılan kapıların nasıl kapatıldığı konusunda bazı ipuçları bulunmaktadır. Kapı alt ve üstlerinde yer alan mil yuvalarından kapıların içeri veya dışarı doğru kapatıldığını göstermektedir. Ormansırtı KM4 mezarının üstünde, Erkenek KM1 (Kat No: 251) mezarının altında ve Gelengeç/Dumok (Kat No: 253) mezarının altında yer alan mil yuvalarından kapıların içeri doğru açıldığı anlaşılmaktadır. Çoğunlukla tek kanatlı olan İsauria Kapı blokları mil üzerinde ve hep içeriye açılmaktadır.

Bağın KM1 (Kat No: 181) mezar kapısının dışında yer alan mil yuvası kapının dışa doğru açıldığını göstermektedir. Giriş açıklığının büyüklüğüne göre altlı üstlü mil yuvası bulunan kapıların çift kanatlı olduğu anlaşılmaktadır. Goyjeh KM1 (Kat No: 259) mezar girişi 3.33 x 5.00 m ölçüsü ile dikkat çekmektedir. Girişin her iki üst tarafında yer alan mil yuvaları kapının boyut itibariyle kanatlı ve ahşap olduğuna işarettir. Likya[228] ve Karya[229] Bölgesi tek kanatlı kapıları da ileri doğru sürülerek

[225] Öğün 1978b, 66 v.d.
[226] Sevin 2012a, 118
[227] Sevin 2012a, 115.
[228] Doğanay 2008, 314.
[229] Doğanay 2008, 317.

açılmaktadır. Van Kremasyon (Kat No: 109) mezar açıklığın doğu yüzünde altlı üstlü mil yuvaları bulunmaktadır. Mezar kapısı boyutu itibariyle muhtemelen tek kanatlıdır.

Kapı alt ve üstlerinde yer alan değişik biçimdeki oyuklardan kapıların yukarıya kaldırılıp ileriye doğru sürülerek kapatıldığı anlaşılmaktadır. Dayıpınarı (Kat No: 56) mezarında kapının dört tarafını dolaşan bir yuva bulunmaktadır. Bu duruma en güzel örnek BG90 yer altı kaya mezarıdır. Frig mezar kapıları Urartu'da olduğu gibi yukarıya doğru kaldırılarak açılmaktadır.[230]

Kapı yan duvarlarında yer alan sürgü deliklerinden kapıların sürgülerle kapatıldığına işaret etmektedir. Mollakent KM 9 (Kat No: 178), Gebenarası (Kat No: 222), Ormansırtı KM4 (Kat No: 235) ve Salınbaşı KM3 (Kat No: 244) mezarlarının yan duvarlarında sürgü yuvaları bulunmaktadır. Likya Tlos, kapılarının tamamı sürgülü ve yana doğru açılmaktadır[231].

Yer altı kaya mezarlarında ise daha farklı bir sistemle karşılaşmaktayız. Kapı mili ve sürgünün yaygın olmadığı in situ taş bloklarından anlaşılmaktadır. Mezar girişleri, giriş açıklıkları ölçüsünde veya biraz daha küçük taş bloklarla kapatılmaktadır. Kapı blokları çoğunlukla küçük kaya parçaları ile sıkıştırılarak kapatılmaktadır. Dedeli KM1 (Kat. No: 3), Adilcevaz KM1[232], Altıntepe[233], Kalecik Nekropolü[234], Senger KM2 (Kat. No: 52), Güleç Nekropolü, mezar girişlerinin, taş bloklar ile kapatıldıkları mezar içinde ve dışında yer alan bulunan taş bloklarından anlaşılmaktadır. MÖ IV. binden itibaren Mezopotamya mezarlarından bilinmektedir.[235] Benzer kapama sistemine Anadolu'nun diğer bölgelerinde de rastlanılmaktadır. Kelenderis[236] ve Yukarı Söğütlü[237], Yüceören[238] mezar girişleri levha şeklindeki taş bloklara kapatılmışlardır.

Van BG90 (Kat No: 49) mezarında, yer altı kaya mezarlarında yaygın olmayan bir kapı sistemi ile karşılaşmaktayız. Mezar girişinin alt ve üstünde yer alan mil yuva ve yataklarından anlaşıldığı kadarıyla kapı yana doğru sürülerek açılmaktadır. Urartu yer üstü kaya mezarlarında oldukça yaygın bir kapı sistemidir.

Tek odalı mezarların dışında gömü kültü ile alakalı kült elemanı ve kült alanlarına sıkça rastlanılmaktadır. Daha çok kült alanı şeklindeki kutsal alanlar karşımıza çıkmaktadır. Aşağı Aktaş mezarın güneybatısında bir kutsal alan ve sunu çukurları bulunmaktadır[239]. Kızılkule mezarın hemen batısında defin ile ilgili törenlerin yapıldığı düzleştirilmiş bir alan bulunmaktadır.[240] Gelin Odaları, Karaköy

---

[230] Doğanay 2008, 310.
[231] İşkan-Çevik 1999, 426, Res. 13, Çiz. 1-5.
[232] Öğün 1978a, 661 a.y., 1978b, 62.; Derin 1993, Kat. No. 51.
[233] Sevin 2012a, 112.
[234] Çavuşoğlu-Biber 2008, 190, Çiz. 4, 10.
[235] Çevik 2000, 10, d.n., 41.
[236] Zoroğlu 2000, 122, d.n. 21.
[237] Zeyrek 2007, 198, d.n. 7.
[238] Şenyurt ve bşk. 2006, 197.
[239] Ceylan 2015, 117.
[240] Başlangıçta mezarın güneybatı duvarına açılmak istenen planlama hatası yüzünden vazgeçilen alanın yarım bırakıldığı ifade edilmektedir. Ceylan 2008, 232; 2012, 143 v.d., Çiz.6.

KM2, Kaleköy KM2 mezarı ile Vasgirt ve Aliçeyrek mezarları yakınında çanak ve nişlerin bulunduğu kutsal alanlar bulunmaktadır.

Madavank mezarları ve yakın çevresinde çok sayıda kaya çanağı çukur ve kanal ve "T" niş ve Açık Hava Kutsal bulunmaktadır. Kutsal alanda yer alan kaya kütlesinin [241] batı yüzü zemin seviyesine kadar düzleştirilmiştir. Karşısında güneybatı ve batı köşelerinde dört sunu çukuru bulunan düzleştirilmiş bir kaya platformu yer almaktadır.[242] Açık Hava Kutsal alanı, T nişler ve mezarlar birbirleri ile ilişkili olarak konumlandırılmış dinsel bir komplexin öğeleridirler. Zernakitepe kaya mezarları gib Madavank gibi yakın çevresinde T niş bulunan bir diğer merkez Zernakitepe'dir. Mezarların yaklaşık 300 m güneyinde mezarlar ile ilişkili olabilecek bir "T" niş yer almaktadır[243].

Sarıtaş KM7 (Res. 72) mezar girişin 1.50 m yukarısında cephesinde bir kaya işareti bulunmaktadır. "m" şeklindeki kaya işareti yaklaşık 10 cm genişlik ve derinliğine sahiptir. Alışılagelmişin dışında kayalık zemin yerine kaya cephesine yapılan işaretin mezar kültü ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Gömü kültü ile alakalı olarak en sık çanak ve nişlere rastlamaktayız. Mezar içinde yer alan çanakların net olmamakla birlikte daha çok kremasyon gömülere işaret eden urne kaplarına ait oldukları düşünülmektedir. Van Kalesi Kremasyon (Kat. No: 109) mezarında, duvar içi sekisi şeklindeki nişler üzerinde 78, Şirinkale KM2 (Kat. No: 64) mezar tabanında ve büyük niş içinde 16, Kalecik ka14 (Kat. No: 31) mezarında 5, Agarak (Kat. No: 54) mezarında niş ve bordürler üzerinde 10, Dayıpınarı (Kat. No: 56) mezar nişi içinde 1, Dönertaş (Kat. No: 57) mezar nişleri içinde 22, Hasanova KM2 (Kat. No: 73) mezarında 1?, Aşağı Aktaş (Kat. No: 74) mezar tabanında 3, Madavank KM1 (Kat. No: 80) mezar sekisi üzerinde 1, Karapınar KM1 (Kat. No: 174) mezar sekisi, üzerinde 3, Karapınar KM2 (Kat. No: 175) mezar tabanında 7, ve Vasgirt KM4 (Kat. No: 187) mezarında ölü yatağı üzerinde 1? Urne amaçlı kaya çanağı bulunmaktadır.

Mezarların bulunduğu nekropol kayalıkları ile bağımsız mezar yapılarının bulunduğu alanlarda çanaklara sıklıkla rastlanılmaktadır. Sunu işlevli oldukları bilinen çanakların, gömü törenlerine ilişkin işlevlerinin olması da mümkündür. Hemen her mezar türü ve her bölgede bu çanaklara rastlayabilmekteyiz. Karaköy KM2, Sarıtaş KM11, Günyurdu ve Mollakent Nekropolü mezarlarının yakınlarında çok sayıda sunu çanağı bulunmaktadır. Suğas (Kat. No: 112) yer altı mezar çevresinde farklı büyüklüklerde çanaklar bulunmaktadır. Atabindi mezarlarının üstünde ve çevresinde birbirleriyle bağlantılı bir düzen gösteren kaya işaretleri vardır. [244] Pekeriç mezarları çevresinde de kaya işaretlerine rastlanılmaktadır.[245] Khamosorion türü mezarlardan Mollakent KM10, KM24, KM25, KM26 mezarlarının köşelerinde de çanaklar yer

[241] Kaya kütlesi yakın zamanda defineciler tarafından parçalanmıştır.
[242] Çavuşoğlu 2003, 151 v.d.d.
[243] Çavuşoğlu 2006, 90, Res. 4, 8.
[244] Başgelen 1986, 30.; Çevik 2000, 116.
[245] Işık 1987a, 497 v.d.d., Res.. 28, 29; Ceylan 2008, 55 v.d.

almaktadır. Şüşnaz, Karakoyunlu mezarının dışında girişin üstünde küçük bir çanak yer almaktadır.[246].

Mezar dışında yer alan nişler de çanaklar gibi gömü ritüeli ile alakalıdırlar. Kült işlevi bulunan nişler, mezar yakınlarında yer almaktadırlar. Mezar dışı kült elemanı olarak da tanımlanmaktadırlar[247]. Körpe KM1, KM2, Aliçeyrek KM2, KM3, KM4, Bağın KM2 ve Kaleköy KM2 mezarlarında mezar dışı nişler bulunmaktadır. Ören, Seki, Kesmece, Kombaşı mezarlarında mezar dışı nişler bulunmaktadır.

Köken değerlendirmelerinde Urartu öncesi dönemlere ait kaya mezarlarının olmadığı saptaması yapılmaktadır.[248] En erken kaya mezarlar ise Urartu ile ilişkilendirilmektedir. Bu mezarlar da çoğunlukla çok odalı yer üstü kaya mezarlarıdır. Urartu'nun kendine özgü bir mezar anlayışına sahip olduğu üzerine fikir birliği olmasına rağmen mezarlar, köken açısından değerlendirildiğinde etkilenmenin olup olmadığı üzerine bazı fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Yukarıda da değindiğimiz gibi kimi tartışmalara rağmen çok odalı Urartu kaya mezarlarının Assur çok odalı yer altı mezarlarından etkilendiği genel kabul gören bir durumdur.[249] Saray mekânlarının altına tuğla malzeme ile yapılan Assur yer altı mezarları ile kayaya oyulmuş Urartu yer üstü mezarları arasında çok odalılık ve tonoz gibi özellikler dışında fazlaca bir benzerlik söz konusu değildir.

Assur dışında, Urartu kaya mezarları ile ilişki kurulan uygarlık veya bölgeler arasında Mısır ve Mısır'a aracılık ettiği düşünülen Güney Mezopotamya gelmektedir. Kaya mezar geleneğine sahip Urartu çağdaşı veya Urartu öncesi Uygarlıklarından biri de Mısır'dır. Mimari açıdan kendine has özelliklere sahiptir. Konum olarak zemin seviyesinin altında yer alan mezarlar, uzun bir koridor ile ulaşılan tek ve çok odalı mezarlardır. Sütunlu olma dışında sade bir iç düzene sahip mezar odaları boyut olarak nisbeten küçüktürler. Kraliçeler Vadisinde yer alan mezarlara, bazıları basamaklı olan ince uzun bir dromos ile ulaşılmaktadır. Birbirine açılan çok odalı bir düzene sahip mezar odalarında sütunlar bulunmaktadır.[250] Beni Hasan Nekropolü mezarları benzer özelliklere sahip çoğunlukla da tek odalıdırlar.[251] Mimari farklılığın net olarak görüldüğü Mısır kaya mezarlarının, Urartu mezarlarını etkilediğinden bahsetmek mümkün değildir.[252]

Urartu ile Mezopotamya, mezar ilişkisi en sıkıntılı olan bölgedir. En çok üzerinde durulan mezarlar Kudüs yakınlarındaki Silwan ile St. Etienne mezarlarıdır. Erken dönem Mısır kaya mezarlarının Urartu'ya aktarılmasında aracılık ettikleri düşünülmektedir.[253] Mezarlar, yapısal ve tarihsel olarak değerlendirildiğinde bunun çok da net olmadığı anlaşılmaktadır. Mezar özelliklerine baktığımızda yalından çok

---

[246] Çevik 2000, 127.
[247] Çevik 1998, 424.
[248] Çevik 2000, 93
[249] Sevin 2012a, 97 v.d.d. ; Genç 2015, 334, 336; Karşıt görüş için bkz. Çevik 2000, 93.
[250] Joachim Willeitner, "Die Fürsten von Beni Hassan Ihre Stellung im Gazellengau", *Antike Welt* 25, Mainz, 1994, 91, Res. 126.
[251] Abdel Ghaffar Shedid, "Das Grab der Nefertari im Tal der Königinnen und Seine Wiederentdeckung", *Antike Welt* 25, Mainz, 1994, 11 v.d., Res. 17-19.
[252] Çevik 2000, 94. ; Sevin 2012a, 134.
[253] Ussishkin 1993. ; 1994, 254 v.d.d. ; Çevik 2000, 95.

odalıya kadar farklı mezar tipi aynı nekroplde yer alabilmektedir. Oda sayısının çeşitlilik gösterdiği mezarlar, yapısal olarak, kare bir giriş açıklığı, üçgen ve düz çatılar ile baş yastıklı ölü yataklı yapıları ile karakterize edilebilirler. Urartu mezarları ile olan farklılık göze çarpmaktadır. Mimari ve tarihsel açıdan MÖ 9. ve 6. yüzyıldan çok MÖ 7 yüzyıl karakteri taşıyan Silwan ve St. Etienne mezarlarının Urartu'ya aracılık ettikleri veya direk olarak etkilemiş oldukları söylenemez.[254]

Med/Akhaimenid dönem daha çok kronolojik bir adlandırmadır. Urartu yıkıldıktan sonra bölge, Med/Akhaimenid ve Pers hâkimiyetine geçmiştir. Siyasi hâkimiyetin daha çok söz konusu olduğu bu zaman diliminde baskın bir kültürel etkiden bahsedemiyoruz. Urartu tabakasının içine veya hemen üzerine yapıldığı anlaşılan gelişkin olmayan mimari yapı izleri, mezarlar ile triangle ware ve tankart formu ile de karakterize edilen seramik buluntuları bu döneme işaret eden az sayıdaki arkeolojik veridir.[255] Med/Akhaimenid mezarlarının en belirgin özelliği olan düzleştirilmiş kademeli cephe ile anıtsal nitelikli kabartmalı ve sütunlu cephe bölge mezarlarında rastladığımız bir durumdur. Cephe vurgusu ön planda olduğu bu mezarlarda mezar odaları aksine daha sadedir. Buna rağmen basamaklı giriş gibi Urartu izleri belirgin olarak görülmektedir.

Köken değerlendirilmelerinde üzerinde durulması gereken uygarlıklardan biri de Phryg'dir. Phryg kaya mezarları, çağdaşı Urartu kadar görkemli ve niteliklidir. Erken ve geç dönem kaya mezarlarında dönemsel farklılıklar bulunsa da Phryg kaya mezar geleneğinin izleri devam eder. Erken dönem kaya mezarları daha öncede vurgulandığı gibi Phryg konutlarına ait iç mimarinin bir kopyası gibidir. Ölü yataklı bir iç düzenlemeye sahip mezar tavanları semerdam çatılıdır. Mezar tavanlarında mertek, hatıl ve kiriş kabartmaları bulunmaktadır. Helenistik ve Roma dönemlerinde dönem karakteristiği olarak oda mezar, arcosolium ve khamosorion mezarlarla karşılaşılmaktadır. Bu dönem Phryg mezarlarında anıtsal cephe önemli bir özelliktir. Kemerli veya üçgen alınlıklı olan mezar cephelerinde sütun veya kabartma örneklerine sıklıkla rastlanılmaktadır.[256] Görüldüğü üzere erken dönem Phryg mezarlarında Urartu'dan çok yerel Phryg etkisi daha ağır basmaktadır. Çok odalı örneğin bulunmadığı tek odalı Phryg mezarları ile Urartu mezarları arasında ölü yatağı dışında fazlaca bir benzerlik bulunmamaktadır.[257] Etkilenmeden bahsetmek zordur. Bir ilişki kurulacaksa eğer kaya mezarı düşüncesinin Urartu'dan alındığını söylemek daha doğru bir yaklaşım olmalıdır.

Helenistik/Roma döneminde mimari açıdan bazı yeniliklerle karşılaşmaktayız. Kemerli ve ya tonozlu cephe, ölü yatağı, tonozlu üst örtü gibi yenilikler karşımıza çıkmaktadır. Bu özellikler Roma dönemine daha sık ve daha yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkilenme Anadolu'nun batı bölgelerinden olmaktadır. Yine de yerel karakter ağır basmaktadır. Elazığın batısına doğru yerel özelliklerin ağır bastığı mevcut mezarlardan anlaşılmaktadır. Roma mezarlarında batı etkisi net olarak

[254] Çevik 2000, 96 v.d.
[255] Kalkan 2008, Sevin 2012b, Kroll 2011, Konyar – Can 2014.
[256] Çevik 2000, 99 v.d.d. ;Taciser Sivas - Hakan Sivas, *Frig Vadileri (Frigler'den Türk Dönemine Uzanan Kültürel Miras),* Eskişehir, 2007, 45, 59, 63. ; Kortanoğlu 2008, 119 v.d. ;
[257] Işık 1987, Çevik 2000, 99 v.d.d., Urartu ve Phryg mezarları arasında daha fazla benzerlikten bahsetmektedir.

hissedilmesine rağmen bölgesel farklılık kendini göstermektedir. Muş ilinden başlayarak batıya doğru gidildiğinde Elazığ, Tunceli ve özelliklede Malatya ilinde, Roma karakterli mezarlar çok net ayırt edilebilmektedir. Doğuya doğru gidildikçe Roma mezar mimarisini tarif etmek zorlaşmaktadır. Van ve çevresinde eskiden kalma alışkanlıkların etkisiyle katı bir gelenekçilik devam ediyor olmalıdır. Bu nedenle Roma mezarları Van ve çevresinde çok net değildir.

Yer altı kaya mezarları açısından köken değerlendirmeleri daha problemlidir. Zira hemen her dönem de yer altı kaya mezarları aynı plan anlayışına sahiptir. Ayrıntıya inildiğinde farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Demir çağları ile birlikte yaygınlaşan bu gömü şekline Anadolu'nun hemen her bölgesinde rastlayabilmekteyiz. Doğu Anadolu Bölgesinde ve özellikle de Van Gölü Havzasında bu mezar türünün diğer bölgelere kıyasla daha sık görülmesi, vurgulanması gereken bir durumdur. Orta Demir Çağ Urartu'sunda yer altı kaya mezar örnekleri bir hayli fazladır. Güney etkili olduğu neredeyse kesin olan bu mezar geleneği, ilk olarak Urartu ile ortaya çıkmaktadır.

Erken Demir Çağ ile ilişkilendirilen Aliler ve Boğurtan mezarları net olmamakla birlikte Urartu öncesi dönemlere işaret eden mezarlardır. Son dönem Van Kalesi kazıları ile ilk defa tespit edilen BG 90 yer altı kaya mezarı bu probleme ışık tutabilecek gibi durmaktadır. Sidatelin en erken mezarı olduğu düşünülen mezarın, anıtsal ölçekli mimarisi ve nitelikli kaya işçiliği mezar anlayışının önceden bilindiği ya da diğer bir değişle daha önce denendiğini düşündürmektedir.

Urartu sonrası dönemlere ait yer altı mezar örnekleri Urartu kadar yaygın değildir. Urartu'da olduğu gibi giriş bölümü ile gömü odasından oluşan yapıları ile standart bir plan anlayışına sahiptirler. Kuyu biçimli bir dromos, kemerli giriş açıklığı, dikdörtgen gömü odası, tonozlu üst örtü ve tavanda yer alan aydınlatma açıklıkları gibi özellikler, mezarlarında gördüğümüz benzerliklerdir. Yukarıda ayrıntılı şekilde anlatıldığı şekliyle benzer plan anlayışına sahip mezarlar Anadolu'nun batı bölgelerinde bilinmektedir.[258] Helenistik ve Roma dönem yer altı mezarları, aynı dönem yer üstü kaya mezarlarında olduğu gibi daha çok Anadolu'nun batı bölgelerinden etkilenmiştir.

İSTATİSTİKİ DEĞERLENDİRME:

Tez kapsamında değerlendirilen 262 kaya mezarının 111 tanesi yer altı 151 tanesi ise yer üstü kaya mezarıdır.

[258] Bkz., bölüm 5.2.2. Helenistik/Roma Yer altı Kaya Mezarları, ile bölüm 5.2.3. Roma Yer altı Kaya Mezarları.

Yer altı kaya mezarlarından 52'si Urartu, 59'u Helenistik/Roma mezarıdır. Bu mezarların **%**53'ü Urartu, **%**47'si Helenistik/Roma mezarıdır.

Yer üstü mezarlarından 35'i Urartu, 22'si Med Akhaimenid, 28'si Helenistik Roma, 66'si Roma mezarıdır. Bu mezarlarının **%**23'ü Urartu, **%**15'i, Helenistik/Roma **%**18'i Urartu, **%**44'ü Roma mezarıdır.

Katalogda yer alan mezarların istatistiki bilgileri mezarlarla ilgili değerlendirme yapabilmeyi olanaklı kılmaktadır. Net olmamakla birlikte mezar yeri seçimi ile bağlantılı ulaşım durumu da dönemsel ayrım yapmamızı kolaylaştırmaktadır.

Yer Seçimi	Urartu	Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid)	Helenistik/Roma	Roma
Kale/Yerleşim İçi	**% 61,9**	**% 75**	**% 48**	**% 4,7**
Kale/Yerleşim Dışı	**% 38.1**	**% 25**	**% 52**	**% 95.3**

Mezar yeri seçiminde oranlar üzerinden dönem ayrımı net olarak yapılamamaktadır. Dönemler arasında dalgalı bir seyir söz konusudur.

1 Kale/Yerleşim içinde veya bu kale ve yerleşim kayalıklarında yer alan mezarlar Roma dönemi hariç tüm dönemlerde karşımıza çıkmaktadır.

2 Roma döneminde mezar yeri seçiminde Kale/Yerleşim dışı alanların tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Ulaşım Durumu	Urartu	Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid)	Helenistik/Roma	Roma
Zor Ulaşım	**% 29,5**	**% 56**	**% 60**	**% 17,2**
Kolay Ulaşım	**% 71.5**	**% 44**	**% 40**	**% 82.8**

Ulaşım durumuna göre dönem ayrımı net olarak anlaşılabilmektedir. Bu değerlendirmelere göre:

1 Kale/Yerleşim içinde veya bu kale ve yerleşim kayalıklarında yer alan mezarlar Roma dönemi hariç tüm dönemlerde karşımıza çıkmaktadır.

2 Roma döneminde mezar yeri seçiminde Kale/Yerleşim dışı alanların tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Bunun yanı sıra yer üstü kaya mezarlarında mimari yapıya göre yapılan değerlendirmeler sonucu dönemsel ayrımlar kendisini en çok cephe anlayışı, mezar içi donatısı ve üst örtü biçiminde göstermektedir.

Mezar Cephesi	Urartu	Urartu Sonrası Geç Demir Çağ	Helenistik/Roma	Roma
Sade	**% 91**	**% 75**	**% 75**	**% 35**
Düzleştirilmiş Kademli	**% 7**	**% 15**	**% 14**	**% 3**
Tonoz/Kemer	**% 3**	**% 5**	**% 7**	**% 61**
Anıtsal/ Üçgen Alınlık	**% 0**	**% 0**	**% 4**	**% 0**
Kabarma/Yazıt	**% 0-**	**% 5**	**% 0**	**% 1**

Mezar Cephesi değerlendirmelerine göre:

1 Sade ve tonoz/kemer cepheli mezarlar hemen her dönemde karşımıza çıkmaktadır.

2 Urartu mezarlarının neredeyse tamamına yakını sade yalın cephelidir. Sade cepheli mezarlar Urartu döneminden itibaren yavaş bir düşüş eğilimindedir. Roma döneminde de oran düşse de terkedilmemiştir.

2 Tonoz veya kemer cepheli mezarlar Urartu ve devamındaki dönemde yağın değilken Helenistik/Roma döneminden itibaren artmaya başlamıştır. Arcosol, kline ve oygu tekne oranın arttığı görülmektedir.

Mezar İç Donatısı	Urartu	Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid)	Helenistik/Roma	Roma
Sade	**% 21**	**% 35**	**% 29**	**% 15**
Niş	**% 38**	**% 20**	**% 10**	**% 5**

Seki	**% 24**	**% 15**	**% 19**	**% 4**
Oygu Tekne	**% 3**	**% 10**	**% 7**	**% 10**
Ölü yatağı/Kline	**% 3**	**% 15**	**% 32**	**% 49**
Arcosol	**% 0**	**% 0**	**% 0**	**% 18**
Hücre	**% 11**	**% 5**	**% 3**	**% 0**

Mezar içi donatıları değerlendirmesi Niş, Seki, Ölü yatağı/Kline, Oygu Tekne Arcosolium ve Hücre değişkenlerine göre yapılmıştır. Tahrip olmuş mezarlar ile çeşitli sebeplerle girilemeyen mezarlara ait değişken bilgisi yoktur.

Mezar içi donatısı değerlendirmelerinde dönem ayrımı net olarak anlaşılabilmektedir. Bu değerlendirmelere göre:

-Urartu'da yoğun olan niş uygulamasının geç dönemlere doğru gidildikçe azaldığı,

-Urartu'dan sonra yatay seyir izleyen seki uygulaması Roma dönemine gelindiğinde oranının belirgin şekilde düştüğü,

-Roma döneminde arcosol, kline ve oygu tekne oranın arttığı gözlenmektedir.

Üst Örtü Şekli	Urartu	Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid)	Helenistik/Roma	Roma
Düz	**% 74,**	**% 78**	**% 60**	**% 12,5**
Tonoz/Kemerli	**% 23**	**% 22**	**% 36**	**% 87.5**
Kırma Çatı	**% 3**	**% 0**	**% 4**	**% 0**

Üst Örtü Şekli değerlendirmelerine göre:

1 Urartu ve Geç Demir Çağ dönemlerinde oldukça yaygın olan düz tavan şekli, Helenistik/Roma döneminde azalmaya başlıyor. Roma döneminde yerini Tonozlu üst örtüye bırakıyor.

2 Tonozlu üst örtü düz tavan şeklinin aksine Roma döneminde arcosol, kline ve oygu tekne oranın arttığı görülmektedir.

8. SONUÇ

Gömülerin yapıldığı özel mekânlardan biri olan kaya mezarları antik dönemin en çok sevilen mezar türlerinin başında gelmektedir. Doğu Anadolu Bölgesinde de aynı ilgiyi görebilmekteyiz. Bölgedeki kaya mezar geleneğinin öncüsü durumundaki Urartulara ait çok sayıda kaya mezarı bilinmektedir. Kaya mezarı ile alakalı olarak Urartu'ya atfedilen en önemli özellik çok odalı krali kaya mezarlardır. Çok odalı mezarlarının aksine tezimizin de konusu olan tek odalı kaya mezarlarının Urartu ile ilişkili olarak, köken ve dönem tartışmaları yapılmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesindeki mevcut kaya mezarlarından 262 tanesini incelediğimiz bu çalışma ile sözünü ettiğimiz tartışmalara bir nebze de olsa ışık tutmaya çalıştık.

Mimari açıdan kayalık zeminlere yapılan her tür gömü kaya mezarı kapsamına girmektedir. Oda şeklinde bir düzenlemeye sahip mezar tipleri ise oda mezar ve arcosolium mezarlardır. Bu mezarların içinde alt birim olarak yer alan, bağımsız mezar olarak da karşılaştığımız khamosorion tipi mezarlarda bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Tek odalı kaya mezarları küçük bir giriş açıklığı ile arkasındaki tek odadan oluşan mimari bir yapıya sahiptirler. Giriş farklılığından kaynaklı yer altı ve yer üstü olarak başlıca iki mezar mimarisi ile karşılaşılmaktadır.

Girişleri dışarıdan bakıldığında fark edilmeyen ve yukarıdan girilen, yer altı kaya mezarları belirleyici olarak kuyu biçimli bir ön giriş ve küçük bir giriş açıklığı ile ona bağlanan çoğunlukla dikdörtgen bir mezar odası düzenlemesine sahiptir. Yalın planlı örneklerin de bulunduğu mezar odalarında niş, seki ve ölü yatakları bulunmaktadır. Yer altı mezar planlarında yer üstü mezarlarında olduğu gibi gelişim ya da çeşitliliğe fazla rastlanılmaz. İlk Tunç Çağ'dan beri bilinen mezarlar ile son dönem Roma mezarlarının plan anlayışları, detaylar dışında genelde aynıdır. İşçiliğin kalitesine ve mezar sahibinin statüsüne göre farklılıklar olmaktadır. Bu mezarlarda yapılan dönem ayrımları da alışılmışın dışında rastlanılan yeni özelliklerden hareketle yapılmaktadır. Mevcut kaya mezarlarında belirgin olarak Urartu ve Helenistik/Roma dönem ayrımları yapılabilmektedir.

Helenistik/Roma mezarları da Urartu mezarlarında olduğu gibi yukarıdan inilen kuyu biçimli bir dromos ve dromosa küçük bir giriş açıklığı ile bağlanan mezar odası düzenine sahiptir. Urartu kaya mezarlarının dağılımına baktığımızda Van ve Ağrı illerinde yoğunlaştıkları Başkent Tuşpa'dan uzaklaştıkça da mezar yoğunluğunun azaldığı fark edilmektedir. Helenistik/Roma mezarlarının da Urartu'dan farklı olarak daha çok Van Gölü Havzasının batısında Muş ve çevresinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bu durumda Van ve çevresindeki mezarların tamamının Urartu dönemine ait olduğu geç dönem mezarlarının ise olmadığı akla gelebilmektedir. Bu durum, Urartu'dan kalma alışkanlıkların geç dönemlerde tutucu bir şekilde, değişmeden devam ettiği, farklılıkların ise başkentten uzaklaştıkça merkezin etkisinin azalması veya yöresel alışkanlıkların daha ağır basması ile de açıklanabilmektedir. Diğer taraftan Van ve çevresinde geç dönemlere ait mezarların (henüz) az olmasını da yer altı kaya mezarı uygulamasının bu bölgelerde terkedildiği ile de açıklamak

mümkün olabilmektedir. Buluntu eksikliği nedeniyle bu durumun nedenleri üzerine çıkarımlar yapmak bir hayli zordur.

Yer üstü kaya mezarları, girişleri dışarıdan görülebilen, bir ön giriş veya doğrudan giriş açıklığına sahip tek odalı mezarlardır. Cephe vurgusunun ön planda olduğu bu mezarların planları birbirine benzemektedir. Dönemsel bir ayrıma bağlı olarak mezar cepheleri düz veya kemerlidir. Gömü sayısına bağlı olarak boyutları küçülen mezarlarda bir veya daha fazla sayıda niş, seki, ölü yatağı\kline, oygu tekne/khamosorion ve arcosolium gibi iç donatılara yer verilebilmektedir.

Urartu ile başlayan ve Phyrg ile zenginleşerek devam eden tek odalı kaya mezarları, Helenistik ve Roma dönemlerinde Anadolu'nun tamamında en sık rastlanılan mezar türlerinden biri olmuştur. Buluntu eksikliği nedeniyle çoğu antik dönemde soyulan kaya mezarlarını dönemlerine ayırmak oldukça zordur. Dönem ayrımları mezar iç ve dışındaki mimari öğelere göre yapılabilmektedir. Mevcut mezarlardan tespit edilebilen dönemler Urartu, Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid), Helenistik/Roma ve Roma dönemleridir. Urartu ve Roma mezarlarını belirlemek kısmen kolaydır. Zorluk daha çok Urartu sonrası dönemlere ait mezarlarda yaşanmaktadır.

Tek odalı Urartu kaya mezarlarının en belirgin özellikleri basamaklı ulaşım, niş, seki ve çanaklardır. Çok odalı kaya mezarlarının en temel özelliklerinden olan basamaklı ulaşıma tek odalı kaya mezarlarında da rastlanılmaktadır. Kremasyon, Umudum, Madavank, Aşağı Erhacı ve Kızılkule mezarları bilinen tek odalı kaya mezarlarıdır. Nişler keskin hatlara sahiptirler. Etraflarında yer alan silme çerçeve de Urartu mezarlarında rastlanılan bir durumdur. Çerçeveli görünüme sahip Aşağı Aktaş (Res. 60) mezar nişine benzer silmeli niş örnekleri Argişti, Kaleköy I, çok odalı mezarlarından bilinmektedir. İçlerinde urne çanaklarına yer verilen niş uygulaması da Urartu ile özdeşleşen bir durumdur. Çok odalı Atabindi mezarına benzer şekilde Dönertaş (Kat. No: 57) ve Dayıpınarı (Kat. No: 56), mezarlarında da nişlerin içinde urne çanakları bulunmaktadır. Aşağı Aktaş (Çiz. 62) örneğinde olduğu gibi ölü yatağı işlevli dikdörtgen büyük nişler ile Kremasyon (Çiz. 92) mezarı gibi dikdörtgen formlu, ince ve uzun duvar içi oyguları şeklinde niş formlarına da rastlanılmaktadır. BG 90 (Çiz. 46) mezarı uygulamanın Urartu ile olan ilişkisine kanıt olarak gösterilebilir. Küçük bir oda ölçülerine sahip hücre niteliğinde büyük nişler de Urartu ile özdeşleştirilebilir. Şirinkale KM2(Kat. No: 64) ve Hasanova KM1(Kat. No: 72) mezar nişleri, eyvanımsı bir hücre niteliğindedir. Niş dışında rastlanılan bir diğer özellik dar duvar önü sekilerdir. Duvarlar boyunca uzanan sekilere gömü hediyesi ya da kremasyon kapların konulduğu düşünülmektedir. İki bölümlü Karakoyunlu mezarını 0.45 m yüksekliğinde bir seki ortadan ikiye ayırmaktadır. Madavank KM1-KM4 mezar sekileri duvar boyunca uzanan zeminden yükseltmeli duvar önü sekileri şeklinde düzenlenmişlerdir. Yukarıda bahsi geçen Urartu özellikleri Kremasyon, Umudum, Şirinkale KM2, Dönertaş ve Aşağı Aktaş, Madavank ve Sarıtaş gibi tek odalı kaya mezarlarında gördüğümüz belli başlı Urartu özelliklerdir. Bu mezarlar iddia edildiği gibi tek odalı kaya mezarlarının daha çok Helenistik Roma dönemleri ile özdeşleştirilemeyeceğini Urartu örneklerinin de olabileceğini göstermektedir.

Urartu karakterleri ağır basan Geç Demir Çağ mezarlarındaki anıtsal nitelikli cephe anlayışı, sütunlu veya sütunsuz ön giriş ve zor ulaşım gibi farklı özellikler, bu mezarların dönem olarak Urartu ile ilişkilendirilemeyeceğini göstermektedir. Cephe vurgusunun ön planda olduğu Geç Demir Çağ (Med/Akhaimenid) mezarlarının karakteristik özelliği sütun ve kabartmalarla hareketlendirilmiş anıtsal ve nitelikli bir cephe anlayışına sahip olmalarıdır. En yaygın cephe anlayışı düzleştirilmiş kademeli cephe anlayışıdır. Fakrıgah (Kat. No.258), Goyjeh KM1(Kat. No.259) ve Tanrıvermiş KM1(Kat. No.99) mezar cepheleri düzleştirilmiş ve tek kademelidirler. Dinsel figür ve sahnelerin işlendiği kabartma sahneli mezar cepheleri figüratif kabartmalarla hareketlendirilerek mezarlara bir nevi anıtsallık kazandırılmıştır. Yeniköy KM1 (Kat. No:104) kaya mezarı kabartma cepheli anlayışı ile Dokkan-ı Dawud ve Qızqapan gibi Akhaimenid mezarlarına benzemektedir. Niş, seki ve tabanda yer alan çukur anlayışı ile Urartu özellikleri taşıyan Yeniköy KM1 mezarını Urartu'nun hemen sonrası Geç Demir Çağ'a (Med/Akhaimenid) tarihlendirmek mümkün olabilmektedir. Önemli bir cephe anlayışı da sütunlu cephelerdir. Cephesi sütunlara hareketlendirilen mezarlara anıtsal bir nitelik kazandırılmıştır. Bölgede bu türden mezar örneklerine rastlanılmamıştır. Sütunlu veya sütunsuz eyvan/sundurma şeklindeki ön girişler Med/Akhaimenid mezarlarının belirgin özelliklerindendir. Fakrıgah mezarı dışındaki Karnıyarık KM2 (Kat. No:94), Zingirkale (Kat. No:95),Tanrıvermiş KM1, KM2 (Kat. No:99, 100) ve Köşker (Kat. No:102) mezarlarına ait ön girişler sütunsuzdurlar. Zor ulaşımlı olmaları ile de farklılık gösteren Med Akhaimenid dönem mezarları, dik ve yüksek kayalıklarda yer almaktadırlar. Fakrıgah, Zingirkale, Tanrıvermiş KM1, KM2, KM3, Mazgirt KM2, Hacıseli, Haroğlu, Yolgözler KM2-3, ve Küçük Horhor mezarları kayalıkların ulaşılması zor yamaç ve yükseltilerinde yer alırlar. Zor ulaşımlı Küçük Horhor (Kat. No: 110) ve Zingirkale (Kat. No: 95) mezarları basamaklı olmaları ile diğer mezarlardan ayrılmaktadır.

Helenistik/Roma dönemine ait mezar özellikleri net değildir. Geç Demir Çağ çoğunlukla da Roma dönemi özellikleri taşıyan mezarları belirgin bir özellik üzerinden tarihlemek oldukça zordur. Bu dönem mezarlarının daha çok kayalık arazide bulunduğu yer, konum ve ulaşım durumlarına bakılmaktadır. Helenistik/Roma mezarları hem kolay hem de zor ulaşımlı olabilmektedir. Ulaşılması zor Kunin Kalesi çok odalı mezarları zor ulaşımlı mezarların salt Helenistik/Roma mezarları ile özdeşleştirilemeyeceğini göstermektedir. Bu dönem mezarlarında dikkat çeken detay tonozlu veya kemerli cephelerin, sekilerin yerini alan ölü yataklarının ve tonoz üst örtü sisteminin önceki dönemlere kıyasla sayılarının artmaya başlamasıdır. Normal bir gömünün yatırılabileceği boyutlara ulaşan ve çoğunlukla duvar önü şeklinde bir düzenlemeye sahip ölü yatağı sayısı 1 ile 3 arasında değişmektedir. Körpe KM1, KM2, Çalakos,. Karaköy KM2, Rabat, Bağın KM1, Vasgirt KM3 ve KM4 mezarlarında ölü yataklarına yer verilmiştir. En sık görülen sade düz cepheli mezarların yanı sıra cephe vurgusunun ön planda olduğu düzleştirilmiş kademeli mezarlar ile tonoz veya kemerli cephe anlayışına sahip mezarlara da rastlanılmaktadır. Mollakent KM5, KM9, Rabat, Bağın KM1 ve Vasgirt KM4 mezar cepheleri düzleştirilmiş tek kademeli kaya mezarlarıdır. Körpe KM2, Kaleköy KM2, Aslanyurdu, Bağın KM2 mezarları kemerli sayılabilecek cepheli yapıları ile farklılık göstermektedirler.

Roma mezarları genelde tonoz cepheli, dikdörtgen planlı ve üst örtüleri de tonozludur. Mezar odalarında arcosol içi ölü yatağı/kline ve oygu teknelere yer

verilmektedir. Bu özelliklere sahip mezarlar daha çok Muş Elazığ, Tunceli ve özellikle de Malatya bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Fırat'ın batısına doğru gidildikçe mezarların yoğunluğu artmaktadır. Arcosol tipi mezarlar bu dönemde artmaya başlamıştır. Kemerli ve açık ağızlı bir cephe anlayışına sahip mezar odaları genelde sadedir. Mezar odası içinde bazen tek bazen de sayısı üçü bulan ölü yataklarına yer verilmektedir. Tonozlu veya kemerli cephe anlayışına sahip mezarların sayısı oldukça fazladır. Çoğunlukla derin kemerli mihrap veya niş şeklindedirler. Benzeri tonoz/mihrap cepheli mezarlara Anadolu'nun diğer bölgelerinde de sıklıkla karşılaşılmaktadır. Kemerli, kare ve üçgen niş içi girişli mezarlar ön plandadır. Kemerli nişler daha yoğun kullanılmıştır. Aktepe, Bağköy, Onar ve Ormansırtı nekropollerinde bu türden mezarlara rastlanılmaktadır. Dörtgen niş şekline sahip Dinlencek KM1, KM2 mezarları ile üçgen niş şekline sahip Onar KM4 mezarları farklılık göstermektedir. Doğrudan girişli mezarlarla birlikte sundurma ve koridor biçimli ön giriş yöntemine sahip mezarlarda bulunmaktadır. Arcosol nişler Roma dönemi ile ilişkilendirilen en önemli iç donatılardandır. Gömü sayısına bağlı olarak sayıları değişen nişler mezarın yan ve arka duvarlarda yer almaktadır. Arcosol nişler kline/ölü yataklı ve oygu tekneli olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Arcosol uygulamasını ekseriyetle Malatya bölgesi mezarlarında görmekteyiz. Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi ölü yatağı/klineler vazgeçilmez olarak hemen her mezarda karşımıza çıkmaktadır. Genelde sayıları bir ile üç arasında değişen ölü yatakları oda ortasında veya girişin hemen önündeki orta boşluğun etrafında yer almaktadırlar. Anadolu'nun diğer bölgelerinde de ölü yatağı kline uygulaması vazgeçilmez bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ölü yatağı kadar yoğun olmasa da sık karşılaşılan bir diğer özellik oygu tekne veya tekne/lahitlerdir. Mezar tabanlarında, duvar önlerinde ya da arcosol nişi içlerinde yer almaktadırlar. Ölü yatağı arcosol ve oygu tekne türü iç donatılara kıyasla niş ve sekiler oldukça azalmışlardır. Özellikle mezar içlerinde boyalı, figür ve süslemeler yaygınlaşmaya başlanmıştır. Tonoz cepheli, dikdörtgen planlı tek odalı mezarların üst örtüleri tonozludur. Mezar içlerinde ölü yatağı/kline ve oygu tekneler sıklıkla görülür. Aynı şekilde ölü yataklı ve oygu tekneli arcosol kullanımında da artış olmuştur. Anadolu'nun diğer bölgelerinde bu mezarların yoğunluğu artmaktadır. Likya, Karia Pisidia, *Kilikya,* Phyrgia, Paphlagonia ve Pontus gibi bölgelerde benzer türde mezarlar oldukça yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Van ve çevresinden uzaklaştıkça özellikle batı ve doğuda dönem ayrımı yapmak daha da kolaylaşmaktadır. Roma mezarlarının dağılımına baktığımızda daha çok bölgenin batısına doğru gidildiğinde Helenistik ve Roma mezar yoğunluğunun arttığı görülmektedir. Doğuda ise daha çok Akhaimenid-Pers etkili mezarların arttığı izlenebilmektedir. Bu durum Van Gölü Havzası ve çevresinde katı bir gelenekçilik veya güçlü bir siyasi organizasyonun olmaması ile açıklanabilir.

Bölgede bilinen en erken kaya mezar örnekleri Urartulara aittir. Kesin olmamakla birlikte Aliler, Boğurtan ve BG 90 mezarları dışında erken dönemlerle ilişkilendirilen mezar yoktur. Çok odalı Urartu kaya mezarlarının Asur soylu mezarlarından etkilenildiği bilinmektedir. Etkilenmeye rağmen kendi özgünlüğünü oluşturan Urartuların tek odalı mezarlarda yaptıkları anlaşılmaktadır. Urartu sonrası dönemlere geldiğimizde mezar mimarisindeki değişime bağlı olarak daha çok batı kaynaklı Helenistik/Roma etkisinin arttığı söylenebilmektedir.

Çok odalı kaya mezarlarının Urartulu özellikleri belirgin olmasına rağmen, tek odadan oluşan kaya mezarlarının Urartu sonrasındaki özellikle Akhaimenid, Hellenistik ve Roma dönemleriyle ilişkilendirilmesi mümkündür. Ancak, tek odadan oluşan mezar geleneğinin Urartular 'da olmadığını belirtmek ve buna ilişkin kesin saptamalar yapmak bugünkü araştırmalar neticesinde mümkün olmamaktadır. İncelediğimiz mezarlar sonucunda mezarların tek odalı ve çok odalı olmasının iddia edildiği gibi dönemsel bir sınıflamadan kaynaklanmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca geç dönemlere gidildikçe dönem teknolojisi ile bağlantılı olarak daha kolay ve daha ekonomik olan tek odalı kaya mezarlarının sayısının arttığı ve sıklıkla tercih edildiği de yadsınamaz bir gerçektir.

9. KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

Akyurt 1998, Akyurt İ. M., *M.Ö. 2. Binde Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri, TTKY*, Ankara, 1998.

Albayrak- Mutlu 2014, Albayrak Y. - Mutlu S. İ., "Soğmatar Kutsal Alanı ve Yakın Çevresi Yüzey Araştırması, 2013", *AST* XXXII\2, Ankara, 2014, 259-278.

Altınlı 1966, I Enver Altınlı, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Jeolojisi", *Maden Teknik Arama Dergisi* 66, İstanbul, 1966, 36-77.

Anabasis Ksenophon, *Anabasis. Loeb Classical Library* (İng.Çev. Carleton L. Brownson), Cambridge 1998.

ANES Anatolien Near Eastern Studies

Arsebük 1971, Arsebük G., "Ek,Tepecik İnsan Kalıntılarının İncelenmesine Katkılar", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları,* 1971, Ankara, 116-117.

Arslantaş 2008, Arslantaş Y., "Yukarı Fırat Bölgesi Bölgesi'nde 2006 Yılı Yüzey Araştırmalarında Tespit Edilen İki Yeni Kaya Mezarı", *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 6/2, 2008, 107-116.

AST *Araştırma Sonuçları Toplantısı*

Atalay İ. – Mortan K., *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1997, 297-348.

Avetisyan 2008, Avetisyan, P., "Recently Found Archaeological Sites of Armenia (Agarak)", *ARAMAZD/* Armenian Journal of Near Eastern Studies 3/2, 2008, 39-50.

Aydınoğlu.2013, Aydınoğlu Ü., "Dağlık Kilikia'da Kentleşme ve Tarımsal Organizasyon Araştırması 2011", *AST* XXX/2, Ankara, 2013, 213-222.

Bahar 2009, Bahar H., "Konya ve Karaman İlleri ve İlçeleri 2007 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXVI/1, Ankara, 2009, 117-134.

Bakır T., "Kaleköy 1981 Kazı Sonuçları", *KST* IV, Ankara, 1983, 165-168.

Baldıran ve bşk., 2012,	Baldıran A. - Büyüközer A. - Gider Z.,"Taşkent-Seydişehir 2010 Yılı Yüzey Araştırması", *AST* XXIX\1, Ankara, 2012, 69-90.
Baran-Gümüş 2013,	Baran A., - Gümüş Ş., "2011 Yılı Thera Antik Kenti Yüzey Araştırmaları, ", *AST* XXX/1, Ankara, 2013, 281-298.
Barnett R. D. – Gökçe N.,	"The Find of Urartian Bronzes at Altın Tepe, Near Erzincan" *Anatolian Studies* III, 1953, 121-129.
Barnet 1966,	Barnet R.D., "The Urartian Cemetery at Iğdır", *Anatolian Studies* XIII, İstanbul, 1966, 153-198.
Başgelen 1986,	Başgelen N., "Doğu Anadolu'dan Demir Çağ'ına ait Bazı Yeni Bulgular II", *Arkeoloji ve Sanat* 32/33, İstanbul, 1986, 25-30.
Başgelen 1987,	Başgelen N., "Atabindi I Kaya Mezarı Üzerine Gözlemler", Arkeoloji ve Sanat 36-37, İstanbul, 1987, 8-11.
Başgelen 1991,	Başgelen N., "Dönertaş Kaya Mezarı", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 50/51, 1991, 28-30.
Belli O.,	"2000 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı", *KST* XXIII\2, 2002, 267.
Belli O-Ceylan A,	"Kuzeydoğu Anadolu'da Bir Tunç Çağı ve Urartu Kalesi: Yoğunhasan" *TÜBA-AR* V,2002, 1-7.
Belli-Kavaklı 2000,	Belli O. – Kavaklı E., "1998 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı" *KST* XXI\1, Ankara, 2000, 435-448.
Belli-Kavaklı 2001,	Belli O. – Kavaklı E., "1999 Yılı Van-Yoncatepe Kalesi ve Nekropolü Kazısı" *KST* XXII\1, Ankara, 2001, 369-384.
Belli-Konyar 2003,	Belli O. - Konyar E., *Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erken Demir Çağı Kale ve Nekropolleri,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.
Bertram J. K - İlgezdi G.,	"Gürcistan Kafkasya'da Yaşam ve Ölüm", *Arkeo Atlas 5,* İstanbul, 2006, 168-173.

Biber 2016, Biber H., "2012 ve 2014 Yılları Muş İli Arkeolojik Yüzey Araştırmaları", *AST* XXXIII/2, Ankara, 2016, 335-361.

Biber H., "Muş-Bulanık Günyurdu (Tırtop) Kalesi ve Kaya Mezarları", (baskıda).

Biber-Çavuşoğlu 2011, Biber H. - Çavuşoğlu R., "Muş İli ve İlçeleri 2009 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması (Demir Çağları)", *AST* XXVIII/2, Ankara, 201-224.

Biber-Çavuşoğlu 2013, Biber H. - Çavuşoğlu R., "2011 Yılı Muş-Malazgirt Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXX/2, Ankara, 2013, 303-320.

Biber ve bşk. 2012, Biber H. – Çavuşoğlu R. – Erdoğan S., "Muş İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması (Demir Çağları) 2010 Yılı Araştırmaları: Bulanık-Malazgirt" *AST* XXIX/3, Ankara, 2012, 373-402.

Bilgi Ö., "1984 Dönemi Malatya-Köşkerbaba Höyük Kurtarma Kazıları" *KST* VII, 1986, 143-149.

Bilgi ve bşk., 2002, Bilgi Ö. - Atasoy S. - Dönmez Ş. - Sümmerer L., "Samsun (Amisos) Bölgesinin Kültürel Gelişimi Projesi ile İlgili Yüzey Araştırması", *AST* XIX/1, Ankara, 2002, 279-296.

Bilgiç-Öğün1974, Emin Bilgiç - Baki Öğün, "Adilcevaz ve Patnos Yöresinde Urartu Halk Mezarları Üzerindeki Araştırmalar 1972" *TAD XXI*\1, Ankara, 1974, 31-35.

Bingöl 2002, Bingöl A, "Karayazı'da Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/28-29, Erzurum, 2002, 173-190.

Bingöl ve bşk 2010. Bingöl A. - Ceylan A. - Topaloğlu Y. - Günaşdı Y., "2008 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST* XXVII/2, Ankara, 2010, 375-398.

Biscione R., Raffaele Biscione "Recent Urartian Discoveries in Armenia the Columbarium of Erevan", *Studio Micenei Ed Egeo-Anatolici* XXXIV, Roma, 1994, 115-136.

Burney C.A., "A First Season of Excavations at the Urartian Citadel of Kayalıdere", *Anatolian Studies* XVI, 1966, 55-111.

Burney-Lang 1971, Burney C. - Lang D. M., *The People of the Hills. Ancient Ararat and Caucasus,* London, 1971.

Calmeyer P., "Zur Genese Altiranischer Motive III. Felsgraber", *Archaeologische Mitteilungen Aus Iran* VIII, Berlin, 1975, 99-113.

Calmayer 1986, Calmeyer P., "Das Grabrelief von Ravansar", *Archaeologische Mitteilungen Aus Iran* XI, Berlin, 1986, 73-86.

Cauvin ve bşk. 2007, Jacques Cauvin J. - Aurenche O. - Cauvin M. C. - Atlı N. B., "Caferhöyük, Çanak Çömleksiz Neolitik Döneme Ait Bir Yerleşme*", Türkiyede Neolitik Dönem* I, (Ed. Mehmet Özdoğan-Nezih Başgelen), İstanbul, 2007, 99-114.

Ceylan A., "1998 Erzincan Yüzey Araştırması", *AST.*,XVII/2, Ankara, 2000, 181-192.

Ceylan 2001, Ceylan A., "1999 Yılı Erzincan ve Erzurum Yüzey Araştırmaları", *AST* XVIII/2, Ankara, 2001, 71-82.

Ceylan 2003, Ceylan A., "2001 Yılı Erzincan, Erzurum ve Kars İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST* XX 2, Ankara, 2003, 311-324.

Ceylan 2004, Alpaslan Ceylan, ""2002 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST.,XXI/2,* Ankara, 2004, 263-272.

Ceylan 2005, Ceylan A., "The Erzincan Erzurum and Kars Region in the Iron Age" *Anatolian Iron Ages* 5, (edi. A.Çiliniroğlu-G. Darbyshire), London, 2005, 21-29.

Ceylan 2008, Ceylan A., *Doğu Anadolu Araştırmaları I Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır, 1998-2008,* Erzurum, 2008.

Ceylan 2015 Ceylan A., *Doğu Anadolu Araştırmaları II,: Erzurum-Erzincan-Kars-Iğdır (2008-2014,* Erzurum, 2015.

Ceylan ve bşk 2008, Ceylan A. - Bingöl A - Topaloğlu Y., "2006 Yılı Erzincan, Erzurum, Kars ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST.,XXV/3,* Ankara, 2008, 129-148.

CTU Salvini M., *Corpus Dei Testi Urartei,* Vol.1-3, Roma, 2008.

Çarkı 2011, Çarkı M., *Yüzey Araştırması Verileri Işığında Tunceli-Pertek Karaçor Bölgesi Hellenistik Dönem Öncesi Yerleşimleri,* (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2011.

Çavuşoğlu 2003, Çavuşoğlu R.,"Rock-Cut Tombs and an Open-Air Shrine at Madavank", *ANES* 40, İstanbul, 2003, 135-159.

Çavuşoğlu 2006, Çavuşoğlu R., "Zernaki Tepe Urartu Kaya Mezarları" *Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yılında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar,* (ed. Turan Takaoğlu), İstanbul, 2006, 89-91.

Çavuşoğlu-Biber 2007, Çavuşoğlu R. – Biber H., "Van Kalecik Urartu Nekropolü Kazı Çalışmaları 2006, *Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Haberler* 24, İstanbul, 2007, 36-38.

Çavuşoğlu-Biber 2008, Çavuşoğlu R. – Biber H., "Van-Kalecik Urartu Nekropolü Üzerine Bir Değerlendirme", *Aykut Çınaroğlu'na Armağan,* Ankara, 2008, 189-212.

Çavuşoğlu-Biber 2012, Çavuşoğlu R. – Biber H., "A Mysterious Archaeological Site in The Vicinity of The Urartian Capital Tuşpa: Van/Kalecik", Archaologische Mitteilungen aus Iran und Turan 44, Berlin, 2012, 329-342.

Çavuşoğlu ve bşk. 2009, Çavuşoğlu R. - Biber H. - Başar F., "2004-2007 Van-Kalecik Kazıları", *KST. XXX\1,* Ankara, 2009, 271-276.

Çelebi E, Evliya Çelebi Seyahatnamesi III-IV, (Sade., Tevfik Temelkuran-Necati Aktaş), Üçdal Yayınları , İstanbul, 1993, 541-543.

Çelgin 1990, Çelgin A. V., *Termessos Kenti Nekropolleri,* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1990.

Çelgin A. V., "Termessos ve Çevresinde Nekropol ve Epigrafya Araştırmaları 1975-1991 Yılları Arasında Yapılan Çalışmaların Toplu Sonuçlarına Kısa Bir Bakış", *Anadolu Araştırmaları* XIII, 153-177.

Çevik 1998, Çevik N., "Urartu Kaya Mezarlarında Ölü Kültüne İlişkin Mimari Elemanlar", *TAD* XXXI, Ankara, 1998, 419-459.

Çevik 2000, Çevik N., *Urartu Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri,* TTKY, Ankara, 2000.

Çevik ve bşk. 2003, Çevik N. - Varkıvanç B. - Kızgut İ., "Trebenna ve Çevresi 2001", *AST* XX/2, 2003, 97-112.

Çevik N. – Bulut S. – Kızgut İ. – Akyürek E., "Bey Dağları Yüzey Araştırmaları 2005", *AST* XXIV/1, Ankara, 2007, 85-98.

Çevik-Ritter 2013, Çevik F. - Ritter M., "Pompeipolis Nekropolü Yüzey Araştırması (Paflagonya)", *AST* XXX/2, Ankara, 2013, 169-182.

Çiğdem S, - Öztürk N., "Gümüşhane/Şiran-Araköy Kaya Mezarı Kompleksi", *Arkeoloji ve Sanat* 121, İstanbul, 2006, 31-38.

Çiğdem ve bşk., 2005 Çiğdem S. – Özkan H. – Yurttaş H., "2003 Yılı Gümüşhane Yüzey Araştırması", *AST* XXII\1, Ankara, 2005, 285-300.

Çiğdem ve bşk., 2006, Çiğdem S. – Özkan H. – Yurttaş H. – Öztürk N., "2004 Gümüşhane Yüzey Araştırması", *AST* XXIII\2, Ankara, 2006, 57-70.

Çilingiroğlu 1980, Çilingiroğlu A, "Diauehi'de Bir Urartu Kalesi: Umudum Tepe" Anadolu Araştırmaları VIII, 1980, Ankara, 191-203.

Çilingiroğlu 1984, Çilingiroğlu A., *Urartu ve Kuzey Suriye: Siyasal ve Kültürel İlişkiler,* İzmir, 1984.

Çilingiroğlu A., "Van Dilkaya Höyüğü 1984 Kazıları", *KST* VII, Ankara, 1986, 151-162.

Çilingiroğlu 1987, Altan Çilingiroğlu, "Van Gölü Havzasında Demir Çağların Başlangıcının Tarihi" *Anatolian Iron Age* 1, (ed. Altan Çilingiroğlu) İzmir, 1987, 108-115.

Çilingiroğlu 1988, Çilingiroğlu A., "Van-Dilkaya Höyüğü Kazısı", *KST IX*\1, Ankara, 1988, 151-162.

Çilingiroğlu 1993, Çilingiroğlu A, "Van Dilkaya Höyüğü Kazıları, Kapanış", *KST*. XIV\1, 1993, Ankara, 469-492.

Çilingiroğlu A., *Urartu Tarihi,* İzmir, 1994.

Çilingiroğlu 1997, Çilingiroğlu A., *Urartu Krallığı, Tarihi ve Sanatı*, İzmir, 1997.

Çilingiroğlu A, "Urartu Dini", *ArkeoAtlas 4,* İstanbul, 2005, 114-115.

Çilingiroğlu A., "Ayanis", *Ege Üniversitesi Arkeoloji Kazıları,* İzmir, 2012, 1-24.

Dan 2014 Roberto Dan "Una camera rupestre presso Yabali e la fortezza di Amik, sulla costa orientale del lago Van, Turchia" *Res Antiquae* XI, Bürüksel, 2014, 71-80.

Dan-Farina 2012, Roberto Dan-Riccardo La Farina "Ricerche su Alcuni Siti Dell'Armenia Pre-Classica", *SMEA* 54, Roma, 2012, 249-262.

Danık 2001, Danık E., "Ortaçağda Harput Yüzey Araştırması 1999 Yılı Çalışmaları", *AST*. XVIII\1, Ankara, 2001, 17-30.

Danık 2002, Danık E., "Yukarı Fırat Bölgesi 2000 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XIX\1, Ankara, 2002, 79-92.

Danık 2004, Danık E., "Yukarı Fırat Bölgesi 2002 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması" AST XXI/1, Ankara, 2004, 139-154.

Danık 2005, Danık E., "Yukarı Fırat Bölgesi 2003 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXII\1, Ankara, 2005, 309-324.

Danık 2006, Danık E., "Yukarı Fırat Bölgesi 2004 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXIII\1, Ankara, 2006, 155-170.

Danık E., "Yukarı Fırat Bölgesi 2005 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması" *AST*. XXIV\2, Ankara, 2007, 225-248.

Danık 2008, Danık E., "Yukarı Fırat Bölgesi 2006 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması" *AST* XXV\2, Ankara, 2008, 345-366.

Darga 1989, Darga A .M., "Şemsiyetepe Kazısı 1987 Sonuçları", *KST* X\1, 1989, 181-199.

Derin 1993, Derin Z., *Demir Çağ'da Doğu Anadolu'da Ölü Gömme Gelenekleri*, (Ege Üniversiesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1993.

Derin 1994, Derin Z., "Aşağı Fırat Havzasındaki (Elazığ-Malatya Bölgesi) Yerleşim Merkezlerinde Ele Geçen Doğu Sigillatası A Türü Keramikler", *Arkeoloji Dergisi* 2, İzmir, 1994, 149-172.

Diler 2002, Diler A, "Damlıboğaz/Hydai Araştırmaları- 2000", *AST* XIX\1, Ankara, 2002, 225-236.

Doğan H – Soykan B., *Elazığ Turizm Potansiyeli Raporu,* 2013.

Doğanay 2008, Doğanay O., *İsauria Bölgesi Kaya Mezarları ve Ölü Gömme Gelenekleri*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bilim Dalı, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yaynlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2008.

Dökü 2008, Dökü E., *Paphlagonia Bölgesi Kaya Mezarları ve Kaya Tapınakları* (Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Antalya, 2008.

DTCF Dil Tarih Coğrafya Fakültesi

Duru R., Refik Duru, Keban Projesi Değirmentepe Kazısı, Keban Projesi 1973 Çalışmaları, Ankara, 1979, 13-24.

Durugönül ve bşk. 2008, Durugönül S. - Durukan M. - Aşkın E. - Alkaç E. Kaplan D. - Körsulu H., "2006 Yılı Korykos (Kızkalesi) Yüzey Araştırması", *AST* XXV/1, 2008, 115-124.

Durukan 2012, Durukan M., *Kapadokya, Argaios Dağı Çevresinde Helenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü*, İstanbul, 2012.

Elazığ Kültür Envanteri, Şener A, *Elazığ İl ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri 2009*, Elazığ, 2010.

Ekmen H., "Yeni Veriler Işığında Başlangıcından M.II. Binin Sonuna Kadar Anadolu'da Yakarak Gömme (Kremasyon) Geleneği", *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/1, Çorum, 2012, 23-49.

Ercıyas B – Sökmen E., "Komana Antik Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması 2007", *AST* XXVI\1, Ankara, 2009, 289-306.

Erciyas ve bşk. 2008, Erciyas B. - Sökmen E. - Kalaycı T., "Tokat İli Komana Antik Kenti Yüzey Araştırması 2006", *AST* XXV/2, 2008, 197-212.

Erdem Z. K, "Tekirdağ Ganos Dağı Arkeolojik Yüzey Araştırması 2010 Yılı Çalışmaları", *AST* XXIX\3, Ankara, 2012, 71-94.

Erdoğan 2007, Erdoğan S., *Tunceli-Mazgirt Kaleköy Kalesi*, (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2007.

Erdoğan 2015, Erdoğan S., *Yazılı ve Arkeolojik Verilere Göre M.Ö. II. ve I. Binyılda Tunceli - Bingöl Bölgesi"*, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (EskiÇağ Tarihi) Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2015.

Ergeç R., "Nekropolen und Graber in der südlichen Kommagene", *Asia Minor Studien* XLVII, Bonn, 2003.

Erinç 1953, Erinç S., *Doğu Anadolu Coğrafyası,* İÜ Yayınları, İstanbul, 1953.

Erol A. F., "Ordu İli, Fatsa İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX/2, 2013,183-196.

Ertem H., Hayri Ertem, "Han İbrahim Şah Kazısı", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları,* Ankara, 1974, 59-63.

Erten 2004, Erten E, "Olba 2002 Yüzey Araştırması",*AST* XXI/2, 2004, 11-22.

Erten 2005, Erten E, "Mersin Silifke, Olba Yüzey Araştırması-2003", *AST* XXII/2, 2005, 11-22.

Erten 2006, Erten E, "Mersin, Silifke, Olba (Uğuralanı) 2004 Yılı Yüzey Araştırması", *AST* XXIII/1, 2006 309-318.

Erten-Özyıldırım 2008, Erten E. - Özyıldırım M., "Olba Yüzey Araştırması 2005", *AST* XXV/2, 2008, 39-50.

Erzen A., "Giyimli (Hırkanis) Kazısı, 1972", *TAD* XXI\1, Ankara, 1974, 13-20.

Erzen A., "Van Fortress 1975" *Anatolien Studies* XXVI, Ankara, 1976, 65.

Esin U.,	"Tepecik 1968 Yılı Ön Raporu", *1968 Yaz Çalışmaları, Ankara*, 1970, 147-158.
Esin 1971,	Esin U., "Tepecik Kazısı 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları,* Ankara, 1971, 107-115.
Esin 1972,	Esin U., "Tepecik Kazısı, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları,* Ankara, 1972, 139-158.
Esin U.,	"Tepecik Kazısı, 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları,* Ankara, 1974, 109-121.
Esin 1979,	Esin U., "Tepecik Kazısı, 1973 ", *Keban Projesi 1973 Çalışmaları,* Ankara, 1979, 79-94.
Esin 1981,	Esin U., "Değirmentepe Kazısı 1979", *KST* II, Ankara, 1981, 91-99.
Esin 1982,	Esin U., "1980 Yılı Değirmentepe (Malatya) Kazısı Sonuçları", *KST* III, Ankara, 1982, 39-41.
Esin U	"Değirmentepe (Malatya) Kazısı 1981 Yılı Sonuçları", *KST* IV, Ankara, 1983, 39-48.
Esin 2000,	Esin U, "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazıları", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999*), (Ed. Oktay Belli), İstanbul, 2000,80-86.
Esin – Harmankaya 1987,	Esin U – Harmankaya S., "1985 Değirmentepe (Malatya-İmamlı Köyü) Kurtarma Kazısı", *KST* VIII\1, Ankara, 1987, 95-137.
Esin – Harmankaya 1988,	Esin U – Harmankaya S., "Değirmentepe (Malatya) Kurtarma Kazısı 1986", *KST* IX\1, 1988, 79-125.
Esin ve bşk., 1987,	Esin U. – Arsebük G. – Özdoğan M., "Değirmentepe Kazısı, 1978", *Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları,* Ankara, 1987, 77-82.
Frangipane M.,	"Arslantepe 1996: The Finding of an E.B.I "Royal Tomb", *KST.* XIX\1, Ankara, 1998, 291-309.
Frangipane 2003a,	Frangipane M., "Arslantepe" *Arkeo Atlas* II, İstanbul, 2003, 19, 21, 52.
Frangipane 2003b,	Frangipane M., "Doğu Anadolu, İlk Tunç Çağ I Dönemi" *Arkeo-Atlas* 2, İstanbul, 2003, 44-58.

Genç 2015, Genç B., *Urartu ve Assur Arasındaki Kültürel İlişkiler ve Urartu'nun Dönüşümünde Assur Etkisi*, (Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2015.

Girginer 1991, Girginer S., *Urartu Dönemi Mezarları ve Ölü Gömme Adetleri,* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991.

Girginer 2008, Girginer K. S., "2006 Yılı Kapadokya ve Kilikya Yüzey Araştırmaları: Kayseri (Yahyalı) ve Adana (Ceyhan II)", *AST* XXV\2, Ankara, 2008, 379-402.

Grayson 2002 Grayson A K., *The Royal Inscriptions of Mesopotamia. Assyrian Periods Vol.1 Assyrıan Rulers of the Third and Second Millennia BC (To 1115 BC),* Canada, 2002.

Grousset 2005, Grousset R., *Başlangıcından 1071'e Ermenilerin Tarihi*, Aras Yayınları, İstanbul 2005.

Güneri 1988, Güneri A. S., "Erzurum Çevresindeki Höyüklerin Yüzey Araştırması" *AST* V\2, 1988, 45-76.

Güneri 2007, Güneri A. S., "Erzurum Karaz Pulur ve Güzelova'da Geç Karaz Kültürü Evresi Yerleşmeleri ile İlgili Arkeolojik Veriler", *Doğudan Yükselen Işık, Arkeoloji Yayınları,* (Haz. Birol Can-Mehmet Işıklı), Erzurum, 2007, 267-324.

Harper R. P., "1968 Pağnik Öreni, Kaşpınar Kazısı Ön Raporu", *1968 Yaz Çalışmaları,* Ankara, 1970, 131-138.

Harper 1971, Harper R. P., "Pağnik Öreni Kazısı 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları,* Ankara, 1971, 91-98.

Haspels 1971, Haspels C.H.E.,*The Highlands of Phrygia: Sites and Monuments,* Prıncet on University Press, New Jersey, 1971.

Hauptmann 1971, Hauptmann H., "Norşuntepe Kazısı 1969", *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, Ankara, 1971, 71-79.

Hauptmann 1972, Hauptmann H., "Norşuntepe Kazıları, 1970, *Keban Projesi 1970 Çalışmaları,* Ankara, 1972, 87-101.

Hauptmann H.,	"Norşuntepe Kazısı 1971", *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, Ankara, 1974, 71-85.
Hauptmann 1976,	Hauptmann H., "Norşuntepe Kazıları, 1972", *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, Ankara, 1976, 41-59.
Hauptmann 1979,	Hauptmann H., "Norşuntepe Kazıları, 1973", *Keban Projesi 1973 Çalışmaları,* Ankara, 1979, 43-60.
Hauptmann H.,	"Norşuntepe Kazıları", *Keban Projesi 1974-1975 Yılı Çalışmaları*, Ankara, 1982, 13-40.
Herodotos	Herodot Tarihi (Çev. Azra Erhat), İstanbul, 1973.
Heydari R.,	Yayınlanmamış tez notları.
Huff 1968,	Huff D, "Das Felsgrab von Eski Doğubayazıt" *İstanbuller Mitteilungen* XVIII, İstanbul, 1968, 58-86.
Huff 1990,	Huff D, "Das Grab von Doğubayazıt. Seine Stellung unter den Urartäischen und İranischen Felsgräbern", *X.Türk Tarih Kongresi* I, Ankara, 1990, 87-95.
Hulsteyn 1992,	Hulsteyn Van Y., *Urartian Built and Rock-Cut Tombs*, (Universty Microfilms International, Bryn Mawr Collage, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1981), Ann Arbor, Michigan, 1992.
Işık C.,	Cengiz Işık, "Habibuşağı Nekropolü", *Belleten* 200, 549-564.
Işık 1987a,	Işık F., "Şirinkale, Eine Unbekamle Urartaische Burg und Beobachtunenzu dan Felsdenkmölern Eines Schqoferischen Bergvolks Ostanatoliens" *Belleten* LI-200, Ankara, 1987, 497-533.
Işık 1987b,	Işık F., "Zur Entstehung Phrygischer Feledenkmaeler", *Anatolian Studies* 37, Ankara, 1987, 163-178.
Işık F.	*Die offenen Felsheiligtümer Urartus und ihre Beziehungen zu denen der Hethiter und Phryger* , Roma, 1995.
İşkan-Çevik 1999,	İşkan H. - Çevik N., "Tlos 1997", *AST* XVI/2, Ankara, 1999, 423-442.

İşkan-Çevik 2001, İşkan H. - Çevik N., "Tlos 1999", *AST* XVIII/1, 2001, 169-180.

Kalantarjan 2005, Kalantarjan, A. A., "Agaraki norahayt žayŕap'or dambaranə (The Recently-found Rock Tomb of Agarak)", *Kultura Drevnej Armenii* 13, Yerevan, 2005, 154-160.

Kalkan 2008, Kalkan H., *M.Ö. 6-4. Yüzyıllarda Doğu Anadolu: Arkeolojik Veriler Işığında Tarihsel Ve Kültürel Değerlendirme*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2008.

Kalkan-Yaldır 2014, Kalkan H. - Yaldır A.K., "Antik Hypaipa Kenti ve Çevresi Yüzey Araştırması – 2012", *AST* XXXI\2, Ankara, 2014, 7-18.

Karaaslan N. Ç. – Bostancı N. K., "İzmir İli, Menemen İlçesi Prehistorik ve Protohistorik Dönem 2013 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması", *AST* XXXII\1, Ankara, 2014, 553-572.

Karaca Ö., "Pirot Höyük 1981 Kazıları", *KST* IV, Ankara, 1983, 69-81.

Karaosmanoğlu M., "Suçatı Urartu Kemeri", *Belleten* 214, Ankara, 1991, 595-609.

Kaygusuz 1979, Kaygusuz İ., "Malatya Çevresinde Yeni Bulunmuş Grekçe Yazıtlar", *Anadolu Araştırmaları* 6, İstanbul, 1979, 205-215.

Khorenatsi M., *History of the Armeians*, (Çev., Robert W. Thomson), Harward University Press, London, 1987, Book I. 16, 98-101.

Kılıç S., "Van Gölü Havzası Prehistoryası ve Tilkitepe'nin Bugünkü Durumu", *Arkeoloji ve Sanat* 122, İstanbul, 2006, 1-10.

Kızgut ve bşk. 2007, Kızgut İ. - Kunze M. - Çevik N. - Bulut S., "İn Önü Yüzey Araştırmaları 2005", *AST* XXIV/1, 2007, 99-106.

Kızıl 2008, Abuzer Kızıl, "2006 Yılı Muğla İli, Milas İlçesi ile Ören ve Selimiye Beldelerinde Arkeolojik Yüzey Araştırması", *Araştırma Sonuçları Toplantısı* XXV/3, Ankara, 2008, 357-374.

Kleiss 1968	Kleiss W, "Urartaische Platze in Iranische-Azerbaidjan" *Istanbuler Mitteilungen* XVIII, 1968, 1-44.
Kleiss 1971	Kleiss W, "Berich Über Erkundungsfahrten im Iran im Jahre 1970", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* IV, 1971, 55-111.
Kleiss 1972	, Kleiss W., "Berich Über Erkundungsfahrten im Iran im Jahre 1972", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* V, 1972, 19-41.
Kleiss 1973,	Kleiss W., "Planaufnahman Urartaischer burgen in Iranisch Azarbaidjan im Jahre 1972" *Archaeologische Mitteilungen aus Iran* VI, 1973, 81-89.
Kleiss 1974,	Kleiss W., "Planaufnahmen Urartaischer Burgen und Neufunde Urartaischer Anlagen in Iranisch-Azerbaidjan im Jahre 1973" *Archaeologische Mitteilungen aus Iran* VII, 1974, 79-106.
Kleiss 1976,	Kleiss W., "Urartaische Platze in Iran, Stand Der Forschung Herbst 1975" *Archaeologische Mitteilungen aus Iran* IX, 1976, 19-43.
Kleiss 1977,	Wolfram Kleiss, "Urartaische Platze in Iran, A. Architektur, Stand Der Forschung Herbst 1976" *Archaeologische Mitteilungen aus Iran* X, 1977, 53-118.
Kleiss W., - Calmayer P.,	"Das Unvollendete Achämenidische Felsgrab bei Persepolis", *Archäologische Mitteilungen aus Iran* 8, 1975, 81-98.
Kleiss-Hauptmann1976,	Wolfram Kleiss – Herald Hauptmann, Topographische Karte von Urartu, Berlin 1976.
Koçhan 2009,	Koçkan N., "Korkut Yolgözler Urartu Kaya Mezarları" *Altan Çilingiroğlu'na Armağan: Yukarı Deniz'in Kıyısında Urartu Krallığı'na Adanmış Bir Hayat,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2009, 361-366.
Koçhan N. - Başaran C.,	"Diyadin Çevresinin Arkeolojik Araştırması ve Toklucak Kaya Dehlizleri", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi,* 14, Erzurum, 1986, 235-254.
Konyar E.,	*Doğu Anadolu Erken Demir Çağı Kültürü: Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Bulgularının Değerlendirilmesi*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2004.

Konyar 2011a, Erkan Konyar, "Excavations at The Mound of Van Fortress/Tuspa", *Colloquium Anatolicum* X, İsatnbul, 2011, 147-166.

Konyar 2011b Konyar E., "Urartuda Mezar Tipleri ve Gömü Âdetleri" *Urartu Doğuda Değişim*, (Edi., K.Köroğlu-E.Konyar), Tüpraş Yayınları, İstanbul, 2011, 206-231.

Konyar - Avcı 2014, Konyar E. – Avcı C., "Van Tušpa Excavations 2013" *Colloquium Anatolicum* XIII: Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2014, 205-228.

Korfmann M., Manfred Korfmann, Tilkitepe, Dieersten Ansatze prahistorischer Forschung In der östlichen Turkei, Tubingen, 1982, 228.

Korfmann-Schiele1977, Manfred Korfmann- Wolfgang Schiele, "Die Ausgrabungen von Kirsopp und Silva Lake in den Jahren 1938 und 1939 am Burgfelsen von Van (Tuspa) und in Kalecik. Der Verlauf der Arbeiten an Hand von Briefen, Photographien und einem Plan" *Berytus* XXV, 1977, 174-200.

Kortanoğlu 2008, Kortanoğlu R. E., *Helenistik ve Roma Dönemlerinde Dağlık Phrygia Bölgesi Kaya Mezarları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2008.

Koşar H. Z., *Keban Projesi Pulur Kazısı 1968-1970, Ankara, 1976.*

Koşar H. Z. – Vary H., *Pulur Kazısı 1960 Mevsimi Çalışmaları Raporu*, TTKY, Ankara, 1964.

Köroğlu K., "1995 Yılı Artvin-Ardahan İlleri Yüzey Araştırması", *AST* XIV/1, 369-395.

Köroğlu 1996, Köroğlu K., Urartu Krallığı Döneminde Elazığ (Alzi) ve Çevresi, İstanbul, 1996.

Köroğlu 2005, Köroğlu K., "Doğu Anadolu Kaya Mezar Gelenekleri", *Arkeo Atlas* 4, 2005, 120-121

Köroğlu 2007,	"New Observations on the Origin of the Single-Roomed Rock-Cut Tombs of Eastern Anatolia", *Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol'a Armağan. VITA. Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol,* (Edi. M. Alparslan, M. Doğan-Alparslan, H. Peker), İstanbul, 2007, 445-456.
Köroğlu 2008,	Köroğlu K., "Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu'daki Tek Odalı Kaya Mezarlarının Kökeni", *Arkeoloji ve Sanat* 127, İstanbul, 2008, 21-38.
Köroğlu 2011,	Kemalettin Köroğlu, "Urartu: Krallık ve Aşiretler, *Urartu Doğuda Değişim*, (ed. Kemalettin Köroğlu-Erkan Konyar), İstanbul, 2011, 12-51.
Köroğlu-Konyar 2005,	Köroğlu K. – Konyar E., "Van Gölü Havzasında Erken Demir Çağı Problemi", *Arkeoloji ve Sanat Dergisi* 119, İstanbul, 2005, 25-38.
Kroll 2011	Kroll S., "İran'daki Urartu Şehirleri", *Urartu Doğuda Değişim,* (ed. Kemalettin Köroğlu-Erkan Konyar), İstanbul, 2011, 150-169.
KST	*Kazı Sonuçları Toplantısı*
Kurt 2011	Kurt M., "Karaman-Binbir Kilise Mezarları" Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi *Sosyal ve Ekonomik Değerler Dergisi* XIII, (21), Karaman, 2011, 125-131.
Küçükefe E.,	*Troas Bölgesi Ölü Gömme Gelenekleri*, (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2011.
LAR I,	Daniel David Luckenbill, *Ancient Records of Assyria and Babylonia, Vol.I,* Chicago, 1926.
LAR II,	Daniel David Luckenbill *Ancient Records of Assyria and Babylonia, Vol.II,* Chicago, 1927.
Lehmann-Haupt 1926,	Lehmann C.F. -Haupt, Armenien Eins und Jetz, II-I, Berlin, 1926.
Leick 2003,	Leick G, *A Dictionary of Ancient Near Eastern Arhitecture,* London ve New York, 2003.
Lucullus	Plutarch, *Lives*. (İng. Çev. Bernadotte Perrin), Harvard University Press, Cambridge, 1914.

Lynch H.F.B.,	H.F.B. Lynch, *Armenia Travels and Studies*, Vol.II, Beirut, 1965.
Malatya Kültür Envanteri,	Hüseyin Şahin ve bşk., *Malatya Kültür Envanteri* I, Malatya, 2014.
Mellink M. J.,	"Arhaeology in Asia Minor", *American Journal of Archaeology* 69, 1965, 142.
Mitchell S. – Güceren İ.,	"1993 Yılı Pisidia Yüzey Araştırmaları", *AST* XII, Ankara, 1995, 497-511.
Naseri ve bşk 2015,	Hosein Naseri - Behmen Firuzmendi - Mohsen Saadeti, "Archaeological Investigation of Goyje Qala", مطالعات شناسی باستان *(Arkeolojik Çalışmalar)* Cilt 7/1, Tahran (1394) 2015, 147-165.
N. Ceylan ve bşk. 2014	Ceylan N. – Günaşdı Y. – Üngör İ. – Özgül O. – Topaloğlu Y. – Bingöl A. –Ceylan A., "2013 Yılı Erzincan-Erzurum İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST* XXXII/2, Ankara, 2014, 71-92.
Nylander C.,	"Remarks on the Urartian Acropolis at Zernaki Tepe", *Orientalia Suecana* XIV-XV, 141-154.
Öğün 1974,	Baki Öğün, "Urartu Halk Mezarları", Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Anma Kitabı, DTCF. Yayınları, Ankara, 1974, 445-468.
Öğün 1978a,	Baki Öğün, "Die Urartaischen Bestattungsbrauche" Studien Zur Religion und Kultur Kleinasiens, Festschrift für Friedrich Karl Dörner, Leiden, 1978, 639-678.
Öğün 1978b,	Baki Öğün, "Die Urartaischen Graber in Der Gegend von Adilcevaz nud Patnos", The Proceedings of the Xth International Congress of Clasical Archaelogy 1973, Ankara, 1978, 61-67.
Öğün B.,	"Habibuşağı Kazısı 1982", *KST* V, Ankara, 1984, 237-238.
Öğün-Bilgiç 1973,	Öğün B. – Bilgiç E., "Recent Archaeological Research in Turkey" *Anatolian Studies* XXIII, Ankara, 1973, 13-14.
Özdoğan 2002,	Özdoğan M., "İlk Adımlar; Paleolitik Çağ", *Arkeo Atlas* 1, İstanbul, 2002, 52-57.

Özfırat 1994 — Özfırat A, "M.Ö. II. Binyıl Doğu Anadolu Boyalı Seramik Kültürleri Üzerine Araştırmalar.", *AST* XI, Ankara, 1994, 359-377.

Özfırat A., — "Bitlis-Muş Yüzey Araştırması Tunç ve Demir Çağları", *AST* XVII/2, Ankara, 1999.

Özfırat 2001 — Özfırat A., *Doğu Anadolu Yayla Kültürleri (M.Ö. II. Binyıl),* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001.

Özfırat 2002, — Özfırat A., "Van Gölü'nün Batı Kıyısında İki Urartu Merkezi", *Arkeoloji ve Sanat* 108, 2002, 21-26.

Özfırat A, — "2000 Yılı Hakkâri Kazıları", *KST* XXIII/2, Ankara, 2002, 297-306.

Özfırat 2003, — Özfırat A., "Doğu Anadolu Yüksek Yaylasında M.Ö. II. Binyıl Kurganları", *Belleten* XVI, Ankara, 2003, 343-356.

Özfırat 2008, — Aynur Özfirat, "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması, 2006" *AST*.,XXV\1, Ankara, 2008, 197-220.

Özfırat 2009, — Özfırat A., "Bozkurt Kurgan Mezarlığı 2007 Yılı Kazısı", *KST* XXX\2, Ankara, 2009, 369-384.

Özfırat 2010, — Özfırat A.,"Agrı Dağı Kurganları", *XV. Türk Tarih Kongresi* I, 11-15 Eylül 2006, Ankara, 2010, 51-64.

Özfırat A., — "Bozkurt Kurgan Mezarlığı", *Aktüel Arkeoloji* 15, İstanbul, 2010,42-43.

Özfırat 2012 — Özfırat A., "Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2009-2010", *KST*. XXXIII\1, Ankara, 2012, 533-550.

Özfırat A., — "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüzey Araştırması 2011", *AST* XXX\2, 2012, 293-302.

Özfırat 2013 — Özfırat A., "Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2011", *KST* XXXIV\2, Ankara, 2013, 119-126.

Özfırat-Coşkun 2014, — Özfırat A. - Coşkun N., "Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2012", *KST* XXXV\1, Ankara, 2014, 146-158.

Özgüç 1948, — Özgüç T., *Ön Tarihte Anadolu'da Ölü Gömme Adetleri*, TTKY, Ankara, 1948.

Özgüç 1969, Özgüç T., *Altıntepe II, Mezarlar, Depo Binası ve Fil Dişi Eserler,* Ankara, 1969.

Özkaya 1994, Özkaya V., "Erzurum-Horasan-Aliçeyrek Köyü Yüzey Araştırması, *AST* XI, Ankara, 1994, 379-395.

Özkaya V. – San O., "Alinda Nekropolü II", *AST* XVIII/1, 2001, 181-196.

Özsait 2008, Özsait M., "Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Ünye", *AST* XXV/2, Ankara, 2008, 293-306.

Özsait-Özsait 2013, Özsait M. – Özsait N., "2011 Yılı Isparta ve burdur İlleri Yüzey Araştırmaları", *AST* XXX/1, Ankara, 2013, 317-332.

Özyar A., "Alacahöyük ve Horoztepe", *Arkeo Atlas 2, İstanbul, 2003, 124.*

Pamir 2011, Pamir H., "Hatay İli Antakya Samandağ'ı Altınözü ve Yayladağı Yüzey Araştırmaları 2009", *AST* XXVIII/3, 2011, 453-474.

Piotrovskiy 1966, Piotrovskiy B. B, *Il Regno di Van: Urartu*, Roma, 1966.

Piotrovskiy B. B., "Urartu Dini", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 23, Ankara, 1965, 38-52.

Reilly E.B., "Tilkitepe'deki İlk Kazılar (1937)", *Türk Tarih Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi* IV, Ankara, 1940, 145-165.

Rosenbaum 1971, Rosenbaum E. A., *Anamur Nekropolü, The Necropolis of Anemurium,* TTKY, Ankara, 1971.

Sagona A., "Büyüktepe Höyük 1991", *KST* XIV\1, 1993, 193-198.

Sagona A., "Sos Höyük", *Arkeo-Atlas 2,* İstanbul, 2003, 48.

Sagona A., "Sos Höyük, An Ancient Settlement Near Erzurum", *Geçmişten Geleceğe Armağan: Arkeolojik, Kültürel ve Estetik Yansımalar,* (Edi. Mehmet Işıklı ve bşk.), Erzurum, 2010, 42-49.

Sagona ve bşk. 1996, Sagona A. - Erkmen M. – Sagona C. - Thomas I., "Excavations at Sos Höyük, 1995: Second Preliminary Report" *Anatolian Studies* Vol. 46. 1996, 27-52.

Sagona A. - Erkmen M. – Sagona C.,	"Excavations at Sos Höyük, 1995" *KST* XVIII\1, 1997, 137-143.
Sagona A. - Erkmen M. – Sagona C.,	"Excavations at Sos Höyük, 1996" *KST* XIX\1, 1998, 245-250.
Sagona A. - Erkmen M. – Sagona C.,	"Excavations at Sos Höyük, 1997" *KST* XX\1, 1999, 205-206.
Salvini 2006,	Salvini M., *Urartu Tarihi ve Kültürü*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2006.
Salvini 2008,	Salvini M., *Corpus Dei Testi Urartei*, Vol. 1-3, Roma, 2008.
Salvini 2011,	Salvini M., "Urartu Tarihine Genel Bir Bakış", *Urartu Doğuda Değişim*, (Edi. Kemalettin Köroğlu-Erkan Konyar), İstanbul, 2011, 74-101.
Saraçoğlu 1989,	Saraçoğlu H., *Doğu Anadolu Bölgesi*, İstanbul, 1989.
Saroyan-Hatem 2011,	Saroyan S. A. - Hatem Ğ. A., "Med ve Urartu Kaya Mezarlarının Karşılaştırılmalı Çalışması", *Nakış* IV/8, Tahran, 2011, 65-72.
Schmit 1970,	Erich F. Schmidt, *Persepolis III, The Royal Tombs and Other Monuments*, Chicago, 1970.
Schulz E.F.,	"Memoire sur le lac de Van et ses Environs", *Journal Asiatitique* IX, Paris, 1840, 257-323.
Seeher 1993	Seeher J., "Tarihöncesi Çağlarda Ölüm ve Gömü", (Çev. Sevim Gülçur), *Arkeoloji ve Sanat* 59, İstanbul, 9-15.
Serdaroğlu Ü.,	"1968 Ağın ve Kalaycık Kazıları ön raporu" *1968 Yaz Çalışmaları, Ankara,* 1970, 29-51.
Serdaroğlu Ü.,	"1969 Ağın ve Kalaycık Kazıları ön raporu" *1969 Yaz Çalışmaları, Ankara,* 1971, 27-30.
Serdaroğlu 1972,	Serdaroğlu Ü., "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1970" *Keban Projesi 1970 Çalışmaları, Ankara, 1972, 7-23.*
Serdaroğlu 1974,	Serdaroğlu Ü., "Ağın ve Kalaycık Kazıları 1971" *Keban Projesi 1971 Çalışmaları, Ankara, 1974, 13-18.*
Serdaroğlu Ü.,	"Ağın ve Çevresinde Araştırmalar 1972" Keban Projesi 1972 Çalışmaları, Ankara, 1976, 9-12.

Sevin 1980, Sevin V., "Van Kalesinden Bir Kaya Mezarı ve Urartu Ölü Yakma Geleneği" *Anadolu Araştırmaları* VIII, 1980, İstanbul, 151-164.

Sevin V., "Anadolu'da Pers Egemenliği", *Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi* 2, İstanbul, 1982, 268-277.

Sevin 1986a, Sevin V., Malatya Elazığ Bingöl İlleri Yüzey Araştırması 1985, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. IV, Ankara, 1986, 279-300.

Sevin 1986b, Sevin V., "Urartu Mezar Mimarisine Yeni Katkılar" *Anadolu Araştırmaları* X, İstanbul, 1986, 329-350.

Sevin 1987a, Sevin V., "Urartu Oda Mezar Mimarisinin Kökeni Üzerine Bazı Gözlemler", *Anadolu Demir Çağları* I, (Edi. Altan Çilingiroğlu) İzmir, 1987, 35-55.

Sevin 1988a, Sevin V., "Elazığ Yöresi Erken Demir Çağı ve Muşkiler Sorunu", *Höyük* 1, Ankara, 1988, 51-64.

Sevin 1988b Sevin V., "Elazığ-Bingol İlleri Yüzey Araştırması 1986, *Araştırma Sonuçları Toplantısı* V-II, Ankara, 1988, 1-44.

Sevin 1989 Sevin V., "Elazığ-Bingöl Yüzey Araştırması, 1987, *Araştırma Sonuçları Toplantısı*. VI, Ankara, 1989, 451-500.

Sevin V., "Van/Zernaki Tepe: On the Urartian Grid Plan Once Again", *Anatolica* XXIII, İstanbul, 1997, 173-176.

Sevin 2003, Sevin V., *Eski Anadolu ve Trakya, Başlangıcından Pers Egemenliğine Kadar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Sevin 2004a Sevin V., "Doğu Anadolu Orta ve Son Tunç Çağı", *ArkeoAtlas 3*, İstanbul, 2004, 104-129.

Sevin 2004b Sevin V., "Pastoral Tribes and Early Settlements of the Van Region, Eastern Anatolia", *A View from the Highlands. Archaelogical Studies in Honour of Charles Burney,* (Haz. Antonio Sagona), Ancient Near Eastem Studies, Supplement 12, Belgium, 2004, 179-203.

Sevin 2004c, Sevin V., "Son Tunç\Erken Demir Çağı Van Bölgesi Kronolojisi, Kökeni Aranan Bir Devlet: Urartu" *Belleten* 252, Ankara, 2004, 355-381.

Sevin 2005a, Sevin V., "Urartu Devleti ", *Arkeoatlas* 4, İstanbul, 2005, 64-123.

Sevin 2011, Sevin V., *Harput Kale Mahallesinde Osmanlı Yaşamı*, Ege Yayınları, İstanbul, 2011.

Sevin 2012a, Sevin V., *Van Kalesi, Urartu Kral Mezarları ve Altıntepe Halk Mezarlığı*, İstanbul, 2012.

Sevin 2012b, Sevin V., "Van Bölgesinde Post-Urartu Dönemi: Yıkıntılar Üzerinde Yeni Bir Yaşam", *Belleten* 276, Ankara, 2012, 351-372.

Sevin 2012c, Sevin V., "Urartu-Bianili Krallığı", *Aktüel Arkeoloji* 30, 2012, 42-55.

Sevin 2015, Sevin V., *Hakkari Taşları II Gizemin Peşinde,* TTKY, Ankara, 2015.

Sevin - Özfırat 2000, Sevin V. – Özfırat A., "Van/Altıntepe Kazıları", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)* (ed. Oktay Belli), İstanbul, 2000, 217-222.

Sevin-Kavaklı 1996, Sevin V. – Kavaklı E., *Bir Erken Demir Çağı Nekropolü Van-Karagündüz,* Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1996.

Sevin ve bşk. 1998, Sevin V. – Kavaklı E. – Özfırat A.,"Karagündüz Höyüğü ve Nekropolü 1995-1996 Yılı Kurtarma Kazıları", *KST* XIX \1, Ankara, 1998, 571-589.

Sevin V. - Özfırat A. - Kavaklı E., "1997-1998 Van/Altıntepe Urartu Nekropolü Kazıları", *KST* XXI/1, Ankara, 2000, 421-434.

Sevin ve bşk 2001, Sevin V. – Özfırat A. – Kavaklı E., "1997-1999 Hakkâri Kazıları", *KST* XXII/1, Ankara, 2001, 355-368.

Shedid A. G., "Das Grab der Nefertari im Tal der Königinnen und Seine Wiederentdeckung", *Antike Welt* 25, Mainz, 1994, 11-15.

Sivas T., "Eskişehir'den İki Yeni Phryg (Frig) Kaya Mezarı", *Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* I/1, Eskişehir, 1999, 123-133.

Sivas 2003, Sivas T.,"Eskişehir-Kütahya-Afyonkarahisar İlleri 2001 Yılı Yüzey Araştırması", *AST* XX/2, Ankara, 2003, 285-298.

Sivas 2008, Sivas T.T., "Karakaya Frig Kaya Mezarı", Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı, Cilt II, (ed. İnci Delemen ve bşk.), Antalya, 2008, 1169-1176.

Sivas ve bşk., 2005 Sivas T. T. – Sivas H., "2003 Yılı Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması, *AST* XXII/2, Ankara, 2005, 285-298.

Sivas ve bşk., 2006, Sivas T. T. – Sivas H., "2004 Yılı Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar İlleri Yüzey Araştırması", *AST* XXIII/2, Ankara, 2006, 163-174.

Sivas T., - Sivas H., *Frig Vadileri (Frigler'den Türk Dönemine Uzanan Kültürel Miras),* Eskişehir, 2007.

SMEA *Studio Micenei Ed Egeo-Anatolici*

Strabon *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV)* (Çev. Adnan Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.

Şahin H. – Kılınç Z., "Malatya-Samanköy Kaya Mezar Odası Temizlik Çalışması" *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu,* XIX, Ankara, 2011, 29-46.

Şenyurt ve bşk., 2006 Şenyurt S. Y. - Akçay A. - Kamış Y., *Yüceören. Doğu Kilikya'da Bir Helenistik-Roma Nekroolü,* Ankara, 2006.

Şüca′ dıl-Muhammedi 2015, Şüca′ dıl Ş. – Muhammedi B. H., "Batı Azerbaycan Eyaletinde Kaya Mezar İncelemesi", Kültür ve Kongre Dergisi 68, Tahran, 2015, http://www.paymanonline.com/article.aspx?id=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237 (Erişim Tarihi, 25.11.2016).

TAD *Türk Arkeoloji Dergisi*

Tanılır ve bşk, 1998, Niyazi Tanılır-Abdulselam Uluçam-Erzi Tanılır-Nihat Arpa-Yalçın Kitapçı, *Cuhuriyetin 75. Yılında Van*, Ankara, 1998.

Tarhan 1982, Tarhan T., "Urartu Devleti'nin Kuruluş Evresi ve Kurucu Krallardan Lutupri-Lapturi Hakkında Yeni

Görüşler", *Anadolu Araştırmaları* VIII, İstanbul, 1982, 69-114.

Tarhan 1985, Tarhan T, "Van Kalesinin ve Eski Van Şehrinin Tarihi-Milli Park Projesi Üzerinde Ön Çalışmalar (I):Anıt Yapılar", *AST* III, Ankara, 1985, 297-355.

Tarhan T., "An Urartian Intramural 'Pithos Burial' from The Mound of Van Kalesi", *Istanbuler Mitteilungen* 43, 1993, 279-282.

Tarhan 1994, Taner Tarhan, "Recent Research at The Urartian Capital Tushpa", Tel Aviv 21/1, **(Iron Age** Symposium on Eastern Anatolia: Tel Aviv University Institute of Archaeology 1992), Tel Aviv, 1994, 22-57.

Tarhan T., "Median and Achaemenid Periods at Tuşpa", *The Achaeimenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia (Sixth-Fourth Centuries BC),* Papers presented at the International Workshop Istanbul 20-21 May 2005, (Edi. İnci Delemen), Istanbul, 2007, 117-130.

Tarhan T., "Başkent Tuşpa The Capital City Tushpa", *Urartu Doğuda Değişim,* (Edi., Kemalettin Köroğlu-Erkan Konyar), İstanbul, 2011, 288-335.

Tarhan-Sevin 1977, Taner Tarhan- Veli Sevin V "Van Bölgesinde Urartu Araştırmaları (II) Konut Mimarlığı" *Anadolu Araştırmaları* IV-V, İstanbul, 1977, 347-365.

Tarhan-Sevin 1993, Tarhan T. – Sevin V., "Van Kalesi Eski Van Şehri Kazıları, 1991", *KST* XIV/1, 1993, Ankara, 407-429.

TDK Türk Dil Kurumu

Tekin O., *Oğuz Tekin, Eski Anadolu ve Trakya, Ege Göçlerinden Roma İmparatorluğu'nun İkiye Ayrılmasına Kadar (M.Ö.12.- MS4. Yüzyıllar Arası),* İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.

Texier C., Description de l'Armenie, la Pers et la Meésopotamie I, 1852.

Topaloğlu 2011, Topaloğlu Y., "Iğdır Bölgesinde Yeni Kaya Mezarları" *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*13\2, Edirne, 2011, 309-326.

Topaloğlu 2012,	Topaloğlu Y., "Yeni Buluntular Işığında Kuzeydoğu Anadolu Kaya Mezarları", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 10, Kars, 2012, 131-163.
Topaloğlu 2016	Topaloğlu Y., "Kuzeydoğu Anadolu'da Yeni Bir Kaya Mezarı Karapınar", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* XI/1 Ankara, 2016, 175-196.
Topaloğlu ve bşk. 2011,	Topaloğlu Y. - Günaşdı Y. - Bingöl A. - Ceylan A. - "Erzurum, Erzincan Kars, Iğdır İlleri Yüzey Araştırmaları-2009", *AST.* XXVIII\2, Ankara, 2011, 1-20.
TTKY	Türk Tarih Kurumu Yayınları
TÜBA-AR	Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi
Tülek 2013,	Tülek F., "2011 Yılı Osmaniye Arkeolojisi Çalışma Raporu" *AST* XXX\2, Ankara, 2013, 243-254.
Uhri 2010,	Uhri A, *Anadolu'da Ölümün Tarih Öncesi,* Ege Yayınları, İstanbul, 2010.
Ussishkin 1993,	Ussishkin D, *The Village of Silwan The Necropolis from The Period of The Judean Kingdom,* Jerusalem, 1993.
Ussishkin 1994,	Ussishkin D., "The Rock-Cut Tombs at Van and Monumental Tombs in the Near East",*Anatolian Iron Ages 3* (Edi. Altan Çilingiroğlu, David.French) Ankara, 1994, 253-264.
Uzunoğlu E.,	"İmamoğlu Kazıları 1984 Yılı Çalışmaları", *KST* VII, 1986, 181-199.
Van Loon M. N.,	*Urartian Art. Its Distinctive Traits in the Light of New Excavations*, İstanbul, 1966.
Van Loon M. N.,	*Korucutepe* Vol. 2, Amsterdam, 1978.
Van Loon M.N. - Güterbook G.,	"Korucutepe Kazısı, 1970", *Keban Projesi 1970 Çalışmaları*, Ankara, 1972, 79-81.
Vardar 2004,	Vardar L. V., "Galatia Bölgesi Kaleleri Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara ve Eskişehir İlleri 2002", *AST* XXI\2, Ankara, 2004, 117-132.

Vardar 2007, Vardar L. V., "Galatia Bölgesi Kaleleri/Yerleşmeleri Yüzey Araştırması: Ankara İli, 2005", *AST* XXIV/2, Ankara, 2007, 79-100.

Von Gall 1966, Von Gall H., "Zu Den Medischen Felsgrabern ın Nordwestıran und Iraqı Kurdıstan", *Archaologischer Anzeiger*, I, Berlin, 1966, 19-43.

Von Gall 1971, Von Gall H., "Das Felsengrab von Fakhrikah", Istanbuler Mitteilungen XI, 1971, 161-171.

Von Gall 1988, Von Gall H., "Das Felsgrab von Qızqapan. Ein Denkmal Aus Dem Umfeld Der Achamenidischen Königsstrasse", *Baghdader Mitteilungen* XIX, Bağdat, 1988, 557-582.

Von Gall H., "Deh-e Now" *Encylopaedia Iranica* VII/2, 1994, 211-214, Res. 9, 10. Online at: http://www.iranicaonline.org/articles/deh-e-now (Erişim Tarihi, 21.12.2015).

Von Gall 1995, Von Gall H., "Dokkān-e Dāwūd", *Encyclopaedia Iranica*, VII/5, 1995, 472 v.d.d. http://www.iranicaonline.org/articles/dokkan-e-dawud (Erişim Tarihi, 21.12.2015).

Willeitner J., "Die Fürsten von Beni Hassan Ihre Stellung im Gazellengau", *Antike Welt* 25, Mainz, 1994, 89-103.

Yakar J., *Anadolu'nun Etnoarkeolojisi*, (Çev. Selen Hırçın Riegel), Homer Yayınevi, İstanbul, 1997.

Yiğit A., "Türkiye'nin Doğu Bölgelerinin Yeniden Belirlenmesi Hakkında Düşünceler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/1, Elazığ, 1996, 359-378.

Yılmaz 2006, Yılmaz D., "Erken Tunç Çağı'nda Güneydoğu Anadolu'da Oda Mezar Geleneği / Burial Customs of The Chamber Tombs in Southeast Anatolia During The Early Bronze Age", *Anadolu\Anatolia* 31, İstanbul, 2006, 57-90.

Yılmaz H. – Çevik N., "Patara 1997, içinde (III.1. Oygu Mezarlar)", *KST* XX/2, Ankara, 1999, 162-166.

Yılmaz 2007, Yılmaz N., "Necropoleis and Funerary Monuments in Pisidia during the Roman Period, *Adalya* X, Antalya, 2007, 155-204.

Zeyrek 2007,	Zeyrek T. H., "Yukarı Söğütlü Nekropollerinden Kaya Mezarları" *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/2, Gazinatep, 2007, 194-221.
Zeyrek ve bşk. 2010,	Zeyrek T. H. – Zeyrek A. N., "Besni (Adıyaman) Yüzey Araştırmaları 2008", *AST* XXVII/1, 2010, 225-238.
Zimansky P. E.,	*Ecology and Empire: The Structure of The Urartian State*, Chicago, 1985.
Zoroğlu 1994,	Zoroğlu L., *Kelenderis I, Kaynaklar, Kalıntılar, Buluntular*, Ankara, 1994.
Zoroğlu 2000,	Zoroğlu L., "Kelenderis Nekropolü", *OLBA* III, Mersin, 2000, 115-133.

10. ÖZET

Bu çalışmada Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki tek odalı kaya mezarları çeşitli açılardan değerlendirilmektedir. Doğu Anadolu Bölgesinde tespit edilen 259 adet kaya mezarının tarafımızdan yapılan incelemeler ve değerlendirmeleri, bazı araştırmacılar tarafından iddia edildiği gibi bu mezarların tek odalı ya da çok odalı olmasının dönemsel bir sınıflamadan kaynaklanmadığını göstermektedir. Bu nedenle mezarların tarihlendirilmesinde başka özelliklerin dikkate alınması gerektiğini düşünmekteyiz.

Bölgede karşılaştığımız tek odalı kaya mezar tipleri oda mezar ve arcosolium mezarlardır. Her iki mezar içinde onların bir alt birimi olan ve aynı zamanda açık alanda bağımsız bir mezar olarak da karşımıza çıkan khamosorion tipi mezarlarda tek odalı mezar tipleri arasında sayılabilmektedir. Gömü sayısının azalmasına bağlı olarak boyutları küçülen tek odalı kaya mezarları küçük bir giriş açıklığı ile arkasındaki tek odadan oluşan mimari bir yapıya sahiptirler.

Mezar girişlerinin farklılığından kaynaklanan yer altı ve yer üstü olarak başlıca iki mezar mimarisi ile karşılaşılmaktadır. Yer altı kaya mezarları, yukarıdan, kuyu biçimli bir ön giriş (dromos) aracılığıyla girilen mezarlardır. Mezar girişleri dışarıdan bakıldığında fark edilmemektedir. Yer üstü kaya mezarlarında ise küçük bir kapı aracılığıyla doğrudan giriş yapılmaktadır. Girişleri belirgin bu mezarlarda cephe vurgusu söz konusudur.

Yukarıdan girilen, tek odalı yer altı kaya mezarları belirleyici olarak kuyu biçimli bir ön giriş ile küçük bir giriş açıklığı ile ona bağlanan çoğunlukla dikdörtgen bir mezar odası düzenlemesine sahiptir. Bu mezarlar yalın planlı olabildikleri gibi içlerinde niş, seki ve ölü yataklarına yer verilebilmektedir. Yer altında bulunmalarından dolayı yer üstü mezarlarında olduğu gibi büyük mimari değişimler söz konusu değildir. Belirgin olarak Urartu ve Helenistik/Roma dönemlerine ait mezarlar ile karşılaşılmaktadır. Urartu yer altı kaya mezarları Van ve Ağrı illerinde daha çok karşımıza çıkmaktadır. Başkent Tuşpa'dan uzaklaştıkça bu mezarların sayıları azalmaktadır. Aynı şekilde Helenistik/Roma mezarlarının da daha çok Van Gölü Havzasının batısında Muş ve çevresinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Yer üstü kaya mezarları ayırt edici olarak cepheleri dışarıdan görülebilen, bir ön giriş veya doğrudan giriş açıklığına sahip tek odalı mezarlardır. Planları birbirine benzemektedir. Cepheler düz veya kemer (tonoz) cephelidir. Kabartma ve anıtsal cepheli mezar sayısı azdır. Mezarlarda gömü sayısına bağlı olarak bir veya daha fazla sayıda niş, seki, ölü yatağı\kline, oygu tekne/khamosorion ve arcosoliumlar bulunmaktadır. Anadolu'da ilk olarak Urartu ve Phryg'den bildiğimiz bu türden kaya mezarları, Helenistik ve Roma dönemlerinde yaygınlaşarak Erken Bizans dönemine kadar olan geniş zaman aralığında Anadolu'nun tamamında yaygınlaşmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki tek odalı mezarları dönemlerine ayırmak oldukça zordur. Çoğu daha antik dönemde soyulan mezar ayrımları, daha çok mezar içi ve dışındaki mimari öğelerin ortaya çıkması veya kaybolması ya da azalıp çoğalmasına göre yapılabilmektedir. Urartu ve Roma mezarlarını belirlemek kısmen kolaydır. Zorluk daha çok Urartu sonrası dönemlere ait mezarlarda yaşanmaktadır.

Urartu mezar örnekleri öne sürüldüğü gibi tek odalı yer üstü kaya mezarlarının daha çok Helenistik Roma dönemleri ile özdeşleştirilemeyeceğini göstermektedir. Kronolojik olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nin Geç Demir Çağlarına denk gelen Med/Akhaimenid mezarlarına bu bölgede rastlanılmamaktadır. Ancak Urartu karakterleri daha baskın bazı mezarlarda bu dönem etkileri kısmen görülmektedir. Helenistik/Roma mezarları hem kolay hem de zor ulaşımlı olabilmektedir. Zor ulaşımlı Urartu mezarları zor ulaşımlı mezarların salt Helenistik/Roma mezarları ile ilişkilendirilemeyeceğini göstermektedir. Bu dönem mezarlarında dikkat çeken detay sekilerin yerini alan ölü yataklarının artmaya başlamasıdır. Roma mezarları genelde tonoz cepheli, dikdörtgen planlı ve üst örtüleri de tonozludur. Mezar odalarında arcosol içi ölü yatağı/kline ve oygu teknelere yer verilmektedir. Bu özelliklere sahip mezarlar daha çok Muş Elazığ, Tunceli ve özellikle de Malatya bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Fırat'ın batısına doğru gidildikçe mezarların yoğunluğu artmaktadır.

11. SUMMARY

This study intends to discuss single-roomed rock cut tombs in the Eastern Anatolia Region from various aspects. Our investigations and assessments about the 262 rock cut tombs in the Eastern Anatolia Region have shown that identifying these tombs as single- roomed or multi-roomed may not solely be explained by periodic classifications, contrary to what some researchers suggest. For this reason, we think that other characteristics should be taken into consideration when the tombs are dated.

Single-roomed rock cut tomb types we see in the district are chamber tombs and arcosolium tombs. Khamosorion-type tombs, which are a sub-unit in both tombs and also independent tombs in the open area, are considered among single-roomed tomb types, as well. The single-roomed rock cut tombs reducing in size due to the decrease in the number of burials have an architectural structure composed of a small entrance mouth and a single room behind it.

There are two main tomb architectures, underground and above ground, which depend on the difference of the entrance to tombs in the region. The underground rock cut tombs are the tombs that are entered from above through a well-shaped dromos. Tomb entrances are not noticeable from the outside. As for the above ground rock tombs, they are accessed directly through a small door. For such tombs with visible entrances, fronts are of significance.

The single-roomed underground rock tombs with entrance from above have a predominantly well-shaped dromos and a small entrance mouth attached to it with a mostly rectangular burial chamber. As well as being plainly planned, these tombs have inside niche, bench and dead beds. Because they are located underground, they have no major architectural changes compared to those of above ground. The tombs belonging to Urartu and Hellenistic / Roman periods are clearly encountered. The Urartian underground rock cut tombs are more visible in Van and Agri provinces. They become less in number off the capital Tushpa. Likewise, the Hellenistic / Roman tombs increase in number in Mus and its surroundings, in the west of the Van Lake Basin.

Above ground rock tombs are predominantly single-roomed tombs fronts of which are visible from outside, and which have a front entrance or a direct dromos. Their plans are similar. The facades are flat, or vaulted. There are few tombs with embossed and monumental fronts. There are one or more niches, stables, dead matresses (bed) / kline, yogg boat / khamosorion and arcosoliums, depending on the number of the burials in the tombs.This kind of rock tombs, first examples of which in Anatolia belong to Urartu and Phrygia, spread throughout the Hellenistic and Roman periods up to the Early Byzantine period and became widespread in the entire Anatolia. It is very difficult to separate the single-roomed tombs in the Eastern Anatolia Region into periods. Most of the grave distinctions in the ancient period can be made according to the emergence or disappearance or multiplication of the architectural items inside and outside the tomb. The Urartian and Roman tombs are partly easy to identify. The difficulty is mostly for the post-Urartu period tombs.

Urartian tomb examples indicate that, contrary to assumptions, single-roomed above ground rock tombs are not likely to be identified mostly with the tombs of Hellenistic period. Chronologically, Med/Akhaimenid tombs with the same period of the Late Iron Age of the Eastern Anatolia Region are not found in this area. However, in some of the Urartian character dominant tombs, the effects of this period are partly seen. Hellenistic/Roman tombs can be both easy and difficult to access. Difficult-access Urartian tombs indicate that difficult-access tombs cannot be only correlated with Hellenistic/Roman tombs. The striking detail in the tombs of this period is the increase of the dead beds replacing benches. The Roman tombs are generally vaulted, rectangular, and their top covers are vaulted. In the tomb chambers are arcosol dead bed / kline and ogg boats. Such tombs are mostly concentrated in Mus, Elazığ, Tunceli and especially Malatya region. The density of the tombs increases as headed for the west of Euphrates.

13. LEVHA DİZİN LİSTESİ

Harita I-VI Merkez Haritaları: (Google Earth, R. Yıldız)

Çizim 1 Dedeli KM1, Yeraltı Kaya Mezarı: Öğün 1978a, Res. 8 (Yeniden Çizim)
Çizim 2 Dedeli KM2, Yeraltı Kaya Mezarı: Öğün 1978b, 67 (Yeniden Çizim)
Çizim 3 Dedeli KM3, Yeraltı Kaya Mezarı: A. Özfırat Arşivi
Çizim 4 Yukarı Göçmez KM1, Yer altı: Kaya Mezarı: Öğün 1978a, Res. 6 (Yeniden Çizim)
Çizim 5 Atabindi KM2, Yeraltı Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 25a (Yeniden Çizim)
Çizim 6 Adilcevaz KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: Öğün 1978a, Res. 7 (Yeniden Çizim)
Çizim 7 a Pekeriç KM2 Kaya mezarı Yeraltı Kaya Mezarı Çevik 2000, Lev. 65b
7 b Pekeriç KM3 Kaya mezarı Yeraltı Kaya Mezarı Çevik 2000, Lev. 65c
Çizim 8 Sukonak Yeraltı Kaya Mezarı Derin 1993, Lev. 66: (Yeniden Çizim)
Çizim 9 Yeniköy KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 10 Altıntepe Nekropolü ve KM1 Yer altı Kaya Mezarı**:** Sevin 2012a, Res 104
Çizim 11 Altıntepe KM2 Yeraltı Kaya Mezarı Sevin 2012, Res. 107, (Yeniden Çizim)
Çizim 12 Altıntepe KM4 Yeraltı Kaya Mezarı Sevin 2012, Res. 108, (Yeniden Çizim)
Çizim 13 Altıntepe KM6 Yeraltı Kaya Mezarı Sevin 2012, Res. 109, (Yeniden Çizim)
Çizim 14 Altıntepe KM9 Yeraltı Kaya Mezarı: Sevin 2012, Res. 110, (Yeniden Çizim)
Çizim 15 Altıntepe KM12 Yeraltı Kaya Mezarı: Sevin 2012, Res. 111, (Yeniden Çizim)
Çizim 16 Kalecik Yeraltı Kaya Mezarı Sevin 1986, Res. 21 (Yeniden Çizim)
Çizim 17 Kalecik ka.3 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 18 Kalecik ka.5 Yeraltı Kaya Mezarı R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 19 Kalecik ka.6 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 20 Kalecik ka.9 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 21 Kalecik ka.10 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 22 Kalecik ka.11 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 23 Kalecik ka.12 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 24 Kalecik ka.14 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 25 Kalecik ka.19 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 26 Kalecik ka.24 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 27 Kalecik ka.25 Yeraltı Kaya Mezarı: R. Çavuşoğlu Arşivi
Çizim 28 Sarıtaş KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 29 Sarıtaş KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 30 Sarıtaş KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 31 Sarıtaş KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 32 Sarıtaş KM5 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 33 Sarıtaş KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 34 Aliler Yeraltı Kaya Mezarı: Sevin 2004b, Res.8/1
Çizim 35 Samanköy Yeraltı Kaya Mezarı: Şahin-Kılınç 2011, Res.1
Çizim 36 Kilisecik Yeraltı Kaya Mezarı: S. Erdoğan
Çizim 37 Sarıtaş KM10 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 38 Sarıtaş KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 39 Sarıtaş KM12 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 40 Zernaki Tepe KM1 Yeraltı Kaya Mezarı Çavuşoğlu 2006, Res. 2
Çizim 41 Zernaki Tepe KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2006, Res. 3

Çizim 42 Muzehan (Görecek) KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: A Özfırat Arşivi
Çizim 43 Muzehan (Görecek) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: A Özfırat Arşivi
Çizim 44 Muzehan (Görecek) KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: A Özfırat Arşivi
Çizim 46 Van Kalesi, BG 90 Yeraltı Kaya Mezarı: E. Konyar Arşivi
Çizim 47 İsmail Ağa KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: Kleiss 1976, Res. 11 (Yeniden Çizim)
Çizim 48 İsmail Ağa KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: Kleiss 1976, Res. 18 (Yeniden Çizim)
Çizim 49 Senger KM2 Yeraltı Kaya Mezarı Reza Heydari, 119, res.26. (Yeniden Çizim)
Çizim 50 Goyceh (Gojer**)** KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: Naseri ve bşk. 2015, Res.9
Çizim 51 Agarak Yeraltı Kaya Mezarı: Dan-Farina 2012, Res. 2 (Yeniden Çizim)
Çizim 52 Dayıpınarı Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 55 (Yeniden Çizim)
Çizim 53 Kızılkaya Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2006, Çiz. 11 (Yeniden Çizim)
Çizim 54 Mirali KM1Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2008, Çiz. 2 (Yeniden Çizim)
Çizim 55 Mirali KM2Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2008, Çiz. 3 (Yeniden Çizim)
Çizim 56 Cengerli Yerüstü Kaya Mezarı: A. Ceylan Arşivi
Çizim 57 Şirinkale KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 37a (Yeniden Çizim)
Çizim 58 Yollarüstü Yerüstü Kaya Mezarı A. Ceylan Arşivi
Çizim 59 Umudum (Kalortepe) Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 39a (Yeniden Çizim)
Çizim 60 Aydınsu (Kapi) Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 56a (Yeniden Çizim)
Çizim 61 Hasanova KM1-KM2 Yerüstü Kaya Mezarı Çevik 2000, Lev. 40ab (Yeniden Çizim)
Çizim 62 Aşağı Aktaş Yerüstü Kaya Mezarı: Topaloğlu 2012, Çiz. 7 (Yeniden Çizim)
Çizim 63 Karakoyunlu Yerüstü Kaya Mezarı: A. Özfırat Arşivi, (S. Erdoğan)
Çizim 64 Kızılkule Yerüstü Kaya Mezarı: Topaloğlu 2012, Çiz. 6 (Yeniden Çizim)
Çizim 65 A. Erhacı (Ziyaret) Yerüstü Kaya Mezarı: A. Özfırat Arşivi, (S. Erdoğan)
Çizim 66 Hacı Lezgi Yerüstü Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi, (S. Erdoğan)
Çizim 67 Madavank KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.4
Çizim 68 Madavank KM2 Yerüstü Kaya Mezarı Çavuşoğlu 2003, Res.6
Çizim 69 Madavank KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.9
Çizim 70 Madavank KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.12
Çizim 71 Madavank KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.14
Çizim 72 Sarıtaş KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 73 Sarıtaş KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 74 Sarıtaş KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 75 Deliktaş Yerüstü Kaya Mezarı: Şecea Dıl-Mohammadi, 2015 (Yeniden Çizim)
Çizim 76 Seduk KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Şecea Dıl-Mohammadi, 2015 (Yeniden Çizim)
Çizim 77 Çehrik Yerüstü Kaya Mezarı Şecea Dıl-Mohammadi, 2015 (Yeniden Çizim)
Çizim 78 Karnıyarık KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Kleiss 1968, Res. 27 (Yeniden Çizim)
Çizim 79 Karnıyarık KM2Yerüstü Kaya Mezarı: Kleiss 1968, Res. 26 (Yeniden Çizim)

Çizim 80 Zingirkale Yerüstü Kaya Mezarı: 1968, Res. 30, (Yeniden Çizim)
Çizim 81 Hacıseli (Erbildi)Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 82 KürdemlikYerüstü Kaya Mezarı: Sevin 1988, Res.32 (Yeniden Çizim)
Çizim 83 Tanrıvermiş KM1Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 58a (Yeniden Çizim)
Çizim 84 Tanrıvermiş KM2Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 58c (Yeniden Çizim)
Çizim 85 Tanrıvermiş KM3Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 58b (Yeniden Çizim)
Çizim 86 Köşker (Gökbelen)Yerüstü Kaya Mezarı: Sevin 1989, Res. 14 (Yeniden Çizim)
Çizim 87 MermagendiYerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 60c. (Yeniden Çizim)
Çizim 88 Yeniköy KM1Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 89 a,b Yolgözler KM1Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 90 Yolgözler KM2-3?Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 91 Mazgirt KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 57a. (Yeniden Çizim)
Çizim 92 Van Kremasyon Yerüstü Kaya Mezarı: Sevin 2012a, Res. 96.
Çizim 93 Van Küçük Horhor Yerüstü Kaya Mezarı: Sevin 2012a, Res. 40. (Yeniden Çizim)
Çizim 94 Van V Nolu Yerüstü Kaya Mezarı: Sevin 2012a, Res. 71. (Yeniden Çizim)
Çizim 95 Suğas Yeraltı Kaya Mezarı: S.Erdoğan
Çizim 96 Günyurdu (Güney) KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 97 Günyurdu (Kuzey) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 98 Mollakent KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 99 Mollakent KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 100 Mollakent KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 101 Mollakent KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 102 Mollakent KM15 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 103 Mollakent KM21 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 104 Mollakent KM26 Yeraltı Kaya Mezarı H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 105 Güleç (Gomik) KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 106 Güleç (Gomik) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 107 Güleç (Gomik) KM3 Yeraltı Kaya Mezarı H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 108 Güleç (Gomik) KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 109 Güleç (Gomik) KM5 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)

Çizim 110 Güleç (Gomik) KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 111 Güleç (Gomik) KM7 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 112 Güleç (Gomik) KM8-KM10 Yeraltı Kaya Mezarları: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 113 Güleç (Gomik) KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 114 Güleç (Gomik) KM14 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 115 Güleç (Gomik) KM20 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan-Y. Çiftçi)
Çizim 116 Doğantaş Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 117 Hazinetepe Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 118 Karaköy KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 119 Karaköy KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 120 Sheytanabad KM1-2 Yeraltı Kaya Mezarları: Kleiss 1971, Res. 7
Çizim 121 Sheytanabad KM3-4 Yeraltı Kaya Mezarları Kleiss 1973, Res. 35
Çizim 122 Salınbaşı KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 123 Körpe KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 124 Körpe KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 125 Çalakos Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 60d. (Yeniden Çizim)
Çizim 126 Aliçeyrek KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: A. Ceylan Arşivi
Çizim 127 Karapınar KM1-KM2 Yerüstü Kaya Mezarları: Topaloğlu 2016, Çiz.1
Çizim 128 Mollakent KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 129 Mollakent KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 130 Mollakent KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 131 Karaköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: H. Biber Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 132 Bağın KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 49a
Çizim 133 Bağın KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 49b
Çizim 134 Kaleköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Erdoğan 2007,Çiz. 2
Çizim 135 Vasgirt KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2001
Çizim 136 Vasgirt KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2001
Çizim 137 Vasgirt KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2001
Çizim 138 Amik Yerüstü Kaya Mezarı: (S.Erdoğan-Y.Sular)
Çizim 139 Ermişler Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 60b
Çizim 140 Yalnızağaç Yerüstü Kaya Mezarı: A. Özfırat Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 141 Zernek (Mıla Dergi) Yerüstü Kaya Mezarı: A. Özfırat Arşivi. (S. Erdoğan)
Çizim 142 Harput (Dabakhane) KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 143 Harput (Dabakhane) KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 144 Harput (Dabakhane) KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 145 Şüşnaz (Deliktaş) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 146 Mağaraköy Yerüstü Kaya Mezarı: Danık 2008, Çiz.1
Çizim 147 Aktepe KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 148 Aktepe KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 149 Aktepe KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 150 Bağköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 151 Bağköy KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 152 Kasanlar Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)

Çizim 153 Gebenarası Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 154 Never Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 155 Onar KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 156 Onar KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 157 Ormansırtı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 158 Ormansırtı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 159 Salınbaşı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 156 Salınbaşı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 161 Yazılı Mağara (Osmanpaşa) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 162 Dumdum Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 163 Şuğul Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 164 Erkenek KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 165 Erkenek KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 166 Dumok Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 167 Sulutarla Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 168 Mollakent KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 169 Mollakent KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Çizim 170 Kale Yerüstü Kaya Mezarı: Çarkı 2011, Res. 23
Çizim 171 Goyceh (Gojer Kale) Yerüstü Kaya Mezarı: Kleiss 1973, Res. 30
Çizim 172 Fakrıgah Yerüstü Kaya Mezarı: Von Gall 1966, Res.3

Resimler

Resim 1 Aliler Yeraltı Kaya Mezarı: Sevin 2004b, Res.8.
Resim 2 Dedeli KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: Öğün 1974, Res. 7
Resim 3 Dedeli KM3, Yeraltı Kaya Mezarı: (A. Özfırat)
Resim 4 Atabindi KM2, Yeraltı Kaya Mezarı: Başgelen 1986, Res. 16
Resim 5 Adilcevaz Yeraltı Kaya Mezarı: Öğün 1974, Res. 8
Resim 6 Sukonak Yeraltı Kaya Mezarı: Başgelen 1986, Res. 7
Resim 7 Yeniköy KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 8 Yeniköy KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 9 Kalecik Yeraltı Kaya Mezarı: Sevin 1986, Res. 24
Resim 10 Sarıtaş KM1 Yeraltı Kaya Mezarı (S. Erdoğan)
Resim 11 Sarıtaş KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 12 Sarıtaş KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 13 Sarıtaş KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 14 Sarıtaş KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 15 Sarıtaş KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 16 Sarıtaş KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 17 Sarıtaş KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 18 Sarıtaş KM5 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 19 Sarıtaş KM5 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 20 Sarıtaş KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 21 Sarıtaş KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 22 Sarıtaş KM10 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 23 Sarıtaş KM10 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 24 Sarıtaş KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 25 Sarıtaş KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)

Resim 26 Sarıtaş KM12 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 27 Sarıtaş KM12 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 28 Zernakitepe KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 29 Zernakitepe KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 30 Zernakitepe KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2006, Res. 7
Resim 31 Zernakitepe Yeraltı Kaya Mezarları: Çavuşoğlu 2006, Res. 5
Resim 32 Muzehan KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (İ. Ayman)
Resim 33 Muzehan KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (İ. Ayman)
Resim 34 Muzehan KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (İ. Ayman)
Resim 35 Muzehan KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (İ. Ayman)
Resim 36 Muzehan KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (İ. Ayman)
Resim 37 Muzehan KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (İ. Ayman)
Resim 38 Van Kalesi BG 90 Yeraltı Kaya Mezarı (E. Konyar)
Resim 39 Van Kalesi BG 90 Yeraltı Kaya Mezarı (E. Konyar)
Resim 40 İsmail Ağa KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: http://www.paymanonline.comarticle.aspxid=5D08D75F-7C7A-4DD5-9D04-D49489350237)
Resim 41 Goyjeh (Gojer) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: Naseri ve bşk., 2015, Res. 8
Resim 42 Goyjeh (Gojer) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (http://farabiasl.com.index.phpnewsid=42
Resim 43 Goyjeh (Gojer) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: Naseri ve bşk 2015, Res. 13
Resim44 Agarak Yeraltı Kaya Mezarı: http:// www.armenianheritage.orgenmonumentAgarak
Resim 45 AgarakYeraltı Kaya Mezarı: www.panoramio.comphoto54693939
Resim 46 Meya GünbuluYerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 47 Dayıpınarı Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 48 Dayıpınarı Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 49 Dönertaş Yerüstü Kaya Mezarı: Başgelen 1986, Res.10
Resim 50 Cengerli Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 51 Cengerli Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 52 Şirinkale KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Işık 1987a, Res. 7
Resim 53 Şirinkale KM2 Yerüstü Kaya Mezarı Işık 1987a, Res. 11
Resim 54 Yollarüstü Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 55 Umudum (Kalortepe) Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 56 Aydınsu (Kapi) Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 57 Hasanova KM1-KM2 Yerüstü Kaya Mezarları: (A. Ceylan)
Resim 58 Hasanova KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 59 Aşağı Aktaş Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 60 Aşağı Aktaş Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 61 Karakoyunlu Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Özfırat)
Resim 62 Karakoyunlu Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Özfırat)
Resim 63 Kızılkule Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Ceylan)
Resim 64 Aşağı Erhacı (Ziyaret) Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Özfırat)
Resim 65 Aşağı Erhacı (Ziyaret) Yerüstü Kaya Mezarı: (A. Özfırat)
Resim 66 Hacı Lezgi (Çayırdere) Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 67 Madavank KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu: Çavuşoğlu 2003, Res.5
Resim 68 Madavank KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.7
Resim 69 Madavank KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.8

Resim 70 Madavank KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.10
Resim 71 Madavank KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: Çavuşoğlu 2003, Res.13
Resim 72 Sarıtaş KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 73 Sarıtaş KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 74 Sarıtaş KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 75 Sarıtaş KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 76 Sarıtaş KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 77 Sarıtaş KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 78 Delikdaş Yerüstü Kaya Mezarı: Şüca′ dıl-Muhammedi 2015,
Resim 79 a, b Seduk KM1-KM2 Yerüstü Kaya Mezarları: Şüca′ dıl-Muhammedi 2015,
Resim80 Fakrıgah Yer üstü Kaya Mezarı: http://iranatlas.info/parseh/gurd_fakhrika.htm
Resim 81 Çehrik KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Şecea Dıl-Mohammadi,2015
Resim 82 Karnıyarık Yerüstü Kaya Mezarı: Şecea Dıl-Mohammadi,2015.
Resim 83 Hacıseli (Erbildi) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 84 Hacıseli (Erbildi) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 85 Kürdemlik Yerüstü Kaya Mezarı: Sevin 1988, Res. 34
Resim 86 Tanrıvermiş KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 87 Tanrıvermiş KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 88 Tanrıvermiş KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 89 Tanrıvermiş KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 90 Mermagendi Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 61b.
Resim 91 Yeniköy KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 92 Yeniköy KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 93 Yolgözler KM1-KM2-3 Yerüstü Kaya Mezarları: (H. Biber)
Resim 94 Yolgözler KM2-3 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 95 Yolgözler KM2-3 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 96 Yolgözler KM3? Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 97 Mazgirt KM1Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 57c
Resim 98 Kremasyon Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 99 Kremasyon Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 100 Küçük Horhor Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 101 Küçük Horhor Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 102 V Nolu Yerüstü Kaya Mezarı: (R. Kuvanç)
Resim 103 V Nolu Yerüstü Kaya Mezarı: (R. Kuvanç)
Resim 104 Suğas Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 105 Suğas Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 106 a,b Sorgun Yeraltı Kaya Mezarı**?** (S. Erdoğan)
Resim 107 Sorgun Yeraltı Kaya Mezarı**?** (S. Erdoğan)
Resim 108 Günyurdu KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 109 Günyurdu KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 110 Günyurdu KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 111 Günyurdu KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 112 Günyurdu KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 113 Mollakent KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 114 Mollakent KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 115 Mollakent KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)

Resim 116 Mollakent KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 117 Mollakent KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 118 Mollakent KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 119 Mollakent KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 120 Mollakent KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 121 Mollakent KM10 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 122 Mollakent KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 123 Mollakent KM12 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 124 Mollakent KM13 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 125 Mollakent KM14 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 126 Mollakent KM15 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 127 Mollakent KM16 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 128 Mollakent KM17 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 129 Mollakent KM18 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 130 Mollakent KM19 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 131 Mollakent KM20 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 132 Mollakent KM21 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 133 Mollakent KM22 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 134 Mollakent KM23 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 135 Mollakent KM24 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 136 Mollakent KM25 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 137 Mollakent KM26 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 138 Mollakent KM27 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 139 Güleç (Gomik) KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 140 Güleç (Gomik) KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 141 Güleç (Gomik) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 142 Güleç (Gomik) KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 143 Güleç (Gomik) KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 144 Güleç (Gomik) KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 145 Güleç (Gomik) KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 146 Güleç (Gomik) KM4 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 147 Güleç (Gomik) KM5 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 148 Güleç (Gomik) KM5 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 149 Güleç (Gomik) KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 150 Güleç (Gomik) KM6 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 151 Güleç (Gomik) KM7 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 152 Güleç (Gomik) KM7 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 153 Güleç (Gomik) KM8 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 154 Güleç (Gomik) KM8 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 155 Güleç (Gomik) KM9 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 156 Güleç (Gomik) KM9 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 157 Güleç (Gomik) KM10 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 158 Güleç (Gomik) KM10 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 159 Güleç (Gomik) KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 160 Güleç (Gomik) KM11 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 161 Güleç (Gomik) KM12 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 162 Güleç (Gomik) KM13 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 163 Güleç (Gomik) KM14 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)

Resim 164 Güleç (Gomik) KM15 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 165 Güleç (Gomik) KM16 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 166 Güleç (Gomik) KM17 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 167 Güleç (Gomik) KM18 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 168 Güleç (Gomik) KM19 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 169 Güleç (Gomik) KM20 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 170 Doğantaş Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 171 Doğantaş Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 172 Hazinetepe Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 173 Hazinetepe Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 174 Karaköy KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 175 Karaköy KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 176 Karaköy KM3 Yeraltı Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 177 Kilisecik KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 178 Kilisecik KM1 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 179 Kilisecik KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 180 Kilisecik KM2 Yeraltı Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 181 Körpe KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 182 Körpe KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 183 Körpe KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 184 Körpe KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 185 Çalakos (Hz Kureyşin Evi) Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 186 Çalakos (Hz Kureyşin Evi) Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 187 Aliçeyrek KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Özkaya 1994, Res. 6
Resim 188 Aliçeyrek KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: Özkaya 1994, Res. 8
Resim 189 Karapınar KM1,KM2 Yerüstü Kaya Mezarları: Topaloğlu 2016, Res. 2
Resim 190 Karapınar KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Topaloğlu 2016, Res. 3
Resim 191 Karapınar KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Topaloğlu 2016, Res. 7
Resim 192 Mollakent KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 193 Mollakent KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 194 Mollakent KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 195 Mollakent KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 196 Mollakent KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 197 Mollakent KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 198 Karaköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 199 Karaköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Biber)
Resim 200 Rabat Kalesi Yerüstü Kaya Mezarı: Erdoğan 2015, Res. 54
Resim 201 Bağın KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 50a
Resim 202 Bağın KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: Çevik 2000, Lev. 50b
Resim 203 Vasgirt KM1,KM2 Yerüstü Kaya Mezarları: (N. Parlıtı)
Resim 204 Vasgirt KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Ulaşoğlu)
Resim 205 Vasgirt KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Ulaşoğlu)
Resim 206 Vasgirt KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Ulaşoğlu)
Resim 207 Gelin Odaları Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Ulaşoğlu)
Resim 208 Gelin Odaları Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Ulaşoğlu)
Resim 209 Amik Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 210 Amik Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 211 Ermişler Mirek Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)

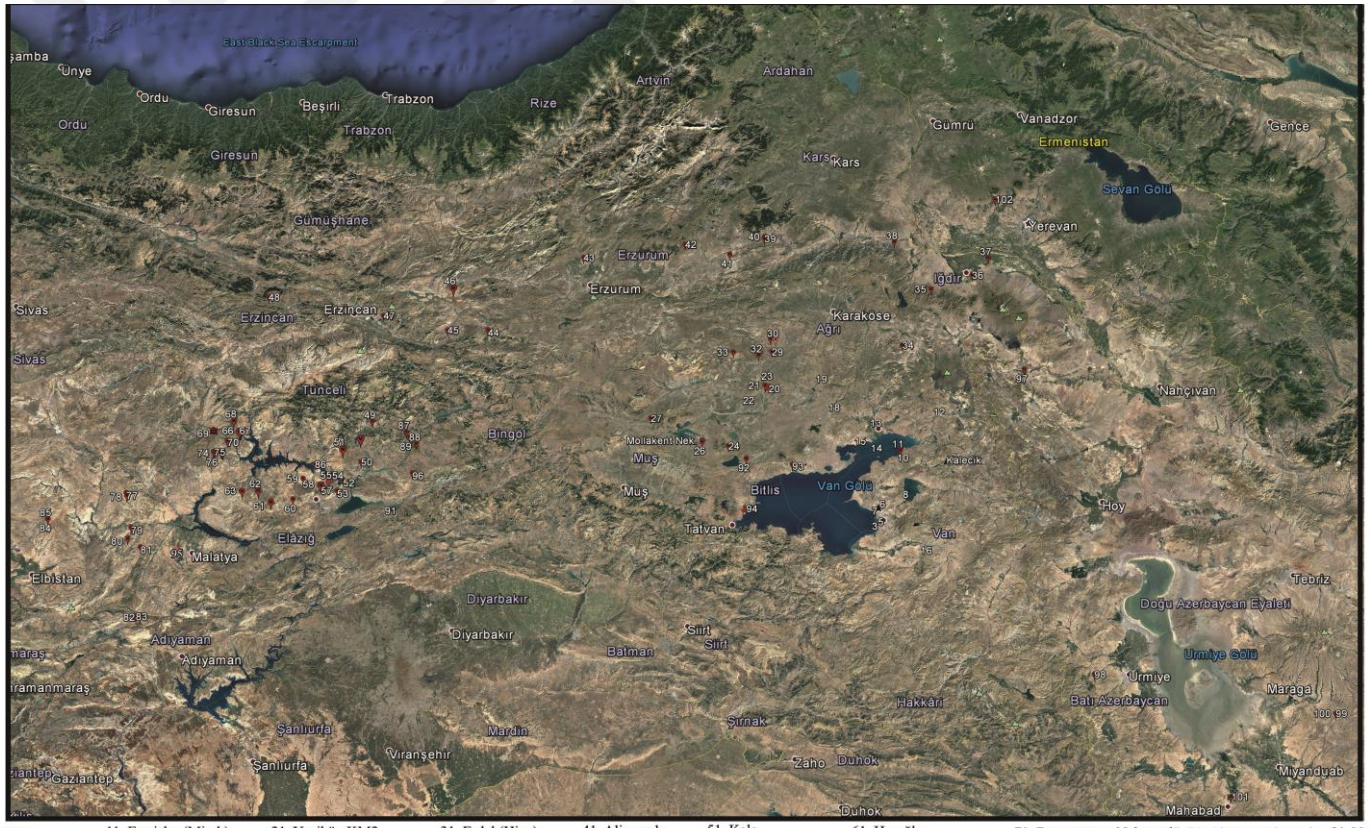
Resim 212 Yalnızağaç Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 213 Yalnızağaç Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 214 Zernek (Mıla Dergi) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 215 Zernek (Mıla Dergi) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 216 Harput (Dabakhane) KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 217 Harput (Dabakhane) KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 218 Harput (Dabakhane) KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 219 Harput (Dabakhane) KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 220 Harput (Dabakhane) KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 221 Harput (Dabakhane) KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 222 Şüşnaz (Deliktaş) Yerüstü Kaya Mezarı (F. Şedele)
Resim 223 Ören Yerüstü Kaya Mezarları: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 224 Ören Yerüstü Kaya Mezarları: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 225 Seki Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 226 Seki Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 227 Kesmece Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 228 Kesmece Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 229 Kesmece Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 230 Kombaşı Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 231 Kombaşı Yerüstü Kaya Mezarı: (H. Doğan – B. Soykan)
Resim 232 Aktepe KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 233 Aktepe KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 234 Aktepe KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 235 Aktepe KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 236 Aktepe KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 237 Aktepe KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 238 Aktepe KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 239 Aktepe KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 240 Bağköy KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 241 Bağköy KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 242 Bağköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 243 Bağköy KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 244 Bağköy KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 245 Bağköy KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 246 Bağköy KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 247 Kasanlar (Sarıhacı) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 248 Kasanlar (Sarıhacı) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 249 Bostanpınarı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 250 Bostanpınarı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 251 Bostanpınarı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 252 Bostanpınarı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 253 Bostanpınarı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 254 Bostanpınarı KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 255 Bostanpınarı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 256 Bostanpınarı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 257 Dinlencek KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 258 Dinlencek KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 259 Dinlencek KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)

Resim 260 Dinlencek KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 261 Dinlencek KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 262 Dinlencek KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 263 Gebenarası Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 264 Gebenarası Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 265 Kombaşı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 266 Kombaşı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 267 Kombaşı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 268 Kombaşı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 269 Never Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 270 Never Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 271 Onar KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 272 Onar KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 273 Onar KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 274 Onar KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 275 Onar KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 276 Onar KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 277 Onar KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 278 Onar KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 279 Onar KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 280 Onar KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 281 Onar KM6 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 282 Ormansırtı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 283 Ormansırtı KM1 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 284 Ormansırtı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 285 Ormansırtı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 286 Ormansırtı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 287 Ormansırtı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 288 Ormansırtı KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 289 Ormansırtı KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 290 Ormansırtı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 291 Ormansırtı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 292 Ormansırtı KM6 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 293 Ormansırtı KM6 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 294 Ormansırtı KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 295 Ormansırtı KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 296 Ormansırtı KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 297 Ormansırtı KM9 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 298 Ormansırtı KM10 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 299 Ormansırtı KM10 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 300 Salınbaşı KM1,6 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 301 Salınbaşı KM1,6 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 302 Salınbaşı KM2 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 303 Salınbaşı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 304 Salınbaşı KM3 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 305 Salınbaşı KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 306 Salınbaşı KM4 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 307 Salınbaşı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)

Resim 308 Salınbaşı KM5 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 309 Yazılı Mağara (Osmanpaşa) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 310 Yazılı Mağara (Osmanpaşa) Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 311 Dumdum Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 312 Dumdum Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 313 Şuğul Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 314 Şuğul Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 315 Erkenek KM1Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 316 Erkenek KM1Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 317 Erkenek KM2Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 318 DumokYerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 319 SulutarlaYerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 320 SulutarlaYerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 321 Mollakent KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 322 Mollakent KM7 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 323 Mollakent KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 324 Mollakent KM8 Yerüstü Kaya Mezarı: (S. Erdoğan)
Resim 325 Kale Yer üstü Kaya Mezarı: Çarkı 2011, Res. 22
Resim 326 Aslanyurdu (Kral Kızı) KM1 Yer üstü Kaya Mezarı (N. Parlıtı)
Resim327 Haroğlu Yer üstü Kaya Mezarı: http://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodetay/4515
Resim328 Goyjeh KM1 Yer üstü Kaya Mezarı: http://farabiasl.com/index.php?newsid=42
Resim329 Goyjeh KM1 Yer üstü Kaya Mezarı: http://farabiasl.com/index.php?newsid=42
Resim 330 ZingirkaleYer üstü Kaya Mezarı: (www. irandesert.com)
Resim 331 ZingirkaleYer üstü Kaya Mezarı: (www. irandesert.com)
Resim 332 Sarıtaş Nekropolü seramikleri: (S. Erdoğan)
Resim 333 Güleç (Gomik) Nekropolü seramikleri: (H. Biber)
Resim 334 Muzehen (Görecek) Nekropolü seramikleri: (İ. Ayman)
Resim 335 Mollakent Nekropolü, Kapak taşı: (H. Biber)
Resim 336 Güleç (Gomik) Nekropolü, Kapak taşı: (H. Biber)
Resim 337 Muzehen (Görecek) Nekropolü, Kapak taşı: (İ. Ayman)

14. LEVHALAR

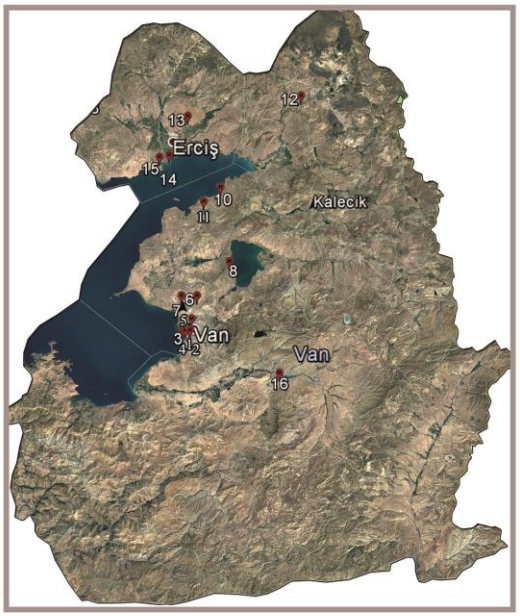
Levha I

1 Van/BG90
2. Van/Kremasyon
3. Van/Küçük Horhor
4. Van/V Nolu
5. Altıntepe Nekropolü
6. Kalecik Nekropolü
7. Kalecik
8. Yalnızağaç
9. Amik
10. Aliler
11. Ermişler (Mirek)
12. Muzehan (Görecek)
13. Zernakitepe
14. Madavank Nekropolü
15. Sarıtaş Nekropolü
16. Zernek (Mila Dergi)
17. Dedeli Nekropolü
18. Zali
19. Yukarı Göçmez
20. Yeniköy KM1
21. Yeniköy KM2
22. Hazinetepe
23. Güleç (Gomik)
24. Günyurdu Nekropolü
25. Mollakent Nekropolü
26. Mollakent KM9
27. Karaköy Nekropolü
28. Dayıpınarı
29. Atabindi
30. Dönertaş
31. Erdal (Hive)
32. Doğantaş
33. Aydınsu
34. Günbuldu (Meya)
35. Kızılkule
36. Aşağı Erhacı
37. Karakoyunlu
38. Aşağı Aktaş
39. Yoğunhasan
40. Karapınar
41. Aliçeyrek
42. Yörükatlı
43. Umudum
44. Şirinkale KM2
45. Yollarüstü
46. Pekeriç
47. Üzümlü
48. Cengerli
49. Ambar
50. Vasgirt
51. Kale
52. Kürdemlik
53. Kızılkaya
54. Hacıselli (Erbildi)
55. Şüşnaz (Deliktaş)
56. Harput KM1
57. Harput KM2
58. Harput KM3
59. Körpe
60. Nekelek
61. Haroğlu
62. Mirali
63. Köşker (Gökbelen)
64. Kombaşı
65. Kesmece
66. Seki
67. Ören
68. Ormansırtı Nekropolü
69. Yazılımağara
70. Onar Nekropolü
71. Bostanpınarı Nekropolü
72. Dinlencek
73. Kombaşı
74. Gebenarası
75. Salımbaşı Nekropolü
76. Never
77. Sulutarla
78. Dumuk
79. Bağköy Nekropolü
80. Kasanlar
81. Aktepe Nekropolü
82. Erkenek
83. Kilisecik
84. Dumdum
85. Şuğul
86. Tanrıvermiş
87. Balcalı
88. Bağın
89. Mermagendi
90. Mağaraköy
91. Nacaran
92. Suğaz
93. Adilcevaz
94. Surgun
95. Samanköy
96. Mağaraköy
97. Senger KM2
98. Kale İsmailağa
99. Goyjeh KM1
100. Goyjeh KM2
101. Fakrıgah
102. Agarak

Harita 1 Merkez Haritası Genel

Levha II

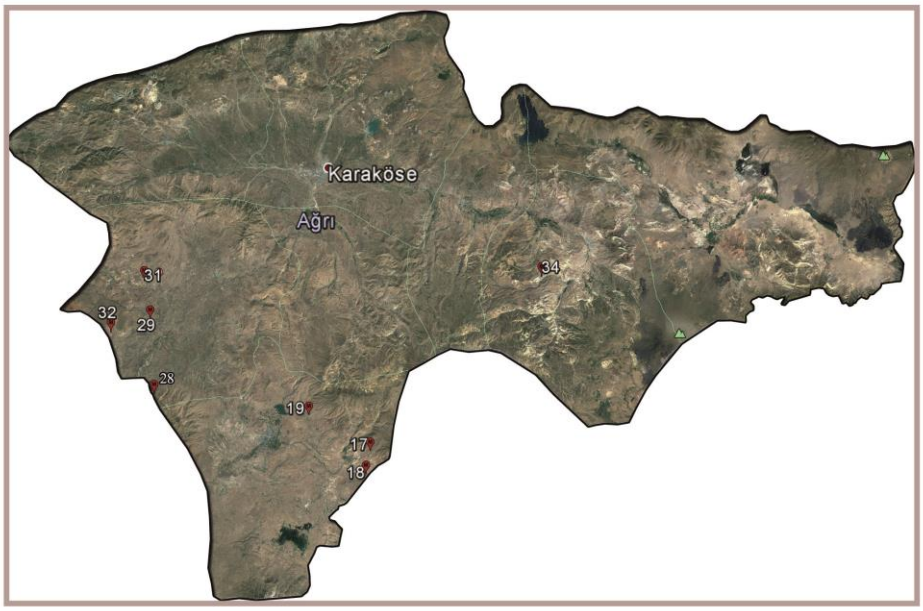

1. BG90
2. Kremasyon
3. Küçük Horhor
4. V Nolu
5. Atıntepe Nekropolü
6. Kalecik Nekropolü
7. Kalecik
8. Yalnızağaç
9. Amik
10. Aliler
11. Ermişler (Mirek)
12. Muzehan Nekropolü
13.Zernakitepe
14. Madavank Nekropolü
15. Sarıtaş Nekropolü
16. Zernek (Mıla Dergi)

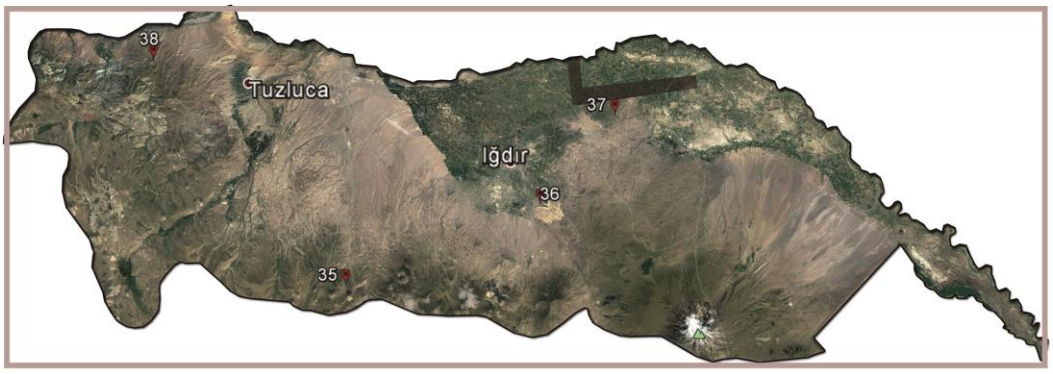

92. Suğas
93. Adilcevaz
94. Sorgun

Harita 2 Van, Bitlis Merkez Haritası

17. Dedeli
18. Zali
19. Yukarı Göçmez
28. Dayıpınarı
29. Atabindi
30. Dönertaş
31. Erdal (Hive)
32. Doğantaş
34. Günbuldu (Meya)

35. Kızılkule
36. Aşağı Erhacı
37. Karakoyunlu
38. Aşağı Aktaş

Harita 3 Ağrı, Iğdır Merkez Haritası

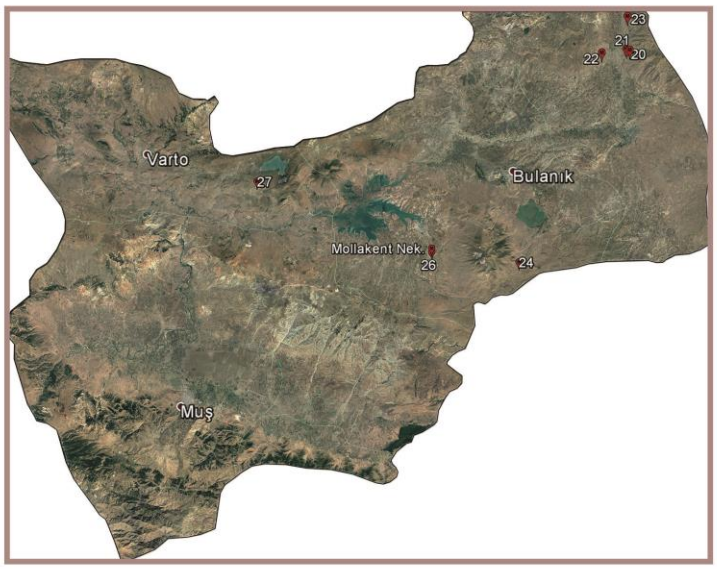
33. Adydınsu 41. Aliçeyrek 42. Yörükatlı 43. Umudum 103. Hasanova

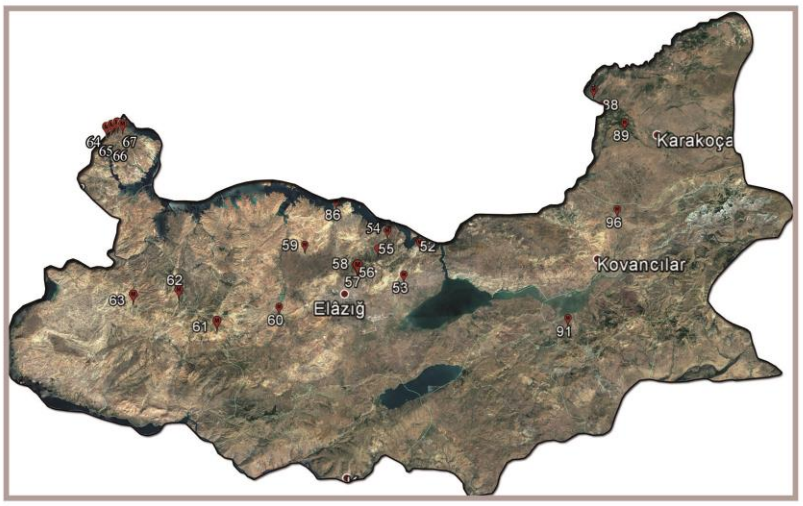
44. Şirinkale KM2 45. Yollarüstü 46. Pekeriç 47. Üzümlü 48. Cengerli

Harita 4 Erzurum, Erzincan Merkez Haritası

Levha V

20. Yeniköy KM1
21. Yeniköy KM2
22. Hazinetepe
23. Güleç (Gomik) Nek.
24. Günyurdu Nek.
25. Mollakent Nek.
26. Mollakent KM9
27. Karaköy Nek.

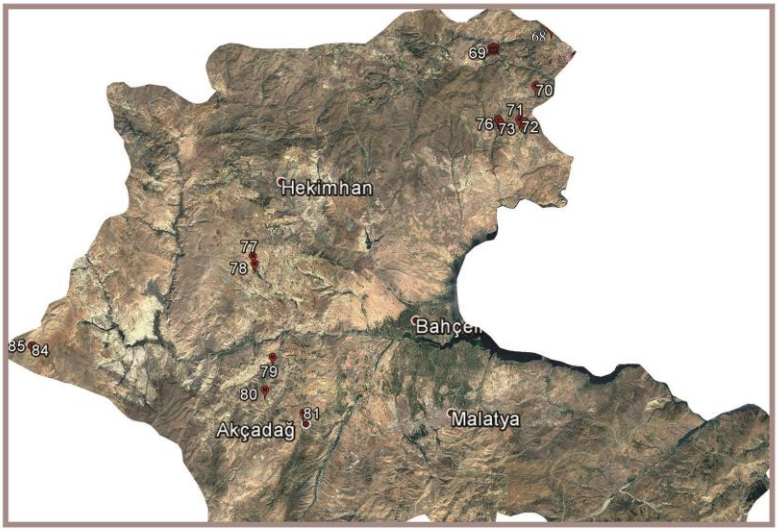
52. Kürdemlik
53. Kızılkaya
54. Hacıselli
55. Şüşnas
56. Harput KM1
57. Harput KM2
58. Harput KM3
59. Körpe
60. Nekerek
61. Haroğlu
62. Mirali
63. Köşker
64. Kombaşı
65. Kesmece
66. Seki
67. Ören
86. Tanrıvermiş
87. Balcalı
88. Bağın
89. Mermagendi
90. Mağaraköy
91. Nacaran

Harita 5 Muş, Elazığ Merkez Haritası

Levha VI

49. Amber 50. Vargirt KM1-KM5 51. Kale 87. Balcalı 88. Bağın 104. Aslanyurdu

68. Ormansırtı Nek.
69. Yazılı Mağara
70. Onar Nek.
71. Bostanpınarı
72. Dinlencek
73. Kombaşı
74. Gebenarası
75. Salınbaşı Nek.
76. Never
77. Sulutarla
78. Dumok
79. Bağköy Nek.
80. Kasanlar
81. Aktepe Nek.
82. Erkenek
83. Kilisecik
84. Dumdum (Gelengeç)
85. Şoğul

Harita 6 Tunceli, Malatya Merkez Haritası

| | K: Kemerli D; Dörtgen Ü: Üçgen | By: Boya Kb: Kabartma | H: Hücre/Niş | | |

K: Kemerli
D: Dörtgen
Ü: Üçgen
By: Boya
Kb: Kabartma
H: Hücre/Niş

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip			Yer Seçimi		Ulaşım					Cephe						Giriş\Giriş Açıklığı														Mezar Odası																				Gömü Kültleri							Gömü Türü	
										Durumu		Şekli									Biçimi					Şekli				Kapı		Plan			Üst Örtü			Oda																										
					Oda Mezar	Arcosolium	Khamosorium	Kale\Yerleşim İçi	Kale\Yerleşim Dışı	Zor Ulaşımlı	Kolay Ulaşımlı	Düzayak	Basamak	Tırmanarak	Yukarıdan	Sade/Yalın	Düzleştirilmiş Kademeli	Kemer/Tonoz	Antisal - Üçgen Alınlık	Kabartma	Ön Giriş\Kapı	Ön Giriş\Koridor	Ön Giriş (Sundurma/Eyvan)	Doğrudan	Niş İçi	Dikdörtgen	Kare	Oval	Kemerli	Yalın	Silmeli	Dikdörtgen	Kare	Oval	Düz tavan	Kemerli/Tonozlu	Kırmız Çatılı	Sade	Niş (Hücre/Niş)	Sekili	Oyma Tekne	Ölü Yatağı / Kline	Arcosolium	Kuyu/Çukur	Çanak	Niş	Boyak&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Tören Yeri\Kutsal Alanı	İnhumasyon	Kremasyon
28	Kalecik ka.10	Van	Urartu	YER ALTI	X				X		X				X						X					X				X			X		X	X															X	
29	Kalecik ka.11	Van	Urartu		X				X		X				X						X					X				X							7	4																X
30	Kalecik ka.12	Van	Urartu		X				X		X				X						X					X				X			X			X															X	
31	Kalecik ka.14	Van	Urartu		X				X		X				X						X					X				X		X					3		1			5 İç			X				X
32	Kalecik ka.19	Van	Urartu		X				X		X				X						X					X				X			X				3								X				X	
33	Kalecik ka.24	Van	Urartu		X				X		X				X						X							X		X			X				11	4												X	X?
34	Kalecik ka.25	Van	Urartu		X				X		X				X						X							X		X			X				12	1												X	X?
35	Sarıtaş KM1	Van	Urartu		X				X		X				X										X	X				X			X				2	2		1										X	
36	Sarıtaş KM2	Van	Urartu		X				X		X				X										X	X				X			X				7													X	
37	Sarıtaş KM3	Van	Urartu		X				X		X				X						X					X				X				X	X?														X	
38	Sarıtaş KM4	Van	Urartu		X				X		X				X										X?	X				X				X	X														X	
39	Sarıtaş KM5	Van	Urartu		X				X		X				X										X	X				X				X	X														X	
40	Sarıtaş KM6	Van	Urartu		X				X		X				X										X	X				X				X	X														X	
41	Sarıtaş KM10	Van	Urartu		X				X		X				X										X	X				X				X					1										X	
42	Sarıtaş KM11	Van	Urartu		X				X		X				X						X?					X				X				X			1			X										X	
43	Sarıtaş KM12	Van	Urartu		X				X		X				X											X				X				X				1											X	
44	Zernakitepe KM1	Van	Urartu		X				X		X				X											X				X				X			2	1								T				X	
45	Zernakitepe KM2	Van	Urartu		X				X		X				X											X				X				X			2	1								T				X	
46	Muzehan KM1	Van	Urartu		X			X			X				X											X?	X				X				X			2												X	
47	Muzehan KM2	Van	Urartu		X			X			X				X											X?	X				X				X				4?												X	
48	Muzehan KM3	Van	Urartu		X			X			X				X												X				X				X	X?														X	
49	Van Kalesi BG 90	Van	Urartu		X			X			X				X											X					X		X					3													X	
50	İsmailağa KM1	İran\Rezaiyeh	Urartu		X			X		X					X											X				X				X																X	
51	İsmailağa KM2	İran\Rezaiyeh	Urartu		X			X		X					X											X				X				X				3													X	
52	Senger KM2	İran\Maku	Urartu		X			X			X		X		X									X		X								X					2												X	
53	Goyje KM2	İran\Maragheh	Urartu? Akhaimenid		X			X			X				X						X					X				X				X				H-2		1	1	?									X	
54	Agarak	Ermenistan\Agarak	Urartu? Akhaimenid		X			X			X				X						X					X				X				X				2		1	3?			10 İç							X	

Levha IX

K: Kemerli
D; Dörtgen
Ü: Üçgen

By: Boya
Kb: Kabartma

H: Hücre/Niş

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip			Yer Seçimi		Ulaşım					Cephe					Giriş\Giriş Açıklığı					Biçimi					Şekli				Kapı		Mezar Odası														Gömü Kültleri							Gömü Türü	
					Oda Mezar	Arcosolium	Khamosorium	Kale\Yerleşim İçi	Kale\Yerleşim Dışı	Zor Ulaşımlı	Kolay Ulaşımlı	Düzayak	Basamak	Tırmanarak	Yukarıdan	Sade/Yalın	Düzleştirilmiş Kademeli	Kemer/Tonoz	Antisal - Üçgen Alınlık	Kabartma	Ön Giriş\Kuyu	Ön Giriş\Koridor	Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Doğrudan	Niş İçi	Dikdörtgen	Kare	Oval	Kemerli	Yalın	Silmeli	Dikdörtgen	Kare	Oval	Diz tuvan	Kemerli/Tonozlu	Kırma Çatılı	Sade	Niş (Hücre/Niş)	Sekili	Oyma Tekne	Ölü Yatağı / Kline	Arcosolium	Kuyu/Çukur	Çanak	Niş	Boyak&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Tören Yeri/Kutsal Alanı	İnhumasyon	Kremasyon	
55	Meya-Günbuldu	Ağrı	Urartu	YERÜSTÜ	X			X		X				X	X								X		X				X		X			X				1	1												X		
56	Dayıpınarı	Ağrı	Urartu		X				X		X	X				X							X		X					X	X			X				1													?	
57	Dönertaş	Ağrı	Urartu		X			X			X	X																		X				X				22											İç				X	
58	Nekerek	Elazığ	Urartu		X			X		X			X			X							X		X				X		X																						
59	Kızılkaya	Elazığ	Urartu		X			X		X				X		X							X		X				X		X			X			X															X	
62	Nacaran	Elazığ	Urartu		X			X			X	X				X					X?																																
63	Cengerli	Erzincan	Urartu		X			X			X			X		X							X		X				X		X				X			1													X	
64	Şirinkale 2	Erzincan	Urartu		X			X			X	X				X							X		X					X	X			X				H-1					1 İç	16 İç							X	
65	Yollarüstü	Erzincan	Urartu		X				X		X	X				X							X?		X?				X?		X																						
66	Üzümlü	Erzincan	Urartu		X			X			X	X				X							X		X				X		X							2															
67	Umudum	Erzurum	Urartu		X			X		X			X					X					X		X					X	X													1 Dış	1 Dış							
69	Aliçeyrek KM5	Erzurum	Urartu		X				X		X	X				X							X		X				X		X					X?										X		X		X	
70	Aydınsu-Kapi	Erzurum	Urartu		X				X		X	X				X							X		X				X		X				X			1						1 İç								x
71	Vörükatlı	Erzurum	Urartu		X			X		X				X		X							X		X				X		X				X?		X?							1 İç							X	
72	Hasanova KM1	Erzurum	Urartu		X				X		X	X				X							X		X?				X		X							3-H1													X	
73	Hasanova KM2	Erzurum	Urartu		X				X		X			X		X							X		X				X		X				X		X							1 İç								X
74	Aşağı Aktaş	Iğdır	Urartu		X			X		X				X		X							X		X				X		X			X				2	1					3 İç 1Dış				X	X			
75	Karakoyunlu	Iğdır	Urartu		X			X			X			X			1							X		X					X				Z			2-H1		1											X		
76	Kızılkule	Iğdır	Urartu		X			X			X		X		X?	X					X				X				X		X				X			?	1											x		
77	A. Erhacı (Ziyaret)	Iğdır	Urartu		X				X		X	X				X							X		X				X		X						X													X	
78	Hacı Lezgi	Muş	Urartu		X				X		X	X				X						X			X?				X		X						X													X	
109	Van Kremasyon	Van	Urartu		X			X		X			X				1		X				X		X				X		X								3					78						?		X
80	Madavank KM1	Van	Urartu		X				X		X	X				X							X		X				X										3					1 İç						X		X?
81	Madavank KM2	Van	Urartu		X				X		X		X			X							X		X				X		X				X			1	3											X	X	
82	Madavank KM3	Van	Urartu		X				X		X		X			X							X		X				X			X							3						2 Dış				X	X	
83	Madavank KM4	Van	Urartu		X				X	X				X		X							X		X				X				X					1	2						1 Dış				X	X	
84	Madavank KM5	Van	Urartu		X				X		X		X			X							X		X				X				X						2						1 Dış				X	X	

Levha X

K: Kemerli
D; Dörtgen
Ü: Üçgen

By: Boya
Kb: Kabartma

H: Hücre/Niş

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip: Oda Mezar	Tip: Arcosolium	Tip: Khamosonium	Yer Seçimi: Kale\Yerleşim İçi	Yer Seçimi: Kale\Yerleşim Dışı	Ulaşım: Durumu: Zor Ulaşımlı	Ulaşım: Durumu: Kolay Ulaşımlı	Ulaşım: Şekli: Dizayak	Ulaşım: Şekli: Basamak	Ulaşım: Şekli: Tırmanarak	Ulaşım: Şekli: Yukarıdan	Cephe: Sade/Yalın	Cephe: Dizleştirilmiş Kademeli	Cephe: Kemer/Tonoz	Cephe: Anıtsal - Üçgen Alınlık	Cephe: Kabartma	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Ön Giriş\Kuyu	Biçimi: Ön Giriş\Koridor	Biçimi: Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Biçimi: Doğrudan	Biçimi: Niş İçi	Şekli: Dikdörtgen	Şekli: Kare	Şekli: Oval	Şekli: Kemerli	Kapı: Yalın	Kapı: Silmeli	Mezar Odası: Plan: Dikdörtgen	Plan: Kare	Plan: Oval	Üst Örtü: Düz tavan	Üst Örtü: Kemerli/Tonozlu	Üst Örtü: Kırma Çatılı	Oda: Sade	Oda: Niş (Hücre/Niş)	Oda: Sekili	Oda: Oyuu Tekne	Oda: Ölü Yatağı / Kline	Oda: Arcosolium	Gömü Kültleri: Kıyıu/Çukur	Çanak	Niş	Boya&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Tören Yeri\Kutsal Alanı	Gömü Türü: İnhumasyon	Kremasyon
85	Sarıtaş KM7	Van	Urartu	YER ÜSTÜ	X			X			X	X				X								X				X	X		X				X		1									Dış		X	
86	Sarıtaş KM8	Van	Urartu		X			X			X	X				X								X				X	X		X				X		X											X	
87	Sarıtaş KM9	Van	Urartu		X			X			X	X				X								X			X		X		X				X			1										X	
88	Verakram KM3	İran\Maku	Urartu		X			X			X		X			X								X					X		X			X		X												
89	Deliktaş	İran\Çaldıran	Urartu		X			X			X			X		X								X	X				X		X			X		X												
90	Seduk KM2	İran\Khoramad	Urartu		X			X		X				X		X						X		X	X				X		X				X			1											
91	Şedi	İran\Poldeşt	Urartu		X			X			X		X			X						X					X		X			X		X			2									X	
92	Çehrik KM1	İran\Çehriç	Urartu		X			X		X				X		X								X			X		X			X		X														
93	Karnıyaruk KM1	İran\Salmas	Manna\Urartu	YER ÜSTÜ	X			X			X	X				X								X		X				X		X			X				3				1					X	
94	Karnıyaruk KM2	İran\Salmas	Manna\Urartu		X			X		X		X				X							X	X		X				X		X			X		X										X	
95	Zingirkale	İran\Salmas	Manna\Urartu		X			X		X		X				X							X			X				X		X			X		X									X		
60	Mirali KM1	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X		X				X		X								X		X				X		X			X			H-1			1?						X	
61	Mirali KM2	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X		X				X		X								X	X				X		X			X			2									X	
96	Hacıselli-Erbildi	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X				X	X				X		X							X	X	X				X		X			X			1	1								X	
97	Haroğlu	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X		X				X		X								X			X			X																	
98	Kürdemlik 1	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X			X			X		X								X	X				X		X			X			X?											
99	Tanrıvermiş KM1	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X		X				X			1						X		X				X		X			X						x?	2					X	
100	Tanrıvermiş KM2	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X		X				X		X							X		X				X		X			X							2					X	
101	Tanrıvermiş KM3	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X		X				X		X								X	X				X		X			X							1					X	
102	Köşker	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X			X			X	X				X						X			X				X		X			X							X					X	
103	Mermagendi	Elazığ	Urartu? Geç Demir		X				X		X	X				X								X	X				X		X			X				X										
104	Yeniköy KM1	Muş	Urartu? Geç Demir		X			X			X	X								X				X	X				X		X				X			2	3				İç					X	
105	Yolgözler KM1	Muş	Urartu? Geç Demir		X				X		X	X				X								X	X?				X		X				X?				1									X	
106	Yolgözler KM2-3?	Muş	Urartu? Geç Demir		X				X	X				X		X								X	X				X		X		X		X		X						İç					X	
107	Mazgirt KM1	Tunceli	Geç Demir Helenistik?		X			X			X		X			X								X	X				X		X			X			X							1 Dış				X	X	
108	Mazgirt KM2	Tunceli	Geç Demir Helenistik?		X			X		X				X				X						X			X	X		X			X			X											X	X	
110	Van K. Horhor	Van	Urartu? Geç Demir		X			X		X			X			X								X	X				X		X			X				H-4	1									X	

K: Kemerli
D: Dörtgen
Ü: Üçgen

By: Boya
Kb: Kabartma

H: Hücre/Niş

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip: Oda Mezar	Tip: Arcosolium	Tip: Khamosorium	Yer Seçimi: Kale\Yerleşim İçi	Yer Seçimi: Kale\Yerleşim Dışı	Ulaşım: Durumu: Zor Ulaşımlı	Ulaşım: Durumu: Kolay Ulaşımlı	Ulaşım: Şekli: Düzayak	Ulaşım: Şekli: Basamak	Ulaşım: Şekli: Tırmanarak	Ulaşım: Şekli: Yukarıdan	Cephe: Sade/Yalın	Cephe: Düzleştirilmiş Kademeli	Cephe: Kemer/Tonoz	Cephe: Antisal - Üçgen Alınlık	Cephe: Kabartma	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Ön Giriş\Kuyu	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Ön Giriş\Koridor	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Doğrudan	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Niş İçi	Giriş\Giriş Açıklığı: Şekli: Dikdörtgen	Giriş\Giriş Açıklığı: Şekli: Kare	Giriş\Giriş Açıklığı: Şekli: Oval	Giriş\Giriş Açıklığı: Şekli: Kemerli	Giriş\Giriş Açıklığı: Kapı: Yalın	Giriş\Giriş Açıklığı: Kapı: Silmeli	Mezar Odası: Plan: Dikdörtgen	Mezar Odası: Plan: Kare	Mezar Odası: Plan: Oval	Mezar Odası: Üst Örtü: Diz tavan	Mezar Odası: Üst Örtü: Kemerli/Tonozlu	Mezar Odası: Üst Örtü: Kırma Çatılı	Mezar Odası: Oda: Sade	Mezar Odası: Oda: Niş (Hücre/Niş)	Mezar Odası: Oda: Sekili	Mezar Odası: Oda: Oyma Tekne	Mezar Odası: Oda: Ölü Yatağı / Kline	Mezar Odası: Oda: Arcosolium	Gömü Kültleri: Kuyu/Çukur	Gömü Kültleri: Çanak	Gömü Kültleri: Niş	Gömü Kültleri: Boya&Kabartma Bezeme	Gömü Kültleri: Kaya Şekil&İşaret	Gömü Kültleri: Tören Yeri\Kutsal Alanı	Gömü Türü: İnhumasyon	Gömü Türü: Kremasyon
111	Van V Nolu	Van	Urartu? Geç Demir	ÜSTÜ YER	X			X			X	X				X									X				X		X													X	X	
258	Fakrıgah	İran\Mahabad	Med\Akhaimenid		X				X	X				X			1		X				X								X					4								X	
259	Goyjeh KM1	İran\Maragheh	Urartu? Akhaimenid		X			X			X	X					X						X							X		X						X					X	X	
112	Suğas	Bitlis	Helenistik-Roma	YER ALTI	X			X			X				X						X					X				X		X				1	4					DIŞ						X	
113	Sorgun?	Bitlis	Helenistik-Roma		X			X			X		X			X										X				X			X			1					X	X					X	
114	Günyurdu KM1	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X		X		X						X								X	X		X						1?			Dış						X	
115	Günyurdu KM2	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X				X						X								X	X		X				2			1		Dış						X	
116	Mollakent KM2	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X		X		X						X								X		X	X				H-1					Dış						X	
117	Mollakent KM3	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X				X						X								X	X?		X									Dış						X	
118	Mollakent KM4	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X				X						X								X	X		X				2					Dış						X	
119	Mollakent KM6	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X				X						X								X	X		X									Dış						X	
120	Mollakent KM10	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
121	Mollakent KM11	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
122	Mollakent KM12	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
123	Mollakent KM13	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X									X									X						X	
124	Mollakent KM14	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
125	Mollakent KM15	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X									X									X						X	
126	Mollakent KM16	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
127	Mollakent KM17	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
128	Mollakent KM18	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
129	Mollakent KM19	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
130	Mollakent KM20	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
131	Mollakent KM21	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
132	Mollakent KM22	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
133	Mollakent KM23	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	
134	Mollakent KM24	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X									X									X						X	
135	Mollakent KM25	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X									X						X	

K: Kemerli
D: Dörtgen
Ü: Üçgen

By: Boya
Kb: Kabartma

H: Hücre/Niş

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip			Yer Seçimi		Ulaşım					Cephe					Giriş\Giriş Açıklığı									Mezar Odası												Gömü Kültleri						Gömü Türü	
					Oda Mezar	Arcosolium	Khamosorium	Kale\Yerleşim İçi	Kale\Yerleşim Dışı	Zor Ulaşımlı	Kolay Ulaşımlı	Düzayak	Basamak	Tırmanarak	Yukarıdan	Sade/Yalın	Düzleştirilmiş Kademeli	Kemer/Tonoz	Anıtsal - Üçgen Alınlık	Kabartma	Ön Giriş\Kuyu	Ön Giriş\Koridor	Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Doğrudan	Niş İçi	Dikdörtgen	Kare	Oval	Kemerli	Yalın	Silmeli	Dikdörtgen	Kare	Oval	Düz tavan	Kemerli/Tonozlu	Kırma Çatılı	Sade	Niş (Hücre/Niş)	Sekili	Oyma Tekne	Ölü Yatağı / Kline	Arcosolium	Kuyu/Çukur	Çanak	Niş	Boya&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Tören Yeri\Kutsal Alanı	İnhumasyon	Kremasyon
136	Mollakent KM26	Muş	Helenistik-Roma	YERALTI			X	X			X	X												X						X								X						X				X	
137	Mollakent KM27	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X								X								X						X				X	
138	Gomik KM1	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X			X			3	3						X				X	
139	Gomik KM2	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X			X			X							X				X	
140	Gomik KM3	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X				4					X				X	
141	Gomik KM4	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X?													X				X	
142	Gomik KM5	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X				2					X				X	
143	Gomik KM6	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X		X		X						X							X	X		X				X		X?							X				X	
144	Gomik KM7	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X		X?							X				X	
145	Gomik KM8	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X				5					X				X	
146	Gomik KM9	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X				1					X				X	
147	Gomik KM10	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X				2					X				X	
148	Gomik KM11	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X		X				X					4				X				X	
149	Gomik KM12	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X?	X		X				X		X?							X				X	
150	Gomik KM13	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X								X								X						X				X	
151	Gomik KM14	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X							X								X						X				X	
152	Gomik KM15	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X							X								X						X				X	
153	Gomik KM16	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X							X								X						X				X	
154	Gomik KM17	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X							X								X						X				X	
155	Gomik KM18	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X							X								X						X				X	
156	Gomik KM19	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X							X								X						X				X	
157	Gomik KM20	Muş	Helenistik-Roma				X		X		X	X												X								X								X						X				X	
158	Doğantaş	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X				X						X							X	X			X			X				1						X				X	
159	Hazinetepe	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X				X						X							X	X?		X				X				H-2	3			?						X	
160	Karaköy KM1	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X				X?						X?			X							X					X		X?								Dış				X	
161	Karaköy KM3	Muş	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X							X									X						Dış				X	
162	Shah-tepe	İran\Miyandoab	Helenistik-Roma				X	X			X	X												X							X									X										X	

D: Dörtgen Kb: Kabartma
Ü: Üçgen

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip			Yer Seçimi		Durumu		Şekli				Cephe					Biçimi					Şekli				Kapı		Plan			Üst Örtü			Oda						Gömü Kültleri						Gömü Türü	
					Oda Mezar	Arcosolium	Khamosorium	Kale\Yerleşim İçi	Kale\Yerleşim Dışı	Zor Ulaşımlı	Kolay Ulaşımlı	Düzeyak	Basamak	Tırmanarak	Yukarıdan	Sade/Yalın	Düzleştirilmiş Kademeli	Kemer/Tonoz	Anıtsal - Üçgen Alınlık	Kabartma	Ön Giriş\Kayu	Ön Giriş\Koridor	Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Doğrudan	Niş İçi	Dikdörtgen	Kare	Oval	Kemerli	Yalın	Silmeli	Dikdörtgen	Kare	Oval	Düz tavan	Kemerli/Tonozlu	Kırma Çatılı	Sade	Niş (Hücre/Niş)	Sekili	Oyma Tekne	Ölü Yatağı / Kline	Arcosolium	Kuyu/Çukur	Çanak	Niş	Boyak&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Tören Yeri\Kutsal Alanı	İnhumasyon	Kremasyon
163	Sheytanabad KM1	İran\Miyandoab	Helenistik-Roma	YERALTI			X	X			X	X											X								X														X	X	
164	Sheytanabad KM2	İran\Miyandoab	Helenistik-Roma				X	X			X	X											X								X													X		X	X	
165	Sheytanabad KM3	İran\Miyandoab	Helenistik-Roma				X	X			X	X											X								X													X		X	X	
166	Sheytanabad KM4	İran\Miyandoab	Helenistik-Roma				X	X			X	X											X								X													X		X	X	
167	Kilisecik KM1	Malatya	Roma		X				X		X				X								X		X				X?		X			X				1			3							X	
168	Kilisecik KM2	Malatya	Roma		X				X		X							X				X		K	X					X		X			X							X							X	
262	Samanköy	Malatya	Roma		X				X		X																																								
169	Körpe KM1	Elazığ	Helenistik-Roma	YERÜSTÜ	X				X		X	X				X								X				X			X		X			X							?				Dış			X	
170	Körpe KM2	Elazığ	Helenistik-Roma		X				X		X	X						X						X				X			X		X										3?				dIŞ			X	
171	Çalakos	Elazığ	Helenistik-Roma		X				X		X	X				X								X	X				X			X		X										X							X	
172	Aliçeyrek KM2	Erzurum	Helenistik-Roma			X?			X		X	X				X								X				X			X?				X							X				Dış		X	X	X	
173	Aliçeyrek KM3	Erzurum	Helenistik-Roma			X?			X		X	X				X								X				X			X?				X		X									Dış		X	X	X	
68	Aliçeyrek KM4	Erzurum	Helenistik-Roma		X				X		X				X	X								X			X		X				X	X?								1				X		X	X	X	
174	Karapınar KM1	Kars	Helenistik-Roma		X				X	X					X	X								X	X				X		X			X						1					3 İç						X
175	Karapınar KM2	Kars	Helenistik-Roma		X				X	X					X	X								X	X				X		X			X			X							2 İç	7 İç						
176	Mollakent KM1	Muş	Helenistik-Roma		X			X		X					X	X							X				X	X		X					X		H-1	3						Dış				X	
177	Mollakent KM5	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X	X					1							X				X	X		X			X			X								Dış				X	
178	Mollakent KM9	Muş	Helenistik-Roma		X				X		X	X							X					X	X					X			X			X							İç					X	
179	Karaköy KM2	Muş	Helenistik-Roma		X			X			X	X				X								X	X?				X		X				X								3?			Dış			X	
180	Rabat	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X			X	X					1							X	X				X		X				X								X							
181	Bağın KM1	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X		X				X			1						X		X						X									X						Dış				x	
182	Bağın KM2	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X		X				X				X					X		X						X									X							Dış			x	
183	Kaleköy KM2	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X			X		X			X							X					X			X				X					3					Dış		Dış		X	
184	Vasgirt KM1	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X		X				X		X								X					X		X				X					?								X	X	
185	Vasgirt KM2	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X		X				X		X								X	X				X		X				X			X										X	X	
186	Vasgirt KM3	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X		X				X		X								X	X					X		X			X							2					X	X	
187	Vasgirt KM4	Tunceli	Helenistik-Roma		X			X		X				X			1							X	X				X				X	X							3								

K: Kemerli
D: Dörtgen
Ü: Üçgen
By: Boya
Kb: Kabartma
H: Hücre/Niş

Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip			Yer Seçimi		Ulaşım					Cephe					Giriş\Giriş Açıklığı										Mezar Odası															Gömü Kültleri							Gömü Türü	
										Durumu		Şekli								Biçimi			Şekli				Kapı		Plan			Üst Örtü			Oda																
					Oda Mezar	Arcosolium	Khamosorium	Kale\Yerleşim İçi	Kale\Yerleşim Dışı	Zor Ulaşımlı	Kolay Ulaşımlı	Dikdörtgen	Basamak	Tırmanarak	Yukarıdan	Sade/Yalın	Düzleştirilmiş Kademeli	Kemer/Tonoz	Antisal - Üçgen Alınlık	Kabartma	Ön Giriş\Kapı	Ön Giriş\Koridor	Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Doğrudan	Niş İçi	Dikdörtgen	Kare	Oval	Kemerli	Yalın	Silmeli	Dikdörtgen	Kare	Oval	Diz tuvan	Kemerli/Tonozlu	Kırma Çatılı	Sade	Niş (Hücre/Niş)	Sekili	Oyma Tekne	Ölü Yatağı / Kline	Arcosolium	Kuyu/Çukur	Çanak	Niş	Boya&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Tören Yeri\Kutsal Alanı	İnhumasyon	Kremasyon
188	Vasgirt KM5	Tunceli	Helenistik-Roma	YERÜSTÜ	X			X		X				X	X							X		X			X		X?			X?			X?														
189	Gelin Odaları?	Tunceli	Geç Demir Helenistik		X				X	X			X		X							X		X			X					X				2										X		
79	Aslanyurdu KM1-2	Tunceli	Helenistik-Roma		X				X	X				X			X					X		X					X							X?												
190	Amik	Van	Helenistik-Roma		X				X	X				X	X							X		X			X		X				X		X?										X		
191	Ermişler-Mirek	Van	Helenistik-Roma		X				X	X				X	X							X			X			X		X			X			X				?						X		
192	Yalnızağaç	Van	Helenistik-Roma		X				X	X				X	X							X			X			X		X			X			X										X		
193	Zernek	Van	Helenistik-Roma		X				X	X				X	X					X						X	X		X			X						X								X		
194	Harput KM1	Elazığ	Roma			X			X		X			X			X					X				X			X				X						2						X		
195	Harput KM2	Elazığ	Roma		X?				X		X	X				X						X				X?			X				X		?								Kb. Dış			X		
196	Harput KM3	Elazığ	Roma			X			X		X	X						X				X				X			X				X				1			3						X		
197	Şüşnaz	Elazığ	Roma			X			X	X				X				X				X				X			X				X							1			Dış				X		
198	Ören	Elazığ	Roma		X		X		X		X	X				X		X				X	K	X					X				X			X				X	X			X	X		X		
199	Seki	Elazığ	Roma		X		X		X		X	X				X		X				X	K	X					X				X			X				X				X	X		X		
200	Kesmece	Elazığ	Roma		X		X		X		X	X				X		X				X	K	X					X				X			X				X				X	X		X		
201	Kombaşı	Elazığ	Roma		X		X		X		X	X				X		X				X	K	X					X				X			X				X				X	X		X		
202	Mağaraköy	Elazığ	Roma			X			X		X	X						X				X				X			X				X?							X						X		
203	Aktepe KM1	Malatya	Roma		X				X		X	X						X					K	X?					X				X							6	6					X		
204	Aktepe KM2	Malatya	Roma		X				X		X	X						X					K	X					X				X							3	3					X		
205	Aktepe KM3	Malatya	Roma		X				X		X	X						X					K	X					X					X							3						X		
206	Aktepe KM4	Malatya	Roma		X				X		X	X						X					K	X					X				X							3	3					X		
207	Aktepe KM5	Malatya	Roma		X				X			X						X					X?	X					X					X		X?										X		
208	Bağköy KM1	Malatya	Roma		X				X		X	X			X?							X?		X				X?		X				X						5	3					X		
209	Bağköy KM2	Malatya	Roma		X				X		X	X						X					X	X							iç	X			X						3	1					X		
210	Bağköy KM3	Malatya	Roma		X				X		X	X						X					X	X							iç	X			X					1	3				By. İç			X		
211	Bağköy KM4	Malatya	Roma		X				X		X	X						X?					K?									X			X						3	3					X		
212	Bağköy KM5	Malatya	Roma		X				X		X	X																																				X		
213	Kasanlar	Malatya	Roma		X				X		X			X	X		X						K	X							iç	X			X						3						X		

K: Kemerli
D: Dörtgen
Ü: Üçgen
By: Boya
Kb: Kabartma
H: Hücre/Niş

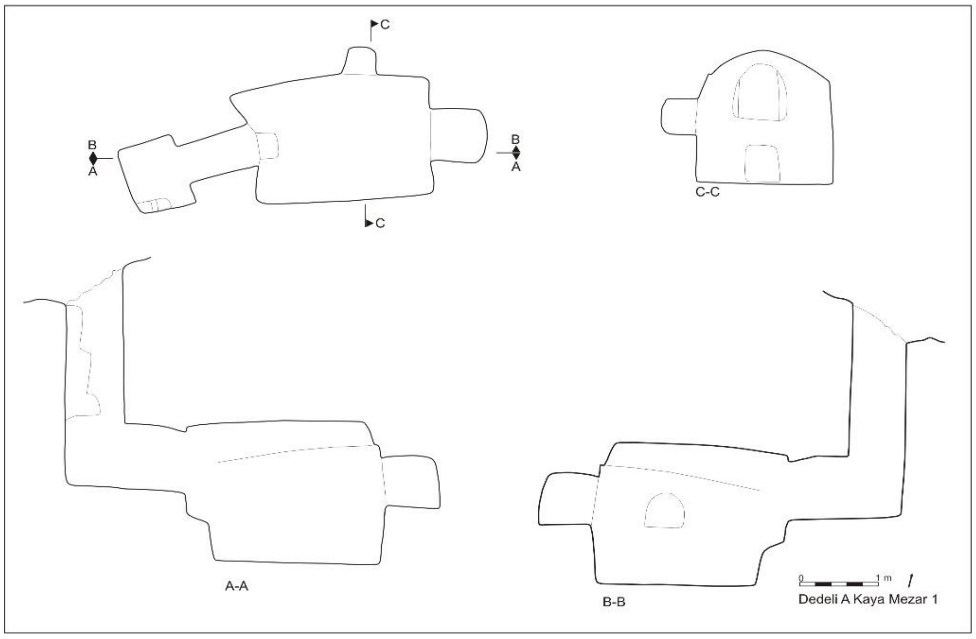
Kat. No:	Adı	Bulunduğu Merkez	Dönem	Konum	Tip			Yer Seçimi		Ulaşım						Cephe					
					Oda Mezar	Arcosolium	Khamosorium	Kale\Yerleşim İçi	Kale\Yerleşim Dışı	Durumu: Zor Ulaşımlı	Durumu: Kolay Ulaşımlı	Şekli: Düzayak	Şekli: Basamak	Şekli: Tırmanarak	Şekli: Yukarıdan	Sade\Yalın	Dizileştirilmiş Kademeli	Kemer\Tonoz	Antisal - Üçgen Alınlık	Kabartma	
214	Bostanpınarı KM1	Malatya	Roma	YERÜSTÜ	X				X	X				X		X					
215	Bostanpınarı KM2	Malatya	Roma		X				X	X				X		X					
216	Bostanpınarı KM3	Malatya	Roma			X			X	X				X				X			
217	Bostanpınarı KM4	Malatya	Roma		X				X	X				X		X					
218	Bostanpınarı KM5	Malatya	Roma		X				X	X				X		X					
219	Dinlencek KM1	Malatya	Roma		X				X		X	X					1				
220	Dinlencek KM2	Malatya	Roma		X				X		X			X		X					
221	Dinlencek KM3	Malatya	Roma		X				X		X			X			1				
222	Gebenarası	Malatya	Roma		X				X	X				X				X			
223	Kombaşı KM1	Malatya	Roma		X				X		X	X				X					
224	Kombaşı KM2	Malatya	Roma		X				X		X	X				X					
225	Never	Malatya	Roma		X				X		X	X						X			
226	Onar KM1	Malatya	Roma		X				X		X	X				X					
227	Onar KM2	Malatya	Roma		X				X		X	X						X			
228	Onar KM3	Malatya	Roma		X				X		X	X						X			
229	Onar KM4	Malatya	Roma		X				X		X	X						X			
230	Onar KM5	Malatya	Roma		X				X		X			X		X					
231	Onar KM6	Malatya	Roma		X				X		X	X				X?					
232	Ormansırtı KM1	Malatya	Roma		X				X		X			X				X			
233	Ormansırtı KM2	Malatya	Roma			X			X		X		X					X?			
234	Ormansırtı KM3	Malatya	Roma		X				X		X	X				X					
235	Ormansırtı KM4	Malatya	Roma		X				X		X	X				X					
236	Ormansırtı KM5	Malatya	Roma		X				X		X					X					
237	Ormansırtı KM6	Malatya	Roma		X				X		X					X					
238	Ormansırtı KM7	Malatya	Roma		X				X		X	X				X					
239	Ormansırtı KM8	Malatya	Roma		X				X		X	X				X		X?			
240	Ormansırtı KM9	Malatya	Roma		X				X		X					X		X			

Kat. No:	Giriş\Giriş Açıklığı: Biçimi: Ön Giriş\Kuyu	Ön Giriş\Koridor	Ön Giriş (Sundurma-Eyvan)	Doğrudan	Niş İçi	Şekli: Dikdörtgen	Kare	Oval	Kemerli	Kapı: Yalın	Silmeli	Mezar Odası: Plan: Dikdörtgen	Kare	Oval	Üst Örtü: Düz tavan	Kemerli/Tonozlu	Kırma Çatılı	Oda: Sade	Niş (Hücre/Niş)	Sekili	Oygu Tekne	Ölü Yatağı / Kline	Arcosolium	Gömü Kültleri: Kuyu/Çukur	Çanak	Niş	Boya&Kabartma Bezeme	Kaya Şekil&İşaret	Türen Yeri\Kutsal Alanı	Gömü Türü: İnhumasyon	Kremasyon
214				X		X				X		X				X		X											X	
215				X		X				X		X				X		X											X	
216				X					X			X				X		X				1							X	
217				X			X?			X		X				X		X				1							X	
218				X		X				X		X				X		X				3							X	
219					D	X				X		X				X		X				3				By. İç			X	
220				X		X				X		X				X		X				3							X	
221					D	X				X		X				X		X				3							X	
222				X		X				X		X				X			1			3								
223				X		X				X	İç	X				X			1			3							X	
224				X		X				X		X			X			X											X	
225				X	K	X				X		X				X						3				By. İç				
226			X			X				X		X				X					2	3	3							X	
227					K	X				X		X				X					1	3	3				Kb. İç			X	
228					K	X					X	X				X					2	3	3							X	
229					Ü	X				X?		X				X				3		3	3				Kb. İç			X	
230				X				X		X		X			X						1						By. İç			X	
231				X?		X?				X?		X?			X							2	2							X	
232				X		X				X		X				X						X								X	
233			X		K?	X?				X						X				1		3	3				Kb. İç				
234				X	K	X				X		X				X						3	3							X	
235				X	K	X				X						X		X			2?	1	3							X	
236		X			K	X				X		X				X			X											X	
237		X			K	X				X		X				X						3								X	
238					K	X?																								X	
239					K?					X?			X			X						3	3							X	
240		X			K	X				X?		X				X					3		3							X	

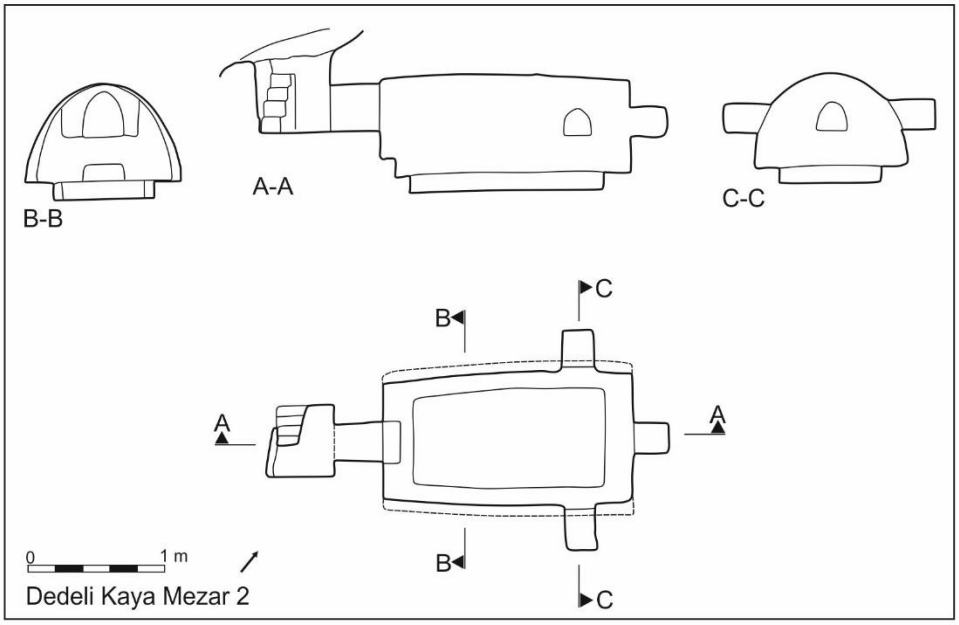
Levha XVI

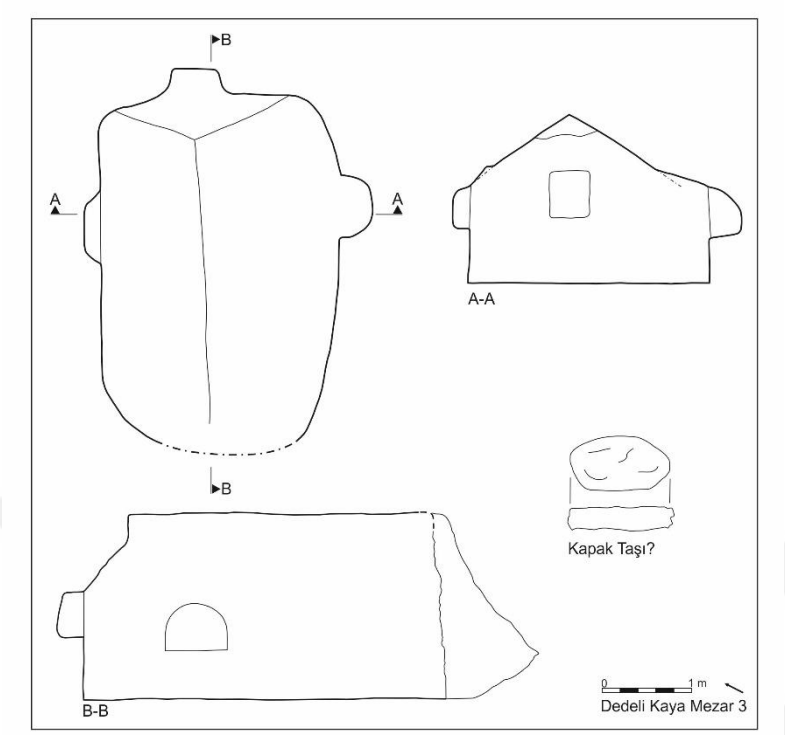
| | K: Kemerli
D; Dörtgen
Ü: Üçgen | By: Boya
Kb: Kabartma | H: Hücre/Niş | | |

Çizim 1 Dedeli KM1, Yer altı Kaya Mezarı

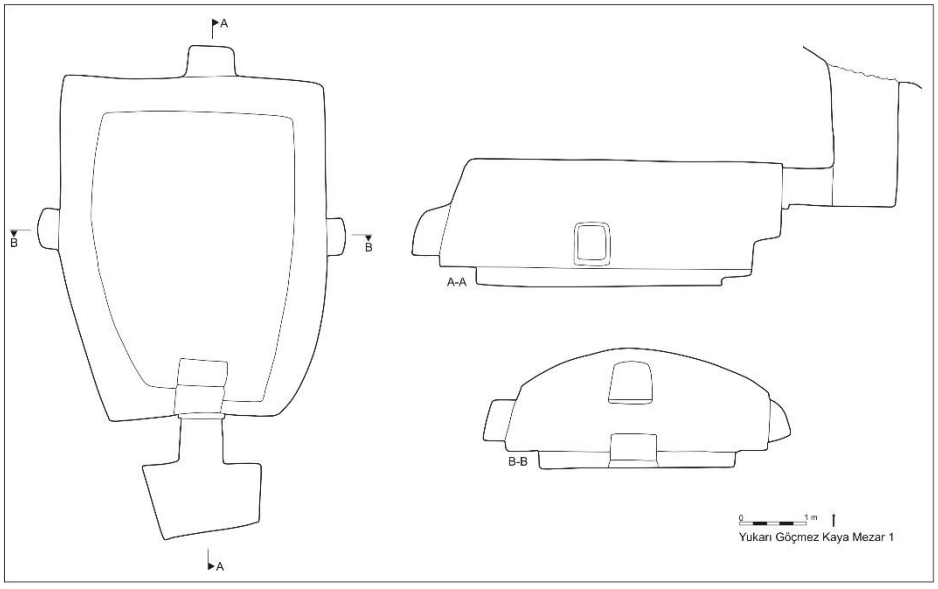

Çizim 2 Dedeli KM2, Yer altı Kaya Mezarı

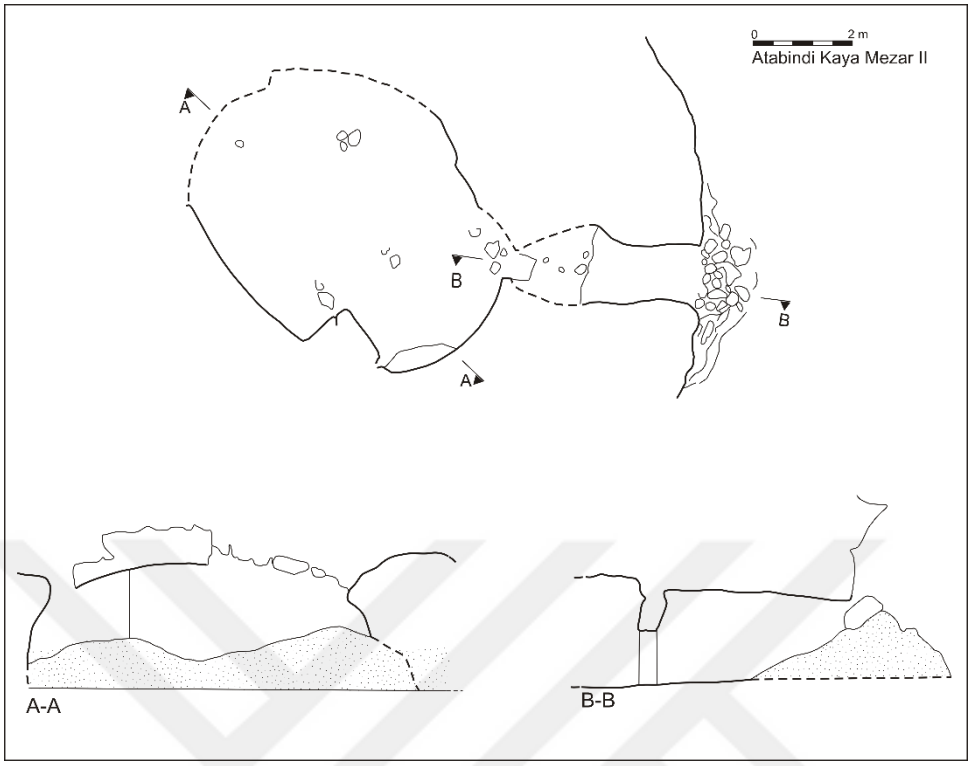

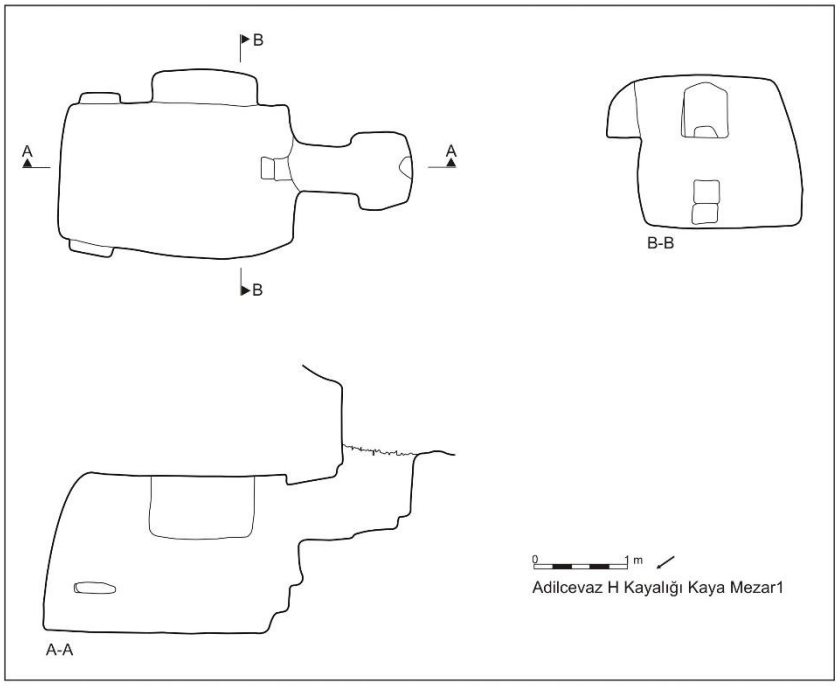
Çizim 3 Dedeli KM3, Yer altı Kaya Mezarı

Çizim 4 Yukarı Göçmez KM1, Yer altı Kaya Mezarı

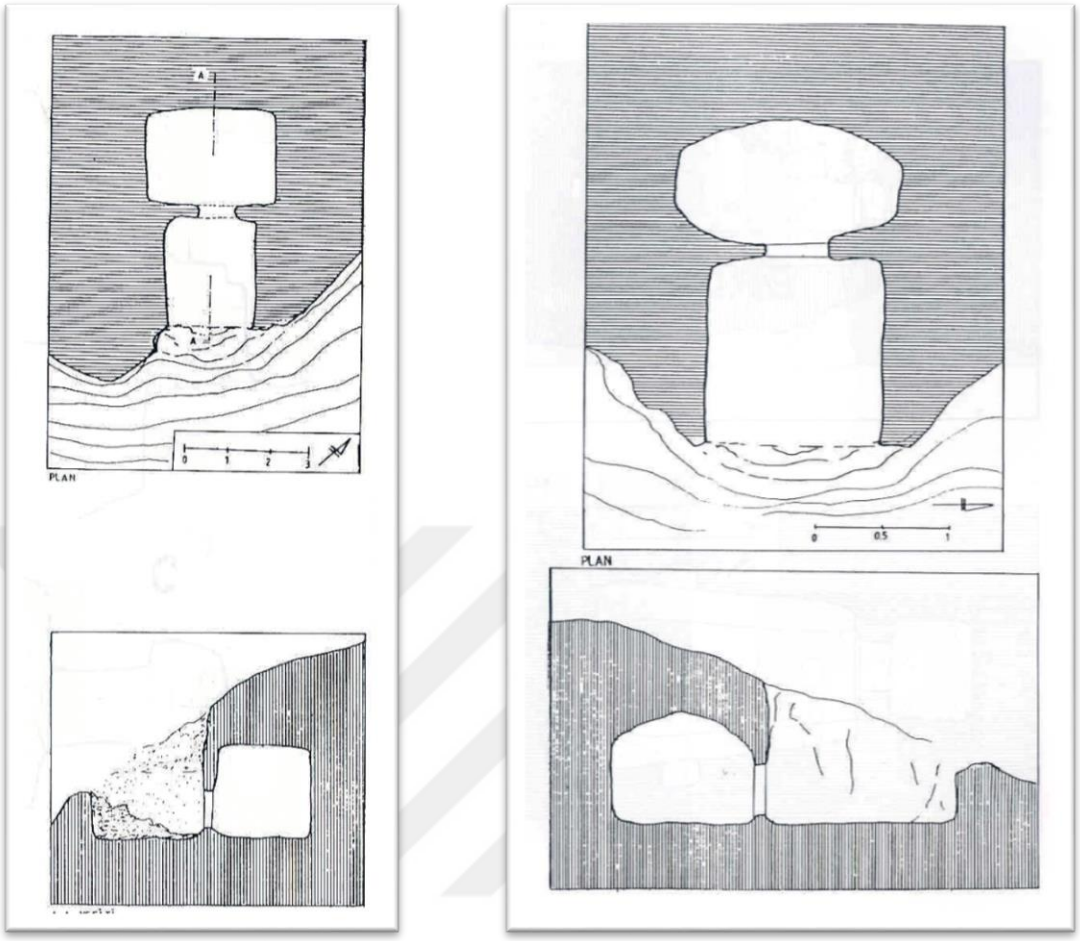

Çizim 5 Atabindi KM2, Yer altı Kaya Mezarı

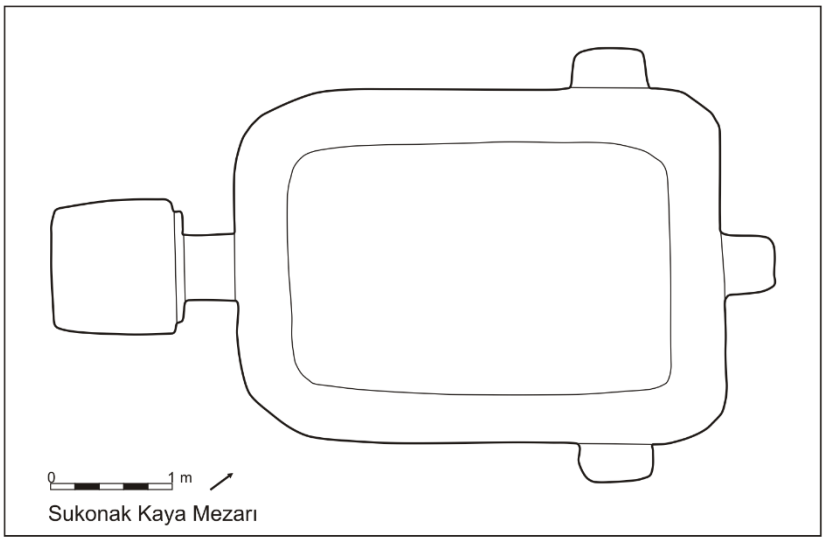

Çizim 6 Adilcevaz KM1 Yer altı Kaya Mezarı

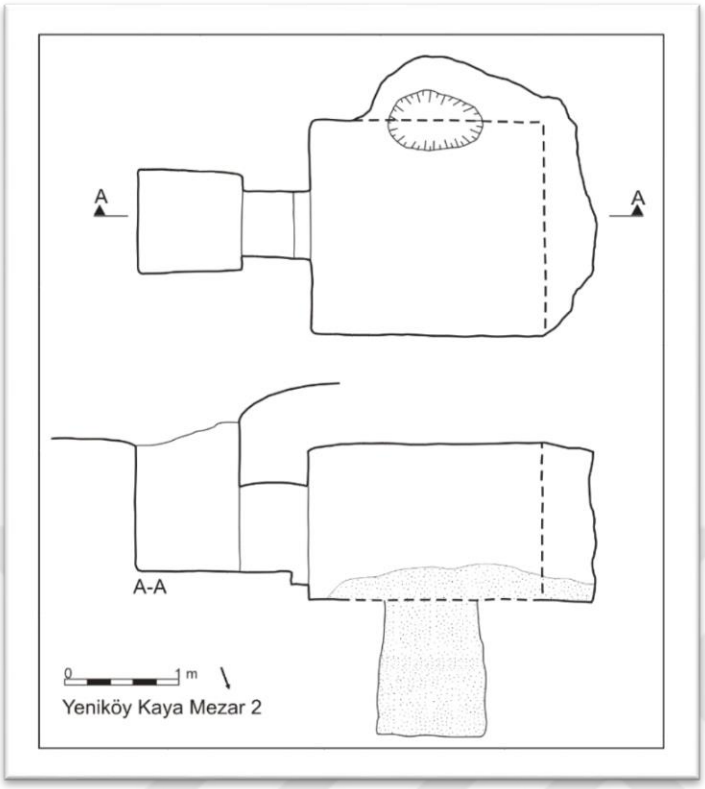
a b

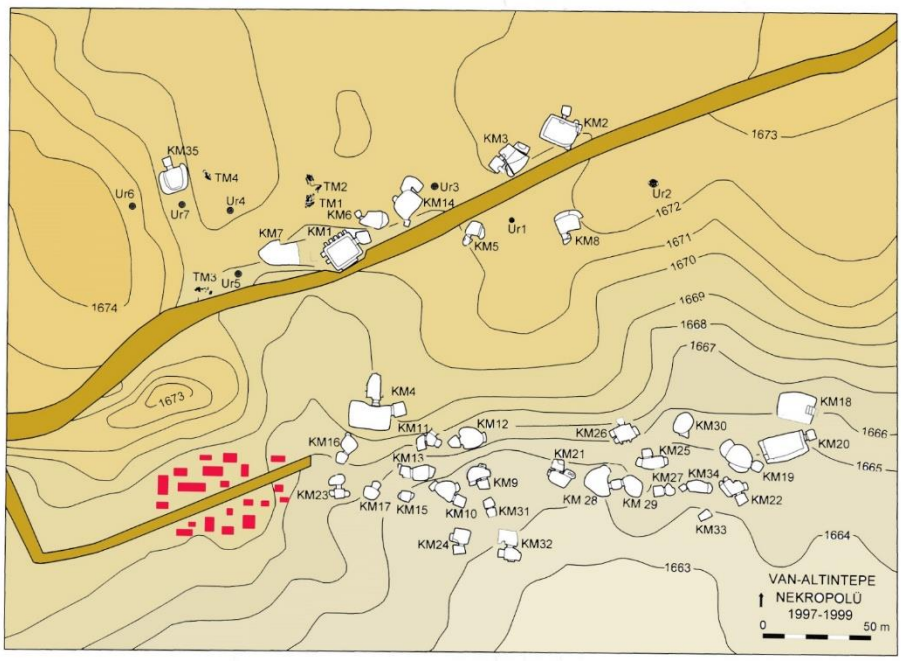
Çizim 7 a Pekeriç KM2 Kaya mezarı Yer altı Kaya Mezarı
7 b Pekeriç KM3 Kaya mezarı Yer altı Kaya Mezarı

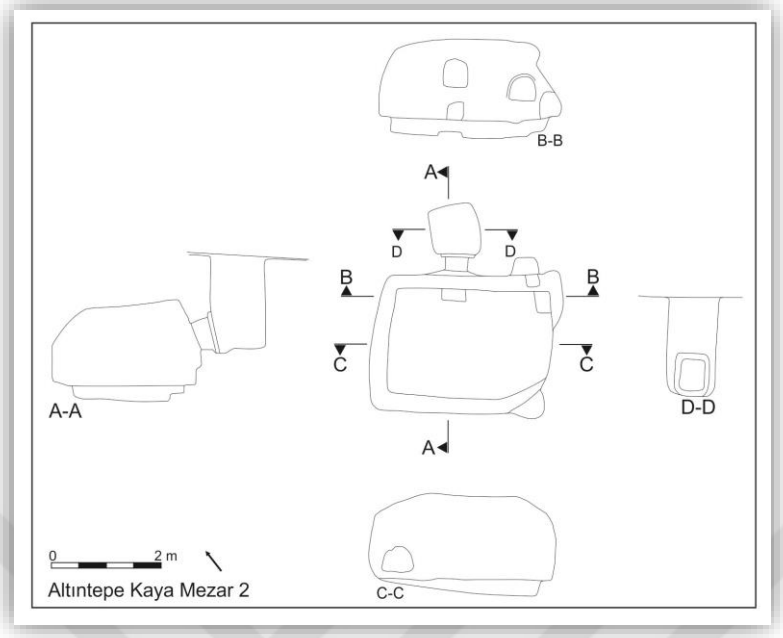
Çizim 8 Sukonak Yer altı Kaya Mezarı

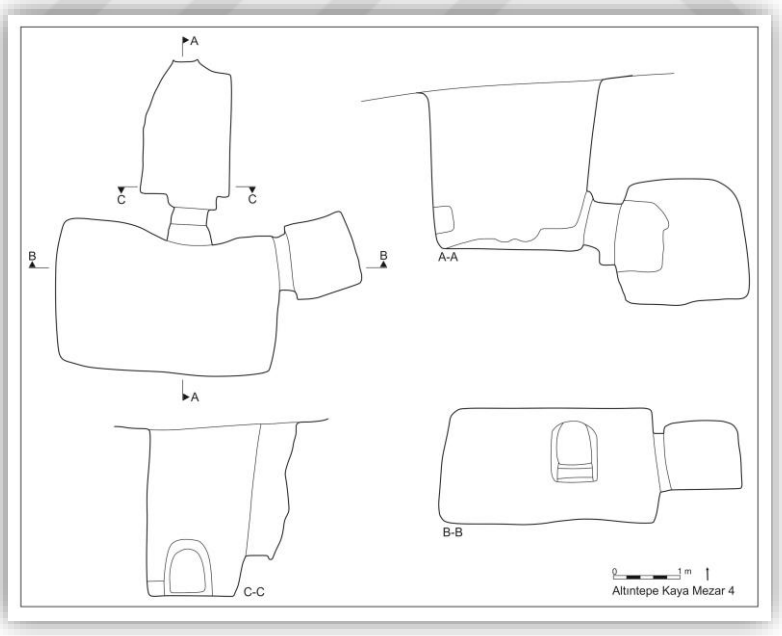
Çizim 9 Yeniköy KM2 Yer altı Kaya Mezarı

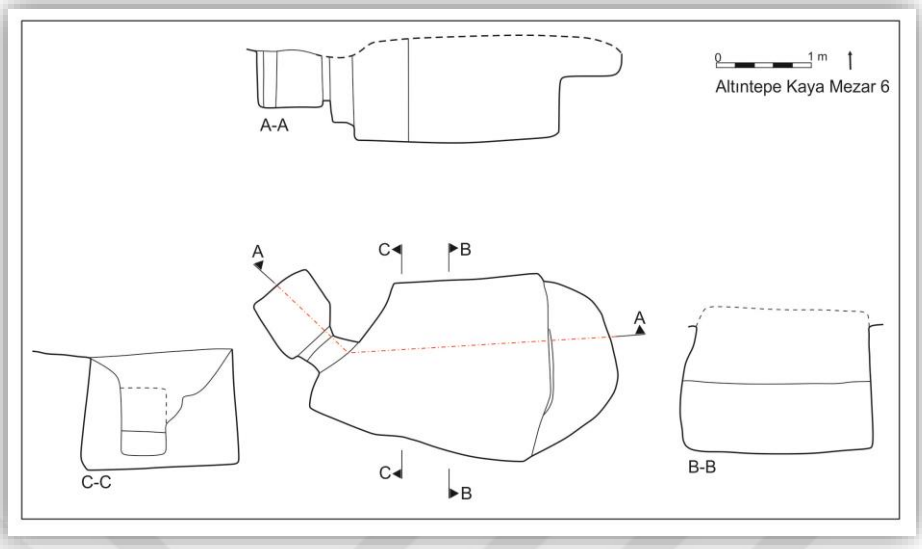
Çizim 10 Altıntepe Nekropolü ve KM1 Yer altı Kaya Mezarı

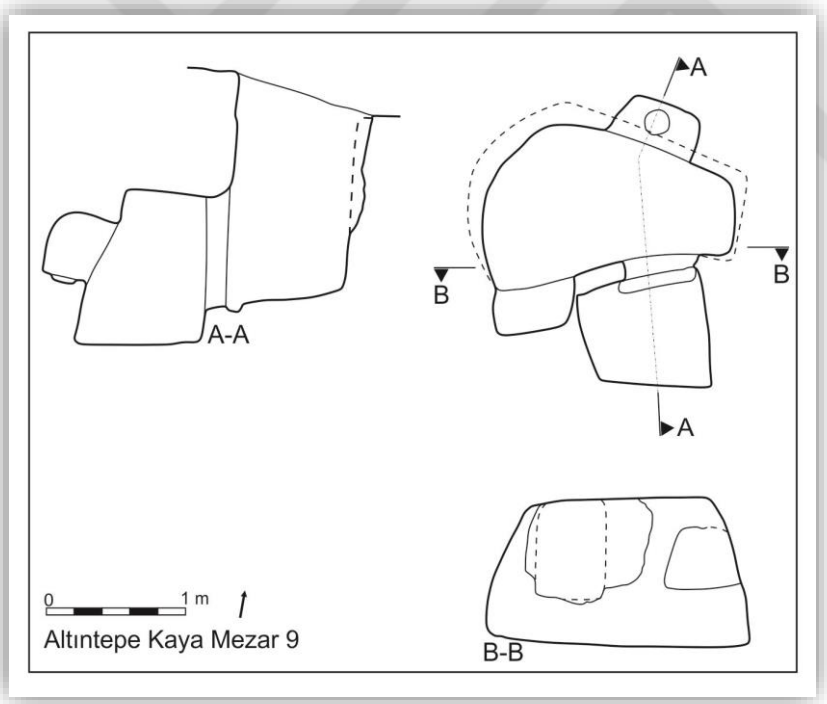
Çizim 11 Altıntepe KM2 Yer altı Kaya Mezarı

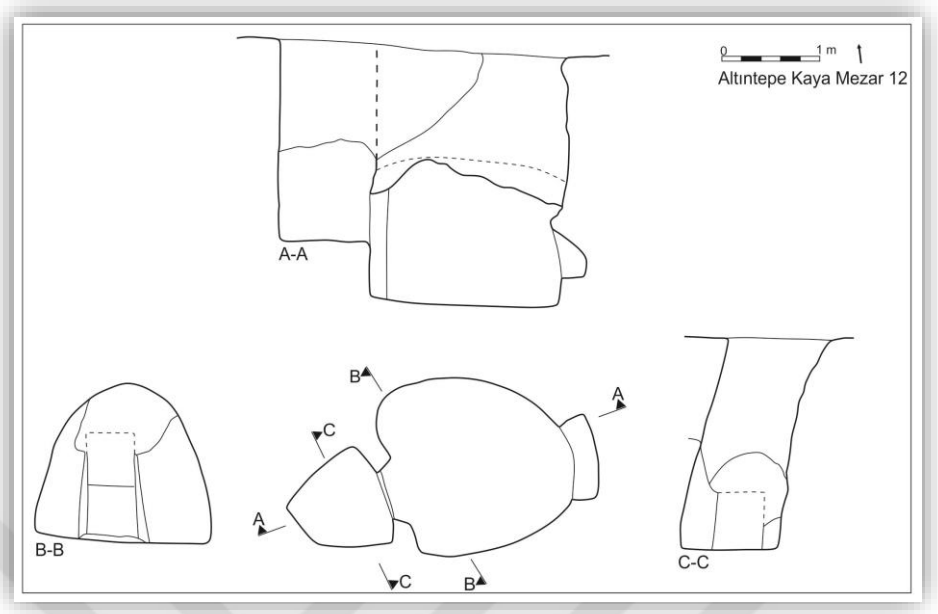
Çizim 12 Altıntepe KM4 Yer altı Kaya Mezarı

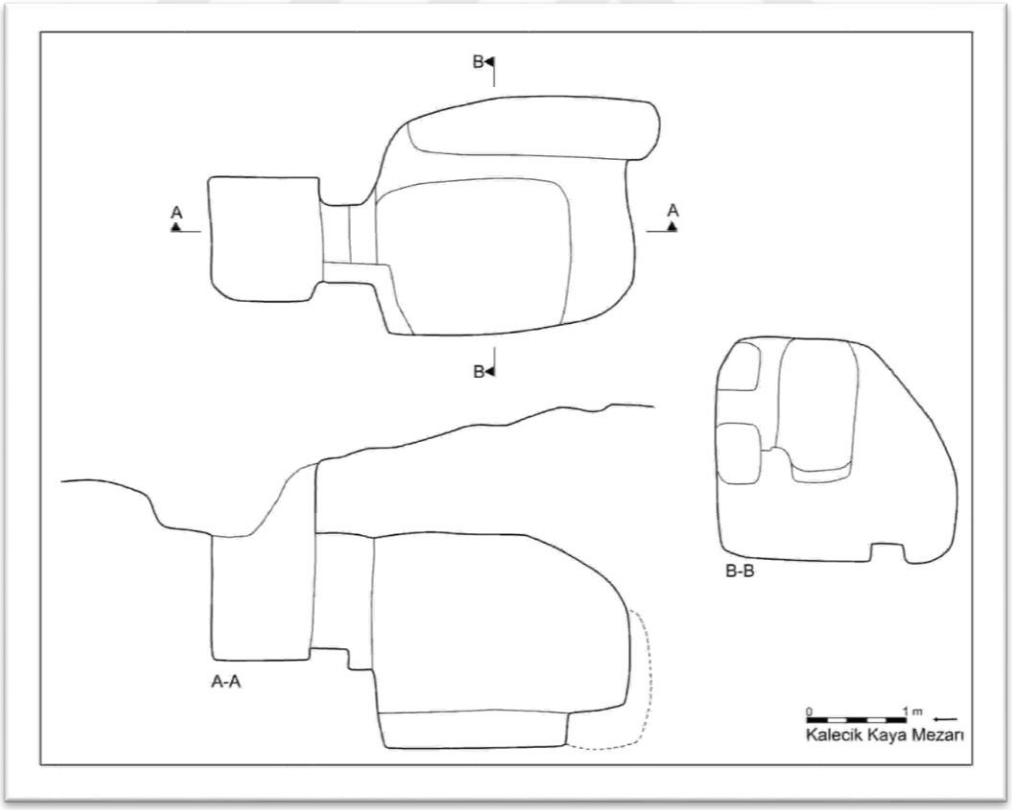
Çizim 13 Altıntepe KM6 Yer altı Kaya Mezarı

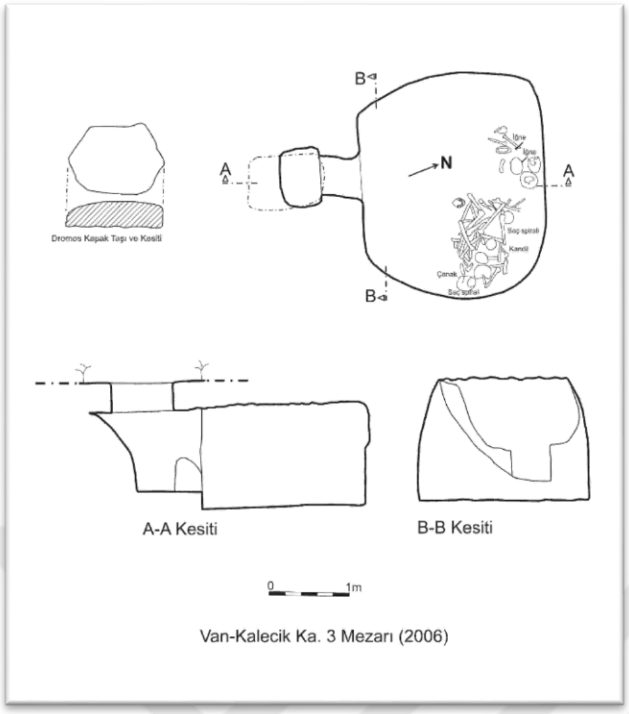
Çizim 14 Altıntepe KM9 Yer altı Kaya Mezarı

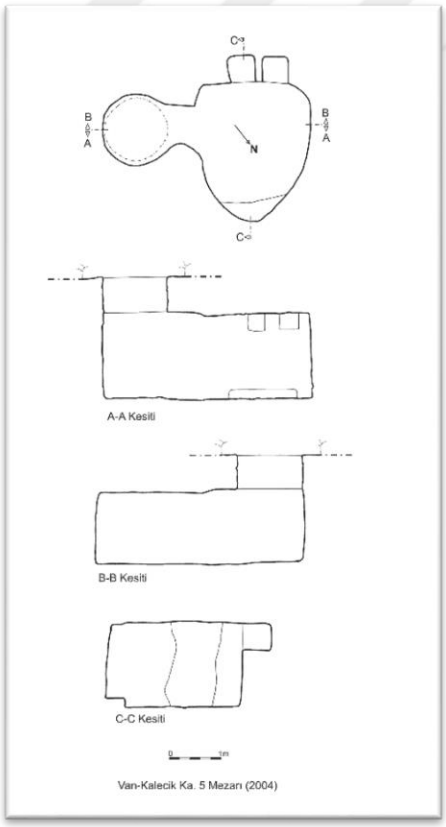
Çizim 15 Altıntepe KM12 Yer altı Kaya Mezarı

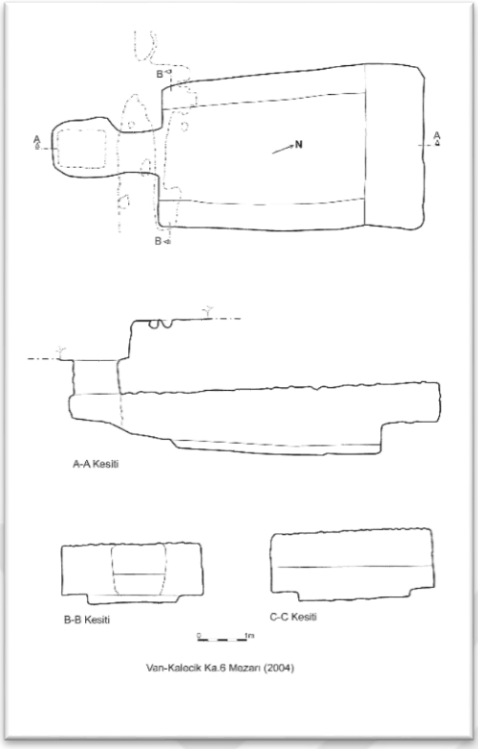
Çizim 16 Kalecik Yer altı Kaya Mezarı

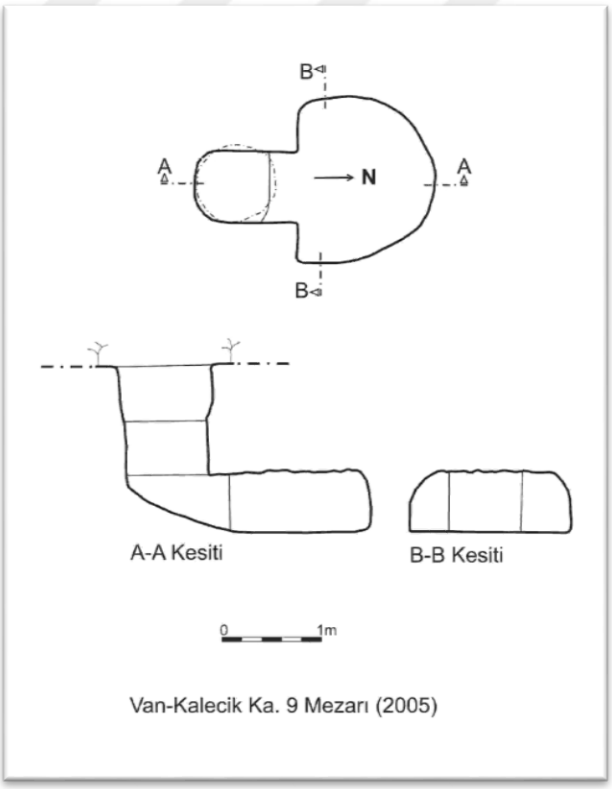
Çizim 17 Kalecik ka.3 Yer altı Kaya Mezarı

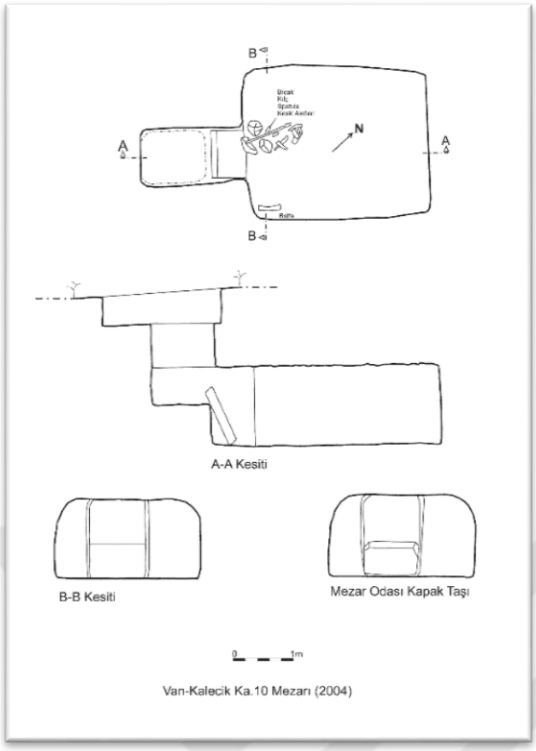
Çizim 18 Kalecik ka.5 Yer altı Kaya Mezarı

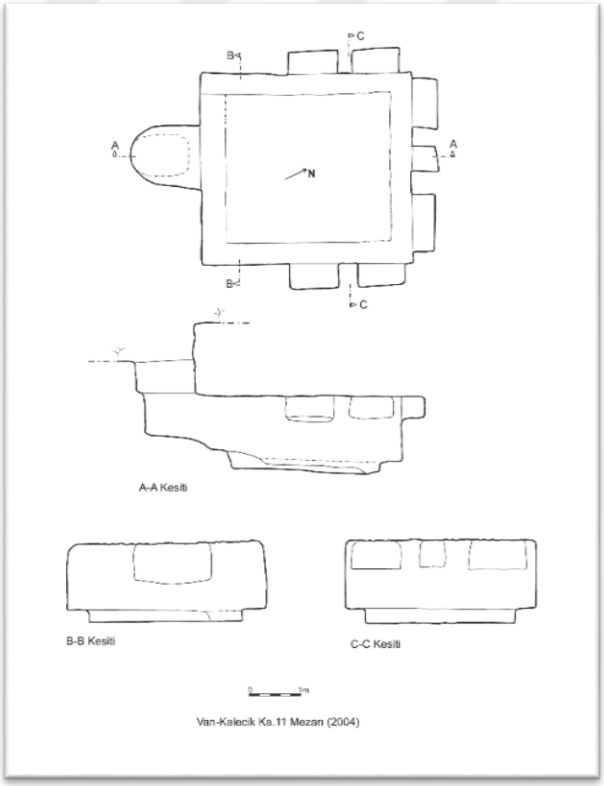
Çizim 19 Kalecik ka.6 Yer altı Kaya Mezarı

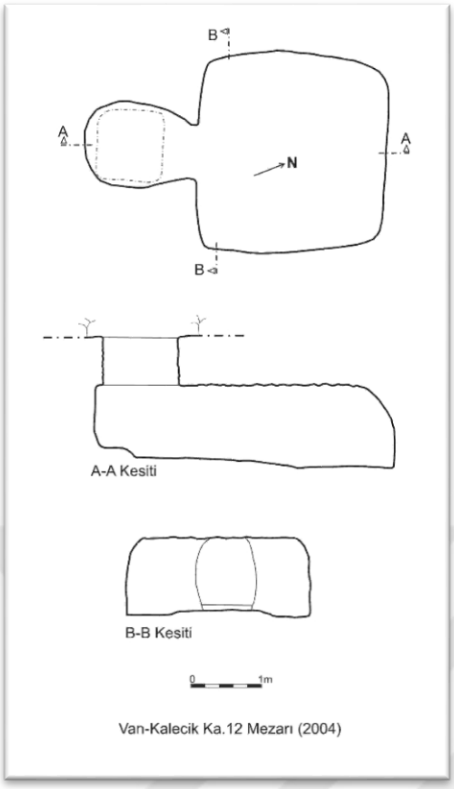
Çizim 20 Kalecik ka.9 Yer altı Kaya Mezarı

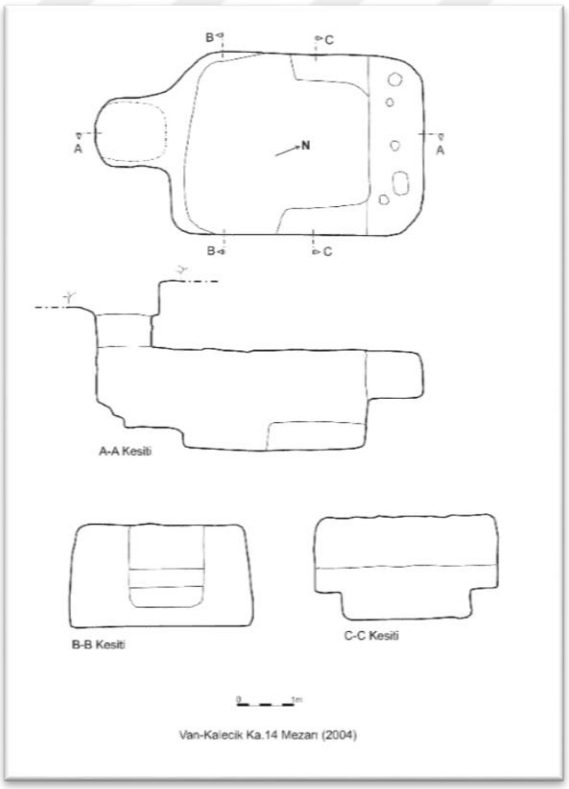
Çizim 21 Kalecik ka.10 Yer altı Kaya Mezarı

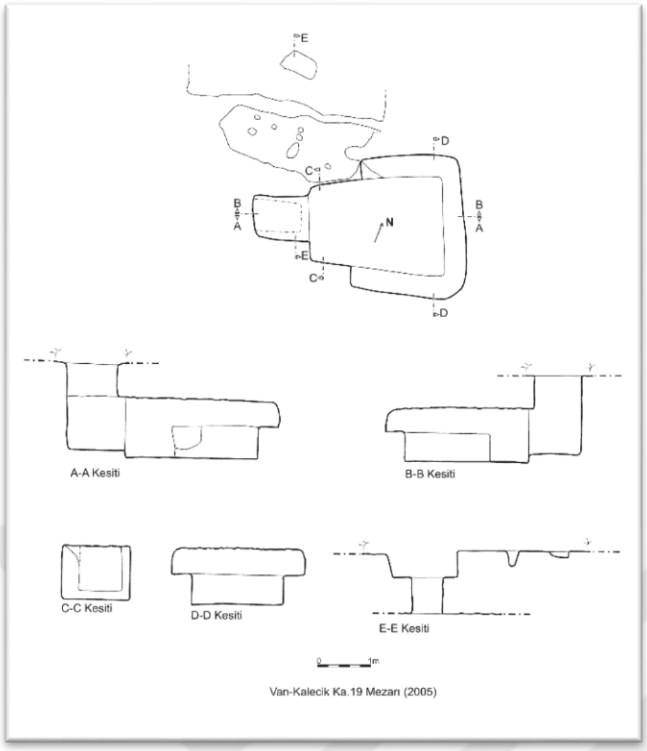
Çizim 22 Kalecik ka.11 Yer altı Kaya Mezarı

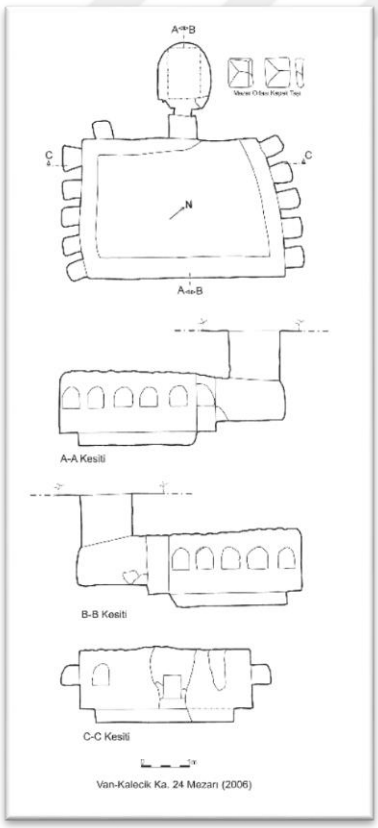
Çizim 23 Kalecik ka.12 Yer altı Kaya Mezarı

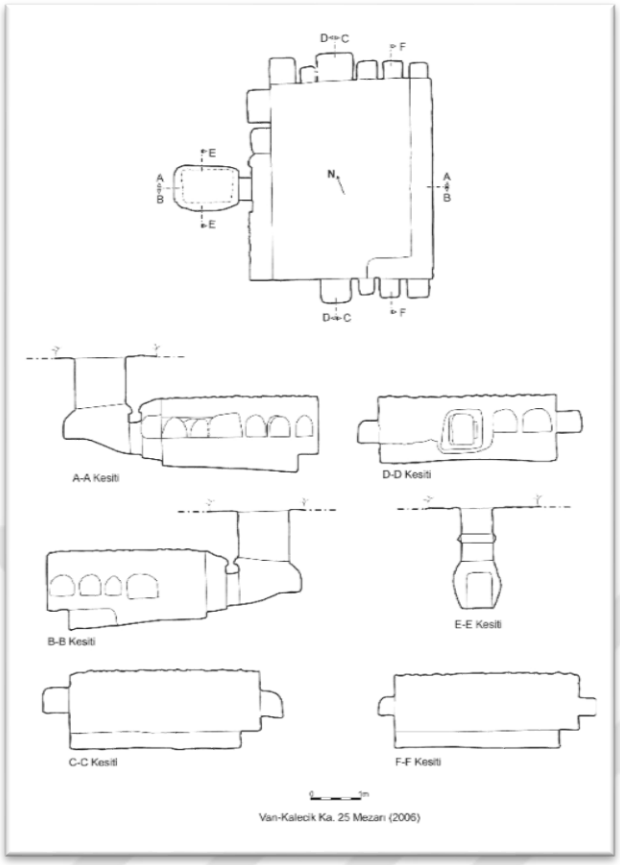
Çizim 24 Kalecik ka.14 Yer altı Kaya Mezarı

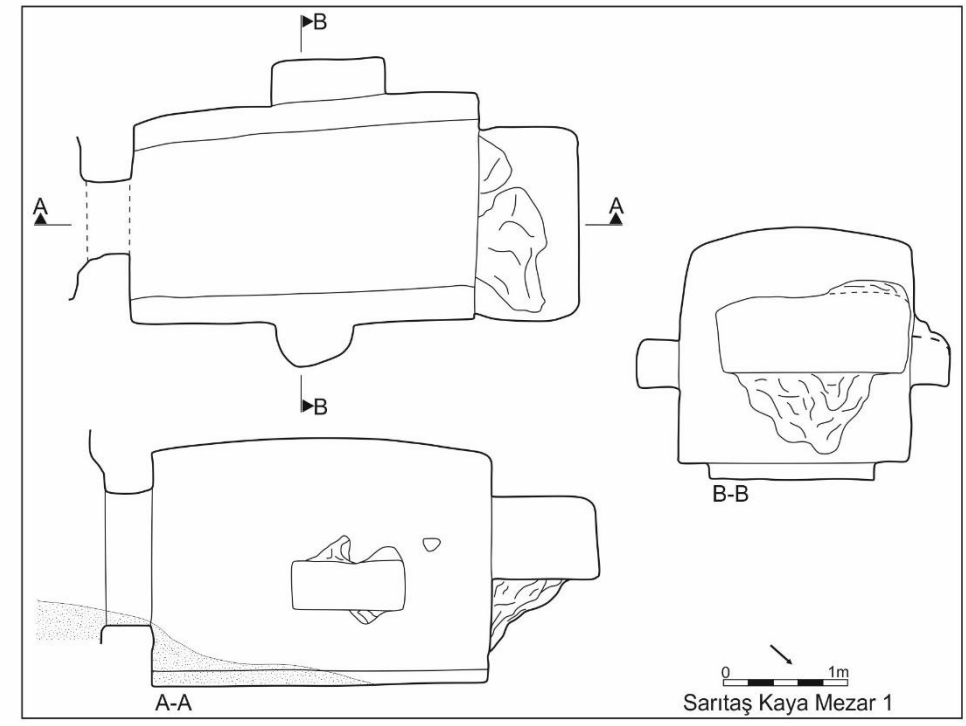
Çizim 25 Kalecik ka.19 Yer altı Kaya Mezarı

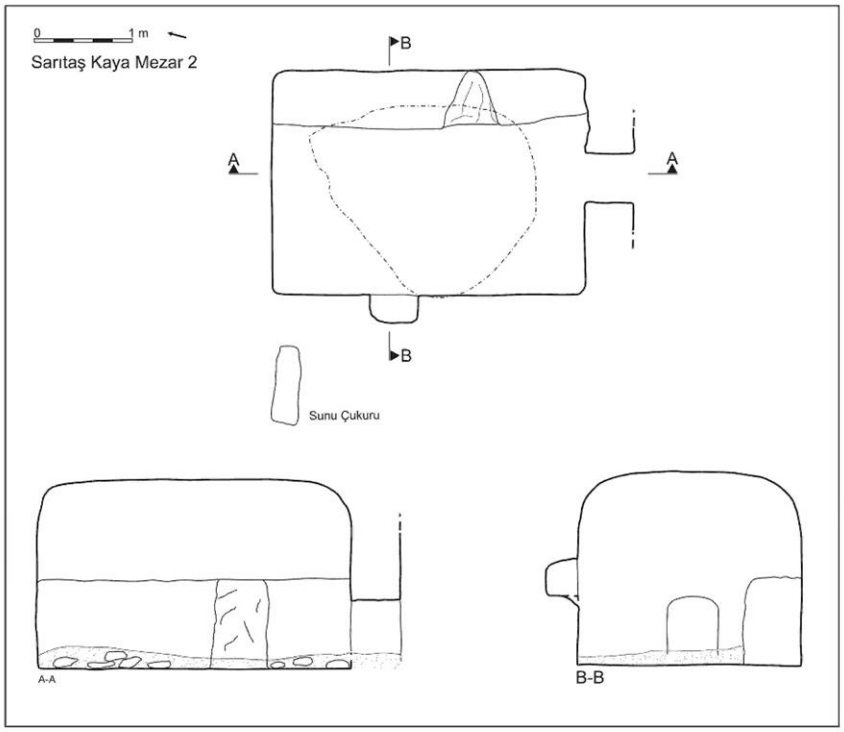
Çizim 26 Kalecik ka.24 Yer altı Kaya Mezarı

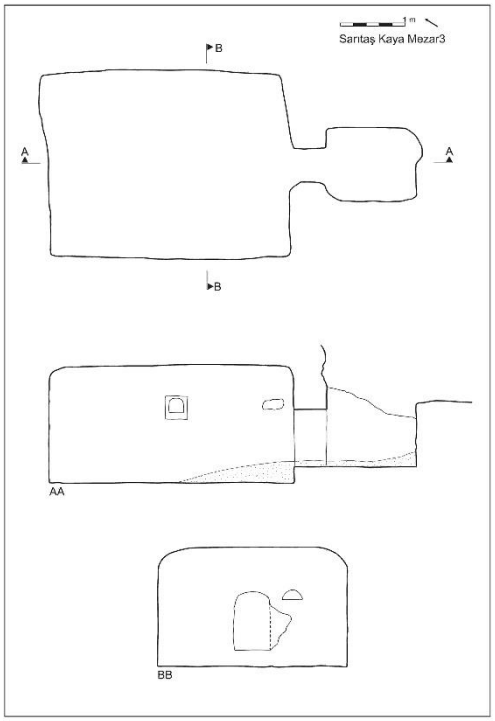
Çizim 27 Kalecik ka.25 Yer altı Kaya Mezarı

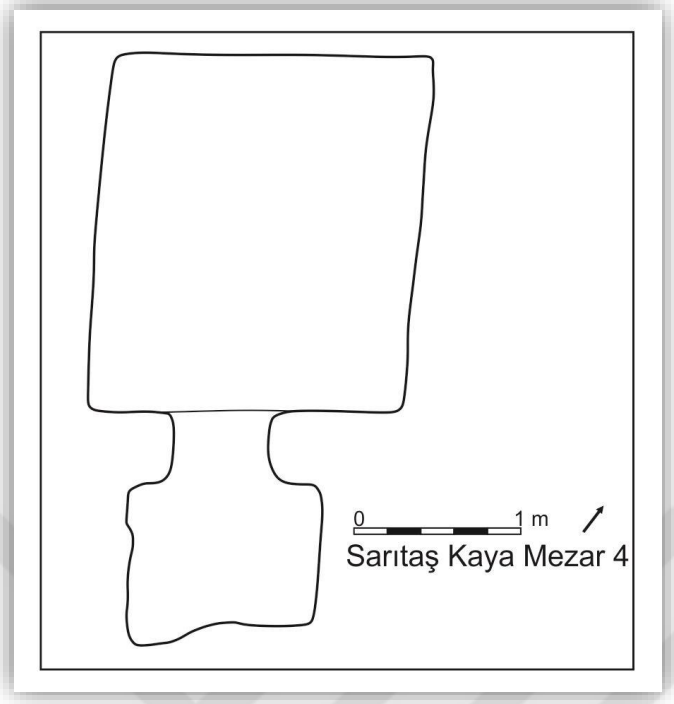
Çizim 28 Sarıtaş KM1 Yer altı Kaya Mezarı

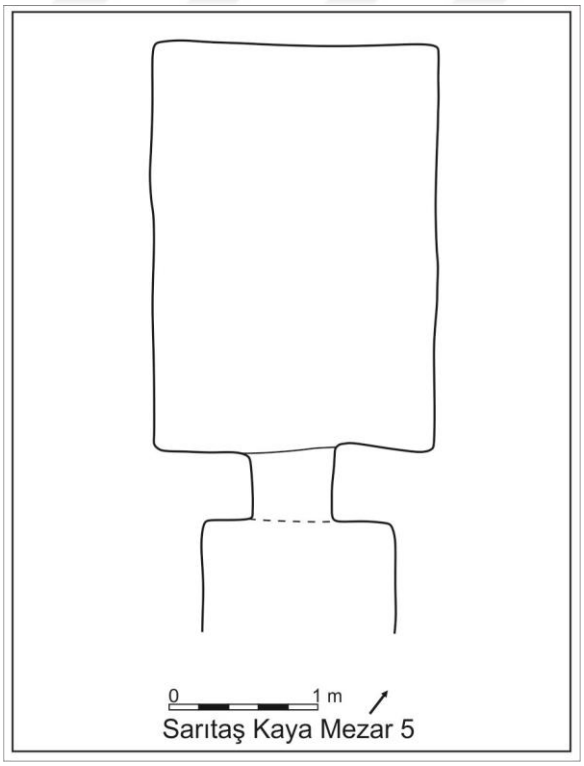
Çizim 29 Sarıtaş KM2 Yer altı Kaya Mezarı

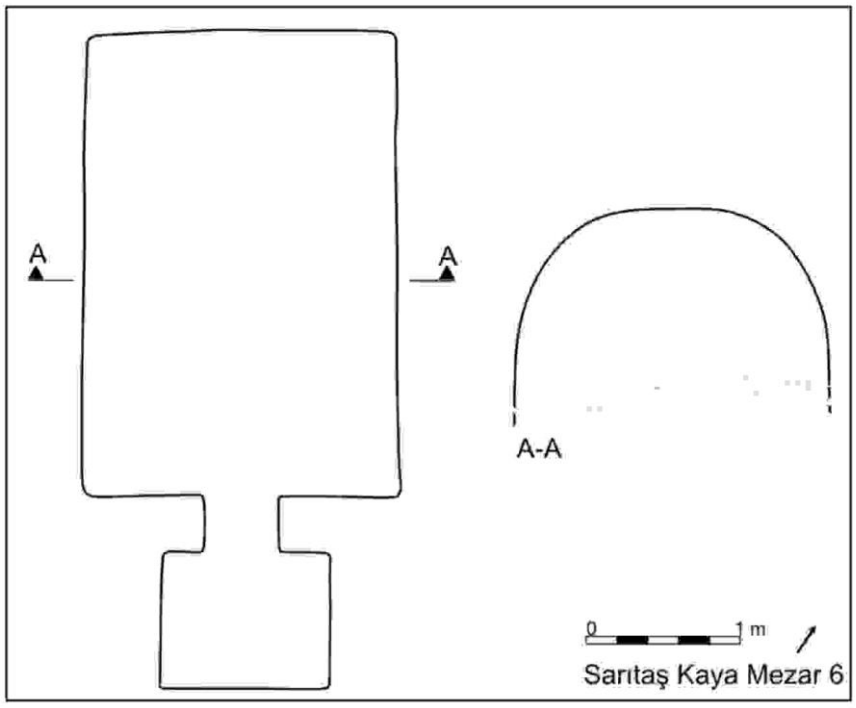
Çizim 30 Sarıtaş KM3 Yer altı Kaya Mezarı

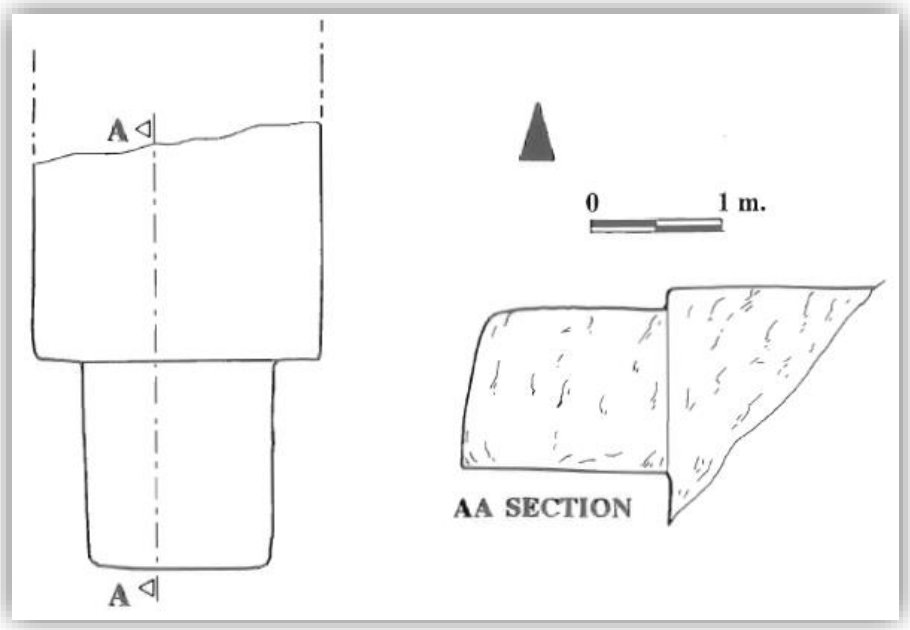
Çizim 31 Sarıtaş KM4 Yer altı Kaya Mezarı

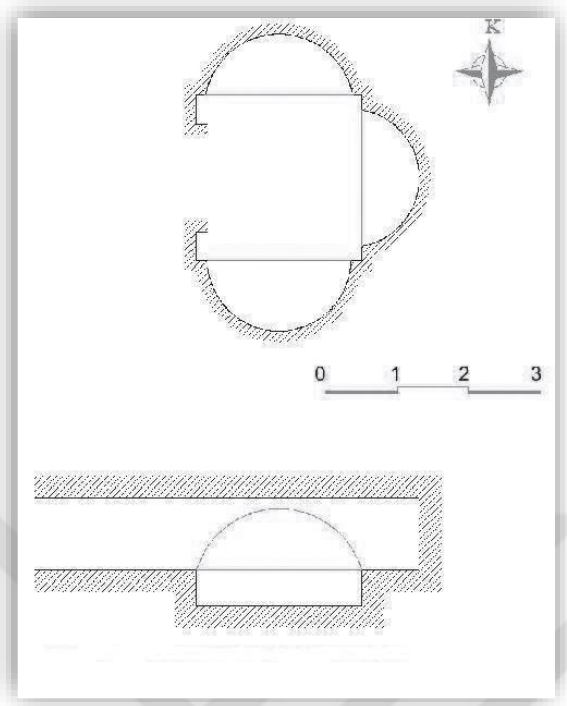
Çizim 32 Sarıtaş KM5 Yer altı Kaya Mezarı

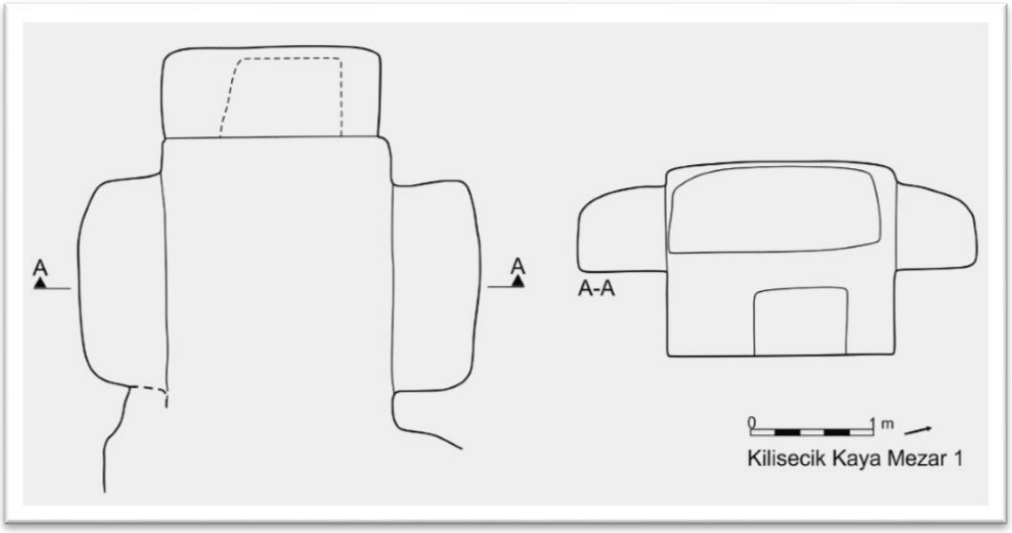
Çizim 33 Sarıtaş KM6 Yer altı Kaya Mezarı

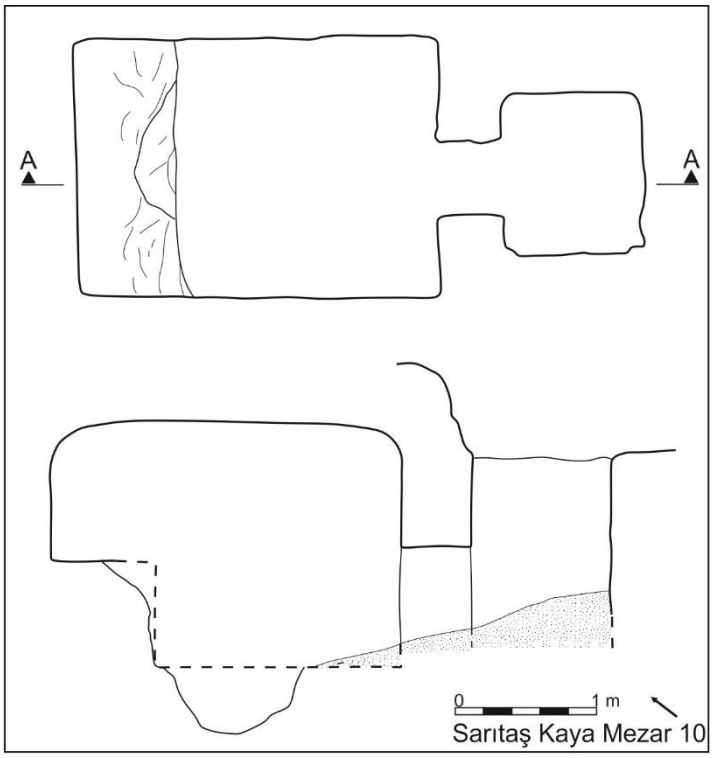
Çizim 34 Aliler Yer altı Kaya Mezarı

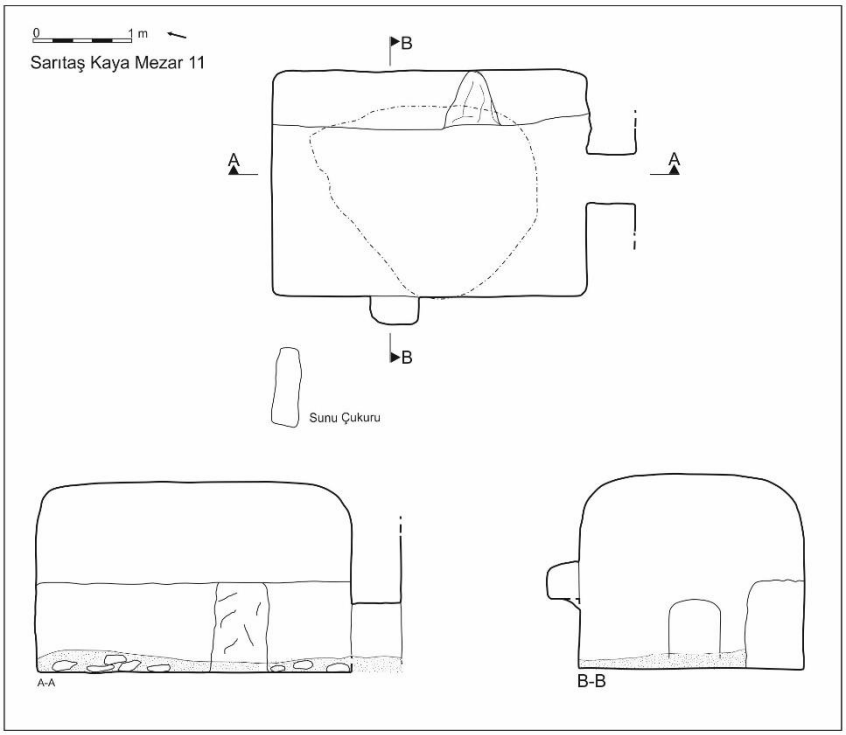
Çizim 35 Samanköy Yer altı Kaya Mezarı

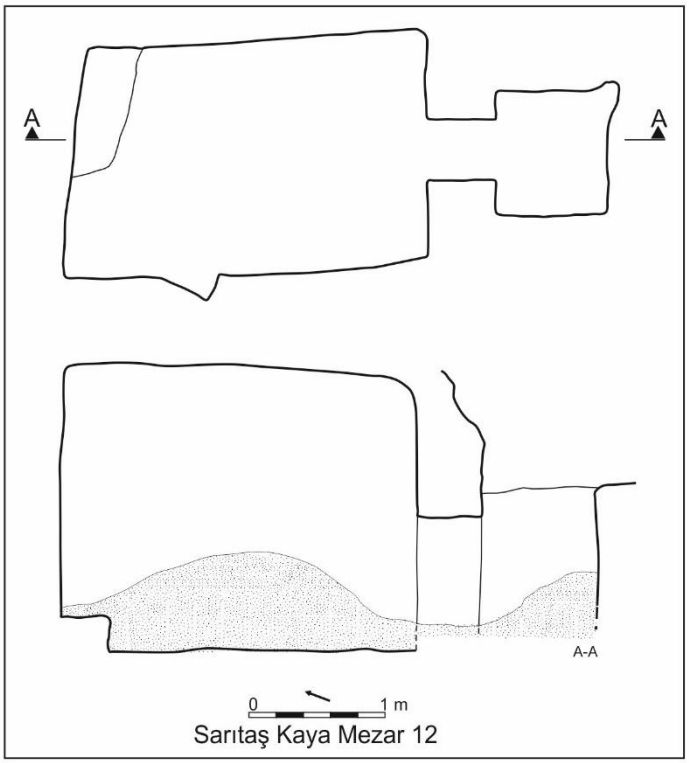
Çizim 36 Kilisecik KM1 Yer altı Kaya Mezarı

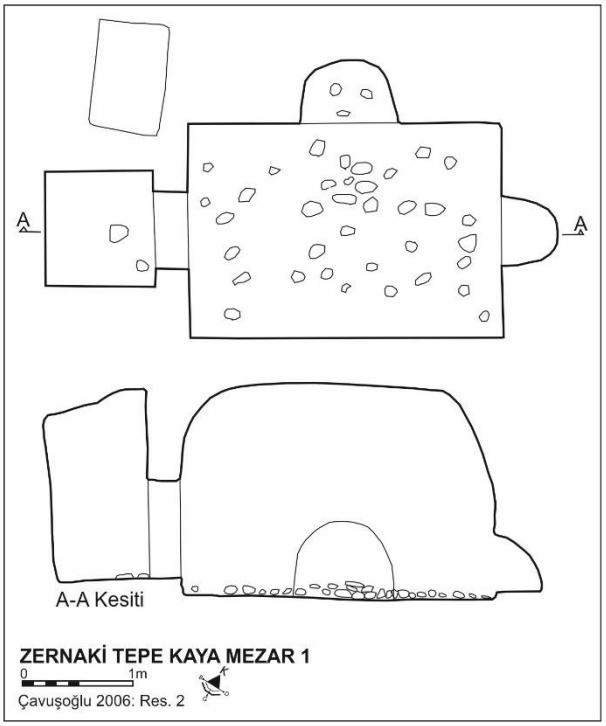
Çizim 37 Sarıtaş KM10 Yer altı Kaya Mezarı

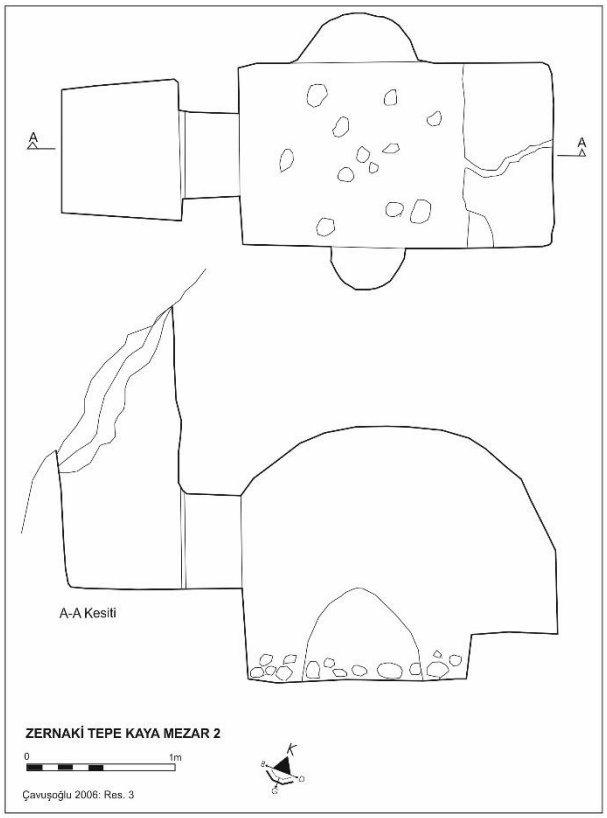
Çizim 38 Sarıtaş KM11 Yer altı Kaya Mezarı

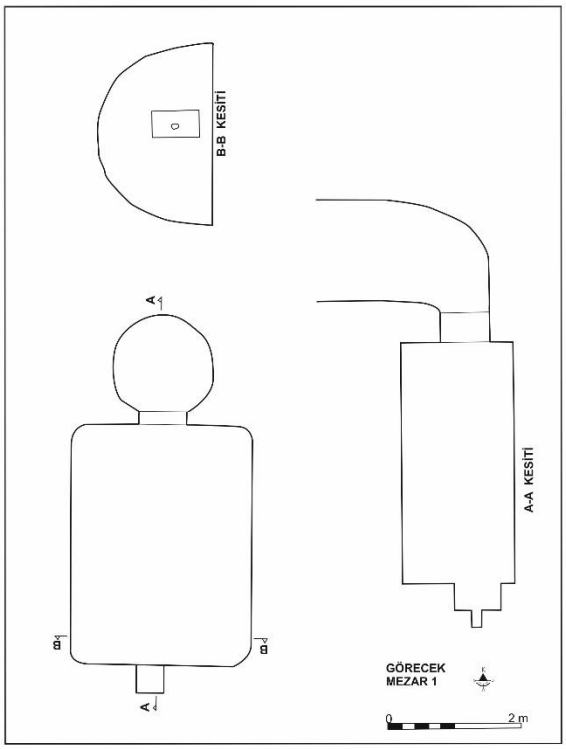
Çizim 39 Sarıtaş KM12 Yer altı Kaya Mezarı

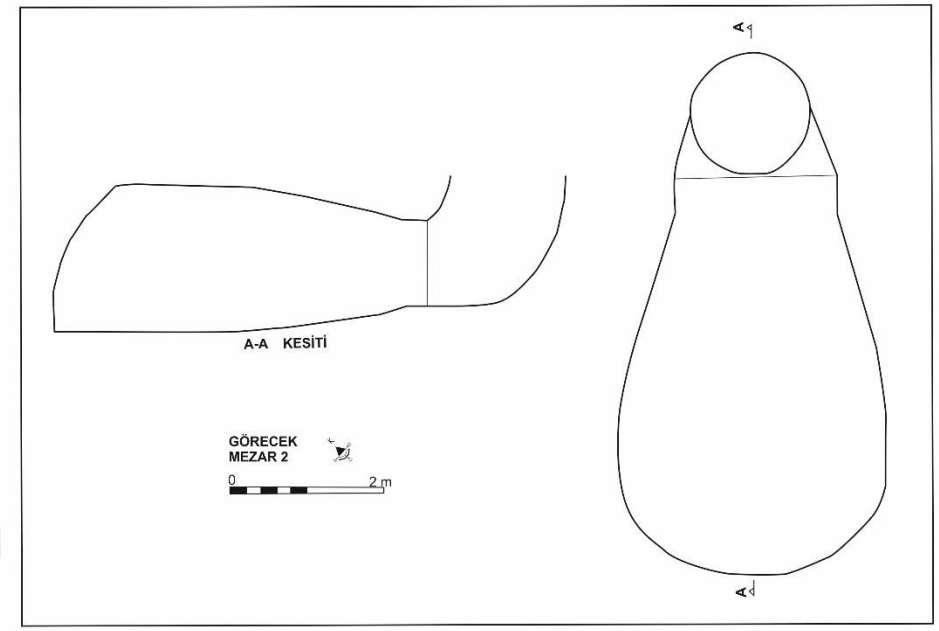
Çizim 40 Zernaki Tepe KM1 Yer altı Kaya Mezarı

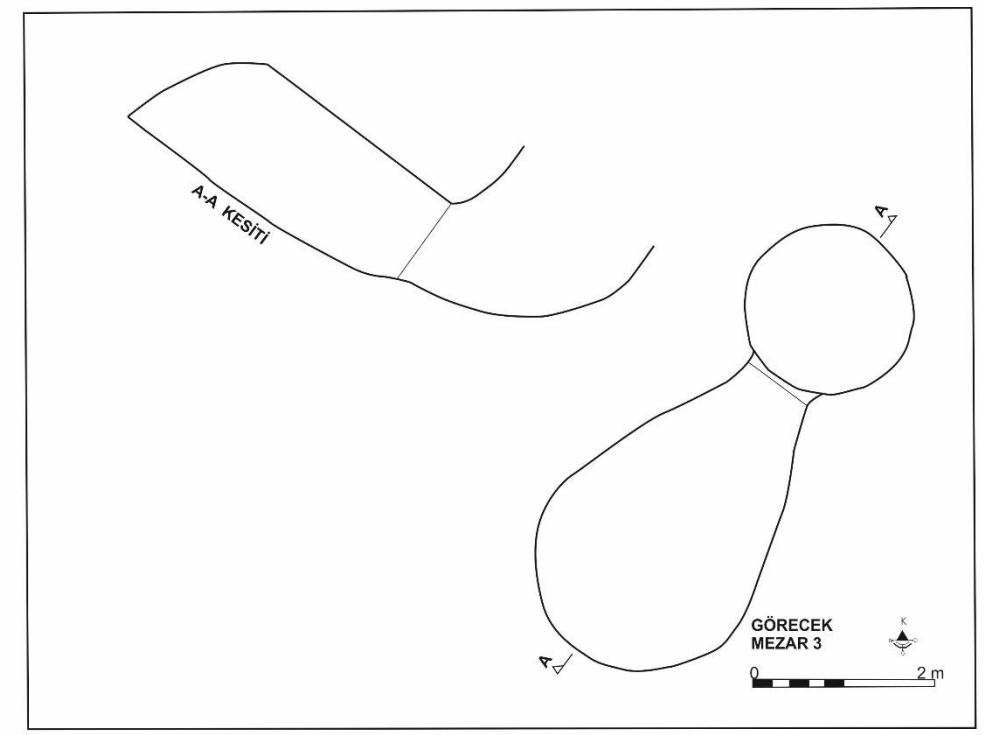
Çizim 41 Zernaki Tepe KM2 Yer altı Kaya Mezarı

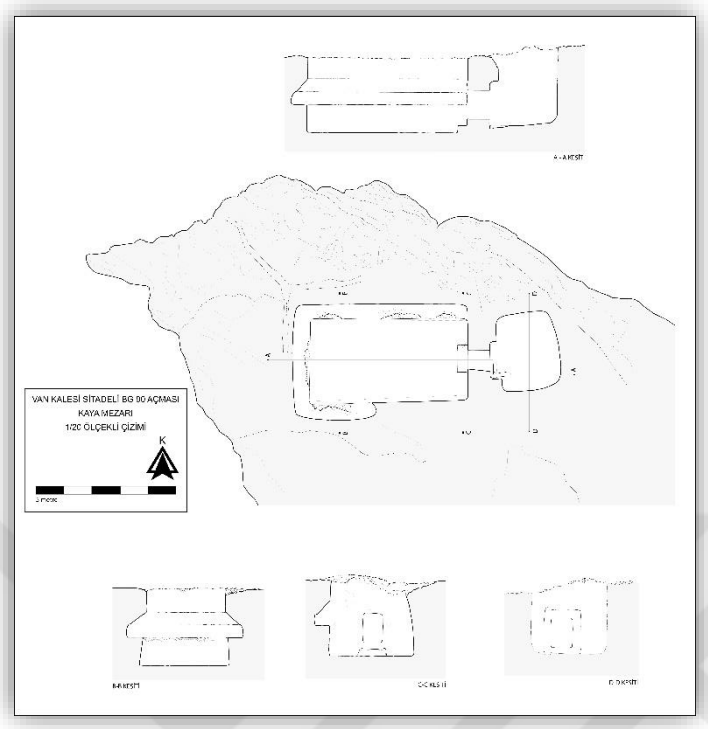
Çizim 42 Muzehan (Görecek) KM1 Yer altı Kaya Mezarı

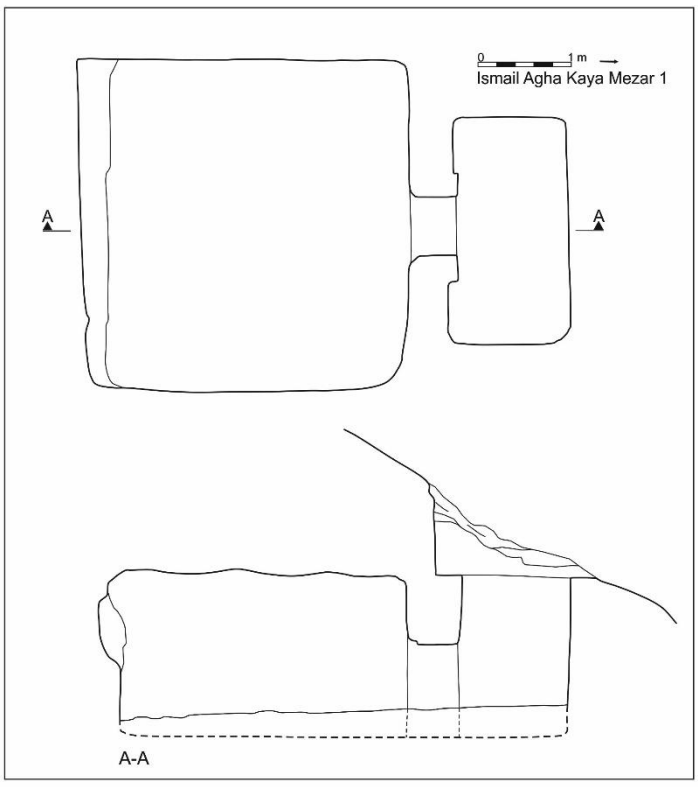
Çizim 43 Muzehan (Görecek) KM2 Yer altı Kaya Mezarı

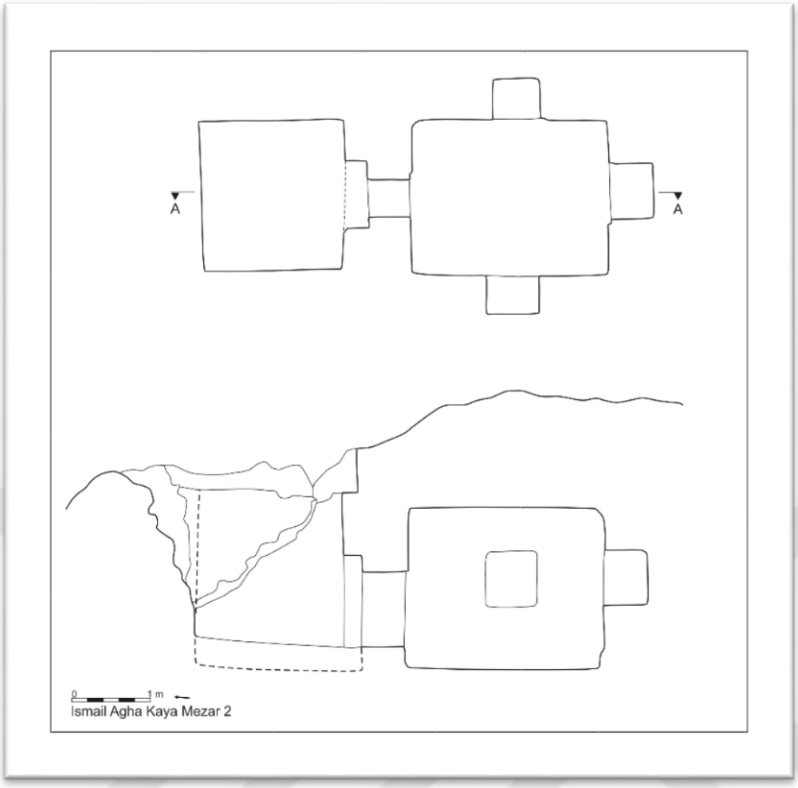
Çizim 44 Muzehan (Görecek) KM3 Yer altı Kaya Mezarı

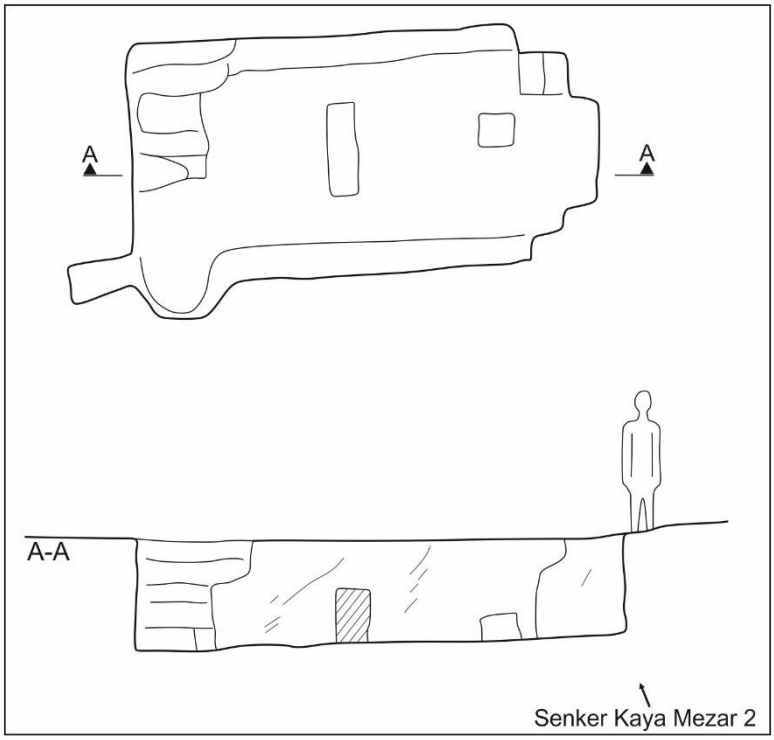
Çizim 46 Van Kalesi, BG 90 Yer altı Kaya Mezarı

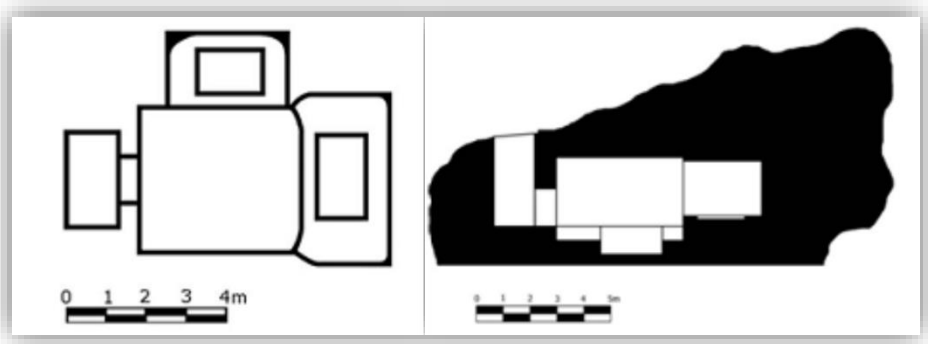
Çizim 47 İsmail Ağa KM1 Yer altı Kaya Mezarı

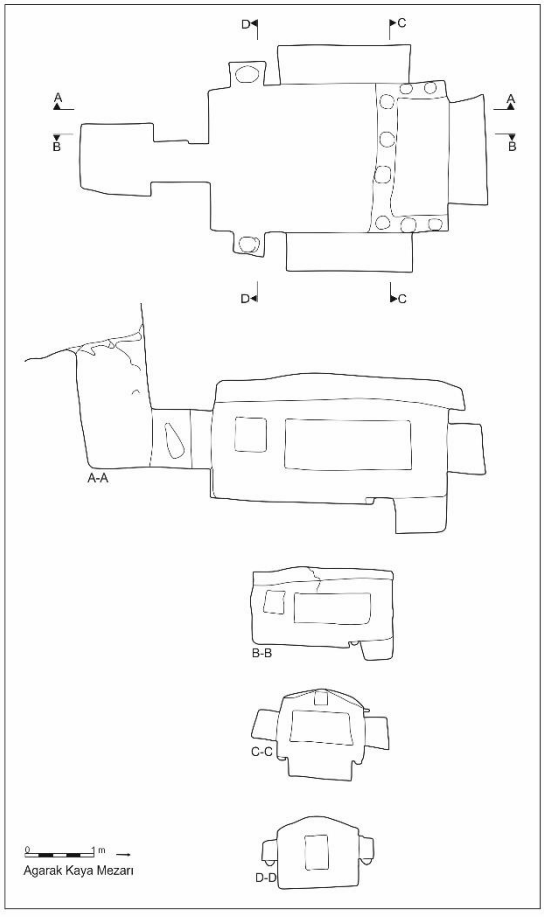
Çizim 48 İsmail Ağa KM2 Yer altı Kaya Mezarı

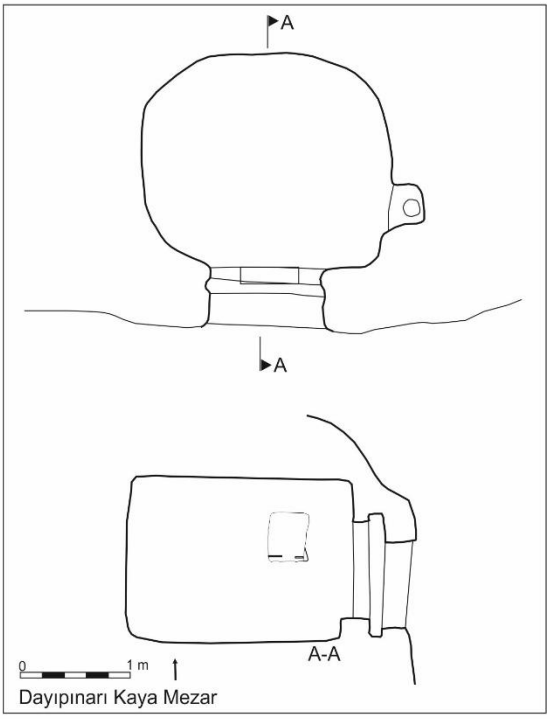
Çizim 49 Senger KM2 Yer altı Kaya Mezarı

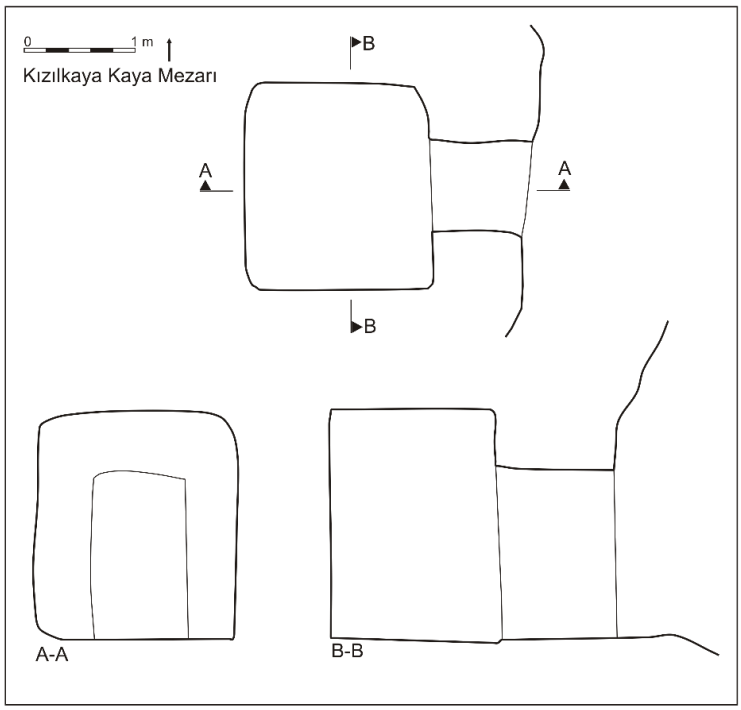
Çizim 50 Goyceh (Gojer**)** KM2 Yer altı Kaya Mezarı

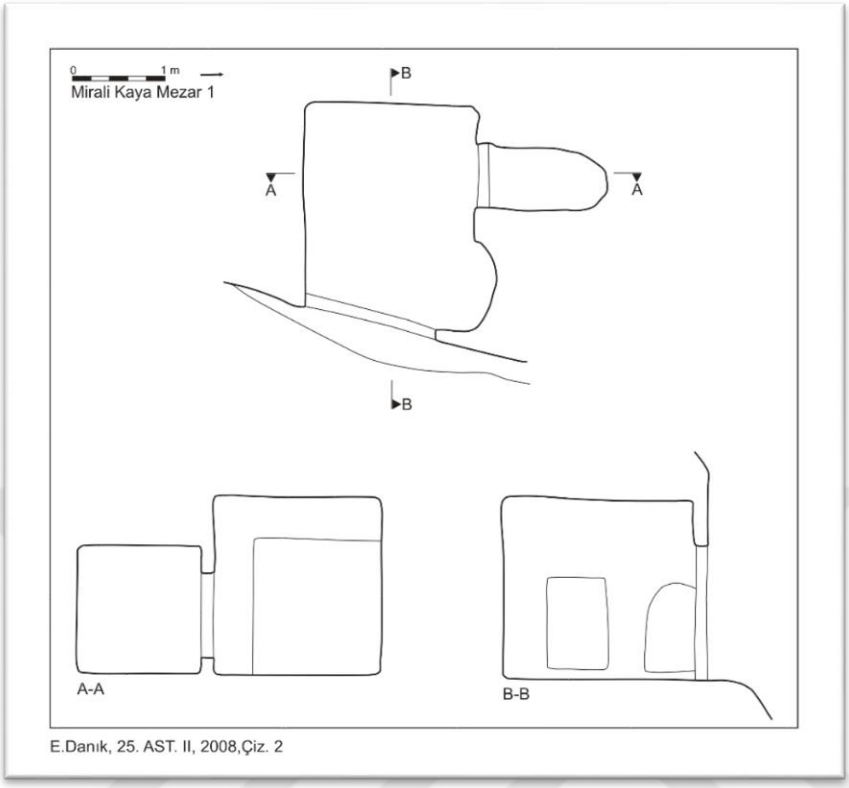
Çizim 51 Agarak Yer altı Kaya Mezarı

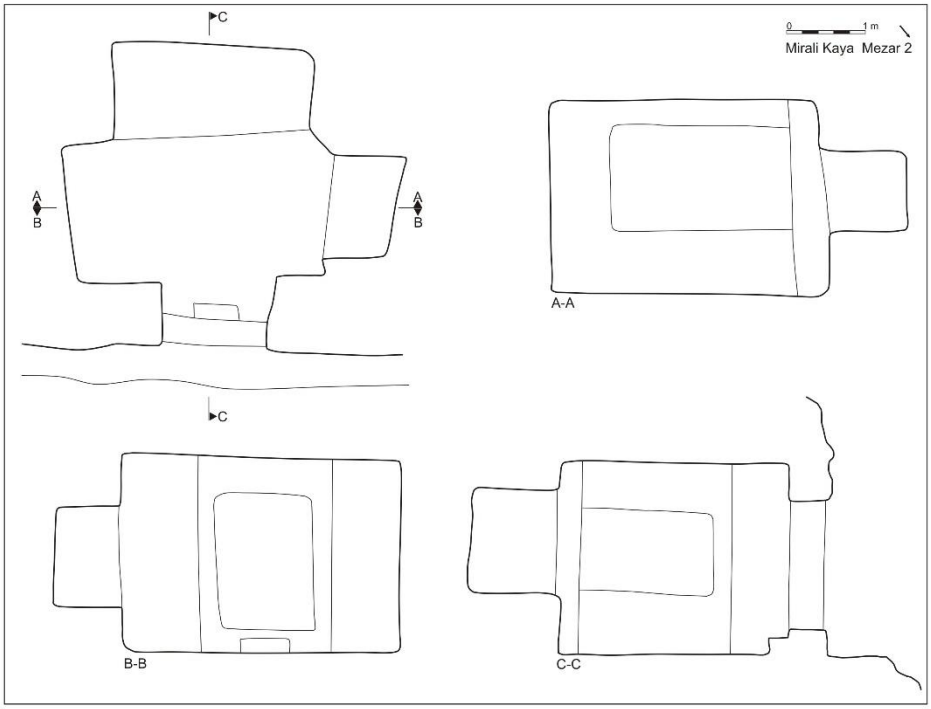
Çizim 52 Dayıpınarı Yer üstü Kaya Mezarı

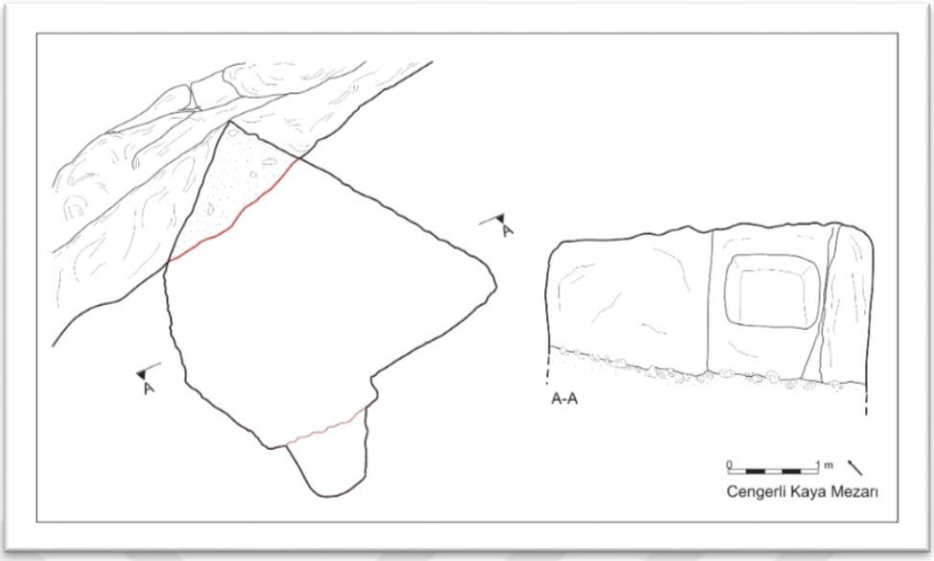
Çizim 53 Kızılkaya Yer üstü Kaya Mezarı

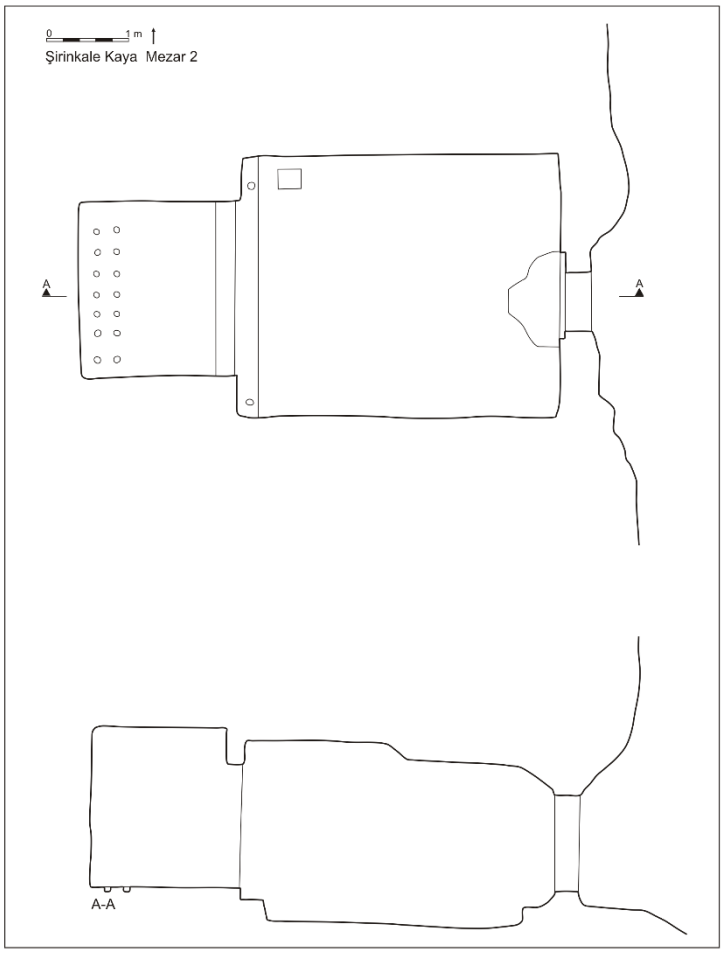
Çizim 54 Mirali KM1Yer üstü Kaya Mezarı

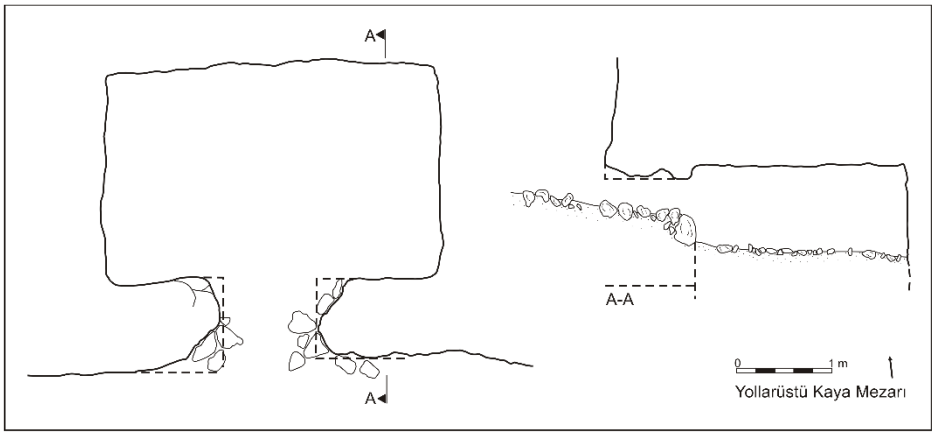
Çizim 55 Mirali KM2Yer üstü Kaya Mezarı

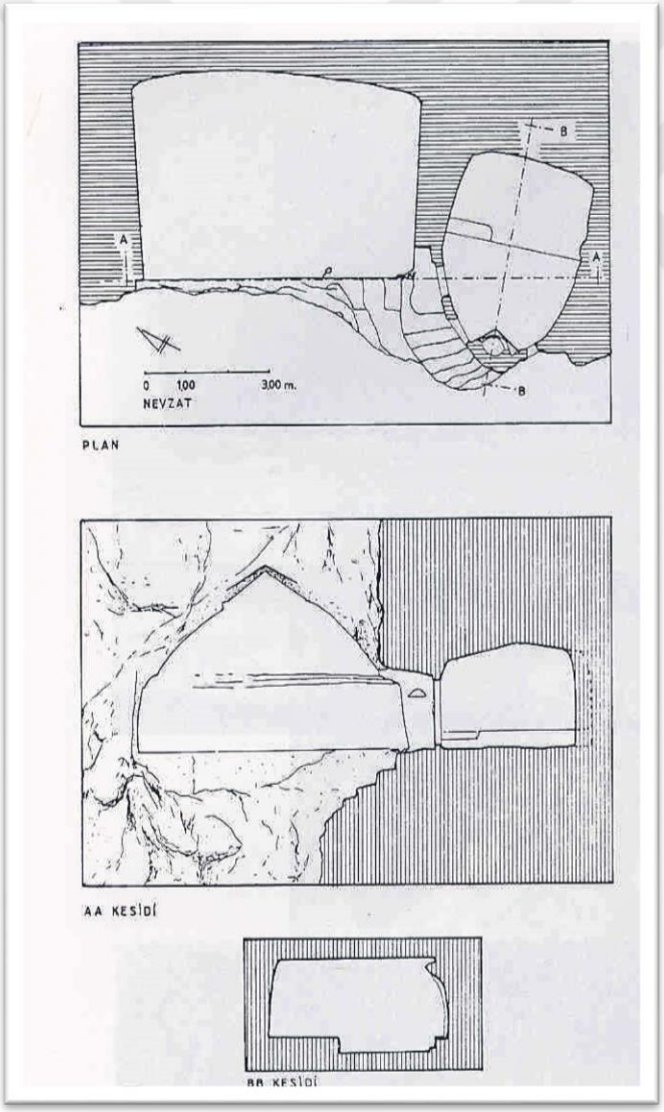
Çizim 56 Cengerli Yer üstü Kaya Mezarı

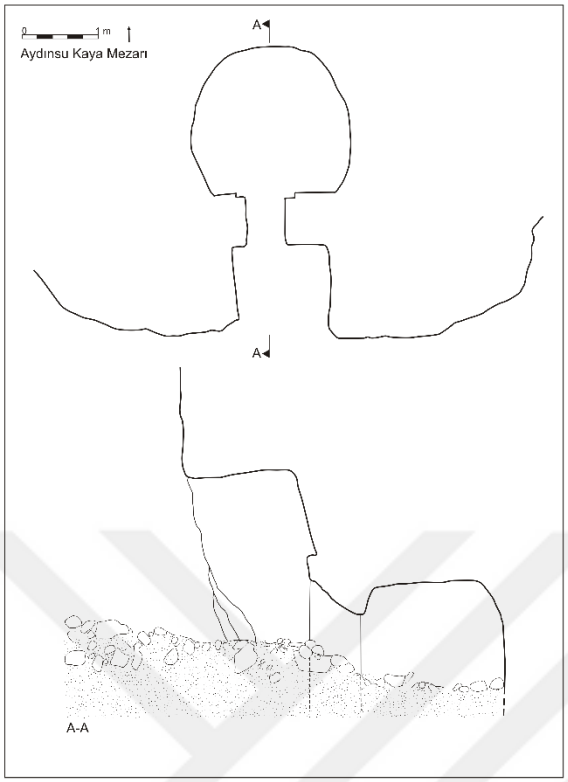
Çizim 57 Şirinkale KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

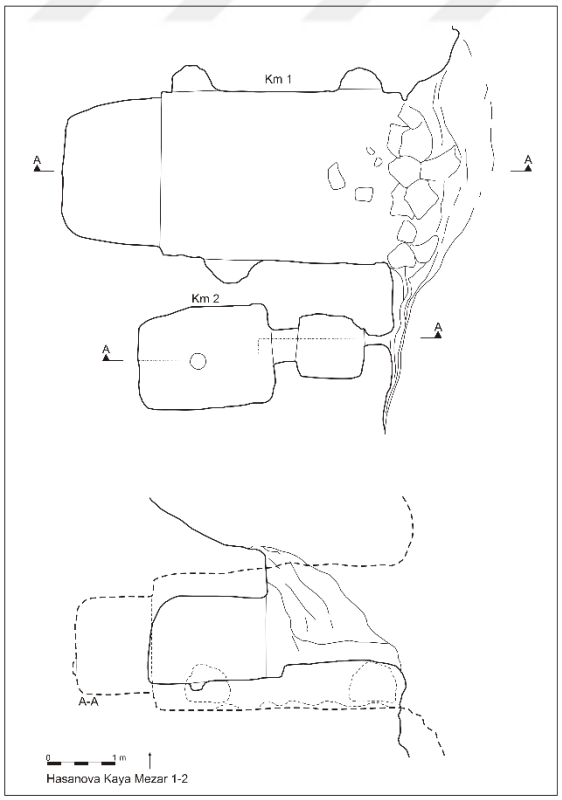
Çizim 58 Yollarüstü Yer üstü Kaya Mezarı

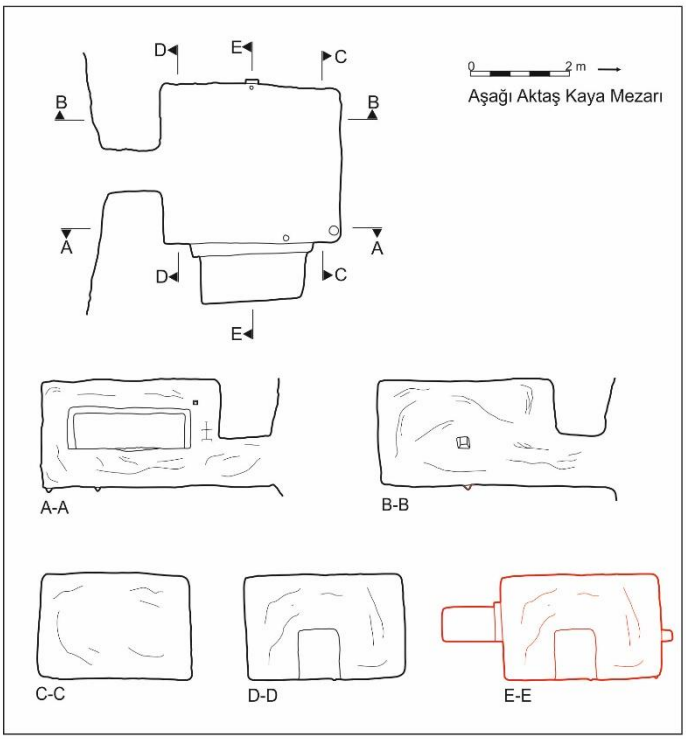
Çizim 59 Umudum (Kalortepe) Yer üstü Kaya Mezarı

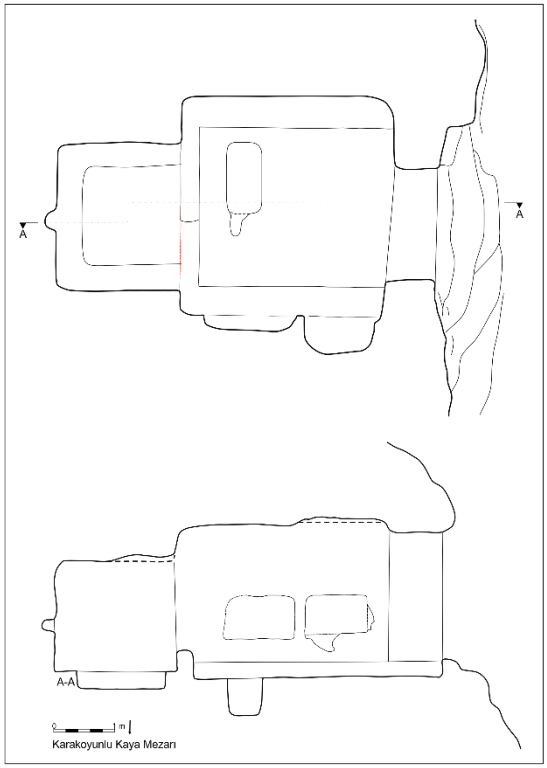
Çizim 60 Aydınsu (Kapi) Yer üstü Kaya Mezarı

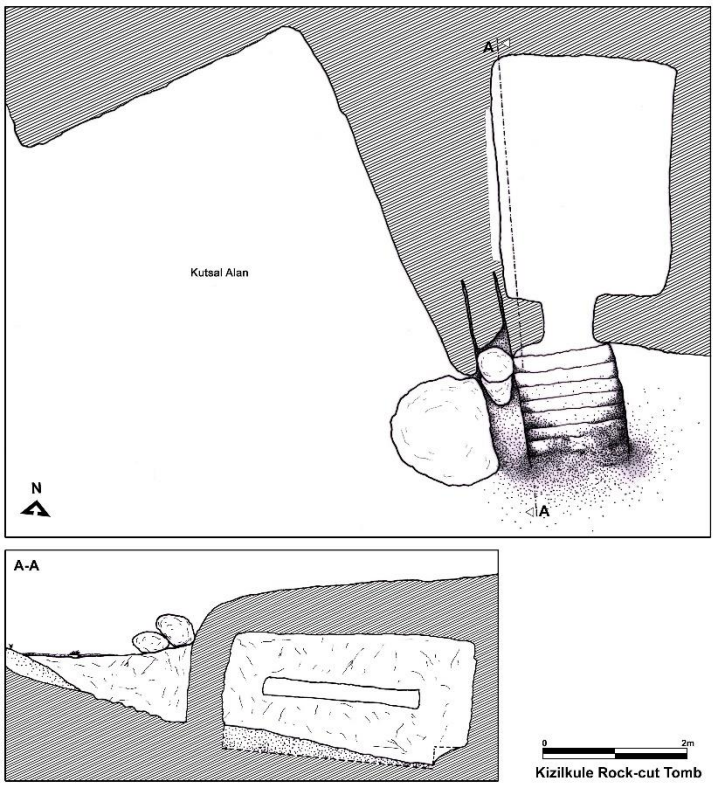
Çizim 61 Hasanova KM1-KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

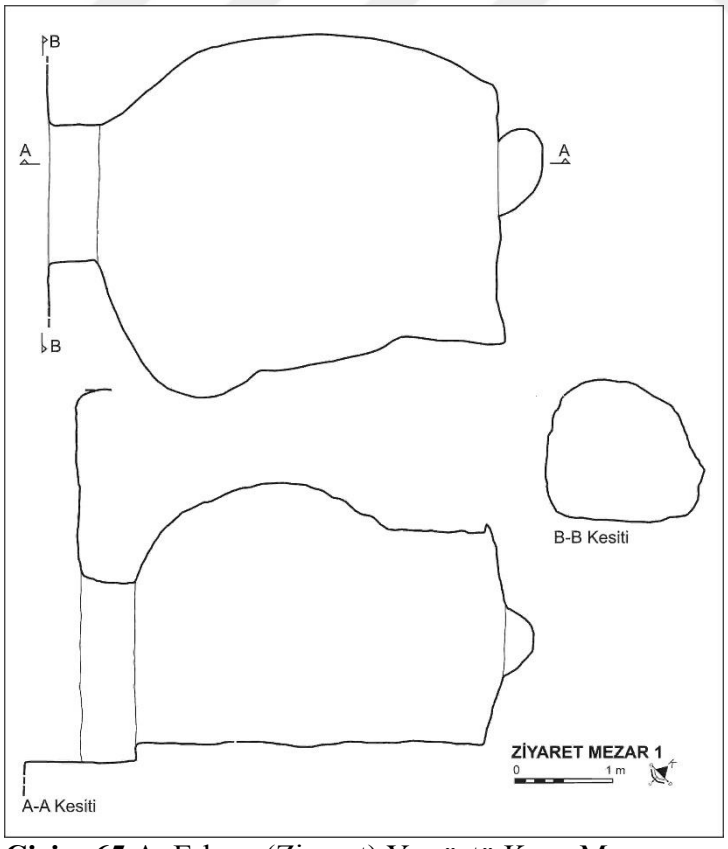
Çizim 62 Aşağı Aktaş Yer üstü Kaya Mezarı

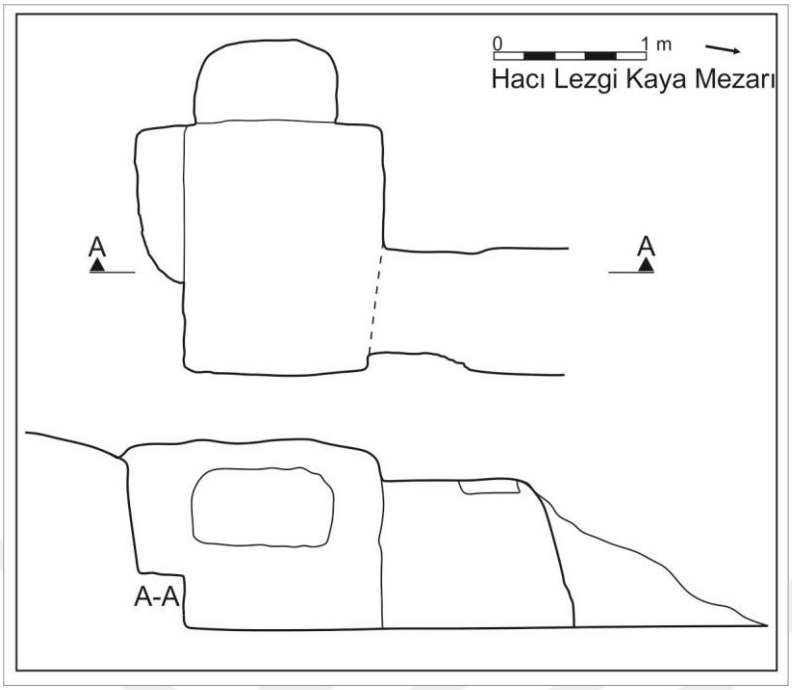
Çizim 63 Karakoyunlu Yer üstü Kaya Mezarı

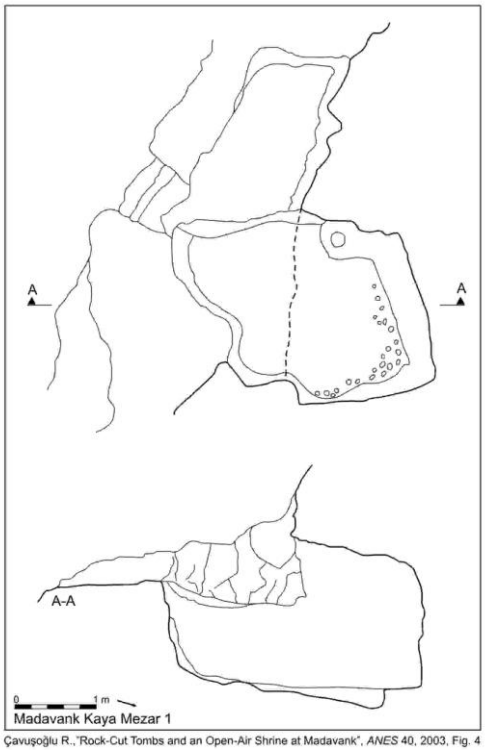
Çizim 64 Kızılkule Yer üstü Kaya Mezarı

Çizim 65 A. Erhacı (Ziyaret) Yer üstü Kaya Mezarı

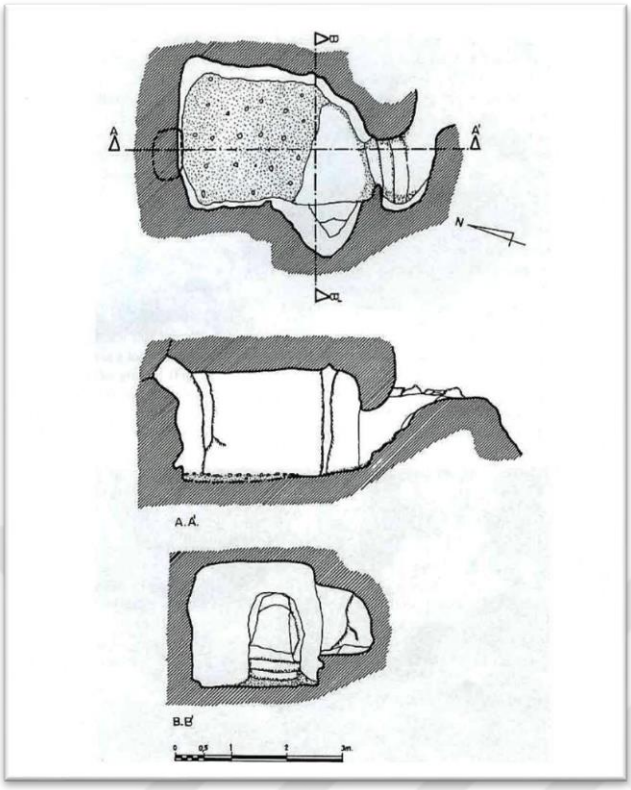

Çizim 66 Hacı Lezgi Yer üstü Kaya Mezarı

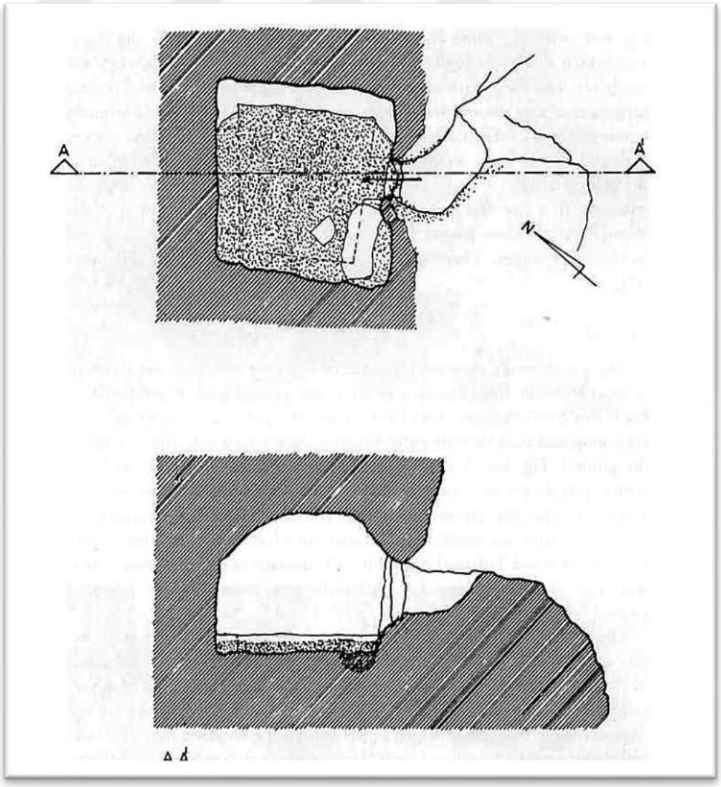

Çavuşoğlu R.,"Rock-Cut Tombs and an Open-Air Shrine at Madavank", *ANES* 40, 2003, Fig. 4

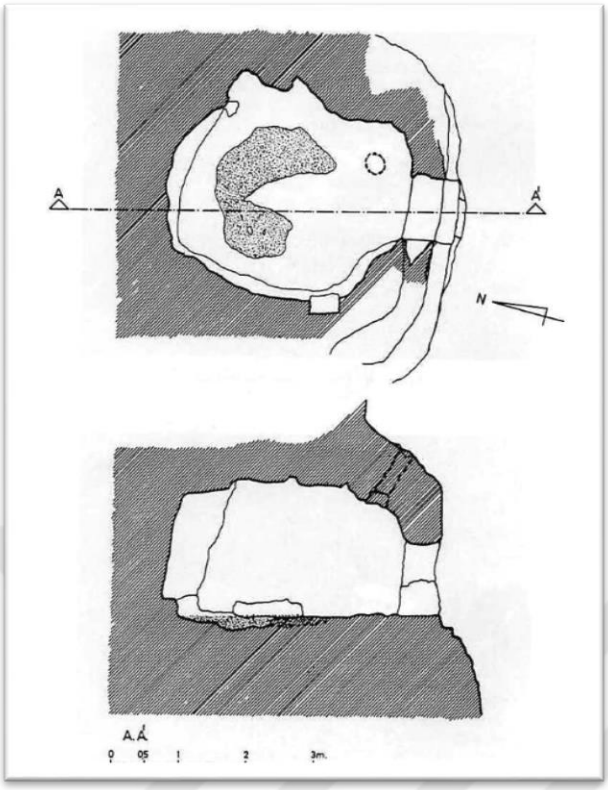
Çizim 67 Madavank KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

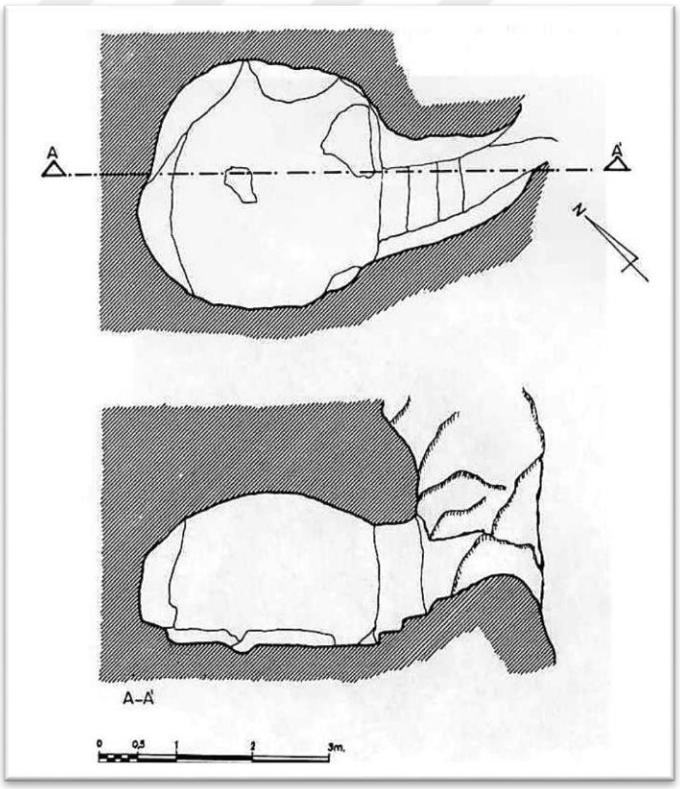
Çizim 68 Madavank KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

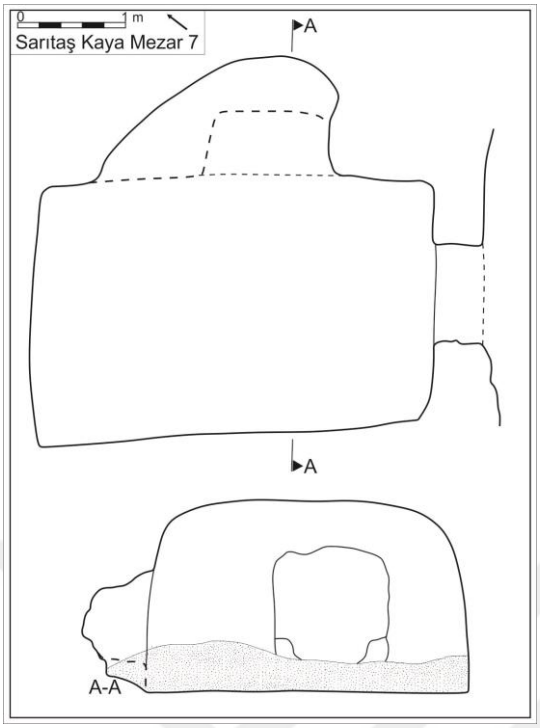
Çizim 69 Madavank KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

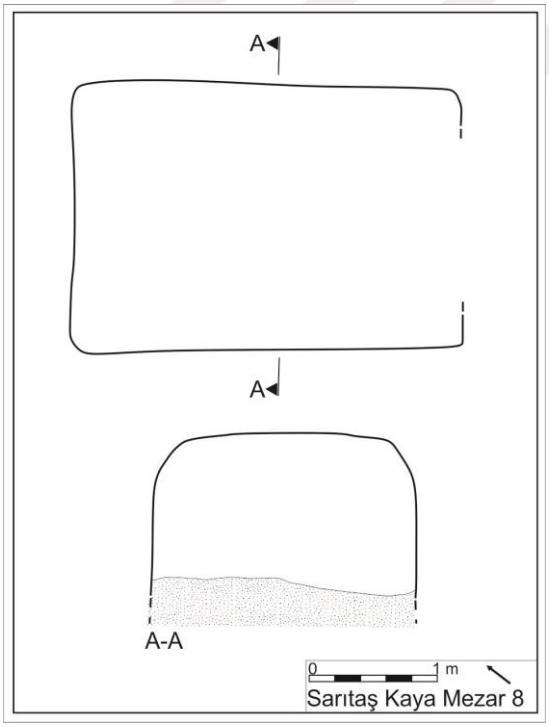
Çizim 70 Madavank KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

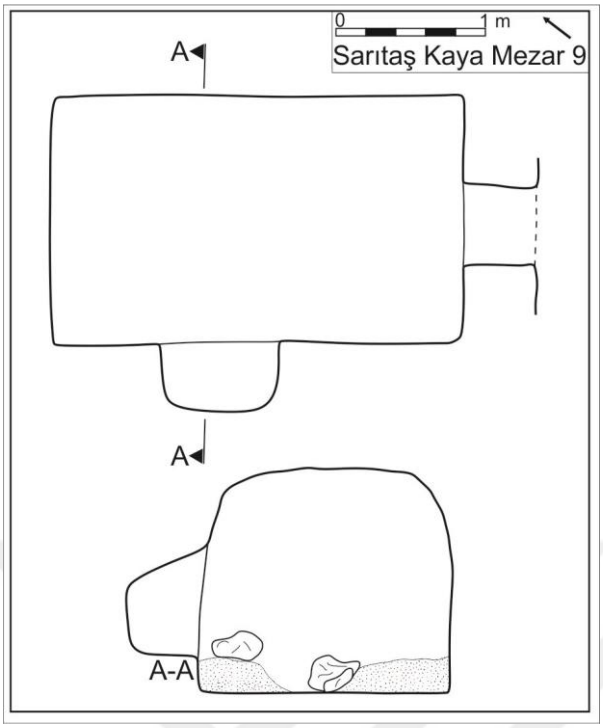
Çizim 71 Madavank KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

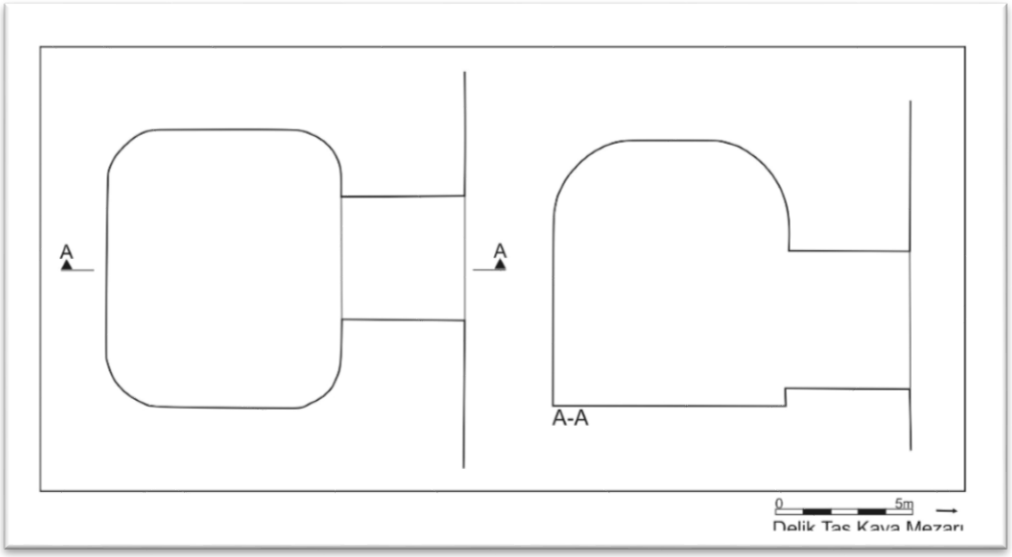
Çizim 72 Sarıtaş KM7 Yer üstü Kaya Mezarı

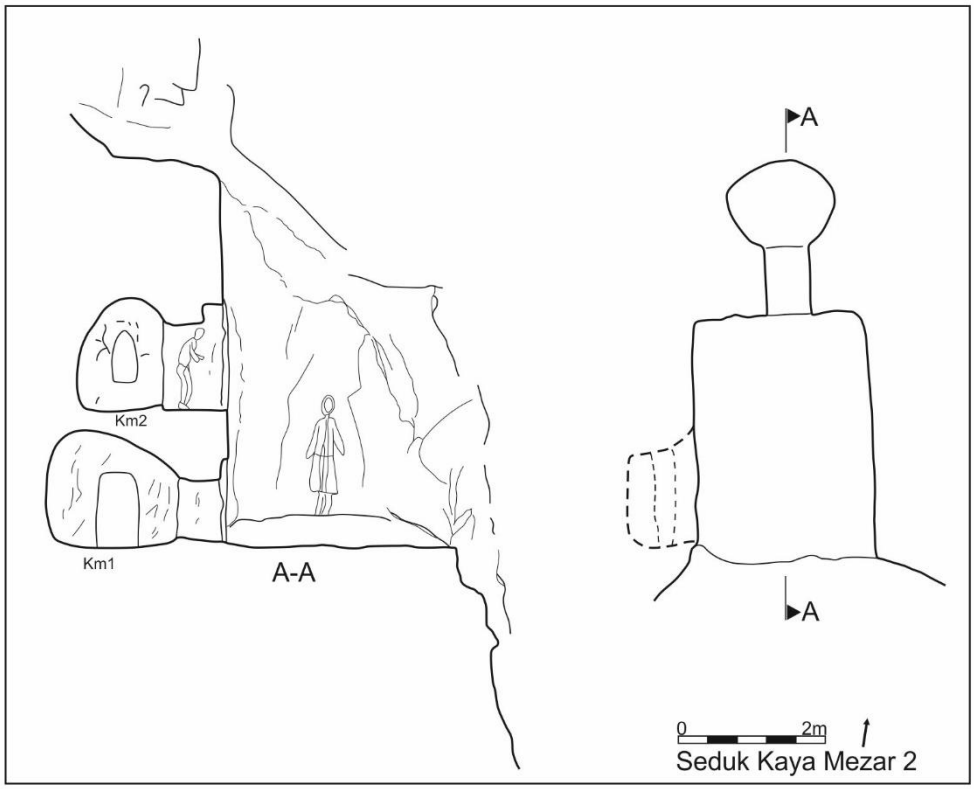
Çizim 73 Sarıtaş KM8 Yer üstü Kaya Mezarı

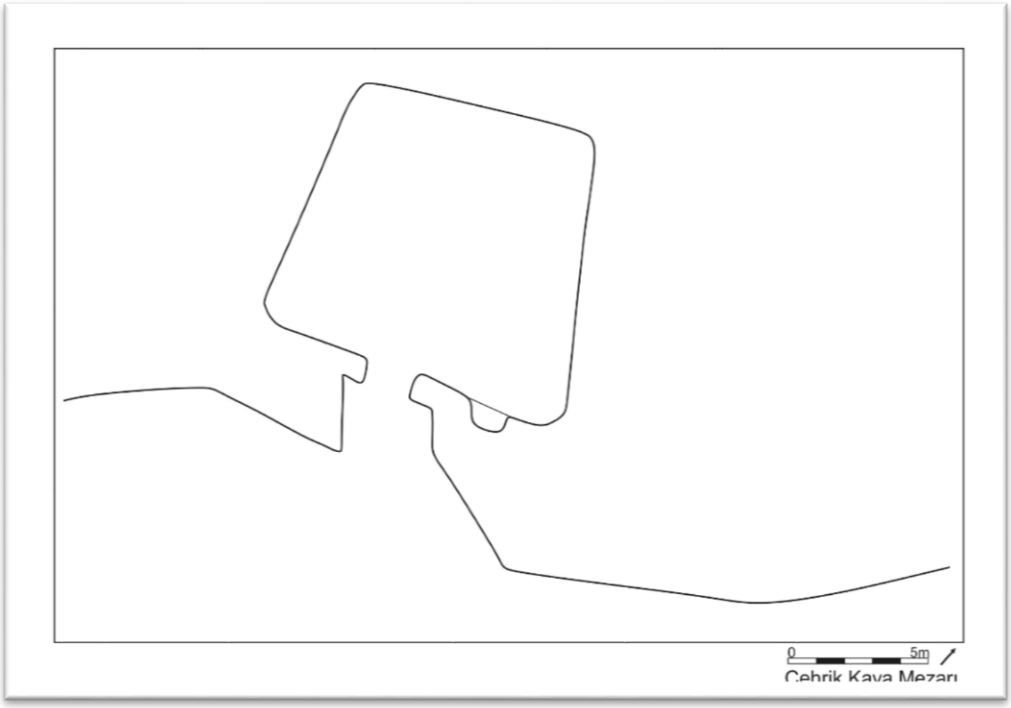
Çizim 74 Sarıtaş KM9 Yer üstü Kaya Mezarı

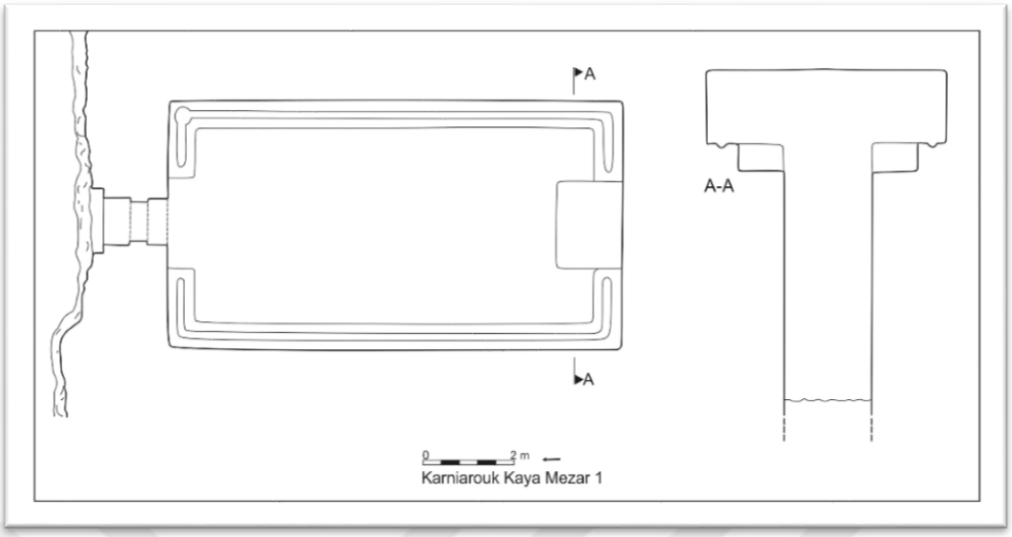
Çizim 75 Deliktaş Yer üstü Kaya Mezarı

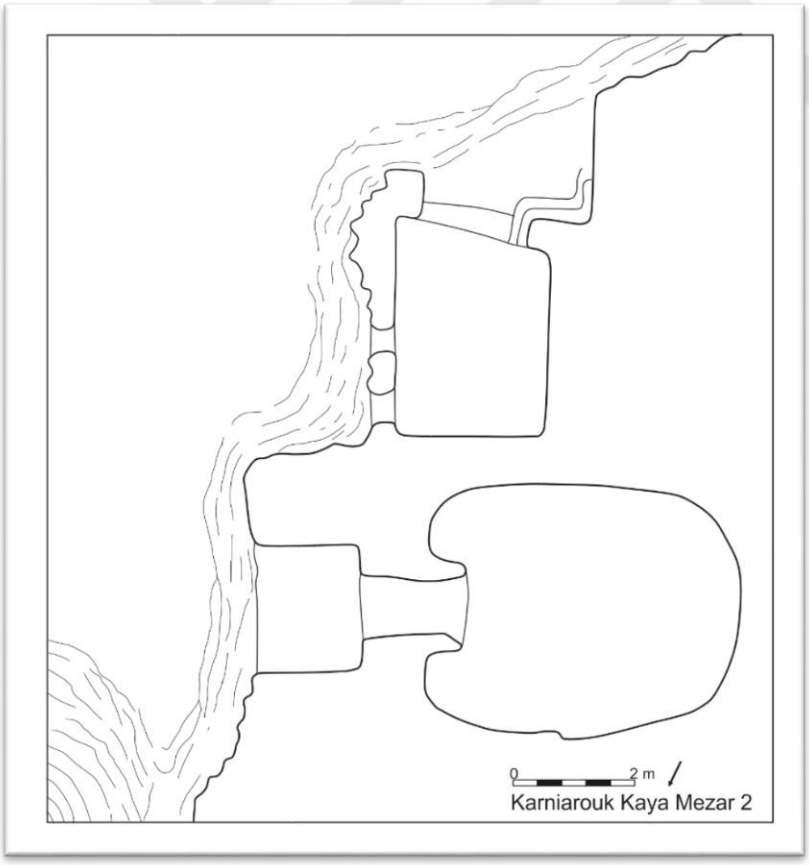
Çizim 76 Seduk KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

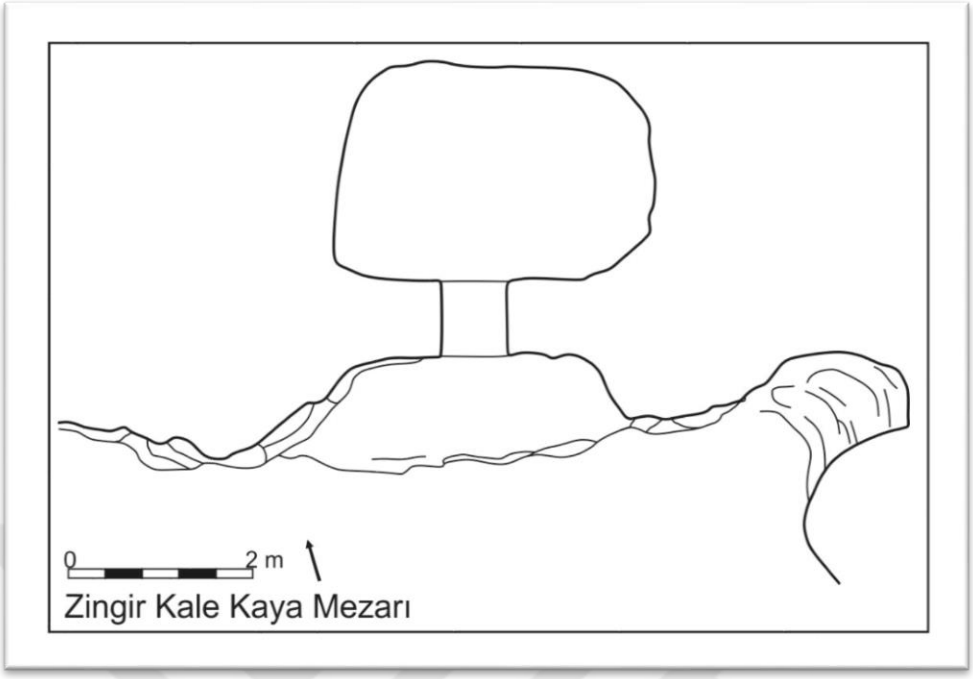
Çizim 77 Çehrik Yer üstü Kaya Mezarı

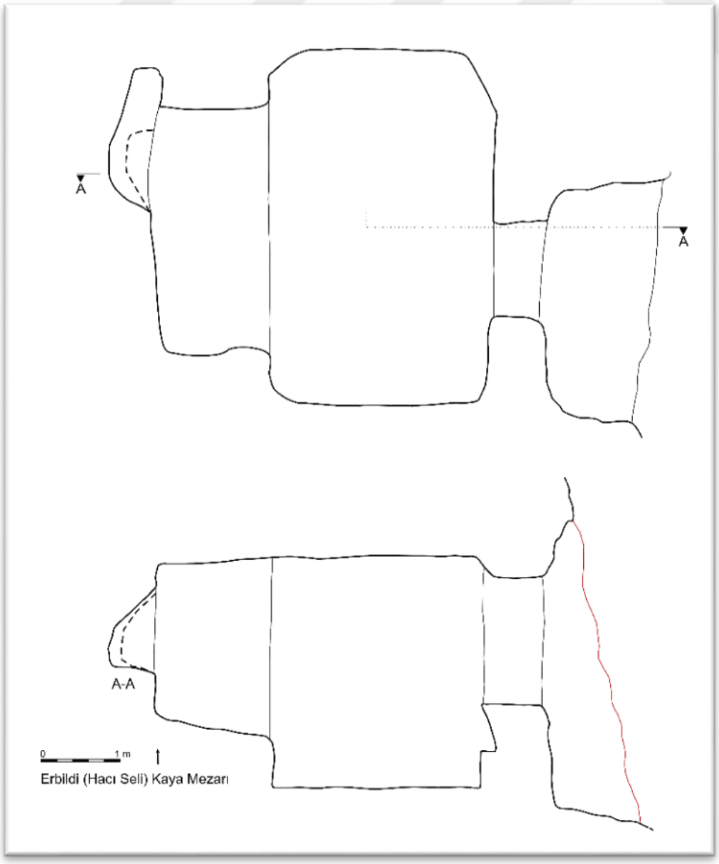
Çizim 78 Karnıyarık KM1Yer üstü Kaya Mezarı

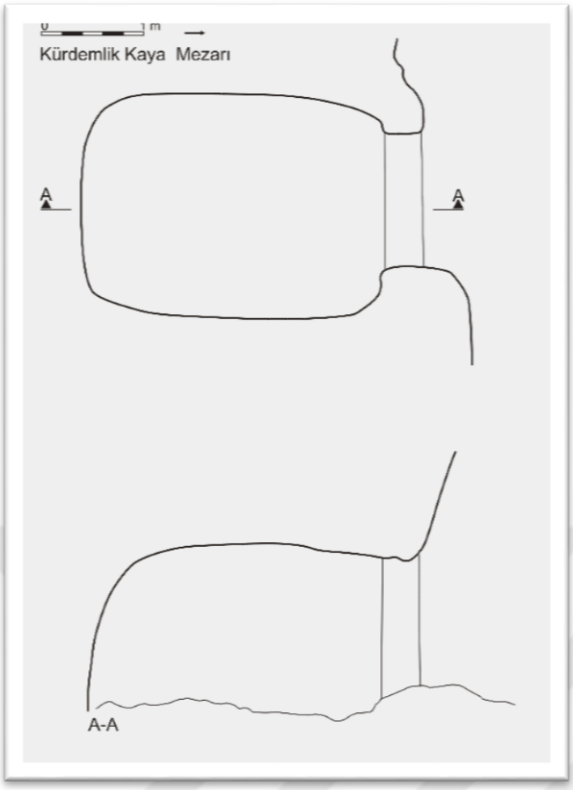
Çizim 79 Karnıyarık KM2Yer üstü Kaya Mezarı

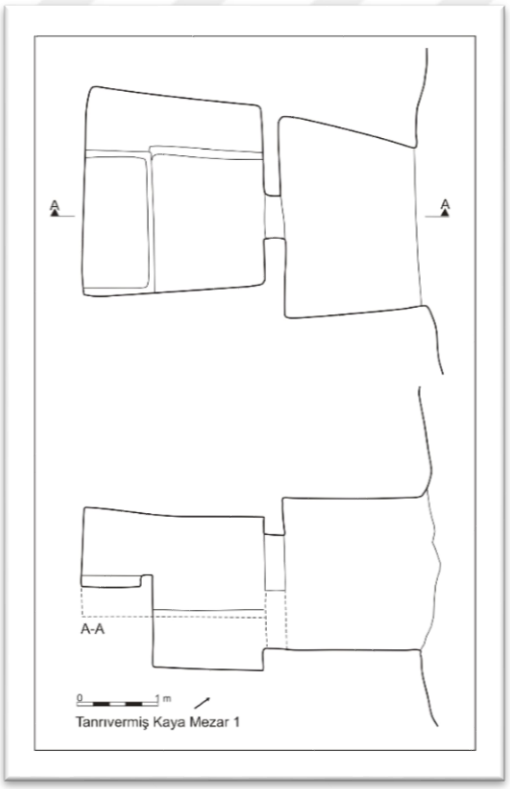
Çizim 80 Zingirkale Yer üstü Kaya Mezarı

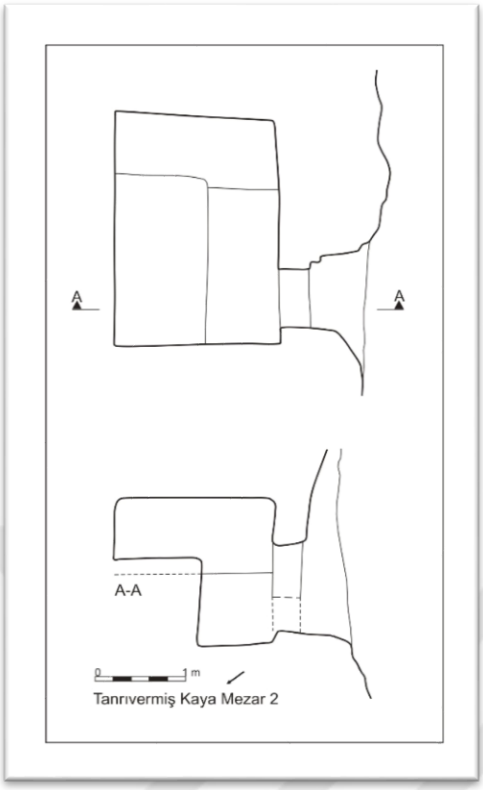
Çizim 81 Hacıseli (Erbildi)Yer üstü Kaya Mezarı

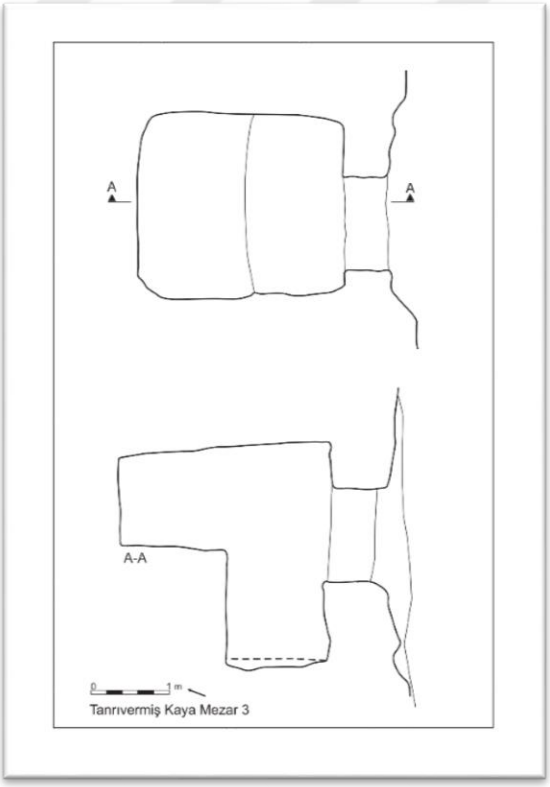
Çizim 82 KürdemlikYer üstü Kaya Mezarı

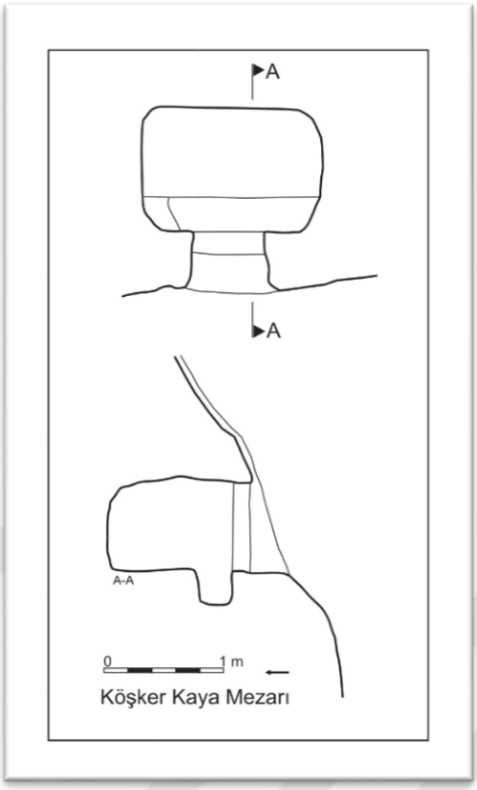
Çizim 83 Tanrıvermiş KM1Yer üstü Kaya Mezarı

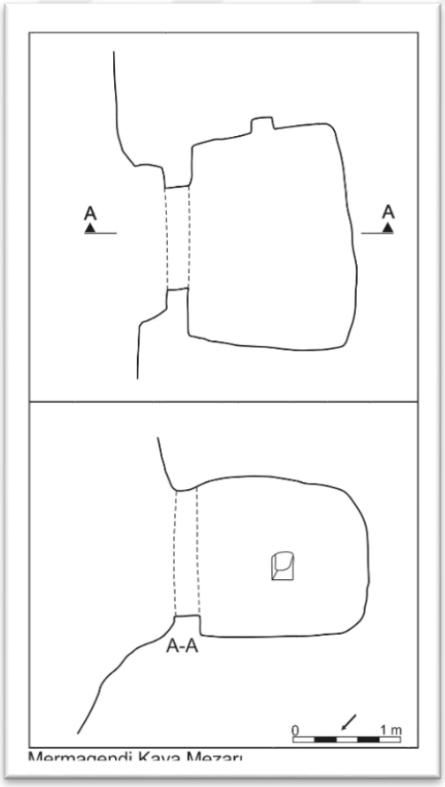
Çizim 84 Tanrıvermiş KM2Yer üstü Kaya Mezarı

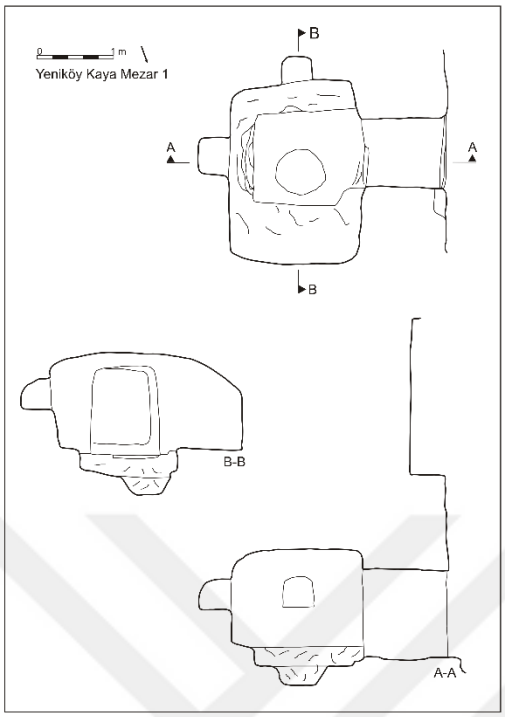
Çizim 85 Tanrıvermiş KM3Yer üstü Kaya Mezarı

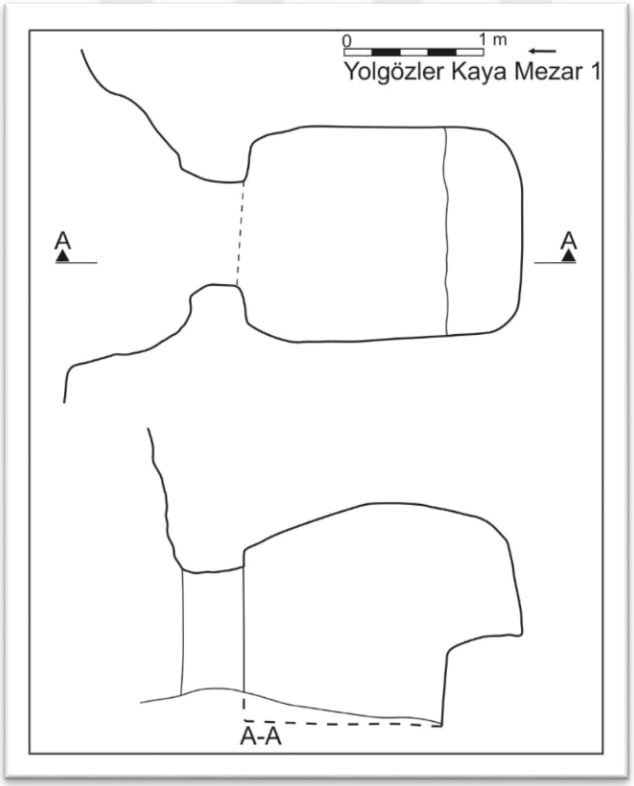
Çizim 86 Köşker (Gökbelen) Yer üstü Kaya Mezarı

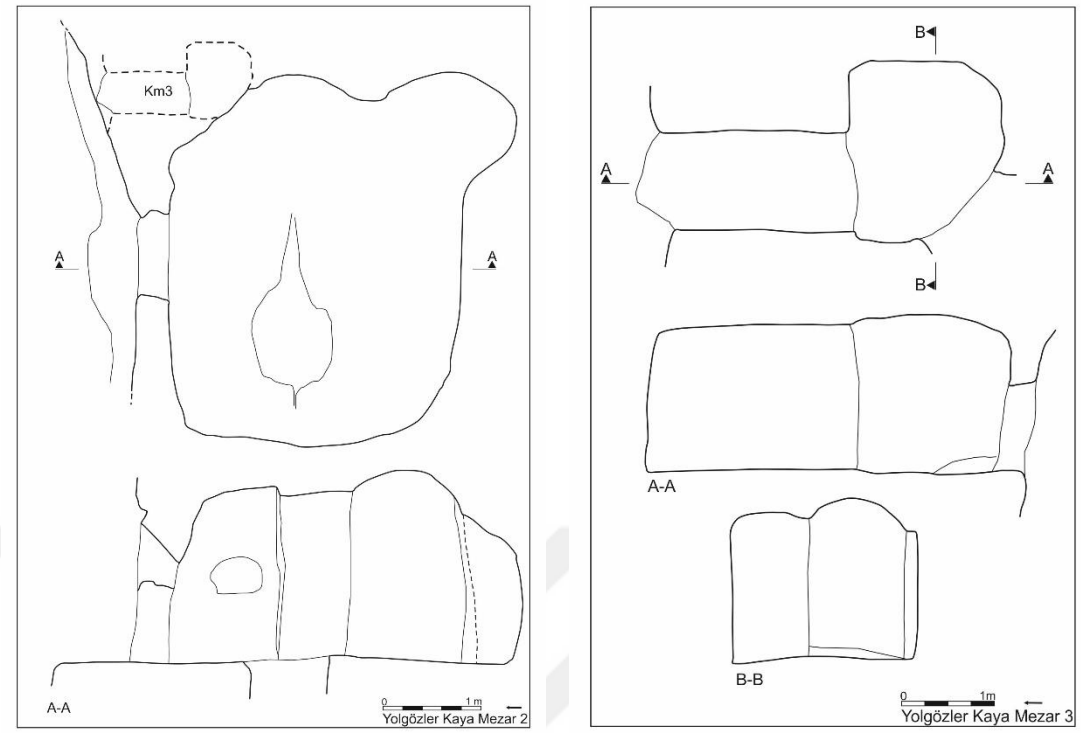
Çizim 87 Mermagendi Yer üstü Kaya Mezarı

Çizim 88 Yeniköy KM1Yer üstü Kaya Mezarı

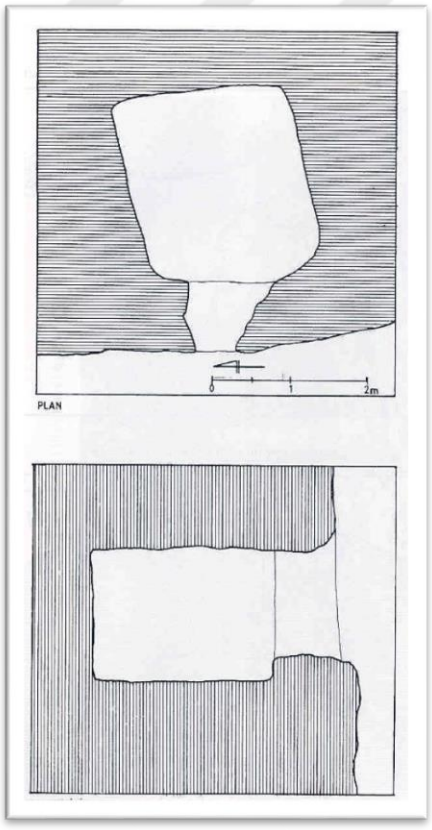

Çizim 89 Yolgözler KM1Yer üstü Kaya Mezarı

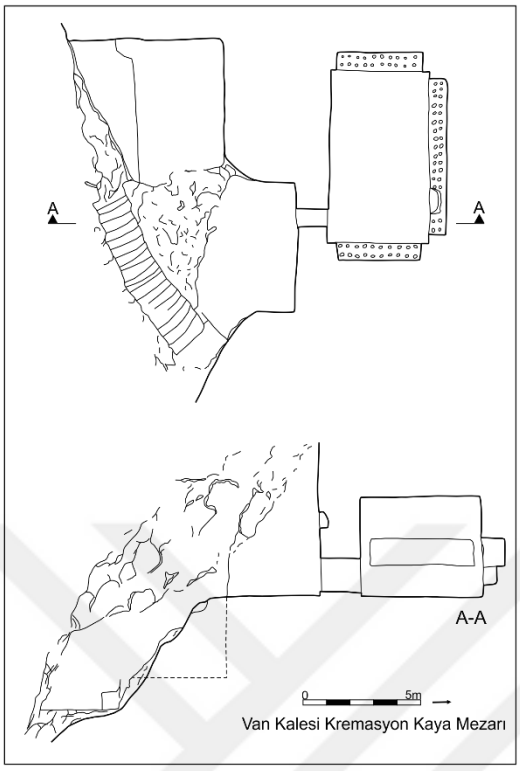

a b

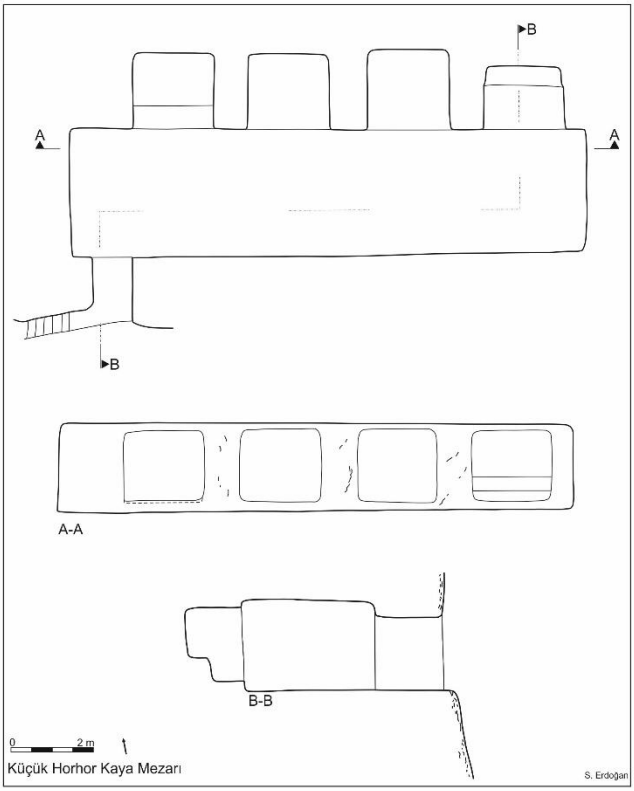
Çizim 90 Yolgözler KM2-3?Yer üstü Kaya Mezarı

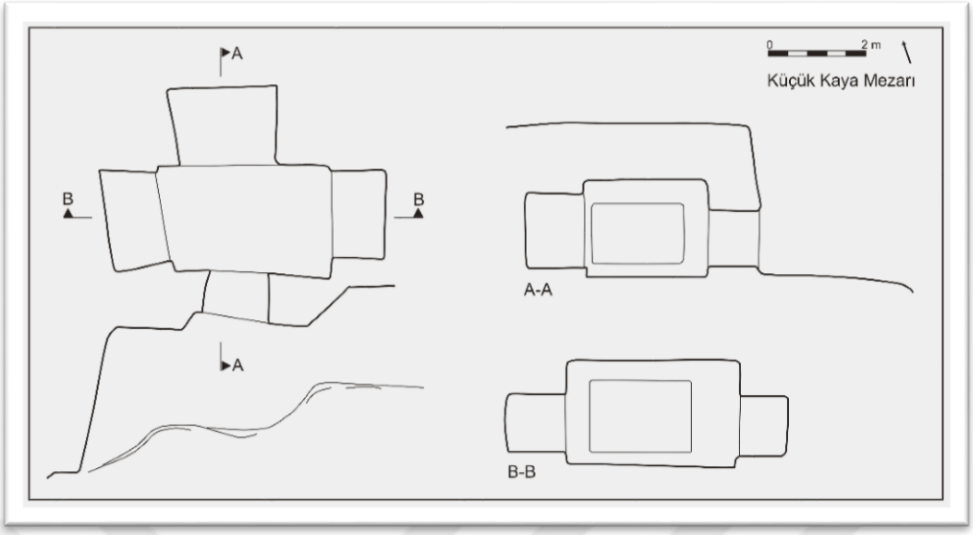
Çizim 91 Mazgirt KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

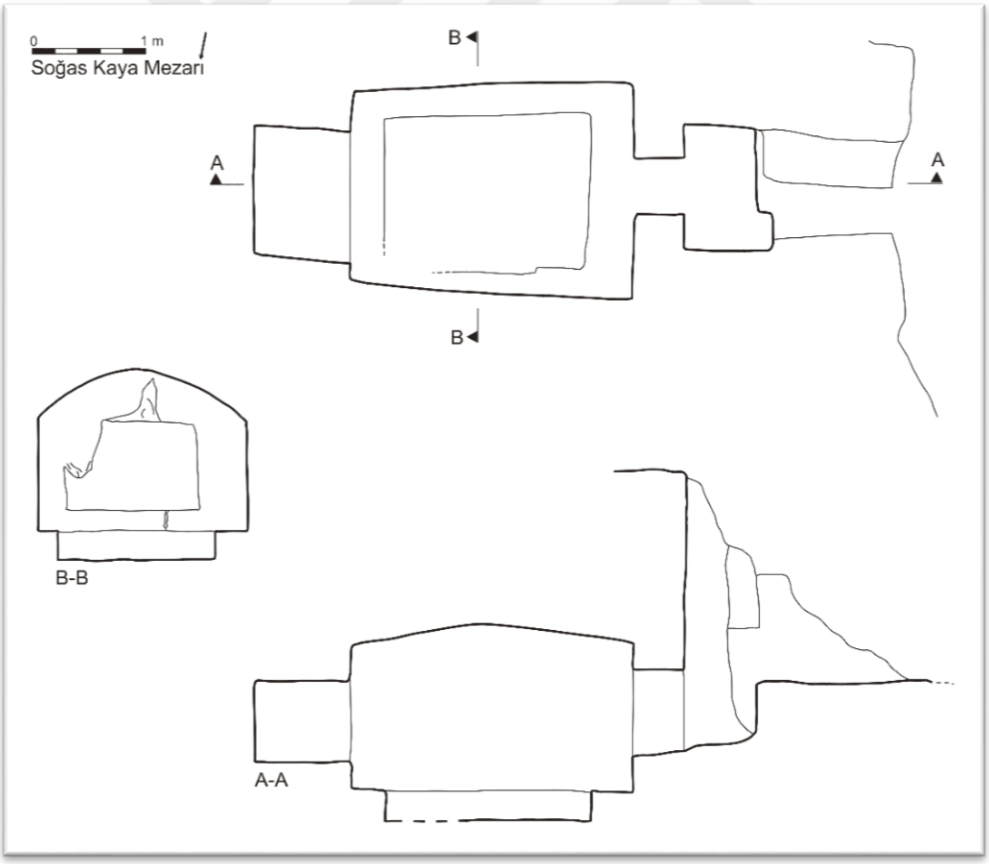
Çizim 92 Van Kremasyon Yer üstü Kaya Mezarı

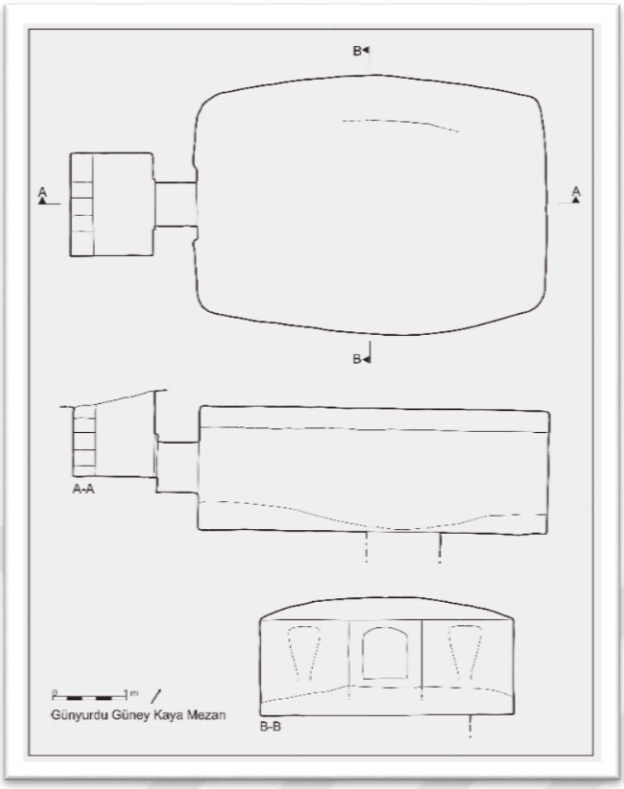
Çizim 93 Van Küçük Horhor Yer üstü Kaya Mezarı

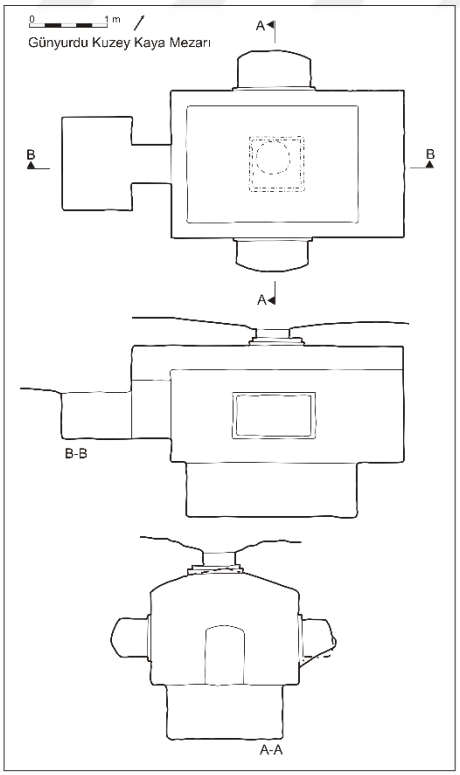
Çizim 94 Van V Nolu Yer üstü Kaya Mezarı

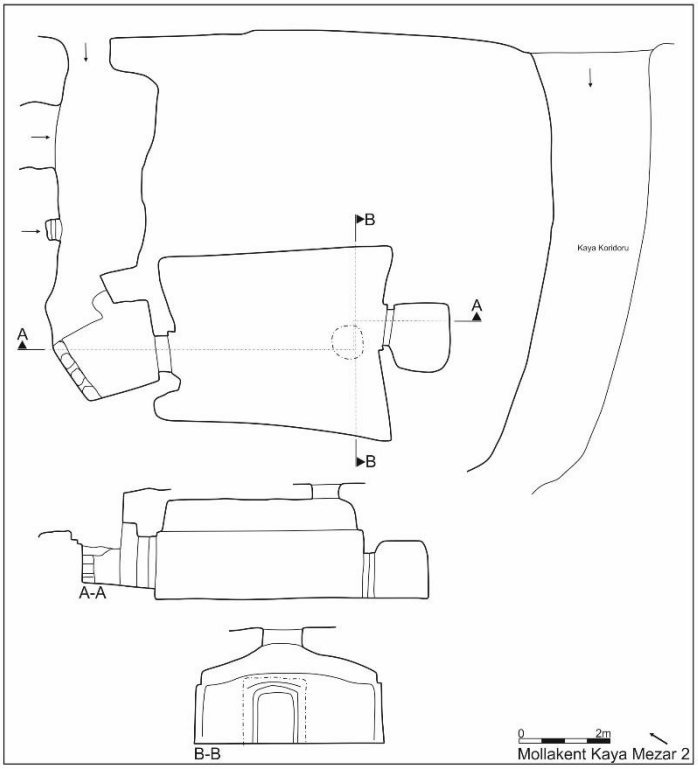
Çizim 95 Suğas Yer altı Kaya Mezarı

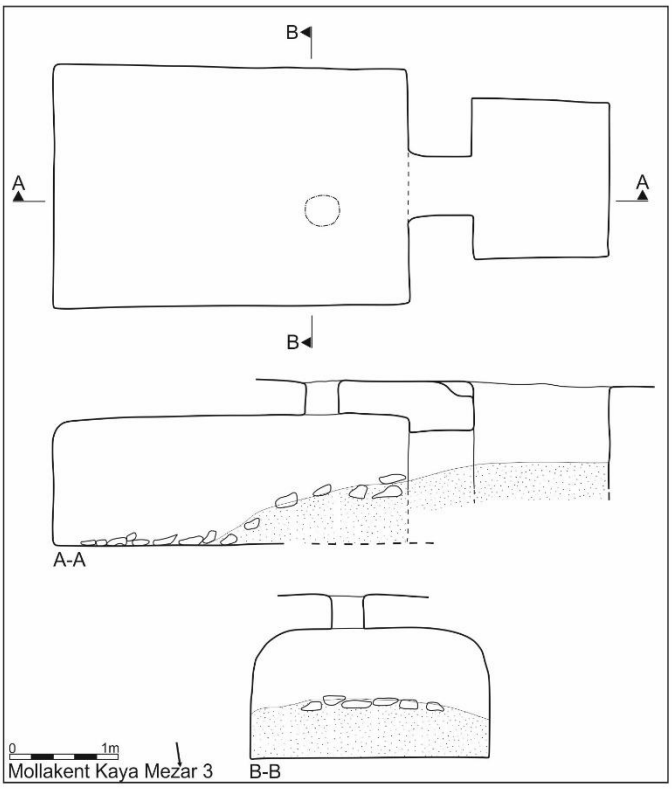
Çizim 96 Günyurdu (Güney) KM1 Yer altı Kaya Mezarı

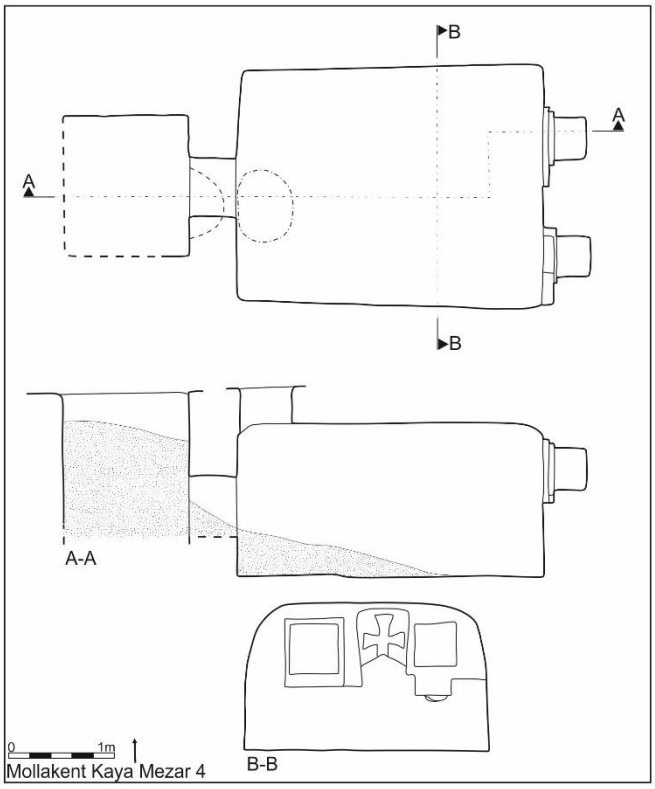
Çizim 97 Günyurdu (Kuzey) KM2 Yer altı Kaya Mezarı

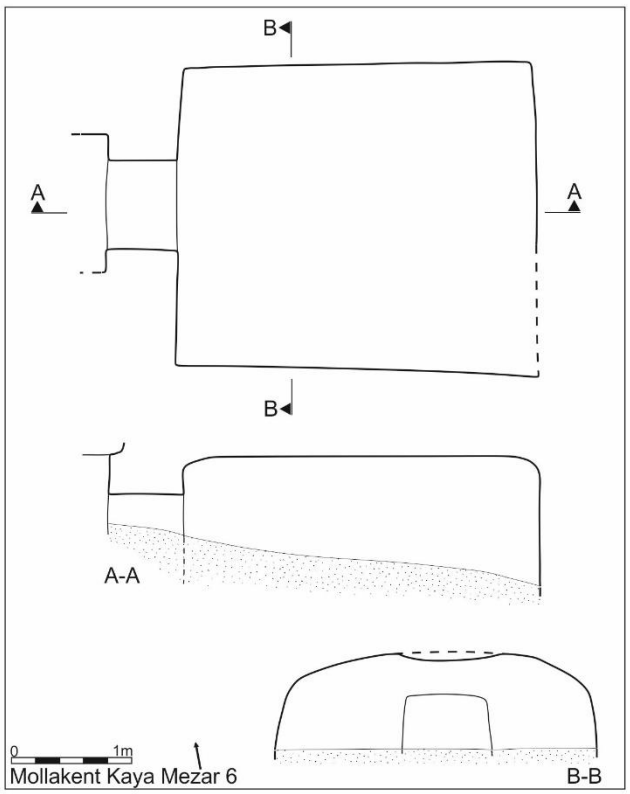
Çizim 98 Mollakent KM2 Yer altı Kaya Mezarı

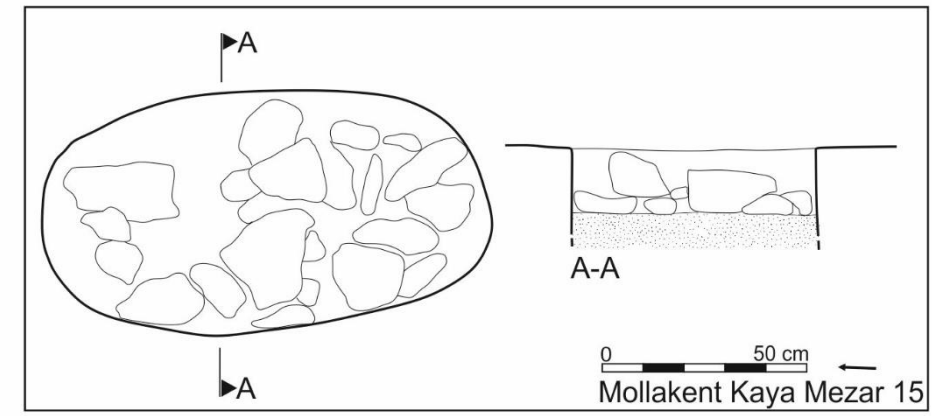
Çizim 99 Mollakent KM3 Yer altı Kaya Mezarı

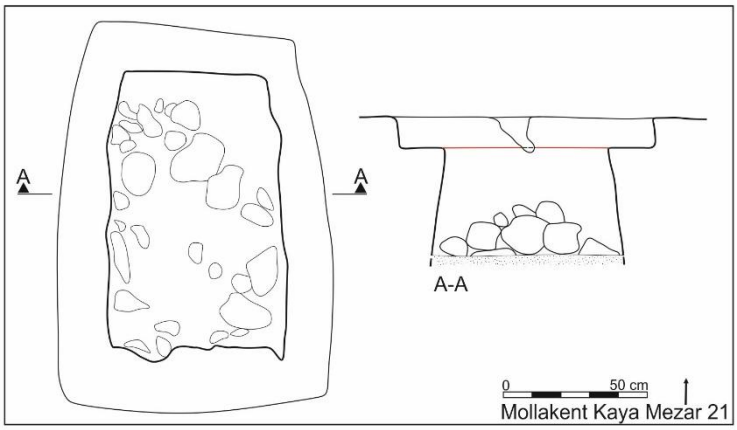
Çizim 100 Mollakent KM4 Yer altı Kaya Mezarı

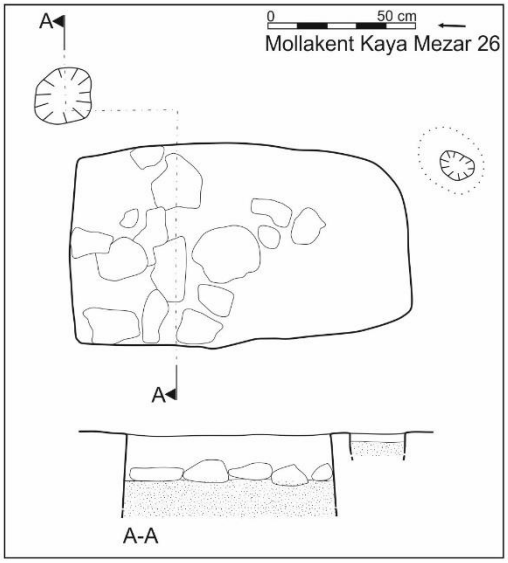
Çizim 101 Mollakent KM6 Yer altı Kaya Mezarı

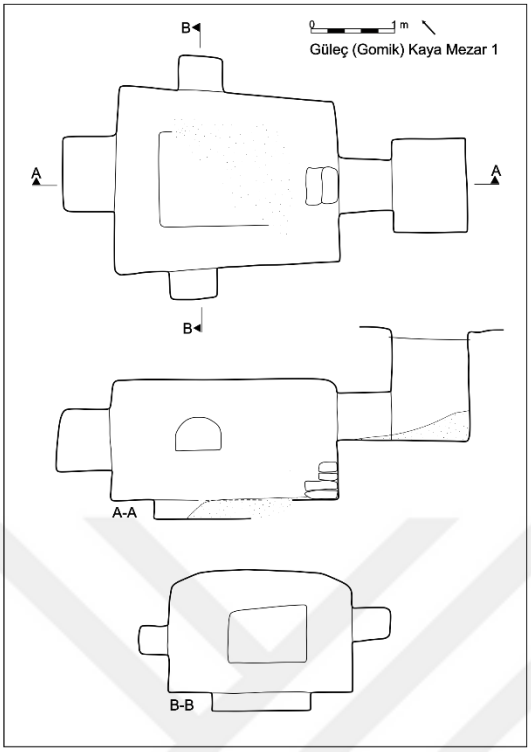
Çizim 102 Mollakent KM15 Yer altı Kaya Mezarı

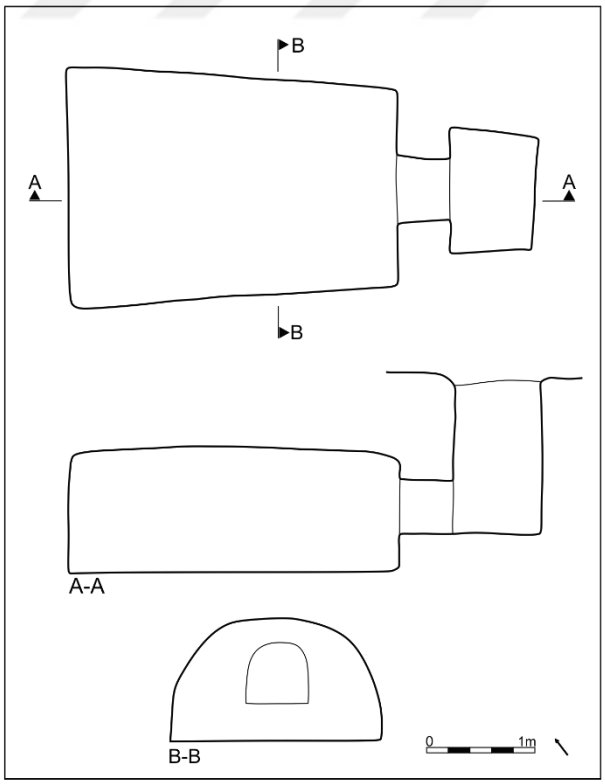
Çizim 103 Mollakent KM21 Yer altı Kaya Mezarı

Çizim 104 Mollakent KM26 Yer altı Kaya Mezarı

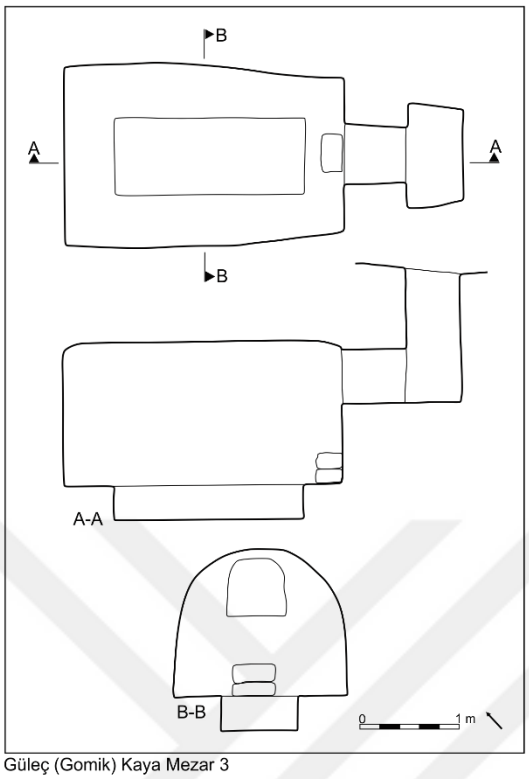

Çizim 105 Güleç (Gomik) KM1 Yer altı Kaya Mezarı

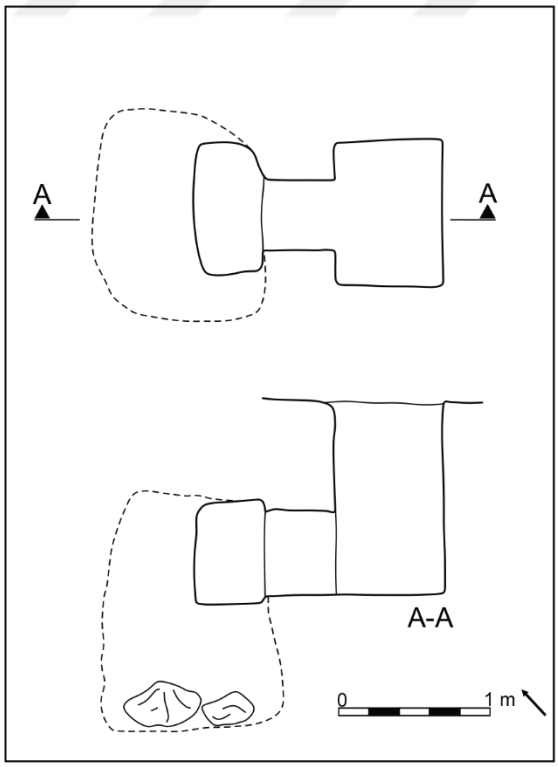
Güleç (Gomik) Kaya Mezar 2

Çizim 106 Güleç (Gomik) KM2 Yer altı Kaya Mezarı

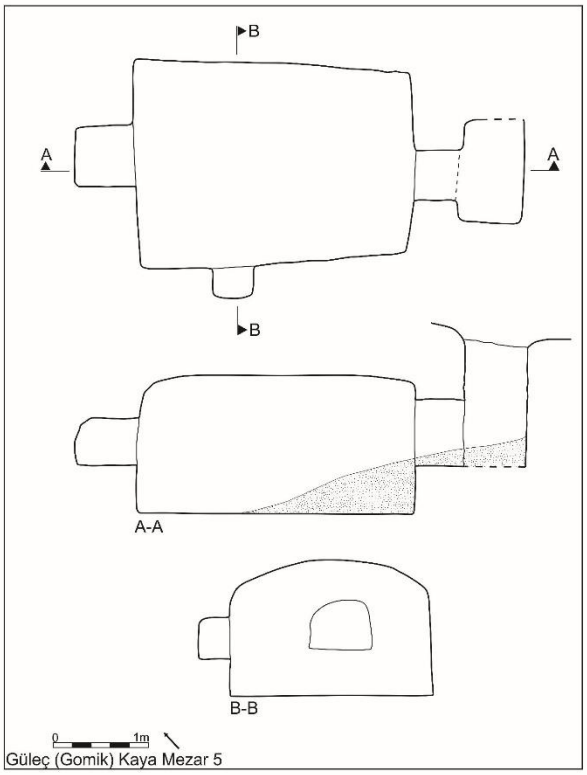
Güleç (Gomik) Kaya Mezar 3

Çizim 107 Güleç (Gomik) KM3 Yer altı Kaya Mezarı

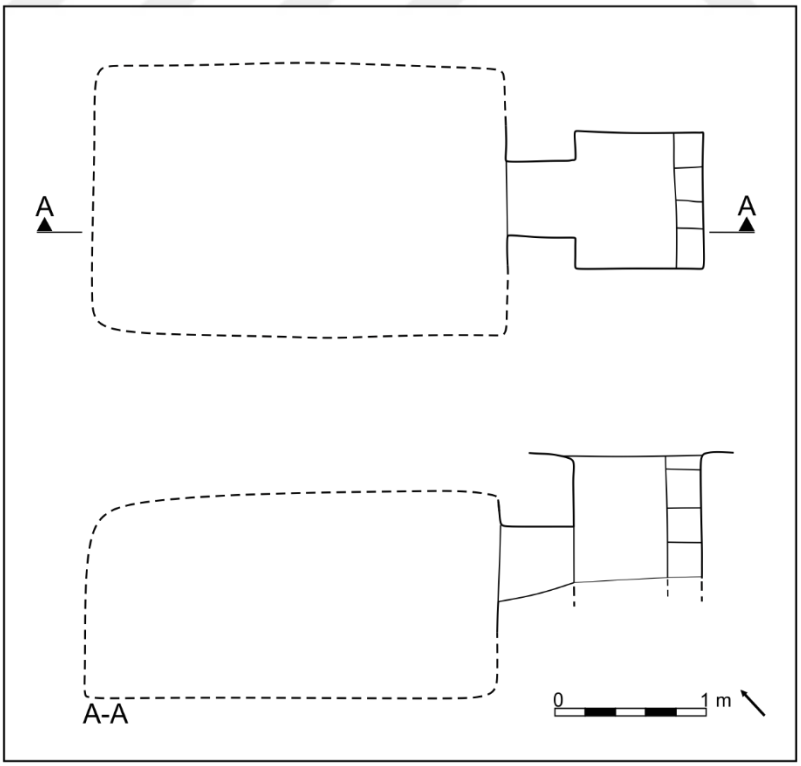

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 4

Çizim 108 Güleç (Gomik) KM4 Yer altı Kaya Mezarı

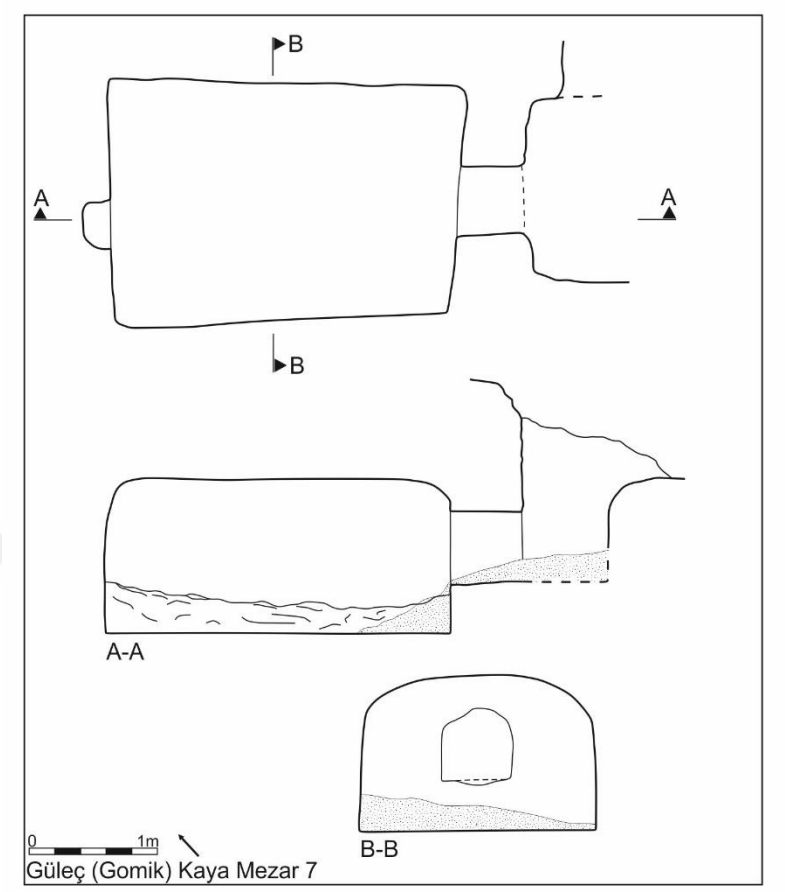

Çizim 109 Güleç (Gomik) KM5 Yer altı Kaya Mezarı

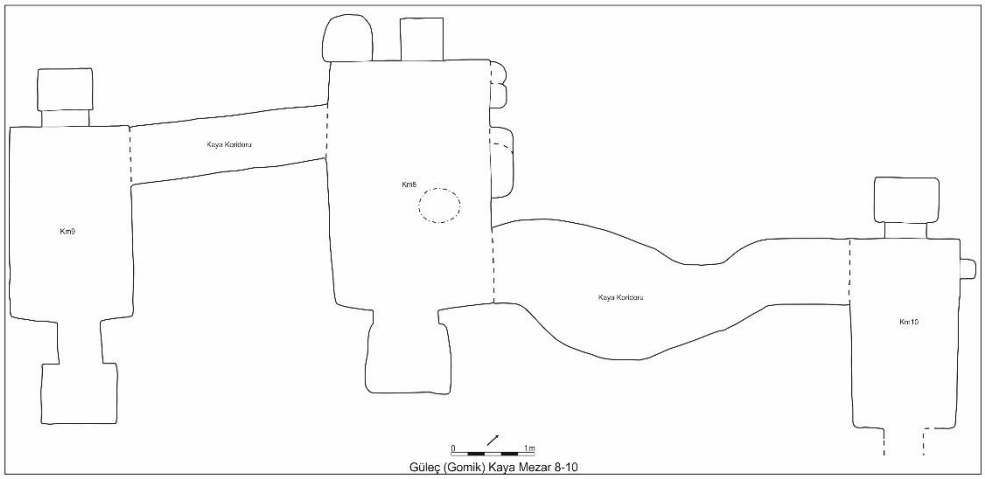

Güleç (Gomik) Kaya Mezar 6

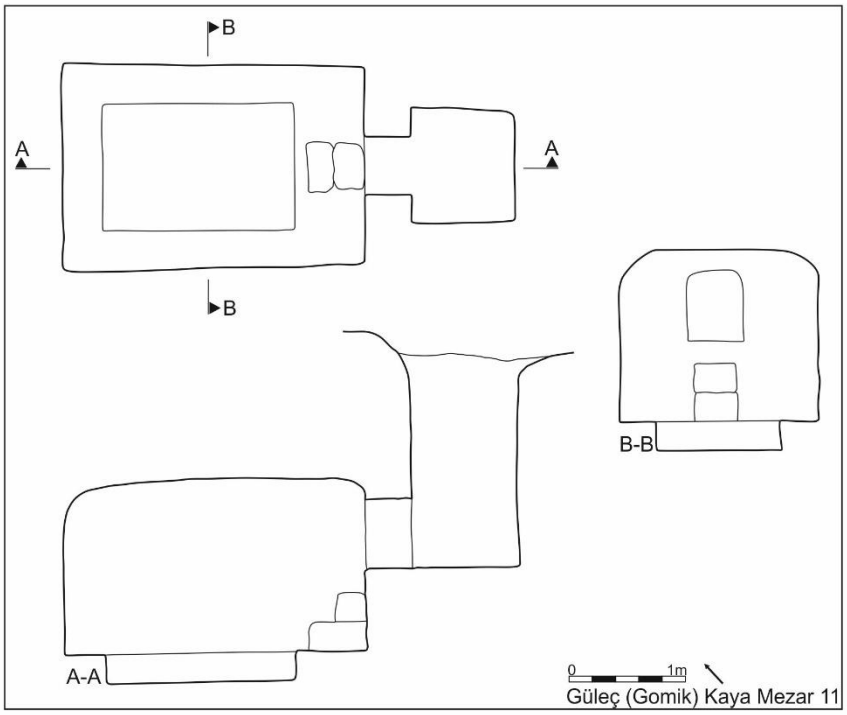
Çizim 110 Güleç (Gomik) KM6 Yer altı Kaya Mezarı

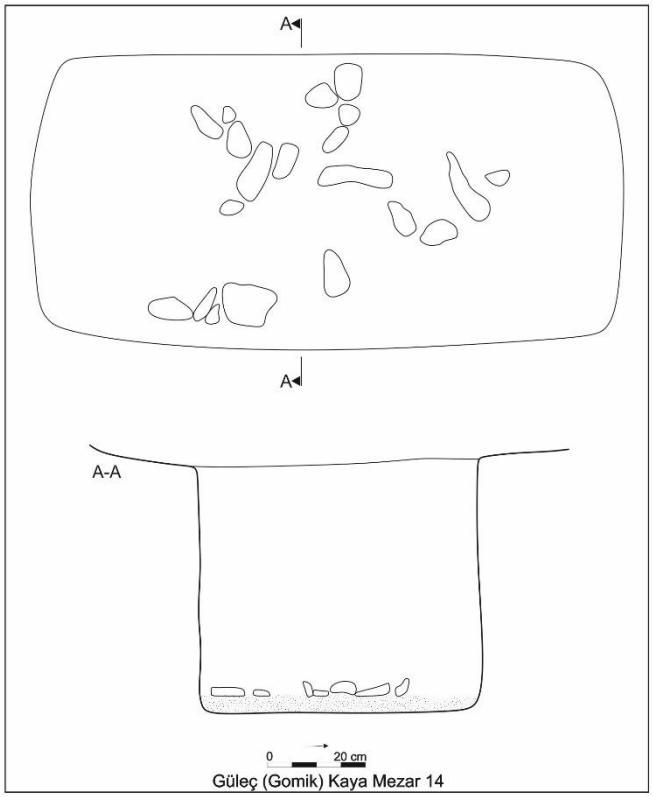
Çizim 111 Güleç (Gomik) KM7 Yer altı Kaya Mezarı

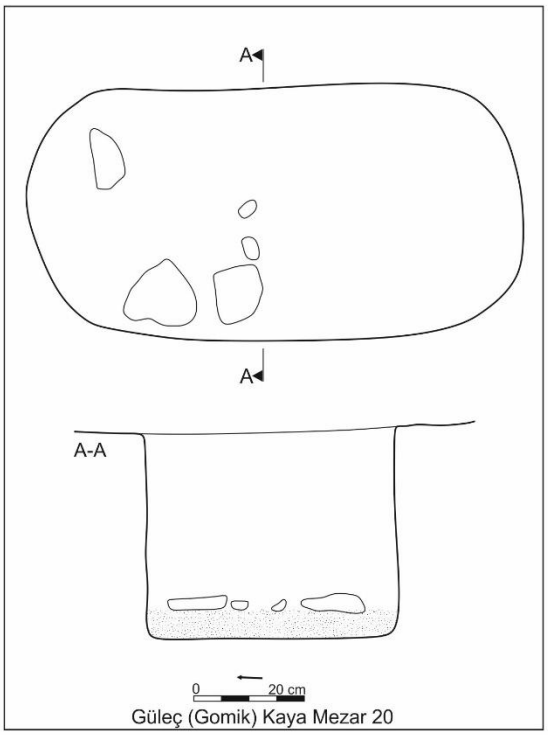
Çizim 112 Güleç (Gomik) KM8-KM10 Yer altı Kaya Mezarları

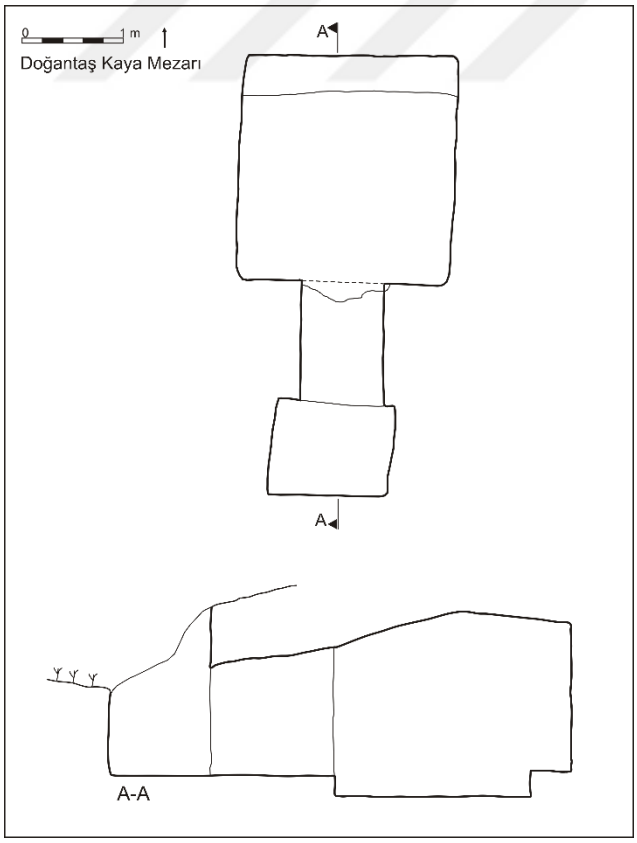
Çizim 113 Güleç (Gomik) KM11 Yer altı Kaya Mezarı

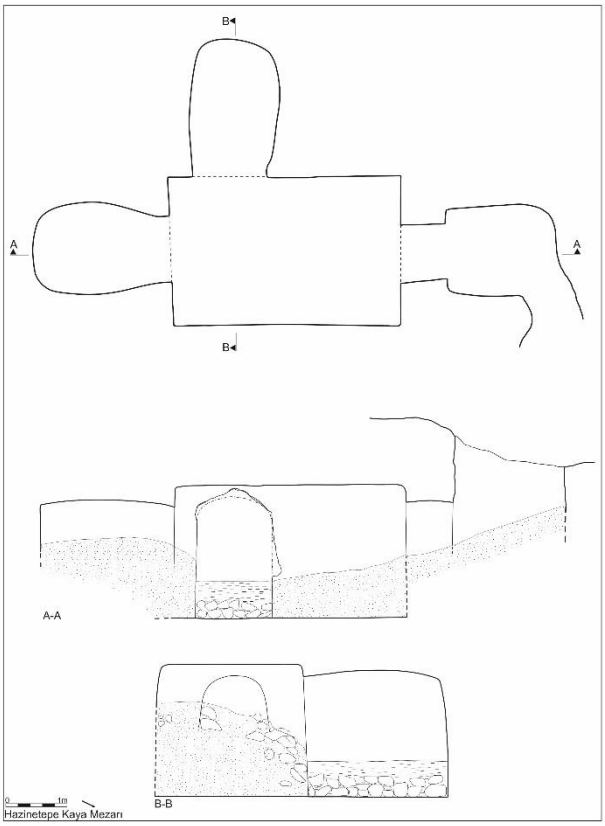
Çizim 114 Güleç (Gomik) KM14 Yer altı Kaya Mezarı

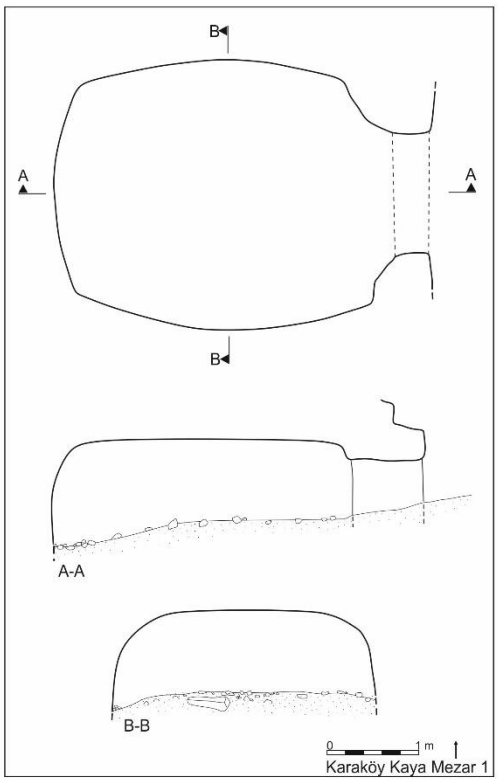
Çizim 115 Güleç (Gomik) KM20 Yer altı Kaya Mezarı

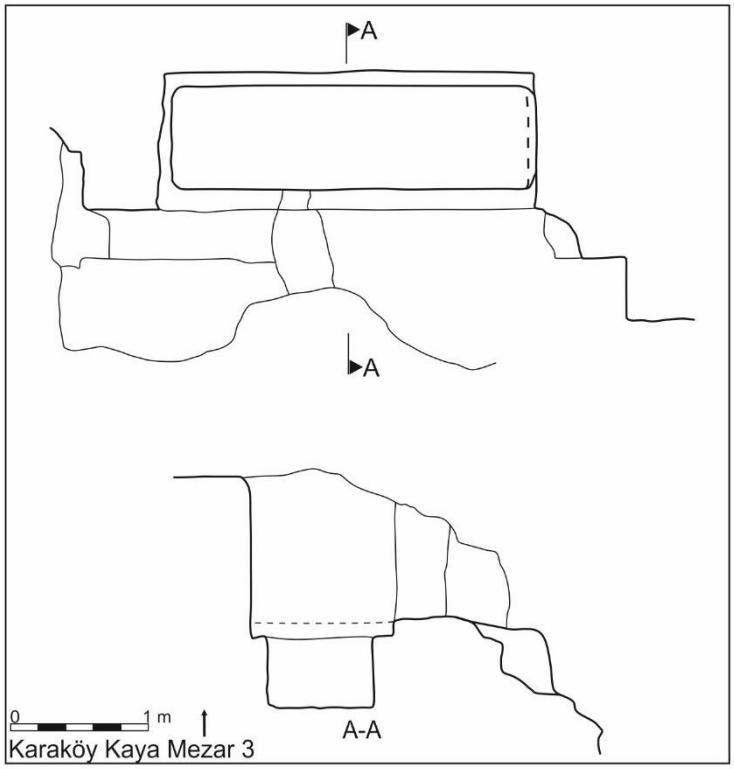
Çizim 116 Doğantaş Yer altı Kaya Mezarı

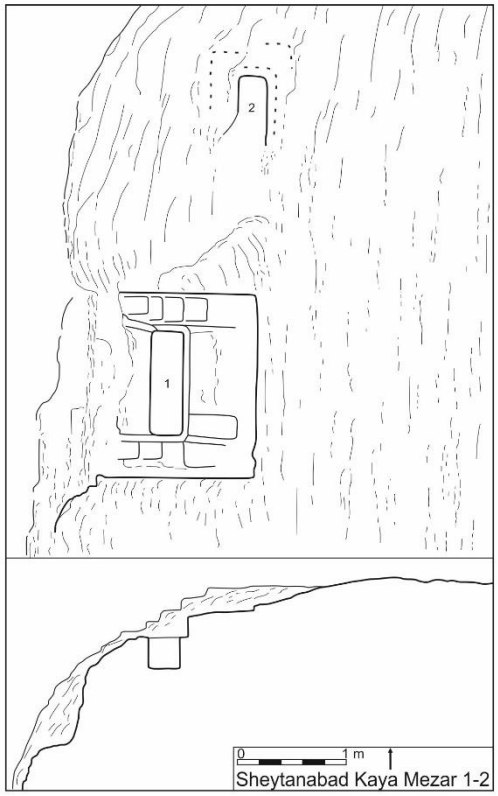
Çizim 117 Hazinetepe Yer altı Kaya Mezarı

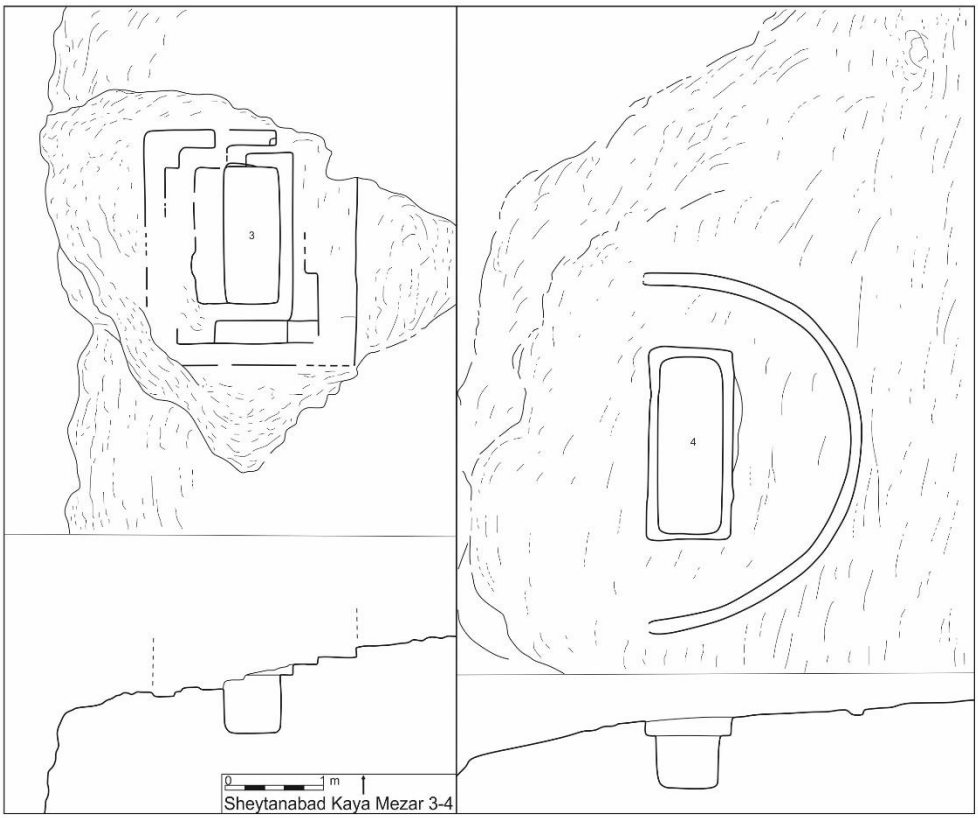
Çizim 118 Karaköy KM1 Yer altı Kaya Mezarı

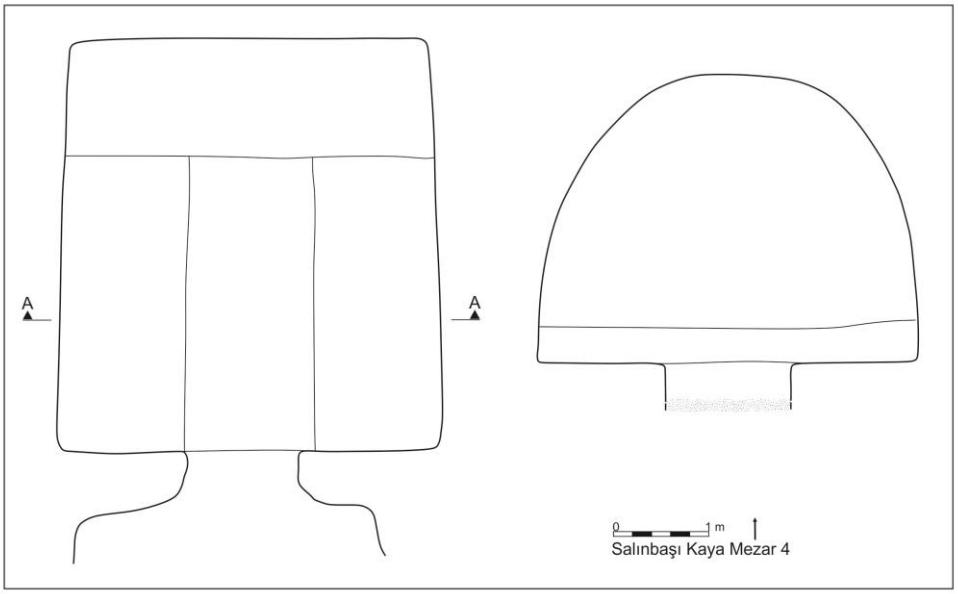
Çizim 119 Karaköy KM3 Yer altı Kaya Mezarı

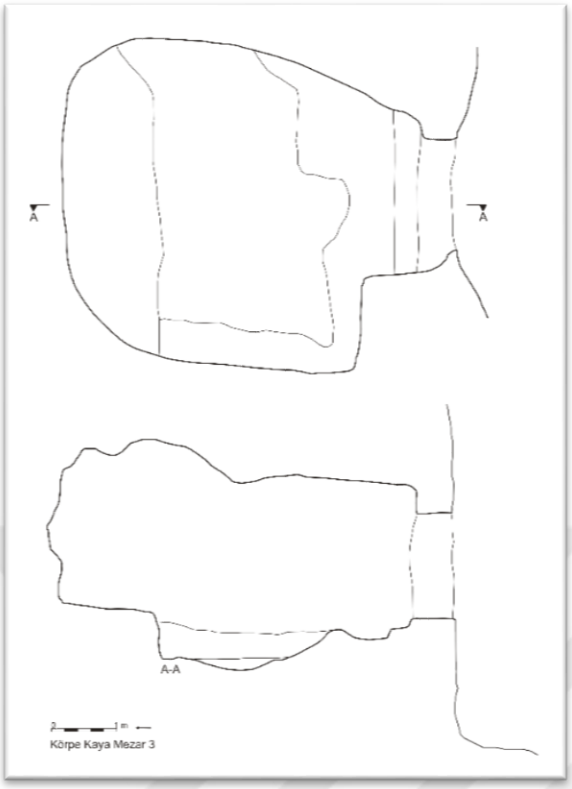
Çizim 120 Sheytanabad KM1-2 Yer altı Kaya Mezarları

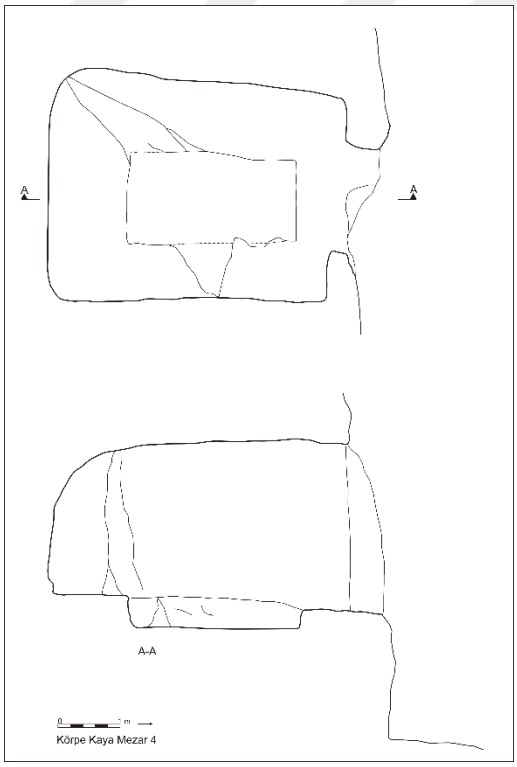
Çizim 121 Sheytanabad KM3-4 Yer altı Kaya Mezarları

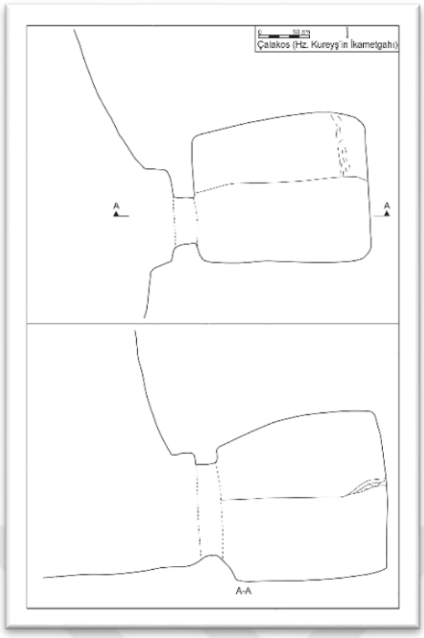
Çizim 122 Salınbaşı KM4 Yer altı Kaya Mezarı

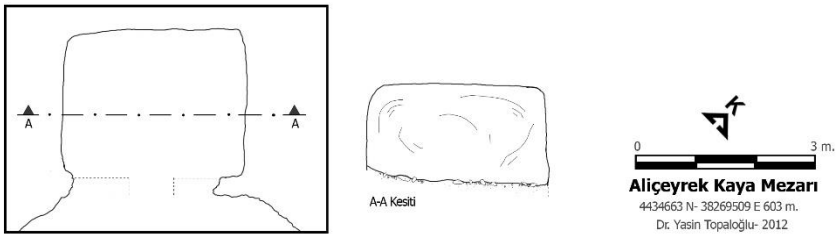
Çizim 123 Körpe KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

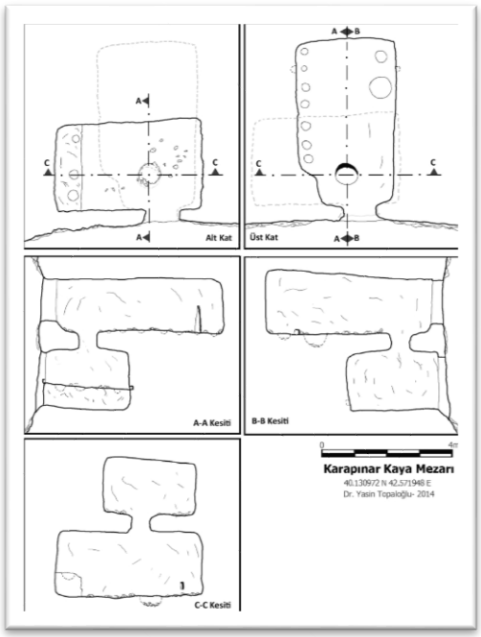
Çizim 124 Körpe KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

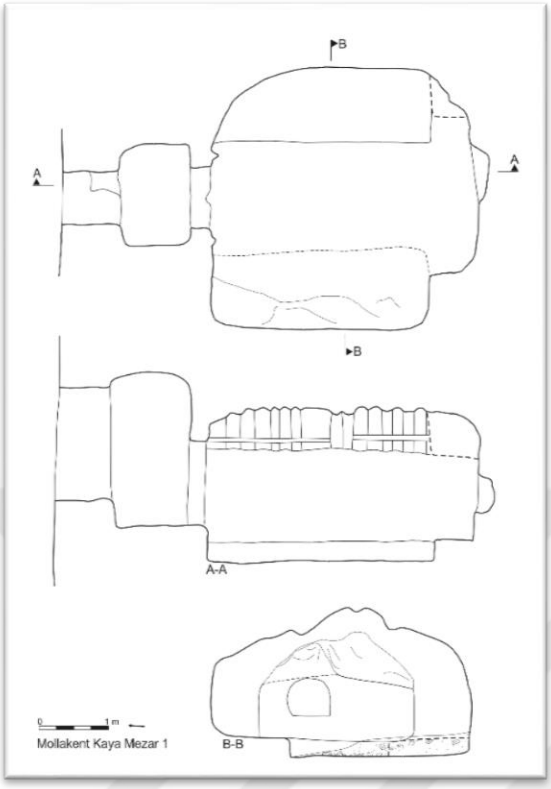
Çizim 125 Çalakos Yer üstü Kaya Mezarı

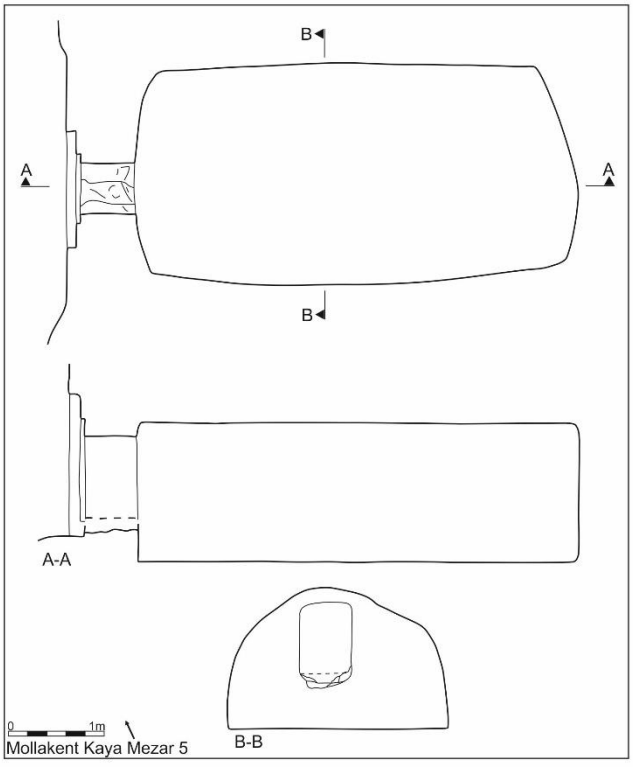
Çizim 126 Aliçeyrek Yer üstü Kaya Mezarı

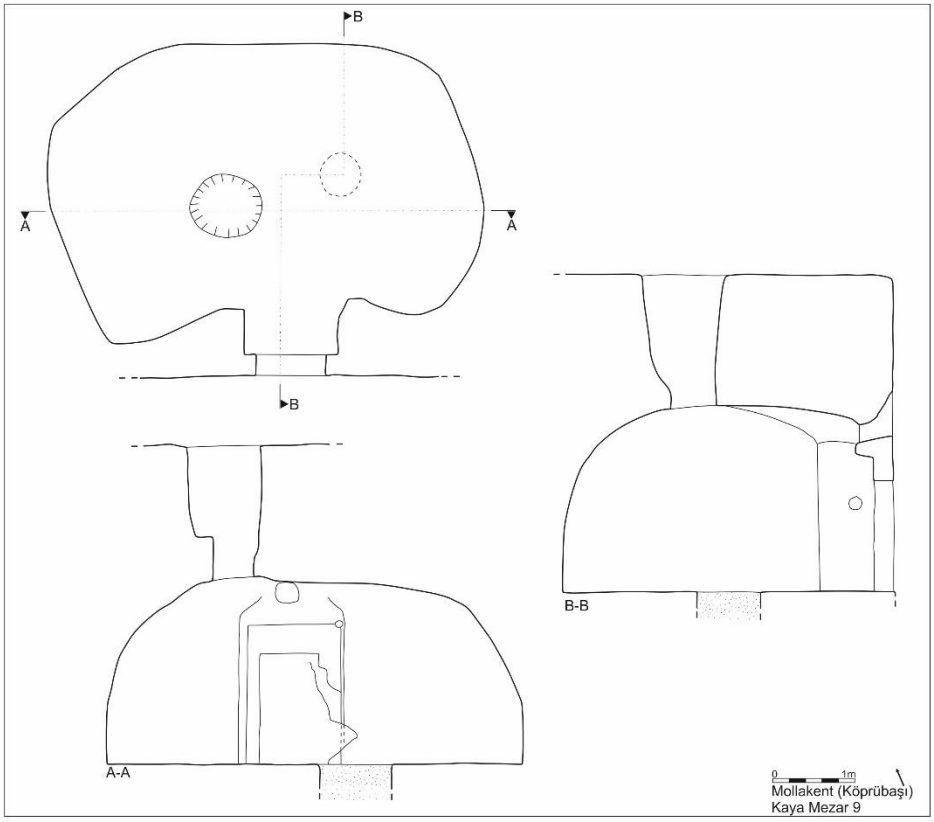
Çizim 127 Karapınar KM1-KM2 Yer üstü Kaya Mezarları

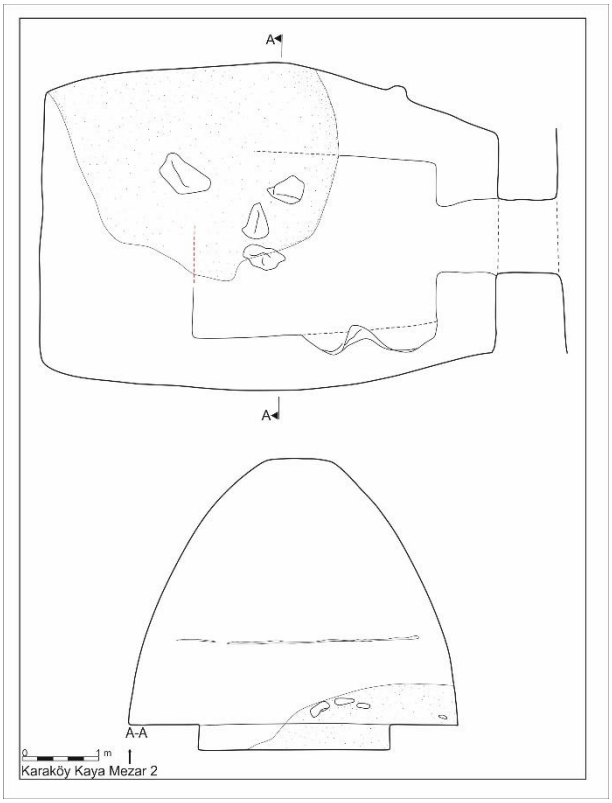
Çizim 128 Mollakent KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

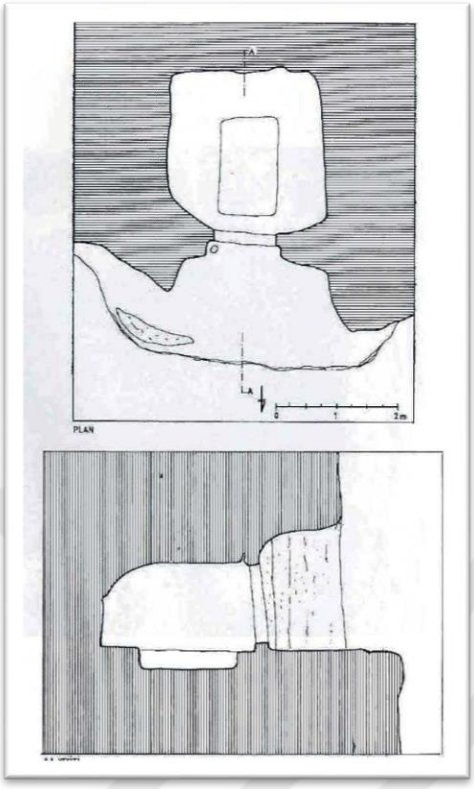
Çizim 129 Mollakent KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

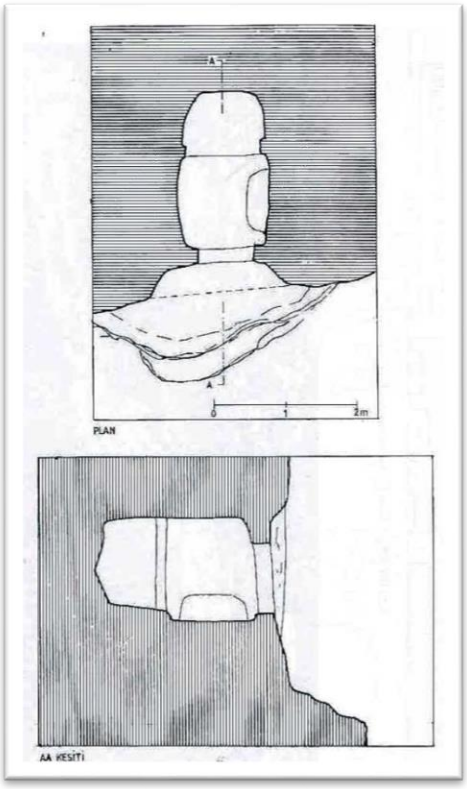
Çizim 130 Mollakent KM9 Yer üstü Kaya Mezarı

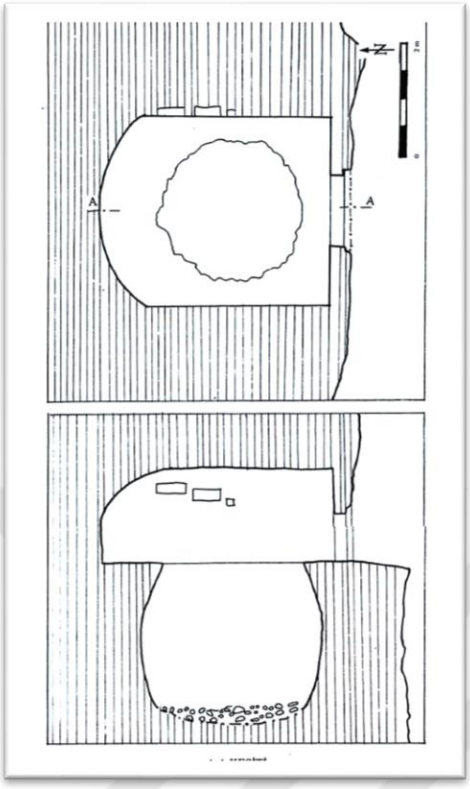
Çizim 131 Karaköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

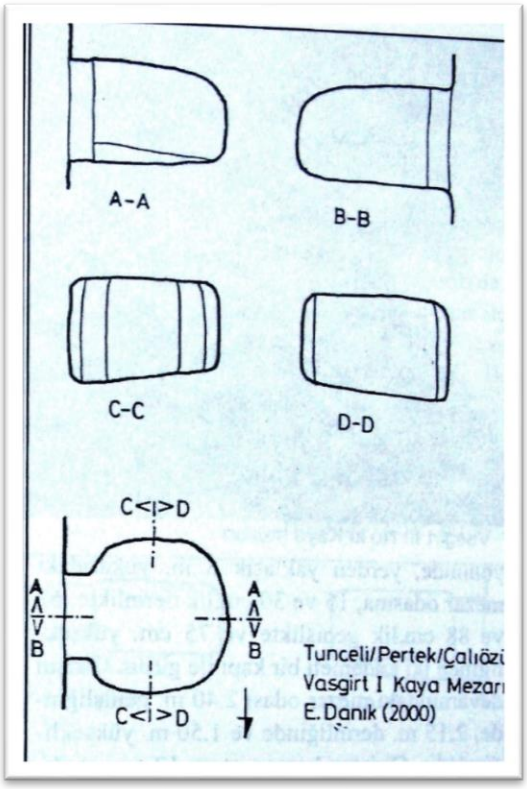
Çizim 132 Bağın KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

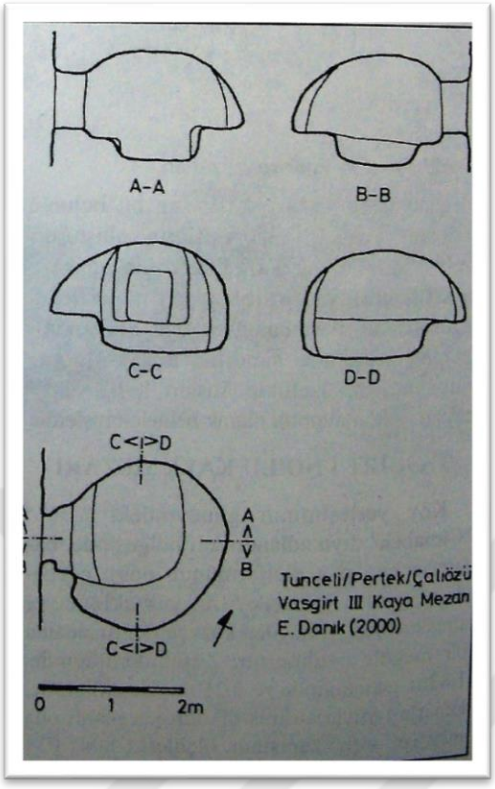
Çizim 133 Bağın KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

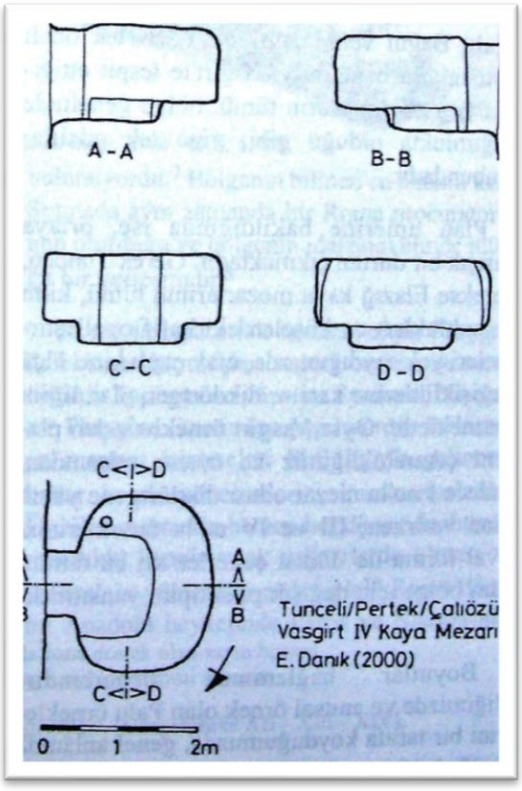
Çizim 134 Kaleköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

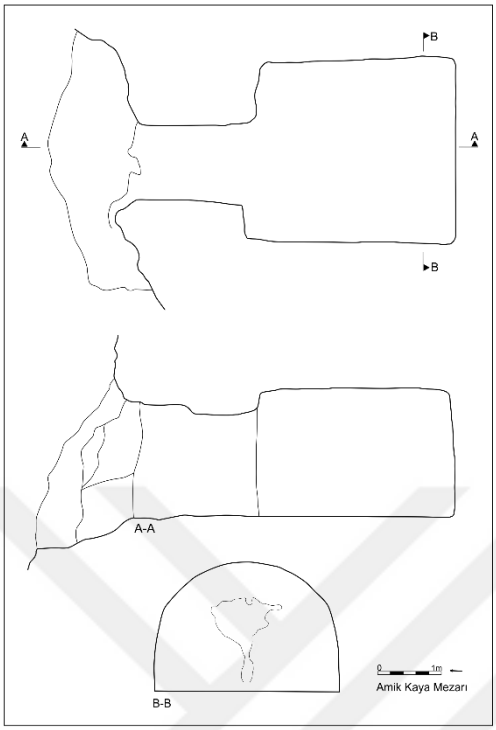
Çizim 135 Vasgirt KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

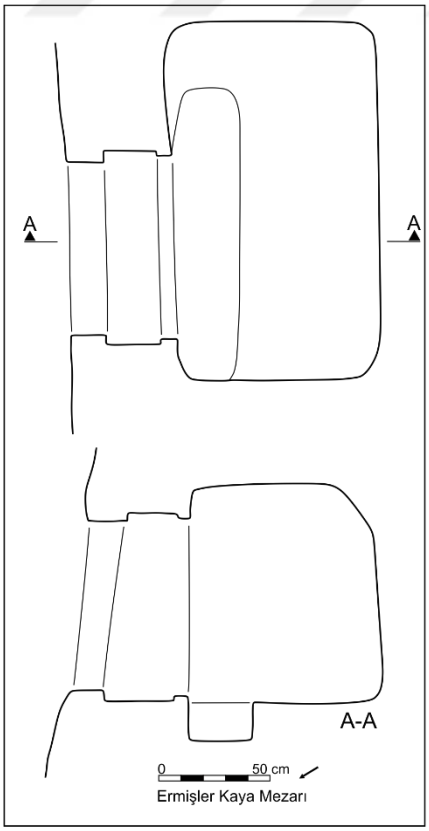
Çizim 136 Vasgirt KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

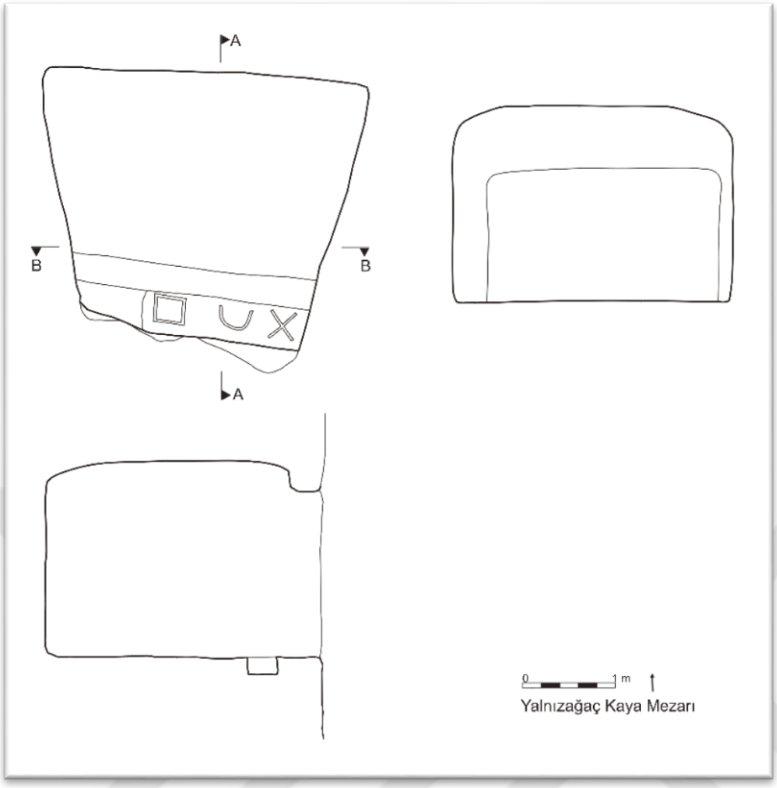
Çizim 137 Vasgirt KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

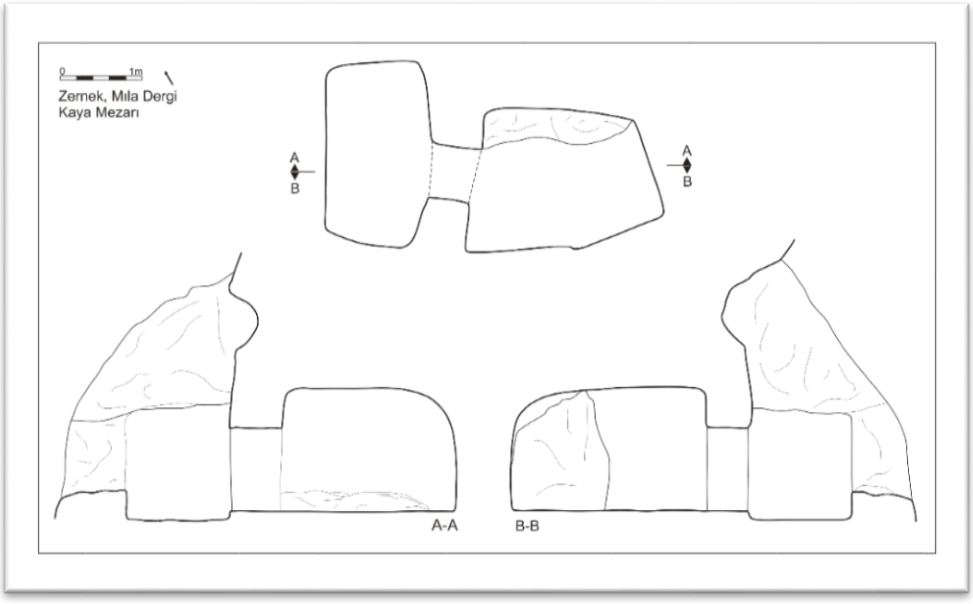
Çizim 138 Amik Yer üstü Kaya Mezarı

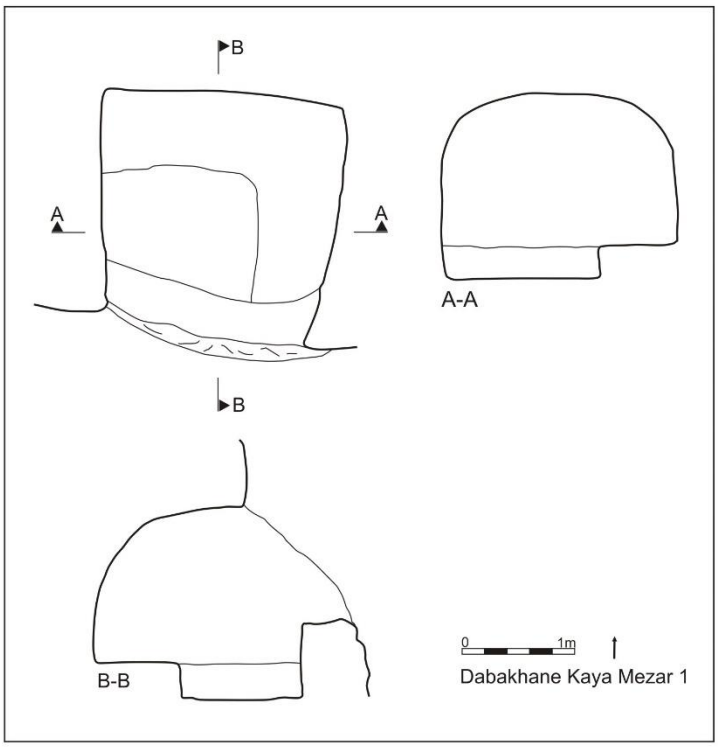
Çizim 139 Ermişler Yer üstü Kaya Mezarı

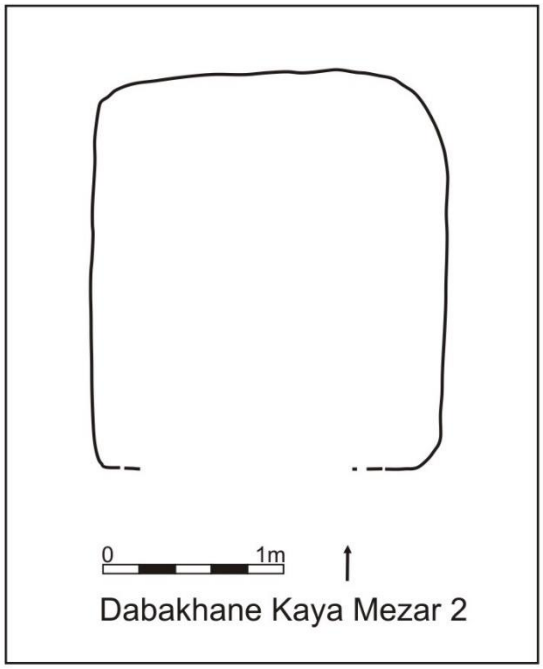
Çizim 140 Yalnızağaç Yer üstü Kaya Mezarı

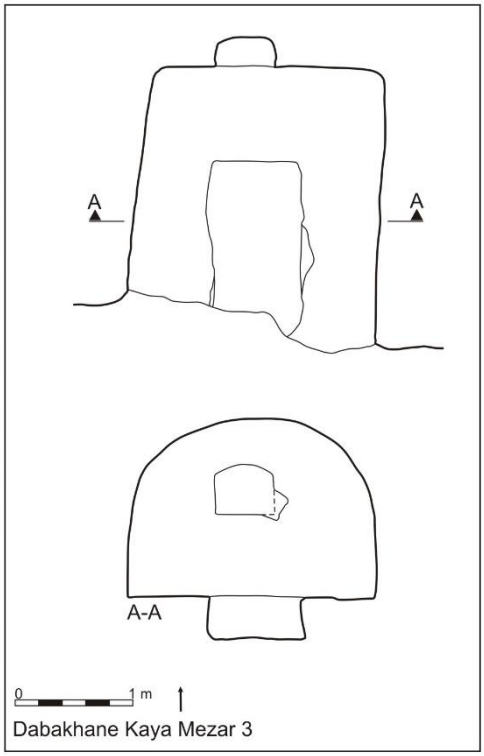
Çizim 141 Zernek (Mıla Dergi) Yer üstü Kaya Mezarı

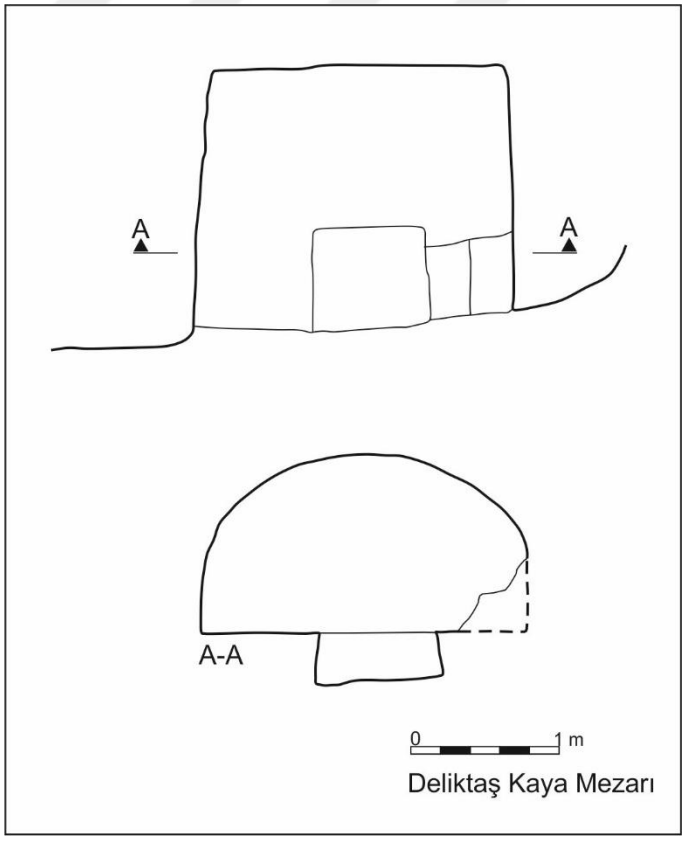
Çizim 142 Harput (Dabakhane) KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

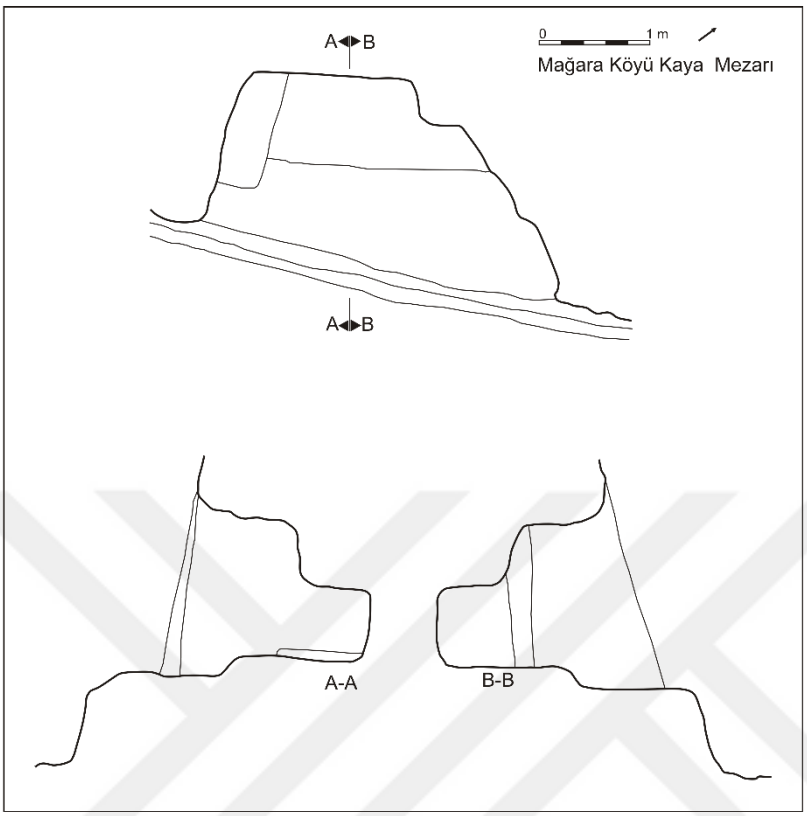
Çizim 143 Harput (Dabakhane) KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

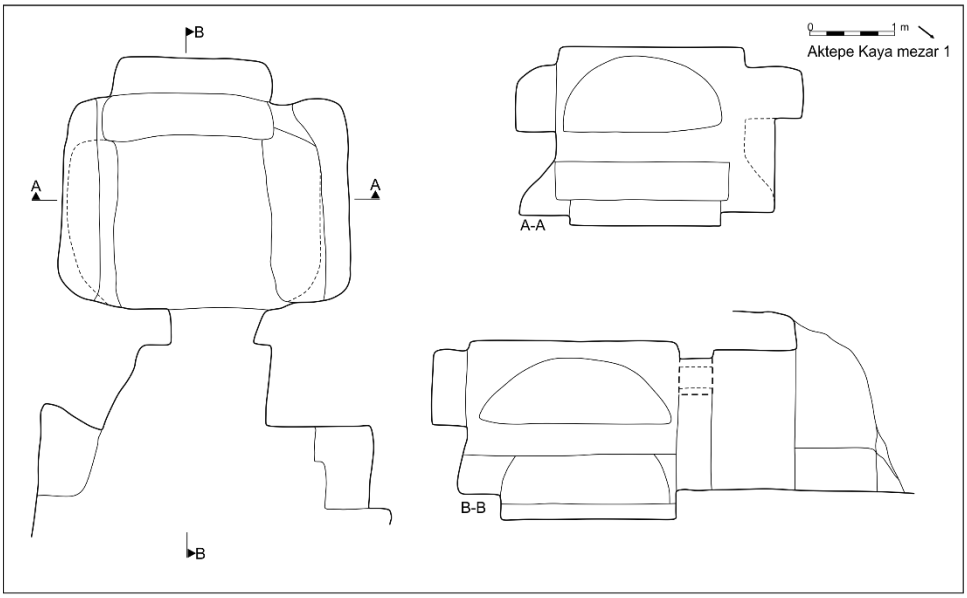
Çizim 144 Harput (Dabakhane) KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

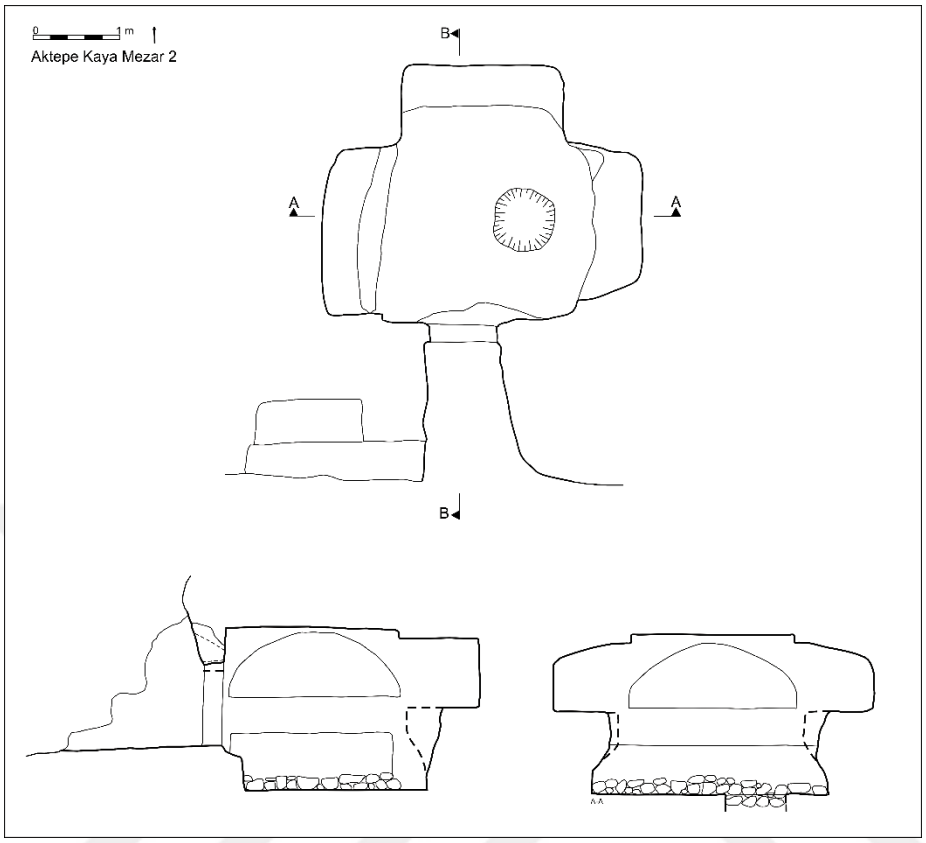
Çizim 145 Şüşnaz (Deliktaş) Yer üstü Kaya Mezarı

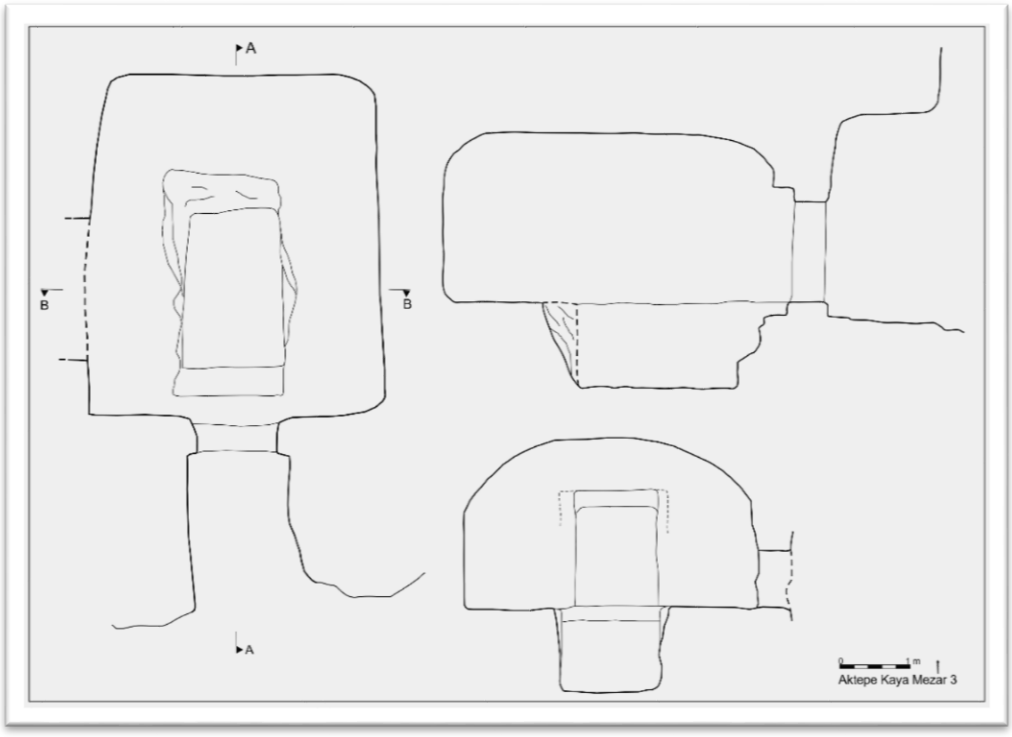
Çizim 146 Mağaraköy Yer üstü Kaya Mezarı

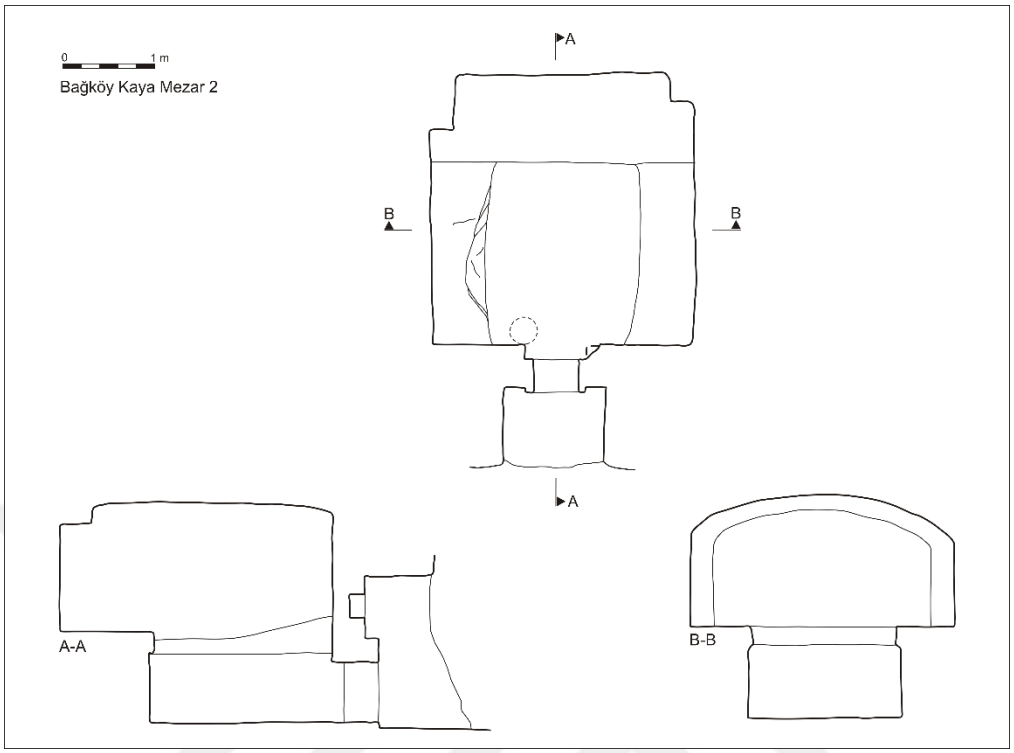
Çizim 147 Aktepe KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

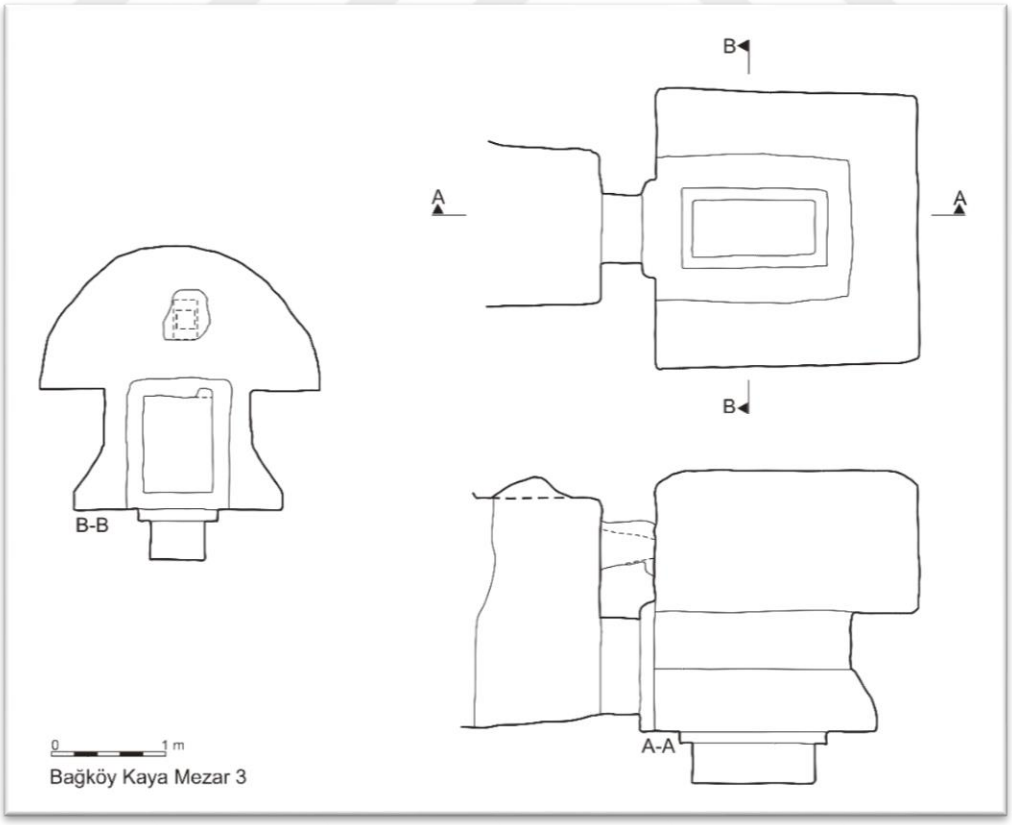
Çizim 148 Aktepe KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

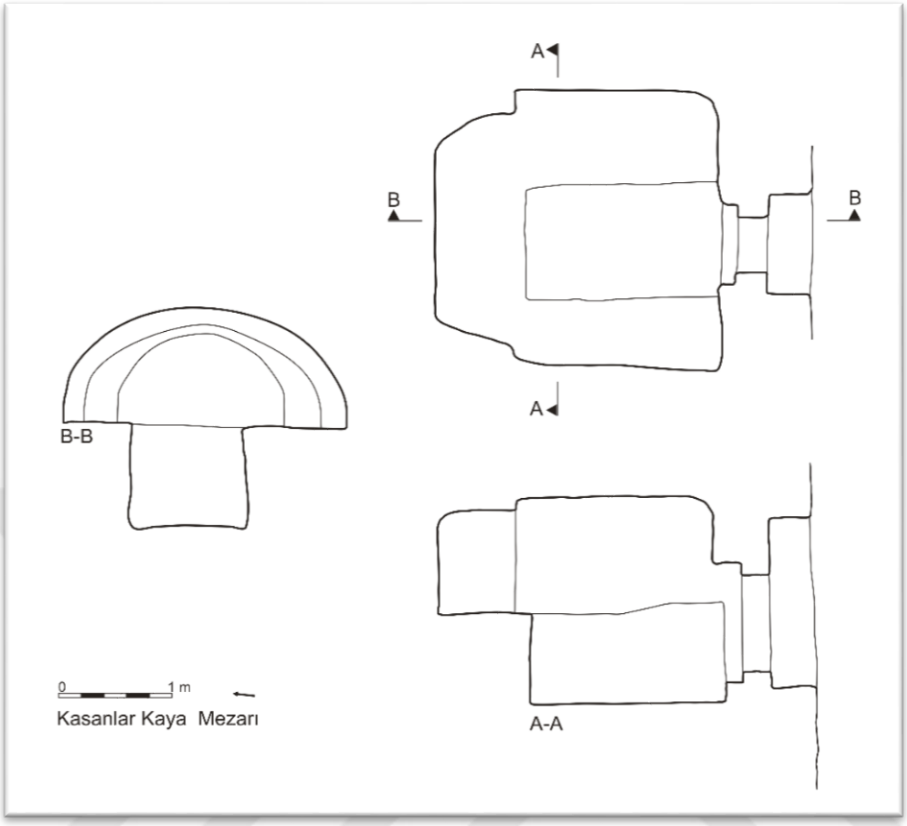
Çizim 149 Aktepe KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

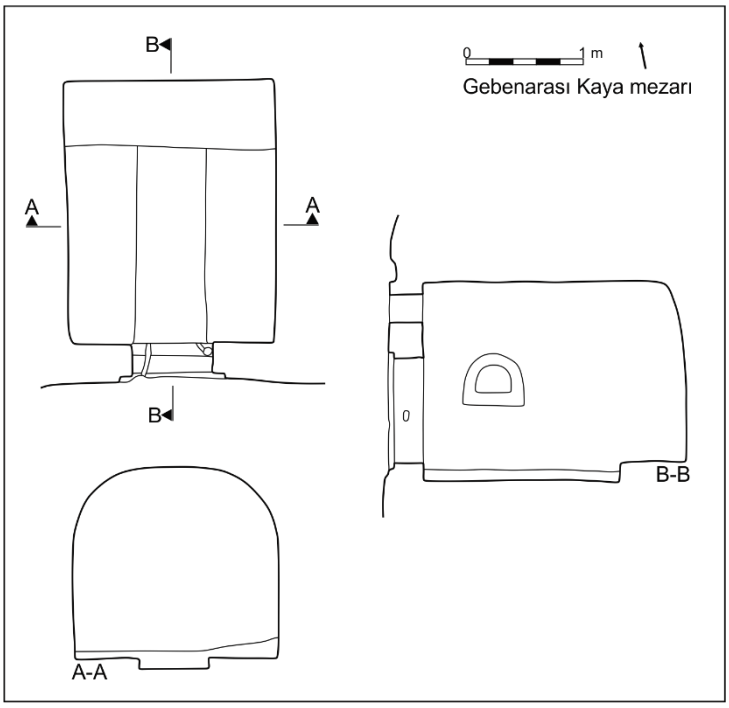
Çizim 150 Bağköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

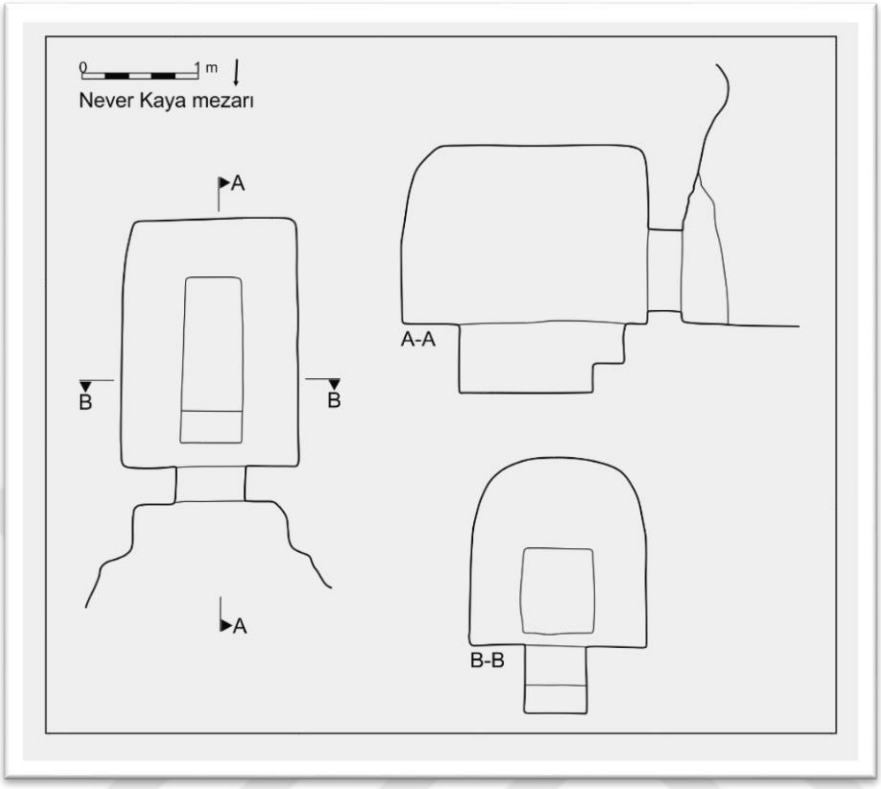
Çizim 151 Bağköy KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

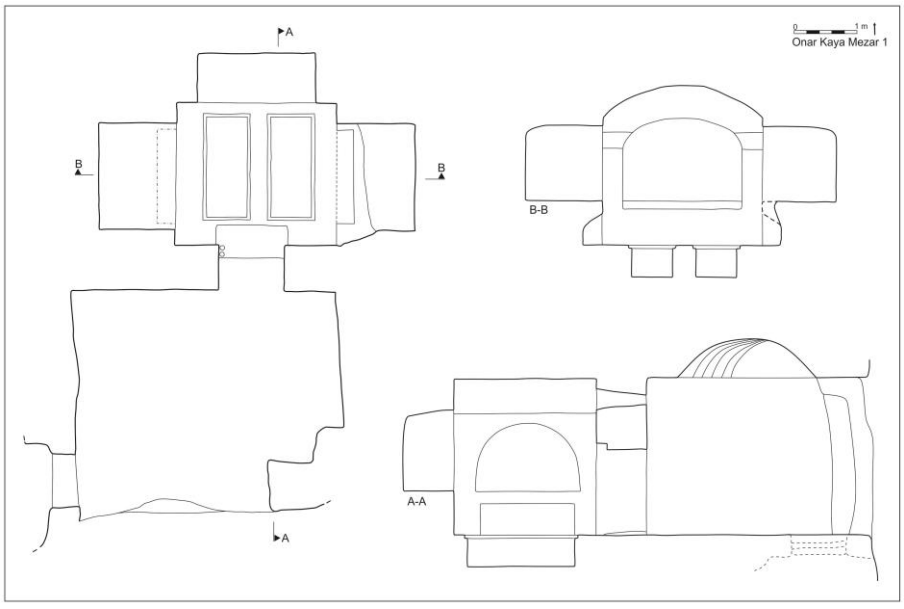
Çizim 152 Kasanlar Yer üstü Kaya Mezarı

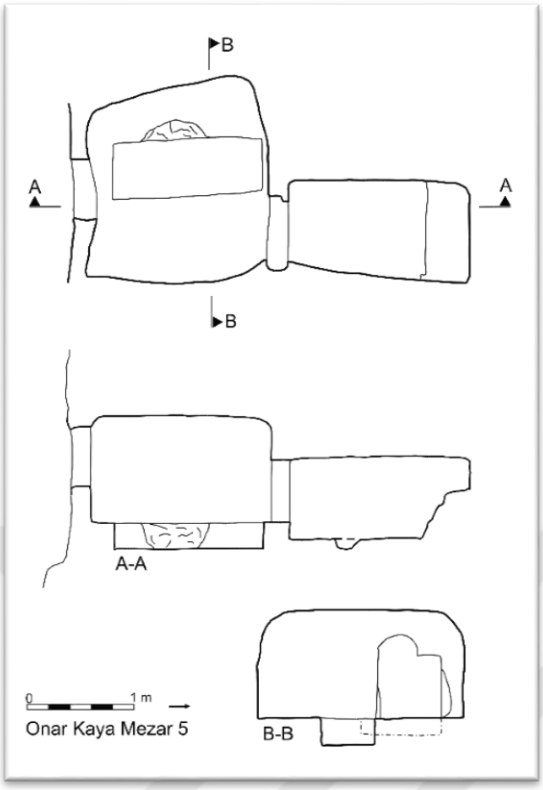
Çizim 153 Gebenarası Yer üstü Kaya Mezarı

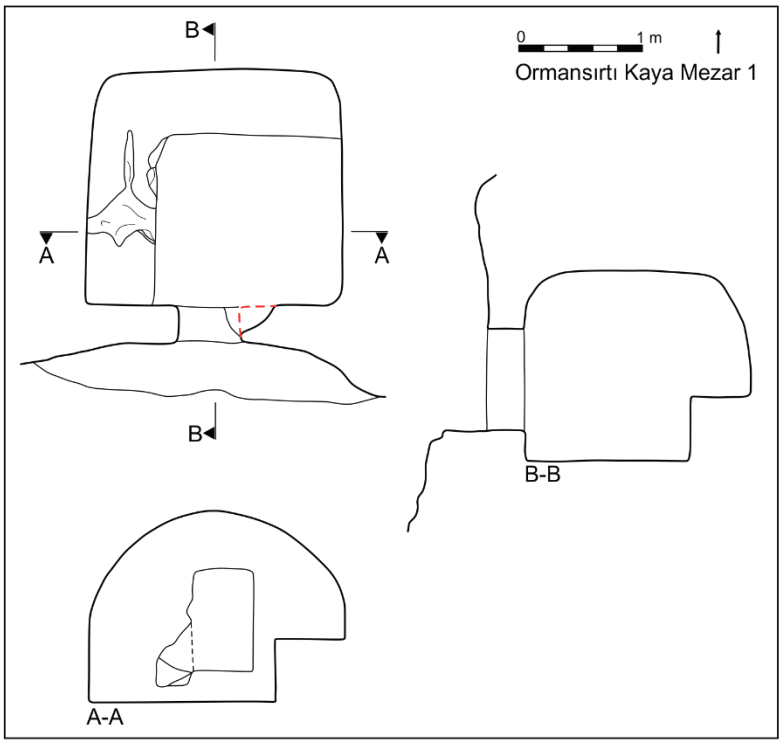
Çizim 154 Never Yer üstü Kaya Mezarı

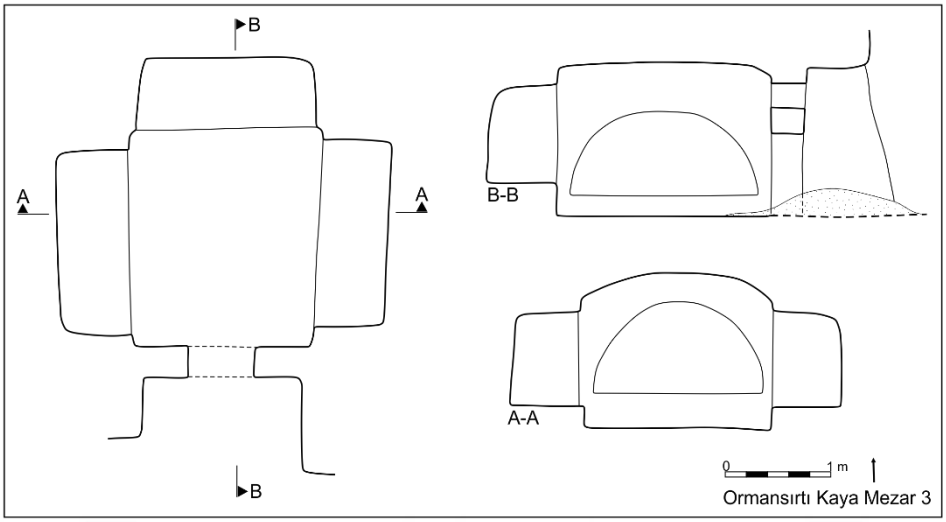
Çizim 155 Onar KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

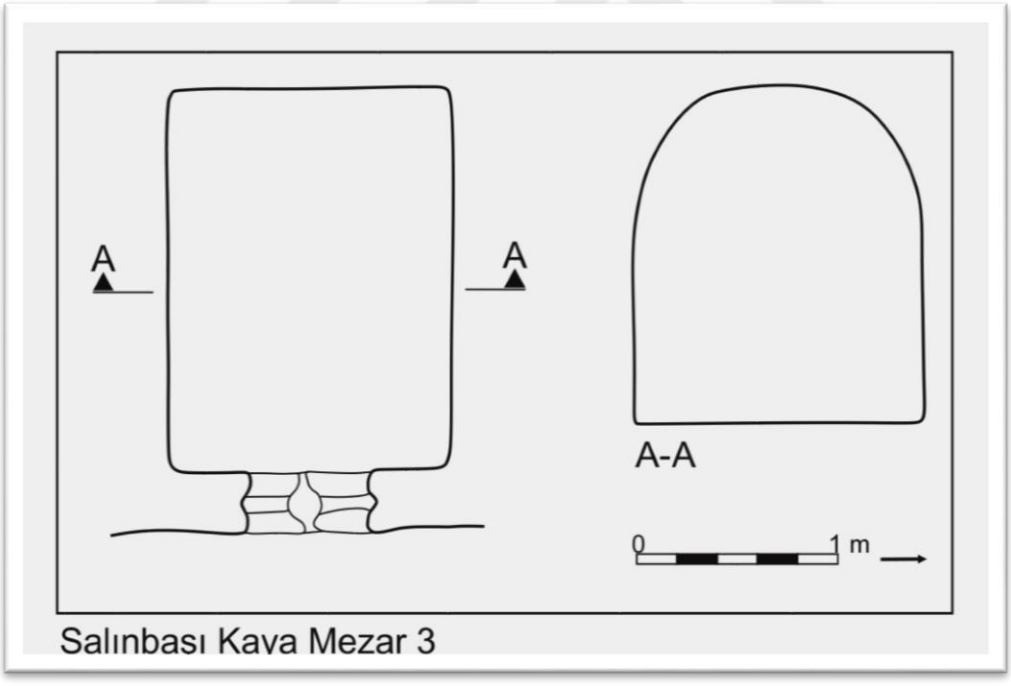
Çizim 156 Onar KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

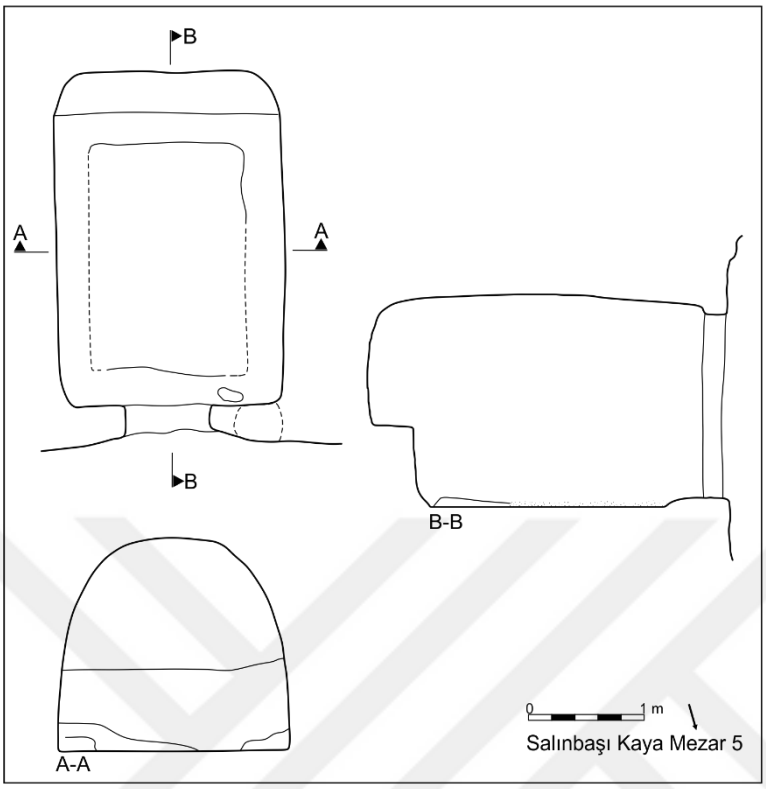
Çizim 157 Ormansırtı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

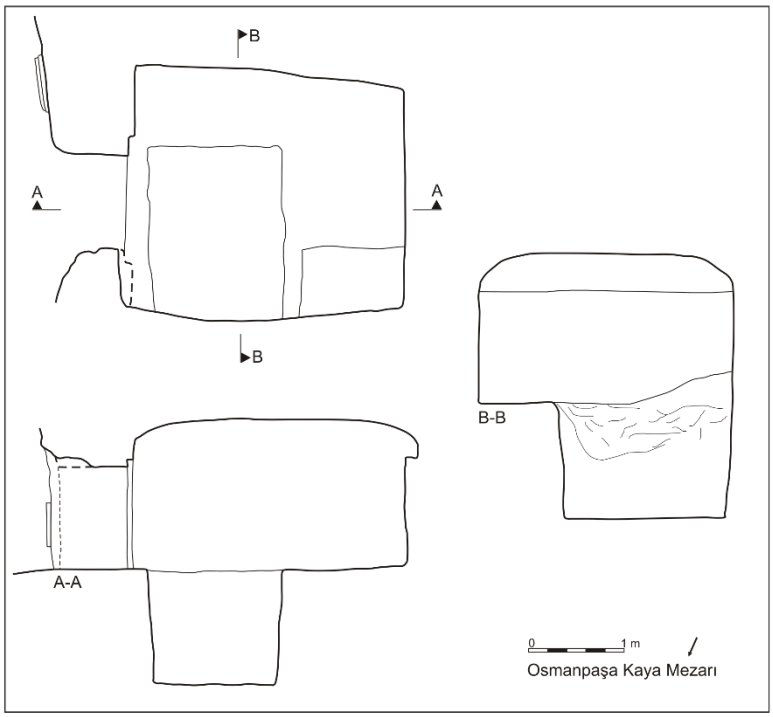
Çizim 158 Ormansırtı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

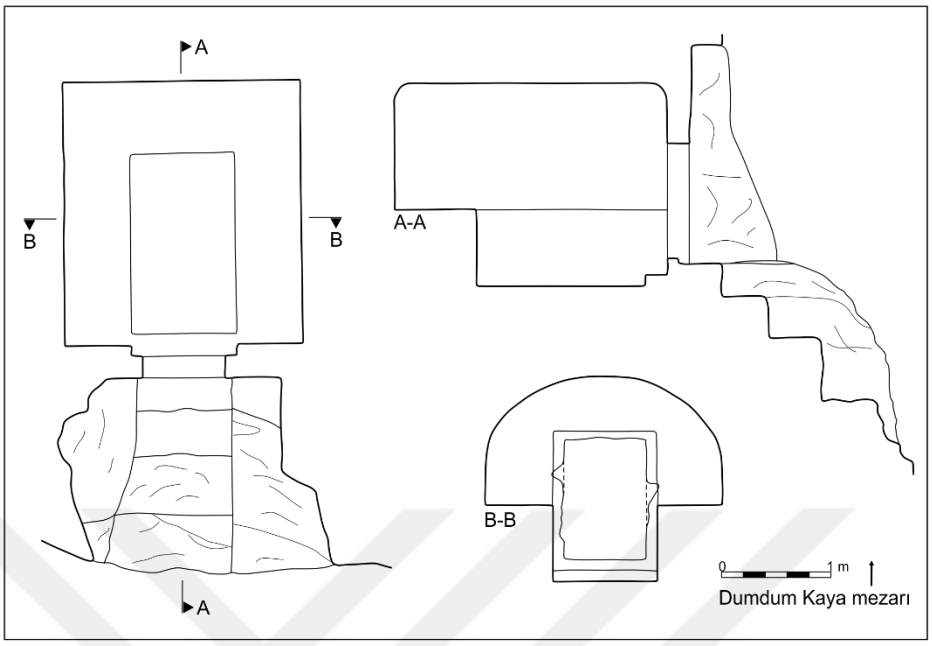
Çizim 159 Salınbaşı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

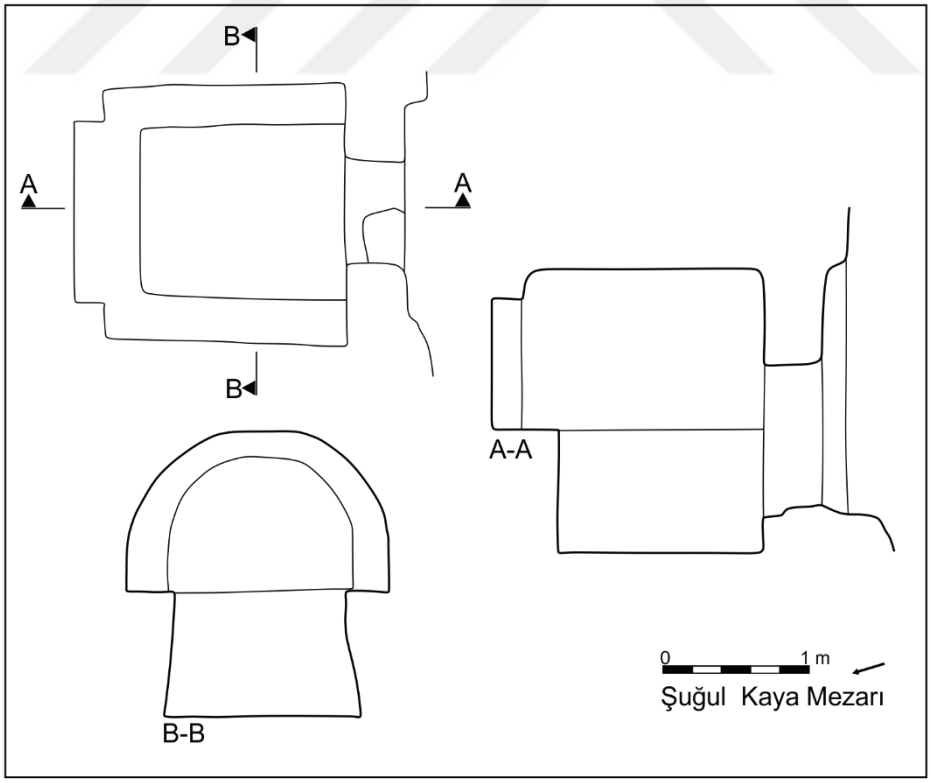
Çizim 160 Salınbaşı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

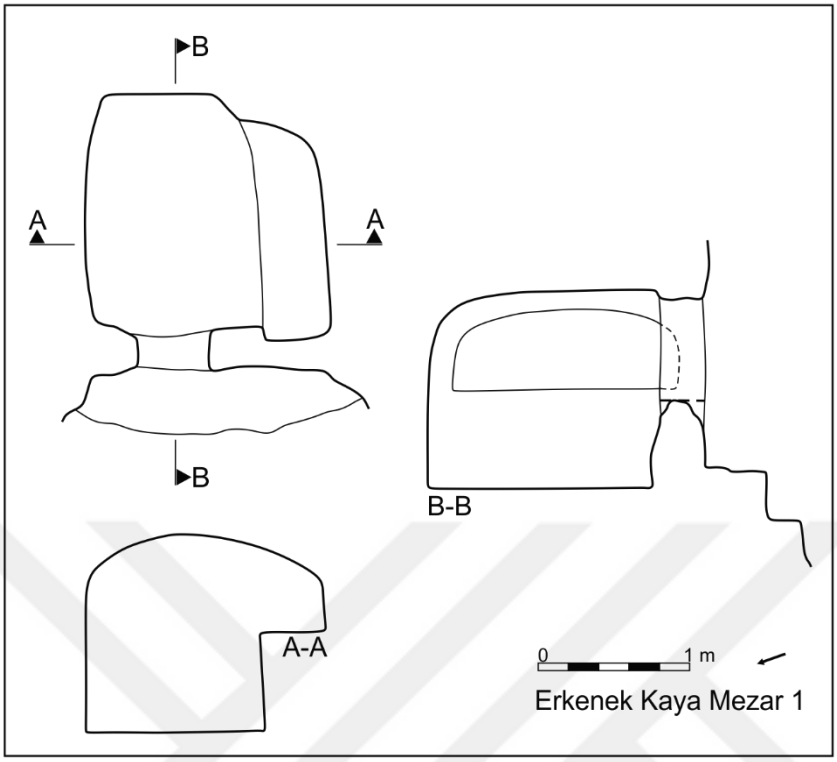
Çizim 161 Yazılı Mağara (Osmanpaşa) Yer üstü Kaya Mezarı

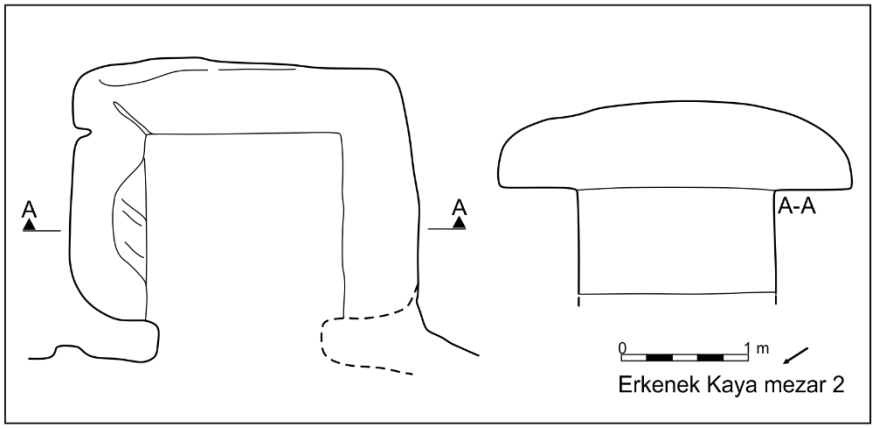
Çizim 162 Erkenek (Dumdum) Yer üstü Kaya Mezarı

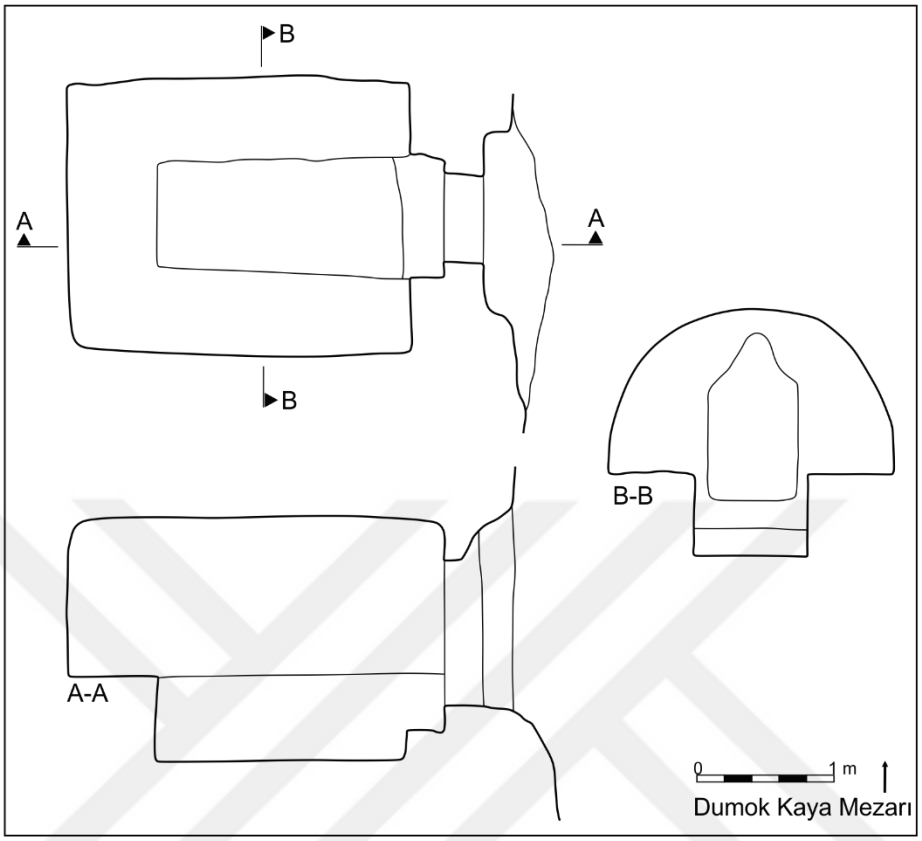
Çizim 163 Şuğul Yer üstü Kaya Mezarı

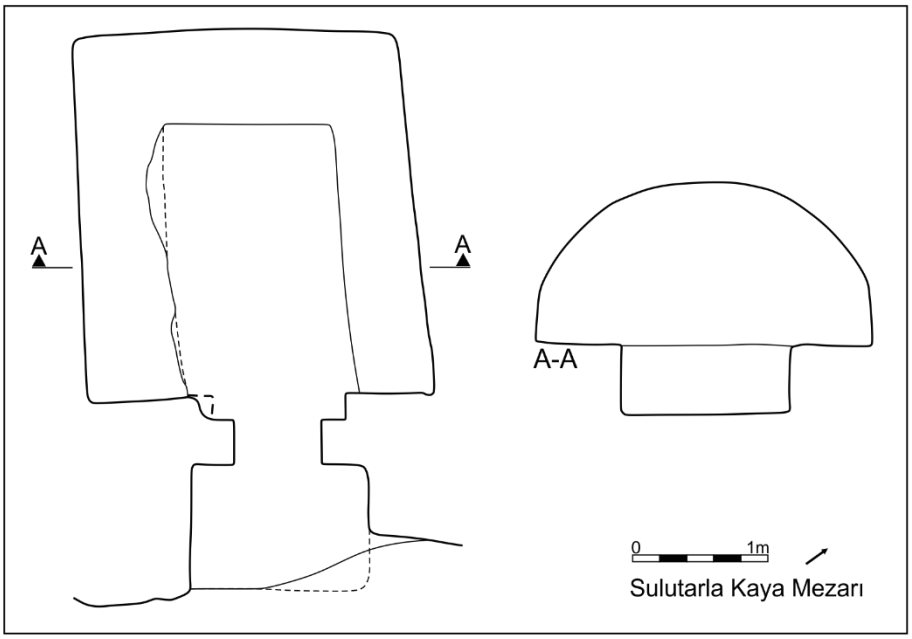
Çizim 164 Erkenek KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

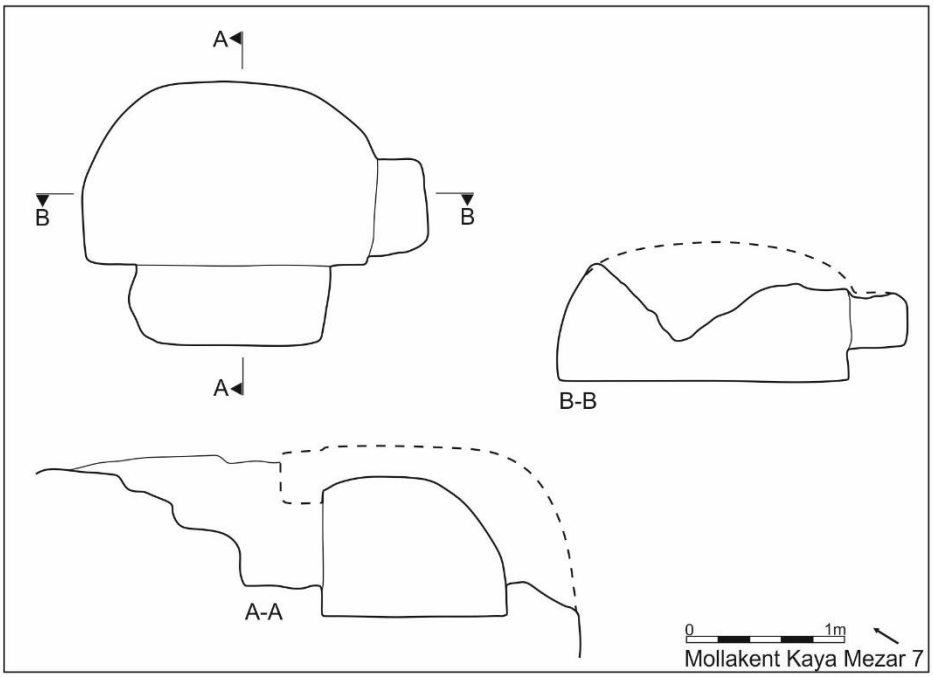
Çizim 165 Erkenek KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

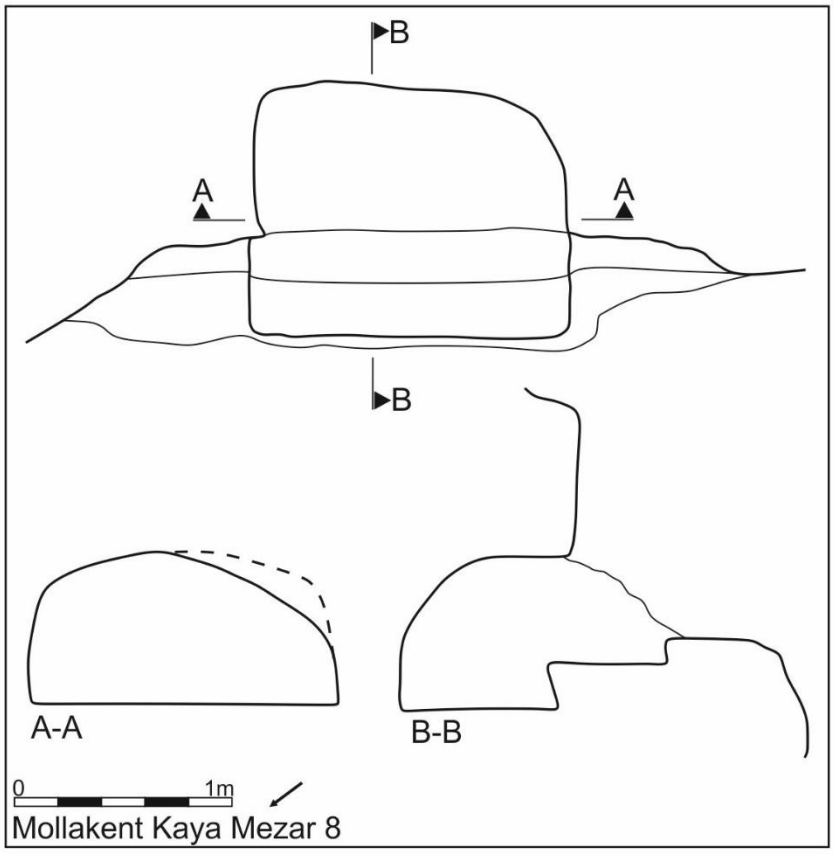
Çizim 166 Gelengeç Yer üstü Kaya Mezarı

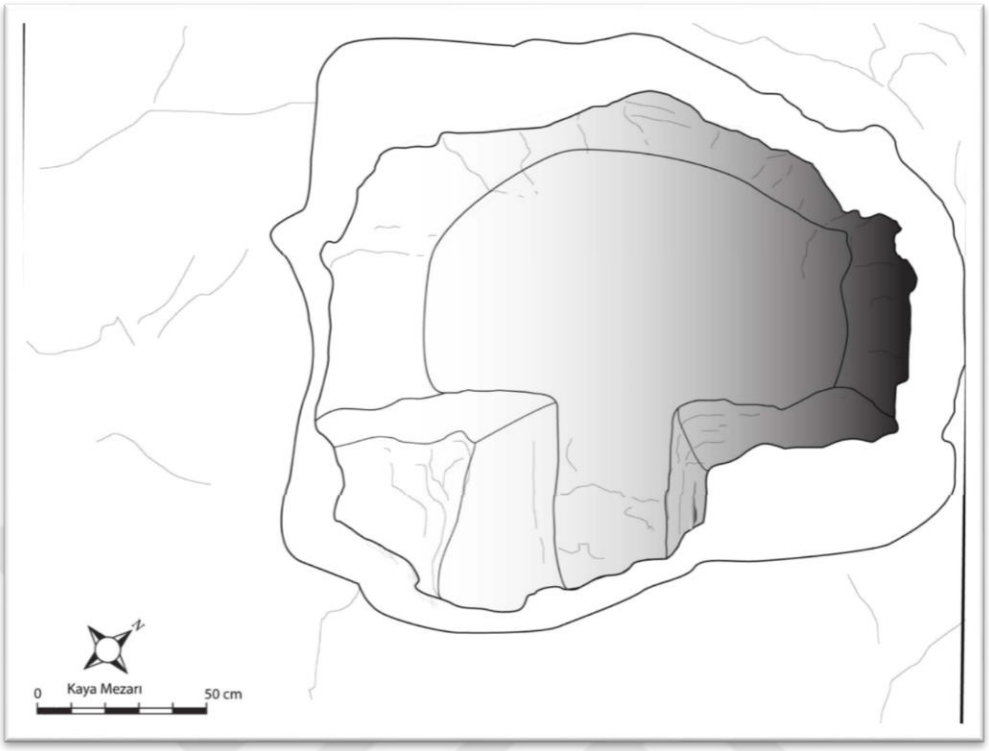
Çizim 167 Sulutarla Yer üstü Kaya Mezarı

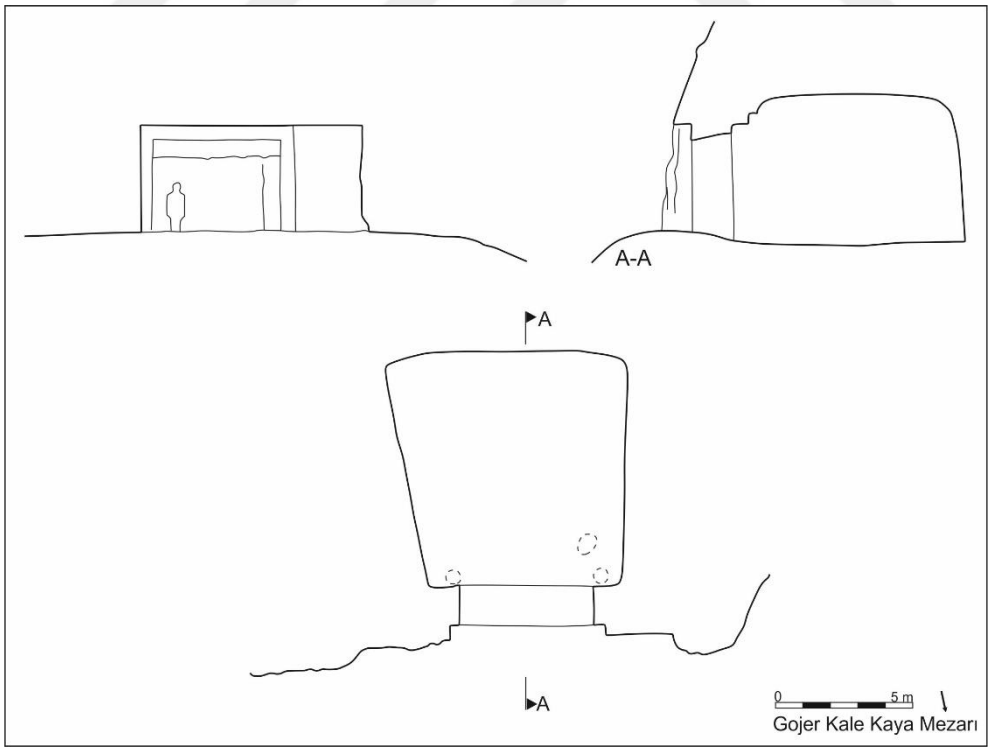
Çizim 168 Mollakent KM7 Yer üstü Kaya Mezarı

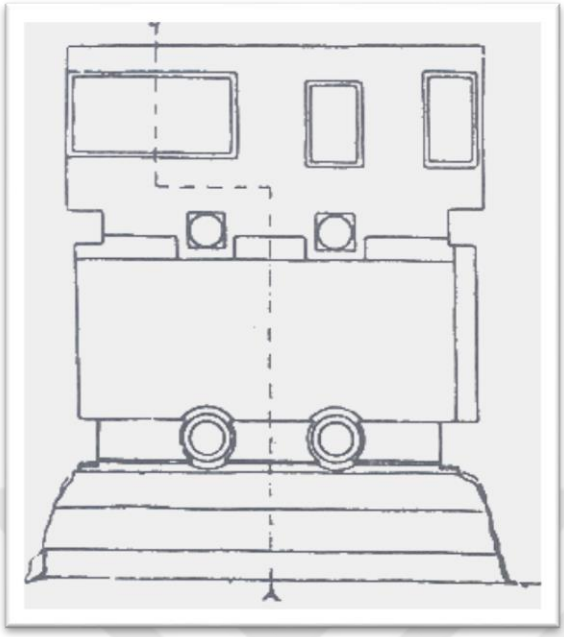
Çizim 169 Mollakent KM8 Yer üstü Kaya Mezarı

Çizim 170 Kale Yer üstü Kaya Mezarı

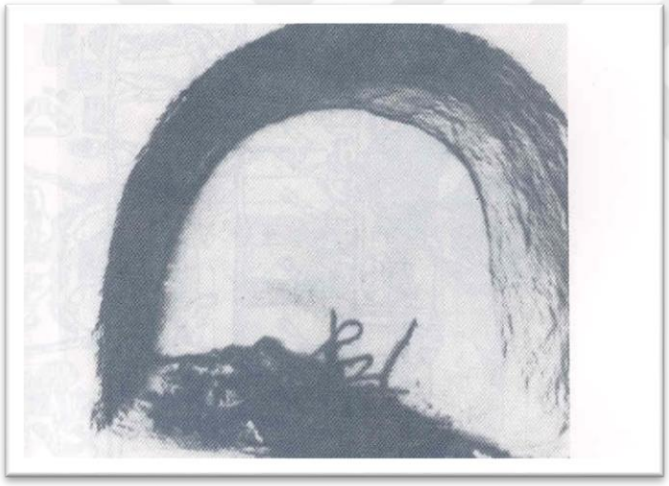
Çizim 171 Goyceh (Gojer Kale) Yer üstü Kaya Mezarı

Çizim 172 Fakrıgah Yerüstü Kaya Mezarı

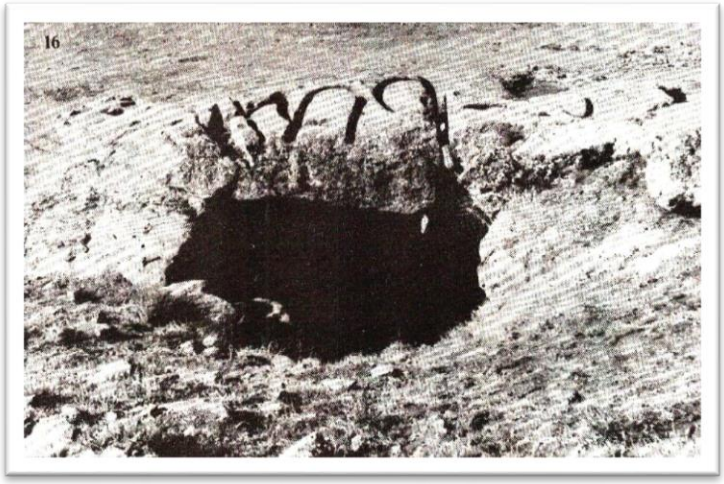
Resim 1 Aliler Yer altı Kaya Mezarı

Resim 2 Dedeli KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 3 Dedeli KM3, Yer altı Kaya Mezar, (A. Özfırat).

Resim 4 Atabindi KM2, Yer altı Kaya Mezar

Resim 5 Adilcevaz Yer altı Kaya Mezarı

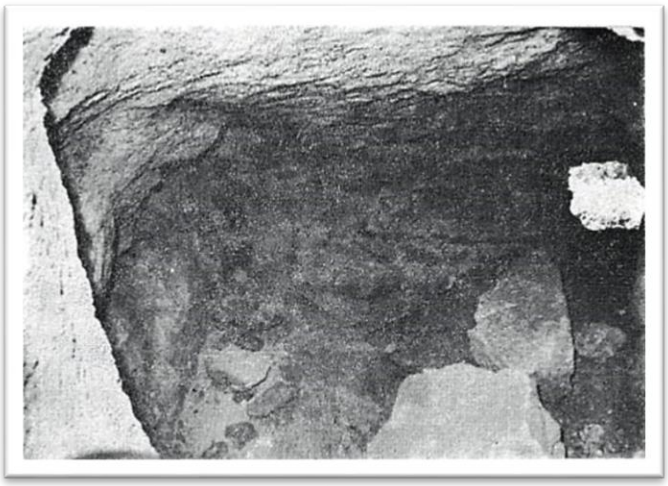
Resim 6 Sukonak Yer altı Kaya Mezarı

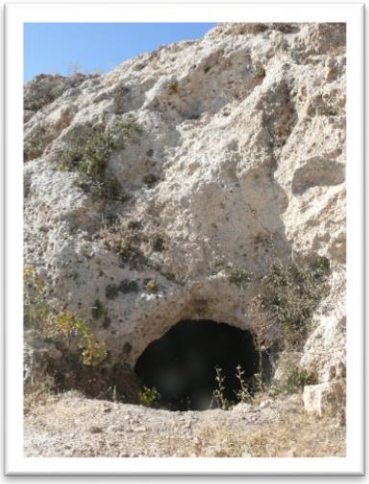
Resim 7 Yeniköy KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 8 Yeniköy KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 9 Kalecik Yer altı Kaya Mezarı

Resim 10 Sarıtaş KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 11 Sarıtaş KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 12 Sarıtaş KM2 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 13 Sarıtaş KM2 Yer altı Kaya Mezarı

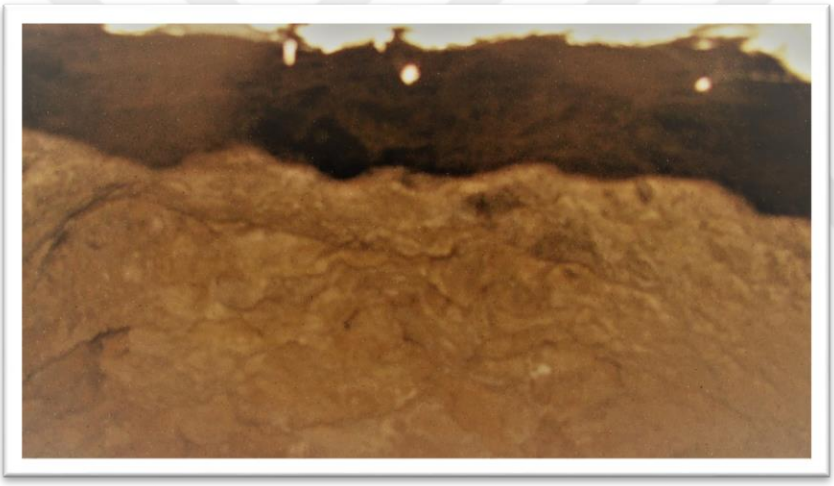
Resim 14 Sarıtaş KM3 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 15 Sarıtaş KM3 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 16 Sarıtaş KM4 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 17 Sarıtaş KM4 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 18 Sarıtaş KM5 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 19 Sarıtaş KM5 Yer altı Kaya Mezarı

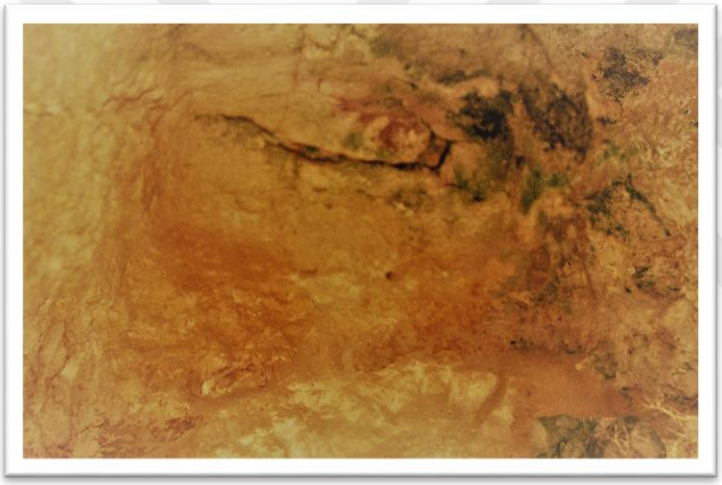
Resim 20 Sarıtaş KM6 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 21 Sarıtaş KM6 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 22 Sarıtaş KM10 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 23 Sarıtaş KM10 Yer altı Kaya Mezarı

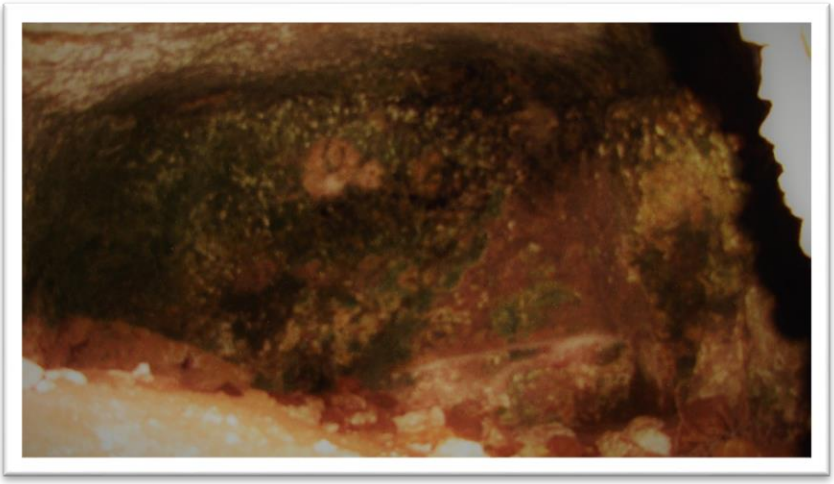
Resim 24 Sarıtaş KM11 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 25 Sarıtaş KM11 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 26 Sarıtaş KM12 Yer altı Kaya Mezarı

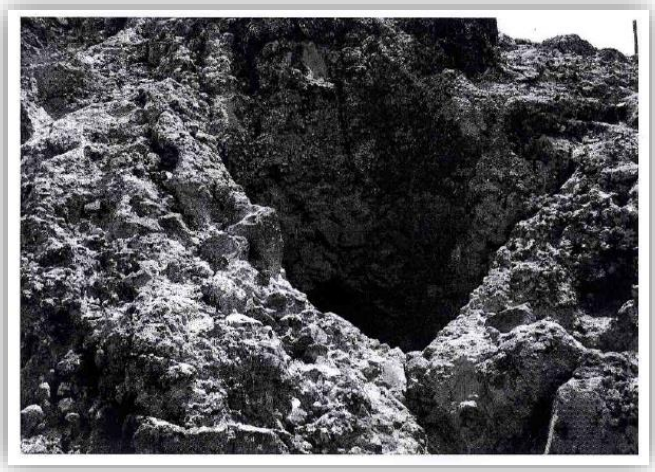
Resim 27 Sarıtaş KM12 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 28 Zernakitepe KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 29 Zernakitepe KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 30 Zernakitepe KM2 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 31 Zernakitepe Yeraltı Kaya Mezarları

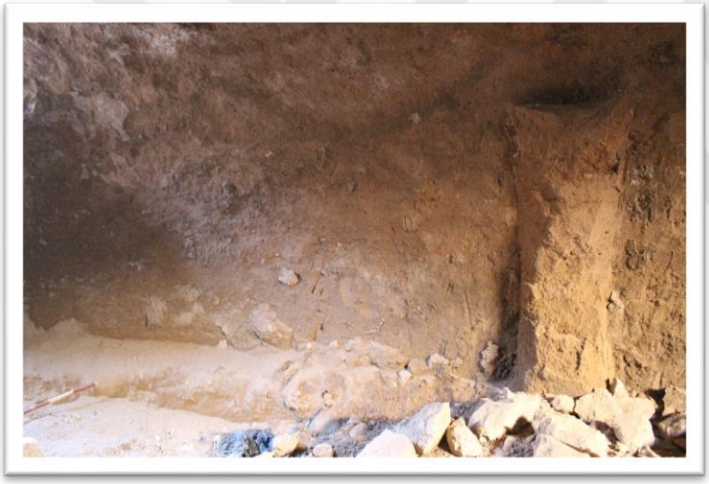
Resim 32 Muzehan KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (İ. Ayman).

Resim 33 Muzehan KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (İ. Ayman).

Resim 34 Muzehan KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (İ. Ayman).

Resim 35 Muzehan KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (İ. Ayman).

Resim 36 Muzehan KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (İ. Ayman).

Resim 37 Muzehan KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (İ. Ayman).

Resim 38 Van Kalesi BG 90 Yer altı Kaya Mezarı, (E. Konyar).

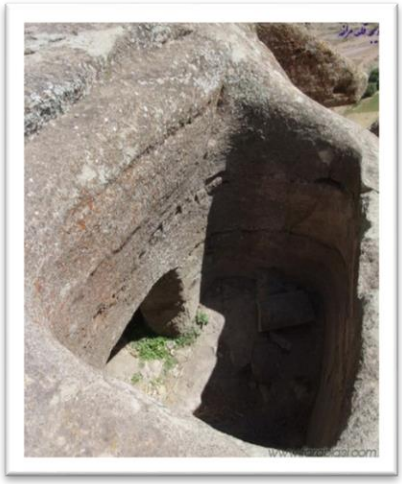
Resim 39 Van Kalesi BG 90 Yer altı Kaya Mezarı, (E. Konyar).

Resim 40 İsmail Ağa KM2 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 41 Goyjeh (Gojer) KM2 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 42 Goyjeh (Gojer) KM2 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 43 Goyjeh (Gojer) KM2 Yer altı Kaya Mezarı

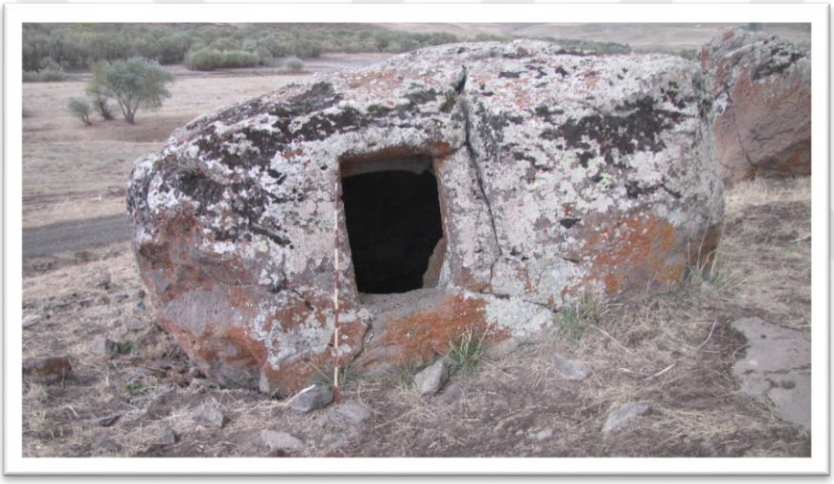
Resim 44 Agarak Yer altı Kaya Mezarı

Resim 45 Agarak Yer altı Kaya Mezarı

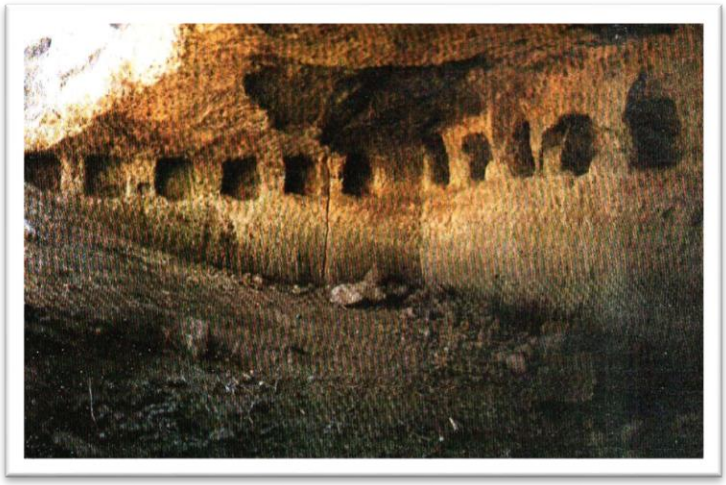
Resim 46 Meya Günbuldu Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 47 Dayıpınarı Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 48 Dayıpınarı Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 49 Dönertaş Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 50 Cengerli Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

Resim 51 Cengerli Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

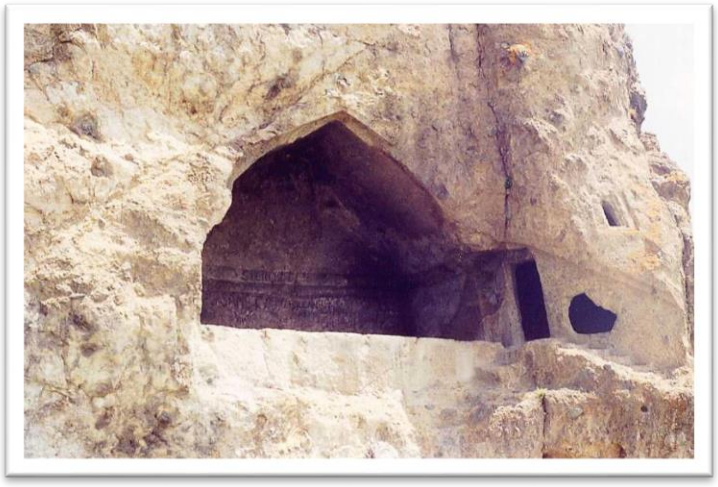
Resim 52 Şirinkale KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

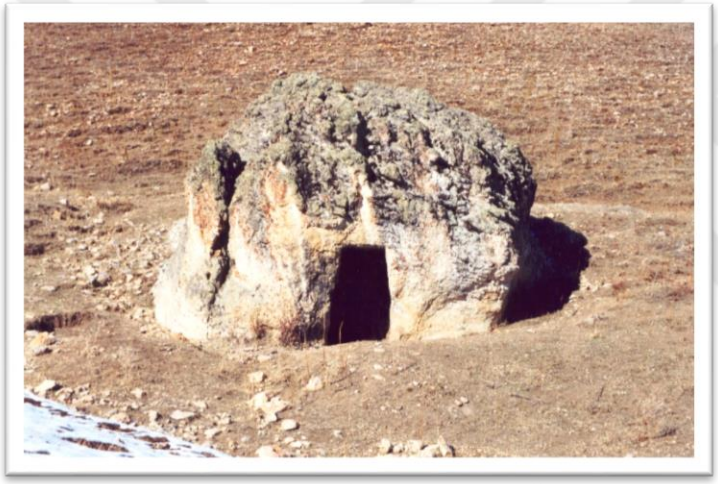
Resim 53 Şirinkale KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

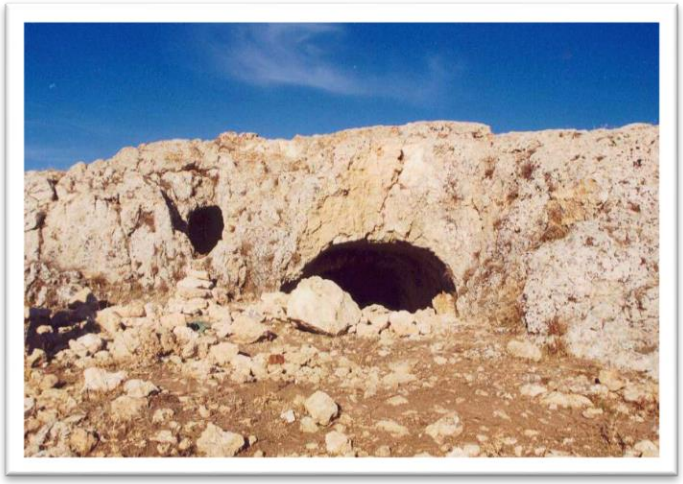
Resim 54 Yollarüstü Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

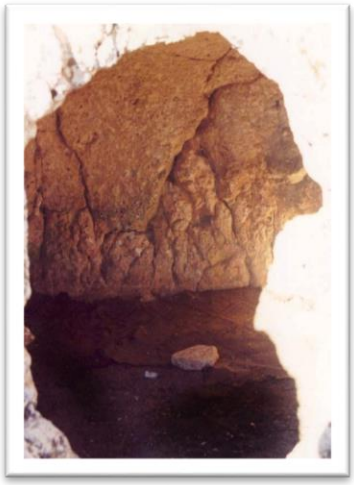
Resim 55 Umudum (Kalortepe) Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

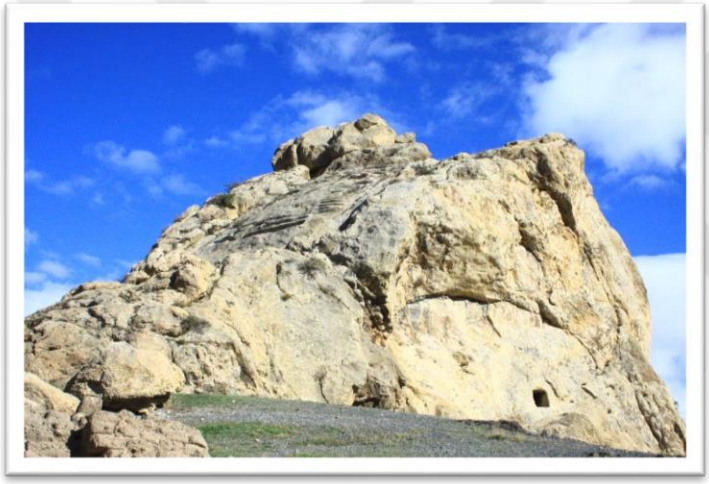
Resim 56 Aydınsu (Kapi) Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

Resim 57 Hasanova KM1-KM2 Yer üstü Kaya Mezarları, (A. Ceylan).

Resim 58 Hasanova KM2 Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

Resim 59 Aşağı Aktaş Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

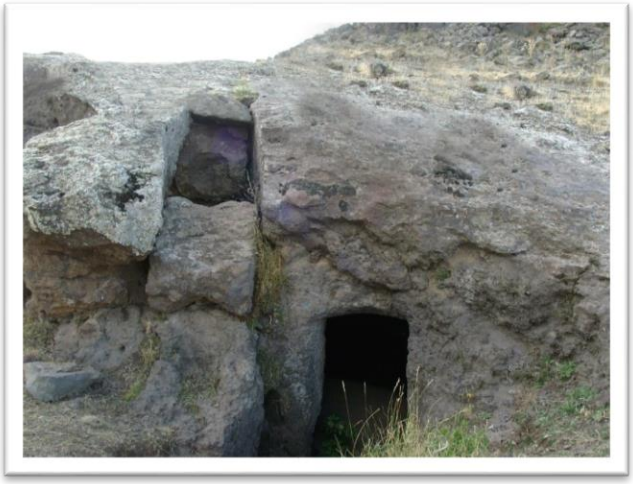
Resim 60 Aşağı Aktaş Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

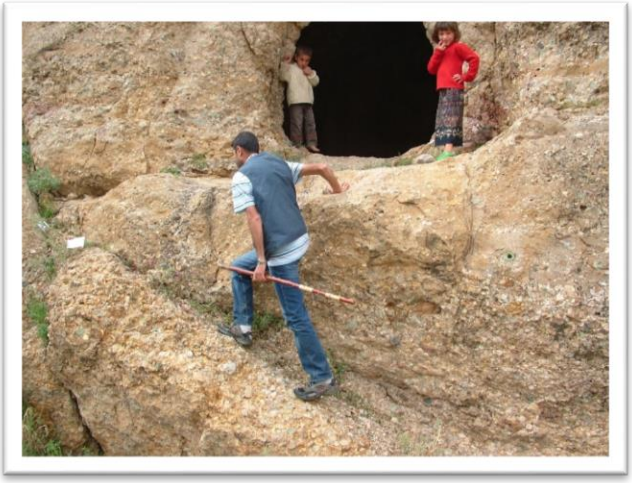
Resim 61 Karakoyunlu Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Özfırat).

Resim 62 Karakoyunlu Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Özfırat).

Resim 63 Kızılkule Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Ceylan).

Resim 64 Aşağı Erhacı (Ziyaret) Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Özfırat).

Resim 65 Aşağı Erhacı (Ziyaret) Yer üstü Kaya Mezarı, (A. Özfırat).

Resim 66 Hacı Lezgi (Çayırdere) Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

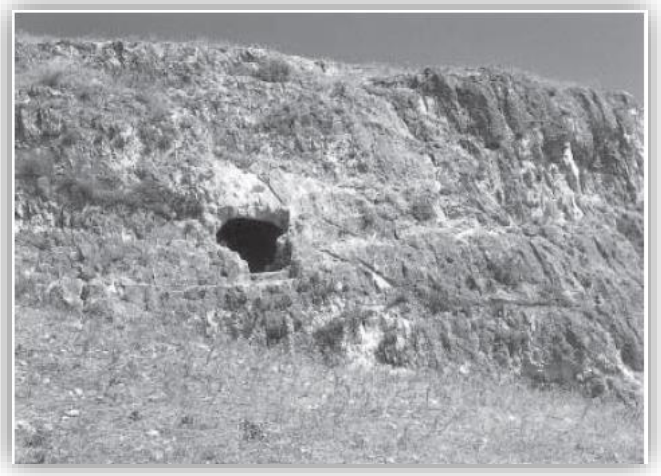
Resim 67 Madavank KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

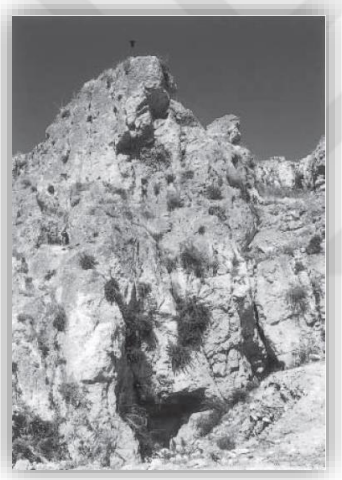
Resim 68 Madavank KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

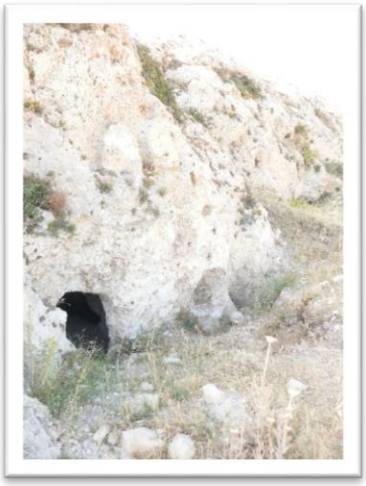
Resim 69 Madavank KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 70 Madavank KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 71 Madavank KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 72 Sarıtaş KM7 Yer üstü Kaya Mezarı

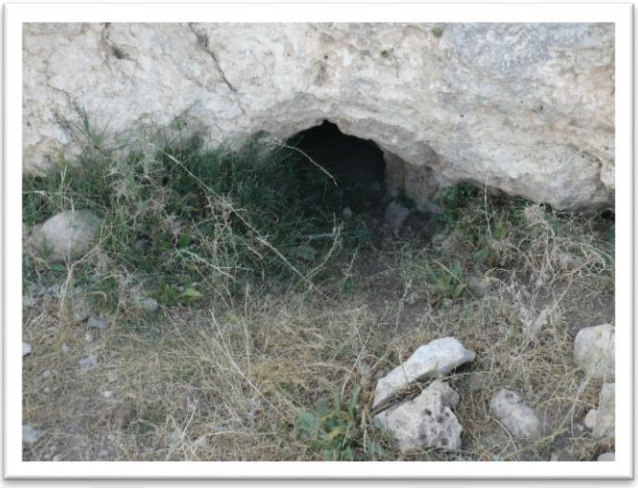
Resim 73 Sarıtaş KM7 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 74 Sarıtaş KM8 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 75 Sarıtaş KM8 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 76 Sarıtaş KM9 Yer üstü Kaya Mezarı

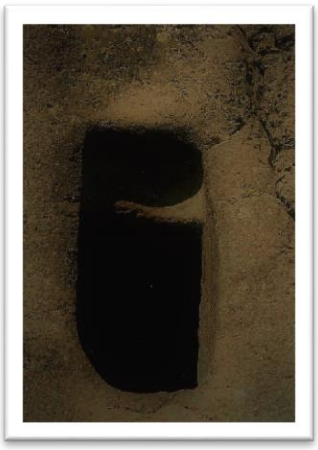
Resim 77 Sarıtaş KM9 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 78 Delikdaş Yer üstü Kaya Mezarı

a

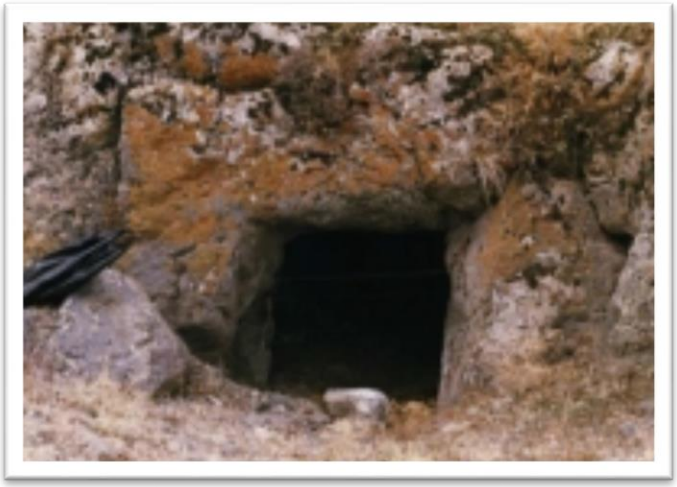

b

Resim 79 a Seduk KM1-KM2 Yer üstü Kaya Mezarları
b Seduk KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

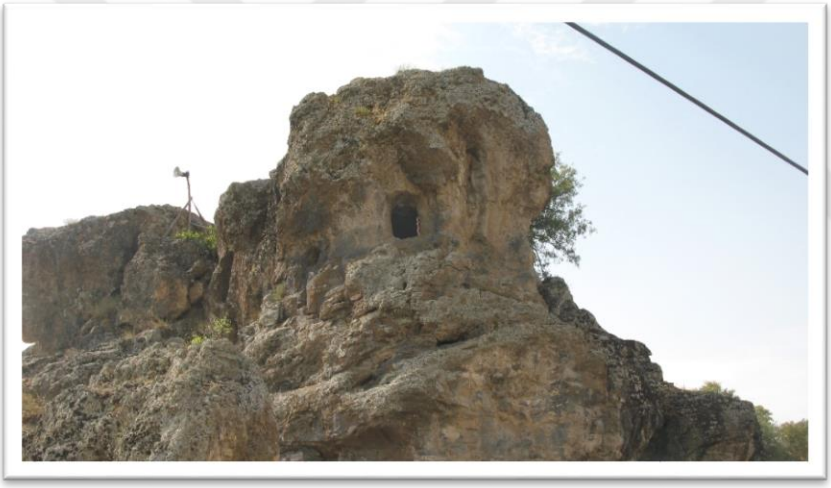
Resim 80 Nekerek Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 81 Çehrik KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 82 Karnıyarık Yer üstü Kaya Mezarı

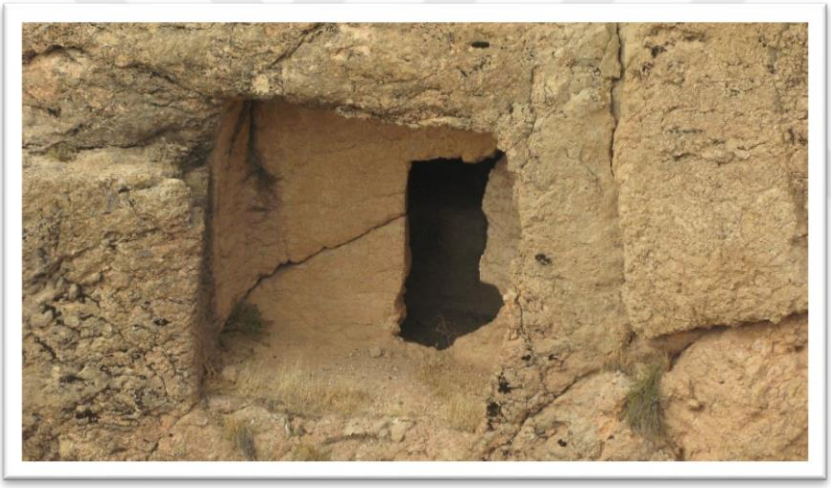
Resim 83 Hacıseli (Erbildi) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 84 Hacıseli (Erbildi) Yer üstü Kaya Mezarı

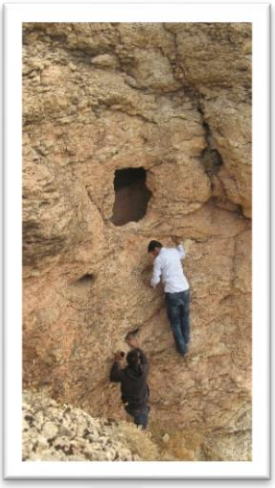
Resim 85 Kürdemlik Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 86 Tanrıvermiş KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

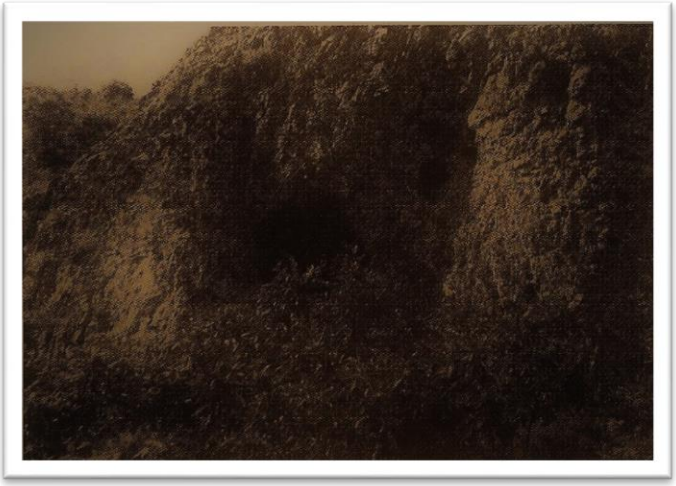
Resim 87 Tanrıvermiş KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

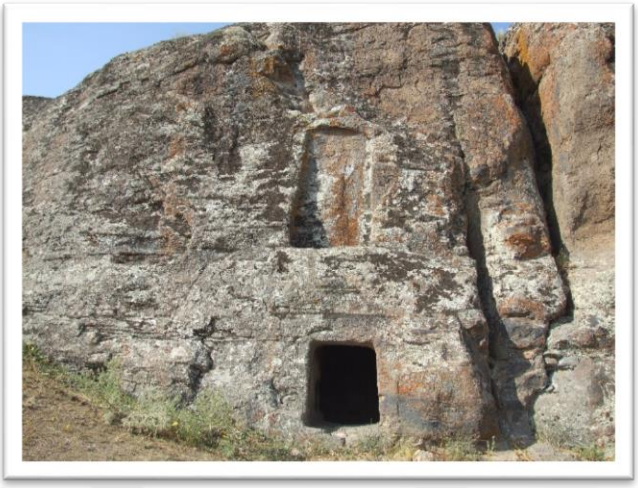
Resim 88 Tanrıvermiş KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 89 Tanrıvermiş KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

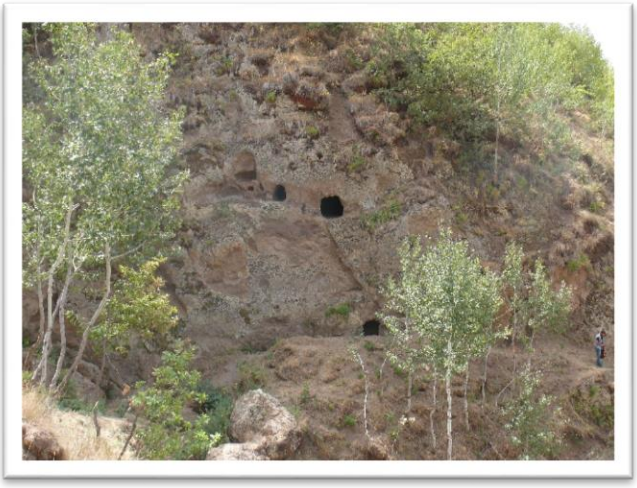
Resim 90 Mermagendi Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 91 Yeniköy KM1 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 92 Yeniköy KM1 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 93 Yolgözler KM1-KM2-3 Yer üstü Kaya Mezarları, (H. Biber).

Resim 94 Yolgözler KM2-3 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

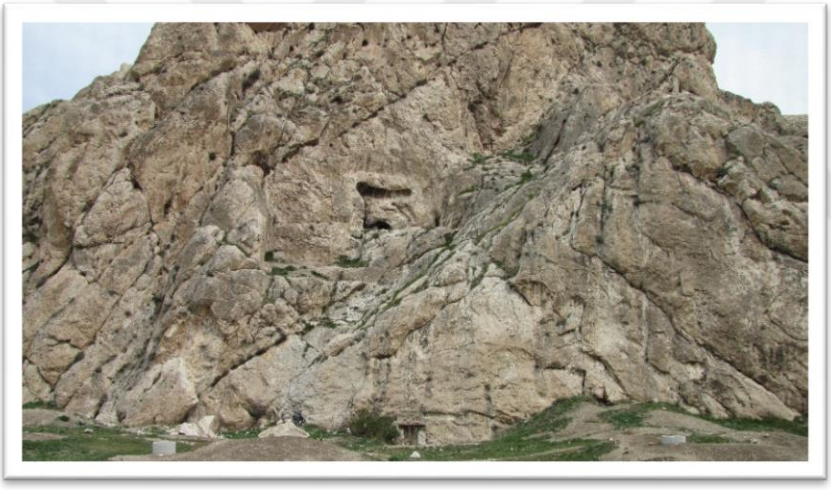
Resim 95 Yolgözler KM2-3 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 96 Yolgözler KM3? Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

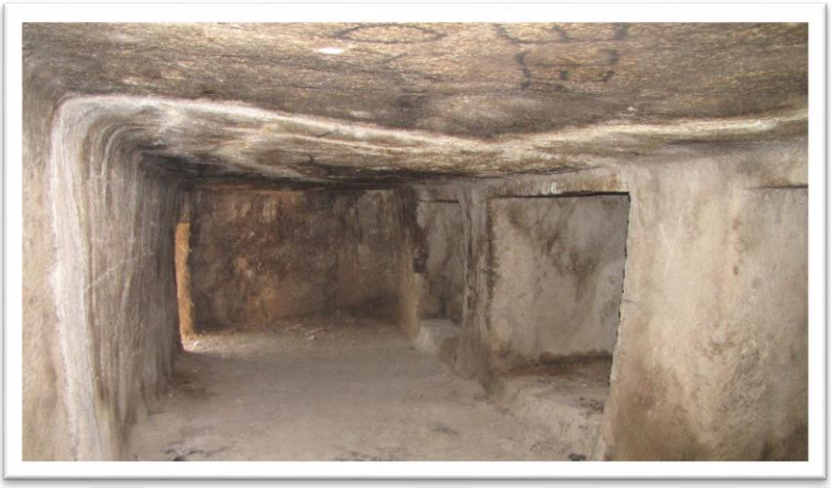
Resim 97 Mazgirt KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 98 Kremasyon Yer üstü Kaya Mezarı

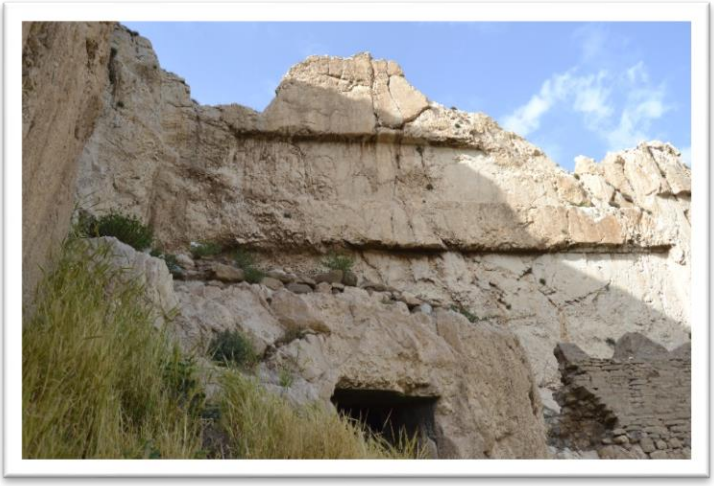
Resim 99 Kremasyon Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 100 Küçük Horhor Yer üstü Kaya Mezarı

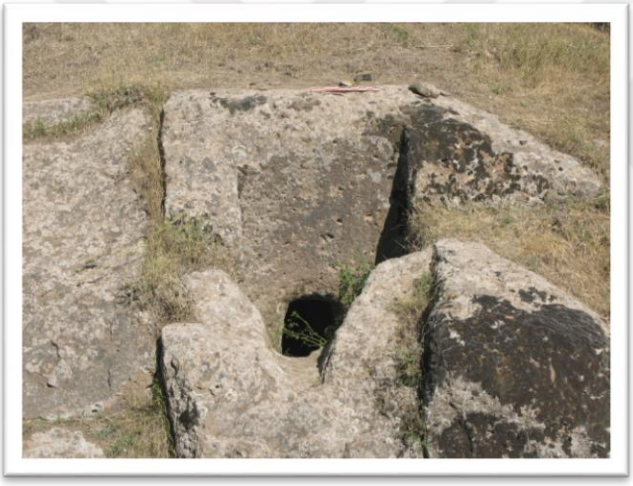
Resim 101 Küçük Horhor Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 102 V Nolu Yer üstü Kaya Mezarı, (R. Kuvanç).

Resim 103 V Nolu Yer üstü Kaya Mezarı, (R. Kuvanç).

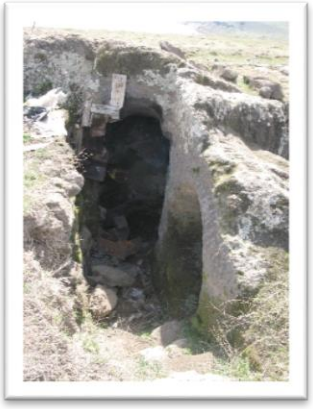

Resim 104 Suğas Yer altı Kaya Mezarı

Resim 105 Suğas Yer altı Kaya Mezarı

a **b**

Resim 106 a,b Sorgun Yer altı Kaya Mezarı**?**

Resim 107 Sorgun Yer altı Kaya Mezarı**?**

Resim 108 Günyurdu KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 109 Günyurdu KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

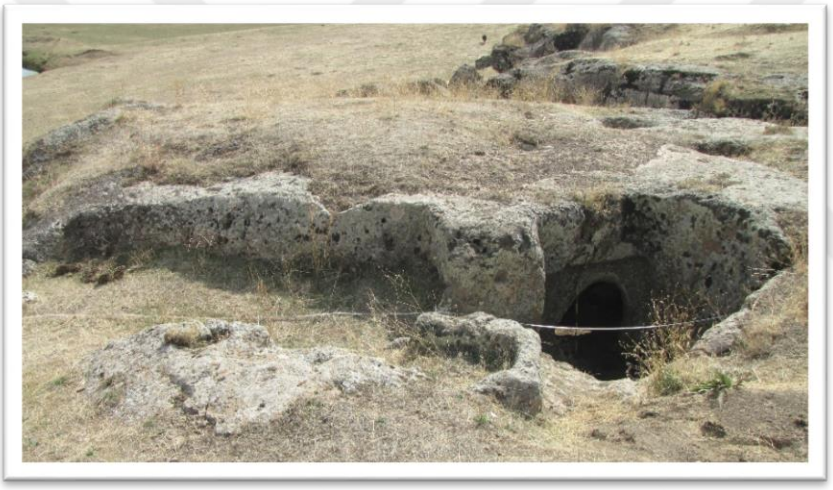
Resim 110 Günyurdu KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

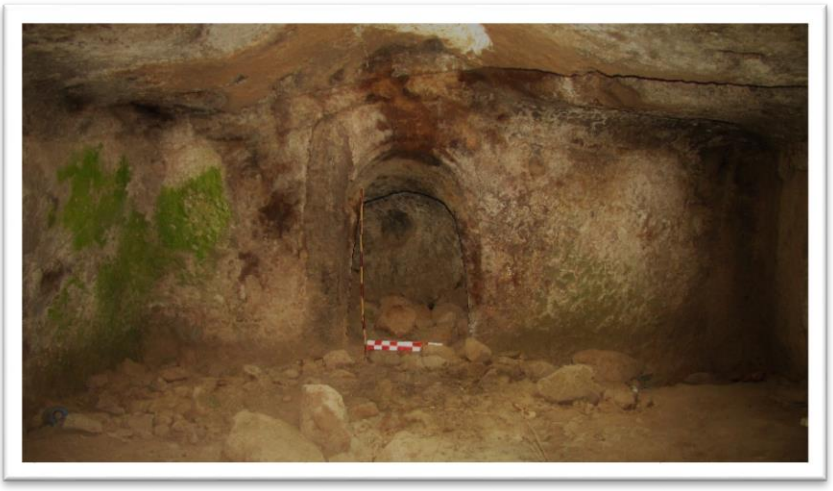
Resim 111 Günyurdu KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 112 Günyurdu KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 113 Mollakent KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 114 Mollakent KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 115 Mollakent KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 116 Mollakent KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 117 Mollakent KM4 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 118 Mollakent KM4 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 119 Mollakent KM6 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 120 Mollakent KM6 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 121 Mollakent KM10 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 122 Mollakent KM11 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 123 Mollakent KM12 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 124 Mollakent KM13 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 125 Mollakent KM14 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 126 Mollakent KM15 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 127 Mollakent KM16 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 128 Mollakent KM17 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 129 Mollakent KM18 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 130 Mollakent KM19 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 131 Mollakent KM20 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 132 Mollakent KM21 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 133 Mollakent KM22 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 134 Mollakent KM23 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 135 Mollakent KM24 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 136 Mollakent KM25 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 137 Mollakent KM26 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 138 Mollakent KM27 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 139 Güleç (Gomik) KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 140 Güleç (Gomik) KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 141 Güleç (Gomik) KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 142 Güleç (Gomik) KM2 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 143 Güleç (Gomik) KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 144 Güleç (Gomik) KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 145 Güleç (Gomik) KM4 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 146 Güleç (Gomik) KM4 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

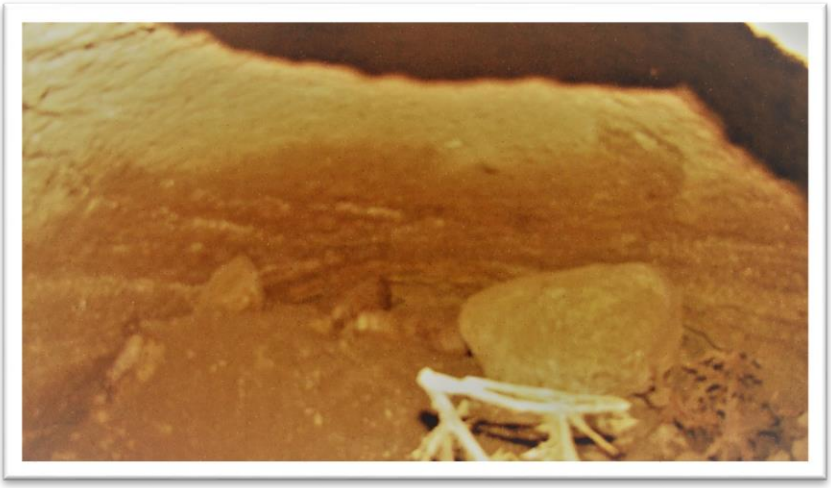
Resim 147 Güleç (Gomik) KM5 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 148 Güleç (Gomik) KM5 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 149 Güleç (Gomik) KM6 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

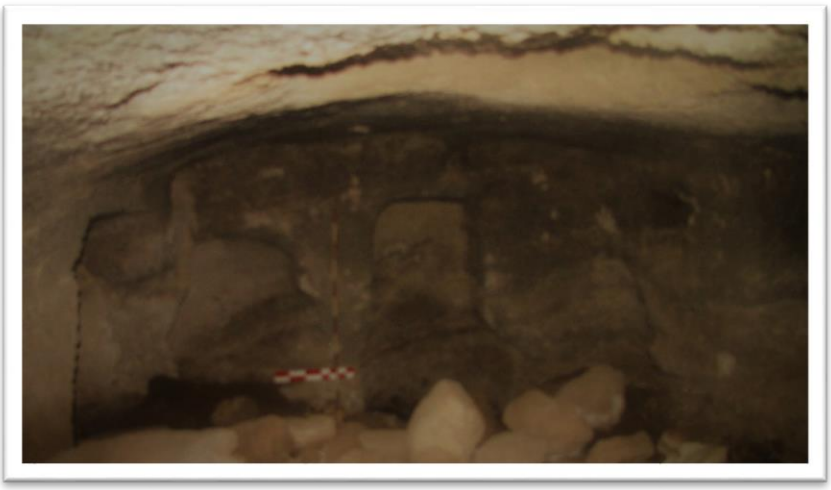
Resim 150 Güleç (Gomik) KM6 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

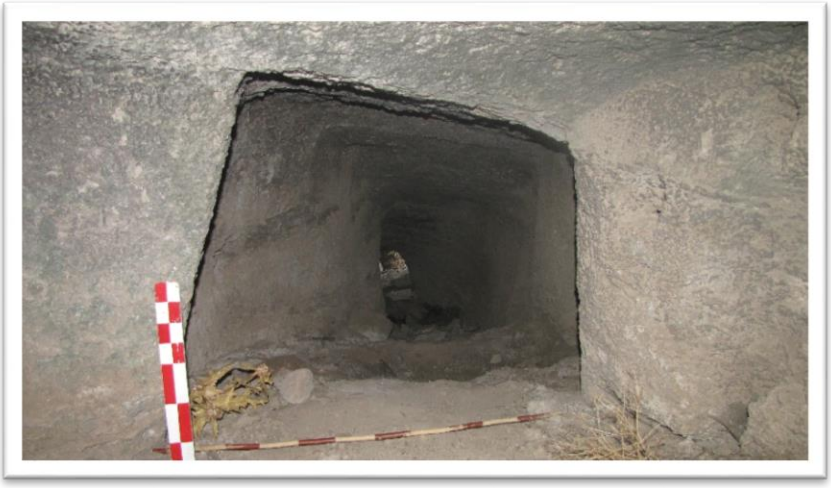
Resim 151 Güleç (Gomik) KM7 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 152 Güleç (Gomik) KM7 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 153 Güleç (Gomik) KM8 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 154 Güleç (Gomik) KM8 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 155 Güleç (Gomik) KM9 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 156 Güleç (Gomik) KM9 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 157 Güleç (Gomik) KM10 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 158 Güleç (Gomik) KM10 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 159 Güleç (Gomik) KM11 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 160 Güleç (Gomik) KM11 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 161 Güleç (Gomik) KM12 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 162 Güleç (Gomik) KM13 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 163 Güleç (Gomik) KM14 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 164 Güleç (Gomik) KM15 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 165 Güleç (Gomik) KM16 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 166 Güleç (Gomik) KM17 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 167 Güleç (Gomik) KM18 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

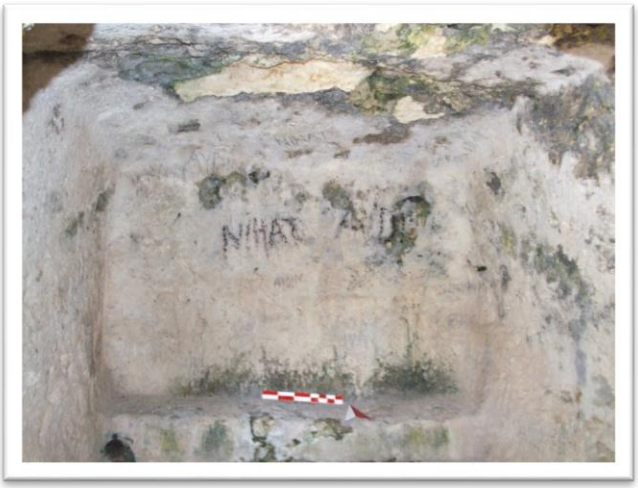
Resim 168 Güleç (Gomik) KM19 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

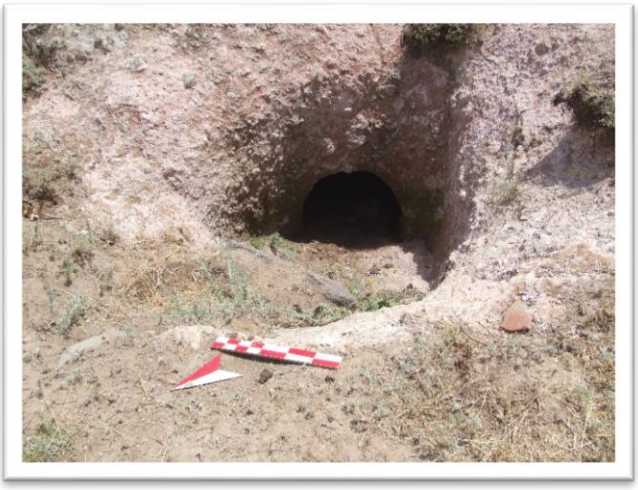
Resim 169 Güleç (Gomik) KM20 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 170 Doğantaş Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 171 Doğantaş Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 172 Hazinetepe Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 173 Hazinetepe Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 174 Karaköy KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 175 Karaköy KM1 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 176 Karaköy KM3 Yer altı Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 177 Kilisecik KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 178 Kilisecik KM1 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 179 Kilisecik KM2 Yer altı Kaya Mezarı

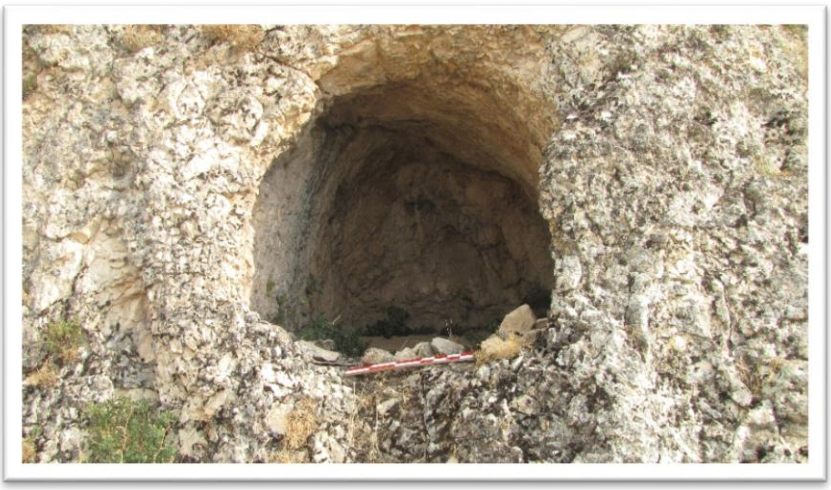
Resim 180 Kilisecik KM2 Yer altı Kaya Mezarı

Resim 181 Körpe KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

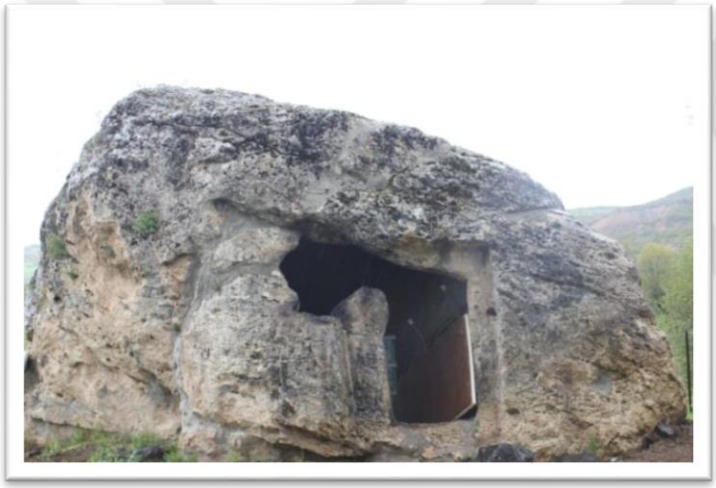
Resim 182 Körpe KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

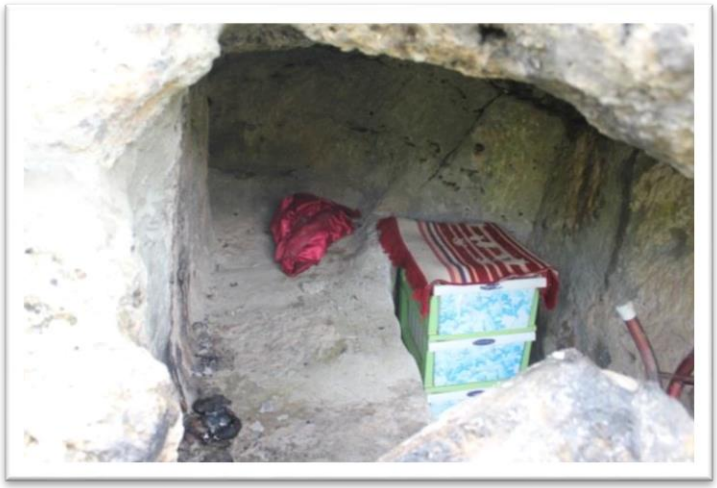
Resim 183 Körpe KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 184 Körpe KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 185 Çalakos (Hz Kureyşin Evi) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 186 Çalakos (Hz Kureyşin Evi) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 187 Aliçeyrek KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

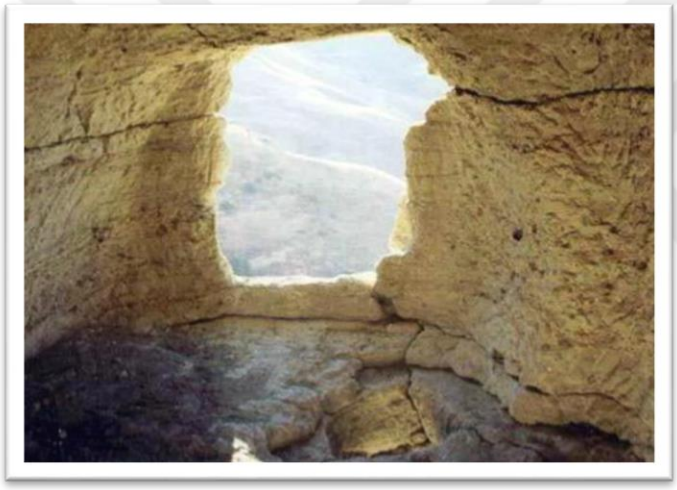
Resim 188 Aliçeyrek KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 189 Karapınar KM1, KM2 Yer üstü Kaya Mezarları

Resim 190 Karapınar KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

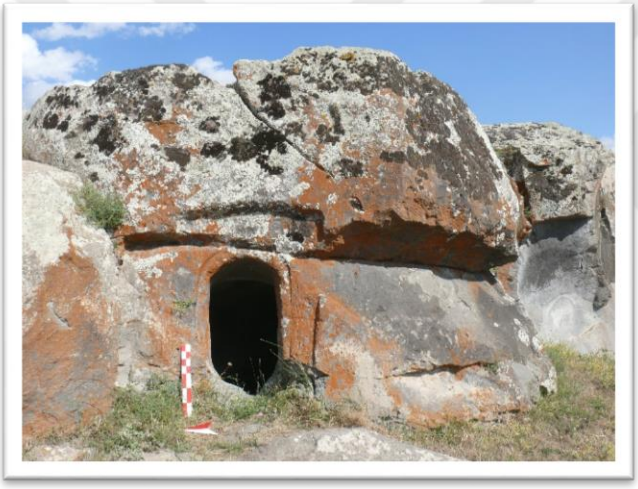
Resim 191 Karapınar KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 192 Mollakent KM1 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 193 Mollakent KM1 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 194 Mollakent KM5 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 195 Mollakent KM5 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 196 Mollakent KM9 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

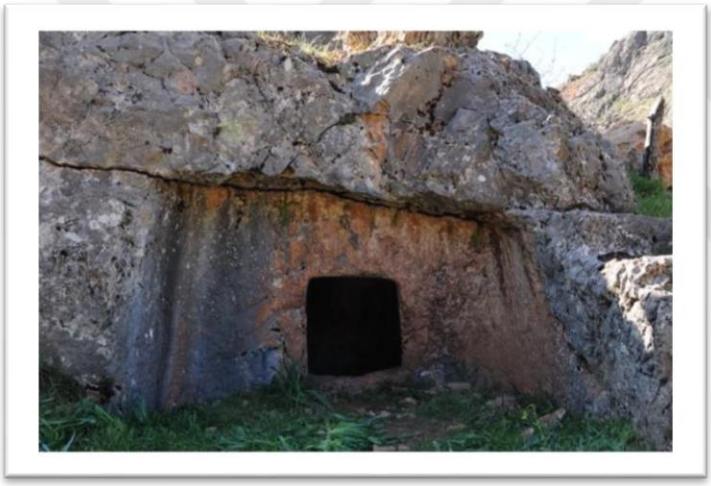
Resim 197 Mollakent KM9 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 198 Karaköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 199 Karaköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

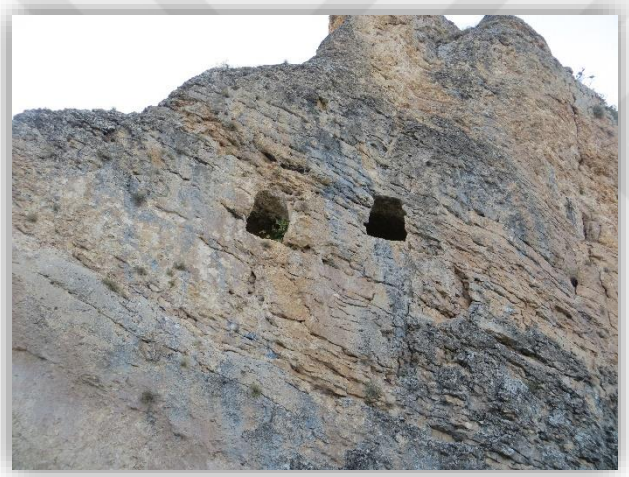
Resim 200 Rabat Kalesi Yer üstü Kaya Mezarı

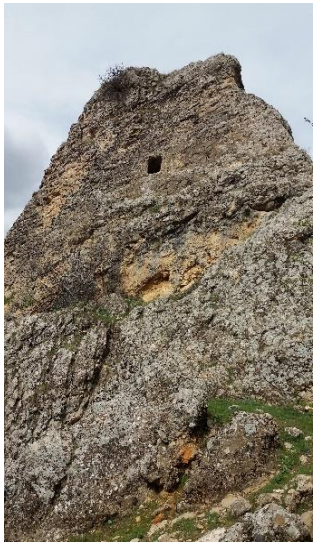
Resim 201 Bağın KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 202 Bağın KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 203 Vasgirt KM1,KM2 Yer üstü Kaya Mezarları, (N. Parlıtı).

Resim 204 Vasgirt KM3 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Ulaşoğlu).

Resim 205 Vasgirt KM4 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Ulaşoğlu).

Resim 206 Vasgirt KM5 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Ulaşoğlu).

Resim 207 Gelin Odaları Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Ulaşoğlu).

Resim 208 Gelin Odaları Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Ulaşoğlu).

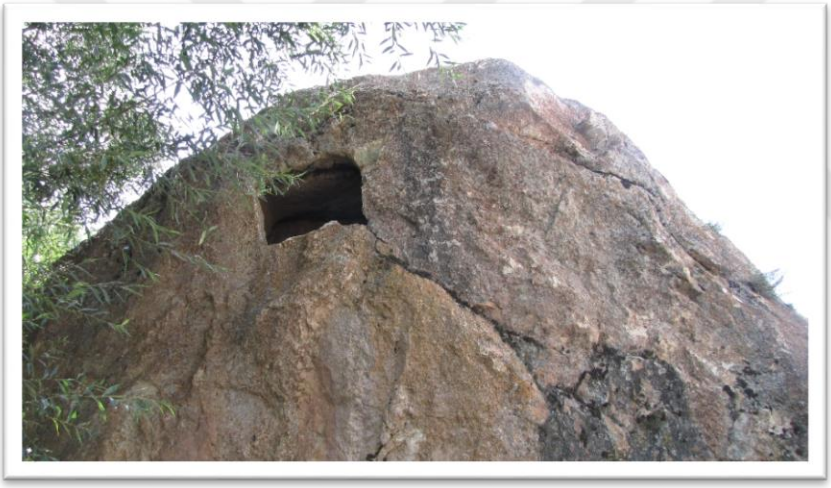
Resim 209 Amik Yer üstü Kaya Mezarı

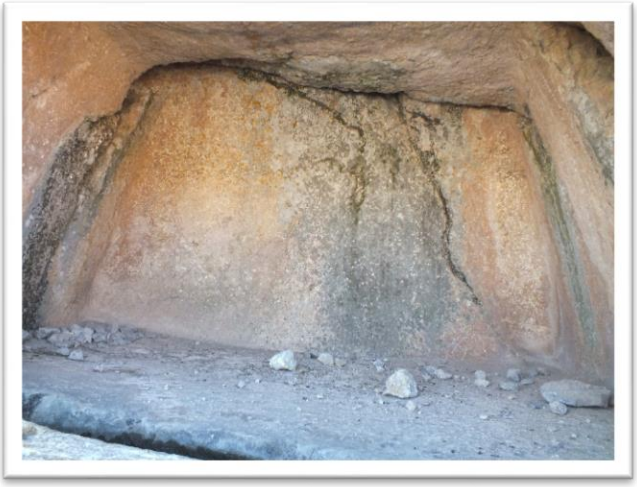
Resim 210 Amik Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 211 Ermişler Mirek Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 212 Yalnızağaç Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 213 Yalnızağaç Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 214 Zernek (Mıla Dergi) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 215 Zernek (Mıla Dergi) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 216 Harput (Dabakhane) KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 217 Harput (Dabakhane) KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 218 Harput (Dabakhane) KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 219 Harput (Dabakhane) KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

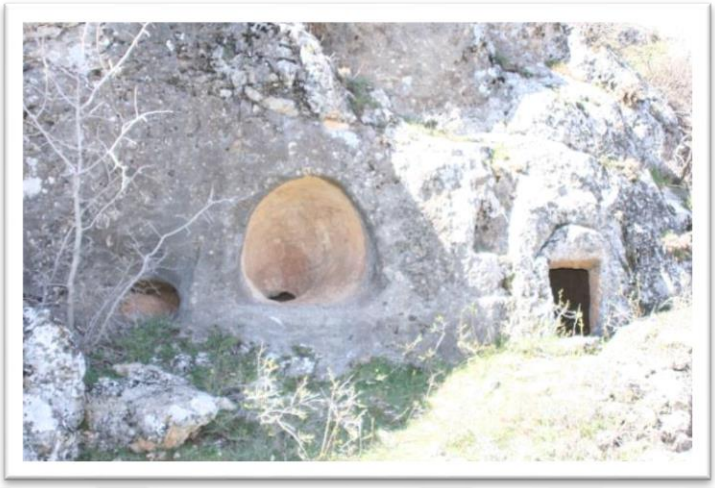
Resim 220 Harput (Dabakhane) KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 221 Harput (Dabakhane) KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 222 Şüşnaz (Deliktaş) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 223 Ören Yer üstü Kaya Mezarları, (H. Doğan – B. Soykan).

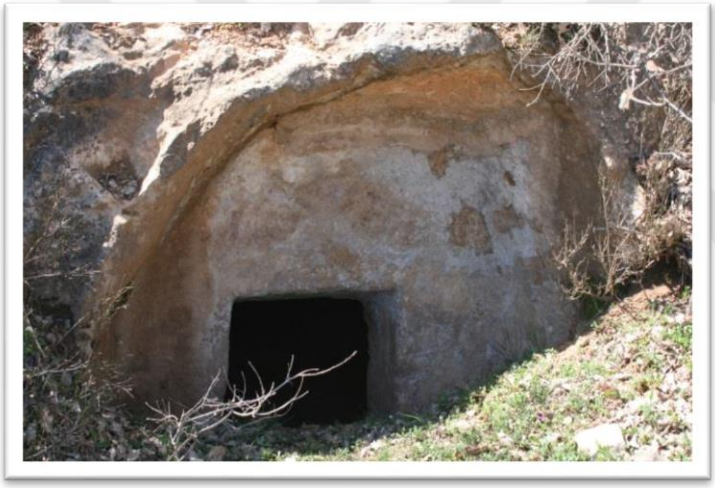
Resim 224 Ören Yer üstü Kaya Mezarları, (H. Doğan – B. Soykan).

Resim 225 Seki Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

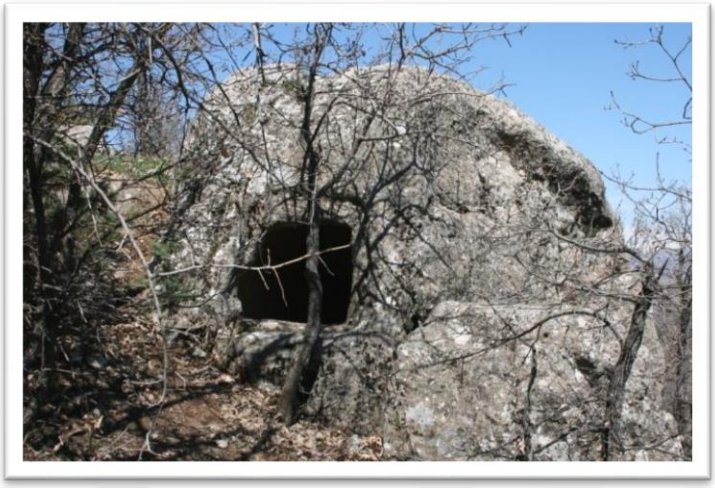
Resim 226 Seki Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

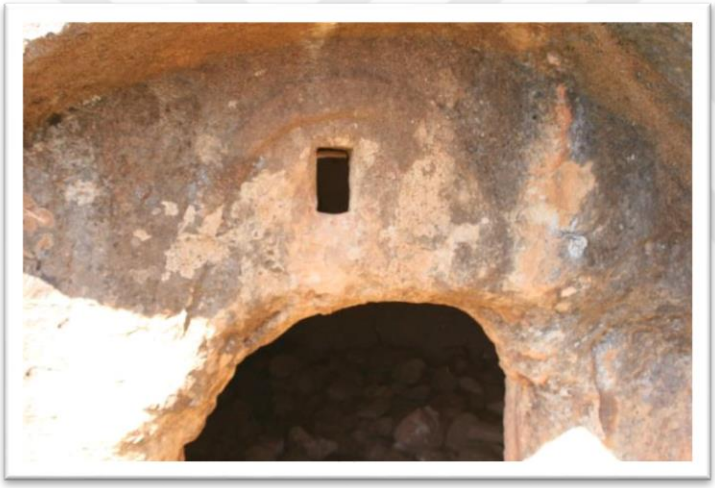
Resim 227 Kesmece Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

Resim 228 Kesmece Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

Resim 229 Kesmece Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

Resim 230 Kombaşı Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

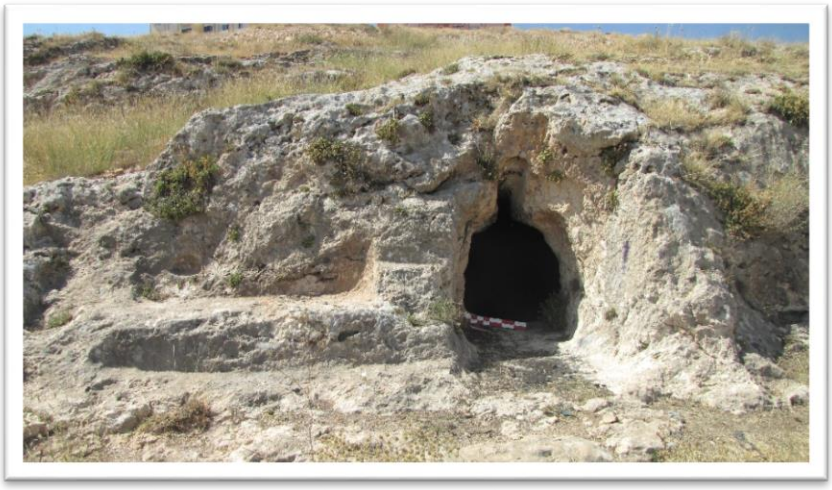
Resim 231 Kombaşı Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Doğan – B. Soykan).

Resim 232 Aktepe KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 233 Aktepe KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 234 Aktepe KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 235 Aktepe KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 236 Aktepe KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 237 Aktepe KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 238 Aktepe KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 239 Aktepe KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

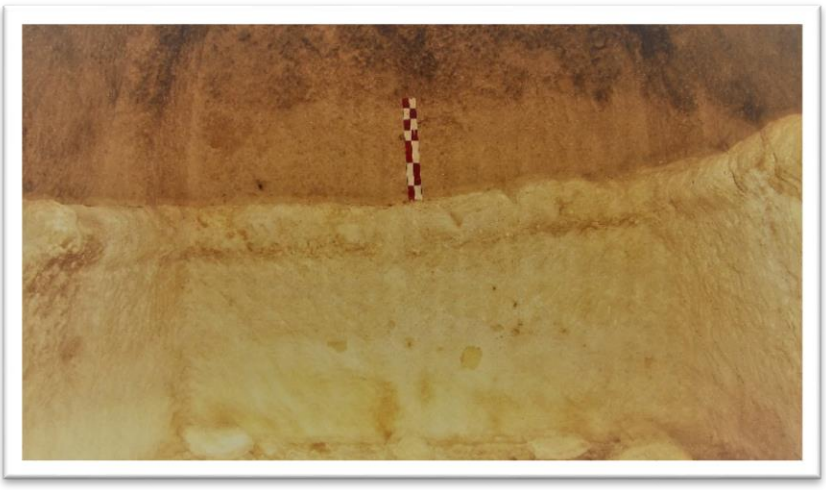
Resim 240 Bağköy KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 241 Bağköy KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 242 Bağköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 243 Bağköy KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

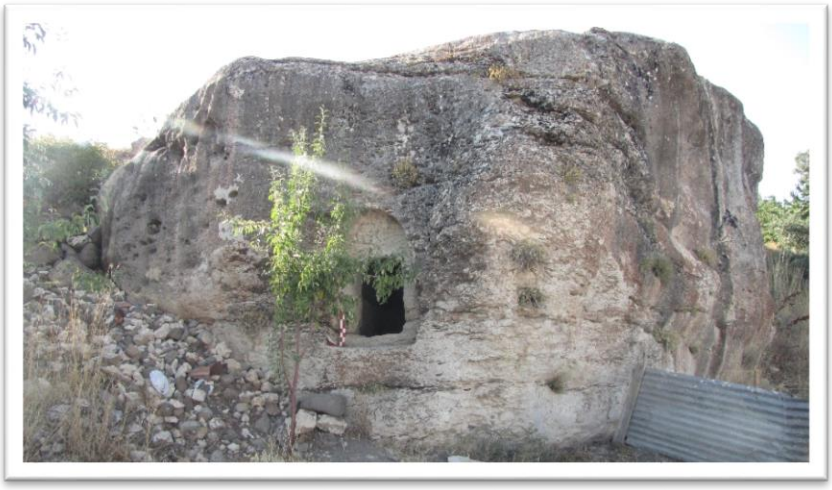
Resim 244 Bağköy KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 245 Bağköy KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 246 Bağköy KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 247 Kasanlar (Sarıhacı) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 248 Kasanlar (Sarıhacı) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 249 Bostanpınarı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 250 Bostanpınarı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 251 Bostanpınarı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 252 Bostanpınarı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 253 Bostanpınarı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 254 Bostanpınarı KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 255 Bostanpınarı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

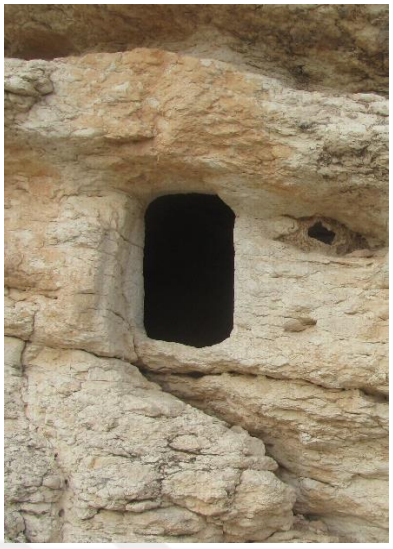
Resim 256 Bostanpınarı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 257 Dinlencek KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 258 Dinlencek KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 259 Dinlencek KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

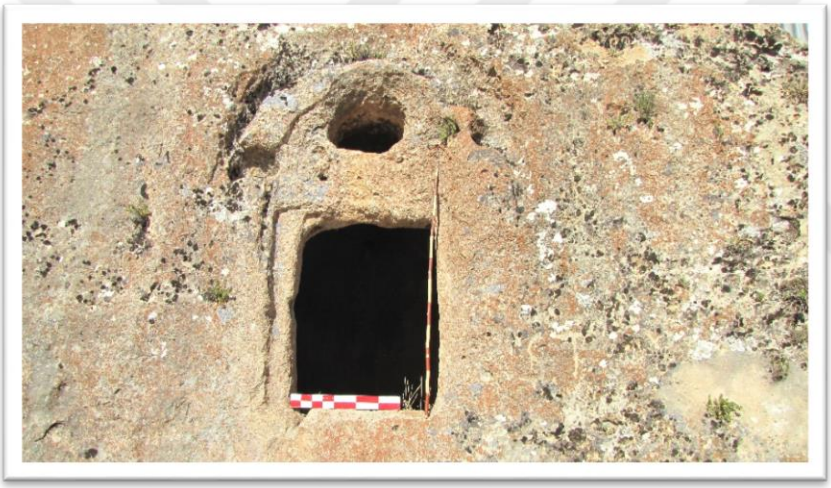
Resim 260 Dinlencek KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 261 Dinlencek KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 262 Dinlencek KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 263 Gebenarası Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 264 Gebenarası Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 265 Kombaşı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 266 Kombaşı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 267 Kombaşı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 268 Kombaşı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 269 Never Yer üstü Kaya Mezarı

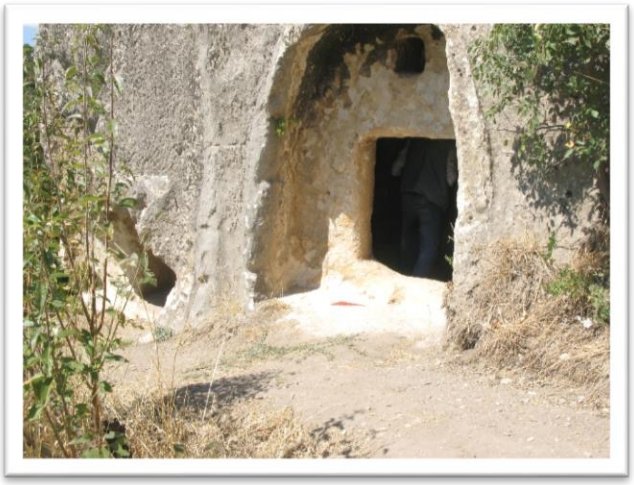
Resim 270 Never Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 271 Onar KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 272 Onar KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 273 Onar KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

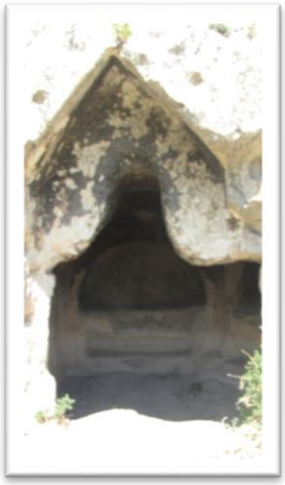
Resim 274 Onar KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 275 Onar KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

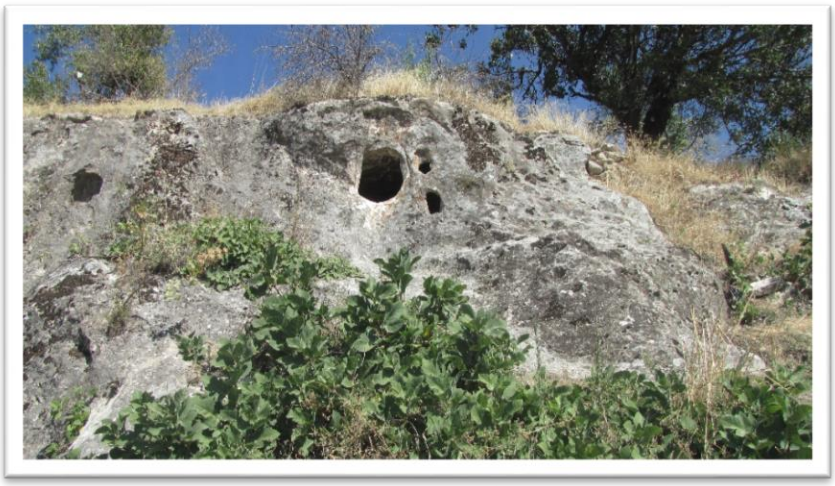
Resim 276 Onar KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 277 Onar KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 278 Onar KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

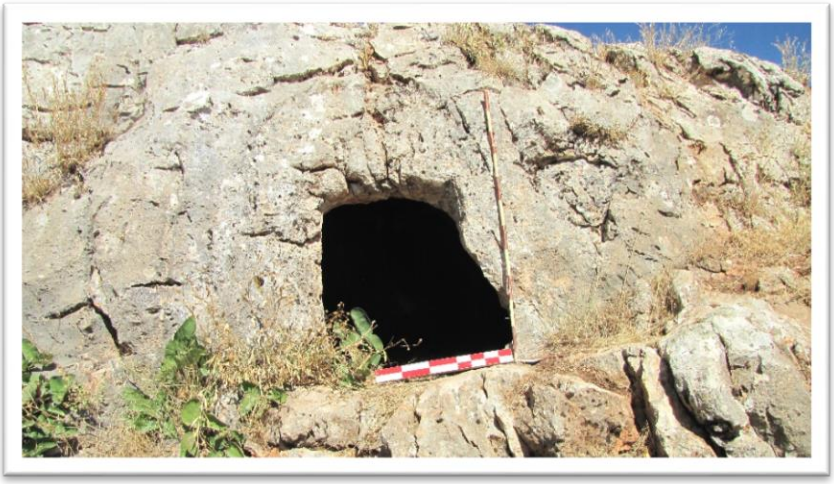
Resim 279 Onar KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 280 Onar KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 281 Onar KM6 Yer üstü Kaya Mezarı

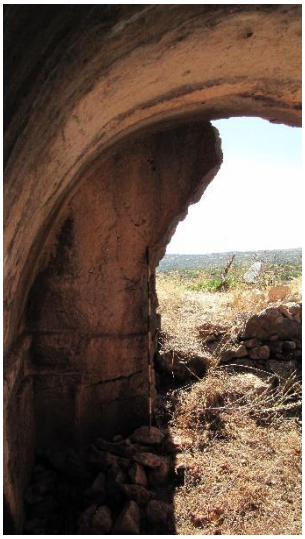
Resim 282 Ormansırtı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 283 Ormansırtı KM1 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 284 Ormansırtı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 285 Ormansırtı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 286 Ormansırtı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 287 Ormansırtı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 288 Ormansırtı KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

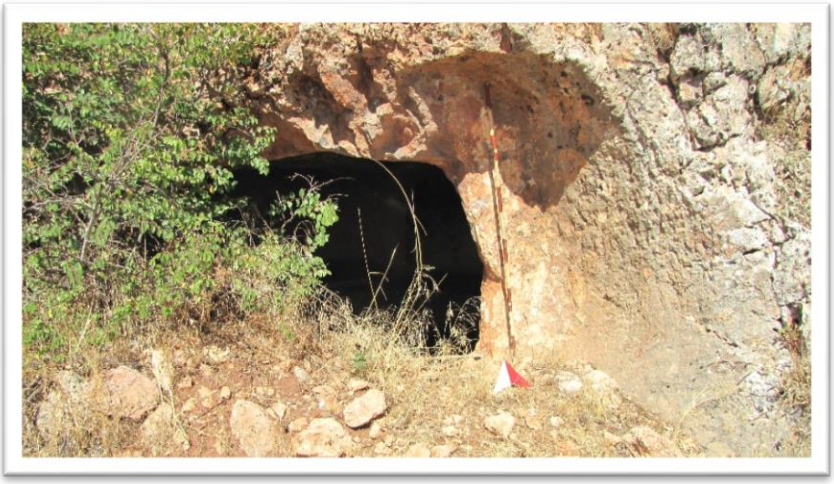
Resim 289 Ormansırtı KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 290 Ormansırtı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 291 Ormansırtı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 292 Ormansırtı KM6 Yer üstü Kaya Mezarı

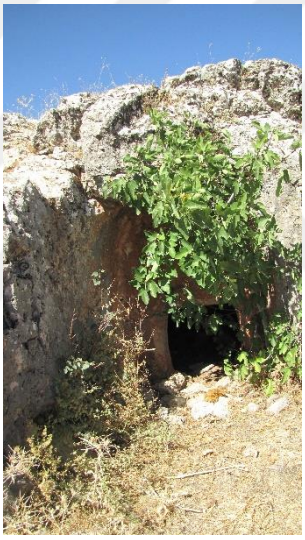
Resim 293 Ormansırtı KM6 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 294 Ormansırtı KM7 Yer üstü Kaya Mezarı

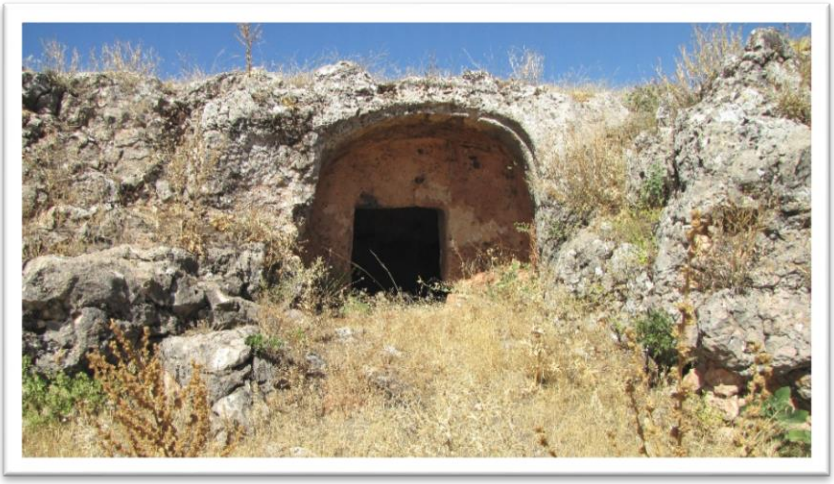
Resim 295 Ormansırtı KM8 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 296 Ormansırtı KM9 Yer üstü Kaya Mezarı

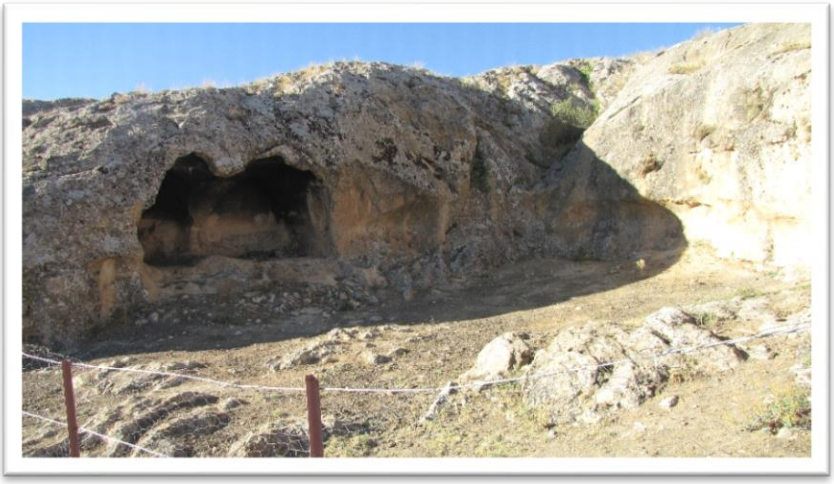
Resim 297 Ormansırtı KM9 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 298 Ormansırtı KM10 Yer üstü Kaya Mezarı

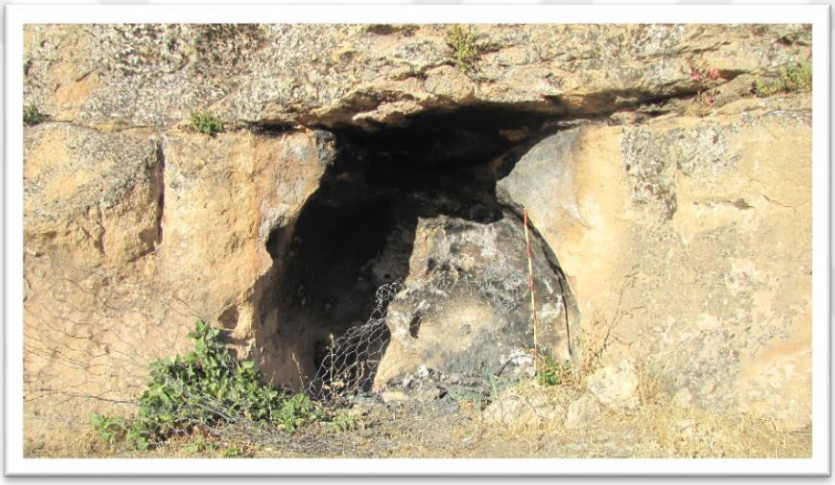
Resim 299 Ormansırtı KM10 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 300 Salınbaşı KM1,6 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 301 Salınbaşı KM1,6 Yer üstü Kaya Mezarı

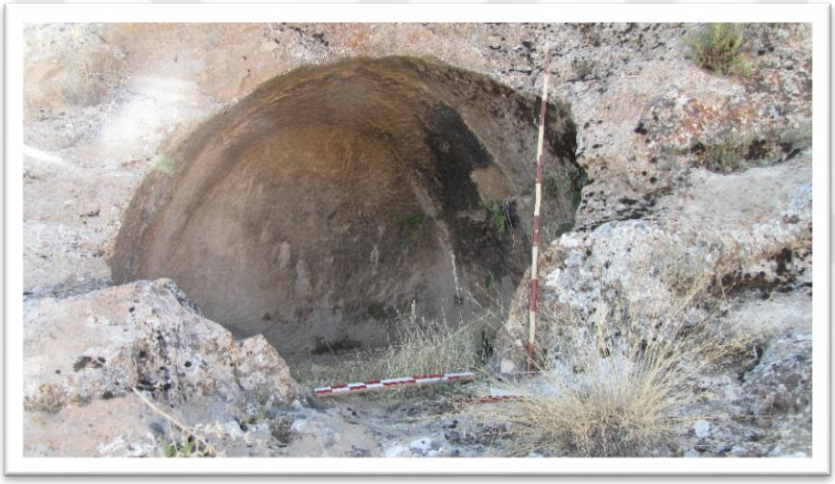
Resim 302 Salınbaşı KM2 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 303 Salınbaşı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

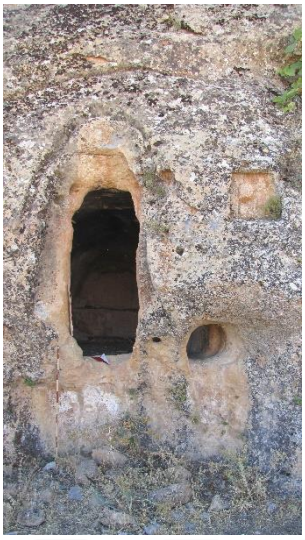
Resim 304 Salınbaşı KM3 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 305 Salınbaşı KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 306 Salınbaşı KM4 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 307 Salınbaşı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 308 Salınbaşı KM5 Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 309 Yazılı Mağara (Osmanpaşa) Yer üstü Kaya Mezarı

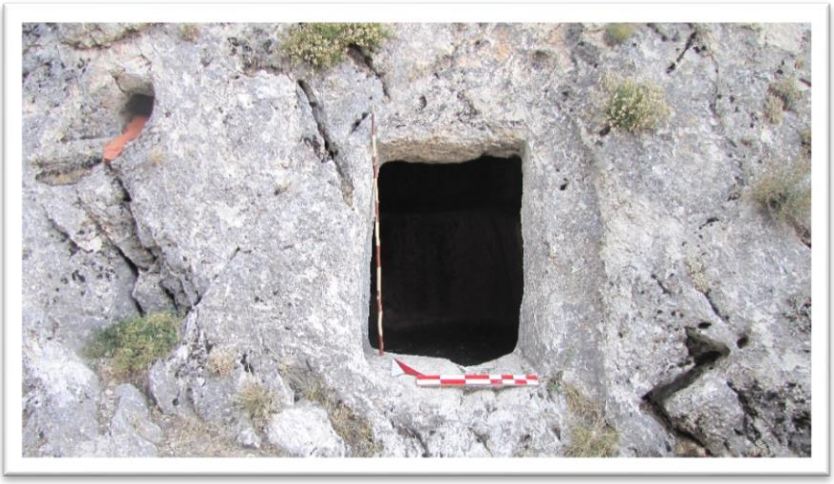
Resim 310 Yazılı Mağara (Osmanpaşa) Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 311 Dumdum Yer üstü Kaya Mezarı

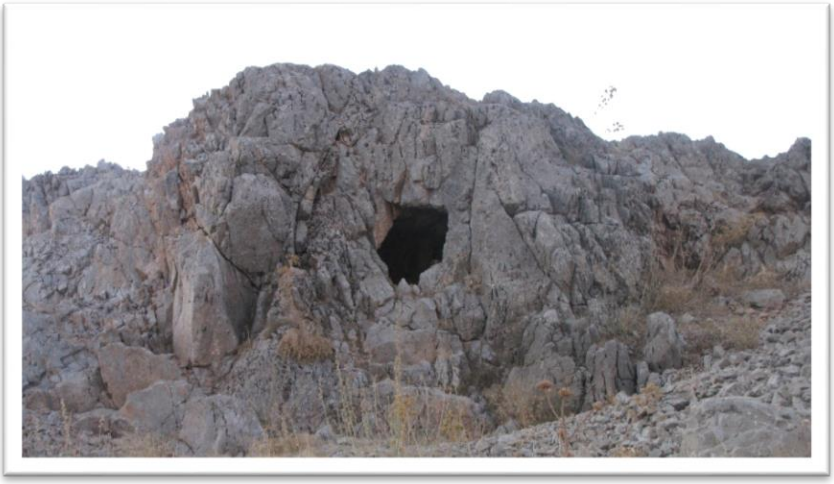
Resim 312 Dumdum Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 313 Şuğul Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 314 Şuğul Yer üstü Kaya Mezarı

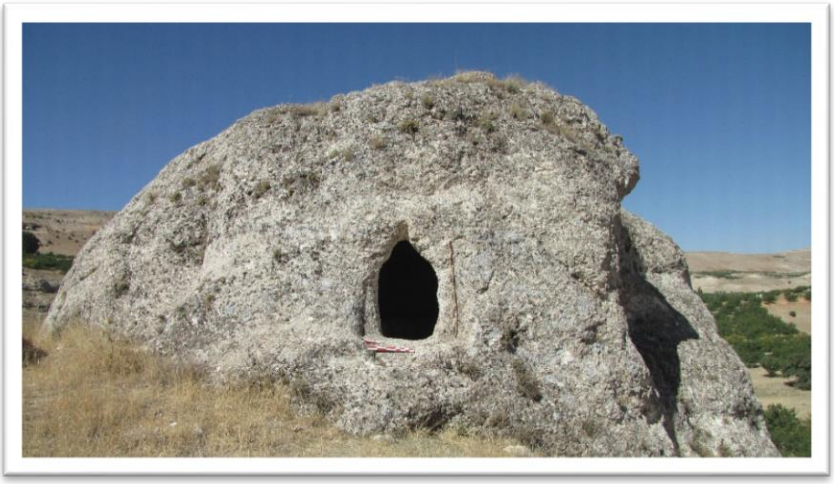
Resim 315 Erkenek KM1Yer üstü Kaya Mezarı

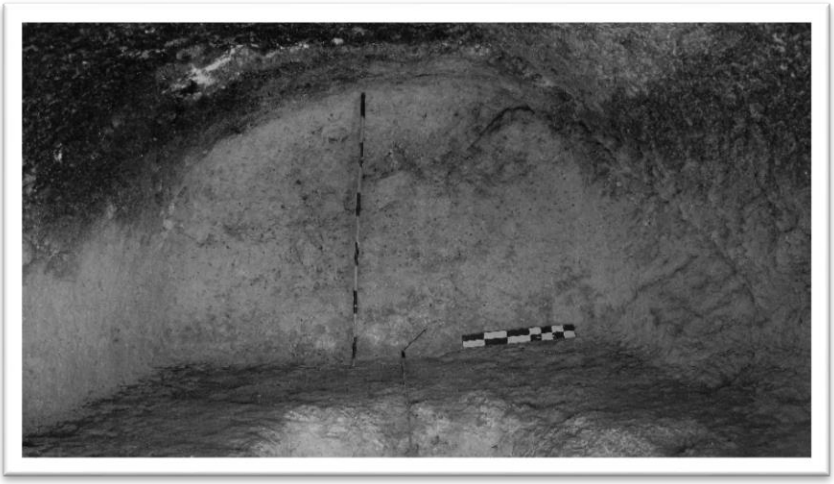
Resim 316 Erkenek KM1Yer üstü Kaya Mezarı

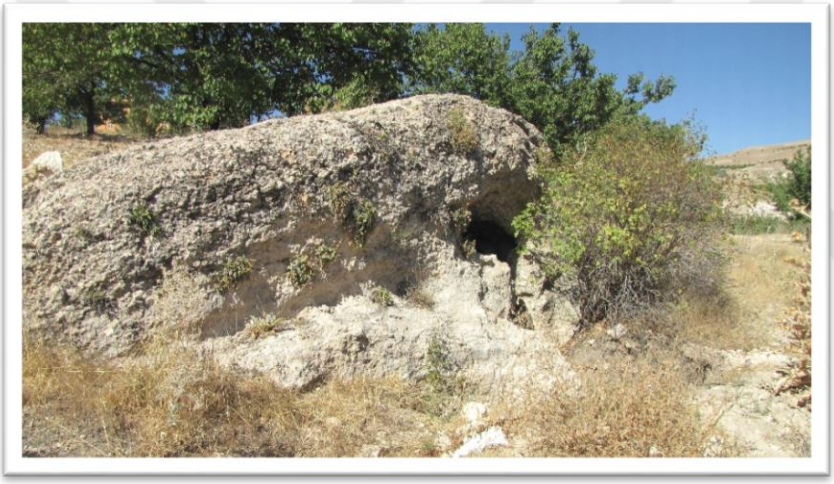
Resim 317 Erkenek KM2Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 318 Gelengeç Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 319 Sulutarla Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 320 Sulutarla Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 321 Mollakent KM7 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 322 Mollakent KM7 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 323 Mollakent KM8 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

Resim 324 Mollakent KM8 Yer üstü Kaya Mezarı, (H. Biber).

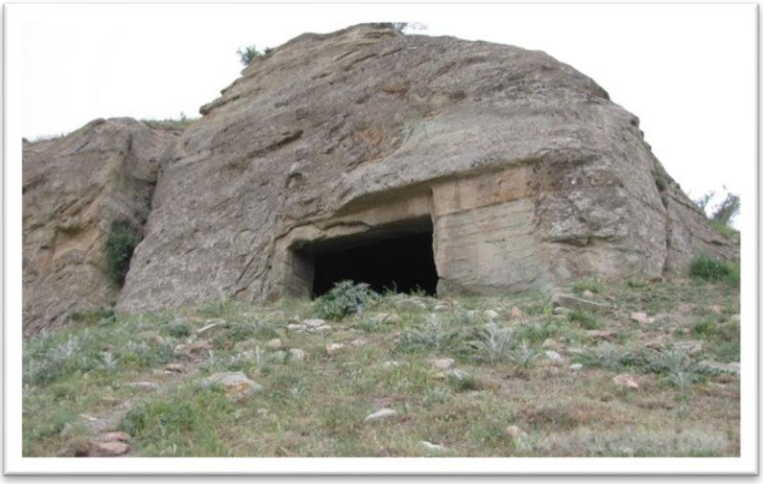
Resim 325 Kale Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 326 Aslanyurdu (Kral Kızı) KM1 Yer üstü Kaya Mezarı, (N. Parlıtı).

Resim 327 Haroğlu Yer üstü Kaya Mezarı

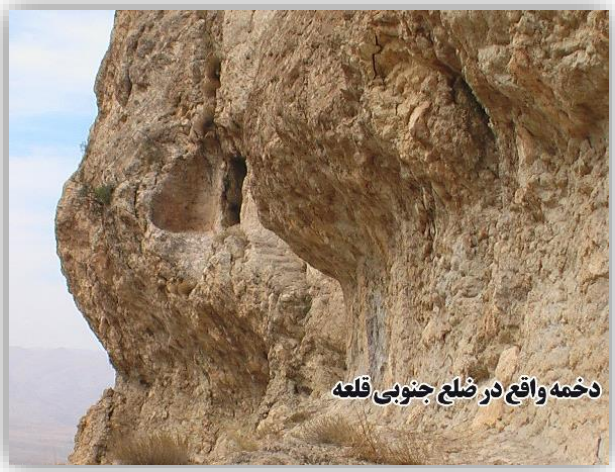
Resim 328 Goyjeh KM1Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 329 Goyjeh KM1Yer üstü Kaya Mezarı

Resim 330 ZingirkaleYer üstü Kaya Mezarı

Resim 331 ZingirkaleYer üstü Kaya Mezarı

Resim 332 Sarıtaş Nekropolü seramikleri

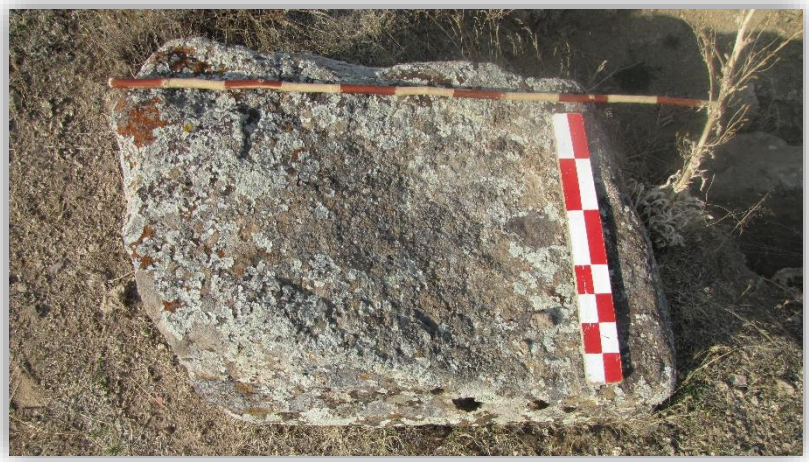
Resim 333 Güleç (Gomik) Nekropolü seramikleri, (H. Biber).

Resim 334 Muzehen (Görecek) Nekropolü seramikleri, (İ.Ayman).

Resim 335 Mollakent Nekropolü, Kapak taşı, (H. Biber).

Resim 336 Güleç (Gomik) Nekropolü, Kapak taşı, (H. Biber).

Resim 337 Muzehen (Görecek) Nekropolü, Kapak taşı, (İ.Ayman).

i